BERNARDINI SCARDAEONII Patauini Presbyteri de Caſtitate Libri Septem.

HAC AQVA, NON

QVI BIBERIT EX

SICIET IN ÆTERNVM.

Venetiis. Apud Andream Arriuabenum.
Ad ſignum putei. M D X L I I.

IO. PETRO CARAFÆ .TT. S. Clementis Cardinali Theatino Bernardinus Scardæonius. S.P.D.

LVcubrationem de castitate hanc nostram præstãtissime pater, quã iam pridem quum adhuc planè rudis, & impolita esset, tibi Venetiis commoranti recognoscẽdam dederam, nunc primum, qualiscunque ea sit, cultiorem tamẽ, ac ornatiorem aliquanto ex tua cohortatione redditam ad communem utilitatem ædere constitui: cupiens de tabula tandem (ut aiunt) manum tollere, meque; opportune ad aliquod aliud egregium opus transferre. Verum quum iuxta morem de opere dicando mecum diu animo uolutarem, quem aut digniorẽ, aut præstantiorem patronum huic libentius darem, quã te ipsum habui neminem: ut potè cui iam à principio destinata dedicatio fuerat, & ex cuius sapientissimo iudicio tumprimum spes æditionis mihi cæperat arridere. Nuncupamus igitur id tibi pater optime, non ut scriptorum ferè uulgus solet, ut me meaque hæc scripta commendatiora tibi faciam: nõ ut popularem auram studiosius aucuper, aut ut calide gratiam abs te maiorem ineã: sed ea tm̃ causa hoc a me factum est, ut tuo in primis p̃sidio opus ipsum quantumlibet obscurum splendore tui nominis de tenebris in lucem honestissime, atque auspicatissime prodeat. Nã ex eo q̃ tu lucubrationes nostras minime contemnendas duxisti, cuncti sanè mortales intelligent, dignas esse, uel ex hoc tantum nomine, ut ab omnibus legantur: quasi tu tua manu illis subscripseris. Quod Iosippus olim & ipse quæsisse in suis historiarum libris dicitur: qui suppresso suo interim nomine, dum Vespasiano principi illud opus inscribere, nequaq̃

ignotum se, aut obscurũ fore credidit. Nam quis modo ausit aspernari qđ tu tantæ excellentiæ uir, & in omni studiorũ genere eminentissimus aptissimo iudicii tui suffragio cõprobaris? & omnium oculis, & auribus censueris exhibendum? Haud obscura est uis ingenii tui, sanctitas morum, excellensq; in omni literarum genere eruditionis præstantia, & omnium humanarũ, diuinarumq; rerum, uniuersalis, & absoluta cognitio. Vnde factum est, ut tibi ob Christi amorem externis oris latitanti diutius non licuerit occultari: neq; ut cupiebas, fas fuerit in sancta, ac diu concupita uitæ tranquillitate diuinæ, ac cœlesti contemplationi uacare. Admirabilis illa quidem tua rerum omnium abdicatio, qua te spretis publicis muneribus ad uitam priuatam contuleras: at nunc multo etiã mirabilior euocatio ad tam præcelsum fastigium dignitatis. Vtrobiq; sanè miraculum, & utrunq; (ut credi par est) ab uno, eodemq; spiritu sancto diuinitus procuratũ. Dei certe opt. Max. nutu factum est, ut quo magis latebras quæreres, honores fugeres, opes, ac potentiã sperneres, eò ad maioris dignitatis gradum euectus fueris: ut in maximo omnium mortalium, ac totius orbis theatro, uelut super candelabrum positus, maius uirtutis, ac sanctitatis tuæ lumen ostenderes. Non sum equidem nescius, quæ tua constantia semper fuit, te qui iampridem episcopatum, opesq; ac honores tua sponte reieceras, non aliter amplissimam cardinalatus dignitatem, & delatas tibi ultro tãti honoris infulas suscepturũ fuisse, nisi Pauli. iii. Pont. Max. præceptum, ac pii, necessariiq; laboris ratio persuasisset, & Rei. p. Christianæ causa, & fidei negocium compulisset. Vnde fit, ut sicut antea non deserueras opus episcopi, sed opes: ita modo accitus hac diuina uocatione, non fastum, neq; gloriam, aut inane nomen suscipiendum putasti, sed molestiam, laborem, auctoritatem, ac tuendæ Christianæ pietatis officium: cui in tota uita tibi semper incumbendum duxisti. Quare

nemo bonus dubitat id esse urgere religionis proposi-
tum, non remittere. Quod & olim quamplurimos san-
ctissimos, ac sapientissimos uiros fecisse satis constat:
quos in omnibus tu tibi iam ab ineunte ętate proposue-
ras imitandos. Accipe ergo pater pientissime labores,
fructusq; ocii nostri ea, qua nos olim solebas, hilaritate
suscipere: quos quidem (ni fallor) ualde gratos tibi fore
speramus, non solum ob eam quam tractant materiam:
sed etiam ob fidem, atque obseruantiam erga te
meam: quæ summa est, & quam tu sic esse planè iudices,
si nostrum in te amorem, & studium, pietatemq; atten-
tius indagare uolueris. Cogor iam assiduo amicorum
conuitio exire de tenebris, atq; fidelissimis eorum cõ-
siliis potius obtemperare, quàm meis. Monēt enim me
ac liberius etiam accusant tarditatem segnitiemq; penè
meam permulti uiri eruditissimi, itidemq; amicissimi,
quorum uel singulorum iudicio iure poteram esse secu-
rus. Verum enim uero ut ingenue fatear pusillanimita-
tem meam, adhuc post tantorum uirorum iudicia pen-
deo animi, quid sim facturus. Tuis ergo benignissime
pater auspiciis, & quibus polles studiis, ac fauoribus rē
nostram, immo Christi adiuua: nos, nostraq; tibi cõmitti
mus, fideiq; tuæ cuncta mandamus. Quod felix, fau-
stumq; sit, & ad summi, ac omnipotentis Dei laudem,
& proximi salutem. Vale diu felix, & beatus in do
mino.

Ex rusculo nostro Murellano in Patauinis, iiii.
no. Oct. M D XXXVIII.

nemo Ionius dubitat id esse urgere religionis proposi-
tum non remittere. Quod & olim quamplurimos san-
ctissimos, ac sapientissimos uiros fecisse satis constat:
quos in omnibus tu tibi iam ab ineunte etate proposuisti
imitandos. Accipe ergo pater prestantissime labores,
studiaque nostri ea qua nos olim soles hilaritate
suscipere: quos quidem (ni fallor) ita le gratos tibi fore
speramus non solum ob eam quam tractant materiam:
sed etiam ob fidem, atque observantiam erga te
meam: que summa est & quam tu sic esse planè iudices,
sinceritatem in te amorem & studium, pietatemque atten-
tius indagare uolueris. Cogor iam assiduo amicorum
consilio exire de tenebris, atque fidelissimis eorum con-
silijs potius obtemperare quam meis. Monet enim me
ac liberius etiam accusant cunctationem segnitiemque perhi-
tuam permolestam uiri eruditissimi, iidemque amicissimi,
quorum uel singulorum iudicio iure potuissem esse con-
tus. Verum enim uero ut in genere fateor pusillanimita-
tem meam, adhuc post tantorum uirorum iudicia pen-
deo animi quid sim facturus. Tuis ergo benignissime
pater auspicijs, & quibus polles studijs, ac fauoribus re-
nostram, immo Christi adiuuato: nostraque tibi commi-
simus fidelis, que cuncta mandamus. Quod felix, faus-
tumque sit, & ad summi, ac omnipotentis Dei laudem,
& proximi salutem. Vale diu felix, & beatus in do-
mino.

Ex musaeo nostro Murellano in Parauinis, iii.

GEORGIO ANDREASIO PAV-
li, III, Pontificis Max. penes Venetum Sena
tum Legato optimo Io. Bapti-
sta Egnatius Vene-
tus, S.P.D.

On possum certe tibi pater amplis simę non plurimum in præsentia gratulari, mihi uero ēt atq; ēt gaudere, q libri de castitate septem à Scardæonio nostro conscripti nūc demum in lucem prodeant: quos ille adhuc iuuenis, quum in Barrocii Patauini olim antistitis familia ageret, incoharat, Gratulationis autem, gaudiiq; huiusce mei plures, & honestissime causæ: uel q nunc primum similia argumenta, quæ scribendi ratio iampridem obsoleuerat, ab hoc ipso homine pie in primis, & pure tractentur: uel q adhortationes etiam secutus meas absolutos hosce libros nunc tandem emittat: uel deniq; q Scardæonius ipse uetere mihi amicitia coniunctus tot laborum, uigiliarumq; quas exhausit, nūc deniq; fructum uerum capiet. Et fuit certe amplissime antistes idem & optime Scardæonius ipse à primis statim annis bonarum literarum maxime cupidus, quas fœlicissimo iuuentutis suæ cursu ita semper amauit, ut in hunc usque diem nihil omnino libentius agat: quo nomine sic Barrocio antistiti longe optimo charus, gratusq; fuit, ut illū diutissime in familia habuerit, illumq; sacerdotio ornandum curarit. Hunc hominem tibi diligentius commendarē, nisi planè intellexissem, & eius uirtutem, & mores, & eruditionem præcipue tibi probari. Vtinam uero reliqui christianæ pietatis principes genus hoc sacerdotum amplectantur: hosce in primis foueant, hosce amplissimis quibusq; premiis dignos ducant. Non est cer-

te consilii nostri hac ipsa epistola querellas hominum hac super re copiosius enumerare: non omnia inuersa deplorare: non tot asinos mysteria tractantes incescere: tu qui & pro dignitate hac tua, quam ornas, mederi potes: & pro bonitate, qua omnibus places, id optas: & pro prudentia, qua maxime uales, id debes: melius hisce malis occurreris. Ego interim tibi Scardæonium ipsum, uigiliasq; eius commendare ita non desinam, ut ingenue fatear, plurimum emolumenti ex hac ipsa librorum illius lectione, quos de castitate conscripsit, omnibus christianis hominibus affuturum. An uero tu, aut reliqui nostratis ordinis uiri sacra pure, sancteq; obeas? nisi prius Deum ipsum reliquaq; numina caste adeas? an si principem in te spiritum impurum illis offeras, si corpus hoc, quod sacratissimi templi instar esse debuerat, pollutum superis exhibeas, placatos tibi, fauentesq; unquam fore speres? Scilicet uere, & ex uitæ usu ab egregio poeta dictum est, superis casta semper placuisse, castitatem ab illis præcipuam in obeundis sacris expetitam, eius puritatem in primis probatam, preces omnes, supplicationes, rerum primitias, quæ munde, quæ pure offerentur acceptas. Nõ auro, nõ argento non ædium laxitate, non reliquo uictus regio apparatu summam illam prouidentiam, æternamq; illam mentem magis flexeris: quin potius salis mica, et thuris modico puluere, multo melius litaueris. Vtinam nos, qui Petrum, qui Paulum, qui reliquam illam heroum manũ sectari profitemur, & quos nobis uitæ duces esse gloriamur, eorum ueterem morem, ueterem disciplinam, uetera instituta retineamus, ut eorum ueri imitatores & dici, & esse mereamur.

Cæterum næ ego planè incautus, qui pedem rursus (quod aiunt) limini. Illud non possum non ingenue profiteri, plurimum omnes esse profecturos, quos librorum huiuscemodi lectio plurimum delectarit. Est enim argumẽtum hoc de castitate ab Scardæonio institutum,

non suo solum nomine plausibile, sed usu, assiduaq; ob seruatione uitæ hominum maxime profuturum. Agno scent cœlibes nullo prorsus cum mœrore, quibus uincu lis obstricti agant: nec suas non mariti accipient leges: ut quãuis graues, acerbæq; in coniugio molestiæ contin gant, discere hinc possint, qua ratione eas, aut tollant, aut perferant. Quid φ sacerdotes etiam ipsi ex hisce li bris haurire ualeant, quod eos uehementer ornet, atque etiam admirabiles reliquis efficiat. Ille uero locus, in quo de uera religione differitur: ut tibi, dii boni, place bit! ut nunc tandem tibi probabitur! ut hanc partem numeris omnibus absolutam amplexaberis! Nam qua tenus, quave fini pudicitia maritis, & castitas sacerdoti bus retinẽda sit, quis facile in suo ordine posthac intelli get: si modo ad calcẽ usq; operis peruenerit: in quo libi dinis coercendæ, teterrimæ alioqui pestis præcepta tra duntur. Siquidem aut ego fallor, aut ita uere, & ex uitæ usu prorsus censendum est, his qui literas, honestasq; di sciplinas amant, qui bene, beateq; uiuere optant, nullum capitaliorem hostem, nullumq; magis noxium esse ui tandum, atque ipsam gulæ, uentrisq; ingluuiem, uene risq; communem nobis cum belluis uoluptatem. Be ne, ac feliciter. Vale.

Venetiis M D X L I I.

INDEX CAPITUM PRIMI LIBRI.

Libri secundi.

Libri tertii.

Exordium de coniugio & continentia sacerdotum.

Libri quarti.

to, nec

Libri quarti.

Prooemium, De male profitentibus religionem.

Liber sextus.

Libri septimi.

BERNARDINI SCARDÆONII PATAVINI PRESBYTERI DE CASTITATE.

PRÆFATIO.

AVDATVR Catonis illud, qui censorius vocabatur, praeclara permultaque sententia, praestantium virorum non minus otii quam negocii rationem extare oportere. Quod quidem verbum & semper magnificum, atque praeclarum duxerim, utpote clarissimi, atque praestantissimi viri: illud tamen & venustius, & observatione profecto maius semper apud me fuit, quod non ab homine tantum sapientissimo, verum etiam ab ipso Deo in eandem ferme sententiam dictum est & traditum sacrosancto Euangelio. Non viris scilicet praestantibus solum, & de otio tantummodo & negocio (ut ille dicebat) sed cunctis mortalibus, & de omni etiam ocioso verbo summo illi iudici deo exactissimam reddendam esse aliquando rationem. Proinde quum mihi procul ab omnibus molestiis, & ab omni tumultu civitatis abesse contigerit, atque pauci contemto in suburbano secessu tranquillissimo suavique honestissimo otio posse frui conditione sit non per desidiam atque socordiam, obscuram, & umbratilem (ut aiunt) vitam degere, ac sinere labi tam bonas horas, & tam salubrem temporis statum; neque senescentem in literarum studiis diutius inficiendo, legendoque versari: sed potius honestum quoddam opus aggredi quo & otii atque ac negocii mei ratio utrunque publice palamque constaret, atque superesset interim mihi aliquid lucri Matth. 12

ex talento illo euangelico in diem nouissimum supremo illi iudici cum foenore repræsentandum. Statui itaque pro ut ingenii mei tenuitas ferret, quantumque modo ei doctrinæ studioque, et industriæ tribuere, per id tempus, in tanta tamque confusa morum licentia ad cohibendam libidinem (quod potissimum dignum cognitu, dignumque commemoratu est visum) de CASTITATIS præcepta conscribere, quæ sint & virginibus & coelibibus, & coniugatis, ac uniuerso hominum generi, ordinique communia. Et quia hac nostra tempestate insane à quibusdam, et plerisque aliis in dubium adduci solet de sacerdotum coelibatu, statui de hoc ipso etiam pro nostra facultate accurate, ac copiose perscribere. Cæterum uereor ne præstare possim, tantum muneris, & pro rei dignitate propositæ causæ & suscepto negotio satisfacere. Non enim me latet quam parua mihi copia suppetat dicendi, quamque ego unus ex omnibus in his eruditis temporibus minimus sim, & huic in primis & grauissimo rei negocio exilitate tum doctrinæ, tum authoritatis idoneus. Attamen quod officii magis, quam arrogantiæ esse putamus, boni (quod aiunt) consulas imperitum, sperans non omnino infoeliciter id, quicquid est oneris, & officii haud meo quidem, sed eo, quod à domino dabitur, robore sustinere. Quod si fortasse euenit, ut parum ex sententia hoc nobis succedat, id saltem ut spero meo hoc labore consequar, ut iisdem præceptis, quæ tradimus, alligatus sponte ipse in primis quasi obligatus chirographo ab his ipsis malis, quæ reprehendimus continear: quod si uel solum ex omni hoc nostro labore consecuti fuerimus satis abunde, satisque lætos spei nostræ fructus inde capiemus. Constat enim nullum fere uitium perniciosius reperiri, nec quod maiorem sit ad perdendas, et animi, et corporis uires, quam libidinem, uenerisque adeo ut iam pæne nimia incontinentia plerique mo-

castitate, post subita omni ratione pudicitiæ, neq; sexus, neq; ætatis, neq; cognationis ullum discrimen habet, ut [illegible] tanto ardore incenduntur quidem, ut neq; a propinquis, neq; a domesticis abstineant suis: sed perui dum more [illegible], [illegible] humana iura subiectentes, omnem [illegible] recordationem, omne [illegible] pro [illegible], libidini [illegible] subiiciunt. Ac qui tantum [illegible] arrogat hæc pestis sibi, ut sint, qui nec peccatis quidem ipsis parcant, [illegible] [illegible]: quod absq; [illegible] perfectio [illegible] non possu [illegible], nec absq; indignatione [illegible]. Scio equidem multos scripsisse antea de castitate, sed quæ nequaquam omnia ad nos peruenisse volumina, vel librariorum de sidia, vel [illegible] temporis deperdita. Verum mihi modo in animo est intra se omnes ingenii vires [illegible], & (quod circa Lactantium dictum verum) ad numeris copiosum uberemq; præstare, quam habemus in eo genere quicquam tenere. [illegible] dum hæc [illegible] periculosumq; pelagus remigandum [illegible], & per quas [illegible] enauigandum, ut [illegible] [illegible] portum [illegible], & [illegible] [illegible]. Nam quam omnis castigatio peccatorum [illegible] [illegible] accipi solent, quam difficile est consequi his præ sertim morbis, ut non explodantur, & hæc nostra quæ est [illegible] populorum, ac peregrinæ, & penè vulga ris consuetudinis [illegible]. Atque eo me animo ad scribendum contuli, ut [illegible] persequam gratiæ placendi. Quamobrem [illegible], & maledi cat [illegible] per me quisquis, [illegible] pro animo feram quis [illegible] nec [illegible], nec gladii minus quam etiam nec mors ipsa in [illegible] sit, quæ pro iustitia, & [illegible] suscipiatur. Doleo tamen, idq; non moleste ferre non possum reperiri complures impudentes, qui titulo uix inspecto corrugent nares, & omnia prius te mere damnent, quam legant, nescio quid semper blaste

rantes. Quis est hic, qui emendet publicos mores? Nam quid Saul inter prophetas? Sed agedum quicunque hæc legerit, eousque differat sententiam suam, ac maledicentiam tantisper quæso temperet, dum totum prius opus percurrerit. Non fuisse pessimum, ut qui legit, perlegat, postea despiciat si quid despiciendum putabit, ne uideatur non iudicio sed inuidia, ac contemptu incognita damnare uoluisse: nam multa insunt ut spero, & opinio nostra fert, quæ non displicebunt. Sæpe etiam est olitor ualde opportuna locutus, ut dici solet. Nos quidem utcunque possumus, [illegible] afferimus: non tam nostro [illegible] penu, quàm ubique tam ex diuinis literis, quam prophanis: a nobis longo studio & sollicita indagine perquisita. Verum si quid ulterius forte de meo perperam, aut temere intulerim (quod minime censeor) id tantum imperitiæ meæ ascribendum uelim, ac etiam temeritati, qui dum ignauiæ crimen effugio, maiorem quàm pro uiribus poteram, prouinciam suscipere non dubitauerim. In eo sanè meam agnosco culpam, atque ingenue reum me esse confiteor. Quare bonos & candidos lectores rogo, ut quicquid dixerimus æqui boniq; facientes, bonam ueniam tribuant, animum potius pensantes. Sunt qui laudem ex scriptis deposcant sibi: [illegible] impetrare sat aliquando hic mihi pro laude libenter pacificor. Quod si quid mihi forte præter spem euenerit, id totum pro lucro reputabo. Quod autem ad dicendi stilum attinet, dedi operam pro uiribus ut dilucidior multo quàm ornatior nostra uideretur oratio. Doctis namque & semidoctis scribimus, quocirca quantum in me est, satisfactum id cupio utrisque quatenus nec illis sordidi, nec his uideamur obscuri.

BERNARDINI SCARDEONI PATAVINI PRESBYTERI DE CASTITATE.

LIBER PRIMVS.

DE SACRIS VIRGINIBVS.

Triplex est ordo hominum, qui à Christiana religione probatur: Virginum, Coniugatorum, Coelibum. Cap. primum.

CVVM igitur de castitate dicere propositum, distinguendos quidem primum pudicorum ordines censui, quo perditissimus incontinentium grex segregatus à bonis, paratior nobis fieret, in quem usque [illegible] tela iaceremus; deinde de pudicitia omnium ordinum gratia perpetua oratione disserendum. Vniversam ergo fidelium multitudinem in tres veluti classes partiti sumus, Virginum, Coniugatorum, Coelibum. Quarum duae à voluptate venerea abstinere prorsus debent: tertia vero casta ipsa utitur ita perfruitur; ut quam legitime, moderateque id agat, citra libidinis crimen cedat. Quicunque autem extra hos ordines profusa licentia prolabuntur ad lasciviam feruntur, hos libidinosos esse dicimus, et impudicos: qui nisi a peccato resipiscant suo, mox sunt cum [illegible], et Ecclesiae [illegible] poenis damnari: puniendique apud inferos supplicio sempiterno. Huic autem triplici dis- Cap. 14

Babylone uidetur mystica illa Ezechielis prophetię uisio apertissime continere: qui in uniuersali orbis totius diluuio tres commemorat uiros iustos ab ea calamitate liberandos, uidelicet semetipsos: Noe, Danielem, Iob. Quid enim praefigurat Noe, qui in corruptione uniuersae carnis solus ab ea foede mundus, & arca clausus, & ab uxore se continens euasit uniuersale naufragium, nisi coelibem continentiam, quae a uulgari seclusa consortio, & arca pastoris obsessa quamuis inter fluctuantes tentationum procellas iactetur, & periculo proxima sit a carnis tamen naufragio diuina gratia praeseruatur. Quid uero per Danielem, cuius mira abstinentia praedicatur, nisi uirgines designantur (qui, dum quae mundi sunt, contemnunt, neglecta Babylone, & eius carnali delectatione, altius ascendunt, quam qui grauissimis uoluptatum mole deprimuntur. Et quid per Iob, nisi pudicorum coniugum ordo monstratur? qui res suas egenis pie dispartiendo, per uarios mundi [illegible] casus, per laeta, & tristia, id est per gratiarum actiones in prosperis, & patientiam in aduersis,

Matth. 13 iter sibi parant in coelum. Idem docet etiam illa euangelica parabola seminis, ex quo in una eademque terra triplici surgere contigerit scilicet, & sexagesimus, ac trigesimus oritur fructus. Trigesimus quidem refertur ad coniugatos: sexagesimus ad continentes: centesimus uero uirginitatis excellentiam eminentiam ampliore designat. De hoc triplici genere (ut interpretatur Sedulius) meminisse uidetur Apostolus in priori epistola ad Corinthios, quum dicat Dei aedificatio estis: & fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, qui est Christus Iesus. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, foenum, stipulam, cuiusque opus manifestum erit. Per aurum autem intelligit poenitentes, seu coelibes: per argentum coniugatos: per lapides uero prae

[illegible] virginitatis [illegible] constitutum. E diuerso autem per [illegible] significat virginitatem sed fatuam, & insper [illegible] rationale [illegible]; per [illegible] fidem; [illegible] & mendacem confessionem, [illegible] poenitentiam, [illegible] figura in ea ipsa [illegible] continetur: in qua arcam Noe [illegible] facienda mandatur. Hoc est 1. Cor 3 [illegible] domibus facienda mandatur. Hoc est [illegible] habitantium: infra [illegible], supra, & [illegible] in medio. Infima siquidem habitatio [illegible] Gen. 6 in medio. Infima siquidem habitatio [illegible] conti[illegible] coniugatorum, media vero demonstrat continentiam [illegible]; suprema autem, quae propinqua [illegible] virginitatis solius praefigurat. Haec est [illegible], virginitatis solius praefigurat. Haec est [illegible] humanae vitae [illegible], & [illegible] probata [illegible]: quam Christianam, & catholicam [illegible], & omnis recte, honesteque viuendi disciplina [illegible], & [illegible], ut extra hos tres ordines [illegible] quemquam posse [illegible] & placere Deo. [illegible] est ergo populus, qui saluatur, sed quia non est par omnium [illegible], nec idem in [illegible] meritum, ideo pro diuersitate [illegible] erunt & in coelo diuersae mansiones, secundum [illegible] nostri dicentis. In domo patris mei mansiones multae sunt. Verum Ioan. 14 quoniam de his tribus ordinibus hominum [illegible] [illegible], iam adiutore Deo de Virginibus [illegible] dicere incipiamus.

Qualis quanta'que [illegible] sit castitas virginalis. Cap. II.

Magna est profecto pudicitia coniugatorum, quae [illegible] per [illegible] redemptionis tricesimum [illegible] fructum; maior vero [illegible] continentia, quae sexagesimum; sed maxima omnium [illegible] virginitatis [illegible], quae reddit centesimum. Tenet haec [illegible] pudicitiae principatum: tantoque praestat [illegible] quanto [illegible] superant trigesima: & quanto [illegible] excellunt sexagesima, & [illegible] centum.

Et enim hic in tanta concupiscentiae flammis uirginitas perduratur, supra naturae planè nostrae uires esse uidetur: et angelorum magis esse potius quàm humanum: quoniam iuxta illud: Quae non nubent, et qui
Luc. 20 uxores non ducent, aequales sunt angelis Dei. Nam quod nunc angelorum dumtaxat proprium est, erit tunc eis post resurrectionem commune cum hominibus. Quamobrem qui uirgines sunt, & continentes iam resurrectionis filii merito dici possunt: quam interim, quod futuri sint aliquando in coelo, iam hic coeperint esse digniores in terris. Est ergo commune donum & angelorum, & hominum continentia: at quod id est in his supra angelorum uirtutem eminet, ut caro ipsa nostra carnalis. Angelis namque naturae beneficio, non solo suo studio, aut uirtute uirginitas inest: at hominibus nihil ferè aduersum magis à natura corporis, quàm ista ipsa continentia uirginalis. Sed enim quicquid in ea expectatur, id diuinae magis gratiae, quàm studio uirtuti, aut quàm hominis ingenio tribuendum est. Angelorum itaque uirginitas felicior sanè est: sed hominum fortior, atque etiam admirabilior. Satis ergo uel ex eo patet, quomodo homines fragili adhuc carne circundati ad angelicae uitae similitudinem propius accedant, & uirginitatis decore primam illam parentum nostrorum innocentiam repraesentent: quam illi ipsi seruarunt, quandiu in terrestri paradiso sine peccato manserunt. Nullus enim ante ipsam eorum inobedientiam rei uenereae locus fuit: sed post peccatum patefactus est huic concupiscentiae, sicut reliquis appetitibus aditus: quia natura ipsa mortalitati hominum, quam induerat tunc temporis peccatum, mortis, & futurae consumptioni succurreret: et mortale genus propagationis ope repararet. Quanto uero praestet coniugioni uirginitas, hinc uel maxime apparere potest: quòd uirgo illa sanctissima ex suis castis uisceribus nobis

peperit saluatorem Deum et hominem Iesum: quod quidem miraculum per tot secula nullus nobis commu- per mulierem quamcunque fuisse partus efficere unquã potuit. Ex quo factum est, ut contracta sordes illa peccati, quae statim ab initio totum mundum ob praeuaricationem corruptae mulieris infecerat, ob partum intemeratae virginis tota detersa sit: et subinde omnis mundus a lethali contagio liberatus. Non est ergo cur amplius accusemus virgineum sexum, et quasi inanis, et infructuosi damnemus: quum sola virgo preciosissimo suae inviolatae virginitatis fructu, quicquid mali generat antea perpetratum in admirabiliter converterit, mortem in vitam, et maledictum commutavit in gratiam.

Haec est Deipara virgo Maria, quae ex sua carne purissima nobis addidit redemptorem: et quae prima omnium virginitatem suam domino consecravit: ex quo meruit cuius esset mater, eius et sponsa: et eius genitrix esse, cuius et filia. Hinc primum coepit deinde se suã fœmineum infirmum virginitatem despondere Deo: ut tunc fieret sancte et Deum sponsum, et sponsam virginem dici coepit. Non inficiar tamen Vestales et Hierosolymis virgines quondam fuisse administrantes templi delubra: esse nulla tamen ante Deiparam virginem inventa est, quae perpetuo in Dei sponsalia accersita divinum sanxerit Deo tam mente quam carne dicata sit. Virginitatem quidem et illae servabant, sed tunc ad sacramentum servabant. At quomodo apud Christianos ob amorem Christi tam late patet virginitatis decusque, ut non tantum foeminis dignitas huius nominis tribuatur, sed etiam maribus. Vide in Apocalypsi Ioannes, Hi sunt, inquit qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, et sequuntur agnum Apoc. 14 quocunque ierit. Christus fuit virgo, et Maria virgo in utroque sexu sanxit virginitatis primitias consecrarunt. Verum dicat aliquis, Quid de nuptiis sentimus et

sanctae & benedictae sunt: & a Deo ab ipso initio pri-
mordio consecratae. Sanctas quidem atque honorabi-
les & honestissimas esse nuptias, quis sanus negat?
Sed nos modo ut Diuus Hieronymus ait, ita recipi-
mus nuptias, ut tamen uirginitatem nuptiis praefera-
mus. Ideirco recte facere dicimus, qui matrimonium
pari, & uirginitatem impari numero conferunt: ac tan-
tum inuicem distare dicant quantum par & impar inter
se differunt. Constat autem numerum imparem longe
perfectiorem esse pari: & ideirco ipsi Deo maxime co-
uenire. Vnde illud: Numero Deus impare gaudet. Nam
et nos Christiani Deum dicimus trinum, & unum, nu-
mero semper impari. Vnus enim in substantia est, tri-
Gen. 7 nus autem in personis. In arca quoque Noe de im-
mundis animalibus bina & bina: de mundis uero se-
ptena, & septena seruasse memoratur. Ethnici etiam
ipsi in suis superstitionibus obseruabant, ut diis suis ma-
nibus pari numero binas ubique aras dicarent, superis
uero impari semper numero ternas. Ob eam quoque
rationem ter gratias dicere, et orare solemus. Recte
igitur impari numero uirginalis status, & pari matrimo-
nialis copula designatur. Porro uirginitas singularis
semper manet: matrimonium autem non nisi duorum
numero perficitur: sic enim scriptum est. Erunt duo
Gen. 2 in carnem unam. Apparet ergo sanctum matrimoniũ,
et si magnum est inferius tamen esse uirginitate, ac etiã
coelibatui posthabendũ. Matrimonium siquidem ter-
ram replet, uirginitas paradisum: matrimonium ter-
rena tantum sapit, uirginitas, ac coelibatus etiam coe-
lestia. Nuptiae etenim corpori duntaxat seruiunt, per-
stantq; tamdiu, donec alterius morte solutae una cum
cadaueribus efferantur. At qui sine uirginitas, et si
integritate carnis uideatur potissimum constare, ani-
mi tamen sapit naturam, et commercio interioris
hominis impensius delectatur: cum quo & teneri

conscendens relicto quicquid terrenum est, & caele stia omni affectu, ac tota mente complectitur. Verum quia virginitas tam proprie in anima est, ideo sæpius animæ maritum, tanquam comparatur cum corpore; quamvis tam magis virginitatem suâ, quam relicto corpore, Christo sponso suo arctius copulatur: & absque ullo amplius periculo, aut metu corruptionis perpetua et charitate coniungitur. Tunc enim perficitur illud caeleste connubium, & nuptiæ sempiternæ Dei, & animæ. Duplex quidem constat esse connubium, unum carnale scilicet, quod est legitimi maris, feminæque coniunctio: alterum spirituale, videlicet quum anima Christo Deo per carnis integritatem, superatis mundi turbinibus copulatur. Hæc ergo virgo Deo devota dum in hoc saeculo degit sponsa Christi est: quum vero hinc exierit, & ad nuptias illas caelestes ingressa fuerit, tunc merito coniunx eius dici appellabitur. Sponsalia namque virginitatem confirmantur, ac perficiuntur in caelo: quando anima vinculis carnis exuta illuc tandem comes plena domicilium, in caelesti thalamo ad sempiternum eiusdem ingressum concedere. Huius autem peculiaris virginitatis optime imitatam apud posteros reliquit suo exemplo Helena Constantini imperatoris inclyta mater, & optima sponsa Iesu Christi: quæ, ut scribit post Eusebium eius interpres Rufinus, dum esset Hierosolymis ubi sanctam Christi crucem invenit, virgines quas sibi reperit Deo sacratas omnes invitasse ad prandium, eisque in sponsi gloriam tanta veneratione prosecuta est, ut indignum duxerit, si eo famulatu sua uterentur famulo, quam suo. Quare suis ipsa manibus velut ultima famula aquam fundit, cibum apposuit, poculum porrexit quasi illa caelestium reginæ, ipsa ancillam; tantoque eis inferior, quanto omnes celebrabat.

Sed non est propterea q damnet quis ullo pacto con-
nubium, q inferiori gradu virginitati succedat: quan-
Deus ipse et dominus Iesus non nisi ex coniugata vir-
gine nasci voluerit: et in suo tamen ita virginitatem eli-
gere, ut nuptias nullo pacto quicquam videretur dam-
nare voluisse. Idem forme innuitur, q ille quoque nu-
Ioan. 2 ptiis interesse voluit, et ubi deficiente vino, ex aqua vi-
num fecit, multo laudabilius priore. Per vinum quidem
quod in nuptiis defecit, designatur voluptas matrimo-
nii, quae cito consumitur: per aquam vero illo priore
vino meliorem effectam, intelligitur continentia casti-
tatis multo praestantior matrimonio, quod deficienti
vino diximus comparari. In principio enim bonum
fuit matrimonium quod per vinum figuratur: at in fine
melior virginitas, quam per aquam vinum factam aptis-
sime interpretari valemus. Non est ergo q quisquam
audeat improbare, quod dominus ipse tam efficaciter
probavit: neque dubitare vir plus dilexerit virginitatem
an matrimonium, quum nobis ex matris electione, et
ex discipuli dilectione, et ex propriae virginitatis obser-
vatione, apertum verum apertissimis argumentis osten-
derit. Ideo hanc ille in semetipso servavit sanctissi-
me, in matre elegit singularissime, in Ioanne dilexit
ardentissime, et inde in cunctis approbat vehemen-
tissime.

Quid sit, q quum tantae praestantiae sit virginitas,
minime praecipiatur. Cap. III.

NOn est autem q quisquam admiretur, aut am-
bius quaerat, quid est q quum tantae praestan-
tiae sit virginitas, nullibi tamen legatur ex prae-
cepto legis a Deo cuiquam indici, nisi voventi. Id sa-
ne consilio, q perfectiorum est, et per paucorum ho-
Matth. 19 minum servatur constantiam: atque propterea voluit eam
tantum esse voluntariam, non praecepti. Quocirca Phari-
saeis dicentibus domino, Non ergo expedit nubere?

ita respondit. Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Et protinus addidit. Qui potest capere, capiat. Ex quibus plane nobis apparet: alios esse idoneos ad continentiam, alios aptiores ad nuptias: utrosque tamen sperandos esse, & si sint Deo magis gratiores. Agat autem pro ingenio quisque suo: & eligat de duobus, quod sibi potuerit capessere: utrum eligat, non peccat, modo in domino faciat. Deesse sta re non potest saeculis continens, & qui ultro virginitatem, & qui nuptias libenter amplectantur. Exhilarationem quidem, & nomine obtinent coniugati: at virgines & continentes laudem etiam merentur, & praemiu. 1. Cor. 7
Habet enim (ut Apostolus dicit) unusquisque proprium donum a Deo: alius quidem sic, alius vero sic. Divisiones gratiarum sunt, idem autem domi- 1. Cor. 12
nus: qui operatur omnia in omnibus. Idem alibi. Si nupserit, inquit, virgo non peccavit. Item. Qui virginem suam non iungit matrimonio melius facit. 1. Cor. 7
Et rursus. De virginibus, ait, praeceptum domini non habeo, consilium autem do. Ex confessio igitur Apostoli manifestissime patere videmus, virginitatem esse 1. Cor. 7
omnino matrimonio potiorem: quum hanc ipsam tantopere nobis commendet ex animo. Multa quidem alia de hac ipsa virginitate dici digne possent, sed pro merito qui de eius laudibus dicere satis possit, nemo est: quum non sit satis neque humani oris, neque mortalis ingenii eas pro dignitate exprimere. Non enim est haec naturae affectio terrenis: sed munus Dei gratia e caelo data divinitus: quippe quae caelitibus ipsis tantummodo est peculiaris & propria. Verum quum de hac ipsa re multi sanctissimi, atque doctissimi viri, tam graeci, quam latini, copiose, ornateque scripserint: post horum praeclara monumenta, quid loci reliquum sit in eadem nostris sermonibus possit esse, non video. Quare haec modo, etsi non pro re, satis pro

trinspere satis sit: neque quis hic à me de laudibus virginitatis praeterea nisi quaerendum putet.

Adhortatio ad sanctas virgines, ut cognoscant dignitatem suam, & persistant in proposito virginitatis, & voto continentiae. Cap. IIII.

AD vos modo nobilissimae virgines me conuerto, quae & mundum, & omnia illecebras corporatum contempsistis pro Christo, cuius filiae, & sponsae estis, perstate quaeso in proposito, nec alium sponsum cogitate, quam hunc ipsum Iesum, qui cum Deus ac noster mente, & animo in coelis uersandum est, ubi ad dexteram Dei sedet: qui licet sese praebeat cunctis amandum, uobis tamen haeret arctius, quam dicatis sibi castitatis uirginalem. Quam ob rem non est quod pariter quemquam aut quicquam uobis proponatis habendum quam hic unus omnia factus sit uobis; dominus, pater, frater, & sponsus. Quid est quod desideretis amplius? nuptialis thalamus uester est, mundus uester lectus, diuina contemplatio, paradisi regnum. Hic enim uobis perpetuae dulcissimaeque de hac uestra dignitate, fortitudine, plenitudine: sponsus, & gaudia sponsalitiorum sempiterna. Non autem extimescenda hic uobis erit tamen grauitas, aut partus angustiae, uel molestia liberorum educatio, seu mordax fastidium, siue dispendiorum maeror, uel pupillorum grauis sarcina, aut alia denique pessima cura, ac furiosa suspicio. O uos ergo felices. Quanto sane dignior, atque felicior censenda est foecunditas huiusce uestri spiritualis propositi, quam terrenarum fertilitas nuptiarum: quanto praestantius esse dignoscitur, nitescere mente, quam turgescere utero: & corde senescere, quam habere lactis necesse ex maternis uisceribus non in doloribus parere sed castis meditationibus, & contemplationibus parturire. Sed quid opus hic agere pluribus? Nam

quid potius dignitatis esse uideatur: aut paulo stilo ad amplectendam charitatem uirginitatis: quos diuina scri- Cant. 3
ptura ubiq; Christi sponsas appellat (atq; in nostro more [illegible] [illegible] dicere liceat) tam dicas periculis adorat?
Quam uero pulchra, quam amabilis uideri debeat uirgo ipsa uirginitas, quae non solum in animo elegans, sed & in uultu, & in oculis, & in omni habitu corporis lucet, elegantissime per expressam similitudinem ostendit in his uersibus egregius poeta Catullus.

Vt flos in septis secretus nascitur hortis
Ignotus pecori, nullo conuulsus aratro,
Quem mulcent aurae, firmat sol, educat imber,
Multi illum pueri, multae optauere puellae,
Sic uirgo dum intacta manet, dum chara suis: sed
Quum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Diuus quoque Martinus pulcherrima & ipse comparatione quid inter uirgines, mulieresq; atq; corruptas intersit, praeclare suis discipulis inter eundum, ad oculum suo sic digito monstrauit. Refert enim Seuerus Sulpitius uitae eius elegantissimus scriptor hunc, quum aliquando per amoena prata longe lateq; patentia perambularet; in quibus forte alibi errabant boues, alibi sues terram de more nostro uertebant: pars uero alia erat [illegible] intactissima, quae quum nulli iniuriae esse obnoxia, mira florum uarietate nitebat atque tunc pro tempore uernans suauissimo odore fragrabat. Refert itaque quum hanc in prato uocatum constitisse, & conuersum ad suos qui eum disciplinae gratia sectabantur, dixisse. Respicite filii, & intelligite quid de uirginum, coniugatorumque praestantia sit sentiendum. Haec pars quam pecus depastum speciem nobis coniugii exhibet: quae et si non amisit ex eo prorsus gratiam, atq; herbescentem uiriditatem, decus tamen ita perdidit, ut pristinam illam florum dignitatem, qua nuper tantum placuit, nequaquam retineat amplius,

Illa uero, quam sues sic siluestres inuaserunt, & confrin-cta, scedam fornicationis imaginem reddit. At illa integra & intacta portio, quam sentibus uallata fon-tibus, & fame clementem, & quae nullam passa sit [illegible] lituriam, & quae tanta flosculorum dignitate praedi-ta contemplantium animos sua uarietate delectat, pulchritudinem, & gratiam uirginitatis ostendit. Rem-ta speciem, & Deo dignam nihil possit mortio com-parari. Quantum errant ergo hi, qui coniugio for-nicationem, & uirginitati nuptias aequandas censent, mali, iniqui, ac stulti iudices. Verum haec a sapien-tibus tenenda distinctio est: ut uirginitas spectet ad glo-riam, coniugium concedatur ad ueniam, fornicatio imputetur ad culpam. Haec beatus Martinus satis ad-modum, atque praeclare: nos pergamus ad reliqua.

Quanta constantia pietateque puellae uirginitatis propositum tenuerint. Cap. V.

GRandis profecto constantia est: & eximia, atque admirabilis abdicatio: totum scilicet in holo-caustum offerre sese Deo. Alii uitulos, ari-etes, domos, agros, aurum, argentumue, aut alia eiusmodi extranea uota in templis offerunt; at uirgo sacra semetipsam deuouet. Et hoc est uotum Naza-

Iud. 17 raei, quod est super omne uotum insignius, id est uo-uere seipsum ut de Christo dictum est, quoniam Na-zareus uocabitur. Anna quidem uouit Deo fructum

Matth. 11 uentris sui, & ei Samuelem filium consecrauit, at uero semetipsum consecrare longe perfectius est: et cun-ctis uotis, oblationibus, hostiisque praestantius. Quod

1.Reg.1 qui facit, imitator fiue Christi est, qui obtulit semetip-sum pro nobis. O uera, & digna hostia, Deoque gra-tissima: quam qui sic offert dicere merito potest: (qui-cunque sic sit) Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus. Talis enim uirgo a domino requi-ritur, quae solummodo cogitet quae sunt domini, ut sit

ut sit

ut sit sancta & corpore, & spiritu. Sanctum namque dicitur quicquid Deo solenniter consecratur, & quod ad profanos usus nunquam est amplius revocandum. Quid autem dici, aut excogitari potest mirabilius, atque praestantius, quam quod pro conservanda virginitate sua Deo, olim Margarita cui Pelagio nomen fuisse perhibetur: quae desponsata iam, atque deducta domum, primo statim nuptiarum die sese de thalamo proripiens, dissimulato sexu (quem mutare aliter illo non posset) monasterium virorum ingressa est: & sub Pelagii nomine in maxima sanctitate tam diu delituit, quoadusque perfuncta huius vitae laboribus, adit coelestes nuptias pro terrenis, quas contempserat. Idem castissimus ardor effecit, ut Euphrosina Alexandrina eadem dissimulatione, domum, patriam, parentesque desereret: ne nisi a parentibus pacta fuerat iuveni nobilissimo traderetur. Nam & ipsa inter monachos per multos annos, mira sedulitate sponso suo Christo virginitatem servavit: ac inter eos sic latuit, ut non prius cognita sit esse foemina quam defuncta. Vixit & Eugenia casta, verecunda, & incorrupta in coenobio monachorum: occulta autem quae erat, latuit. Verum quum falso mas ab omnibus haberetur, & a quadam Melantia matrona nobili perdite adamaretur: atque nec vellet, nec posset insano illius amori satisfacere, insimulatur interim apud abbatem, quod sua esset aliquando pudicitiae insidiata: quocirca in maximum discrimen adducta, dum calumniam sibi obiectam refellere honeste alia ratione non posset, extemplo patefacto pectore, muliebres mammas, quo demum pudore, detexit: atque quum primum cognita fuit foemina esse, abiit illico ad coenobium foeminarum. Idem pene & Marina passa est: mulier haec tamen obiecti sibi crimen, atque habiti patris adulterium, ac quod eius supplicium, atque infamiam perpeti, quam quod esset mulier nisi aliquando invita fate-

1.Cor.7

ospite, Laudanda uero omni potius quam imitanda à nobis nobis eiusmodi experiundae continentiae exempla. Lubricum enim est, & periculosa omnino talis conuersatio, nec ullo pacto probanda. Quo circa igitur beatum Martinum laudatum eiusdem uirginis fama per transeuntem eam aliquando flagitasse: illam autem renuisse, precatam tamen, ut ille pro se dominum oraret: & ne miraretur de hoc, quoniam à uiro nunquam fuerat antea uisitata. Commendauit ne Dei Martinus prudentiam uirginis: & quae tantopere uirorum conspectum formidarit, uehementer probauit. Hanc profecto satius imitari uirgines possent, quam eas quas proxime memorauimus, quam nullae debent uirginum monasteria quasi sese uiro recipiant, sicut olim, quae illa coegerint, nunquam enim conspectui uirorum tuto sese uirgo committit. Hinc est, etiam quod Gentiles Romani deam fatuam esse castissimam, quippe quae nunquam fuerit egressa domo, neque uirum uiderit, dum uixit, uolunt. Et sacrificio ad eius sacris Romae usque adeo mares arceri solitum, ut & picturae masculorum tegerentur: ne forte mulierum animus inter sacrificandum ex eiusmodi inspectione impudicis desiderijs sordesceret. Necesse est enim ubi diuersi sexus species interuenit, ibidem turpium cogitationum aestus ebullire: qui ex illecebris oculorum solet ardentius fere concitari. Verum quid referam alias innumerabiles pene uirgines ex nostris christianis hic copiosius recensere: quae non solum uirginitatem nuptijs praetulerunt, sed etiam uitae: maluerunt se durissimis quibusq; tormentis affici, ac immaniter necari, quam mollissimis blanditijs alicui sordide, uoluptatique uiuere. Quis enim ignorat quantae constantiae fuerit uirgo illa sanctissima Thecla (quae iam à parentibus desponsa iuueni nobilissimo, ad Pauli apostoli uerbum, stipulato connubio, tam constanter uirginitatem do-

[illegible] consecrauit, ut nulla postea minis, aut [illegible] [illegible] poterit à suo unquam proposito separari: at [illegible] etiam bellicam virginitatis suae [illegible] [illegible], ut quae ferocissime ad se [illegible] [illegible], [illegible] pudori, [illegible] [illegible]. Nullo minori animo fuit Iphi[illegible] Aegypti Aethiopum regis filia, quae à Mattheo apostolo in fide Christi erudita Hirtacum patris [illegible] [illegible] in maritum accipere [illegible], [illegible] [illegible]. Mirabilis quoque fuit, quod [illegible] [illegible] Andeg[illegible] virgo [illegible], et adolescenti nobilissimo à parentibus desponderetur [illegible].

Impetrauit namque [illegible] oratione à domino, ut tur[illegible] deformitate [illegible], quae tamen ex eo [illegible] virgi[illegible] pulchritudo constaret: quod etiam factum est. Nam sponsus, [illegible], his cognitis horrorem [illegible] [illegible], cum alio [illegible]: et [illegible] erat, [illegible] dimisit. Quae postmodum [illegible], [illegible] [illegible] fuit [illegible] consortio, [illegible] [illegible] [illegible]; unde palam factum est, ideo lepro[illegible] factum esse casum, ne (quod longe turpius [illegible] [illegible]) corrupta [illegible]. Hic in hoc genere [illegible] non [illegible] ab re [illegible] quoque [illegible] factum [illegible], quod beatus Ambro[illegible] [illegible] suis temporibus [illegible]: ut cognoscant virgines praestantiam suam, qualemque sponsum sibi [illegible], quam [illegible] carnali coniugio integri[illegible] virginitatis suae Christo desponderent. Nam [illegible] quaedam genere nobilis, sed multo no[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] urgeretur à parentibus ut nuberet, et [illegible] [illegible] [illegible] posset, pro[illegible] tandem ad [illegible] altare, quod erat in tem[illegible] [illegible], indeque ad parentes conuersam, ex ea ara, tanquam ex suggestu constanti animo sic locutam. Quid [illegible], [illegible] propinqui mei, qui me

modo tam importune de nuptiis sollicitare non desinis? immo dudum praeuentam habeo nuptias multo satis digniores, atque honestiores, quam quae a uobis modo mihi uix laudari poterunt. Sponsum uos egregium mihi proponitis, alium ego me recepisse meliorem; quamlibet commendate diuitias, quamlibet iactate nobilitatem, quantumlibet praedicate potentiam: a me ipsa mihi longe melius consultum, quam a uobis fuit. Sponsus sane mihi is est, ut nullus tam excellens possit usquam reperiri, qui longe inferior illo in omni dignitatis genere non inueniatur. Est enim ita pulcher, ut sol, et luna pulchritudinem illius admirentur: ita diues, ut eius sit uniuersus orbis, et omnia quae in eo sunt; ita potens, ut eius imperio cuncta subsistant, cunctaque regantur: ita genere nobilis, ut Dei ipsius sit filius. Si talem habetis conferre huic eum, non recuso optionem facere melioris: sin autem nondum talem reperistis, facessite quaeso hinc, et desinite mihi esse molesti: non enim proficitis nihil, sed nocetis. Discite optimi Dei sponsa discite ab hac puella, qualem iactare sponsum possis: quam sis ei desponsata, cui uel praeferri, uel conferri in ullo felicitatis genere possit nemo. Praetermittam pene hanc prudens praeclarum Ptolomaidani facinus, quod olim uirgines omnes pro tuenda uirginitate sunt ausae. Quo enim tempore capta fuit Ptolomais a Saracenis, uirgines, quae tunc forte in coenobio D. Clarae manebant, consilio inter se inito, quo nec seipsas interimerent, (quod fas sibi esse non putabant) nec uiolarentur ab hostibus (quod multo peius morte ducebant) ipsae pia crudelitate inter se per uices saeuierunt; ut mutilatis naribus, et truncis auribus, cruenta facie, in conspectu hostium abominabiles apparerent. Quod facinus non horrori magis, quam indignationi barbaris fuit: quare percitis furore, quas contrectare prae horrore uoluptatis non ualuerunt, ferro crudeliter sunt aggressi, atque

pudore sic servato, ad unā omnes (ut ipsae optaverant, id ipsis enim docuerat pietas) gladio obtruncarentur. Longum esset, ac pene infinitum singulas recensere, quae spretis nuptiis unà cum corporis salute de mundo, & de carne sua gloriosissime triumpharunt, martyrium cum virginitate nectentes. Quis ignorat qua constantia Agnes? quo robore animi Apollonia? qua fiducia Iustina? qua fortitudine Lucia? qua virtute Catherina? qua alacritate Ursula cum suis sodalibus? qua denique fide, & quo animo innumerae pene aliae virgines illae, & illustrium quorumcunque virorum nuptias spernentes immanissima tormentorum genera pro amore Christi, & pro tuenda virginitate constantissime pertulerunt? Sed non sunt illo pacto Laudicenses virgines hoc loco silentio praetereundae: quarum non fuerit eis servata unicuique pudicitia amissa vita, ut Ptolemaidis; sed fuit cum ipsa etiam vita inter hostes servata virginitas. Hae namque quum Laudicea civitas vastaretur ab hostibus, & nusquam pateret ullis, atque obsessis perfugium, servandi pudoris gratia, partim in propinquum flumen sese proijciunt; partim in stercorariis latrinis desiliunt suffocari aquis, aut sordibus necari multo satius ducentes, quam thesaurum virginitatis amittere. Verum tamen utrumque servatum est eis suis & pudor, & vita divinitus, quarum nulla ex tam magno numero (erant enim multae) & in tanta, & tam universali clade, aut mortem corporis, aut detrimentum suae integritatis incurrit. Illa etiam quaedam, quum semel capta fuisset, ab undis, & ne comprehenderetur, statim e navi prosiluisset in flumen in excelso litore maximo impetu fluminis nefarii illi milites qui eam insectabantur, unà omnes cum navi submersi sunt; virgo vero secundo flumine, vehiculo quasi supernatans in proximam ripam tuto appulit. Eodem fermè ausu, sed exitu dispari superioribus annis Patavii usa est puella agrestis: quae, quum Ma

[illegible] Caesar totam ferme Venetiam excursionibus depopularet, omnesq; ex eo undique de agris in ea moenia confluerent, urbem ingressa, & à propinqua (ut fit in eiusmodi fuga) deperdita, dum ignara locorum illam, & omni trepide omnia circum lustrat, in manus forte incidit militum Venetorum, qui praesidio urbi stabant: à quibus missa est in proxima contubernia, ut ibi ludibrio haberetur eius pudicitia: sed nescio quo fato prodiit misera puella domo: & recta ad portam, qua paulo ante ingressa fuerat, festina procurrit, putans se tutiorem inter hostes atque in agris, & ubiq; locorum, quam intra urbis moenia raptorem. Insequuntur incensi illi, ac impii praedones: fugit extemplo puella more trepidae & imbellis damae, quae à canibus acta fugam rapit in nemora, & saltus: & ubi aliter evadere non sperat, de praerupta quapiam saxi crepidine sese praecipitat, malens subito casu consumi, quam comprehensa ludibrio esse rabidis molossis. Haud secus infelix illa, ubi effugium nullum videt, de ponte continuo, ubi forte aderat, in adiacentem fluvium sese demisit: & dum proposito tenax ab illis adiutori recusat, & hastis remis, quas illi porrigebant, aquis tandem suffocatur: inventaq; paulo post, in proxima ripa sepelitur: haud digna meo quidem iudicio quae sic sepeliretur. Verum tamen certum est, quod sicut nihil prodest impiis crebris, vel speciosa sepultura, ita nihil obest iustis vilis, aut nulla.

De servanda pudicitia per exempla gentilium. Cap. VI.

QVid mirum haec esse facta à Christianis virginibus, quae Christum norunt? quum plerisq; etiam gentilibus solo integritatis amore tanta curae virginitatum, tantoq; odio corruptionem fuisse

[illegible], ut enim multæ quum eam fœditatem aliter propulsare à se honestius non possint, uoluntaria morte se ipsas eriperent? Legimus enim ex quinquaginta Lacedæmoniorum uirginibus quæ ad Messenios de more [illegible] sacrorum causa missæ fuerant, ab hospitibus de stupro tentatis, nullam repertam fuisse, quæ aliqua arte aliter, ad consentiendum potuerit: sed omnes animo [illegible] tam pari consensu, pro tuenda castitate necem sibi ipsis consciuisse: elegerunt potius extra patriam apud externos mori, quam sic corruptas ad suam patriam incolumes proficisci. Quod digno præconio celebratur captiuæ illius Thebanæ uirginis constantia: cuius coniugium quum Nicanor rex [illegible] forma captus ardentissime expeteret, nunquam potuit impetrare, & si capta Thebis [illegible] ad extremum [illegible]. Atque pudica mors longe præstare uirginem esse, quam regnum. Eam itaque cupidus amator, non nisi occisam tenuit: [illegible] qui sese manibus interemit. Neque minori certe studio Milesiæ quondam uirgines dilexerunt seruare uirginitatem: quæ ex impetu Gallorum cuncta uiolantiū, [illegible], uoluntaria morte fugerunt. Pari proposito Monima & ipsa Milesia, quā A Mithridate rege Ponti uehementissime expeteretur in coniugium, aspernata [illegible] nomenque, & honores regios, dum ad illum [illegible] traheretur, perinde ac si duceretur ad supplicium, sibi ipsi mortem consciuit. Scedasi quoque filiæ uirgines quarum & ipse pater [illegible] monstrarunt.

Nam quum ab hospitibus quos temere, ac imprudenter hospitio susceperat, [illegible] post [illegible] super [illegible] & si honeste [illegible] unde [illegible] peccandi [illegible] uulneribus [illegible] constituerunt. Porcius, atque etiam generosius Thebas

na quandam absque uirginitatis damnum solata est, nam cum passa ab hoste, extorrem aliquandiu cõs multa superatorem suum dormientem, & nihil tale suspicantem obtruncat, laetabunda q; q suam castita tem pudicitiamque ulta foret, & sepultum intactam, ne forte rursum alium similem ab alio pateretur. At qu to foelicius puella illa similiter Thebana, Timoclea nomine profligatum identidem ab hoste pudorem su lata est: pulcherrimo dolo in ulciscendam pudicitiam machinata. Haec enim stupratorem suum Magni Ale xandri praefectum astu perduxit ad puteum, ut fide aurum extraheret, quod ibidem prae timore belli pau loque se occultasse simularet. Quod dũ scrutans intro spicit, praeceps ipse factus, repentino puellae impulsu in praeceps ad ima deuoluitur; ac superiniectis postea lapidibus miser obruitur. Quae postmodum re com perta, atque ad regem perducta: ab eo non solum im punita dimittitur, sed laudata magnopere de tam pr clara ultione, etiam immunitate donatur; atque ab eo ipso rege cautum, ne qua posthac ingenua decerni ab feminae iniuria. Minerua quoque gentilium dea parē tem dicitur interemisse uirginitatem suam uiolare cu pientem. Mira Claudia hic nullo modo tacenda est, quae quum forma praestaret, & Lucius Arrhonii à le sium quendam scelestus eius amore deperiret, nunquam adduci potuit, ne parentum quidem precibus, ut li bidinibus sceleratis assentiret. Quae quum tand uim pati cogeretur, adducta paternis genibus roga bat, ut traderet ad supplicium non sineret: sed ut potius in luce eam mortuam uellet, q corruptam. Interim effraenata libidine correptus impius scelestus eam ita cō spicuam parentum grauissimis plagis affecit, & deniq omnia forti animo tolerantem, ut erat, demisso in pe ctore suo capite, iugulauit. Maluit uerecunda puella sic in suis patris manibus necari uirginitate salua, quam

in fine adoleſcentiæ [illegible] tenui amictu pudicitiæ multo chariorem ſibi fuiſſe pudorem declarans, quàm ui- tam. Quid Phidonis filias memorem? quæ ad ludi- [illegible] ad mortem, quaſi prouidentiam affectaſſet, ne quid & ipſæ in ſe grauius, & indignius, quàm ſui pudoris iacturam expectarent, propoſiti tyrannis imperio [illegible] coge- rentur, complexæ inuicem in puteum ſeſe præcipitaſ- ſent? Quid & per multas alias gentes referam? quas recenſere longum eſt, & forſan ſuperfluum. Ignoraſ- ſent hæ quidem omnes uotum illud, ac famoſum illum ſanctæ ecclesiæ [illegible], nec uirginitatis ſuæ ſponſum Chriſtum nouerant, nec ullo etiam affectu eum coluerunt: attamen tanto ſtudio integritatem pudoris adamarunt, ut nullo ingenio, aut ui cogi qua- uis potuerint, ut uirginitatem ſuam alicui matrimonio committerent. Quare nihil ex hoc dignæ profecto ui- dentur fuiſſe, ut agnoſcerent Chriſtum uerum ſponſum uirginitatis, cui uos ſic ignaræ ſeſe tanto ſtudio, atque affectu dicauerint. Hæc habui nobiliſſimæ uirgines, quæ ex uariis exemplis audirem, uobis pro pudici- tiæ norma proponerem: ethnica etiam exempla addu- cere uolui [illegible], quo ſcilicet apertius cognoſcat Chriſtiana uirgo, qua ſit animaduerſione plectenda, quæ uirginitatem ſuam tam ſolenni uoto Chriſto Deo de- ſponſatam [illegible] ſuperioribus dictis atque ſimul intelligat quanti ſit faciendus ſic uir- ginitatis theſaurus, qui etiam gentilibus tanti fuerat, ut eum uita ipſa multo [illegible] chariorem. Ah quanto opprobrio [illegible] debent hi chriſtiani temporibus Chriſtiani: quæ modo in eo ſeruando, non quidem, ut olim [illegible], uitam amittunt, ſed inueniunt. Verum quanto maiori ſolicitudine atque [illegible] ſeruare poſ- ſunt uirginitatem, quæ uolunt: tanto grauius punien- dæ ſunt [illegible], quæ negligunt. Olim & etiam ſanc- tæ uirgines ui à lenonibus trahebantur ad lupanar,

nunc autem contra muris & claustris quasi ei custodiuntur, ne corruptoribus pateant. Vide quanta diuersitas temporum, & moribus tunc illis nõ licebat arbitrio suo esse degere, nunc uero nostris non licet ex sua libidine sui posse quicquam facere.

Quam dignis, & magnificis titulis decorentur in sacris literis uelut uirgines Christi.
Cap. VII.

Eia modo prudentes uirgines quae assiduo certamine secum contra oppugnantis, & mundum deserentis propter Christum puritate uirgines, & lampades uestras oleo continuae largitionis, opperientes aduentantem iam tandem sponsum qui cum una ingrediaetur eis ad nuptias, & blandis uos protensis, & dul-
Cant.2 cibus his uerbis hortetur, Veni, inquit, sponsa mea, ueni speciosa mea, ueni columba mea. Accipe coronam,
Apoc.3 quam tibi praeparaui. Ecce uenio cito, nemo accipiat coronam tuam. Quae nam est haec corona quaeso, qua accedit uetus nisi tua ipsa uirginitas, quae te domini co-
Esa.62 ronam esse facit, de qua legitur. Et eris corona gloriae in manu domini. Quam itaque corona domini diceris propter decus, & sublimitatem uirginitatis, caue neque contaminetur indignum, aut infecerit capite salutaris.
Cant.4 Praeterea scriptum est de te in sacris literis. Hortus conclusus soror mea sponsa, custodi ergo fructus tuos, nõ cõtingant in eo spinae, aut tribuli sed uiuat florentes emittant odorem suum. Non irrumpant latrunculi, qui destruant sepem pudoris tui, & surripiant delicias fructus suorum horto commissas, Diceris quoque fons signatus,
Cant.4 nemo ergo conturbet aquam cisternae tuae, ut ualeat pulchritudinem tuam, & decorem tuum in ultima clari-
ibidem tate fontis huius assidue speculari. Puteus etiam uiuentium aquarum aquae tibi, caue ne ulla lutiores commisceantur in fatentes lacunas, at puteus gelidus in illa qua coquenta

phlegmatica discerni. Vocaris insuper paradisus: ubi [illegible] caveto ne sit in ea arbor letalis, et dolosa, de qua anti- Ibidem quus serpens te callidius aliquid decipiat, [illegible] inde [illegible] Evae persuasit, atque [illegible] [illegible] et in doloribus pa- rias. Caeterum quum super omnia appelleris sponsa [illegible]: provideas diligenter, ne quando tua culpa a quo tantopere diligeris repudiata turpiter con- fundaris. Item quum & columbae candidissimae [illegible] [illegible] in corpus, Cant. 2 Et quando etiam porta domini clausa diceris, prospice ne quis aperiat, ne quis introeat, praeter dominum, per Ezech. 44 eum quem clavis illa Davidica [illegible] qui aperit, et ne- mo claudit, claudit & nemo aperit. Tu denique dum vir- go es, dum intacta manes, tota pulchra es, tota speciosa Apoc. 3 tota [illegible] quod si tibi in [illegible] [illegible]: sed ipse om- nis [illegible] atque totius corporis spe- ciem [illegible] pulchri- tudine quae neque exteriori cultu neque adulterinis colori- bus indiget. Hoc facient tu quidem [illegible] angelis in coelis [illegible] Deus autem [illegible] [illegible] quanto sublimior fuerit [illegible] ad coelum, tanto [illegible] ad inferos. Haec ad honestas, & sanctas virgines in praesenti dicta sufficiant: restat dein- ceps [illegible] a Christo adulteras [illegible] pro integritate perdita, quae semel pe- rit [illegible] mentis reddant: quae per poenitentiam, & confessionem lachrymarum fa- cile redimitur.

[illegible]: quae post [illegible],
quam post professionem [illegible]
[illegible]. Cap. VIII.

Sicut ergo summo honore dignæ sunt, ac maximis prosequendæ honestæ ac pudicæ virgines, quæ ob Christi amorem nuptiarum solatia contempserunt: sic contra severissime puniendæ, quæ violata fide sponsionis, et deposito pudore fœdis libidinibus inhiant. Atque quanto magis lætandum, gratulandumque est illis, quæ carnem, mundum, et diabolum superantes: tanto contra gravius dolendum super his, quas fœda, ac flagitiosa libido prostravit. Proh dolor quam perversa mutatio, eam scilicet virginem, quæ nuper vocitabatur domini templum, & habitaculum spiritus sancti, flosque & lilium & ejusmodi dignis admodum nominibus (ut super dicebam) mox factam esse sentinam omnium immunditiarum, abyssum peccatorum, atram fuliginem inferni, stipulam aridam, spinam squalorem: & de virgine factam impudicissimum scortum: de sponsa Christi, repudiatam adulteram, nuper, dum incorrupta mansit, sanctis angelis, modo corruptam reprobis spiritibus comparandam: quippe quæ cum quondam Sathanas ab angelica celsitudine in profundum dejiceret inferorum: ut jam non sponsa domini sed dæmonis concubina merito sit dicenda, tanto deterior effecta meretricibus corruptis, quanto antea præstabat meretricibus virgo. Leva in directum oculos tuos (inquit propheta) & vide ubi prostrata sis, & quam valde facta nimis iniqua iniquitas tua. Quid enim est aliud abnegare virginalis sponsionem, quam immortali Deo perfide repudiasse Dei filium, et reliquisse à se spiritum sanctum: ac divinitus consecratum Christo templum fœdo cultu dæmonum profanare & in lupanar convertere. Legimus antiquos Romanos licet falsa superstitione irretitos: suas tamen olim virgines, quas ipsi vestales appellabant, tanta reverentia, ac tantis honoribus prosequutos: ut nihil eis esset in rebus humanis, aut divinis vel augustius, vel sanctius, quam sancta, atque impollu-

Hiere. 3

castitatis uirginalis. Contra uero summo odio, atque etiam supplicio consueuisse prosequi incestas, & molestas. Nam (quod horribilius esse non poterat) uiuas, eadem summo indicio: feretro imponebant ut mortuam efferebant: amici atque cognati eam luctu miserabili prosequentibus. Vbi uero ad portam Collinam uentum erat, ibidem infossam illam, atque inclusam fornicem, pontifex sua specu subterraneo deponebat: & conclusis uerbis arcana quaedam precatus, ex templo sese auferebat: & tunc qui parati erant homines certatim super eam nequicquam clamantem & miserabiliter eiulantem humum ingerebant, uiuam inclusam uiolatae uirginitatis lamentatam.

Quam grauiter delinquant uirginitatem uouentes, si eam contaminent. Cap. IX.

TRiste hoc sane & ualde lachrimabile spectaculum, attamen dignum, & aequum tanto flagitio. Alii ista quidem nunc agi ut nimis crudelia: & si expedirent fortasse ad custodiendam uirginitatem, ut etiam quoque eiusmodi flagitia simili supplicio punirentur: caeterum sunt puellae magis ac diligentiae modestius apere supplicii horrore perterritae. Acerbitas enim uis discendi maleficii, nescio, caeterisque uiuendi improbitatis disciplinam praestat. Non sunt hae quidem uestae, aut Dianae, aut alii uni deorum, dearumue gentilium numini dedicatae: sed Christo Deo uero, & decenti Deo dicatae consecratae: neque etiam ad Gamelii Iouis aram, uocato Hymenaeo, & Talasio illis gentilium diis, nec etiam Veneris, Iunonisue pronubae auspiciis aut gratiarum fauoribus nuptias peregerunt: neque in cubiculis, aut ante geniales toros, sed coram omnipotenti Deo in sacratissimis templis, iuxta aram summi Dei, ardentibus lampadibus, solenni caeremonia cum summa religione, quaelibet quadragina coronata sunt

nio illi regi Deo nuptura accedit. Quidnam quæso magis ratum, sanctumq; esse debuit, q̃ fœdere sancire quod sacro ritu, tam solenniter pactum, percussumq; fuit? Adhuc tamen reperiuntur, quae non uereantur tam firmam uirginitatis promissionem: & tam sanctum uiolare sacramentum: atque post sacrum uestitu Christi professo, & sponso domino, contemnenda fide, impie sese adulterio, ac improbo lenoni substernere. Quae uxor est tam effrons, ac impudica mulier, quae coram sponso & in oculis eius audeat quicquam contra pudorem committere? aut patiare quempiam inhonestius quod uiri offendere aut eius possit animo displicere? Quod si quando fieret, quid hoc iniquius ac indignius dici aut excogitari unquam posset? O miseræ commentes quid agitis? An ignoratis sponsi uestri oculos quibus latere creditis, ubique locorum præsentes esse, & quicquid agitis contemplantes? Oculi domini (inquit propheta) super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Porro tantum abest, ut factum quodpiam latere eum possit, ut etiam cognoscat corda nostra & cogitationes ipsius occultas intelligat. Audetis tamen sub eius conspectu, quasi non uideat, et in oculis illius, quasi dormitet o scelestæ, agere tam nefaria? et ea committere quae nulla meretrix, quamuis proterua, in conspectu sui lenonis auderet? O nefandum scelus, o singularem audaciam, o insignem contumeliam, uirginem sibi Deo dicatam, solenni ritu sanctificatam, omni religionis mysterio consecratam fieri incestam, ac fœdo nefandorum facinorum loco uel lenonum distam, ac multo etiam fœdius uiolatam. Quid enim fœ opus uel aliis sponte occidi si ita pateret uitiis? Proh pudor potero animi sexus uirginum, atque iam ob delicias pastorum ex sacris ædibus in meretricios fornices et obscœna lupanaria sunt conuersa. Quanto copiosius liberius hoc loco sensissem, si id magis liceret,

emendatum foret, si posset dissimulari silentio, et aliqua explanatione celari. Verum quum in genere, palam q̃ geritur, palam esse non debet: si palam, atq; impune omnia quoq; flagitia deflentur. Honestas tamen, ac sanctimonia per exemplum, quae in sua integritate, atq; perseveratio constantissime persisterent. Sed iam et de malis multi ea sperantes, quum temporibus melius fiere expectabamus, atque confisi sumus ut tandem mutarent tam scrupulosos mores, et lectionem, & proprie solent suamet q̃ religiosa morum legibus usitatis cohiberi: atq; oẽs observantia ad exemplum, et regulam aliquam instituam in obedientia, et genitalis cancello, et puritate ac temporibus obseruari.

Quam male conueniat nimius corporis cultus uiduis uirginibus. Cap. X.

SEd iam ad propositum redeo et ad impudicitiae signum me conuerto. Quonam quaeso pacto tu fortis mulier, etiam si casta, impudicitiam tuam dissimulare poteris: quam tantis superciliis, compta, fuco, mundicie ipsas etiam meretrices excellas? et tam neque ex oculis neque ex sermonibus neque ex uestitu uideri matrona honesta possis, ne dicam casta uirgo, aut coelebs: quin potius scortum, et omnes implens numeros, aliquid sana prorsus Florae matrona tabula, ut ait ille. In quo sane multo magis uideris digna ut tecum illud Corinthiae conueniret? Immo potius illud, q̃ Christus olim per prophetam Hieremiam de sua uxore accusans dicebat: frontem impudentem (inquit) facta es ad omnes, facies meretricis facta est tibi. Hiere. 3 Nimius siquidem ornandi cultus, compositioque corporis, lenocinia, fucorum nõ nisi prostitutis, ac impudicis foeminis conuenire uidentur: quae nunc ex improbitate consuetudinis, ac morum peruersitate, ex solida licentia temporum id etiam in quibusdam matronis, non tam impudicitiae notam, ac suspicionem

q̄ uitium potius muliebris leuitatis, ac uanitatis accu-
set qua sibi per placendi studium de coniugum societate
blandiuntur. Atqui uero in sacris uirginibus, quae sese
penitus carnalibus delitiis abdicarunt, si iisdem adhuc
concupiscentiis delectantur, nulla est excusatio, sed cer-
tum potius indicium animi, corporisq́; corrupti.
Quem nam credo pudorem praestare poterit, etiam si
casta, aut uirgo fuerit, mulier compta immodice,
et ornata molliter? cuius potissimum in usus haec
stromata, calamistra, specula, cistulae, ampullae, fu-
cus, unguenta & mundus reliquus muliebris, tanquam
necessaria supellex? & quae habeat thalamum, torum,
pauimentum, parietes aulaeis, tapetibus, signis, atque
picturis ornatos? resq; omnes ita instructas, ita appo-
site dispositas, ut non uideatur ibi uirguncula sacra, sed
Thais quaepiam, aliaue famosa meretrix habitare?
Quis enim compositos distortosq; crines, & cincinnos,
& eiusmodi comptus, uel in qualibet honesta puella
non damnet? ne dum in uirgine circumsepta, & profes-
sa, ac dicata perpetuae castitati? Quod enim in aliis
turpe est, in hac etiam foedissimum reputabitur. Im-
possibile sane uidetur simplicem, ac puram esse pos-
illam uirginis conscientiam, quae uel arte, uel compo-
sitione, uel nata etiam forma pellicere spectatores ad
sui concupiscentiam delectabitur. Nam et si ipsa forte
non afficiatur concupiscentiae peccato, aliis tamen
peccandi faces, & fomitem subministrat: atque con-
cupiscendi tentamenta propinat. Quid aliud uult sibi
mitella ipsa, & si uilis, & pulla, tota tamen & mundior
immodica, & suspecto albore perfulgens? Quid di-
ducta alibi tunica, ut aliquid interius appareat pulchri,
quod commoueat? Quid nitentes suras ingrediens?
Quid papillae fasciolis arctius compressae? Quid est
sparsi negotio angustissime pectus accinctum? Haec
sunt sane manifesta animi lasciuientis indicia: & quae sub

quaestionibus

quaestionibus re, non uerbo, cordis arcanum uestitu re fateatur. Virgo quidem nō tantum nomine, sed & re ipsa esse debet, ac etiam uideri, & credi: ut quisquis eam uiderit, non statim dubitet ex aspectu integra sit, an corrupta. Si enim uirgo uideri uis, & seruare tuam uirginitatem desideras: quid permittis, ut uana & decor & cultus te informet? Quid te ornatū, & comptam incedens ostentas? quasi uel uirum habeas, uel quaeras, cui tu eo compta placeas? Optime potes si uirgo dici esse uis homines fugere, & hominibus displicere, quoniam (ut Dauid in psalmo dicit,) Qui hominibus placent confusi sunt. Mundus templū quodam non ornat, & carnalis concupiscentiae nocis asper- Psal. 52
gis, etiam si natura aliqui fueris, quam [illegible] desiderium [illegible] posuas, & supercilia expilas dentes [illegible] ad [illegible] faciem cerusa & fuco decoloras. Quid tu ergo de carnis pulchritudine quaeris commendari? quando multa in uirginibus solicitudo [illegible], q aduersus propriam carnem legi & assidua contentione pugnare: dicatq; propheta, Immo spiritus sanctus omnis gloria filiae regis ab intus. Porro exterior pulchritudo corruptibilis est, & uana forma, quae [illegible] ad ueram uirginis pulchritudo interior est, & iccirco interius se exornat, ut suo se tantum sponso, qui uidet in abscondito, pulchram, & spectabilem praebeat. Detegis te esse qualis sis, quum tam petulanter aliud uerbis [illegible], aliud re ipsa foris ostentas. Nam nulla fere corruptior cultus in pretio est, q quibus pudor uilis est. Syncere quidem syncerae formae tradenda est: & quod est professionis, & non ad cultu, & habitu [illegible] aliud professio commēdet, aliud cultus informat. Siquidem interioribus uirtutibus, non exterioribus ornamentis est decoranda uirginitas. Quin immo etiam si adsit decor naturalis obtendēdum

est, & dissimulanda species virginibus fuerit. Cultus enim & immoderata [illegible] hilaritas [illegible] nis arguit: quippe quae à puellis [illegible] de industria ad alliciendos amatores & ad sollicitandas [illegible] tes fuerat comparata. [illegible] & [illegible] [illegible] sacris [illegible] rebus [illegible] [illegible] indice [illegible], [illegible] de mo [illegible] est. Postulante Romanae [illegible] honestior [illegible] solutior, & libe [illegible] tantum illi ipsi peperit [illegible] ex eo solo [illegible] modestus: quae qui [illegible] compertum fuerit falso [illegible] tamen gravissimaque reprehensione non caru [illegible] à Spurio [illegible] summo pontifice [illegible] loqueretur, [illegible]. Tales profecto virgines fatuae merito possunt dici: quae licet virgines sint, extinctas tamen lampades habent oleo [illegible] cum sponso ad nuptias: sed exclusae audient verbum illud valde horribile & pertimescendum, Nescio vos. Deponant ergo castae & honestae virgines mores [illegible] et [illegible] insignia & prostibulorum ornamenta [illegible] quod profitentur odisse, vel in ipso con [illegible] & ob id multo etiam peiores [illegible] credantur. Allegat autem [illegible] martyr et doctor [illegible] beatus Cyprianus virgines quas [illegible] inter virgines nō esse [illegible] sed tanquam contactas oves, et mor [illegible] pecudes à sancto, & puro grege virginum, procul [illegible], ne contagio suo caeteras polluant.

In eas quae aut libertatem procurant, aut additos sese [illegible] Cap. XI.

QUid vero dicemus si quae etiam ex his reperiūtur, tam [illegible], et [illegible], et [illegible], et moll

[illegible] aliis quibusdam [illegible] partus [illegible] abortum [illegible] produnt [illegible] Nocturnas [illegible] matres [illegible] partus [illegible] Tunc [illegible] quidem [illegible] consilium [illegible] non [illegible] quis modo [illegible] sed [illegible] aut [illegible] Pech [illegible] Cogitare [illegible] occulta [illegible] Nau 3
[illegible] consumptum [illegible] Expe [illegible] ergo, et [illegible] et in melius [illegible] potuit.

Adhortatio ad poenitentiam. Cap. XII.

Cogitate ergo [illegible] quibusdam iudicii ex[illegible] et quale nobis [illegible] tanto [illegible] apud infe[illegible] ros praeparari [illegible] in quo tanquam in [illegible] [illegible] praemio [illegible]. Cogitate [illegible] tenebrae, [illegible] in conscientia. Ibi quidem inter mille suppliciorum genera, et [illegible] [illegible] tortores, et [illegible] [illegible] perpetuus, sine ulla spe [illegible], aut [illegible]

amplius misericordiae perfugio. Cavete castae dum
licet, tam tremendum iudicium: nec ipsae vobis de se
velitis, sed potius poenitentiam aspernantes: ac eam
etiam gravissimo salutis vestrae periculo differentes.
Nihil est enim quod desperetis vestras sordes lachrymis
posse lavari, modo respicere velitis, & cum leproso
Matth. 8 illo evangelico possetis dominum mundari. Id enim
pollicetur nobis dominus per prophetam suum dicens,
Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere
Hiere. 3 re ad me, et ego suscipiam te. Et per alium prophetam
Si fuerint inquit peccata vestra sicut vermiculus, quasi
Isa. 1 nivem dealbabo: & si fuerint ut coccinum, velut lanam
albam efficiam. Quapropter leva tum oculos tuos
in circuitum, et vide ubi prostituta sis & (ut inquit Apos-
tolus) memor esto unde cecideris, et age poenitentiam.
Dum tamen poenitere per arcam Noe castitatis imaginem
Apoc. 2 merito figurari, quum omnis caro diluvii aquis sub-
mersa fuisset, in ea quicquid incorruptum fuerat: conserva-
tum est. Ex hac ergo arca quum Noe corvum, & sub-
inde columbam exire libere permisisset, non nisi co-
Gene. 8 lumbam legitur reversam, corvo foeda putrescentium ca-
daverum esca detento, Tu ... complexa illa simili-
do retinuisse. Nam tu quoque quasi columba domini
cecidisti in apertam extra arcam perdunt: eiusmodo in-
star columbae illius semper pacis olea ocyus revolato,
ut admissa rursus in arca salutis statim & redire contem-
pseris, & foedissimis voluptatum detenta corvum imitere,
sed intus perpetuo custos, nec in arcam, id est in gratiam
amplius admitteris. Consulat ergo sibi unaquaeque dum
licet, & dum tempus est, et quae praestare Martham,
eo quod corrupta sit, amplius non potest, Magdalenam
saltem illam peccatricem discat imitari, ut eam scilicet sequa-
tur poenitentia, quam prius secuta est culpa. Haec enim
& si multa peccaverat, plurimum tamen Iesu pedibus provo-
luta flendo veniam promeruit, & ab eo, ad quem ma-

per innocentiæ gloriã peccatis acceſſerat, iuſtificata lenoſ certe ſi ſine peccato receſſit. Quid tu ergo cunctaris illusa, aut differs in longum emendationem peccatorum? uno certo ſcias tempus, quod nunc acceptabile eſt, non in aduerſam tempeſtatem immutandum, & periodis plenam totum mutandum eſſe: quando nec illi ulla ſpes ueniæ, nec huius pœnitentia, nec erit ulla ſpes ueniæ, nec humanæ ac diuinæ miſericordiæ perfugium.

Iudicio et inceſta ſuo ſe iudicio condemnet. Cap. XIII.

IVdicate miſeræ fœminæ uoſmetipſæ de uobis: hic iudicium ueſtrum requiro. Ingredimini paulisper ſecretum thalamum conſcientiæ ueſtræ, & ſedentem ibi pro tribunali ſpectate eam ipſam dominam, de uobis ſecreto iudicio ueritatis iudicantem: nam ſicut dicit Apoſtolus, ſi nos metipſos diiudicaremus, non utique iudicaremur. Quæ namque uobis tam expers rationis eſt, ut in iudicio iſto domeſtico, non ſuccumbat? ac ream ſeſe non dicat, et omni ſupplicio dignam? Et enim ſi uirgines fatuæ uel ob ſolam ignauiam, nuptiis cœleſtibus excluduntur, quid de iis quæſo fiet, quæ nõ tantum, ut fatuæ illæ boni opus negligenter fecerunt, ſed etiam pendulamque ſacrata, atque ſanctificata Deo corpora lupanaris proſtituerunt, lenocinantes uulgantes Chriſti thalamum in lupanar? Dicite rogo, hoc etiam à uobis requirimus. Si mortalis cuiuſuis hominis uxor de prehenſa in adulterio ex præcepto legis obrui lapidibus digna eſt: quid ſponſæ Chriſti adulteræ fieri par eſt? cuius quidem pœnis mortem parum eſt, pro tanto commiſſo ſcelus. Sed quidnam ergo ſupplicii erit huic inceſtæ ſatis, ſi mors una pœnæ ſatis non eſt? Aliquid profecto atrocius morte illi ſit, oportet, et hoc erit mortis ſempiternæ pœna: quam nec mors ulla extinguat, nec ullus diminuat dies, nec ullum refrigerium

1.Cor.11

Matth.25

bent. Pertinuit uel ex hoc quanta sit sceleris illius enormitas in uirgines, q̃ quamuis tam misericordes sint ecclesiæ sanctæ Dei, tamen eiusmodi flagitium tam diro anathemati subiiciunt, ut ne morti quidem communionem per Illiberitani concilii decretum dandam uelint ei, quæ Deo dicata sit, si nam uirginitate commiserit, quæ tamen pro nullo sese alio crimine (quod sciam) negatur communionem cuipiam in morte interdici. Sed si contra eiusmodi scelus satis dictum arbitror. Horret si quidem animus, & ob pollutæ uirginitatis honorem eius tanti facinoris atrocitatem tanta ipsa reformidat, neque ipsam satis perpudet de his mihi honorifice loqui, q̃ sponsam Christi decet: & q̃ ipsa sanctam uirginum, postulat; non enim quoquo modo inclinari plerique [illegible] aures, atque a uisu, & a tam prodigiosa [illegible].

Quam graue scelus sit Deo dicatam uirginem polluere incestu, & q̃ acriter semper fuerit uindicatum. Cap. XIIII.

HAbetis de impudicis nefandum, sed quæ modo satis digna censura in eos ipsos scelestos, atq; incestuosos hoĩes dici possint, q̃ has ipsas uirgines sic Deo dicatas polluere, & incestare nõ uerentur. Q̃ uerũ orbis facundissimus grauitas orationis aut q̃ uehementia uerborũ, atq; sententiarũ in tam nefarios, ac profanos adulteros, possit pro sceleris grauitate satis digna reperiri? Vincit quidem omnẽ linguæ atrocitas rei, & facinoris magnitudo. Id cogitare mens stupet, & manus scribendo exhorret. Scelus est, & scelus quod nec ulla potest eloquentia satis explicari, nec ulla satis digna pœna puniri. Profanus se quidẽ habent, qui aut sanguinis, aut seminis profusione ædem polluerint. Quo profanior qui puram, & consecratam uirginẽ incestat? & spiritus sancti tẽplũ profanauit? & sanctificatum corpus detestabili coitu contaminat? Si ualde nefariũ est uasa consecrata manibus

[illegible] propter quod
[illegible] sunt, quia crimen esse [illegible]
[illegible] Deo virgines [illegible] spolia [illegible]
[illegible] templa spiritus sancti [illegible]
[illegible] Deo corpora [illegible]
[illegible] sanctitate ac religione [illegible] quam
[illegible] templi [illegible]
[illegible] Christus descendit [illegible] in virginis [illegible]
[illegible] postmodum de [illegible] virginis in mundum [illegible] postremo
de mundo in crucem. Quae (ut in sacris locis legimus) 1.Para.13
[illegible] comminatus, quae
[illegible] arcam [illegible] haud [illegible]
haud [illegible] Babylonius Dan.5
[illegible] templi [illegible] manibus [illegible] non [illegible],
[illegible] est. Antiochus quoque [illegible] 2.Mac. 19
no Dei templo spolia [illegible] facta, haud multo post
[illegible] sacrilego
[illegible] Seleuci regis legatus [illegible] 2.Mach.3
[illegible] templum spoliare [illegible] aggressus [illegible]
[illegible], et [illegible] plagis percussus,
[illegible]
[illegible] per digna castigatione [illegible] est sed [illegible]
[illegible] sacerdotum [illegible],
[illegible]. Pompeius quoque ille magnus cap
[illegible] Hierosolymis. Erat ex [illegible] templo (ut refert Cicero)
[illegible] argenti [illegible] haud [illegible] quam illud
[illegible] templum [illegible] pollices
[illegible] circa [illegible] à Caesare in Aegyptum
[illegible] diversis [illegible],
Crassus [illegible] qui et ipse ex eodem templo
quicquid [illegible] Pompeius
[illegible] apud Carras Parthorum [illegible]
[illegible]) [illegible]
[illegible] maiori
[illegible] imperatorem [illegible]

sequales puniendi? Si quidem neque arca illa, neque vasa aut ornamenta ista templi quantumuis religiosa, et sacra, seu aurea, seu argentea illa sint, praesertim, aequari possunt augustissimo, et sacratissimo templo corporis virginalis: quippe quidem ea quae praecesserunt figurae, et potius umbraeque, et imago fuerunt eorum, quae modo sunt. Quanto ergo potior est lux quam umbra, et veritas quam figura, tanto talia haec templa parietibus illis religiosiora atque sanctiora censenda. Dic quaeso quonam cruciatu seruum illum afficiendum putes qui cubile domini ingressus sponsam eius violare praesumpserit? Nonne acerrimo, et exquisitissimo quoque supplicio dignum dices? Sed haec est sponsa domini, quam polluis: haec Deo dicata, quam violas: haec Christo consecrata, quam stupras, quamque habes ludibrio, quamque publice circunducis. O libidinem effraenatam, et indomitam. O impiam et singularem audaciam: quae nec iram Dei reformidat, nec sacratissimas faces, nec benedictum cubiculi limen, nec sacros illos perhorrescit. O praecipitem, et sacrilegam confidentiam, quam non pudor a turpitudine, non metus a periculo, non religio ab impietate, non ratio denique ipsa a furore potest ullo pacto reprimere. Quibus abstinebit? qui nec sacratis quidem corporibus abstinendum putat? Attende animum miser attende ad illas diras imprecationes, atque execrationes quas in sacro illarum epithalamio sacer antistes conceptis verbis in caput detorserit tuum, vel ipso horrendas sono, et terribiles auditu. Non possunt ea non rata, solidaque esse, quae tam religiose, tam pie inter sacrosancta mysteria, atque aras sacras, sacro ore pronuntiantur: eodemque loci ubi Deus ipse tam praesens est, quam super sidera in coelo. Quare nisi agas poenitentiam, peccatoque abstineas tam abominabili, dico (mihi crede) Iudicem (ut dicit propheta) maledictionem illam [illegible] frumentum, et intret sicut aqua interiora tua, et sicut

etiam in cubiculo suo. Nihilo sane feliciter monstruoso ille Clodio periit: at potius tanto immanius quam ille ma nus sacrificiorum in ueterem religionis mysteria polluisset. Hunc itaque M. Tullius quamuis etiam iure & pietate ciui tatis longe alienus publice palamque professus est, se summo odio, tum ob hoc maxime scelus prosequi. Sic enim in oratione quam contra Pisonem, & Gabinium habuit, affirmat. Quod mihi odium, inquit, cum Clodio fuit, nisi quia perniciosum patriae ciuem fore putabam: qui nepharia libidine incensus duas res sanctissimas, religionem, & pudicitiam uno scelere uiolasset? Et alibi idem grauiter conqueritur, quod quae sacra per summam castitatem uirorum, ac mulierum erant peragenda, eadem essent per illum stuprum uiolata. Sed quid ego hic ethnicorum, aut antiquorum testimoniis utor? qui sub oculis nostris ubique nefandorum Christianorum exē pla uersentur: qui lenociniis suis apertissimas, atque grauis simas portas aedemus? Noti sunt homines, nota scele ra, et noti qui possunt [illegible] sunt: et non minus hic superstitiosum sit, quam etiam [illegible] quemquam aperte nominare. Quamobrem satis erit hic Antiochi [illegible] modestiam commendare in opprobrium, & dedecus impiorum. Is enim Dianae sacerdo tem, quae mirandi forma praeditus fuerat iuuenis, statim Ephesum discedere [illegible] (ut ipse dicebat) ne quid praeter animi sententiam [illegible] specie, facere cogeretur. Commendanda tali modestia insignis mores [illegible] Christianorum: quam quod tam sedulo ho mo gentilis cauerit, ipsi [illegible] ac studiose perqui rant, non attendentes quod Apostolus dixit, Si quis Dei tē plum uiolauerit, disperdet illum Deus. Iam uero ab ethnici corum prorsus exemplis recedamus, quae plerumque affe ctant magos, & omnes olim hoc scelus & priuatim, & publice tanta abominatione fuerant, ut si quis patrasset eiusmodi incestum non tantum pro atrocissimo malefi 1. Cor. 3

ferio uindicarent: sed etiam ex eo quod tam raro id apud illos contingere solitum fuerat: si quando auditum foret, ad missum esse prodigii, ac portenti instar publice nunciaretur. Quam ob rem noster Liuius ubi cannensem cladem descripserat, Romanos scribit territos esse super tantas clades tum caeteris prodigiis, tum quod duae Vestales eo anno Opimia atque Floronia stupri compertae, altera sub terra (ut mos est) ad portam Collinam necata fuerat, altera sibimet ipsa mortem consciuerat. Vide ergo quam graue admodum fuerit hoc flagitium Romanis, ut ab illis pro malo omine prodigio quod contingeret haberetur. Licet forte credas id tantum accidisse cannensibus temporibus. L. Cantilius scriba pontificum qui cum Floronia stuprum fecerat, à pontifice maximo eousque uirgis in comitio caesus erat ut inter uerbera expiraret. Idem passum esse legimus Celerem equitem Romanum cui Cornelia obiiciebatur Vestalium maxima, quae à Domitiano Caesare absens & inaudita damnata est, ac etiam uiua in eos fasciatissimo defossa, qui arbitraretur ob eas tales exempli seculum fore eiusmodi maleficio spectando illustrius. Licinianus senator, & ipse insimulatus huius criminis ne condictum adire, & tangat patri cognatum, molestissimo exilio sese à seueritate tanta iudicii uindicauit, bonisque suis publicatis, in Sicilia ex nobili senatore mercenarius rhetor effectus est. Apud Ciceronem in libro quem de legibus scripsit, legem eiusmodi contra incestuosos adducit. Incestum pontifices supremo supplicio sanciunto. Verum si hoc faciebant homines gentiles à uera religione remotissimi, quanto magis nos facere debemus: qui edocti sumus ab ipso Deo & homine Iesu cauere uel simplicem fornicationem: nedum tale, tantumque flagitium fugere! Sed nec nobis quidem desunt leges ad puniendum hoc nefarium incestum, à patribus nostris late

modo seruaretur, & legum poenis afficerentur sele qui. Nam deprehensi, atque conuicti et infames sunt, & per sacros canones [illegible] puniuntur. Gregorius enim post. Mas, si laici sunt, omni prorsus [illegible] hominum, aqua, & igni inter dicendos, Sathanaq; tradendos iubet: si uero clerici ab omni officio amotos in aliquo monasterio, perpetuo anni carcere [illegible] ad agendam perpetuam poenitentiam. Iustinianus autem Caesar in suis legibus [illegible] amplitudine exutos [illegible], et [illegible] quo [illegible] fuere [illegible] uero ipsos subdi et supplicio capitali. Digna profecto uitio, quae in [illegible] homines expendatur: quando nec poena morte grauior, nec quicquam ea sit turpius, nec [illegible]. Hoc scribit, ex sententia episcopi nostri Petri [illegible], in eo libro, quem de ratione [illegible] inscripsit, qui turpitudinis infamia notatur. Primo [illegible] quod uirgo [illegible], quia cum patris sui nupta [illegible] se [illegible] quod [illegible] atque [illegible] Deo [illegible] profanatur. Nec esse hoc loco [illegible], quod in se [illegible] dici uulgo, [illegible], fuisse [illegible] apud eundem auctorem [illegible], atque [illegible] innocentissimo [illegible] eodem libro pro [illegible] legitimo in [illegible]; ac [illegible] mortem [illegible] ad poenam, atque [illegible] solere. [illegible] auctor [illegible] contendat, non ago [illegible], neque [illegible] id ego [illegible], aut [illegible] esse, aut [illegible] putabo. Verumtamen [illegible] cum

filios Heraclii imperatoris, qui quanuis Christianorum legibus uiueret, sororis tamen uxore defuncta Martinam fratris filiam contra ois fas iure duxit, atque etiam tulit legem, qua deinceps per eam id omnibus liceret: quem circa hanc ipsam tali cladis genere affectum perhibent, ut subditum ueretrum sursum uerso uirili membro semper distentum mingere non posset, quin lotio uultum sibi aspergeret nisi obiecta prius tabula foret, quae urinae ascensum reprimeret. Quod morbi genus omnia afferebant hunc ei ob illicitas nuptias, atque impiam legem diuinitus obtigisse, ut & alios caueret à simili foeditate perpetranda, & ut ipse in eo quo peccauerat torqueretur. Sed ad rem nostram redeamus.

Adhortatio ad spem ueniae promerendae. Cap. XV.

GRatia profecto sunt, quae in ultionem tanti flagitii sanxerunt leges, sed longe grauiora atque atrociora ostendo, quae parauit Deus, & quae talem non euaserint, quibuscunque humanarum legum poenis euaserint. Iudicia namque hominum plerunque eludi, ac falli possunt: at iudicium Dei est profecto infallibile, atque ineuitabile omnino. O te miserum & infoelicem, si non intelligis dum iudicia hominum fallis, te magis in ipso poenam fieri, atque etiam longe, ex eo quod hic impune uixeris, alio mox puniendum: quando nihil ibi transit impune: ubi idem erit iudex, accusator, & testis. Quid tunc miser facies, ubi te abscondes? ostendum sane est tibi coram illo, qui cuncta uidet, cui nihil occultum est, qui nouit omnia: & ideo subductis tibi fidelissimis omnium rationibus, ipsi tibi sustinendum est quicquid poenarum impiis paratum fuerit. Verum enim uero tam mitis, ac benignus, & clemens est, quem offendisti, ut facile possis, modo uelis agnoscere peccatum tuum, & resipiscere, ad hunc redire in gratiam, & ueniam impetrare peccatis. Nihil

est, & debitos eum ipsi in dominatum, quem fecisti pec-
cato [illegible] potestatem: & quem infernum tibi reddi-
disti per [illegible], poteris illum eundem cursum ti-
bi posse per continentiam. Qui enim constans fuerit est
[illegible] peccati, idem etiam poenitentiae veniam supplis
[illegible]. Nemo sane sic suae ipsius salutis avidus est, quam Deus
[illegible]: ideo assidue clamat in prophetis. Nolo
mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. Qua-
re tu [illegible] conversionem [illegible] est ut desperes te
[illegible] ubi abundauit peccatum, su-
per abundauit & gratia. Age ergo tu [illegible] diutius
in [illegible] Albus [illegible], & cognos-
sce creationem, & redemptionem tuam, & age poeniten-
tiam: [illegible] cum maerore con-
scientiae [illegible] peccatur,
quibus teneris perpeditus, ac [illegible] ad [illegible] tue-
boris vitae componere: & [illegible] tui Deus: quia
benignus est, et misericors, & placabilis super malitia.
Audi quid dicat Ezechiel propheta. Impietas, inquit,
impij non nocebit ei, in quacunque die conversus fue-
rit ab impietate sua. Caeterum quoniam quid [illegible] ad
sacras virgines [illegible] est nobis satis diximus,
deinceps [illegible] libro de coniugatis dicemus.

BERNARDINI SCARDEONI
PATAVINI PRÆSBYTERI
DE CASTITATE
LIBER SECVNDVS.

DE COELIBATV EXORDIVM.

QVoniam per magna ac per difficilis prouincia castigandæ incontinentiæ & suadendæ castitatis à me suscepta fuit pro excolendis pectoribus missa, in eo mihi elaborandum duxi, ut nullus foret ordo hominum reliquus, cui in hoc opere suus locus non esset. Hoc enim in principio statim operis, in tres ordines uelut diuisi, uniuersum genus hominum esse descripsimus: Virginum scilicet, Coniugatorum, Coelibumque: quidem distinctionem non [illegible] sed ut à uirginibus sanctis, [illegible]: à uni pudicis, adulteros à castis, fornicarios segregarem: quandoquidem hic à nobis ea ratione suscepti laboris (ut diximus) maxime coelibes hominum & uel laus danda castitas, uel fœda incontinentia reprehenda. Verum de uirginitate satis iam dictum est: restat modo secundo loco ut de coelibatu dicamus. Coelibes autem hoc loco dici uolumus non tantum qui continent, sed in uniuersum uel quicumque coniugio soluti sunt, uel uxore legitima carent, quomodocumque sese habeant ad obseruationem continentiæ. Nemini tamen dubium puto Coelibatus nomen à coelo pro certo deduci eo quod coelo maxime digni sint, qui ob coelestem amorem carnalibus uoluptatibus abstinent, dicti coelibes, quasi ex quadam coelitum societate coelites. Nam profecto qui à uenereis rebus sese continent, & propter Deum obseruant ca

tradiderunt cœlibatum propius ad cœlestes spiritus, et ad eorum statum qui beati dicuntur, tum tranquillitate mentis, tum integritate carnis accedant. Sic enim scriptum est. Qui non nubunt, neque uxores ducent, erunt Luc. 20 sicut angeli in cœlo. Interea angeli nomen adeptum cognomentum Sacerdotum, quasi ex munditia carnis & [illegible] efficiuntur æquales. Vnde scripturis, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, legem re Malac. 2 quirunt ex ore eius: angelus enim domini exercituum est. Quod autem quibusdam antiquorum persuasum fuisse legitur, cœlibes dici a Cœlo Saturni patre, cui pudenda filius [illegible] abscidisse [illegible] sed [illegible] & verum. Quare illorum commẽtis [illegible], priorem illam interpretationem, ut veriorem atque [illegible] sequimur, præsertim quia et Græcorum vocabulum ei maxime convenit: nam quos nos cœlibes, Græci ἠΐθεος appellant: quod perinde est ac si dicas similes [illegible] dico. Quanta enim gratia [illegible] semper fuerit in religione christiana observantia cœlibatus, nemini esse potest dubium, aut obscurum, quum legatur apud Esaiam prophetam dominum [illegible] eunuchos [illegible] cœlibes maxima quæque honoris præmia & multo potiora quam copulatis matrimonio polliceri. Hæc dicit dominus (inquit propheta) eunuchis, Dabo eis in domo mea, & in mu Esaie. 56 ris meis locum nominatum, & nomen melius a filiis, & filiabus, nomen sempiternum quod non peribit.

Et de his ipse salvator noster Christus, Sunt (inquit) eunuchi qui de utero matris sunt nati; sunt qui facti ab hominibus; sunt qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Et hi sunt qui summopere placent Deo, quia Matth. 19 eos non necessitas non natura, sed propria voluntas abscidit: & propter Deum voluerunt esse quod non sunt. Qui quidem ne abiecti propterea, & ignobiles videri possint, quod fecunditate careant liber

liberorum; promisit illis Deus (ut super diximus)
honorem magnum in regno coelorum, quum dicit
Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum & nomi-
natum, ut ne quanta fortunatis potis eorum filiis & fili-
ti praesent. Dabo inquit eis non locum solum, sed nomen
melius nomen a filiis & filiabus. Et bene ne eis longanimita-
ti posteritas desit, quae nomen eorum ad posteros fer-
at, quod ex his [illegible] expectarent procurare solent
nisi forte. Nomen sempiternum dabo eis, quod non
peribit. Essent ipsi coniugali modo, & uberiore libe-
rorum spe laetent, dum tamen quibusdam nostri absque illis
fortunatius esse (ut super audistis) maiorem si-
& uberiorem laudem apud Deum, quam fortunati quantum-
libet parentes. De his ergo deinceps nobis est dicendum:
sed prius quot genera coelibum sint annumerantes po-
stea quo nam pacto extra matrimonium vivant plerique
quibusque unde quidam mereantur coelibatum, di-
camus.

De multiplici coelibatu, & quod fornicatio sit semper grave peccatum. Cap. I.

Tres equidem coelibum diversitates esse compe-
perio: primam eorum qui nondum matrimo-
nium contraxerunt, & ex his sunt Virgines: se-
cundam eorum qui per naturam morte coniugum solu-
ti sunt ab uxore, & ex his sunt Viduae: tertiam vero illo-
rum qui non tantum liberi & soluti a matrimoniis sunt
verum etiam ex sua professione addicti, & consecrati
Deo voverunt perpetuum coelibatum, & firmo pro-
posito castitatis, & ex his sunt monachi & clerici, &
velatae virgines & quicunque ex eo quod sacris initiati sunt
obligantur tacito voto ad perpetuam castitatem, ut
infra latius de hoc ipso suo loco dicemus. Horum aut
quisquis per vias certas continentiae metam transi-
erit, absque dubio peccatum fornicationis incurrit, et effi-

citur

stitæ consequentur æternæ mortis pœnam. Dicit enim Io-
annes fornicatorum partem cum ueneficis, idololatrisq;
futuram esse in stagno ignis, & sulphuris ardenti. Illis ue- Apoc. 21
ro, qui nondum sunt ullis coniugii legibus alligati: aut
si quando fuerint, uxore mortua, soluti sunt integrū
tamen est uel uxorem [illegible] ducere, uel continere si ma-
luerint. Sic enim dictum est de his ab Apostolo, Qui ducit
ut uxorem, non peccauit, tribulationem tamen carnis
habebunt huiusmodi. Idem quoque de mulieribus hu-
iusmodi ab eodem proditum est quod de maribus. Vo- 1. Cor. 7
lo iuniores nubere, & quæ non potest continere
nubat: melius est nubere q̄ uri. Sanctius tamen, si sic per- Ibidem
manserint, sicut & ego. At illis, qui sunt casti tamen uel co-
re, uel susceptione sacri ordinis uero promiserunt, sic
idem ipse Apostolus mandat dicens, Solutus es ab uxo- Ibidem
re, noli quærere uxorē, & rursum. In ea uocatione, qua
quisq; uocatus est, maneat. Siquidem alij uocati sunt
ad generationem prolis per carnis operam, alij uocati Ibidem
sunt in sanctificationem per carnis cœlibatum. Liquet
ergo quod quisq; manet, modo fornicationem decli-
net, quæ semper est mortale peccatum. Verum prouidē-
dum est ne quis erret quum legat in sanctionibus patrum
decretis distinctione trigesima quarta, Is qui non habet
uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communi-
one non repellatur, dummodo unius mulieris, aut
uxoris, aut concubinæ sit coniunctione contentus. Ibi
autem concubinam pro sponsa dici ne credas, atque di-
cas ex eo talem copulam non esse peccatum: quando
qui eiusmodi concubinam pro uxore habet (ut ibi di-
citur) non repellatur à communione fidelium. Sed hoc
quomodo absq; errore intelligendum sit, breuiter expo-
nimus. Scire autem oportet in [illegible] esse
triplex bonum (ut scribit D. Augustinus) Fidei scilicet,
prolis, & sacramenti. In fide enim attenditur ne post uin-
culum coniugale, [illegible] cum alio, quam cum uno, aut

uir cum alia, q̃ cum uxore se commiscuerit. In prole uero ut suscepta amanter nutriatur, & religiose educetur. In sacramento denique, ne coniugium, nisi per alterius mortem dissoluatur. Cõcubina ergo is eligitur sibi, quam quis non gratia prolis, sed explendæ libidinis causa, & ad uitandam fornicationem, donec cõiugali affectione habeat. Nec illud prolis bonum, uel ætatis, uel naturæ, uel aliquo alio defectu haberi omnino non possit, huiusmodi autem coniunctionem non fornicationẽ, sed coniugium appellat Augustinus, qui in libro de bono coniugali sic ait: Solet quæri, quum masculus, & fœmina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altero, nec ille cum altera id faciat, utrum nuptiæ sint uocandæ. Et enim non absurde potest hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicuius eorum id inter eos conuenerit: & prolis generationem, quamuis non ea causa iuncti sint, non uitauerint tamen, ut uel nolint sibi nasci filios, uel opere aliquo malo agant ne nascantur. Cæterum si uel utrunque, uel unum horum desit, non inuenio quomodo has nuptias appellare possimus. Hæc ille. Talis ergo est illa, quæ ibi appellatur concubina, quæ solius concubitus causa ducitur, quæ quidem concubina, etsi non uidetur carere culpa, tamen uenia digna

31. q. 2. c. Cõcubinæ. est, nec penitus interdicitur. Sed falluntur quidam in illius nominis appellatione, a uulgari proprietate diuersum, cum ibi concubina non intelligitur scortum, uel meretrix, ut uulgo dicimus, sed mulier quæ solennitatibus ac legalibus nuptiis prætermissis, solo affectu maritali coniungitur, quæ coniugali professione uxor est, licet adhibeat ob defectum solennitatis concubinam lex nominet. Et propterea ubi etiam legitur: Si quis post acceptum fidei

dist. 33 enim baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, nec episcopus potest effici, nec diaco

dos. Ibi enim concubina pro coniuge ponitur, non pro scortatrice, quae non faceret bigamum, nec impediret sacerdotium: quoniam si quis post mortuam uxorem in-ctam habeat cum scorto coitu fornicario, non propterea uetatur acta poenitentia ad sacerdotium promoueri. Sic & uxores Abraham praeter Saram, quae praecipua fore-rat, dictae sunt concubinae, & scriptura tamen iudicum aliquan- Iudic. 19
do uxorem appellat concubinam: sic enim legitur. Habeo filiam uirginem & hic homo habet concubinam, adducam eas ad uos & caetera quae sequuntur. Atqui uero quae concubina ibi dicitur uxor erat, ut ibidem saepius nominatur. Nullo ergo praecepto licet alicui a bonis ecclesiae licentiam dare uxorem quae carnis sit, quo ad promissum non fuerit, aut uoto aut professione sacrorum ordinum perpetuam continentiam: quibus sic nullo pacto licet uxorem ducere aut fornicari, ut in sequenti libro sequenti copiosius disceptabimus.

De caelibatu improborum cum detestatione sordium & turpitudinis. Cap. II.

GRauiter sane reprehendi dignum & improbi quidam homines, qui quum expertes nuptiarum sint, & in caelibatu degant, nequaquam tamen a uenereis uoluptatibus sese continent, ut caelibes deceat: sed potius ad contemptionem matrimonii, pro una uxore, quam habere sibi honeste possint, sordidos obscaenorum atque scortorum greges agunt, & peiore morborum nomina in nefariam libidinem, quod & obscoenum ac abominandas libidines, plus minus, & quo nefandius esse non potest, obscaenis illis puerorum amoribus, & egressi limites rationis, cum diuina, tum humana iura atque naturae, & ipsa reclamante natura, foedarunt. Nam (ut dixit eleganter Plato in eo libro quem de legibus scripsit) quoties foemina & masculus ad generandum conueniunt, uoluptas ex eo conuentu a natura quidem uidetur esse tributa: at quum mares maribus, aut foeminae foeminis

committerentur, ea infamia conspersa est, & praete-
mittant et quippiam tale faciam ausi sunt, nefario &
me in id flagitii incontinentia libidinis contulerunt.
Omnes porro Cretenses fabulam de Ganymede an-
hementer asseruntque adversus Iovem ideo ficta fu-
it, quum ab eo leges habuissent, pedicari cum Iovi ha-
& ipsi foeditate fruerentur impune, legislatoris exem-
plo, ut scribit Plato. Delinquunt ergo contra naturam
Rom. 1 quicunque relicto naturali usu foeminae (ut ait Aposto-
lus) exarserunt desideriis invicem masculi in masculos
turpitudinem operantes: quo flagitio (ut asserit idem
Apostolus) nec mulieres quidem sexus manserunt con-
Quare Seneca impuris eiusmodi foeminis ita imprecatur.
tur. Dii illas, deaeque male perdant: commentae ideo per-
versum genus impudicitiae. Proh ergo pudor, numinis
nefas sceleribus omnibus praestans. Quidnam igitur, an
quo tandem, qua in procella verborum eloqui pro me-
rito facinus tantum potest? dignum profecto omni ca-
lamitate, dignum furentis dignum supplicio, dignum sem-
piterna poena. Eveniunt enim propter eiusmodi scele-
ra plerumque terraemotus, famem, pestes, tumultus, bella,
proscriptiones, & pessima quaeque mala. Leges etiam ci-
viles animadvertunt in progeniem prolapsos in id flagitii, qui-
cunque fuerint, cremandos iubent. Sed & lex divina dicit
Qui dormierit cum masculo coitu foemineo, uterque
Levit. 20 operatus est nefas, morte moriatur. Nec mitius eccle-
siasticae sanctiones: quae clericum, quicunque sit ille, de
hoc scelere convictum mandant deponi, ac honore priva-
ri, et tradi iudicibus secularibus puniendum. Legimus &
apud Plutarchum in Graecia legem Laiam fuisse, quae si
ipsa quicunque nefariam in mares libidinem exercuis-
set, cremandum sanciret. En libros quoque Sibyllae
est à Lactantio scriptum, docens quo pacto posset effugi
ira Dei sic dicit. Fuge scelestas religiones, et Deo in-
servi, adulterio te abstine, et masculi gubernatione prava. Hi

Sibylla sanctissime. Violatur quidem per eiusmodi ne- quitiam illa sancta societas, quae nobis naturaliter esse cum Deo potest, quum natura ipsa, cuius ille auctor est, ea peruerti ac uenereo pollutam, quam Deus in Leuitico appellat abominationem. Sic enim scriptum est. Cum masculo ne commiscearis coitu foemineo, quia abomi- natio est. Nec etiam ferret Deus humanos ut formam sui Leuit. 20
factos inter se inuicem tam foeda conspurcarentur libidi- ne, sol praefixit leges suas rebus omnibus, quas non li- ceret praeuaricari. Hinc est, quod bestiae ipsae, quae ratione ca- rent, etiam eam quam ueneris, & coniunctionis effrenata appetentia naturaliter contineant, earum leges in suo genere seruent, & non nisi diuerso sexu expleant libidi- nis appetitum. Quando unquam mares, ex quouis ge- nere bestiarum monstruosae huic libidini operam de- disse compertum est? Quid ita nisi quia adeo contra naturam est eiusmodi uoluptas, ut eam ipsam effugiant bestiae, quamuis eam ipsam uoluptatem, nulla habita ho- nestatis ratione sequantur.

Orpheum primum ab Inferis adduxisse uirorum con- cubitus contra naturam. Cap. III.

QVod autem tam obscoeni amores contra na- turalem affectionem in hominibus ita nefarie concitentur, & a daemone procedant, & inuen- tum plane daemonum fuisse credi par est, sicut & de ido- latria, & moribus, & de eiusmodi artibus creditur. Or- pheus enim primus (ut fertur) hanc turpitudinem eue- xit ad Thraces, teste illud Ouidiano carmine de Or- pheo. Ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem In teneros transferre mares, Idcirco haud ab re eum ad inferos descendisse poetae fabulantur, ut inde uxorem Eurydicem pluribus inuitibus in lucem reuocaret: quod quum nequiuerit praestare, hanc obscoenitatem ab in- feris pro amore uxoris sumsisse, atque ob id postmodum

ita masculis bus infensum redditum esse, ut carnem mascu bus fuerit ipse subinde discorporaturus, & sunt, qui scribunt etiam ipsum fulgure afflixisse, & nefandissimi huius hæse pontani incendio. Verum quocunque modo perijt, consta eum male perisse, ita ut dignum fuerat, tanti flagitii au ctore. Hoc postea e Thracia paulatim ad Græcos esse ad [illegible]. Primi autem in Græcia Lacedæmonii ad [illegible] dinem in palæstra puerorum corpora nuda [illegible] postmodum [illegible] corporum contagium etiam in Ita liam. Barbaræ gentes in hoc uitium minus proclives ha bentur: et si sint aliæ quæ ad uenerem proniores, siquidem olim Galli fuere fœdis amoribus puerorum, ut esset Aristoteles, & Ptolomæus: sed ita nunc eiusmodi scelus beneficio Christianæ religionis, & optimi sanctissimi prin cipis Ludouici ita extinctum est apud eos, ut id sub cæ lo nulla natio magis abhorreat, ut asserit Io. Pic. ad uersus astrologos apertissimo testimonio. Apud He bræos autem, atque in diuinis literis traditur hoc tam nefan dum peccatum Sodomitanum populis attributum, ut primis, a quibus postea manauit, ut & apud Latinos sce lus ipsum Sodomia diceretur. Hinc etiam sodomitæ uocabulum obscœnum, & antiqui apud Latinos, quod (ut in antiquis exemplaribus legitur) & Cicero ipse in primo officiorum libro usus est. At enim latrocinari, fraudare, adulterari, sodomitare turpe est, sed dicitur nõ obscœne. O deformem igitur atque nefariam libidinem hominibus non tam humanæ naturæ quam diabolica potius fraude prouocatam. O scelestissimum, atque nefandissimum facinus, exquisitissimo quouis suppli plicio dignissimum, ac irrationalibus bestiis, ne dum hominibus utentibus ratione abominabile, atque ne farium.

Exemplis diuinis, pluribusque illustrium [illegible] oste natur masculinam uenerem fuisse semper abomi nabilem apud omnes nationes. Cap. IIII.

Licet usu studio hoc huic impurissimos Sodo mitas consilio [illegible] (ut historia pagi na legimus) adeo tamen abominabilis est eam peruersam libidinem, ut nihilo setius duxerit filiarum pudicitiam (quae & ea quoque flagitiosa impietas esset) nefariis cuiusquam uiolandam relinquere, quam hospi tum, qui ad se diuerterant pudicitiam prostituere; tamen eo quidem minus graue sibi esse existimauit concedere im purissimis hominibus filiarum stuprum, quam tam nefariam turpemque uoluptatem contra naturam per mittere. Idem ferme praestitit senex ille Gabaonita, qui Iudic. 19
quum & ipse quendam adolescentem cum uxore, & puero hospitio recepisset & noctu sollicitaretur a Ga baonitis ut traderet eum ad abutendum, respondit, Habeo filiam uirginem, & hic habet concubinam, am Iudic. 19
bas ad uos adducam, ut uestram libidinem expleatis, tantum hoc [illegible] scelus ne [illegible]. Sed male cessit utrique populo nefanda libido, quoniam [illegible] diu [illegible] omnes [illegible] gladio pro cubuerunt. Hoc autem flagitii [illegible] Lacedaemonii tanto studio fugiendum putarunt (ut legitur apud Pla tonem) ut [illegible] non dubitauerint, [illegible] legibus statu ere quibus omnino pueros amare, quocumque modo id fie ret [illegible] libidinis ardor, qui [illegible] corpus an animus pueri placeret & [illegible] propter uirtutem, an propter formam potius adamaretur, & tamen affirmabat probos, ac improbos pariter ab [illegible] legis arcendos.

Scatinia enim apud Romanos extitit & ipsa tamen scripta, legem tali, qui puerorum concubitores gra uissimo afficerentur supplicio. Extat & Platonis ipsius lex, quae mandat eum, qui puerum ad rem uenereum

[illegible] non ab eo solum, cui est illata uis, uerum etiam a patre fratreq; posse interfici impune. Idemq; auctor non modo eum, qui cum puero, sed etiam qui cum muliere turpiter se semiuiuit, morte afficiendu[m] praecepit. Ab Euphrate flumio (ut legitur apud Eusebium) ad [illegible] Oceanum qui caedes, aut furtum admitteret, haud grauiter puniebatur: sed qui pudorem [illegible] arripuerit, si res in lucem uenerit, tanto probro tantaque afficitur ignominia & dedecore ut e conspectu hominum, & e uita abire uoluntaria morte cogatur. In eadem plaga orientis (ut ibidem legitur) parentes, cognatiue, si rescierint filios, propinquosue eiusmodi turpitudini subiecisse sese, absque uenia suis illos manibus interimere solitos, usque adeo foedum illud abhorrent. Et propterea Aegyptiorum regum obsequiis (ut refert Diodorus) nullus deputabatur, aut emptitius, aut domi genitus seruus, sed nobilium tantummodo sacerdotum filii ultra uiginti annos natae quando rex mini
87 strorum suis die noctuq; assistentium forma capitur, ac illectus facilitate peccandi, quicquam fortasse turpe committeret. At nec minus sapiens C. Marii illustrissimi Imperatoris in ea re iudicium reputandum: qui, quum C. Lusius tribunus militaris ei ex sorore nepos, C. Plotio cui manipulario militi pudicitiam ui conaretur eripere, & ab illo inter obscoenos furiosae ueneris impetus fuisset occisus, ad iudicium ad se adolescentem causa cognita, non modo nullo eum affecit supplicio, sed pro contione laudatum pudicitiae corona donauit: adiudicans talem uiolentiam aeque dignam nece perinde ac si ei uitam uoluisset eripere. Nihilo quoque minori seueritate [illegible] factum [illegible] tribuni est apud eosdem Romanos uindicatum est. Nam quum huic Cominius tribunus plebis diem ad populum dixisset, quod militem suum stupri appellasset, non expectauit ille suum sententiam, sed fuga prius, deinde nece cadis

nulli pudicitiae morte iudicio sese subtraxit. Q. Fabius ne se quoque filio sinistrae existimatum populi odium extinguere potuerit, quia uel ita interemptus publice legibus esse damnaretur, ut additus scilicet infamiae, perpetuum tanti flagitii notam etiam ad inferos secum ferret. Accusauit & M. Marcellus C. Capitolinum sibi in aedilitate collegam, quod ex intemperantia amoris eius filium partes turpitudinis appellasset: qui quidem quasi multis causis, multisque communium niteret effugia inferre recte & omnino obiecti criminis notam abluere odio tamen populi, quum nulli testes ad essent, solo testimonio pulcherrimi adolescentis quod non rubore, & lachrymis saucium, ac multo pudore prodiderat, grandi est pecunia mulctatus. Sed & apud Graecos aduersus Periandrum Ambraciae tyrannum factas fuisse insidias, atque à suis ciuibus interemptum prodit Aristoteles: propterea quod exacerbandum sordide quem amabat puerum interrogasset, an esset adhuc de se praegnans factus. Nec obscurum est (ut ad Romanos reuertamur) quanta eiusdem populi exarserit quondam seditio, quia ex domo foeneratoris addictus adolescens lacero uerberibus tergo proripuisset in publicum, clamans illas flagitorum notas ideo perpessum, quod illicito corporis usu aequo animo pati noluerit. Ex quo miserantis populi eo usque indignatio processit, ut ardentibus graui bello Volscis ad delectum nemo responderet, quousque per senatum sibi corporis supplicio fuerit satisfactum.

Hanc eandem seueritatem maiorum secutus Valerius Elisarum filium proprio manu infesta, ob eiusmodi sordidas tam foedi criminis comperta, odium prae indignatione palmis afflictis necauit. Aemula atque illustris uindicta Ferdinandi Marcedonis hoc loco nullo pacto est relinquenda qui quum in primis pubertatis suae annis ab Alfonso Neapolitani regis propinquo stuprum per iniuriam passus esset, & effectus grandior id apud eundem rex

gem sæpius expostulasset in castum iuuenis tandem concessionem, quam à [illegible] in ipsum regem cōtigerat, tum in maximo totius Graeciae spectaculo medium inter duos Alexandros, filium dico & generum, occupatum in quodam transitu locorum angustia, & nihil tale suspicantem occidit, & ultionem quam de aduersario expetere non poterat, ab ipso iudice in praemium infortunium, & loco eius [illegible] accepit. Sed neque Democlis pueri Atheniensis factum silentio praeteriri [illegible], ac dictu mirum ac memorabile hoc loco praetermittendum putauimus: qui deprehensus in balneis, per insidias à Demetrio rege, quum intemperantiam illius uitare aliter non posset, in lebetem feruentis aquae, qui prope aderat, sese proiecit, atque eo consilio ultro mortem se à uiolentia regis, & a turpi scelere uindicauit, ultam malens perdere quam pudorem. Haud multo secus fecit Spurina adolescens Romanus, qui quum ob eximiam corporis formam supra modum uexaretur, deformauit sibi faciem gladio, ne sua illi species negocium faceret, quo magis posset [illegible] pudicitiae suae ratio constare. Ab hoc autem flagitio magnum illum Alexandrum quantum abhorruisse uel ex eo satis patet, quod quum Philoxenus eius classis praefectus scripsisset ei apud se duos pueros praestanti facie, & egregia admodum forma uenales esse, & num uellet emere percunctaretur, tanta motus ira perlectis epistolis ille rex fuit, ut saepius uociferans rogaret amicos, ecquid unquam tam obscoeni aliquid de se audissent, ut Philoxenus haec sibi probra pretio diceret comparanda? Quocirca rescribens post multa iurgia, ac maledicta in illum, iussit ipsum in malam rem cum suis eiusmodi mercibus ire. Eiusdem modestiae satis [illegible] & Clodius Albinus, qui (ut tradit Iulius Capitolinus) quum mulierarius maxime haberetur, & inter primos amatores: auersae tamen ueneris semper inimicissimus fuit,

[illegible] turpitudinem [illegible] sententiam per-sequatur.

De continentia Socratis, & de Alcibiade ado-lescente ultro eum ad hoc [illegible] dictis prouocantem. Cap. V.

Longe clarius [illegible] adolescentibus proxi-me memoratis effectus fuit Alcibiades, illoque no-bilissimum adolescens, & summa ingenii gloria per [illegible] quanquam cum his [illegible] adole-scentibus [illegible] in ea de Socratis [illegible] prouo-cassent qui [illegible] blanditiis [illegible] adolescentis [illegible] in tantum flagitium [illegible] Alcibiades genere, [illegible] forma opibus, gratia, [illegible] [illegible] omnes Atheniensis [illegible] cogitare [illegible] quempiam [illegible] amabilius posset, & [illegible] in ea se [illegible], [illegible] fore principium ad [illegible] Socrates ab [illegible] fuisse esset [illegible] adolescentum admodum [illegible]. Nam quae non [illegible] adolescens, & quae [illegible] (ut legimus apud Platonem) [illegible] per [illegible] imagini [illegible] Nam non [illegible] a proposito [illegible] se [illegible] in suas amplexus [illegible] quam [illegible] ipse postmodum [illegible] a [illegible] [illegible] patre, aut matre [illegible] fratre [illegible]. De eo autem quod apud eundem autorem Aristo-phanes [illegible] ex [illegible] magis [illegible] ad [illegible] ingenii & argumenti [illegible] a Platone [illegible]. At vero Plato ipse in suis legibus, [illegible] turpitudinem [illegible] utique [illegible] per

[illegible] ubique sententiae descriptus est: dicitque inter alia magis homicidam censendum qui eo contra hominem praecipit nasciturum, quam qui hominem iam natum occidit. Audaciorem quidem haberi posse dicit qui praesentem alium aggreditur iam natum, crudeliorem, qui [illegible] invidet nascituro: & quantum in se est nondum genitum quod sit, quam sibi [illegible] nequit [illegible] neque nasci nullatenus potest.

Graue esse sodomiticum peccatum, grauibusque poenis. Cap. VI.

QVanta autem sit huius nefandi sceleris immanitas vel ex ipso illo, D. Augustini testimonio patere satis potest, qui grauitatem tanti criminis doctissima sic argumentatione collegit. Adulterii [illegible] malum vincit fornicationem, sed tamen vincitur ab incestu; peius est enim cum matre, quam cum aliena uxore [illegible] bare: sed omnium pessimum est, quod contra naturam fit. Haec ille vere, & sapienter. Cui ergo videri mirum debet, si tam graue scelus, grauissimo etiam supplicio
Gen. 19 puniatur? Nam propter hoc scelus legimus in finibus Arabiae in regione palestina Sodomitarum gentem [illegible] quinque opulentissimis civitates diffusam immisso desuper divinitus igne ac sulphure uno simul momento universam fuisse consumptam: atque urbes in cinerem pulverem ac fauillam redactas in exemplum eorum (sic asserit apostolorum princeps Petrus) qui impie acturi sunt. Nam & ignis ille qui Sodomitas semel exussit (di-
2. Petri. 2 cente venerabili Beda) terra illa adhuc fumida apparet. Constat enim pulcherrimo aspectu ibidem fructus nasci, sed intus nihil habentes sub cortice nisi cinerem & faetorem. Quod manifeste innuit [illegible] sodomiticis [illegible] huiusmodi foeditatis, carnalem delectationem & [illegible] [illegible] mentibus impressam blandiri videat, nil

tantum habere tum [illegible] speciem uoluptatis, & re uera in se [illegible] fumum, et incendium nefandum. Ferunt nocte quoque, in qua Christus Iesus prodiit ex utero virginali in lucem mundi lucem, ut in incompertis libe[illegible] monumentis proditum est, et clarus Hieronymus affirmat in ea prouincia mortales qui ea hac libidine tenerentur, ad unum repentina morte sublatos. Noluit siquidem totius naturae conditor, & institutor, ac humani generis redemptor Christus Deus sibi in suo ortu, authores iuris humani, & destructores naturae sodomitas superesse. Verum si quum ad seruandum, & parcendum venerat, in peccatum hoc genus hominum perdidit, quid tunc quum ad iudicandum, atque ulciscendum venerit, facturum existimemus? Sed quid plura attinet de tam odiosi ueneris genere dicere? Satis nota illius grauitas est, adeo ut eo, quod atrocius exaggerare quisquam hoc uitium [illegible] tanto sce lere [illegible]. Nam iure etiam Plato, qui beatis beatius uiuere uult non modo a maribus sed etiam a mulieribus semper [illegible] libidine abstinere debere, nec aliam quam uxorem [illegible] contingere: re[illegible] esse [illegible] spurios procreare et pellicibus semen mandare meretricibus. Praeclare id quidem Plato at quanto praeclarius ac sanctius D. Pauli sententia dicentis. Nolite errare fratres: neque fornicarii, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt. 1. Cor. 6

Quam peruerse faciant qui spreto coniugio scorta sequuntur, ac qui legitimos liberos alant, nothos educant. Cap. VII.

PRofitemur ergo uideri esse ac eorum impudicitiae arguamus, qui aspernati uxorem, quae possent honeste uti, ac liberis, [illegible]

amorem atq; hæreditates concubinis conferant
uel ob id cupidius, q̃ sint hæ ubertate liberorum fæ
dæ, & sentiunt ex quo periculo fortassis, si fructif
multiplicarentur, coniunctis inopia rei familiaris sæpe
lesti, quam pauperes esse solent. Haud equidem infi
solet id quidem euenire sed est hoc in manu domin
ad bonum cuncta nobis ex sua prouidentia dispon
Vobis ergo non attinet ista prospicere at magis
gere, quomodo mentem hoc falso consilio, easdem
sas familias, quas pollicere maxime cupitis obscurent
machinæ, & uos interdum dic ueneris sordibus inquina
Neq; enim attendunt hi qui hæc cogitant quàm le
faciunt, quàm antiqua patrimonia quæ legitimis liberi
to rectius inter se partiri potuissent, sportorum impu
bilis & meretricum insatiabilibus, ueluti abyssis
& inexplebilis charybdis, absorbeat: nec intellig
quàm peruerse omnia pietatis humanitatisq; iura
tentant quàm propriis, atque ex se natis liberos
ipse exponentes abdicantur legitimo nepotes dilec
efficiunt: addicentes interea mulierum talos, si ma
ad societatem, sic formant ad inopiam & stuprum: ut
hilo plus nefarium sit eos generasse nothos quàm pe
dere liceat. Profecto quisquis hoc non uidet caeco
est animus, ac profectus amens. Nam quis sanè m
tis non uideat quàm quantaq; hæc impietas sit, quàm
præpostera ac perturbatus ordo charitatis, illam ipsa
scilicet charitatem, quæ liberis naturali iure debetur,
lis melius in nepotes cognatos alios iniquo iure tr
ducere (quemadmodum est in trito uulgi sermone) tuni
pallio est propior. Nam quid tibi minus liberi propi
res sunt quàm nepotes? Ceterum admodum, ac etia
peiorum studio, quorum que sibi persuadet, maiorem
habendam esse rationem nepotum, quàm liberorum
quoquomodo hi quidem geniti alicui culpa, &

tis parentum fuerint. Haud planè intelligo, nec mi-
rari satis possum, unde his [illegible] tanta &
tam dira accesserit, ut uxorem [illegible] suam id
sibi, politicamve sive conducere ullo modo posse:
quam ob eiusmodi cœlibatum, [illegible] frequens
[illegible] ad paucos redacta [illegible] soleant [illegible]
plus, quàm dicari: atque ex defectu prolis in aliena
[illegible] cognationem, vel affinitatem transire con-
[illegible]: aut etiam, quam si forte desierit. Et pu-
blicam verti. Quam ob rem perspicuum esse satis
puto, quàm [illegible] sit, atque profanum ita spe-
ciere cœlibatum, ut fornicationem non vites: ita
connubio [illegible] uxoris abstinere, ut clandestinæ con-
cubinæ delectentis amplexibus: ita prolem legitimam
fugere, ut illegitimam male tollas, aut quod peius est,
perdendam exponas: quæ & si educari contingat,
destituta tamen omni favore paterno, solum patrimo-
nii portam hæreditatis, [illegible] pecunia, & inopia
miserabili. At quanto satius est uxorem ducere, legiti-
mos liberos procreare, & eos si forte facultates suis
non sufficiant, ut [illegible] posse bene vivere, honestis
artibus instituendos curare: quàm sic usque contra
leges, pietatemq; delinquere, & proprios liberos
suos eorum culpa perdere: qui undecunque nascan-
tur, modo parentum impudicitiam non imitentur, &
Deum rite colant, amore sanè digni sunt, neque mag-
is, minusve ex eo [illegible] credendi, quàm legitimi.
Proinde [illegible] in primis parentes decet, ut filij
sibi sint ex legitimo matrimonio concepti: aut si
forte contingat habere sic male natos liberos, nec
quamquam abdere eos à se, atque perdendos expo-
nere: quin potius alere, ac paterno affectu, ubi per
ætatem liceat, vel disciplinis literariis imbuere,
vel mechanica, vel etiam agricultura, aut alio quo-
dam honesto opere quo possint sua sibi ipsis manibus

industriâ ac labore uictum uestitumq; parare. Tan[illegible]
quaeso, ne addicas eos uix adulti aetatem religio[illegible]
[illegible] sacerdotio à quo leg[illegible]
arcentur, atque idonei non sunt: quid hac no[illegible]
[illegible] consuetudine fieri consueuit. Q[illegible]
uero ad legitimos liberos attinet, quid num est q[illegible]
[illegible] hoc quoque modo eos pro re e[illegible]
re, atque [illegible] uidentur, ut suo [illegible] ing[illegible]
uel industria uel literarum disciplinis, ac aliis boni[illegible]
nestis [illegible] ratione [illegible] (ut aiunt) quod[illegible]
per contingit nisi deesse opes uideant; possint [illegible]
[illegible] & ea quidem multo opulentiora possim[illegible]
dere, quae ipsi à parentibus acceperunt; atque ita prole[illegible]
tis, honoribusq; locupletare, honestare, ac propa[illegible]
familiam, quod praecipuum & proprium munus [illegible]
[illegible]. Hoc & enim pacto & ipsae familiae, & pro[illegible]
quorum, cognatorumq; res multis fauoribus [illegible]
[illegible] meliores, hinc illa opulentiores. Do[illegible]
circa educationem atque commendationem liberorum. Ho[illegible]
quidem honestis parentibus genito, ingenuoq; edu[illegible]
lo, magis plane opitulatur uirtus, quam diuitiae: ita ut [illegible]
honores, & caetera consequendum (modo illa adsit) [illegible]
diuitiis plane [illegible] sit opus. Quid quod opes & fac[illegible]
tes fluxae & caducae sunt, nec in potestate cuiuspia[illegible]
[illegible]? Videmus enim quo modo quotidie ipse [illegible]
omnium conditor & largitor Deus ex pauperibus [illegible]
uites, & ex diuitibus rursum pauperes faciat: [illegible]
Dominus pauperem facit & ditat; humiliat & suble[illegible]
Incerta itaq; sunt haec omnia, & ideo fortunae bona [illegible]
1.Reg.2 [illegible] appellantur, quae nulla possunt certa ratione ue[illegible]
parari uel comparata retineri: sed casu nescio quo, [illegible]
do uni, modo alteri per uices instabili possessione [illegible]
[illegible]. At uero uirtus publica possessio est atq; ind[illegible]
[illegible] omnibus sese communicat; modo nec [illegible]
[illegible], nec liberis [illegible] negligatur. Et enim duplex [illegible]

patrimonium

[illegible] natura [illegible], quod a parentibus dari solet: aliter [illegible] percipiebat, quod formam moderatam [illegible] quod perpetuo manet: nec est in potestate, & hoc ab [illegible] quantumuis [illegible] Sed de his [illegible] libro dicetur, ubi de [illegible] & cas[illegible] educatione liberorum tractabimus.

Valde molestum esse si qui meretricios amores. Cap. VIII.

SEd ut confiteor quidem [illegible] Florentiae [illegible], quos [illegible] sed [illegible] & propter [illegible] Quid enim quaeso [illegible] & [illegible] Nulla est enim meretrix, quae eum ipsum, quem [illegible] Proinde [illegible] Plautus in comoediis, Meretrix inquit, [illegible] quod rapiat, videt. Quid [illegible] Nam [illegible] & ambitam, [illegible] & [illegible] & ingrata omnia,

quæ ante dedisti: quando ea sola amabaris gratia [illegible] dabas. Non enim considerat hæc de quanto, sed q[illegible] tum acceperit, & quicquid non accipit, sibi ablatum [illegible] tu. Nam et qui propter pecuniam amat, idem [illegible] mutat amorem, qui & spe[illegible] & quam tibi nunc copia [illegible] amicam eandem mox tua inopia a te faciet alienam. Quid credis? non os sed an[illegible] amat: non de[illegible] sed tam diu [illegible] corpus cum forma, ita cum pecunia. Amat enim meretrix quia [illegible] confert pro[illegible] pter id ubi exhaustum uiderit, uestigio mox, tanq[illegible] e pessimis aedibus fugit. Idem plane facit ut formi[illegible] quæ horrea tandiu frequentat, quæ etiam [illegible] abeuntque hirundo [illegible] ut [illegible] est [illegible] eo uerna locatur: q[illegible] autem meretrix ulla [illegible] quando ut hirundo ubi prima [illegible] est: caue ne [illegible] quam speres: superis modo [illegible] quod [illegible] at & amatis [illegible] quod rapiant. [illegible] enim meretr[illegible] tanquam dolium pertusum, quod nunquam repleri[illegible] [illegible] sed semper indiget, semper exposcit. [illegible] re rursum [illegible]. Mulieres [illegible] nihil aliud curant, ni[illegible] aliud agunt, quomodo aliquid ab amatoribus [illegible] querant. [illegible] Syra [illegible] apud Terentium, Philotium [illegible] adolescen[illegible] [illegible] & [illegible] ut quemque nacta esset am[illegible] torem, eius nunquam misereatur: eum spoliet, [illegible] lacerat. Interim uero quid quæso [illegible] amatore [illegible] [illegible] atque [illegible] facile? Quid [illegible] facit? quam [illegible] egestas per inopia [illegible] quæ proxima? [illegible] quidem afficitur [illegible] qui [illegible] amat. [illegible] si [illegible] [illegible] uolet, [illegible] & [illegible] collum [illegible] necesse fuerit quæ, quam uulgarium corpori habe[illegible] [illegible] scabie, quam gallicam Itali appellant, [illegible] atque [illegible]. Quocirca misero homini paratur[illegible]

est illo pestilentius morbi contagium : quod [illegible] uno compressu solet concipi : [illegible] languore, [illegible] dolor [illegible] rerum desperatio [illegible], & post mortem denique infernalis gehennae [illegible]: ad [illegible] tandem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ah quanto satius est tibi [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & doloris [illegible] & [illegible] [illegible] quam elegantem [illegible] T. Livium nostrum [illegible] [illegible] classe [illegible] magistrum [illegible] sapiens. Nosti [illegible] quid sit amor. Qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] clamitat, nunc ego & [illegible] & me [illegible] sentio, & tandem, & amore ardeo, & prudens, & sciens, vivus, vidensque pereo, nec quid agam scio. Multo ergo consultius fuerit [illegible] alienis [illegible] Dei legem [illegible] propositis [illegible] temperare ac disciplina [illegible], & [illegible] sese opponere ex tantis [illegible] alienis [illegible]. Bene enim vetus adagium, Optimum esse non [illegible].

De intemperantia & pravitate concubinarum. Cap. IX.

Neque [illegible] te fortassis [illegible] amor [illegible] qui una tamen tibi concubina sufficiat. At quando

si uni tibi contentus sua fuerit, non iisdem & illa e
uno fornicatore contenta: quinimmo ea [illegible]
haec omnibus communis fit moechis ab illo. Alii enim ad
dit, alii adulatur, alium amat, alium blanditur. Plaut
illud Maronis, non unum eum esse, unum miseru
amatorem. Nam hic dum odio eum se mediant [illegible]
caulem, At si sperant fore clam, missus ad [illegible]
[illegible] fuerit. Sic interea sanguis semper, qui [illegible]
[illegible] quem quondam custodem [illegible]
quam potuit custodire, quin aliis quoque desertis [illegible]
libus. Viden autem esse solet sane meretricibus modo
ipsa fraude amatorum suorum opes per [illegible]
[illegible] mox & ipse in alios per [illegible]
[illegible] amoris [illegible]: quodque in dolose [illegible]
[illegible] alien [illegible] & ipse dolis [illegible].
Quanta quoque [illegible] materia reperta, quae partim
[illegible] in extremo [illegible] egere
cogitur? Spoliat haec quidem alios, & ab aliis parte
expoliatur. Quae malum, ergo insania tua est, ut [illegible]
res tibi meretricem fidelem quae nec ipsa tibi est [illegible]
fidelis? Quid quaeso esse tam turpe putas, quod [illegible]
tur precenis mulier vel animi vel lucri causa facere [illegible]
modo id impune, aut secreto speret facere. Verum [illegible]
his rebus, modo non deprehendatur in facto, [illegible]
eaham sibi quodcunque fuit promittere quam [illegible]
id nulla nullo apertio signo, aut testimonio [illegible]
ta possit. Adde quod tum ipsa tecum [illegible]
ac plane odit. Quid est cur non oderit? tum ex tua [illegible]
consuetudine quae in his contemptum, ac satietatem [illegible]
let parere, tum ex eo quod dedignatur eam ad [illegible]
nam honestam ex meretricia sorde subtrahere, quod [illegible]
petit maxime, & quod sibi credula, falso licet animo, [illegible]
persuaserat, ac promiseras certo sustinuit. Quam [illegible]
postquam extinctam, atque manifeste [illegible]
[illegible] odium, & illa quidem credi par est, tibi [illegible]

[illegible] quod facile [illegible] perdas. [illegible] facilius [illegible] ut [illegible] fine, ne [illegible] [illegible].

De insano amore consolatorium, & remedium. Cap. X.

AT tu forte dicas noster amor est mutuus, [illegible] [illegible] quid dicis? Nam [illegible] [illegible] ut in [illegible] enim [illegible] quid [illegible] mulier habet [illegible] amore [illegible] Quis sat

ne tacite negat id esse amentiam, & manifestam phr[illegible]
mulierculam scilicet & libidinem amicam, gratam, [illegible]
iucundam uideri; & quae ob suam improbitatem, [illegible]
[illegible] perditissimam odio est maximo digna: cum [illegible]
suis uel ex eo impetu [illegible] & amori uehementia, & [illegible]
[illegible] aliquando [illegible]
[illegible]. Quo tum modo [illegible]
[illegible] quae blanditiarum praetexto in [illegible]
[illegible] amet, [illegible] quoque [illegible]
[illegible]: Non uides [illegible] tendit, [illegible]
praecipitem parat: te decipit: te disrumpit, te lacerat, [illegible]
Quo tandem pacto acutus & [illegible] hoc amore [illegible]
[illegible] tam [illegible]
[illegible]: & in quo (iusta commissum [illegible]) [illegible]
[illegible] suspiciones [illegible]
[illegible]. Cui quaeso denique [illegible] forma [illegible]
[illegible] praesertim? quam [illegible] à sapientibus [illegible]
[illegible] mulierem, quae aperte est mala, cum esse tam [illegible]
[illegible] bonum? Quae si mala non mala sit: sed [illegible]
[illegible], quae palam est mala, quis [illegible] po[illegible]
test. Hunc te ergo imprudentem, & caecum, qui non
intelligis [illegible] : atque [illegible]
[illegible], & in eo nunc stare lapide, in quo (ut aiunt)
[illegible].

De uxoris concubinatu. Cap. XL

AN parum tua referre putas, esse te [illegible] cis mancipium? Qualia medis tibi pocula [illegible] rant, dum te se deserturam [illegible], dum aliam [illegible] praesentiam sibi uenire, dum trepidat ne quando sui te satietas capiat, ac tui tandem affectus procul abigas, atque uni se semper [illegible] tandem [illegible] liber [illegible]. Interea uero dum trepida, & [illegible] eiusmodi casus pauet, quis non [illegible] uendicat? quos [illegible]

[illegible]

[illegible] Quid non facere posse se [illegible], & herbarum potentia Medeam? Circem? [illegible] Cassandram? & alias permultas antiquas [illegible] à poetis ubique celebratas? de quibus & si multa dicantur, quae fide careant, ac maiora, quàm par sit credere: [illegible] tamen nos admiratione, & cogunt fateri mirabile esse, quod [illegible]: quum & tot temporum [illegible], & fere omnium assensu, naturae [illegible] habenda. Extat [illegible], [illegible]

tio orantium. M. Catonis asserentis nullam esse [illegible] quin sit pestilens exitiosa & uenefica, & [illegible] est [illegible]. Quam frequenter autem & quam familiariter mulieribus usui [illegible] esse solent, ita quondam a Romanis deprehensum fuit. Narrat T. Livius [illegible] tempore ex optimatibus & patricibus urbis Romae [illegible] posse moriri, ab ancilla tandem [illegible] refertum est complurium matronarum scelus, quae [illegible] clandestinis insidiis aggressae subito [illegible] in carcere [illegible] positis, centum [illegible] septuaginta numero fuerunt, quae uiros sic inde enecarunt, quae omnes sub uno simul iudicio, capitali supplicio damnatae sunt. Quis ergo si uxores [illegible] uenefica medicamina soleant [illegible] bere, sperabit sibi meretricum fidelitatem, quandoquidem hae sint natura ad hominum perniciem semper [illegible] & per uxorum [illegible] feroces, & rabidae [illegible] potius censendae, quam foeminae?

De meretricum ingenio. Cap. XII.

Quum improbi uiro, quibus sint meretricum mores, nulla potissimum ratione arbitror posse facilius explicari, quam si bestiarum quarundam ferarum ingeniis conferantur; quando illae hae saepe numero & [illegible] & [illegible] furore. Inuenitur enim [illegible] ex optimo ac mitissimo, [illegible] in atrocem naturam, ferosque mores [illegible] adeo ut multis saepe [illegible] hae superent ferocitate. Quid enim inter armenta tauro pugnacius, quid [illegible] tamen [illegible] deposita ferocitate [illegible] mansuetus [illegible] parere [illegible] & [illegible]. Attamen haec improba indomabilis [illegible] obsequio [illegible], eum [illegible]

[illegible] Quid in [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Non enim [illegible], ut leo, nec magis laedere solet. [illegible] plus [illegible] Dan. 6 [illegible] Danielem in lacum [illegible] [illegible] 3. Reg. 21 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Naboth [illegible] ibidem. 17. [illegible] O crudelitatis ergo [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & tygrides & ursos [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & placida ad homin[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut ab infe[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ad offuscandas mentes nihil fere plus nocet, quàm eius plus blanditiarum illecebrae & risus, & blanda uerba. Ille pessimum animal foemina meretrix. Quocirca mihi mihi recte uidetur respondisse Bias ille sapiens Graeciae cuidam interroganti, quod esset animal omnium nocentissimum respondens inter feras animalia uidelicet tyrannum, inter mansueta adulatorem. Formosas rectius respondisset ut arbitror, si inter mansueta pessimum animal esse formosam blandam, & lasciuam. Est enim quodammodo se habens erga eam nostrum animal foemina superba, uehemens, q; immoderata in utramque partem, aut amat, aut odit immoderate; nihil est medium. Nec scit haec amare, sine furore, nescit odisse sine pernicie. Idcirco huic foemineo sexui est & odii uiolenti, et amoris insani. Lucilia uirum suum interfecit, quem nimis oderat: Liuilla uero & ipsa suum perdidit quem nimis amauerat. Illa sponte miscuit aconitum, haec ingrediens pro amoris poculo propinauit uenenum; dispari quidem animo, sed pari euentu hostis utraque marito: illa dum grauiter odit, haec dum amat intemperanter. Neque admodum mirum est, si hoc saepe contingit furentibus foeminis: quoddam ut ait Cicero, mulier temperamentum abiecit maximo autem & ratione deficit. Et ut de ea nihil boni inueniri uideatur, eas esse formidabiles quam odit hominem, nec tantum & ulcis(?) que tollere de medio nihil dolore tollerandum, nihil turpitudinis confundere & mare coelo (ut dici solet) & coelum terrae miscere. Mulier denique quicquid est male(?) ... ciuitatis secum ferre, atque ubi fuerit gestare solet: linguam scilicet fallacem, manus rapaces, oculos lasciuos, cor insidiosum, falsum consilium, praeceps iudicium uenenum deuorantem linguam. Adde his aconitum, maleficia, bella, uastitates, incendia; & quicquid denique est usquam mali, aut rei pestiferae in orbe uniuerso. Per quam sane uerum

est, & istum illud de muliere prouerbium, Ignis, mare, mulier tria mala. Haec [illegible] da est, & quo plus offerit, amare plus simulat, [illegible] tandem retro [illegible], ut quo plus amat, [illegible] plus [illegible]. Verum quia [illegible] est, atque natura [illegible], & tetra [illegible], sed [illegible], tanquam [illegible] quia auara, & procax, nulla ei [illegible] quia loquax, et garrula, tacere [illegible] quod nescit: quia denique (ut semel [illegible], odia, [illegible]: lites, & turbas, inter maritum, cognatos, & [illegible] et domi, [illegible], in patria, & [illegible], semper [illegible] si aliquid paratum habet: sed ante omnia, [illegible] tam, & fomitem ad [illegible] & [illegible] ad [illegible].

Qualis sit foemina impudica & quam perniciosum malum. Cap. XIII.

Sed quid est opus hic aliud de mala foemina dicere, quod nobis paucis verbis Chrysostomus [illegible] patefecit eloquio [illegible]: Quid est, [illegible] mulier, [illegible] poena, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta. Profecto tam [illegible], tam [illegible] sapientissimus doctor

id monstri penitus à pede ad caput (ut dicitur) depin
nobis animal quinquam fere ad effingendum [illegible]
genium addi ultimum sit opus. Quonam multa de [illegible]
[illegible] per [illegible] quum quis sit tam [illegible]
processionem etiam quia omnia notiora sunt; et hic ne
cesse sit à me [illegible] recenseri. Transeo ergo [illegible]
[illegible], [illegible], & mille id genus alia, quibus sunt
naturaliter [illegible] [illegible] : numero pl
[illegible] ipso, & quo plura dicimus, eo plura, & ma
ta supersunt. Probe sane de meretricibus Plautus. Ma
re, inquit, non est mare, vos estis mare acerrimum. Fo
ro quae tam immanis Charybdis, quae tam pr
tam [illegible] fingi à poetis usquam potuit : nisi [illegible]
[illegible] sunt aut quod tot tantosque [illegible]
quot quantosque [illegible] haec scorta [illegible]
num opes exhauriant? Quae tam [illegible], aut [illegible]
nis [illegible] Scylla? Quae tam profunda Ler
na? Quae Hydra tam multiceps, toties [illegible]
bus? Quae pestis, aut monstra denique tam horrenda, u
[illegible] vel [illegible] : quae huic monstr
[illegible] [illegible] comparari? Mar haec sunt
[illegible] Sphinx seu Chimaera illa [illegible], aut ill
Hippocentauri [illegible] seu fera Gorgon, seu Pan
dora illa omnium morborum [illegible] seu Sphi
[illegible], aut [illegible] Circe, aut Parcae illae in [illegible]
[illegible] aut Eumenides dirae. Haec est illa bestia quam dic
[illegible] in [illegible] [illegible] perhibent, [illegible]
[illegible] oppida & quaequae [illegible]
[illegible] dictum [illegible], eam esse [illegible]
[illegible]. Atrocior haec sane pestis, magisque [illegible]
[illegible], quippe quae non Italiae tantum, sed toto orbi [illegible]
afferat. Sunt enim meretrices omnium [illegible] pub
ca atque aperta [illegible], ubi [illegible] sorbet [illegible]
[illegible] [illegible], & [illegible] omnium: & ubi ado
lescentes in primo statim aetatis flore erudiuntur, aut

[illegible] ad [illegible]. Hic [illegible] & [illegible] [illegible] in quibus [illegible] [illegible] ubi [illegible] [illegible]. Hic [illegible] in quibus facile [illegible] [illegible] in [illegible]. Hic Symplegades, quum [illegible] [illegible] [illegible] in abyssi [illegible]. Hic sunt illae [illegible] (ut dicitur) quae [illegible] & [illegible] magno [illegible]. Hic sunt et Polypus [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] hic [illegible] Vergilii [illegible] [illegible] Harpyias: [illegible] per [illegible] ad [illegible] & ad [illegible]. [illegible] (Virgilii [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] semper. [illegible] per [illegible] [illegible]: Per [illegible] [illegible] & [illegible], qua [illegible] per [illegible] & [illegible]: [illegible] [illegible] semper [illegible] & [illegible] ad [illegible] & [illegible] quicquid [illegible]: [illegible] propter [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]: ad [illegible] [illegible], qua [illegible] in [illegible]. Hic illud etiam [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (in [illegible] [illegible] [illegible].) [illegible] in Timaeo [illegible] hic: & si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut ad

ea, quæ diximus, [illegible] afferat [illegible] argumentorum [illegible]
At enim iuxta Pythagoricam disciplinam, quicunque
[illegible] immortales sunt [illegible]
[illegible] alteri quam fornicatio? Pythagoram, post [illegible]
[illegible]
[illegible] quid tamen certi de [illegible]
[illegible] religio christiana [illegible]
[illegible] ex probabili argumento [illegible]
[illegible] non nisi reprobus animi [illegible]
[illegible] ac improbæ fore [illegible], atque [illegible]
[illegible] in omnem licentiam dissolutæ [illegible]
[illegible] legibus coercent.
Primum Carondam (ut tradit Aristoteles) [illegible] leg[illegible]
latorem [illegible] est deducere ad leges: sed [illegible]
illas repugnare, & animo [illegible]
[illegible] corpo[illegible].
Quid si etiam illud prouerbium addam: quod ad [illegible]
firmandam hanc sententiam recte adiici posse videtur,
mulieres scilicet [illegible] calumniatis [illegible]
per [illegible] fuisse; non illud [illegible]
[illegible], Causa mali tanta fœmina. Quod [illegible]
adeo verum est, ut nullum ferme insigne malum, [illegible]
[illegible], quod fœminæ nequam non fecerint [illegible]
[illegible]. Hinc legimus [illegible] regna, [illegible] urbes,
[illegible] ac [illegible] reges: hinc cædes, incendia,
depopulationes, deuastationes, exilia, [illegible]
[illegible], & innumera mala; vel his peiora, cum [illegible]
[illegible]. Testes sunt Hebræorum, Græcorum,
Latinorum, ac cæterorum gentium historiæ, [illegible]
[illegible] ignorari [illegible]
à me superfluum [illegible]. Huius generis exem-
pla [illegible]: atque [illegible]
[illegible], ut si vellem commemorare singula, [illegible]
[illegible] in ea re [illegible] efficere: & propter[illegible]

[illegible] in his rebus orationem diui nus omnipote. Nota sunt plena libri, & totius huius mali genera amor ac [illegible] peruasit. Nos [illegible] [illegible], [illegible] nolumus: & nostri Herculis rogus, consitimus Vlyssis, Troie excidia, Hippolyti descriptio, [illegible], & quic quid tragoedia [illegible] [illegible]. Nos habemus quot que regum Romanorum exclusio, Marci Antonii cedes, Joseph uincula, Dauidis impietas, Sansonis caecitas, Dinae uiolatae [illegible], Salomonis illius sapi entis stultitias, & denique id genus mille, & decem millia [illegible] [illegible]. Quare non iniuria gentiles Mineruam potius quam Martem pinxis sent, & [illegible] belli [illegible]: propterea quod formosarum feminarum bella, clades, et illa Troiana [illegible] ad se [illegible], ut magnes ferrum, & ut [illegible] [illegible]. Itaque quisquis [illegible] mulierum loquens cu pit, audiat Salomonem, [illegible], qui sunt, quaeque futurum, [illegible], atque [illegible] eiusmodi cu [illegible], [illegible], quid de formosa nobis sentiendum sit. Ne attenderis, inquit, fallaciae mu lieris: fauus enim distillans labia eius, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem eius amara quasi absyn thium, lingua eius quasi gladius biceps: pedes eius descendunt in mortem, et ad inferos gressus, & per semitam uitae non ambulant: uagi sunt gressus eius, et inuestigabiles, & omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertuntur. Et alibi iterum. Ne des fore nicanti animam tuam in ullo, ne perdas te, & tua [illegible] tuam, & hereditatem tuam. Haec sic admo [illegible] [illegible] & sapientes. Tam male se quidem habet [illegible] ad [illegible] [illegible] ad [illegible] ad ferrum [illegible] ad ignem [illegible] ad flores, & ad [illegible] species [illegible] [illegible]. Haec est (ut aiunt) [illegible] [illegible].

Prouer. 5

Eccle. 9

Amori sacrato inuncta, Hamum esca coopertus. An-
guis in herba latens, Malum blandum & bene condi-
[illegible] ergo si quicquam [illegible]
si qua pudor est procul à te hanc pellem [illegible]
[illegible] quantum potes : longissime fu-
gias [illegible] oculis, ad [illegible]
[illegible] (ut dixi) [illegible] cuncta
[illegible] enim [illegible] coelibatus est [illegible] omni [illegible]
[illegible] coelibes oportet [illegible]
[illegible] enim honestis nuptiis [illegible]
[illegible] commercio meretricis [illegible]
3. Reg. 18 [illegible] (ut dicitur) claudicas in duas par-
tes : elige quid malis : aut continere coelibe : aut [illegible]
[illegible] quod [illegible] malo est. Quanto enim liberius in con-
[illegible] potestas [illegible] grauis
[illegible] modestia [illegible] Coniugium
[illegible] concessum est ut [illegible]
[illegible] & coelibes [illegible] liberum
[illegible] de meretricum [illegible]
[illegible] coelibum [illegible]
[illegible] de [illegible] deinceps [illegible]

De [illegible] pudicitia. Cap. XIIII.

Et enim quam etiam mulieres [illegible]
coelibatu [illegible] & [illegible] à castitate [illegible]
[illegible] liberum [illegible] non [illegible]
nostro [illegible] quoque hoc loco ab errore [illegible]
[illegible] modestiae & [illegible] impudici-
[illegible]
[illegible] Sunt enim non nullae quae uxorum
more tanquam [illegible] liberae
non castitatis sed libertatis amore [illegible] nuptias ab-
[illegible] more [illegible] non [illegible]

faciant.

[illegible]. Quod si turpe sit, quanto nefarium, quantaq; in famia, & probro dignum longe ab [illegible]. Porro [illegible] uiduitatem pudicitiam, & si primo fuit necessitate contingat, data tamen occasione continendi ese [illegible] ex proposito uoluntariam: & ea gratia lare, maritoq; laudari haberiq; propterea proximam virginitati, tempus uero multo praestantiorem. Nam ex sententia Apostoli electione quibusdam omnino uirginitati castitati copulatur. Vnde dixit, Mulier innupta, & uirgo cogitat quae domini sunt ut sit sancta, & corpore, & spiritu. Siquidem pars propemodum clarioris est mulierem abstinere coniugio, quod [illegible] est, & nullis coniugii illecebris animam gustasse. [illegible] ne utrumque [illegible] coniugii solatia ad nuptias non allicit: & virginem ignotae uoluptatis desyderium a castitatis proposito non dimovebit. Credo equidem (& si in eo fortasse possim falli) continentiam [illegible] tam expertam uoluptatis illecebris [illegible] lius contineri quam virginem. Quam ob rem & si uiduitas uirginitatis laureum nequaquam opera assequitur, pudicitiae tamen corona donantur: quae quantum [illegible] virginali cedit, tantum maritali [illegible] & [illegible] tati praecedit. Quot enim gradibus uiduae virginibus subeunt, totidem gradibus coniugatas praecedunt. Licebat quidem (ut est in Leuitico scriptum) filias sacerdotis uiduas, perinde atque antea, quam essent virgines, de sanctis oblationibus uesci: quibus, dum essent uxores, nedum uesci, sed ne attingere quidem fas erat. Sed & apud Gentiles in negotio religionis idem fere mihi honor deferebatur uiduis, quod virginibus. Nempe sicut Romae in honorem Vestae perpetui ignis custodia solis uirginibus mandabatur, ita Athenis, in honorem Pythii [illegible] ignis inextinguibilis seruabatur, solis uiduis: atque tantidem apud eos aestimabatur uiduitas, quanti apud ipsos Romanos uirginitas. Vnde Paulus apos

1.Cor.7

Leuit.22

1.Cor.7

Rursus licet uiduas non interdicat nubere, multo tamen
beatiores asseuerat fore si sic permanserint. Idem quo-
1.Tim.5 que Timotheo praecepit honorare uiduas, quae uere
uiduae sint, quas tum demum approbandas dicit, quum
ad [illegible] permanserint & [illegible] uni [illegible]
Ibidem. fuerint uxores. Mulierem autem [illegible], quae [illegible]
[illegible] probat si [illegible]
rit experta coniugia. In his enim [illegible]
[illegible] aut [illegible] pudor uel [illegible]
uidentur fecisse [illegible]. Quae [illegible] non carent [illegible]
sed [illegible] digna sunt [illegible], & ple-
ne [illegible]. Non est tamen quod propterea quisquam
dat hic damnari a nobis illo passo matrimonii: quod
hic uideamur uiduale praeponere contubernii. Qui
1.Cor.7 autem non intelligit longe melius agi cum muliere in-
nupta, quae ea quae Domini sunt cogitet, quam illa
quae ea tantum curat quae sunt mundi, ut quomodo
placeat marito, dicit Apostolus. Sicut enim dicit
non peccare quae legitimo matrimonio copulatur, ita
1.Cor.7 beatius facere affirmat, quae noluit rursum nubere [illegible]
libero, atque arctius copuletur Deo. Scribit Apostolus
Mulier, legi alligata est quanto tempore uir eius uiuit: quod si dor-
mierit uir eius liberata est a lege, cui uult nubat, tantum in
1.Tim.5 Domino. beatior autem erit si sic permanserit, secundum
consilium meum. Quod ait alibi, Volo iuniores nu-
bere, & filios procreare, matres familias esse, nihil a prae-
fato consilio dissentit: quum id incontinentiae tantum [illegible]
gendae causa praeceperit, & propterea subdiderit, Volo
nullam occasionem dari aduersario maledicti gratia.
Iam enim quaedam conuersae sunt post Satanam & in iu-
uentute prolapsae. Tollere ait illi suspicionem incontinen-
tiae, & non est cur dicat, Volo iuniores nubere quam [illegible]
nihil beatiores olim fore si sic in coepto permanserint. C[illegible]
stat ergo ex sola Apostoli, non esse bonam uiduas, qu[illegible]
possint continere, uiduas nubere et illis tantum, quae [illegible]

fragilitatem continere desperant, expedire nuptias, ac in incontinentiam prolabantur, sic eo dicit, Quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere quam uri. 1 Cor. 7

Memoranda exempla illustrium foeminarum, quae sacram uiduitatem seruauerunt. Cap. XV.

HVius autem uiduitatis obseruantiae perspicuum habemus [illegible] dem Paulae Romanae ex Gracchorum Scipionumque progenie illustrem uiduitate [illegible] D. Hieronymus [illegible] quae post maritum uni sponsa Christo [illegible] [illegible] in omni copia rerum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] eius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Melaniam [illegible] no consecrauit. Nec Fabiola & ipsa Romana [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quam esset adhuc florens [illegible] forma [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Theodosio [illegible] Augusto [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Thebaide [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Helisabeth Pannoniorum regis filia & Henrici Caesaris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regis [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ter Christum quem uere in illis pauperibus agnoscebat. At [illegible] [illegible] Constantia Constantini Augusti filia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romanis exercitus

dum à patribus pacta, eo ipsis persuasionibus con
literarum, ac Christianum factus ex gentili, deposito
mere infulae, abiectis q; fascibus, & purpura, sanum p
animo, ob Christi amorem sese astringeret voto perp
tuae castitatis. Non est alienum praeterea memoriae m
lendo hoc loco Gallae cuiusdam quondam foeminae
machi consulis uxori filiae, similem, atque aequalem
seruanda viduitatis propositum. Haec enim cum
annos adhuc puellares vidua a marito relicta, & [illegible]
scabredine perfusa insanabiliter aegrotaret, & à medi
diceretur, non posse nisi iterato connubio conualesc
neglexit medicorum consilium omnia perpeti p
vel mortem ipsam si sit opus potius quam iterum nuptias co
fugium. Anna & ipsa similiter Romana prodigiosa
foemina immutata ubi a coniuge relicta, nunquam à pro
pinquis suadentibus potuit ut iteratum nuptiali face
inducere lecto, à lucta, & à moerore discederet: quae esset
aetate iuuenis, & facie decora & quod ad id plurimum
facit, patrimonio opulentissima. Sed uno tamen consta
diuini propositi hanc potissimum rationem. Siquis
& perconctabatur, affirmare consueuerat, si virum
bonum inuenero ut antea nolo esse in timore ne
perditurum malum, nihil necesse est experiri hoc inco
modum. Dictum ac dictum profecto sapientissimae:
quae viduis foeminis maxime complectendum est & p
ea sint, quae velint hanc sapientiam intelligere, & tam
pertinere discrimen. Sed nihilo inferius hoc sapient
simo dicto fuit illud praeclarum atque dictum respo
sum quod quondam reddidit Olympias Constantinopol
tana à Nebridio illustrissimo suo coniuge vidua relicta: N
Theodosio Caesari suadenti alteri quamdo, ut rursum nube
ret: quam per aliquot tantum menses cum uiro fuerit ac
haberetur adhuc à multis intacta esse, aetate florent
genere nobilissima, opibus, forma insignis, ingenio
ac eruditione singularis ita respondit, Si me, inquit, [illegible]

[illegible] copulari uiro, non tam cito [illegible] [illegible] copula [illegible] sed quia me [illegible] [illegible] uiroque [illegible] [illegible] & [illegible] coniugali uinculo [illegible] [illegible] [illegible] continentiae [illegible] mox [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] ascendendum. Quid uero [illegible] consentanea [illegible] natura [illegible] obseruantia, ut [illegible] [illegible] Legitur [illegible] thalamos, [illegible] Est & [illegible] [illegible] compari [illegible] [illegible] degat.

Quantum honoris semper fuerit & Romanis, & Iudaeis castis uiduis, Cap. XVI.

SEd non est cur mirum uideri debeat si christianis [illegible] uiduitas tantopere commendetur; quam & apud Ethnicos & praesertim Romanos, ea tantum semper honori habita fuerit ut uiduae quae uno contentae fuissent matrimonio, in morte corona pudicitiae, [illegible] publiceque [illegible] corona [illegible] [illegible] summa laude [illegible]. Id etiam [illegible] [illegible] ipsi Romani uiduis [illegible] [illegible], ut in nuptiis [illegible] nouam sponsam [illegible] quae uni [illegible] nupsisset; quae uero [illegible] [illegible] eam [illegible] & [illegible] [illegible] esse [illegible]. [illegible] enim [illegible] sapientes, illius praesertim matronae [illegible] esse animum, quae post depositam semel uirginitatem in publicum [illegible] egredi. Nec [illegible], quam [illegible] matrimoniorum experientia, [illegible] [illegible] intemperantiae signum [illegible]

iudicatur. Ideo Portiam illam Catonis pudicissimam foeminam laudant quidam mores [illegible] illustri matronae, quae cum secundo nupserat, ita respondisse fer[tur]: Foelix & pudica mulier nunquam praeter semel nubit, [illegible] clarum urbium, & Catonis prole dignum. Quam [illegible] rem miram nuncupari Cornelia P. Africani filia, & Ti[berii] Gracchi uxor uidua relicta marito, Ptolomaei regis nu[pti]as spreuerit, si sibi, & regni, & diadematis consortium aliis offerret. Sed quanto est mirabilius potest uideri [illegible] tamen etiam testamento sibi tam [illegible] proles ferret, [illegible] esset de decreti, & [illegible] iudicarem tamen [illegible]

Iudit.15 [illegible] commendari, sic enim legitur de Iudith: Confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, & quod post uirum tuum alterum nescieris: ideo manus domini confortauit te, & eris benedicta in aeternum. Quid hac [illegible] non egere consortio uiri in regenda familia pudicam & prudentem matronam, ut fecit quemadmodum quando ipsa intrepide ad hostes transiit, & obtruncato propriis manibus Holophernis capite, non familiam tantum suam, sed etiam patriam a gemine oppressam a longa obsidione liberauit: & quod uniuersus populus longo temporis interuallo non potuit, haec sola [illegible] [illegible] sua prudentia [illegible] industria gladioque confecit. Nec minus praedicanda est illius pudicae uiduae Sareptanae prudentissimi [illegible] in tam publica penuria [illegible] farinae [illegible] in arca, neque oleum

3.Reg.17 in lecytho defecit, quousque Helias tandem ad eam Dei iussu perductus pluuiam, quae iam triennium diu prohibita fuerat, [illegible] terris redderet: [illegible] qua irrigata [illegible], uberrima repente messis [illegible] est, & pristina [illegible] agris omnibus [illegible] fertilitas.

Viduas praecipuo Dei fauore defendi. Cap. XVII.

Quae tamen ergo honesta vidua talibus [illegible] debet [illegible] imbecillitate [illegible] quoniam [illegible] animo propositum viduitatis continentiae prosequatur? [illegible] & pupillis [illegible] Deus, qui & pater orphanorum & iudex esse dicitur viduarum. Ne quaeso dicas destituta sum, desine [illegible] & [illegible] Vexor undique & opprimor, omni opplete [illegible] In domino confidas [illegible] ipsum te deseret Christus, qui [illegible] [illegible] & [illegible]. Vnde Paulus apostolus dicit: Quae vere vidua est & desolata speret in Deum & instet obsecrationibus, & orationibus nocte, ac die: nam quae in deliciis est, viuens mortua est. Nequaquam ergo [illegible] est tibi [illegible] quia sola non es [illegible] semper Christus [illegible] est. Quae vere modo potest dici sola, quae templum Dei [illegible] Deo esse non [illegible] Sed nec desolata es, quae Christum habeas patronum: habes autem si casta es, si eum toto mente [illegible] in eo confidis, ut de eo loquaris, ut de eo cogites. Castitas enim [illegible] agit [illegible] consortio sed amat [illegible] laboris [illegible] sine [illegible] consortium, delitias, celebritatem, conuiuia.

Quid potissimum conducat viduis ad seruandam continentiam. Cap. XVIII.

Oportet ergo viduam quantum potest, virorum declinare consortia [illegible] adeo impugnant pudicitiam: ut mulier [illegible] non possit. Sicut enim [illegible] esse non potest: ita [illegible] mulieres [illegible] potius [illegible] libidinis carere non possunt. Nihil ergo viduitati [illegible]

proposito officere consentit, q opulentia & delitiis. circo dicit Apostolus, Vidua quae delitiis uacat uiu
1.Tim.5 mortua est. Quam ob rem sanis censetur, q sint sec de ter & affluens suas impudentes multas in barath incontinentiae, ita econtrario q plurimas multiplices gustus & lugubris habitus, labor & fletus conseruan tunt pudicas. Pallor, & sordes (ut ait D. Hieronymus gemmae sint uiduarum. Resecant haec quidem lib nem, extenuantq; ac reprimunt luxuriam. Unde leg etiam poeticum illud (Prolabitur castus hominis forma labilis.) Quali autem, quantaq; religione esse opo teat uiduam quae continere decreuit, in Annae Phanu
Luc.2 lis uita monstratum, quae (ut in euangelio legitur) sept annis a uirginitate sua in matrimonio uiri obitu derelicta quae ad quartum & octogesimum annum in castitate p mansit, nec quum a templo recedens ieiuniis & oratio nibus uacans nihil operis temporis studio castitatis, q officio religionis intenta, & ideirco meruit uidere Christi In fantem, & diuino afflata spiritu ante redemptionem n ssere redemptorem.

Contra quarundam uiduarum incontinentiam. Cap. XIX.

Sed heu q longe ab ea continentia, atque uiduali sanctitate recedunt impudicae quaedam mulieres nostri aeui, quae uiduitatem quidem uerbo tantum tenent, sed re ipsa sese prostituunt, meretricum uerius quam continentium professione. Haec sunt quae composite magis turpitudine procedunt in medium uirorum & ad spec culum sese pingentes, ac fingentes in contemptum, & contumeliam summi artificis Dei, conantur longe pul chriores hominibus uideri, q natae sunt. Harum studi est, supercilia circunducto nigrore fucare, comas, & ge nas mendaci rubore, & adulterinis coloribus ...

[illegible] & [illegible] & capitis [illegible] ornamentis cor [illegible] animos [illegible] obtegere, ut alia [illegible], alia facies, & alius [illegible] esse uideatur ab eo, qui [illegible] formatus. Hi [illegible] D. Hieronymus [illegible] [illegible] tabernaculis [illegible] in [illegible] ut eas pro [illegible] habeat, non mari tos recusare sed quaerere. [illegible] pler [illegible] ad eas [illegible] sequuntur [illegible], profusae [illegible]. Cui malum rogo, si tan [illegible], ut in tanta fore [illegible] uiuere caste nequeat: & quam mari [illegible] scortatoribus: quid facile, prae ter hoc etiam mariti nomen [illegible] matri monium. Hic thalamus [illegible], [illegible], [illegible], atque [illegible] exclusis, pupillorum etiam [illegible]. O praeclara [illegible], qui non liberos [illegible] committas. Sed quid agis [illegible], & [illegible]? Nam & si hoc [illegible] men corrigere licet, [illegible] nomen, ut [illegible], [illegible] iam [illegible], & [illegible], & [illegible] est. [illegible] hoste appellationem mariti, [illegible] nomen soce [illegible]. At [illegible] bere, & bigamas aut trigamas dici [illegible] nuptas, & pauperes in [illegible] uiuere [illegible], & diuites in fornicationem turpiter [illegible]. [illegible] dico, [illegible] non [illegible] poenitentiam, & ad [illegible] [illegible] copulae [illegible] [illegible] per mortem posse. Haec [illegible] quidem, quae [illegible] est tibi praemium debet esse prudentiae, quã debes [illegible] mundo [illegible], qua [illegible] [illegible]. Quid? quod ex [illegible] [illegible] planeque efficiantur amoris [illegible], ut nec liberos ferre possint nec propinquos uere ri nec rem domesticam curare, nec denique se ipsas orna

re? O infœlices fœminulas, quæ uos oppressit dementia? qui furor? quæ cæcitas? hoc falso uiduitatis nomine, qui [illegible] estis hæredes æternum, et sic cœlestis regni cum Christo cohæredes non animaduertis? [illegible] nobis appetit hoc, quod uos [illegible] esse arbitramini. Ah miseræ uos, quæ propter [illegible] uelut momenti momentum, & pro his uoluptatibus, & deliciis, quæ ipso momento transeunt, in sempiterno barathro mancipemini poenas luitis. Succurrat quæso quod iam dic- & sæpe est dicendum, est quod momentanea sint omnia uoluptates, quæ uana, & fluxa ac foeda carnalis oblectamenta carnalia, quæ uos poenis æternis addicunt. Considerate rursus, quam honesta, quam decora, quæ sincera est pudicitia, quæ quidem uos præponit coniugatis, & quæ uirginibus consociat, angelis reponit inter coelestes. Illud quoque iterum repetet, & ante oculos sibi unaquæque proponat, quam turpe sit, flagitiosum sit uiduam [illegible] sententiam [illegible] dilapidare patrimonium proprium: & non adultam morore potius, quam [illegible] amore pallescere. Dic quæso qualis habetur, & cui comparatur in diuinis scripturis mulier impudica. Mulier fornicaria inquit sapiens Ecclesiasticus, quasi stercus in uia conculcabitur. Quare age conuertite ad cor, & [illegible] tantam uerecundiam, uel potius furorem abiicite, & arctius complectimini pudicitiam: & dicatis cum Virgiliana Didone, Ille meos primus, qui me sibi iunxit amores Abstulit, ille habeat secum seruetque sepulchro. Sed tempus monet, ut iam [illegible] ac pendentibus moribus uiduarum transeamus ad eos, qui uel professione uel uoto perpetuam promiserunt seruare continentiam, quibus ut continentia magis necessaria est quam uiduabus, ita quoque contraria libido multo magis detestanda.

Eccle. 9

FINIS.

BERNARDINI SCARDEONII PATAVINI DE CASTITATE LIBER TERTIVS.

DE CONIVGIO ET CONTINENTIA SACERDOTVM.

EXORDIVM.

Vperest nobis dicendum de his, qui sacrosanctae religioni Christianae adscripti, perpetuo coelibatui aut voto, aut professione sacrorum ordinum, in quo sese sponte addixerunt: simul ex contrario spadonum, qui vero seipsos castrauerunt propter regnum coelorum. Hi sunt autem qui in Dei templo aris propius administrant, ad illi ac conscii [illegible] Deo, & coelestium mysteriis [illegible] & ideo castitas coelibatus ultra caeteras virtutes (ut infra dicemus) illis ipsis maxime necessaria est: quippe qui tanto perfectione aliis praestare caeteris hominibus debent, quanto praestant honoribus. De his enim scriptum est, Estote perfecti, sicut & pater vester coelestis perfectus est. Quicunque ergo electus est ut ministret, atque inducat caeteros ad consequendam perfectionem [illegible], & perfectum esse, & purum ab omni sorde peccati, & praesertim ab omni [illegible] labe purum est. Ad hanc autem perfectionis maiorem [illegible] virginitas aut castitas coelibatus [illegible] homo [illegible] mortalis & terrenus, [illegible] propius ad angelorum vitam accedit, ut iam non carnem, sed spiritum, quo Deo coniungitur, habere videatur: quemadmodum & Apostolus Paulus qui dicebat, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Nam [illegible] qua [illegible] est homo [illegible] & [illegible] est

Matth. 5

Gal. 2

excola, Dei ipsius similitudinem uere exprimit, & eis
amplissimo nostri parte perpetuae charitatis astringitur.
De his autem ipsis dictum est, Sancti estote, quia & ego
Leui. 19 sanctus sum dominus Deus uester. Sanctum autem di-
ci solet quicquid Deo & sacris mysteriis dicatum est,
Ibid. 27. quemadmodum uas & uestimentum, & aedificium & eius-
modi dici possunt sancta, iuxta illud Mosis dictu, Quic-
quid semel consecratum est, sanctum sanctorum est. Sed
multo etiam magis sacerdos hoc nomine dignus est,
qui segregatus a uulgo, & a reliquis hominibus carna-
liter uiuentibus soli Deo est consecratus: atque ei extra
tumultum saecularium curarum positus diuinis tantum
rebus, ac mysteriis inhaeret. Tunc enim ueri sacerdotes
Dei sunt, quum solis templi illibus consecrati cum
corpore mundo Deo tota intentione uacantur. Hoc
dominus apostolis, atque cunctis simul sacerdotibus
Ioan. 15 apostolos ipsos officio referentibus, dixit. Ego ele-
gi uos de mundo: uos non estis de hoc mundo. Et enim
quamdiu nos cum mundi hominibus terrena sectamur,
Adae sequaces sumus: dum uero cum angelis coelestia
1. Cor. 15 meditamur, Christi imitatores efficimur. Nam ut apo-
stolus Paulus differit, Primus homo de terra terrenus
fuit, secundus homo de caelo coelestis. & omnes qui-
dem in hoc mundo, ad imaginem terreni hominis, alii
uero coelestis. Sed nemo coelestem hanc imaginem in-
duere posse potest, nisi prius & lotum, & nomen sorti-
tur inter coelibes, qui conuersationem suam habere di-
cuntur in coelis: & hi potissimum sunt sacerdotes. De
horum enim numero censentur in primis esse sacerdotes
qui uocati sunt, ut coelestem illum hominem Christi
referant, qualem talem in terris gerunt. Caeterum quia no
omnes possumus omnia: nec est cuilibet homini
Matth. 19 posse caste uiuere, ideo dictum est a domino. Non om-
capiunt uerbum illud, sed qui potest capere, capiat. Non
enim requirit Christus nostrae spiritalem illam perfectio-

nem possimus ab omnibus: sed ab his duntaxat, qui capere [illegible] comprehendere continentiam valeant, ut Dei [illegible] docet: qui [illegible] dare sanum assensum debent [illegible] a Deo [illegible] sentiente [illegible] quod et eo praesertim [illegible] posse videmus, [illegible] est & votum perpetuum in [illegible] perpetuo continendi. Sed quoniam de hac ipsa re in superiori sermone latius pertractandum est, differemus hanc [illegible] ne nimia repetitionem lector fastidiat & [illegible] prolixitate lectionis. In hoc enim tertio libro studiosi [illegible], tuendum esse consultorium ac propositum continentiae clericalis: quum per haec tempora plerique etiam ex nostris de castitate male sentiant, & in eam [illegible] atque [illegible] frequenter insultent. Quocirca permittendum illis non fuit, ut [illegible] [illegible] suae [illegible] le cogitatis arguendis respondente. Hic modo candidissime lector attendas: & interim quaeso suspendas sententiam, [illegible] neque in hanc neque in illam [illegible] partem declines [illegible] & vera, & iusta ratione [illegible] ut in hoc iudicio nihil respondeas praeter honestatem & aequitatem [illegible] aequum & sincerum iudicem decet. Videbis [illegible] dari sacerdotibus uxorem nihil aliud esse (quicquid improbi quidam dicant) quam iniquum atque nefarium sacrilegium. Sed iam Deo duce rem ipsam aggrediamur, ac confirmata veritate subinde illorum praecipua de ea re argumenta refellamus: ea praesertim quae a nostratibus vel maxima atque potissima esse [illegible] sic [illegible] bus [illegible] sua sponte corruant leviora. Liceat mihi facere sicut periti medici consueverunt, qui in aegrotantibus [illegible] gravioribus in universum curantes medicinis [illegible] partibus corporis si qua sit, quae doleat, una, eademque curatione medentur.

Annumeratio quorundam adinuentionum perpe[illegible] sto perpetuae castitati; & quantus ei honos semper sit habitus, ex consilio saluatoris. Cap. I.

INter eos autem, qui aduersus sacerdotalem caelibatum contendunt, sunt illi vel praecipui, qui Hebraeorum exemplo connubia christianis sacerdotibus concessa esse volunt [illegible]. Sunt qui euangelicam Petri socrum & Philippi filias in actis apostolorum allegantes,

Act. 21

Gen. 1 in S. Rom. eccle. quasi uxores habuerint. Nec desunt, qui ex verba Genesis, Crescite & multiplicamini, & replete terram, [illegible] argumento confirmant dicendum, opinionem usurpare. Plerique etiam, quia caelibatus non praeceptum sed consilium potius iudicatur, contendunt exemplo Graecorum hos latinos quoque sacerdotes habere sibi uxores posse. Multi insuper difficultate quadam continendi persuasi, negant quenquam posse perpetuo continere. Quidam quasi qui magis pie, ne dicam religiose sentiunt, ad vitandam infamiam fornicationis [illegible] uxores retinendas esse, & praesertim sacerdoti, cui praecipue curae debet esse bona existimatio. Atque id [illegible] quondam dictitant, etiam tempore apostolorum. Atque multi multa his similia [illegible] machinati sunt & variis rationibus [illegible] uxores, vel potius concubinas nefarie sacerdotibus quoquomodo impetrare nituntur. Quod quidem [illegible], ex aequo tamen omnes [illegible] in [illegible] pace, & [illegible] concordia, ad [illegible] castitatem. Quam ob rem [illegible] cum his & [illegible] opere, & [illegible] nobis Deus [illegible]. Sed etiam alia multa [illegible] quae [illegible] nolui singula recensere, quod uno eodemque pharma[illegible]

eo quicquid in illis fuerit forte cum reliquis morbis curabitur, & an omnino curare singula longum est, & nunc praeter institutum. Quanta autem ex diuersis falsis opinionibus & argumentis inutilibus quotidie mala pullulent, quantaque dissidia generentur, difficile dictu est, quantum eo tandem sit, ut & corpus illud mysticum ecclesiae orthodoxae, in quo omnes unum corpus sumus, & alter alterius membra in Christo, conscissum ferme totum, ac difforme nimis esse uideatur. Sed non est hic locus, ut de aliis factionibus, & uariis dogmatum placitis, disseramus: nobis in praesentia satis est, tantum caelibatum: & pro suscepto opere referre, ac redarguere impedimenti; neminem interea singulatim taxando, sed generatim falsas opiniones quae contra castitatem passim pullulant uellicando. Habent etiam praeter alios aliorum infoelicissima haec nostra tempora id etiam proprium: quòd de singulis ecclesiae placitis suo quisque iudicet arbitratu: quo fit, ut coelibatus propositum, quod apud latinos sacerdotes ratum, atque multorum ab ipsis apostolis usque ad hanc aetatem constantissime nullo reclamante perstiterit, nunc demum uocari in lis coepit, atque redargui coeptum: quasi nouis constitutionibus, & non potius à principio statim religionis Christianae summis sanctis hominibus more commendatum ex consilio domini introductum. In qua quidem re multi etiam patronorum (quod magis miror) inducti in eam opinionem temere uacillant: arbitrati credo Graecorum consuetudinem, qui uxoribus, quas habebant, antequam initiarentur, uti honeste, liberèque creduntur: quum tamen ab initio earum usui sibi, sicut nec latinis, alibi uideantur expresse se continere: licet postmodum subreptione, & malis artibus fuerit ab aliquibus concilii Niceni permissione, usurpatum: ut infra dicemus. Verum

nobis ne mirandum est si [illegible] haeretici, qui na-
[illegible] quoniam oportet (inquit Apostolus) haereses es-
1.Cor.11 se, ut qui probati sunt manifesti fiant. Et enim [illegible], quod post-
quam ecclesiastica dogmata in catino tentationis, &
contradictionis, velut aurum excoqui coeperint, tunc
quoque coepisse maiori confusione, & dedecore, hae-
reticorum mendacia, tanquam [illegible] aeris [illegible]
magis magisque sordescere, & ipsam veritatem, ut au-
fulgentissimum multo illustrius rutilare. Sed modo [illegible]
loquitur ad adversariorum argutias refellendas acceda-
[illegible] prius confirmandam esse doctorum nostri
sententiam, exponentes quid de prisca sacerdotum Chri-
stianorum continentia sit censendum. Nam multi qui-
dem falluntur, falso existimantes novum esse caelibat-
institutum non antiquum: sicuti re vera est, et quemad-
modum suis locis argumentis probabitur. Verum
(ne forte me quispiam capiat in sermone) non hic de
observatione & consuetudine loquimur, quae quond-
fuit antiquis sacerdotibus, non autem de libertate, & li-
centia. Tunc enim sacerdotes nullo expresso interdi-
sed consilio tantum domini moniti, consensu sese a-
uxoribus continebant; quum intemeratam semper hab-
ant & apud omnes gentes [illegible] quaslibet [illegible]
cum uxore congressionem, & propterea nulla ratione d-
ne credebant quempiam libidinis labe pollutum, aut a-
assistere, aut mysteria sacra ullo pacto posse inte co-
trectare. Sed nunquam illi sacerdotes, qui forte ante Si-
ricii pontificatum & concilii Carthaginensis placita con-
suerunt sese uxoribus, peccaverint mortaliter, de h-
re post tot saecula disceptare nunc putarim, nihil n-
necesse est. Satis est enim nobis hic ostendere pris-
sacerdotes ex antiqua consuetudine (quicquid dica-
quidam) nec aliis mulieribus, nec propriis uxori-
solitos commisceri, ex eo quod putarent quicquid esset c-
tra domini consilium, procul dubio esse malum, [illegible]

esse posse contendendum. Quin nec apud Graecos
[illegible] legitur per ea tempora aliquos [illegible] ultra post
[illegible] sacros ordines usos esse amplius uxoribus: 1.Cor.7
ut fertur Apostoli dictum, qui habebant uxores, tanquam
non habentes essent. Abundauit siquidem Graecia in
utramque partem semper & bonis, & malis sacerdoti
bus. Tamen Origenem, qui de haeresi a multis dicitur,
quanto & ipse studio coluerit castitatem. Tamen & Pa
phnutium, qui & si alias ob disciplinam [illegible] uxores
esse relinquendas [illegible], tamen ipse continentissime [illegible]
[illegible] ab omnibus semper habitus. Quid Basi
lius? Quid Gregorius Nazianzenus? Quid Io. Chri
sostomus? & innumerabiles praeterea alii, qui licet Graeci,
non tamen ut Graeci uxoribus ac liberis, sed studiis, &
orationibus & contemplationibus assidue vacauerunt.
Credat ergo quisque de mortali peccato, ut libet, in eo
nihil contendimus. Verum decet ne contra decretal
consilium quicquam faciat id quisque [illegible] ads
dam de meo amplius. Audiamus autem martyrem Chri
sti praeconem Paulum sic dicentem. Quicunque sine Rom.2
lege peccauerunt, sine lege peribunt. [illegible] tamen
[illegible] (ut interpretatur Chrysostomus) [illegible] eo
quod non habuerunt legem, ii qui legis [illegible] haben
tes, eadem faciunt perinde atque [illegible] in principio si
sibi nulla lex fuerit, quae [illegible]. De lege ergo communi
de [illegible] nihil disputo, & si legamus in illo pos
terioris decreto, quod de obseruatione castitatis habe
tur, [illegible] de priori consuetudine apostolorum
quae [illegible] appellari. Sed de hoc satis [illegible] diximus:
quin decretum ipsum in medium pro testimonio ad
ducimus.

Castitatem episcoporum, & sacerdotum Christianorum esse patrii moris, & à Christo, & ab apostolis primum proficisci. Cap. II.

VErum quoquomodo res se habeat, nihil est pro-
fecto quod sic admirer, quam quod tam frequenter ui-
deam etiam à doctis, in eam sententiam, ut
persuadeant sibi, plerosque hodie uirorum castitatem, qua Lati-
ni sacerdotes coniugio sese abstinent, ab Romana ecclesia
multo post apostolorum tempora additam fuisse: &
non apostolorum atque apostolicorum uirorum tem-
poribus obseruari coeptam. Quae usque opinio falsa
est, nec sempiternorum existimatione, aut idonea quapiam
ratione probabilis: quum à principio statim Christianae
religionis, ex ueteri more apostolorum ferè per quadrin-
gentos annos obseruatum semper fuerit, ut omnes sa-
cerdotes, & ministri Christi tam Graeci, quam Latini, nemine
contradicente, absque ullis legibus impositis, castitatem etiam
cum uxoribus inuiolabiliter custodirent. Nec id mirum
quidem, tantopere in euangelica lege castitas commenda-
tur, & consulitur eam dominus: & apostolus Paulus sua-
deat ab utili & honesto, quod est ad suadendum firmis-
1.Cor.7 simum argumentum, dicens. Porro ad utilitatem, inquit,
uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam, sed ad id
quod honestum est, & quod facultatem praebeat sine
2.Cor.6 impedimento dominum obsecrandi. Et alibi, In omni-
bus, inquit, exhibeamus nosmetipsos sicut Dei mini-
stros in laboribus, in uigiliis, in castitate & caetera. Ministros
ergo Christi decere castitatem, atque etiam necessariam
eis esse quis non uidet? Sed hoc etiam multo manife-
stius apparet tam ex consuetudine ipsa perenni à Lati-
nis hactenus obseruata, quam ex his, quae in antiquissi-
mis patrum decretis ubique referuntur. Scribitur enim

in decretis partem octogesima quarta distinctione, ubi D. Augustinum in Carthaginensi concilio ita disseruisse memorant. Cum in praeterito, inquit, concilio de continentia, & castitatis moderamine tractaretur, illi tres gradus constrictione quadam castitati per consecrationem annexi sunt: episcopos inquam presbyteros & diaconos: ita placuit, sicut condecet sanctos antistites ac Dei sacerdotes nec non levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quae à domino postulant, impetrare, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis est dictum. Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri, diacones, & qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes, etiam ab uxoribus se abstineant. Legitur quoque in epistola divi Clementis secunda ad Iacobum fratrem domini, qui apostolorum canones appellantur de continentia sacerdotum hoc praeclari huius verbum. Ad domestica sacri ministerii tales eligantur, qui ante ordinationem coniuges suas non noverint. Quod si post ordinationem ministros contigerit propriam invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad dominici corporis potionem accedat, sed aquam porrigat sacerdotibus ad manus, & ostia forinsecus claudat, & minora gerat officia atque vilia. Vide profecto apertissime constat non fuisse quicquam novi ab Africano concilio de castitate sancitum, neque posteriores illos patres tam fuisse inventores eiusmodi decreti, quam amplificatores, & aliquorum institutum secundum morem consuetudinemque usque ad ea tempora servatum antiquitus fuisse confirmatum, & iterum acceptum ab universis ordinibus, atque idem à multis postea pontificibus in

multis conciliis repetitum, magnisque poenis, ac censu
vallatum. Non est ergo quod quisquam credat, ac sibi fal
so persuadeat, non fuisse prisci moris, & observantiae
antiquae ministrorum castitatem: à qua professione licet fu
tamen tam vulgi quam etiam quorundam alioqui eru
ditorum, magnitus, atque pestifer error effluxit: qui cre
dunt novissimis demum temporibus, id quod habe
mus de sacerdotali castitate, fuisse sancitum. Nonne iam mil
le & centum annis & ultra Cyprianus, Hieronymus, Am
brosius, Augustinus, & alii permulti, & sanctissimi & an
tiquissimi viri floruere: in quorum potissimum aevo ea
de castitate traduntur edita sunt: quum ea prius non le
ge scripto, sed consuetudine tantum, ac exemplis ma
iorumque constarent. Verum nec tunc illa quidem ab hi
inventa sunt, sed novo duntaxat scripturae testimonio
antiqua fuerant roborata. A principio namque Christia
nae pietatis ad ea usque tempora saevientibus in Chri
stianum nomen ubique gentium tyrannis, & Romae pr
fectis, quum non liceret synodum congregari, nemo
habebatur sanctus, nisi martyrio destitutus: ut prope
essent tunc in ea aetate proposito martyres, quot Chri
nomine Christiani. Hinc casti & iusti omnes, & ad perf
ctionem semper tendentes: quippe qui nihil in tanto re
rum rerum contemptu praeter Christum cogitarent, &
nihil praeter Christum sperarent: quo circa sine ulla le
ge scripta, more & exemplo maiorum continebant, perse
verantes in perpetua castitate: uxoresque, cum uxores
absque ulla suspicione habebant. Hoc idem conspicere cl
rius possumus ex ea sententia Origenis: qui per ea
dem tempora floruit: quam super Ezechielem sic dic
Ascendamus paulisper supra eloquium: quia non sem
per utile est de fornicationibus loqui: & procul absit
aliquis in ecclesia sit, qui dehortationis à fornicatione
digeat sermonibus. Nam si quis necesse habet audi
(Non fornicaberis) vel illud (Si quis templum Dei

[illegible] Domini, sic similis est his, quos Apostolus [illegible] Iusto lex non est posita sed iniquis, non subditis, iniquis, & peccatoribus. Quemadmodum ergo iusto lex non est posita sed iniquis, & non subditis, sic doctrina, unumquemque a fornicatione monet recedendum esse, cum iusto non est posita sed improbis, & fornicatoribus, & non subditis. Non habemus itaque necessarium ut doceamus a fornicatione discedere, uerum et ad perfectionem tendamus, a principiis exorsi Christianismi [illegible] de castitate [illegible] licet Graecus. Ex quo patet castitatis leges eo tempore, in eo tanto feruore charitatis, & fidei erga Deum, maxime necessarias fuisse, quum nec suspitio quidem de fornicatione, quod est uulgare peccatum est, ea tempestate inter christianos homines haberetur.

Quando primum sacerdotum mores immutati corrupti sint, & constitutiones de seruanda continentia redigi in scripturam. Cap. III.

CAeterum post Constantini Augusti conuersionē ad Christum, ubi pacata denique fuit ecclesia, disseminataque & diffusa publice passimque per uniuersum orbem religio Christiana, & quies per Imperatoribus data, templaque ubique Deorum aedificata, ac maximis referta diuitiis, omnia [illegible] amplissime [illegible] priscorum Christianorum mores simul cum fortuna mutari coepti sunt, ac subinde paulatim disciplinam, & seueritatem illam [illegible] laxari, multis sub tamen Episcopis [illegible] sacerdotio, [illegible] mulieribus, & sibi, non Christo uiuere satagentibus, [illegible] demum [illegible], quum [illegible] uoluptatibus [illegible] in clerum: quando [illegible] ambitio [illegible],

parato religio, & pietas in [illegible]. Tunc erant pauci, sed uere fideles: nam uero quando facti sumus innumeri, difficile est reperiri tot continentes, ut non reperiantur multo plures mali in his esse quam boni. Continentia itaque per ea tempora non ex praecepto, sed ex antiqua apostolorum, apostolicorumque uirorum obseruantia, tam ab ipso saluatore Iesu per manus tradita, à sacerdotibus constantissime seruabatur. At ubi per licentiam, & luxum (ut fit per diuturnitatem) noua quaedam haeresis initia susceptum est, tum primum canones, quae de castitate disponerent, ad coercendam licentiam, & ad reprimendam libidinem necessarie usae sunt: ac primum statutum in Niceno concilio ne liceret sacerdotibus uersari cum mulieribus extraneis, nisi sua mater, aut soror, aut filia, aut amita, aut matertera foret: quod ex eiusmodi mulieribus nulla suspicio potest exoriri. Deinde aliis quoque conciliis decretum est, ne ulterius quis deinceps sacris initiaretur ordinibus, nisi coelebs, aut qui cum uxore sua continenter, & aperte promisisset castitatem: quam & apostolos, & apostolicos uiros usque ad ea tempora praestitisse constabat: & nisi forte etiam si nulla alia certa lege antea caueretur, ueteri tamen instituto permansum esse: idque pro lege, ex ui consuetudinis, atque ex ueneratione antiquitatis habendum. Lex ergo fuit illis, non in charta exarata, sed in corde impressa, nec scripta atramento, ac manu hominis, sed spiritu Dei uiui, & sanguine Christi, quasi minio decorata. Multa quidem per ipsum saluatorem nostrum (ut Origenes ait) erudita fuere apostoli, quae ne uulgo fierent communia illi mandare literis noluerunt: idque etiam confirmat Pauli apostoli discipulus Dionysius Areopagita,

sed secretiora nostrae religionis mysteria auctoribus ipsis ex animo in animum sine scriptis medio intercedente verbo transfusa fuisse confirmat. Quod & apud Hebraeos factitatum olim fuisse multi testantur, unde & Cabalisticae disciplinae origo exorta: ut omittam interea, quod idem Pythagoricis quoque ipsis dicitur placuisse. Quid alia quaeso scriptura opus est, satis constat Apostolos qui nullis essent uxoribus alligati, aut virgines aut coelibes, ut tunc erant perpetuo permansisse: qui vero fuerant coniugati, uxores pro sororibus habuisse: non eis corporaliter [illegible], sed tantummodo spiritualiter conuixisse. Vnde in historia Eusebii legitur, Petrum, ubi vidisset uxorem suam amore Christi duci ad mortem, post eam in maximo gaudio exclamasse. O mea coniux [illegible] memento domini. Tales erant illis temporibus sanctorum connubia, ac talis affectio inter se coniugum beatorum: ut nihil prorsus de voluptate carnis, sed unum de mutua animarum salute cogitarent. Legitur quoque in vita Petri, eum semper consuluisse, cum populum doceret, summa vi, summaque contentione suadere, atque extollere castitatem. Legimus insuper, & Philippi filias, quae illi [illegible], & patris, & matris castitatem imitatae consenuisse in sua virginitate de quibus in actibus apostolorum Lucas mentionem dicens. Venimus Caesaream, & ingressi domum Philippi euangelistae, qui erat ex septem, mansimus apud eum: huic erant virgines quatuor prophetantes. Effertur similiter magnis laudibus virginitas Petronillae Petri filiae: quam a teneris annis ita educauerant parentes amare castitatem & voluptatem carnis respuere, ut in virginitate perpetuo viueret, & amore virginitatis mori maluerit, quam illustrem principem, & praefectum, in maritum accipere. Act. 21

Primus autem (quod sciam) qui de castitate sacerdo- publice statuerit, Siricius Ro. pont. fuit: qui ut occurreret in continentiae clericorum: quae ea aetate exoleri pe- nitus coeperat, nihil mutans de anteriori obseruatione, id ipsum tantum, quod secundum priscos mores, ad ha- usque tempora seruatum fuerat, editis legibus firmi- stabiliuit. Fuit autem Siricius iste uir in omnibus cla- rum genere, gloria magnus, uitae sanctitate praeclarus, iu- stus, innocens, & probatus in omni timore domini. Fu- itq; post Christi natiuitatem anno circiter trecentesimo, & septuagesimo, Valentiniani Augusti Imperio, & Iuliani apostatae, quo multa incommoda ob Christi fidem passus, nunquam potuit ullis afflictionibus, & persecutionibus superari. Habetur huius tale decretum octo- gesima secunda distinctione, cuius uerba operae pretium esse duximus hic a nobis referri. Plurimos, inquit, sacerdotes Christi, atque leuitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugibus, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac praescriptione defendere: quia in ueteri testamento sacerdotibus, ac ministris generandi facultas legitur attributa: & caetera quae sequuntur. Et paulo inferius. Quia, inquit, aliquanti, de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse deflent, his hac conditione misericordiam dicimus nõ negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo detecti sunt, quãdiu uixerint, officio perseuerent: si tamen post haec continentes se studuerint exhibere. Hi uero qui illiciti priuilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt ueteri hoc lege concessum, nouerint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolicae sedis authoritate deiectos: nec unquam posse ueneranda tractare mysteria, a quibus se ipsi, dum obscoenis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et reliqua, quae ibidem referuntur, quae breuitatis gratia p- transimus. Haec sunt uerba, ut uides, apertissime

quia non constituisse ex [illegible] ueteri olim licet dicam [illegible] aliquo pacto contradicente se [illegible] ut nunc plerique in de interpretantes scripturas secundum ter allegarent, [illegible] ea consuetudo tradidit, non hi qui dem ueteris testamenti adduxissent testimonium, sed publicam poenam [illegible] Christianorum conlatus dicere allegassent. Nulla eiusmodi consuetudo tunc eis [illegible] quasi se defenderent. Aliqui ad ritum Hebraeos [illegible] confugerant, quia deerant sibi Christianorum exempla ad ea tempora quibus possent in causa obiec tis sibi criminis aliquam diluere. Quod uero allegabant in confessionem [illegible] de fornicatione, propterea quod [illegible] quando fornicatio ipsa ubique [illegible] lege damnatur. Verum de uxoribus ad ea tempora non legebatur publice interdictum esse, sed de more et traditione [illegible] ab usque alio praecepto [illegible] episcopi, sacerdotesque et aliorum [illegible]. Quo tamen [illegible] quisquam eo rum [illegible] possit, quasi transgressor, nisi id [illegible] lege prohibitum: Lex enim fertur, non ut quae praeterierint crimina, sed ut quae futura sint, puniat. Idem pene Diuus Ambrosius scribit in libro officiorum primo, quod Sequitur in decretis. In officium, inquit, exhibendum est [illegible] ministerium, nec illo coniugali coitu uiolandum, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali sacri ministerii gratiam receptistis. Quod eo non pertinet, quia in plerisque [illegible] locis quum ministerium gererent, uel ipsum sacerdotium [illegible] in aliquam usi ueteri defenderunt quando per [illegible] dierum fas [illegible] defendebant, et tamen [illegible] etiam populum per biduum aut triduum, et lauabant uestimenta sua ut ad sacrificium puri accederent: sicut in ueteri tes

stamento legimus factitari. Si in figura, tanta obseruatio, quanta in ipsa ueritate? Disce sacerdos, atque leuita, apud illi lauare uestimenta tua, ut mundum corpus celebrandis coelestibus sacramentis. Hactenus ille satis late, & breuiter. Ex quibus profecto manifestius luce clarius apparere potest, castimoniae obseruantiam nec ea tempestate coeptam, quando haec scripta fuerunt, sed in principio statim ab ipsis euangelii exordiis positam, atque posterioribus deinde seculis a summis pontificibus in sacris conciliis saepius confirmatam. Et quidem antea nihil necesse fuerat nouis legibus quicquam statuere super his, quoniam sacerdotes illi nondum ab Apostolorum consuetudine sese abduxerant, neque adhuc, quod ad continentiae negocium pertinebat, ab iis ipsis aliquo pacto deflexerant: sed quam primum ex praeuaricatione quorundam deprehensum est immutari mores, deflectiq; de uia, & declinari coepta ad mollitiem, lex adiuncta est: & in lucem producta, quae prius erat abscondita, iussitq; subinde etiam pontificum metu, quo uelut asperrimis habenis peccandi licentia frenaretur. Lex quidem transgressoribus scripta est, non castis qui secundum legem, etiam sine lege uiuerent, sicut hi qui ad ea tempora lege non indiguerant. Erat enim tunc illis obseruatio, & uis legis interna adimplebat salutare necessarium fuerit super illa aliam seruilem legem. Verum quia (ut diximus) labi coeperat obseruantia continentiae, ex nouo lusu, libertateq; peccandi: mox uelut ultrix, & uindex apposita est lex, ut nulla esset deinceps excusatio incontinentibus. Nam si quis ex antiquis illis simpliciter, uel ignoranter errasset, & ad amussim (ut par fuerat) suam non seruasset castitatem: sicut fatetur dominus noster consuluit, & apostolorum praefecta consuetudo cohortatur: poterat uel ignorantiae, uel simplicitati eorum aliqua uenia concedi: ut supra in Siricii decr

cepto aliorum continenti; quoniam nondum de continentia uoto in scriptis palam constitutum quicquam [illegible] nobis nullo [illegible] potest [illegible]; qui dum nos exemplis [illegible], & tot legibus obligatos uale[illegible] la priores nobis necessario uidentur esse reliqua, si procedamus.

Quod sit caste regere uxorem sicut faciebant antiqui sacerdotes. Cap. IIII.

IAm satis ut arbitror declaratum esse sacerdotes christianos (quicquid dicant haeretici quidam) semper de more fuisse continentes, [illegible] ac cum uxoribus, quas forte duxerant, nunquam habitasse, sicut cum matre & sorore solitos esse uersari, earumque curam habuisse tantummodo, non usum. Verum quia non nulli interpretantur quod a Symmacho pon. max. dictum est de continentia uxoris, quam caste regendam dixit, non esse re uera ab uxore, sed ab alienis continere: breui respondendum censui, quid super ea re sit credendum. Legitur enim octogesima prima distinctione, Syricii [illegible] pontificis, qui praefuit Christianae pietati anno a Christi natali quadringentesimo nonagesimo quarto, decretum ita habentis. Volumus ut sacerdotes prohibeantur, ne mulierum consuetudinem, excepta matre, sorore, uel uxore, quae caste regenda est. Quomodo autem intelligi debeat uxorem caste regi, Leo pontifex successor eius trigesima prima distinctione ita nobis [illegible] exponit. Lex, inquit, continentiae eadem est altaris ministris, quae episcopis, atque presbyteris, qui quum essent laici, siue lectores, licite quidem & uxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed quum ad praedictos peruenerint gradus

coepit ei non licere, quod licuit. Vnde & iam de ceteri fit spirituale coniugium, oportet eos non dimittere uxores, sed qui habent sic habere, quasi non habeant: quo & salva sit caritas connubiorum, & cessent opera nuptiarum. Quid quaeso dici potuit apertius. Sed nunc firma in praedicto loco. Omnino confitemur, inquit, non licere episcopo, presbytero, diacono propriam uxorem causa religionis abiicere a cura sua, sed ut ei uictum, & uestitum largiatur, non ut cum illa carnaliter ex more iaceat. Sic & apostolos legimus egisse, Paulo apostolo ita dicente, Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi sicut fratres domini & Cephas? Vide insipiens quod non dixit numquid non habemus potestatem mulierem amplectendi? sed dixit circumducendi: ut eam quidem mercede praedicationis sustentaret, non ut foret deinceps inter eos carnale coniugium. Hactenus ille. Ex quibus satis lucidissime clarissimeque apparere uel caeco potest, olim fuisse in more institutoque maiorum positum, sacerdotes uxoribus, quibus ante sacros ordines legitime copulauerant, nō conuenientes sicut antequam initiati essent, sed tantummodo alimenta praestare, sic ut & apostolorum temporibus de more praestari solitum fuerat. Caste ergo regere uxorem, id est uersari continenter cum uxore, & curam illius habere, non autem commisceri cum illa carnaliter, & monastice dixit regere, & non uti: ut scilicet regimen haberet uxoris non solatium. Quare aliud est regere caste, aliud uti caste uxoribus. In regendo labor inest, in utendo autem uoluptas. Et quamuis utrunque a malitia procul habendum sit, tamen tantum distant inter se, quantum inter matrimonium & coelibatum. Neque tamen negamus, coniuges quoque castos dici, qui sibi inuicem seruant fidem, & sibi seruant matrimonium castum, quod nō uiolatur: at inter se tales coniuges non sunt dicendi post

sunt casti sed fideles. Casti enim quo ad alias mulieres habendi sunt, non autem quo ad suas: nisi & ab uxoribus quoque contineant se, sicut ab aliis quemadmodum [illegible] sacerdotes illi ueteres [illegible] apostolorum. Et quamquam [illegible] nomen castitatis late pateat [illegible] etiam congressus cum uxore legitimos castos esse, ut pudicos atque pari ratione omnem quoque [illegible] hoc nomine castitatis comprehendam [illegible] castigatione derelictam [illegible] uere & proprie castitas, de qua [illegible] agimus, & quae ad matrimonium sacerdotale pertinet est, quum uterque alter ab altero sese continet, & [illegible] castum quasi castratum dici [illegible] est. Hoc [illegible] Aurelius Augustinus in epistola, quam ad Bonifacium comitem scripsit. Si coniugem tu quasi non haberes, diceremus tibi in castitate continentes uiuere [illegible] ad illam [illegible] esset impedimento, [illegible] ne etiam consensu continenter uiuere tibi non liceret. Ex quibus Diui uerbis patet, non esse aliud caste uiuere, quam ab omni uenereo coitu se continere. Quid autem esset caste tenere uxorem, quatenus ad sacerdotium attinet, Diuus Hieronymus apertissime nobis ostendit in ea epistola, quam ad Rusticum episcopum matrimonio [illegible] scripsit. Vereor, inquit, ne propter antiquam consuetudinem & periculum sacerdotii, non des aditum [illegible] in potestatem: ne forte in similitudinem Adae in paradiso positi, [illegible] acceptam legem, [illegible] [illegible] consuetudinem [illegible] & locum [illegible]. Amanda quidem uxor [illegible] ecclesia, ut templum Dei: cum ea [illegible] legendum, [illegible], communicandum [illegible] non in opere [illegible], non carne uiuens [illegible] ubi usum coniugii interdictum esse perpendas, quam te episcopum esse cognoscis. Habere se illa ex hoc [illegible] gaudeat, non maritum, sitque cum Deo,

non habitare cum coniuge. Hæc Hieronymus. Verum ne contentiosus aliquis ob incertum illius titulum epistolæ, neget fortasse hoc dictum fuisse Hieronymi, addamus, quæ in calce apologiæ adversus Iovinianum pro compertissimis in eandem sententiam ab eo ipso referuntur. Christus, ait, virgo, & Maria virgo, utriusque sexus virginitatem dicavere. Apostoli virgines, vel post nuptias continentes; episcopi, presbyteri diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici. Insuper adversus Vigilantium. Proh nephas, ait, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint nulli cœlibi credentes pudicitiam, ostendentes quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quidnam facient orientis ecclesiæ? Quid Ægypti & sedis apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes: aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Hæc ibi. Insuper confirmatur id decreto trigesima secunda distinctione, quod incipit, Seriatim, ubi noviter decernitur de subdiaconis idem, quod observatum semper fuerat, in superioribus ordinibus non decere, S. quemquā à gradibus inferioribus clericorum ad subdiaconatum ascendere sine consensu uxoris suæ, ut fiat deinceps ex carnali spirituale coniugium. Quo facto non permittitur uxorē tangere eidē amplius marito carnaliter, nec alteri nubere in vita sua post mortē eius. Hinc plane [illegible] [illegible] satis liquere cuivis potest ut arbitror, [illegible] posthabitis [illegible] uxoris virum eligi solere ad sacerdotium ut ei deinceps huiusmodi opere nuptiarum fas non esset: quicquid confabulentur, aut ex indulgentia sentiunt Græci, & quicquid dicant ex nostris quidam

quã dum plangere eo nomine suam culpam mallet, quàm deprimere, Græcorum exemplo, & antiquos patrum [illegible], quum falso allegaret, se calumnios[e] se tuetur. Sed q[uo]d plura? & enim q[uod] fornicari nõ uerebatur, nihil mirum eundem & tam perperam se defendere.

Quomodo intelligendũ sit apostoli dictũ, episcopũ oportere esse unius uxoris maritũ. Cap. VI.

IAm ex his quæ hactenus diximus, puto satis credimus, illud Apostoli ad Timotheum præcipientis oportere episcopum presbyterum, ac diaconum, esse unius uxoris uirum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem & cætera non tam ad [illegible] ad mores episcopi, sacerdotis, diaconiq[ue] pertinere. Quod quamuis uideatur planius male hæretici pretenderunt [illegible] in quæ paulo superius diximus: tamen ne [illegible] recte [illegible] & [illegible], [illegible] ab [illegible] assertionibus, quas [illegible], omnino [illegible]. Nam non dicit Apostolus episcopum seu presbyterum uel diaconũ oportere esse unius uxoris uirum [illegible] necesse sit illum esse maritum [illegible]: atque ex eo [illegible] de [illegible], quæ [illegible] quomodo [illegible] Timotheum ipse, ad quem [illegible] Apostolus [illegible] episcopus, qui uxore caruit: & propterea ad eundem scribens sic admonet. Te ipsum inquit, castum custodi, & noli adhuc aquã bibere, sed modico uino utere propter stomachum. Ioannes quoque apostolus [illegible] episcopus [illegible] uirgo [illegible] & [illegible], & reliqui apostoli [illegible] qui [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Atque [illegible] Apostolus ad [illegible] & ad [illegible] [illegible] electionẽ [illegible] impedi[re]. [illegible] ad [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible]

(quicunque ille fuerit) oblectari cum coniuge, & penit[illegible]
a foeminae consortio difficile continere, quo absti[illegible]
prorsus debet, qui sit ad clericorum ordines promo[illegible]
dus. Ideo idem repetit de electione uiduarum. [illegible]
dua inquit, eligatur non minor sexaginta annorum [illegible]
1. Timo. 5 fuerit unius uiri uxor. Quare sic, nisi quod secunda [illegible]
ptiae carnalis, quam foeminis afferant suspicionem [illegible]
continentiae [illegible] apertum signum est digamia. Non [illegible]
dixit Apostolus eligatur episcopus aut sacerdos, qu[illegible]
cum uirginem de suo genere accipiat, ut Mosi quod[illegible]
praeceptum fuit: neque qui unicam uxorem tene[illegible]
suscipiat ex ea filios, & permaneat in coniugio [illegible]
nerandi. Sed qui unicam tantum habeat, habuerit[illegible]
rum & filios subditos in omni castitate. Quam ob [illegible]
addit & mulieres similiter pudicas ut facillime [illegible]
1. Timo. 3 possint & imitari continentiam maritorum; quod [illegible]
pudicarum tantummodo maritorum. Nam mariti [illegible]
etsi impudicas habeant uxores minime continere [illegible]
possint quando utrinque castitas sit seruanda [illegible]
quiri & maritos castos, & uxores pudicas. Petere [illegible]
go nuptias, & mulieres pudicas non coniugii [illegible]
seruandi. Sed continendi constantia praecognitus [illegible]
filios uero subditos etiam regendi, & gubernandi [illegible]
dentia. Nam ut ait ibidem Apostolus, Quomodo [illegible]
Ibidem clesiae diligentiam habebit, qui domui suae praeesse [illegible]
scit? Quid est enim quod miremur a initio Ch[illegible]
nae religionis dicat Apostolus episcopum oportere [illegible]
unius uxoris uirum; quum ad ea usque tempora [illegible]
apud Hebraeos quam apud Ethnicos coelibatum [illegible]
bro fuisse, eoque repertis difficile qui unquam [illegible]
liberis ad senectutem usque perduxerit? Quare [illegible]
difficile ac impossibile pene fuerat ea tempestate [illegible]
nisi admodum [illegible] prouectae aetatis uiros coelibes: qui [illegible]
unam saltem uxorem duxissent. Quin nec nunc [illegible]
in tanta copia coelibum, seligantur coniugati si co[illegible]

[illegible]

[illegible] celibatum promittunt. In eo tantum nos ab illis [illegible], & corrupti mores distinguunt, q illis etiam [illegible] uersari cum uxoribus licebat, facta tamen pro [illegible] separatione & intermisso opere coniugali. At [illegible], quorum continentiæ nunc creditur, [illegible] in dei [illegible] est humanarum ingenii, & refulgebat charitas Christianorum. Si enim tunc temporis qui sacris [illegible] non ultro sese ingerebant, sed uocati, & li [illegible] tamen [illegible] accedebant. Et qui sic eligebantur, [illegible] prouecta iam ætate [illegible] pre [illegible] quod fuerat apud nos seniores: aut etiam tali uitæ [illegible] morum integritate præditi ut quamuis iuuenes essent [illegible] essent [illegible] clericali: sed plena [illegible] sancti, ut de Stephano, & Timotheo, & de aliis complures legimus qui [illegible] & ni [illegible] post apostolos [illegible] ipsos cas [illegible] regnum cœlorum. Sed respondeat [illegible] non præcipere Apostolum, ut necessario episcopi [illegible] super dicebamus, sed permittere ei uxorem, ac per ea excludere bigamos [illegible] qui ad altare etiam secundū Mosis legem non admittebantur. Id esse sane, & uere, non tamen propterea ulla ratione is concluditur, ut episcopo liceat aliquo [illegible] uxorem quam ante susceptionem ordinis forte traduxerat, sicut nec post consecrationem ducere. Nam si licet per apostolum sacerdoti uxore frui, cur similiter post ordines uxorem ducere ad sustentandam non licet? In eo namque optime Græci cum latinis conuenientes non licere [illegible] tradiderunt, [illegible] uxoré. Non enim [illegible] cur his [illegible] sanctum sit, contractum [illegible], quando quidem sint honestum [illegible] ratione & hoc

nuptam esse debere, docere legitime uxorem. Quae circa certa ratio est, ut quemadmodum hoc non omnino licet, ita nec illud similiter licuisse. Postremo scire desidero si episcopus ille fuit, aut [illegible] eligendus fuisset uxori alligatus, nec ob propterea ei desistendum ab opere maritali, cur se, at tamquam legamus quempiam hominem unum in sacris ordinibus constitutum aliquando liberos suscepisse: aut usum fuisse uxore? Nullus est enim in ueteribus apud idoneos scriptores, Latinos sacerdotes, nec fortasse Graecos, qui honestae uitae fuerunt, post sacerdotium uel [illegible] esse uel liberos genuisse. Porro si quis [illegible] lex apostolica [illegible] quoque [illegible] in usum ueneris, aut suscipiendae sobolis gratia uxorem retinuisse monstrabit, protinus per me soluta erit controuersia. Addet hic mihi fortasse quispiam, Noui sacerdotem [illegible], at illum sane [illegible] Schismaticum, de quo Cyprianus uir sanctissimus in epistolis multa nefanda commemorat, & ipse inter alia id de illo ait. Pater inquit eius in uico fame mortuus, nec ab eo in mortem [illegible] postmodum nec sepultus: Vterus uxoris calce percussus, & [illegible] partum abortionem [illegible] in parricidium partus expressus. Ecce hunc [illegible] in sacerdotio filium genuisse: atqui [illegible] genitum necasse. Quid quaeso sibi [illegible] est hic [illegible] de industria procurasse uxoris abortum ac [illegible] legere [illegible]: cum ratio sibi de uxore [illegible] reddere non posset, [illegible] usum uxoris & reliqua flagitia sua [illegible] celauerit. Etenim tam criminosi habebantur tunc sacerdotes, qui post sacerdotium suis uterentur uxoribus, quam habentur nunc qui [illegible] habent [illegible], & abutuntur pro uxoribus concubinis eo [illegible] tamen [illegible] peccandum tunc maiori dedecori uidebatur fore, deprehendi post sacerdotium suscepisse liberos ex uxoribus, quam nunc ex frequentia delinquentium ex concubinis. Coepit quidem iam ex frequenti [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed [illegible] [illegible] Apostoli dicto, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] si quis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & si quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Quod non prohibuerit cuiquam nuptias nisi ei, qui ita sese sponte abdicauit matrimonio: nec item suadeatur, nisi ei qui continere non potest. Cap. VII.

NOn est hic quoque dissimulandum esse impios quosdam interpretes, qui dicant Apostolum damnasse haec tempora, quum scribat fore in nouissimis diebus [illegible] prophetas, qui prohibeant nubere. Quasi id non euenerit Manichaei & Taciano [illegible] temporibus nuptias omnino damnantibus, quum pariter [illegible] fornicationi & corruptionibus [illegible] [illegible] [illegible] uxorem ducere: de quibus [illegible] [illegible] Apostolus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] si qui forte futuri in posterum [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] de [illegible] sacerdotum, quorum [illegible] (ut [illegible] dictum est) [illegible] [illegible] Christianae religionis [illegible] [illegible] ad haec usque tempora perseuerat. Quis [illegible] [illegible] [illegible] dicere Apostolum damnasse quod ipse praestitit [illegible] & aliis [illegible] [illegible] & non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] ab ipso [illegible] [illegible] dogmate [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] in fine [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] etiam pari argumento [illegible] [illegible] [illegible], quod idem Apostolus dicit, propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaeque suum uirum, ut [illegible] [illegible] [illegible]

Timo.4

[illegible]

bitum reddat, & similiter uxor marito: quod plerique
multi interpretantur id ipsum generaliter etiam de sa
cerdotibus uolunt intelligi. Verum hi modo me pace
maximè, & planè negligenter, non id sic esse dicend
ad temere ipsi sibi persuadent, sed iuxta sensum sub
tantum, ac doctorum esse sanius interpretandum. P
cipio ergo sciendum, quam Corinthii ad quos sc
bebat Apostolus regenerati iam baptismate fuissent
& instructi exiguorum disciplinis, & ad castitatem ab
uehementius adhortationes ut ab eis recessit: sed
eorum plerique fuerint à quibusdam hypocritis & pse
do apostolis, qui quum ob difficiliora percepta
uideri caeteris sanctiores, asserebant non à fornica
te tantum sed etiam ab uxoribus ob mundiciam
1.Cor.7 tatis post baptismum receptam esse perpetuo con
dum. Quod & si prima fronte bonum esse uidebat
quoniam bonum est mulierem non tangere: tamen
multis eorum occasione fornicationis, & nefanda
libidinis fomitem ministrabat: quod ubi depraehensum
Ibidem est id sic in periculum cedere, consultus super his Ap
stolus à Corinthiis, quid facto opus esset. In
spondens. De quibus autem scripsistis mihi bonum
siquidem homini mulierem non tangere, propter for
cationem autem unusquisque suam uxorem habeat, &
unaquaeque suum uirum. Vxori autem uir debitum re
dat, & similiter uxor marito. Mulier sui corporis no
habet potestatem sed uir, similiter autem & uir non ha
bet potestatem sui corporis sed mulier, & reliqua q
ibi sequuntur. Quibus sanè uerbis manifestissime ap
ret, Apostolum non coelibes alloqui, sed coniugat
qui postquam semel consenserunt in matrimonium
licet alteri absque consensu alterius continere: sed un
compari suo tenetur debitum reddere: ne quis incon
nentiae crimen specie sanctitatis incurrat. Nam illud
bum unusquisque suam uxorem habeat, coniugatis ta

qui reiecerunt à se uxores, non alie-
num comprehendit, qui [illegible] fornicationis sub qua com-
[illegible] hoc in periculum fornicationis [illegible]
[illegible] intemperantiae [illegible]: quae tunc
[illegible] nusquam gentium, quam inter Corinthios liceat
[illegible]. Nam & si ad negocium euangelicae pu-
ritatis multum conducat ab eiusmodi consuetudine mu-
liebri abesse: tamen non omnes capiunt uerbum illud,
sed quibus datum est a Deo. sic enim scriptum est. Qui Match. 19
potest capere, capiat. Id est, qui possit continere, conti-
neat: qui non possit, alio remedio matrimonii [illegible]
scortationem, omnemque illicitum concubitum fugiat. Si
enim illud uerbum unusquisque habeat uxorem suam
comprehenderet coelibes, nunquam dixisset Paulus
[illegible] qui enim habet uxo-
rem, cogitat quae sunt mundi, & quo modo placeat
uxori. Non est ergo quod nobis quisquam obiiciat scriptus 1.Cor.7
[illegible] Habeat unusquisque uxorem suam. Sic enim
[illegible] haberet uxorem
[illegible] repudiarat.
Quod autem hoc intelligendum sit de copulatione in ma-
trimonio satis clarum est, quum ipsemet subdens dicat,
Hoc secundum indulgentiam dico, non secundum im-
perium. Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum 1.Cor.7
sum. Quod autem de uirginibus, & uiduis statuat, sta-
tim infert. Dico autem non nuptis, & uiduis, bonum est
illis si sic permanserint sicut & ego, quod si non continent,
nubant, melius est enim nubere, quam uri. Conceditur ergo
quae [illegible] culpa est quam non possit alio uitari ma-
trimonio. At haec [illegible] illi, qui secularia tractant & quae
[illegible] fornicationis [illegible] non autem
his qui [illegible] praesunt successo-
res apostolorum, quibus dictum est a domino, Vos de
mundo non estis. [illegible] his dumtaxat ha- Ioan. 14
bende qui de mundo sunt, ac terrena [illegible], nec aliud
profitentur, quam quod in baptismate promiserant: ab re

renunciare scilicet Sathanae & pompis & operibus eius, quae quidem professio nec parua nec leuis est [illegible]. Non enim prohibentur nuptiae nisi his qui meliori professione contempta uoluptatibus sponte sese mysteriis sacris & castitatis studio dediderunt. Nec est hoc quidem matrimonium spernere tanquam perniciosum & [illegible]tum, sed commendare continentiam tanquam praestantiorem & ut maius bonum. Quare dictum est [illegible]

Matth. 19 de ualde. Quis potest capere capiat. At dissidentibus

1. Cor. 7 dicitur. Qui se continere non potest nubat; melius est nubere, quam uri. Ubi quidem altius continentia commendatur, hic carnis infirmitas nuptiis subleuatur. Nec est id tam tollere matrimonium, quam probare; quandoquidem per eiusmodi coelibatum nullo pacto impediuntur nuptiae sed ornantur. Neque enim bonum quidpiam accessu melioris excluditur sed augetur, sic neque aquae potus per posterius inuentum uini sublatus est, immo etiam aliquibus uini odoris gratia a medicis imperatur. Sic nec lectorum [illegible] [illegible], nec [illegible] talia sed [illegible] pedum, & ornamento fuerunt. Sic pari quoque ratione nuptiae nequaquam interdictae sunt per coelibatum, sed ob integritatem Christianae religionis redditae sunt uel ex eo sanctiores. Damnauit peruersos eiusmodi interpretes princeps apostolorum Petrus in se-

2. Petr. 3 cunda sua epistola his uerbis. Charissimus inquit frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit uobis, sicut in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti & instabiles deprauant, sicut & caeteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Haec ille nos ad reliqua pergamus.

Quando continentia fuerit subdiaconis imperata & quomodo licentia uxorum a Graecis extorta sit a patribus in sexta synodo.

Cap. VIII.

Apud Latinos ergo & si cohabitare cum uxori-
bus aliquādo permissum sacerdotibus fuisse cōperi-
atur [illegible] (ut [illegible]) [illegible]
[illegible] sacratos Deo [illegible].
Nam uero de subdiaconis, quem primo a Pelagio
secundum, & deinde per diuum Gregorium [illegible]
fuisse usum nuptiarum continere noluit. Nō enim [illegible]
[illegible] est ultra decem subdiaconatus, ideo non cō-
sueuerat subdiaconi ab uxoribus cōtinere, sicut nec nō
supra inferiores ordines. Ex quo manifestissime patet,
uel ob id plane nunquā licuisse sacris hominibus uxori-
bus frui, sicut plerique [illegible] qui [illegible]
aut legimus [illegible] fuit [illegible]
[illegible] & [illegible],
& diaconis aliqui iunxisse sibi matrimonio, & postea [illegible]
[illegible] sibi [illegible] quoque sicut legitur [illegible]
uxores Graecorum [illegible] modo legeretur,
[illegible] fuissent
[illegible]. Certum est enim anno ab Incarnatione uerbi
Christi sexcentesimo sexagesimo quinto Synodū quam
sextam dicimus apud Cōstantinopolim in Graecia fa-
ctam esse, atque ibi [illegible] Graecos episcopos [illegible]
tum [illegible] decernentes Graecos sacerdotes licite sibi post 31. dist.
se deinceps uxoribus posse, quod antea nō licebat ut in Quoniam
Romanae canone ordine continetur. Synodalis ipsa con-
stitutio [illegible] & [illegible] Graecorum praeter uniuer-
salis ecclesiae normam tanto tempore seu dissimulatio-
ne potius patrum [illegible] uxorum [illegible] sibi
tanquam licitos arrogarunt. At qui ex constitutione
comprehensos esse nullo pacto Latinos eadem distin- 31. dist.
ctione in decretis Stephanus, Ro. pont. docet: ubi Nicena.
etiam [illegible] propositum castitatis. Quod uero
ad uxores Graecorum attinet, breuiter respondit esse 31. dist.
in eo longe diuersam traditionem orientalium eccle- Aliter.
siarum ab institutis sanctae Romanae ecclesiae.

Quae sanè responsio quanquam nimis bona, atque ex nita uideatur, quippe quae factum maculam ac nullã ne calliditatis in medium pro suae causae defensione de ducat, nobis tamen satis operae precium fecimus, nec a nimi nostro instituto, si aliquid in ea re paulo indagauerimus, ut possit unusquisque intelligere non so quid utrique sanctum fuerit, sed etiam utra sanctio po tior sit habenda siue Graecorum siue Latinorum se Quod sanè est facile cognitu, si sagaciter antiquorum patrum uestigia bene emunctis naribus uoluerimus rari. Quocirca ut hic locus possit apertius explicari, placet paulo altius huiusce continentiae initia repetere inuestigantes diligenter scripturas, si forte ex densis simis & obscuris tenebris etiam hoc uerum possit; atque eiusmodi diffidii ergo aliquanto certius reperiri. Dic ergo ex diuinis scripturis, quod ad fulciendam fidem di pertinet nullam esse aut penitus ut ullus alios ne cessario sequi meam coniecturam, sed magis ut commen tandi ueritatis quoque facultatem monstrem.

In obseruatione continentiae utra traditio sanctior fuerit an Latinorum, quae est ab Apostolis: an Graecorum, quae a patribus emanauit, Cap. IX.

PRimo omnium satis constare arbitror (ut iam su diximus) Apostolos, atque discipulos Christi, ubi secuti sunt dominum, & familiae curam, & uxorum simul reliquisse commercium uel mutuo con sensu uel repudio, quam per id tempus nondum repu dii ius abolitum foret. Nã adeo legibus erat tunc Chri sti uocantis eloquium & uita illorum pectoribus ex co uis amoris infixa, ut illo dicente nisi qui reliquerit patrẽ, & matrem & uxorem, & renunciauerit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus: statim multi

[illegible] Mar. 10

[illegible] 1. Cor. 7

[illegible] Matth. 6

[illegible] Act. 1

[illegible]

tes Hebræos parcior obseruatum est; atque ad Græ
cos uentum est, quidam qui conuertebantur ex Gen
tibus, nimio amore erga uxores non poterant carn
consuetudinis penitus obliuisci. Inde etiam fuisse sus
Act.5 num murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod de
spicerentur in ministerio quotidiano uiduæ eorum: sic
namque euangelista Lucas appellat omne illud collegi
fœminarum, nam & peregrinas cum his uxores forti
habebant, quæ iam à se uelut uiduæ, seorsum à uiris di
uisæ & separatæ degebant. Quam ob rem ad tollen
Act.6 dam eiusmodi suspicionem curauere Apostoli, ut crea
rentur septem diaconi qui eiusmodi negocio præessent,
& mensis posthac ministrarent ne quisque eorum qui de
stinati essent ad euangelium prædicandum, mulierum
cura distringeretur & mentem ab unico negocio euangeli
retraheretur simul ne quis nasceretur Græcorum de uidua
rum despectione murmur posset queri. Hinc ergo simile
pensantes, non immerito possumus suspicari Græcos
naturaliter semper mulierosos uxoriosque fuisse & pro
babili coniectura uel ex hoc scripturæ testimonio collig
gere inde paulatim ne eo affectu indulsisse ut consue
tudinem uxorum suarum uel retinendi uel libere impetus
curandi, cæteris dissimulantibus interim Hebræis, et
ea forte correctio sic temporis nimis importuna foret
& tenellæ adhuc ecclesiæ aliquam fissuram subitura:
sicut & de obseruatione legis antiquæ, & de circumcisio
ne corporali aliquandiu dissimulasse Apostolos legi
mus quasi incertos quid potissimum esset in tanto spi
ritu sermone faciendum, sic & multo post Ecclesia Ro
mana quæ de gente Bulgarorum recenter conuersa ad
bonum ferret si quid contra communem ritum Latino
rum sua consuetudine dissimulasset: sicut legitur in de
cretis, xxx. distinctione in fine. Multa enim ferebant in
illis tenera fidei infantia Apostoli primitiuæ, & subinde
Apostolici uiri, non tam uoluntatis affectu, quàm amore

[illegible] charitatis affectu, legitur
enim legitur Petrum apostolorum [illegible] Gal. 2
[illegible] inferretur, superuenientibus quibusdam qui ex
circumcisione crediderant, subtraxisse se per simulatio
nem ob scandalum praesertim eorum qui & si crediderant
non plane euangelio [illegible] fuit persua
sum [illegible] esse propterea a priori legis obseruatione
[illegible] legis. Pau
lus quoque & ipse [illegible] ne cui Hebraeorum per occa
sionem [illegible] Gentilibus, [illegible]
[illegible] eadem est usus simulatione neque
reprehendendus [illegible] Timotheum ex gentili patre natu
circumcidit propter Iudaeos; nam & ille aliquando cas
[illegible] & ceremonias legis [illegible]
[illegible] in templo [illegible] scilicet, qui ex Iudaeis credide Act. 21
rant [illegible] Iudaeos, & Gentiles in
fide [illegible] Inde [illegible] Gen
tibus [illegible] non
quia [illegible] quicquam [illegible] sed [illegible]
[illegible] religios
[illegible] Christianam [illegible]
quaeque quae cum labore, [illegible] ac dolore fiebant: ne
nam quod ad negotium [illegible] non [illegible]
[illegible] facile [illegible]
propterea Graeci [illegible] non
[illegible] uxores [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible]
[illegible] Graecos ad [illegible]
[illegible] Hebraeos ad [illegible] repudiandis.
Nam ut in euangelio Matthaei legitur. Ad duritiam,
inquit, [illegible] cordis uestri permisit uobis Mo Matth. 19
ses dimittere uxores uestras: ab initio autem non
fuit sic. Graecis ergo ex dissimulatione, potius quam
approbatione conciliorum [illegible] uxoris [illegible] est,

Latinis vero ex consuetudine Apostolorum, atque ex consilio Pauli semper laudabili: & si & ipsos propter fragilitatem vitae cohabitare caste cum uxoribus aliquandiu licitum fuisse legamus. Hic modo recte a quopiam atque iudice discerni utra Graecorum ne an Latinorum probabilior sanctior esse videatur: an ea scilicet quae a Christo primum apostolis, & ab his deinceps nobis quasi per manus tradita est, semperque ab ecclesia servata, an quae a Graecis ex sua libidine violenter capta atque mordicus, & fraudulenter retenta? Quod quidem quam sic se habeat quis non videt, multo potiorem habendam esse Latinorum sanctionem, quam Graecorum licentiam: quando huius rei habeamus auctorem Christum, Paulum, & caeteros apostolos: illi autem solum Paphnutium suasorem. Sed quid nobis cum Graecis, aut Paphnutio? Nos quidem Latini non a Graecis, sed ab Hebraeis, qui priores Graecis fuerant, profecti sumus. Constat enim ex Hierosolymis, & ex Iudaea fuisse apostolos non ex Graecia: atque sic ab Apostolis S.R.E. sanctiones & institutiones perfectae castimoniae ab initio processisse, quod hactenus a bonis sacerdotibus semper est observatum. Sed iam satis arbitror constare ex his quae modo diximus castitatem a principio fuisse semper a catholicis sacerdotibus servatam & vitam S.R. ecclesiae, qui hactenus ductu atque ope Christi Iesu, & apostolorum perseverandum esse sine controversia nisi, praeteritaque Graecorum. Quare pergamus ad reliqua, quae de eisdem Graecis, deque eorum consuetudine reli[illegible]ne.

Quomodo Graeci ex falsa interpretatione apostolicae sententiae, & ex Paphnutii consilio libertatem arrogent. Cap. X.

SAtis (ut mihi videtur) aperte hactenus ostensum fuit priscos sacerdotes solitos fuisse versari caste

& communiter cum uxoribus: quas forte quum initio [illegible] habuerunt, sponte iam postmodum Graecorum [illegible] quidam sunt acutissimo ingenio, & proni ad [illegible] bene interpretatione quadam sua uxorum sacerdotum usum, [illegible] Latinis [illegible] sibi usurpa[illegible] [illegible] quicquid [illegible] Aposto[illegible] [illegible] traditionibus, atque opinionibus adhaeserunt, Apostolum sic ex suo sensu interpretantes. Argumentis tamen [illegible] Graeco [illegible] translatione, ac defensione [illegible] Si licet ex sententia Apostoli iterum [illegible] ad interdictum uidetur [illegible] se uxori ac mali [illegible] operam dare, quam ab ea separari [illegible] debeat, nisi ex causa fornicationis Math. 19 [illegible] lege. Quem Deus coniunxit homo non separet. Quae sane interpretatio [illegible] ab antiqua illa Apostolorum consuetudine de castitate perpetuo seruanda [illegible] deficit [illegible] dedicatio[illegible] nec illi [illegible] Graeci [illegible] homines cum suis uxoribus [illegible] intelligunt, quod coniugalis, quae [illegible] separat [illegible] propter matrimoniũ, sed confirmat [illegible] propter Deum coniuges inter se spreta carnis uoluptate, [illegible] de matrimonio uirginis genitricis, & Ioseph legitur, quod nulla matrimonii [illegible] copula carnalis, [illegible] tamen matrimonii [illegible] Sed ut coeptam [illegible] de Graecis historiam prosequamur dicam quo modo suum sibi Graeci uxorum usum uendicarent. Accidit Syluestri pontificis maximi & Constantini Augusti temporibus, anno salutis nostrae trecentesimo quadragesimo, ut in urbe Nicaena episcoporum totius religionis Christianae concilium cogeretur, ubi inter caetera quae ibidem gesta sunt, agi quoque coeptum fuit de separandis [illegible] coniugiis sacerdotum, tum ob manifestam etiam eo tempore lasciuiam Graecorum, tum ob continentiam tum

suspectam etiam Latinorum. Coeperant enim iure pe-
ritum nonnullos suspicari esse, qui ab uxoribus ac basilicam
seruitium facerent, maluere continentiae, & ex eo coepere
matrimonia sacerdotum & contubernia uxorum, sus-
& alienum negligentia haberi suspecta, ut supra dictum
est. Sed quoniam Graeci id obstinatius quam par fuerat, de-
fendebant, Tandem de Paphnutii consilio tacito pa-
trum consensu permissi sunt cum uxoribus habitare,
Latini ab omni penitus uxorum, ac suspectarum foe-
minarum contubernio separati ut superius dictum est.
Quod si antiquorum patrum moribus uixissent, profe-
cto disceptare nihil necesse fuerat, nec aliter disponere,
quam quod erat a suis maioribus eo usque seruatum. Legimus
id latius in historia tripartita, & in decretis trigesima pri-
ma distinctione. Transfusa interea res sic tacita usque ad
Sextam Synodum anno salutis sexcentesimo septuage-
simo quarto, ubi Paphnutii consilium tam primum in-
penso patrum consensu publice, palamque comproba-
tum fuit atque etiam ad perpetuam rei memoriam lit-
teris commendatum. Ex quo apparet eiusmodi conniu-
entiam pro certo non fuisse quam nouam permissio-
nem uxorum praetendere unius tantum apertissime ui-
detur. Nam si quando antea eis licuisset uxoribus uti,
nihil necesse fuerat legem condere, quae his usum uxo-
rium permitteret, quem ipsius matrimonii iure maritis
omnibus competere certum est. Permittere enim per-
missum & concedere concessum uanum fuisset consi-
lio quod neque existimandum est accidere potuisse in
eo tam sancto sapientissimoque concilio.

Quid potissimum mouerit Paphnutium ad relin-
quendas Graecis sacerdotibus uxores. Ca. XI.

Caeterum quia Paphnutii auctoritas magna est,
ne cui forte uideatur de tanto uiro mea haec dicta

[illegible] quoque uidisse [illegible] quae amare [illegible] pos
[illegible] laudare [illegible] ipse [illegible] ut hoc
[illegible] quando [illegible] hos
[illegible] quid [illegible] ceteri
[illegible] in [illegible] ardua [illegible] cete
[illegible] atque [illegible]
[illegible]. Et enim iste quidem uenerabilis uir pa
[illegible] nulla alia [illegible] fuisse uide
[illegible], ad [illegible] Graecis [illegible] nec
[illegible] enim [illegible] & [illegible]
[illegible] ex sua [illegible] com
[illegible] libidinem
[illegible]
[illegible] consilio [illegible],
& [illegible] hoc
[illegible] natura [illegible]
[illegible] dare
[illegible] : & eo [illegible]
tempore, quo Nicolaus [illegible] illis
regionibus [illegible] fornicatio [illegible]
[illegible] homines [illegible]
[illegible] ad po
[illegible] omnia esse debere com
munia & [illegible] uxores [illegible] res [illegible],
& liberaliter [illegible]. Nulli mihi ergo [illegible]
[illegible] fornicandi
[illegible] uxo
res [illegible] hominibus [illegible] Graecis sa
cerdotibus [illegible] ut [illegible]
[illegible] ex parte [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible] & non [illegible] multo
[illegible] remedio
[illegible] quod in causa [illegible] & ipse uxori cum
[illegible] non habens [illegible] ergo [illegible] habitus.

& quo ad alia nobis partibus semper inferiores fuit. Q [illegible] ergo minus malum fore credidit, id adiudicandum [illegible] dine esse pro meliori: & minus malum anteponendum maiori, non tam ad id, quod liceret, q ad id, quod pro tempore expediret intendens: sicut à medicis fieri uide mus in quibusdam morbis, qui seruantur ne deteriori [illegible] tollantur. Sic Aaron ad euitandum, quod sibi uidebatur grauius malum, assensit Hebraeorum genti, [illegible] adorationem. Similiter & Moses ob eandem gentis du ritiam (ut nuper dicebatur) annuit eis hunc repudii [illegible] lium more, ut minus malum concessimus, quod tamen [illegible] antea fuerat, nec post aliquo diuino oraculo compro batum. Eadem quoque ratione Romana nunc eccle sia ipsos Sacerdotes Graecos coniugatos tolerat, qui olim Papiniani coniugauerunt: utpote ueteri [illegible] laborantes, & nullis iam medicamentis huc, aut fomentis curabiles. Haec a nobis fortassis minus libere, ut [illegible] re consulentibus edita in publicum. Verum nunc super his quid agendum sit, nihil asserimus certi, neque [illegible] quam affirmamus nos praeter id quod hactenus est obseruatum: atque assertionem hanc superiorem [illegible] clinis, & ecclesiae arbitrio integram, illibatamque [illegible] quimus.

De natura & moribus Graecorum. Cap. XII.

NOlim hoc loco cuiuspiam gentis gratia [illegible] inuidiam conflari si orientales gentes & in p[illegible] mis Graecos dicerem ob superbiam sapientiae quam sibi omnium arroganter assumunt, male semper audiisse & a uero, & aequo natura gentis semper [illegible] dissentiens. Deinde olim inde ex singulis sententiis, [illegible] sectas, diuersa dogmata, & innumeras pene haereses [illegible] tra catholicam fidem, Christianamque religionem [illegible] se constat. Addas, q nos Latinos semper inferiores [illegible]

[illegible] Catulli Graecos [illegible]. Nos quoque [illegible] barbaros & spurios & magis quam alios opi[illegible] appellationes dedecorant. Sed & Marcus Tullius [illegible] ipsam gentem in ea oratione quam pro L. Flacco habuit, [illegible] credo pu[illegible] & ipse Graecae gentis [illegible] ille[illegible]. Dicebat enim M. Cicero M. Tulli pater Italos similes esse Syrorum [illegible], quorum ut quisque sciret optime graece, ita esse nequissimum: ali[illegible] cum libris Graecorum mores ad Latinos de[illegible]. Cicero autem ipse quid de Graecorum [illegible] sentiret in [illegible] epistolis [illegible], [illegible] Graecos appellat. Hoc idem [illegible] exprese. [illegible] & ipse [illegible] de Tereo Thracum rege, quod nunc [illegible] Graeci [illegible] [illegible] gentes [illegible] Paulus quoque apostolus ad Titum scribens [illegible] de moribus Cretensium [illegible] Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri. Quod autem ipse valde offore mo[illegible] Curtius in vita Alexandri hac sententia & ipse confirmat. Ex Sicilia inquit, Cleon, & hic quidem non ingenii solum sed etiam nationis vitio adulator. Et Cicero [illegible] inquit [illegible] habet. Quam acutu poeta semper [illegible] in universa natio ipsa Graecorum, Ioannes quoque apostolus apertissime demonstrat, dum Pergami & Thyatira Graecas civitates de Nicolaitarum errore reprehendit, sicut legitur in eius Apocalypsi. Sed & Diogenes, quum & ipse in Graecia doctus versatus esset percunctanti cuidam qua parte Graeciae vidisset bonos viros, respondit [illegible]: sed Lacedaemone pueros tantum: designans corruptissimos mores totius Graeciae usque adeo ut nec apud Lacedaemonios olim gentem incor-

Tit. 1

Apoc. 2

[illegible] tali in puris integritas prisca transiret; [illegible] reliqua uero Graecia [illegible] quidem esse [illegible] pidos. Huic dicto conuenit quod de Phryne nobilissi[illegible] to idem philosophus dixerat. Nam quum haec Del[illegible] phis ex auro Veneris statuam dicasset, Diogenes [illegible] ei subscripsit elogium, Ex Graecorum intemperantia, [illegible] per haec quanta Graecorum libido fuisset [illegible] ut femella, ex quaestu meretricio [illegible] modo [illegible] lo tantum auri suppeditasset. Legimus quoque (quod praetermittendum non est) Alexandrum Seuerum im[illegible] peratorem Romanorum de militibus [illegible] do supplicium, quod quum Antiochiam [illegible] mulieribus, & delitiis [illegible] uacassent; [illegible] dicitur in concione acclamasse, Milites Rom[illegible] [illegible] potant, Latinae Graecorum more. Hinc etiam [illegible] apud latinos factum est Graecari, [illegible] Corinthiari, quum quis intemperantius [illegible] & [illegible] indulgeret. Quam ob rem non sine causa po[illegible] tae Veneris sedem in media Graecia collocarunt [illegible] apud [illegible] & in regione [illegible], & lasciuis [illegible] bus natura deditissima, & propterea hanc ipsam [illegible] Paphiam, modo Cypriam uocitatam à Graecis [illegible] bus [illegible]. Quam procul autem fuerint sa[illegible] cerdotes Graeci per ea tempora ab [illegible] [illegible] perfectio in diuum Ioannem Chrysostomum manifeste demonstrat. Is enim (ut in dialogo de [illegible] [illegible] legitur) quum creatus esset Constantinopolitanus episcopus, [illegible] hanc censuram aduersus [illegible] & in honestam uitam sacerdotum: qui praeter uxo[illegible] mulieres quoque quas subintroductas uocabant, [illegible] domi turpiter retinebant, asserens tunc comparatio[illegible] [illegible] tolerabiliores esse lenones quàm eiusmodi sa[illegible] cerdotes: quod illi longe à medicinae taberna degant [illegible] cum his, qui sua sponte infirmi esse uolu[illegible] at hi intra [illegible] officinam uersantes, remediisque pro[illegible]

[illegible] ad morbum [illegible] habent. Ex quo tantum [illegible] [illegible] constat [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] contagio [illegible] in [illegible], & tamen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]. Id autem mo- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuerit, quam in Graecia [illegible] [illegible] [illegible] soleat, ut [illegible] [illegible] de Graecis. Dum [illegible] [illegible] [illegible] & non recedunt ab hoc dictum quod est, Fide Graeca mercari, quasi nulla esset in eorum verbis fides, sicut nec in eorum mentibus Kalendae. Sed curiosius haec for- tassis de Graecis dicta sunt, ac pluribus quam nostra pro- fessio postulare videatur. Verum meminisse equidem putavi fore huic gentilibus loco paulli solutiorem pro- [illegible], quam [illegible] [illegible] [illegible], sicut & [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] respondeant. Gentes [illegible] quidem [illegible] diversae sunt: aliae iracundae, aliae [illegible] aliae [illegible] aliae [illegible], quaedam in [illegible] [illegible] quaedam in [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] Graeciae peculiare semper fuit. Sed quid [illegible] plura [illegible] de Graecorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex his quae hactenus dicta sunt [illegible] [illegible] [illegible] Graecorum [illegible], non quia placuerit [illegible] sed quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ad quam Graeci [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible]: adeo ut non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]. Reliquum est ut [illegible] [illegible] [illegible] in hac causa Grae- cis [illegible] si forsan hic contra nostrum [illegible] [illegible] [illegible] eos [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] à me [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & defensione [illegible] [illegible]. Nam & si Graecis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

non propterea defraudanda est propria laude, quod illa semper floruerit optimis ingeniis, & uiris, doctrina, & sanctitate praestantibus, ut merito docta Graecia fuerit appellata, & iudicio etiam aduersariorum obtinuerit omnis disciplinae principatum. Vnde M. Tullius pro L. Flacco. Tribuo inquit, Graecis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam. Hic tamen eandem ueniam petit sibi dari à fratre, quam ego mihi modo à Gregorio. Ait enim Dabit hanc ueniam mihi frater ut nostros Graecis anteponam. Cicero generaliter dicit, at ego mediocriter, de aliis rebus non contendo, sed de sola religione & cultu modo assero nostros Graecis anteferendos. Nam quod ad eruditionem pertinet, & ad mathematicas disciplinas, quis nescit ab his ad nos tanquam a fonte omnia disciplinarum flumina uberrime effluxisse, quibus est latina oratio & disputatio perenniter irrigata. Nec silebo ad conciliandam mihi Graecorum gratiam, illud Eusebii in sua euangelica praeparatione dictum (& si non careat suspicione uideatur eius commendatio, quam & ipse Graecus sit, integritas tamen uiri facit, ut nullo pacto tale testimonium recusemus. Ait enim Graecia sola homines generat uere rationales, atque docendi natura ad omnem scientiam natos, cuius rei causa est subtilitas aeris. Dictum est etiam a quodam sapiente cuius mihi nomen excidit, Aer siccior, anima prudentior, & melior. Cui ergo mirum si dicatur Graeciam sapientissimam esse, eadem ratione, qua dicitur ingeniosa, & prudens: Attamen ut ibi reperiuntur multi hebetes & imprudentes, ita pari modo non negamus praeter solertiam natam ibi quoque reperiri posse multos contrarios. Nam ut in generationibus hominum, & quorumcunque animantium saepe accidit ut filii à parentibus degenerent, ita et uidemus saepe à sapienti patre nasci filium sto-

[illegible] ab impio [illegible], ac robustissimo [illegible], & [illegible] [illegible] etiam de genere, & de regione [illegible] [illegible] [illegible] uoluit reconciliare Græcis, quam [illegible] [illegible] [illegible] nihil quemquam [illegible] esse, nec [illegible] [illegible] Sed iam ad [illegible] [illegible] & [illegible] quæ ex proposito mihi [illegible] dicenda.

Quo pacto [illegible] cœlibatus sacerdotum Latinorum matrimonio sacerdotum Græcorum [illegible]. Cap. XIII.

SAtis mihi constare posse uidetur ex his, quæ dicta sunt, Latinorum traditionem de castitate sacerdotum, tam multo digniorem, atque perfectiorem esse, quam licentiam nuptiarum Græcorum, [illegible] est ut [illegible] decentius etiam una modo traditio Deo uideatur acceptior, quod quidem ex forma, atque ex [illegible] [illegible] [illegible] posse [illegible]. Videmus enim [illegible] ostendendum exemplum [illegible] cœlibatum imperii iam (si Deo placet) & libertatem, atque [illegible] [illegible] [illegible] ad Latinos fuisse translatam [illegible] ipsi [illegible] Græcorum, [illegible] sub imperio [illegible] atque [illegible] degunt, [illegible] regulare [illegible] & imperii contra naturam [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] similes. At qui Latini suo [illegible] [illegible] reperiuntur [illegible] in bo [illegible] [illegible] [illegible], ac re [illegible] sunt. Componamus quæso modo in quouis genere hodie utriusque populi, cedet professio Græca [illegible], uidebit Latio se [illegible] aliquando [illegible] [illegible] Græcia Græce & in Græcia scriptum quod patiantur [illegible]. Porro Latinus nostris cœlibatus sui [illegible], ex spiritali

femine, tenues, & longas fruges earonum [illegible] utrique lingua quotidie afferat Graecis contra [illegible] Imperatam fornicationes, et carnali [illegible] non est [illegible] inter panis [illegible] ferles, tuberlos, herbasque [illegible]
Gal. 5 nihil degenerante à sua seminis fructu. Sic etiam scriptum est. Qui seminat in carne de carne metet corruptionem. Possit hoc plane loco id quod de Synagoga Hebraeorum communiter interpretantur recte ad ecclesiam Graecorum
1. Reg. 2 corum transferri, ut iam vere & de ea dicatur. Quae multos habuit filios infirmata est: & sterilis peperit plurimos. Item illud Esaiae prophetae, Laetare sterilis, quae non paris, erumpe, & clama, quae non parturis, quoniam multi plures filii desertae quam eius quae habet virum.
Esa. 54 Per hasce etiam utraque ecclesia (quemadmodum ex eo dictum
Gal. 4 est & suis legibus utitur) praefiguratur per Lyam & Rachelem ambas Iacob uxores; quarum altera quidem
Gen. 29 deformis, sed foecunda, [illegible] nuptiarum [illegible] Graecorum: altera vero pulchra magisque amabilis, quae diu sterilis habita est, Latinorum castitatem praefigurat. Fuit siquidem ecclesia Latinorum aliquandiu sterilis [illegible] dicta quod nihil carnaliter genuisset, attamen spiritualiter
Gen. 21 in fine cognoscetur esse foecundissima. Nec dis-
Gal. 3 simile longe diversum est quod de uxore, & ancilla Hebraeae legimus, Sara scilicet & Agar. Per Saram, [illegible] Ecclesia intelligi potest, quae & ipsa sterilis dicta est, sed denique Isaac in libertatem genuit, qui gaudium, & risus interpretatur. Per Agar autem intelligere possumus ecclesiam Graecorum quae secundum carnem parit filios [illegible] in servitute generans. Liberam hanc est sacerdotum Latinorum, quod gaudium parit, & [illegible] quosdam extra carnis molestias uni sese Deo totum [illegible] pendit. Similis [illegible] sacerdotium Graecorum, [illegible] quia sunt ipsi & uxoribus & liberis addicti, in Dei opus, non nisi negligenter intendere valeant. Nos ergo (ut inquit Paulus) non sumus ancillae filii, sed liberae. Eadem

quoque eidem praefigurasse geminus partus Rachel Gal. 4
[illegible] primo partu [illegible] Iosephum, qui ab [illegible]
fratribus a quibus venditus est, fuit postmodum [illegible]
[illegible] adoratus. secundo vero partu [illegible]
cui & Benoni nomen fuerat, quod est interpretatum
filius doloris. Iosephus ergo qui interpretatur augmen-
tum, generationem spiritualem significat S. R. ecclesiae: Gen. 45
Beniaminus vero qui post genitus est, generationem Gen. 35
carnalem ostendit [illegible], quo partu Rachelis ob
difficultatem parturiendi moritur. Id quoque protendere
recte potest [illegible] totius ecclesiae [illegible]:
quae propter huiusmodi carnalem generationem [illegible]
[illegible] haud multum post ab interitu esse videtur.
Rachelis igitur id est ecclesia Christi, in primo partu
spirituali [illegible] est. In altero partu, si [illegible] Gen. 35
[illegible] secundo partu [illegible] quod Deus [illegible]
[illegible] hic [illegible]
[illegible] quod omnia
Deus [illegible] gratia benignitatis
[illegible] iudicio [illegible].

De [illegible] quod [illegible]
[illegible] de [illegible]
tem. Cap. XIIII.

S[illegible] quae [illegible]
[illegible] ad [illegible] quod de sacerdotum castis
[illegible] quomodo [illegible] ecclesia catho
lica & Romana, ab [illegible], & probis sacerdotibus
sit semper [illegible] continentia: sed quoniam [illegible]
[illegible] quorundam obstare huic causae, &
[illegible] nostris obstare videtur: quae [illegible] saepe [illegible]
[illegible], [illegible] est [illegible], ut [illegible] quoque [illegible]
[illegible], quibus [illegible] [illegible].

Legimus enim pium Apostolicae [illegible] uirum sapientissi-
mum ille in dialogis quos contra Boemos, & Thabori-
tas scripserat. Non [illegible] ecclesia prohibebat, quae sacer-
dotibus permisit uxores nec erat modernis, quae [illegible]
trahit. Id quod dicit permissi de usu siue matrimonii
accipiendum non est si de Latinis intelligit sed tamen
de cohabitatione ac diuturnis uxorum, quae quibusdam
permissa fuerat. Leprat is quidem olim caste [illegible]
les cum suis uxoribus habitasse, at certe nusquam legi-
tur in sacris literis, uel decretis ex permissione eccle-
siastica Latinis sacerdotibus, cum uxoribus conuenisse,
& ex eis liberos licite procreasse. Quicquid nunc qui-
dam interpretantes Pii dictum, de concedendis uxori-
bus somniant. Nam & quod legitur in concilio Ancy-
rano uxores permitti diaconis, qui protestantur non pos-
se continere: & similiter alia decreta, quae de ista [illegible]
la patitur semper de Graecis intelligenda sunt, non au-
de latinis, qui ecclesiae Romanae & catholicae ditioni pa-
rent. Nec est etiam quicquam acrius [illegible] illud ad-
ducens, quod legitur in decretis sexta & quinquagesima
distinctione, Bonifacium, Agapetum, Theodorum, Sil-
uerium, Felicem, aliosque complures summos pontifi-
ces atque episcopos, fuisse aut sacerdotum, aut episco-
porum, aut maximorum pontificum filios. Sed quid
ad rem? quis nescit per multos presbyteros, & homines ali-
quos etiam [illegible] & uenios olim ad sacerdotium et
coniugatis, quibus erant legitimi, & bene morati fi-
lii iuxta Apostoli praeceptum, de quo supra dictum di-
ctum est, qui quidem postmodum optimis patrum moni-
bus [illegible] & ipsi sacerdotio fuere, & per legitimam ele-
ctionem & uocationem parentibus successerunt: quod
postea ne successio in ecclesia daretur, ex cauti-
one [illegible] est. Quam uero ibi interpretationem Gra-
tianus qui decreta patrum, ac sanctorum placita in uo-
lumen distinctum addidit, non probamus. Dicit enim,

Quum quosdam ex sacerdotibus natos in sententia [illegible] Romanos fuisse legamus, non est intelligendū eos natos de fornicatione sed de legitimis coniugiis esse [illegible] sacerdotibus ante prohibitionem [illegible] licebat [illegible] quam in orientali ecclesia usque hodie licet. [illegible] Sed patet [illegible] dictum [illegible] genuisse quia [illegible] est [illegible] non esse de fornicatione natos, quod ante prohibitionem [illegible] sacerdos [illegible]. Hoc enim [illegible] intelligi de [illegible] de matrimonio [illegible]. Quam vero prohibitionem intelligat, [illegible] lata fuit prohibitio, nem matrimonii nullam extare [illegible] quae a Christo, & ab Apostolis tradita nobis est, & quae [illegible] fuit a [illegible] omnibus observata. Nullae enim constitutiones [illegible] sacerdotum [illegible], sed id tantum [illegible] quod iuxta traditiones Apostolorum & observationem antiquorum semper fuisset [illegible] ut patet in [illegible] qui [illegible] sacerdotibus uxorum cohabitationem ob [illegible] suspicionem [illegible] & consuetudinem [illegible] dictum est, sic uxoribus cō[illegible] tot decreta, ac innumera [illegible] non adde [illegible] matrimonii [illegible] interpretatione [illegible] At [illegible] exposuisset. De fornicatione [illegible] natos non fuisse [illegible] sacerdotum fuere, sed nequaquam a sacerdotibus geniti, quod essent & ex legitimo matrimonio ante [illegible] consecrationem generati. Quemadmodum intelligendum est de filiis Petri, & de eius filia Petronilla, & de [illegible]

Matth. 8
Act. 1

Philippi, de quibus in actis Apostolorum legitur & alia multa, quae non est opus, nec otium recensere. Quis est qui nesciat Petro, diu antequam uocaretur a praedicatione ad apostolatum uxorem & filiam fuisse, & similiter aliis Apostolis: qui nisi de Petro nullus ei aliis fuit coniux. Quid igitur mirandum si fuerint illo tempore, qui dicerentur filii sacerdotum, quippe qui geniti fuissent antequam eorum parentes initiati essent, sicut & filii Apostolorum ante apostolatum nati? Sed nec nunc quidem desunt exempla illustria eiusmodi filiorum, quos memorare hoc loco nihil necesse est. Gratianum autem hic tam facile hallucinatum fuisse minus mirari facit, quod & in multis aliis suis dictis se nimium errasse perhibetur. Huius autem errores complures iam ab illustribus auctoribus ubique referuntur, ut minime sit opus hic eos recensere sed hunc illis potius accumulare, neque uerbosius rem tractare.

Vanum, & imbecillum fore remedium ad euitandam fornicationem, concedere sacerdotibus uxores. Cap. XV.

SVnt quoque qui contendant dicentes ob euitandae fornicationis casum conducibile fore Christianae pietati sacerdotibus uxores permitti. Putant enim non aliter posse melius hanc pestem odiosissimam ... id esse utilissimum praesidium putant. Quod nec nos quidem negamus, quoad laicos homines, & solutos: sed quoad sacerdotes non modo non esse subsidium dicimus, sed potius asserimus esse dissidium, & ruinam continentiae, ut satis iam diximus, & ut deinceps sumus dicturi. Quid enim remedii conferre possit sacerdotum continentiae uxor ... non equidem intelligo: quum eiusmodi remedium intermedente uxoris morte (ut saepe contingit) perpetuum, aut certum omnino ea esse non possit. Sic

[illegible]

casti, & ex lasciuo [illegible] hanc graui- ora esse solent, & importabilia. At quis non facile tolerare [illegible] agetur cum eo, qui nunquam uxorem expertus est, q[illegible] eo, qui iam uxoris blanditias, & coniugiorum illece- bras nouit, & postea uel ex uoto, ex necessitate abstine- tendum coniugio. Quanto enim liberius uixit, quo [illegible] lus fuerit, qui [illegible] suam, liberorumque [illegible] fortunam & praesentem afflictionis merore, & praeteri- tae uoluptatis memoria assidue cruciabitur. Amittere q[illegible] dem sunt mortui [illegible] libertatis [illegible], q nunquam fuit possesse. Et enim sicut homo [illegible] quam nulla [illegible] liberis primo quidem uehementer [illegible] paulo post reuersus [illegible] grauius afflictatur. Sic qui libidi- ad fruendum ueneris desiderium [illegible] [illegible] quidem ad horam, mox uehementius flagrat & [illegible] [illegible] ardoris affligitur, q si nunquam ueneris [illegible] operam dedisset. Incitatur enim ardentius usu & [illegible] [illegible] libidine [illegible] morbus fomentis [illegible] [illegible] non tollitur. Difficile est sane abstinere a [illegible] [illegible] ubi semel [illegible] multo etiam difficilius hominem a cogitatu carnis [illegible] celebs abstinere.

Plus habuisse boni q mali in uoto continentie con- tra quorundam sententiam. Cap. XVI.

QVod uero dicunt plerique habuisse scilicet quos- dam huic uoto continentiae, quod primo omnium aspectu nescio quam mali speciem praeseferre uideatur, quam non omnes cui sese obligauerint per- soluant, atque ex eo grauius delinquant: nec id qui- dem negamus. Sed quum nihil adeo bonum sit inter mortales, quo non possint improbi homines abuti, [illegible] tam [illegible] si quid est quod prod[illegible]

affectus, etiam si non aliquo piaculo fiat, tamen quam [illegible] putarim perfectum quem nihil magni, ali quo [illegible] sine periculo possit. Quid q̃ rari quo que sunt qui nuptiarum pudicitiam seruent: uel utantur propria uxore modeste? Quod aliquando uerum esse [illegible] arbitror [illegible] esse [illegible] qui ab omni uoluptate uenerea sese contineant, q̃ eos qui utantur matrimoniali concessione moderate atque qui assue[illegible] & temperantia (Bonum, & honestum de [illegible] communem [illegible] [illegible] uoluptatibus [illegible] temperantiae imperium reginae, [illegible]. Quid enim uetus illa [illegible], aut capitis, quae sit differentia, uide. Quod cum uerum dictum sit, Voluptas siquidem uenerea est sicut scabies, cuius pruritus scalpendo nequaquam tollitur sed magis magisque incenditur. In summa uero dicendum est de uoto castimoniae, quod & de lege dictum est à Paulo apostolo, qui quum uellet ostendere iustitiam non legis esse beneficium, sed gratiae, atque simul probare quod semper se peccatum nisi gratia subueniret, ad uincendum ualere [illegible] ipsam legem (ut praeclare disputat Augustinus in libris de ciuitate Dei) qua prohibetur peccatum, non dubitauit appellare uirtutem peccati, Aculeus, in- 1.Cor.15
quit, mortis peccatum, uirtus uero peccati, lex. Est enim lex ultrix, & quasi robur [illegible] prohibitio legis auget desiderium operis illiciti, nam omnes [illegible] in uetitum semper [illegible] negata, ut [illegible]. Non enim iustitia si natura diligitur ut eius delectatione [illegible] peccatum, sed (ut idem Augustinus [illegible] ac delectat iustitia, necessaria est [illegible] diuina gratia. Verum Apostolus ne quis propterea legem esse malam putet, [illegible] modo dicebat [illegible] quia est uirtus peccati alio loco dixit. Lex quidem sancta, & mandatum iustum & bonum, quoniam per

mandatum peccatum appareret, quod prius latebat. Ita uidetur dicendum esse de uoto castimoniae, quod si auget peccatum, tamen bonum est, & sanctum: quoniam apertius ostendit in sacerdotibus & professis concu-piscentiam semper esse peccatum: quam ad ea tempora, & si malum esset, tamen non apparebat, nec uere con-stabat esse peccatum, quam manifestationem nullis legi-bus esse aliquam intellectam. Sicut ergo lex non est malum, licet augeat concupiscentiam peccandi, ita pa-ri modo uotum non est malum, licet augeat ex prohi-bitione peccatum, cum idem pariter & ostendat pec-catum, & deterreat nos metu maioris praeuaricationis a peccato. Non possum hic praeterire D. Augustini ar-gumentum in eam rem facere. Inquit enim ita lex non est malum quando auget concupiscentiam pecca[illegible] di, sic nec mors est bonum quando auget gloriam pa-tientium quam uel illa pro peccato deseritur; & effi[illegible] praeuaricatores, uel illa pro ueritate suscipitur, & effi[illegible] martyres. Ac per hoc lex quidem bona est, quia prohi-bitio est peccati, mors autem mala quia stipendium est peccati. Sed quemadmodum iniusti male utuntur non tantum malis, uerum etiam bonis, ita iusti bene utuntur non tantum bonis sed etiam malis. Hinc fit ut mali ma-

[illegible] le utantur lege, quamuis lex sit bona & boni bene moriun-tur quamuis mors sit malum. Haec Augustinus [illegible] simplicitatemque quam potest respondeam aduersario-rum nostrorum argumentis, nec ego sperem mihi pos-se dicere, haec ad uerbum diuinum transferenda. Q[illegible] infirmo non solum non est malum aut mali speciem ha[illegible] bens sed est maxime bonum & conducibile anima[illegible] saluti quam sit quidem multo melius, ac maioris [illegible] mii aliquid recipere obstrictos post uotum quam l[illegible] alio liberos ab omni eius obligatione praestare q[illegible] do uotum semper de meliori bono fiat. Nam [illegible]

mus quidem esse continentiam nemo inficiatur: me-
liorem tamen esse continentiam boni eius omnes
fatemur. Continere autem laetum est ex eo quòd
mortalis et ultus propter disciplinam animi: at con-
tinere ex voto melius est: quòd sit religionis, &
pietatis ob Dei cultum. Inquit Augustinus de virginita-
te illam quòd nec virginitas ipsa quia virginitas est, sed
quia Deo dicata est, honoratur, quam fovet & con-
tinentia amor, & ratioque pietatis. Quis enim non
videt huic spontaneae voti obligationi inesse quid-
dam excellentius, quàm in re [illegible] singularis:
quam ultra id quod continentiam ipsum praestare-
mus, nos quoque libertatem nostro sponte ad eam
obstrinximus propter Deum: ut postmodum eti-
am si velimus, nullo amplius à proposito rece-
damus. Vnde dicit Anselmus in eiusmodi quae-
stione, multo plus offerre, qui arborem cum fru-
ctibus offerat: quàm qui retenta sibi arbore so-
los fructus donet. Ita namque propositum firma-
tum in bono auget meritum: sicut obstinatio in
malo auget peccatum: quinetiam et ipsa obstina-
tione efficitur impossibile, diciturque peccatum in Spi-
ritum Sanctum, nunquam neque in hoc saeculo,
nec in altero remittendum: ut de Pharaone, Iu-
daeque perhibent diuinae scripturae. Vnde prophe-
ta David ne suis voti foret dicebat: Vota mea Domi-
no reddam in conspectu timentium eum. Propterea
Ecclesiasticus in Proverbiis. Vota iustorum [illegible] placabilia.
De [illegible] vero, Ruina ait est homini devo-
rare sanctos, & post vota retractare. Quamobrem non
[illegible] adhortamur ad [illegible]) contrarie [illegible]
pe solere ut plerique nulli faciunt gratias prop-
ter eiusmodi statum, quod ipsi [illegible] appellant
unum quia id boni, quod est [illegible] castitatem, sine

ſto periculo malui habere miniſtros poſiti, grauiſſi[illegible] diſſ[illegible] paucos habere ſacerdotes perfecte caſtos, [illegible] pudicos ac omnes caſtos cum aliqua diſſimulatione [illegible] cationis pariendæ, quam non habentes cum certo periculo totius religionis Chriſtianæ perdendæ. Longe [illegible] melius eſt remedium conſeruandæ caſtitatis, quàm impudicitiæ cohibendæ, quando multum damni & [illegible] no. Nec fortaſſis pauciores ſunt qui nunc cuſtodiunt caſtitatem, quàm ſi uxorati eſſent, qui ſeruarent abſque contaminatione integritatem ac pudicitiam maritalem. Et enim ſicut probi & pudici coniuges una [illegible] contenti ſunt, ita probi, & honeſti ſacerdotes [illegible] Verum ergo remedium quod [illegible] per[illegible] quoniam ambire uxores poſſumus, uel fornicationis cauſa uel mortis [illegible] quia natura impudici [illegible] uidemus [illegible] contenti uxore [illegible] alienam: quod & de Græcis legitur in uita beati Chryſoſtomi, qui ex eo in exilium deportatus eſt (ut ſuper diximus) quia adulteria ſacerdotum acerrime caſtigaret. Conſultius ergo fore credimus [illegible] religionis pudicitiæ, quod illi ſibi fingunt omnino [illegible] nari & nubere prohibitum: quàm peruerſe contra [illegible] Apoſtolorum, & decreta ſanctæ matris eccleſiæ [illegible] ta [illegible] laxare, ne dum paucis conſultum uelint, [illegible] poſtmodum conſultum ſit & tam glorioſum contineñtiæ propoſitum langueſcat etiam in bonis. Et enim [illegible] de perſonas improborum hominum clare uide[illegible] quàm multo peiores ſint ſibi ii, qui hac [illegible] hac peruerſe utuntur, quam qui ſe beneficio matrimonii [illegible] fornicatione tuentur: quoniam libidinoſi, & intemperantes, qui ob ſuam profeſſionē uxoribus carent, [illegible] ſine uxore impudiciſſimi, ita etiam cum uxore ob intemperantiam ſibi uel impudici eſſent: adeo potius in matrimonio adulteria ſectantes, quàm nunc in iſto cœlibatu. Eſſet hoc quidem uenenū pro remedio propinare.

[illegible]

Et (ut de fabulis aliquid addam) esset haec tunica Deiani rae Centauri cruore infecta: quae dum illa mederi se credit Herculis adulterio, eum ipsum, quem seruare spe rabat, tam misera occidit. Porro hoc idem remedium quod modo illi afferunt incontinentiae dicentium, (quo rum olim (ut D. Hieronymus refert) & Vigilantius haere siarcha, qui gemit se contra ecclesiasticum dogma, conti nentiam ac pudicitiam sacerdotum (ut nunc improbi quidam) libidinis seminarium censuerunt appellare: quoniam in remedium incontinentiae libidinis [illegible] per mittens naturale carnis incendium quod natura in ado lescentia praesertim feruet sub his remediis duplicabit: falso credens id castigari debere potius fornicatione, & non potius ratione, & virtute continentiae qua differimus ab equis & brutis animantibus de quibus propheta ca nit, Nolite fieri sicut equus, & mulus quibus non est in tellectus. Itaque diuturnitate planè est ac finaliter profes do credendum de continentia sacerdotum, (tametsi hu iusmodi vituperatur à multis) multo sanè minori periculo fore ut ab ecclesia probat ut semper fuit continentia requiritur, q si perperam contra consuetudinem contenditur. Forsan adhuc aliquis urgeat, num melius sit sacerdotem uxorē habere quam concubinam? Calumniosa est sanè ista percon tatio, & iniqua quae duobus malis propositis respondere sibi velit alterum eligendum, de libero arbitrio praestabat introducat [illegible]. Bonum quidem est matrimonium sed sacerdotibus non licet quibus per necessariam est ca stitas ad usum sacramentorum quoque nec fornicatio licet, quae ex conditione semper est mala. Quid ergo quaeren dum utrum melius sit quam eo utrumque omnino posi tum esse bonum, nec licitum. De matrimonio quidem ne gare possim in quaestionem venit quid fiat sacerdotem uxorem ducere, sed nemo dubitat an possit licitè habe re concubinam. Quare cum non sit recta ubi interroga tio, sic potius quaestionem proponas, Utrum melius fuerit,

sacerdotem aliam aliam consilium an uxorem duce-
re? Et super his habemus consilium Christi ac Apo-
stoli, & exempla omnium sanctorum, ut facilli-
me unicuique iudicare [illegible] virginitatem seu castitatem esse [illegible]
[illegible] potiorem ac superiorem [illegible] quam coniugium. Tol-
lantur ergo de medio [illegible], & qui [illegible] illas cu
[illegible] & iuxta sanctorum decreta puniantur [illegible]
[illegible] ac deponantur, & pro his surrogentur casti & [illegible]
[illegible] & si [illegible] quoque [illegible]
& hi tamen quibus est donum castitatis: quod [illegible]
[illegible] cognoscitur, quam [illegible] cum [illegible]
[illegible] & [illegible] habuerit consortium mulierum.

Propositum continentiæ in sacerdotibus haben-
dum esse pro uoto. Cap. XVII.

SUnt quidam etiam qui uouisse castitatem se negant
sed tantum proposuisse se dicunt quantum huma-
na fragilitas patitur: & propterea peccatum fra-
gilitatis, & nō præuaricationis culpam appellant: ut
hoc colore fornicationum suarum reatus adumbrent.
Quod ꝗ̄ [illegible], ꝗ̄ peruersum sit quicunque uoluerit at-
tente audire quæ dicam, spero facile intelliget. Primo
[illegible] suadeat castitatē [illegible] continere ex consilio do-
mini nemo, qui [illegible] dubitauit, similiter & expe-
dire [illegible] ad salutē. At tu forte dicas, quod [illegible]
[illegible] nō est [illegible] est. Quid [illegible]: Non omnia ꝗ̄ licent [illegible]
1. Cor. 6 Apostolus, & expediunt. Cur ait nobis [illegible] est [illegible]
[illegible] licent, si illud nō expedire cognoscitur? Nō
est [illegible] in sacris literis expetisse [illegible] sacerdo[illegible]
[illegible] opere [illegible]. Conuenit id [illegible] forte [illegible]
honor & honestas sacerdotis semper abstinuisse ab [illegible]
[illegible] satis cōstat. Unde id credendū quia nō expedit ex
cōsilio Saluatoris nostri Dei [illegible] hōies [illegible] cō-
nubiorū laqueis, a quibus postea honeste nequeant aliquo
pacto liberari. Suadet quidem dominus castitatem, [illegible]

non [illegible] omnibus [illegible] his tantum, qui uolūt, ac possunt seruare. Et ideo quum apostoli post disputationem quam de matrimonio cum domino habuerant audissent: Ergo non expedit nubere, Confirmauit tamen dominus non omnibus expedire, uerum his tantum qui possunt sine uxore esse, ideo respondit. Sunt eunuchi illi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, & subinde his uerbis addidit. Qui potest capere capiat. Voluntas ergo domini est, ut in bono semper proposito perseueremus, cuius gratia factum est ut ipsum bonum incipere cœperimus: ut ipse dicit, non omnes capiunt uerbum istud, sed hi duntaxat, quibus datum est. Non est enim uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei. De numero autem uocatorum, quibus id datū est, sacerdotes in primis habendi sunt, qui destinare sibi ipsis non debent nisi propositum [illegible] perpetuo custodire, quod aperte [illegible] diuinæ uocationis est. Verum si forte dicas [illegible] ut dominus [illegible] sed mutare propositum licet, qui [illegible] possimus quæ uouemus. Tu ergo [illegible] mutare propositum [illegible] sed erras. Minime scilicet bonum propositum & bene cœptum deserere & cōsilium domini [illegible] qui dicit, Qui manum apposuerit manū ad aratrū respiciens retro, nō est idoneus regno Dei. Et alibi dicitur, Melius est enim nō nosse, quam post agnitam retrocedere. Quid ergo opus est uouere, aut discedere uoto [illegible] quo teneatur, qui sic cō[illegible] propositum [illegible] continendi? Nihil enim est aliud uotū [illegible] proposito cōtinendi quæ quis uoluerit, qui bona faciat, potius est quod [illegible] in [illegible] uoluit. Vt bonis [illegible] simpliciter & nudis uerbis pro[illegible] aut uoto promiserit. Promissi [illegible] fides frangitur, utrinque à promissis deficitur. Sunt alii & cælibes, qui non protulerunt cōtinentiam,

Matth. 19

Ibidem.

Roma. 9

Luc. 9

2.Petr. 2

& tamen continentes etiam hi non ex proposito, aut e uoto, sed ex praecepto continere dicuntur: quoniam quandiu sine uxore quis manet, ei praeceptum est continere. Sed qui disponit sese uirginem castam exhibere Christo, ex consilio Apostoli, si melius facit, quoniam hoc ex consilio & ex praecepto facit. Hi itaque non uno homines à domino eunuchi appellantur, qui semetipsos castrauerunt propter regnum caelorum. Et enim quemadmodum eunuchi semel praecisis uirilibus ad uirilitatem amplius non possunt: sic pariter & illos, qui proposuerunt, aliud propositum continere, mutari amplius non decet. In sacerdotibus ergo propositum continendi pro uoto est, quia perpetuum est: quod si deserunt, damnationem patiuntur, quemadmodum doctor gentium Paulus scribit de uiduis, quae ecclesiae stipendiis alebantur. Vbi inquit: luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes dam-
1. Tim. 5 nationem: quia primam fidem irritam fecerunt. Siquidem & uiduas illas nisi continere elegissent, ecclesia non alebat. Et ideo dicit habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Vides quod solum propositum continendi habetur hic apud deum pro uoto continentiae: quod quidem propositum fidem appellat, quam deinceps fallere non licet. Non enim prohiberentur nubere, nisi essent eo proposito obligatae perpetuo ad obseruandam continentiam: nam quandiu quis nec expresse nec tacite uouit continentiam, matrimonio copulari se potest sine damnatione. Ideo de aliis uiduis quae non proposuerant continere idem Apostolus dicit:
Ibidem. Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Hic patet quomodo aliud est continentia sacerdotis, qui continent ex proposito secundum consilium domini propter regnum caelorum: aliud continentia laicorum, qui matrimonio carent: quia quandiu caelibes sunt, continere ex praecepto tenentur, ac scilicet immunes forni-

[illegible], quæ lege prohibentur. Continere ergo illi per petuo debent, illi uero quousque uxoribus abstinent. Ca- [illegible] & dominus ait: Filii huius sæculi nubunt, & Luc. 20 traduntur ad nuptias, [illegible] Filii [illegible] sæculi nubunt & traduntur ad nuptias, qui autem habentur digni [illegible] sæculo illo, non nubent neque ducent uxores, æquales enim sunt angelis Dei in cælo. Quis iam non uidet hic nobis dominum declarare p[er] [illegible] distinctionem quomodo sacerdotium, & laicorum status diuersus sit in eo præsertim, quod illis nuptiales con[illegible] contractus, & propterea illos sæculi, hos cœle- stis regni filios appellare. Apprehendere ergo consilium Christi (ut concludamus breuiter) est uouere castitatem, & regni cœlestis filium [illegible] est nec nubere nec uxorem ducere, quod est proprium sacerdotum, qui semper de- bent [illegible] tantis sacrificiis [illegible], [illegible] necesse est. Sed de proposito [illegible] sequamur.

Quid sit quod castitas culpa non imputetur sed spon- te susceptitur. Cap. XVIII.

SAtis, arbitror superius probatum esse, nulli homini [illegible] matrimonium [illegible] quod [illegible] sit, inter- dici sed tantum fornicationem quæ est contra legem Dei & [illegible] damnatur. Nam honorabile dicit Apostolus esse connubium, & thorum immaculatum. At Hebr. 13 illi qui [illegible] ideo interdictum est quia spon- te [illegible] renunciasse uxori, & nuptiis, Deo magis seruire [illegible] [illegible] spiritali potius, quam carnali: quoniam ut scriptum est, qui seminat in carne de carne metet cor- ruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam æternam. Quod autem nulli hominum ex euan- Gal. 6 gelicæ legis præcepto, uel cœlibatus, uel uirginitas im-

peteretur, nihil mirandum est; nam (ut diximus) Dominus, h
his quae sunt consilii, usum semper maxima libertate fu
se ea relinquens in uoluntate, & arbitrio cuiusque: & [illegible]
tamen si praestentur, scias plus gratiae, ac praemii habitu
ra esse, quam quae fieri praecipiuntur, sicut est solitudo, ass
duae precationes, uel ebrietationes uigiliae, abstinentia co
temporis, abnegatio sui ipsius mancipium, perfectio
castitas, & eiusmodi quae quidem omnia sunt de persuasio
ne & consilio, non autem ex praecepto. Non enim abs
abstinentiam, neque somnum, neque cibus, neque fuga persona
norum, neque similiter matrimonium, neque alia eiusmodi
cuiusque interdicta sunt tanquam mala, sed tamen illa magis com
mendantur ac multo meliora censentur, Apostolo ita di
1.Cor.7 cente, Qui matrimonio iungit filiam suam, bene facit,
qui non iungit melius facit. Haec igitur, & alia eiusmo
di quae pertinent ad perfectionem uitae, in nostra sunt
potestate uel amplectendi uel dimittendi. Secus uero
se habet dilectio proximi, remissio iniuriarum, misera
tio ad pauperes, & similia, quae ad proximi commodi
tatem spectant, de quibus praecepit dominus, ut sancti
& constituantur non faciendibus: usque adeo, ut uel so
la eiusmodi transgressio ad aeternam damnatio
nem sufficiat. Ista enim sunt bona quae aeque facile
omnibus esse possunt, & animis atque in sua uoluntate
at uero quae ad corpus pertinent tantum pro ingenio, & di
spositione cuiusque uel facilia uel difficilia facta sunt: &
propterea cuiusque quae ex praecepto, & de necessitate
non debuerunt relinqui potius arbitrio uel constantiae, uel
imbecillitati cuiusque. Multa enim in his rebus, quae uel
sunt facilia alteri difficillima esse, ac etiam impossibilia, ex
naturae uarietate, & ex diverso corporis habitu, usu ipso
quotidiano deprehendimus. Neque enim pares sunt in ol
bus corporis, neque animi dotes: neque consuetudinis [illegible]
ea omnibus eadem ratio commendabiliter in eiusmodi re

nū ex præcepto dñi sed ex consilio habere se quisq; dei benè [illegible] fert cuiusque natura sequi. At qui uero dñ [illegible] propria uoluntate [illegible], atque [illegible] nos ad obseruandam eius obstringimus, [illegible] [illegible] ex præcepto ad [illegible] domini quod de uir [illegible] perfectionem [illegible] loquentur [illegible]. Qui potest capere capiat. Est quidē castitas supra na Matth. 19 turam [illegible] excellit bonum [illegible] tamen hominibus diuina gratia concessa, ut [illegible] legi, [illegible] repugnet. Ad hanc ergo nemo ullo præce pto [illegible] obligatur, nisi qui se sponte [illegible] obstrin [illegible] ac numero eorum spadonum factus: qui non ui [illegible] neque [illegible] ex utero matris sunt, sed [illegible] castitatem propter regnum cœlorum. [illegible] [illegible] figura [illegible] instrumento, [illegible] Hieronymus scribens ad Fabiolam de ue ste sacerdotali [illegible] Exposi tioni enim quid est quod dominus in libro, qui Exodus Exod. 28 inscribitur, mandauerit octo genera uestium pro exor nando pontifice solemniter apparari, Rationale scilicet, Super humerale [illegible], Cidarim, [illegible] in Leuitico enumera [illegible] de feminalibus nihil omnino di catur. Non ob aliam [illegible] causam factum, quibus [illegible] Leui. 8 ad genitalia [illegible] sed in [illegible] sibi quisque fecit legem. Ab [illegible] ergo feminali [illegible] Moses [illegible] quasi tacite loquere tur, [illegible] te non uestio, [illegible] [illegible] enim in [illegible] est arbitrio, qui castus esse uult, hic ipse se uestiat, hic ipse sese [illegible]: qui uer o [illegible] uxorem, hic abstineat. Nostræ itaque uol [illegible] est [illegible] suscipere uotum castita tis, atque sic [illegible] ad [illegible], an à uoco

liberos fieri coniuges haerere alligatos uxoribus. Ita
sicut est uoluntarium dare sacerdotio nomen, ita uolun-
tarium profiteri castitatem quae annexa est insepara-
biliter sacerdotio. Tunc enim castitas, quae fuerat uo-
lũtaria fuerat, efficitur necessaria ex praecepto, quod red-
di uota iubemur: iuxta illud propheticum dictum,
Psal.75 Vouete, & reddite. Quod autem dicit Apostolus se
non habere de uirginitate praeceptum sed consilium, uel
Cor.7 de melioribus est, & consilium euangelicae partis. Nõ
enim praecipienda fuerat continentia cuiquam separa-
tim aut generaliter omnibus: ne talis uideretur lega-
lis necessitatem cuiquam plus oneris imponi, quam pos-
set hominis illius natura perferre. Suadendum ergo, &
consulendum, ut quicunque continere se posse spera-
uerit, abstineat coniugio: qui autem nõ posset ineat matrimo-
nium & uxore licite sese, quam sibi delectet: utrumque
donum Dei est, & si alterum altero melius. Ideo Apo-
stolus, Volo autẽ omnes homines esse sicut meipsum,
1.Cor.7 sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius
quidem sic, alius uero sic. Quid aũt est sicut metipsum,
nisi castum? Quid soluit, alius sic, alius sic: nisi q quis-
libet suum proprium donum habet, quod cuiquam datũ
sibi diuisum ex Dei gratia accipere debet, ac constanter
retinere. Satis tamen modo patet, castitatem non ex eo, q
cuiquam praecepta sit, sed ex eo, q sponte promissa,
seruandam esse. atque ideo subesse praecepto, non quia
ipsa praecipiatur, sed potius quoniam uoto subest, quod
obseruari praecipitur, ut infra etiam latius dicetur. Ne-
que enim hic audiendi sunt qui negant, praeter ea, quae
Christi euangelio continentur, esse quicquam quod ne-
cessario faciat ad salutem: quum sint & traditiones, aliae
quae solo sermone absque ulla scriptura tam à Christo, q
2.Thes.2 ab apostolis datae sint. Vnde Paulus ad Thessalonicen-
ses ait. Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas di-
dicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

Et alia caetera disponam, quum venero ad vos. Illinc multa sunt in ecclesia, quorum aliam originem non habemus nisi consuetudinem ab apostolis usque ad hanc aetatem quasi per manus traditam: quae ullo pacto aut mutari aut praetermitti sine gravissimo impietatis suspitione possunt. 1.Cor.

Observandum esse professionem castitatis: si non ratione praeceptionis, saltem voti, quod est sacris ordinibus annexum. Cap. XIX.

QVid est autem quod quispiam merito possit queri sibi cogi ad hanc professionem, & voto reddere, quae solenni professione sua sponte suscepit. Esto enim quod castitas per se praeceptum non sit, ut quidam assumunt, illis tamen sacerdotibus promissa est, atque ita sponte & voto antea solido confirmata. Quid modo refert praeceptione an voto obligetis, quam pro certo novimus id esse demonstratum. Est enim castitas de consilio, ut res optima omnibus commendata, non tamen ab omnibus efflagitata, sed ab eo tantum qui sponte ad id sese observandum professus est, iam agere decreverit, & evangelici dogmatis iugo sese subdere voluerit. Nam quod sibi consensum antea fuerit ante vel professio ei loco esse praeceptum. Sacris enim annexa est castitas ordinibus sacro ut quicunque ad eos ordines ulterius & votum simul castitatis emisisse sit, quod ei sit cohaerens, ut quod eius corporis incolume & quidem perpetuam esse videatur. Dicit enim Leo papa. Lex continentiae eadem est ministris altaris, quae episcopis, & presbyteris, qui quum essent laici vel lectores, licite uxores ducere potuerunt. Sed qui ad sacros ordines pervenerunt, coepit eis non licere quod licuit. Non est ergo quod quispiam se coactum & invitum ad perpetuam castitatem neget, quum iam sacris ordinibus sese adiecit, quibus votum

castitatem, ac sacerdotes inter professionem [illegible]
Quam tamen [illegible] esse debeat continentia [illegible]
[illegible] ex eo [illegible] apparet, quod nemo [illegible]
[illegible] nisi [illegible] per idoneam [illegible]
[illegible] fuerit [illegible]
[illegible] uiuere [illegible] in matrimonio [illegible]
agere, Ideo Augustinus doctor ecclesiae. Attende [illegible]
[illegible] quidem, quod promiseras [illegible]
[illegible] non est tamen. Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem. Solutus ab uxore, noli quaerere uxorem.
Haec ille. Sicut ergo ante aetatem adultam, dum [illegible]
imbecillitas [illegible] castitatem [illegible]
est, sic post uotum atque professionem sacerdotii, [illegible]
[illegible]
quouis ingenio [illegible] sacerdotii. Non enim decet [illegible]
militiam semel sacris [illegible] hominibus, [illegible]
[illegible] domino, aut principi [illegible]
re, quam Christo. Quam ob rem quam accepto sacerdotii [illegible]
[illegible] sacramento, Christo [illegible]
tare promissionem: quid [illegible]
[illegible] sponsionem [illegible]
Attendas quod semel es [illegible] tibi castitatem [illegible]
non licet, sed seruanda constantia est, & gloriosa [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] fuerit proposito castitatis, auctore Augustino [illegible]
[illegible] etiam [illegible]
quam rapiat [illegible] tantum sint, qui nullam [illegible]
continentiam. Quam ob rem quisquis se ipsum [illegible]
castrauit propter regnum coelorum: & in corde suo continentiam proposuit, non solum si manifesto fornicationis [illegible] etiam si uxorem [illegible]
perit, sententiam Apostoli sententiam damnationis [illegible]
1. Tim. 5 quia primam fidem irritam fecit, [illegible]

[illegible] nos continentiae [illegible] si peccatum [illegible], aut desertoris, aut [illegible] Res aliquando [illegible] post [illegible] professio [illegible] ; qui [illegible] ac coelesti [illegible] Tu quid si [illegible], [illegible] esse [illegible], & illius [illegible], [illegible] dictum [illegible] Basilius ille magnus [illegible] nos ad [illegible] perfectum, sic ait. Quicunque ab initio, quod [illegible] modo est [illegible] Quando uero se Deo semel [illegible] continentiam, et perpetuam castitatem, [illegible] non licet [illegible], [illegible] custodire se [illegible] quod semel [illegible] corpus, rursum rebus prophanis, & [illegible] Haec Graecus ille [illegible] disciplina castitatis, sicut in rebus [illegible]. Quid [illegible] perpetuam [illegible] amplius [illegible] Hieronymum ad [illegible] Apostoli, Omnia licent, sed non omnia expediunt. [illegible] 1.Cor.10
[illegible] post [illegible] ex consensu, uel post [illegible]

Quod nemo aliena professione obstringatur ad obseruantiam castitatis sed sua ipsius uoluntate. Cap. XX.

CVpio equidem uehementer me ab eiusmodi tandem contentionibus expedire, ut opportune uideam manum ad potiora transferre: uerum quia nonnulli contra etiam nunc argumenta circumferunt, quae & si parum momenti habere uideantur, tamen & his necesse duximus respondere, ut uel Momo (quod aiunt) satisfacere possimus. Dicunt hi quidem, sacerdotes Latini nominis, qui primi astricti sunt seruandae castitati edicto, non potuisse ius aliquod in ea re posteris dare, & praeiudicare priori consuetudini, nec obligare quempiam, ut nouae legi obnoxius fieret ex aliena promissione. Ineptum profecto argumentum, ac minime dignum ut mediatur hominis sanae mentis humanum, uerum si hoc commentum placet. Ad primum autem quod illi de illo nouo consensu fingunt, tam satis (ut arbitror) supra responsimus, ubi constare potest omnibus, a principio statim euangelii & ab ipso domino, & subinde ab Apostolis effluxisse alium morem continendi, qui usq; in praesens apud Latinos in ecclesia perseuerat; ex quo sane apertissime falsum esse dignoscitur, aliam nouam obligationem continendi, praeter consuetudinem fuisse recenter inuectam. Sed etiam si esset id uerum, quid Ad necesse fuit homo fanatice initiari sacris, & subiicere te huic necessitati continendi? quae modo (quicquid sit) non tibi tam iniuncta dici potest, quam a te tua sponte suscepta? Non ne diu formatus, & arbitrio tuo usq; nobis sic uel ducere uxorem, uel renunciare nuptiis, & promittere coelibatum? Praeuidebas te absq; continentia mulieris esse non posse? uxorem tibi licuit ducere: illud tunc nemo uetabat. Non enim interdictum est lege aliqua, quo minus uxorem possit ducere, qui uelit, ac

noluisti. Impatiens ergo ubi non legi, aut decreto obligati quasi id te vacare permiserit. Non tu quidem natus es de genere sacerdotali (etiam si sacerdotis filius forte sis) sicut olim Hebraeorum huius, qui ex origine in ortu ipso statim habebantur sacerdotio. Nec enim necesse fuit ut in hoc sacro ordine idem tuis [illegible] quod est cui in sua R. publica: qui municipalia iura, & plebiscita, & consuetudinem moresque civitatis, etiam invitus servare compellitur. Ubi siquid plane fuerit, quod sit merito improbandum, maioribus quidem imputari potest, sed ab eo refelli non potest, donec communi consensu civitas vel superinducatur nova lex, vel abrogetur antiqua. Verum in sacerdotibus multo secus evenit: quoniam nō nascitur quisquam super dicebam per quandam certo genere hic, sicut Hebraeorum Levitis: sed ex cunctis ordinibus eliguntur: aut sibi [illegible] expetunt, aut requisiti assumunt electioni. Eapropter cum [illegible] assumi nemo debet, nisi et consensu sit cordis & animo proposuerit suo caste & religiose vivere, ut sit commendat sacerdoti, & sacris ministeriis addictio. Quonam igitur pacto quis merito queri potest, quod aliena sit promissione obligatus servare castitatem [illegible], cum diu sibi liberum fuerit deliberare, & tam gravi discrimine, quid sit agendum, & tamen ipse [illegible] ac iam aetate iam firmata per susceptionem ordinum sese voto castitatis obstrinxerit, praecidens sibi deinceps priorem licitam libertatem nubendi? Quo fronte causari meliretur possit, quod vel coactus vel inscius in eo quicquam fecerit. Quare desinendum ab his querelis ac promissis standum, si quis pudor est, etiam si poeniteat facti, quum nihil post haec nobis integrum sit, nisi servare fidem, constantiamque promissionum.

Examinare sese oportere, quicunque accedit ad sacerdotium, an sit idoneus. Cap. XXI.

Non est ergo quòd quisquam nostrum queratur de uoto continentiæ, aut se emisisse illo agnumine post factum, sed emendet se potius si deliquit, & piis lachrymis sordes abluat poenitentiæ. Neque enim addicere sese debet quis sacerdotio, qui sit ineptus, & quod caste & munde exequi nequeat. Præuidendum est plane quicquid facturi sumus prudenter antequam fiat, ne quid temere inconsulteque faciamus, cuius postea sit nobis poenitendum. Nobilissimum atque sapientissimum extat Chilonis Lacedæmonii dictum, Nosce te ipsum. Quod quidem non ad sui spectatur figuram, & staturam quis noscat suam, ut & Cicero interpretatur, sed ad animum refertur, ut ex cognito intelligamus quid aggrediendum, quidue fugiendum sit nobis, atq; in omnibus actionibus nostris nosmetipsos metientes, intuentes, & pendentes quantum sit cuiusque nostrum animo roboris, ac quousque uis aggrediamur. Per acute sane, ut pergam ... in suis officiorum libris scribit idem Cicero esse, ut in primis constituendum quos nos, & quales, & in quo genere uitæ esse uelimus. Nam quum in omnibus negotiis quæ agimus, priusquam aggrediamur, deliberandum est diu, quid decernatur in tota uita constituenda multo maior est cura adhibenda: ut uni alicui sibi possit usque quaque cum totius uitæ tenore constare: ne quis postmodum leuitate ducti, dimisso, atque abiecto priori consilio, quod initio ab eo institutum ... desistere quod temere summo consensu ... probauerimus. Ideirco Hercules (ut scribit Xenophon) quum primum pubesceret, idq; ætatis ageret, quando de tota uita deliberatio sumenda est, secessisse fertur in solitudinem, atque ibi sedens secum diu multum cogitasse: quum duas ante se uias spectaret, uoluptatis scilicet, & uirtutis, utram ingrederetur potius: sed demum uirtutis semitam ...

quem postmodum usque ad extremum uitae diem inuendum, per multos, ac graues labores, monstra terrae, gentesque superando, ad superos usque peruectus creditus est, atque ita opinione hominum tandem in coelum translatus. Haec quidem figmenta poetarum fuisse minime negamus, sed ideo per fabulas a sapientibus uiris conficta sunt, ut nos eiusmodi fabularum dulcedine delectando monerent, ne quid unquam inconsulto, aut temere faciamus, nec cursum, quem uitae semel cepimus, aliquando deseramus.

Velut itaque in principio diu, multumque consultandum est, quod uitae genus a nobis sit potissime aggrediendum, & quod quisque maxime sequi: modo id ne sit contra diuinum praeceptum, nec legem naturae aliqui [illegible] nec nullus omnino sit laqueus aggrediendi. Haud aliter quidem nobis in ea re statuendum est, si qui ad maius aliquod peruenire, & sperare quod [illegible] sit apprehendendum studiis cogitationibus, quo usque [illegible] tandem fuerit, quo [illegible] & [illegible] consistere [illegible] posse quam [illegible] sibi [illegible]. Idem facit qui traiicere flumina constituit, prius in ripa amnem prospiciens considerat an superare flumen possit nando, & quam sit bene robur suum explorauit, tum demum progressus a ripa nando se committit & se flumini permittit. Sic quoque qui aedificaturus est turrim, nisi inquit dominus de hac ipsa re disserens, denique prius sedens computat sumptus, ut uideat an satis sit sibi ad perficiendum ne postea quam coeperit aedificare, & non poterit consummare, qui uiderint illudant ei dicentes, Hic homo coepit aedificare, & non potuit consummare. Haec omnia uidentur plane innuere, nobis non esse per temeritatem [illegible] nec suscipiendum negocium quodpiam magnum, nisi spectata prius ratione qua id possimus commode & cum laude perficere. Id nisi cum hac ratione coniunctum potuimus, si Luc. 14.

tentatis prius uiribus considerandum ne quid in ea re suscipiatur magis quam pro uiribus faciamus. In eligendo enim statu inspicienda est a quolibet, ut nihil aliud nisi status animi sui sibi quaeri uideatur, quo si fiat recte omnia, & ea sequela succedent. Conuenire huic rei mihi uidetur antiquum ac memorabile Eliensium institutum, quod ut refert Philostratus, quum Olympicorum certaminum tempus appropinquaret, athletas suos dies triginta in ipsa Elide habebant exercendos, deinde in unum congregatos sic alloquebantur. Ex in certamen eius si uti estis positio dicere potestis. Quum uero in Olympicorum campum uenissent, eosdem certaturos rursum admonendo his uerbis hortabantur. Si iam sufficienter elaborastis, ut in Olympiis merito certare possitis, nec ignauum quippiam aut humile facturi estis, audacter stadium intrate. Qui uero non ita paratus est, dum licet, quocunque uult abeat, potius quam ridiculum sese praebeat & temerariae cupiditatis audacia. Idem profecto nobis agendum est in hoc mundi stadio certantibus: qui paratus est, subeat illud, & ... certamen ... qui se sentit in bellum ... te professionem certaminis, dum licet, quo uult abeat, ut nihil sibi imputetur opprobrii: nam qui certare posse audet, locum habet ... ubi ... accedat, acclamanti & applaudenti ...

De eligendo uitae genere ad quod natura, ac ... do nos inuitat, non autem temeraria appetentia. Cap. XXII.

NOster est sane animus ... certum ... ad quod propensior quisque est ... natura, & ad quae se sentit idoneum ... do ea digna sint, & honesta, ac apprime conformia rationi, non autem ad quae uel temeritate uel cupiditate ducimur, aut improbo quopiam rapimur affectu. Porro deliberatio

deliberatio [illegible] multa & [illegible] cura indiget: nec [illegible] circumspectione [illegible]. Nam alij ad alia [illegible], et quicquid contra [illegible], [illegible] prius succedere. Alij enim contemplationi [illegible], alij [illegible], alij [illegible] disciplinae studia naturaliter [illegible]. Quare inde proponendum est animo [illegible] alij [illegible] quam postea, ubi [illegible] nostra consilia dirigantur, & in quo perenni à nobis cõ[illegible]. At qui uero si forte contingat, ut aliquando ad ea nos necessitas cogat quae aut ingenij aut [illegible] non [illegible] maxime [illegible] & [illegible] & omni cura, ac diligentia [illegible] ut & ea quamquam sint non aptissime, ac feliciter [illegible] quam [illegible] faciamus. Nam in tota uita [illegible] habenda est necessaria & [illegible] uitae genere, quod arbitrio nostro est [illegible] considerandum [illegible] cõ[illegible] esse bonorum, congruen[illegible] secundum naturam uiuere [illegible] contra naturam [illegible] aut propriam [illegible] sed ut ad quas res aptissimus quisque est, in his [illegible] sese exerceat. Natura autem omnes [illegible] aut actioni, aut contemplationi genitos [illegible] eo genere hominum [illegible] nunquam possint, qui ex [illegible] negocia pro[illegible], qui procul à negociis [illegible] Deo & contemplationi liberius uacent. Non enim [illegible] ab [illegible], ut [illegible] commodis [illegible] ut generan[illegible] ut magnos [illegible] liberos [illegible] & totum genus [illegible] & foeminae copula [illegible] Deo placuerit propagetur. Sic & [illegible] reddatur opus [illegible],

nec ob id tamen [illegible] ut solicitum sit [illegible] tis molestiis, curisque familiaribus careat; sed [illegible] gis ut his curis vacuus, toto animi affectu, Deo [illegible] sustinendo sese, aliorumque saluti intendere liberius possit. Quamobrem non expedit ut contemplationi [illegible] [illegible] sese addicat si agendis negociis, atque procura[illegible] ni ex sua natura commodum se esse iudicant. Contra, [illegible] contagio alligari debet, qui magis commercii ocium, & tranquillitas coelibatus. Magni enim refert quali [illegible] pore ipse sit animus collocatus: quoniam quemadmodum multa e corpore exhalant, quae acuunt mentem & multa quae obtundunt: sic & multa quae ad libidinem [illegible] stigant, & accendunt, & multa quae leniunt. Quare [illegible] [illegible] sunt sua cuique studia moderanda [illegible] carent [illegible] propriae [illegible] reponuntur, etiam si quae alia eis sunt [illegible] aloquin meliora. Nihil sane fieri recte potest invita (ut aiunt) Minerva. Verum quo modo scies quid tibi agendum sit, & quae potissimum ratio vitae habenda [illegible] ipse naturam prius inspicias tuam [illegible] ut sic demum intelligas quid amplectendum, quid ve fugiendum sit tibi: Quod erit profecto facile, ubi didiceris, quid naturae tuae debeas, quid affectibus, quid ve tibi sit proprium quid ve [illegible] tatum. Nam tum demum robusta, & stabilis erit [illegible] [illegible] ratio: quum haec statim a principio constituta [illegible] dicio bene, & sapienter fuerit habita, quibus ipse tibi [illegible] ris plane notus, quod hinc deprehendi facile possis [illegible] bene videas, ad quid potissimum propensus [illegible] Scias autem ad id te esse procul dubio idoneum [illegible] tu naturae formatum, quod primum ab ineunte [illegible] pore, & adolescentia libenter agis, loqueris, cogitas, similibus formulis; quodque frequentius [illegible] & [illegible] lius peragis facilius que succedit, & a quo denique [illegible] eris invitus. Eatenus sane tibi res non succedunt, & [illegible] [illegible] non corporis [illegible] quatenus ingenii sui [illegible] [illegible] quentis, quibus ei ab ortu, & incunabulis, [illegible]

[illegible] Vide miser quid agas [illegible]

[illegible]

Procurandum est igitur ut quisque [illegible] diu cogitet, ac sagaciter investiget [illegible]

[illegible]

[illegible] de matrimonio, & religione & continentiae voto, [illegible] potestas datur: neque est quidquam in quo [illegible] errare contingat, [illegible] errorem corrigat.

[illegible] matrimonio. [illegible]

(ut paulo ante diximus) quòd qui uni rei deputati sunt, aptiores reperiantur idoneiores: sicut in Graecis artificibus, [illegible] cos audiuimus esse, qui nihil aliud facere potuerunt. & apud Romanos (ut scribit Cicero) eos ad iuris ciuilis studium descendere qui oratores euadere non ualuerunt. Nemo quidem qui studiis literarum & musis natus est, in uxoratum coniugio est faciliter sortitus: & eadem pari modo qui rusticis deditus [illegible], [illegible] est) haud facile uel monachus uel sacerdos bonus fiet. Laudandum in hac re Alabandensis Apollonii institutum, qui (ut Cicero memorat) quamuis adolescentes mercede doceret, tamen non patiebatur eos, quos iudicabat non posse oratores euadere, operam apud se perdere: sed a se dimissos faciens, ad quam quemque artem putabat idoneum esse, ad eam impellere & hortari solebat. Valde sane execrabile est, atque nepharium quempiam sub nomine coelibatus & professione castitatis sese totum libidinibus mancipare: & contempto matrimonio, quod honeste iure poterat, meretriciis & moechis impudenter incumbere: & nunquam hisque eadem continentiae coelibatus cui neque aptus neque idoneus habeatur.

Quare necessaria fuerit Hebraeorum sacerdotibus [illegible] prolis & cur non itidem sacerdotibus Christianis. Cap. XXIII.

Multa profecto argumenta adduci solent ab impudicis ad impugnandam sacerdotum nostrorum coelibatum, [illegible] tamen est frequentia [illegible] Hebraeorum matrimonii institutio: quare laborandum duxi, adhibitis omnibus machinis, ut hoc eis omnino [illegible] de manibus. Primo omnium sciendum compertum est, licitum ac etiam pernecessarium olim fuisse Hebraeis sacerdotibus connubium: eo quod per Mosis legem nemo [illegible] ex alia tribu, quam ex Leui, aut ex alio ordine

[illegible] ex Aaron ad sacerdotium fuerat admissi, elect[illegible] [illegible] in templo magnus commiss[illegible] [illegible] quam & publicis [illegible] propter sacra [illegible] & coniugium opus ad propagandam so[illegible] [illegible] necessarium eis fuisset: ad utrumque [illegible] se parabant & propagandae sobolis, & [illegible] sacrorum tempora partiebantur. Nā ad [illegible] ratione [illegible], sacris seruisse contigerat, in tota hebdomada [illegible] domi uxore ab[illegible] [illegible] in templo [illegible] pensum sortis [illegible] [illegible] Sed quid modo? Christianis sacerdotibus [illegible] est, qui successione [illegible] non egent: qui[illegible] non per [illegible] & [illegible] tempora [illegible] est, sed assidue & orandi, & sacrificandi necessitas [illegible] Nimirum [illegible] est ab uxore, [illegible] quanto magis, quam quis ad [illegible] Christi [illegible] accesserit? Et quia haec sacra [illegible] non [illegible] solum, uerum etiam [illegible], quod mysterium Zacharias propheta [illegible] multo ante [illegible] quae [illegible] sacramentum corporis & sanguinis Christi [illegible] Quid bonum eius quid pulchrū [illegible] electorum? & uinum germinans uirgines? Verum quoniam [illegible] tempore oportere continentia esse [illegible] sacrificiorum inter omnes cō[illegible] & continere coniugatis non nisi mutuo consensu [illegible] quod quando [illegible] sacerdos quam sacrificandi tempus [illegible], & uxor postulat sibi debitum reddi: quod debetur ei iure coniugii, & quod negare eidem [illegible] causa [illegible] non potest? Solet quidem saepius euenire, ut quod [illegible], unde [illegible] [illegible] continuum [illegible] ex natura mulier[illegible] [illegible] in procreationem. Ubi [illegible] ubi [illegible] [illegible] Ad uxoris rogo [illegible] erit sacrificandum [illegible] & orandum: Non enim potest qui Zach. 9

uxorem habet, semper etiam si uelit, Apostoli praecepto
1.Thes.5 dicentis, Sine intermissione orate: nam in reddendo de-
bito absorptus homo à uoluptate nihil tunc uel potest
cogitare de Deo uel mansuetum uel bonae affectus [illegible]
mittere. Quamobrem nobis, quibus semper orandum
est, nunquam est connubio seruiendum. Idem [illegible]
lis Beda. Sacerdotibus, inquit, ut semper ualeant sacri-
ficiis assistere, semper est ab uxoribus abstinendum,
& semper est castitas obseruanda. Et diuus Hieronymus
contra Iouinianum. Si laicus inquit & quicunque fidelis or-
are non potest nisi careat officio coniugali, sacerdoti cui
[illegible] semper offerenda sunt sacrificia, & semper oran-
dum, semper est matrimonio carendum. Verum quo-
niam uidemur in hoc differentes à Graecis: quid Graeco-
rum Origenes contra gentem suam dicat audiamus. Ait enim
homilia [illegible] super Numeros. Dicit autem Apostolus
1.Cor.7 his qui in coniugio sunt. Nolite fraudare inuicem, nisi for-
te ex consensu ad tempus ut uacetis orationi, & iterum
[illegible] in idipsum sitis. Certum est quia impeditur sacrificium
indesinens his, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt
unde uidetur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium
indesinens, qui indesinenter & perpetuo se deuouerit ca-
stitati. Haec ille. Credas fortassis quod Paphnutius: quando
in re uenerea nemini liberum sit (ut nuper dicebam) ab
uxore pro arbitrio continere nisi uxor annuat. Sed si for-
se annuat, quis in tam parata copia, urgente libidine in-
stigatricem pro libito rationabiliter continebit? Nam [illegible]
[illegible] neque consilium neque modum habet ullum, cum
(ut comicus ait) consilio regere non potes. Quocirca
Cyrus Persarum rex suadenti cuidam, ut Pantheam in-
signi forma & dignam regio complexu mulierem si-
bi conciliaret: negauit dicens. Nam si tuo consilio ob-
temperans ad illam aliquando, quum uacat, conuenero,
mea uero: fortassis illa mihi persuasura est, ut ipsam
postmodum frequentius ad eam, quum uacat, [illegible]

[illegible] aeque ad tempora multo neglectis rei [illegible] Dictum [illegible].

Differre sacerdotium Christianorum a sacerdotio Hebraeorum. Cap. XXIIII.

Praeterea ut ad clausulam Sacerdotii feramur, mentionem faciendum est, quod ex Hebraeorum moribus nobis inoleuerit, ut inquirere sacerdotes quandoque pudem sit lex, & longe aliter nobis ab illis sacerdotii ordine conjungi. Hebraei namque sacerdotes (ut diximus) non nisi de stirpe Leuitarum & secundum ordinem Aaron legitime succedebant: Christiani vero ex omni quidem genere hominum sed secundum ordinem Melchi
sedech sicut de Christo prophetatum est. Tu es sa Psal. 109
cerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Generatio autem Melchisedech nusquam describitur, attamen is pro certo creditur fuisse gentilis: ut praefiguraret de Iudaeis ad Gentes aliquando sacerdotium migraturum. Quod vero ille panem protulit, & vinum Deo obtulit, & Abraham aliquando benedixit, praefigurabat alterius nostri sacramenti typum Christi portans: qui corpus suum, sub panis specie, & sanguinem, sub accidentibus vini, in fidei mysterium nobis esse praebuerit. Ad hujus ergo exemplum, in quo neque [illegible] Gentiles [illegible] praecessit: vel nulla cognatio, nulla [illegible], nulla ne propagatio adscribitur, sunt [illegible] Christi sacerdotes habendi: quibus nulla [illegible] generis, nec carnis propagatio ulla esse debet [illegible] ratio, & doctrina. Sic
[illegible] scriptum est in psalmo. Non congregabo conventi Psal. 15
cula eorum de sanguinibus. At vero sacerdotii Aaron g

propagationem Leuitici generis idcirco docebatur, quia posteritas [illegible] figurabat: & erat certo quodam tempore una cum ueteri testamento, cessaturum [illegible]. Melchisedech uero nec initium dierum, nec finem habens, assimilatus est filio Dei: qui manet sacerdos in aeternum. Translato itaque sacerdotio, ut doctor gentium
Heb. 7 Paulus affirmat, necesse est ut legis translatio fiat. Pariterque passu ambulauerunt sacerdotium & lex. Nam Christo adueniente noua lege gratiae quae promissa fuerat patribus antiquis, lex uetus sublata est: ita & adueniente nouo sacerdotio uetus cecidit: & in melius atque perfectius reformatum est. Unde legitur, lex & prophetae u-
Matth. 11 scriptum est ab euangelista Mattheo, usque ad Ioannem. Nullo ergo pacto sic debemus nobis antiquum sacerdotium in exemplum proponere, ut per id, quod Christi est antiquemus: quoniam illud carnem tantum & umbram sapiebat: hoc spiritum & ueritatem. Unde nobis non licet illa quaerere, sed in spiritu & ueritate ambulare, ut facta carnis mortificatione, nostra conuersatio in coelis magis uideri possit esse, quam in terris. Sic enim fuerunt Leuitae, & sacerdotes ueteris testamenti placentes Deo in coniugio ad figuranda ea quae eminentiori modo in lege Christi sacerdotes, non nisi uirgines & coelibes placere possunt ad ea perficienda, quae in illo testamento sub umbra [illegible] tegebantur. Sicut ergo conueniat illi legi & tempori [illegible] & nobis, tempori & euangelio conformandum est. Alia profecto uitae ratio quae illis patribus fuerat, quibus facta est de Christo promissio: alia nobis in quos (ut legitur) fines saeculo-
1. Cor. 10 rum deuenerunt. Et enim tantae continentiae cultores fuisse perhibentur, ut si eos inuenisset in hac uita praesens domini aduentus, absque dubio castrassent seipsos propter regnum coelorum: quemadmodum fecit Ioannes Baptista, & apostoli & omnes Christi discipuli. Nam nulla est ibi in [illegible] distinctio, ubi nulla est [illegible]

[illegible].

Non esse ex veteri instrumento omnia [illegible] in exemplum. Cap. XXV.

A[illegible] quanta diversitas [illegible] Christianorum [illegible] Exod. 12 [illegible] Non [illegible] quam [illegible] Christia[illegible] [illegible] Math. 5 [illegible] dictum est antiquis, non occides, Ibidem. [illegible] Ibidem. [illegible] & odio habebis inimicum Ibidem. [illegible] diligite inimicos vestros, & be[illegible] [illegible] Math. 19 [illegible] Gal. 4 [illegible]

etiam concilia. Existimant itaque id prorsus anim[illegible]
condemnans mundissimum atque purissimum Christi sa-
cerdotium recte posse cum sordidis libidinibus, & cum
impudicorum voluptatibus commisceri. Fallitur sanè quis-
quis Hebræorum mores in eo sectandos censet, sive e-
tiam Græcorum: & non potius Christi, & apostolorum,
atque catholicorum. Nam si patrum veteris testamenti
vestigia volueritis inhærere, & non Christi potius &
sanctorum suorum, non sumus sanè cum sanctis in glo-
riam post Christum, quando nec ipsi patres veteris testa-
menti eo statuere alia sua iustitia potuerint, nisi cum Chri-
sto. Cæterum quid attinet ut in hac re, vel illa auctorita-
te, vel illis argumentationibus utantur: quum tam
lex illa vetus figuris, & adumbrationibus tota mutila-
ta in adventu Christi explicata sit, & velamen eius sub-
latum, & veritas revelata? Nimirum nunc exclusis procul
tenebris lucidus ille evangelii dies illuxit nobis: de quo
Iere.31 Hebr.8 dominus dicit, Ecce dies venient, & consummabo super
domum Israel & super domum Iuda testamentum no-
vum, non secundum testamentum quod feci patribus
Matth.9 eorum. Quid ergo vetera in novos pannos inserimus?
& in utres veteres novum vinum infundimus? Vetera
quidem transierunt, & nova facta sunt omnia, dicente
Apoc.21 illo qui sedebat in throno, & dicentis, Ecce nova facio om-
nia. Quid enim si tantopere placent Iudæorum insti-
tuta, cur circumciditur non vobis & preputium? Non in tem-
plo sacrificatis? pecora non immolatis? sabbata non observa-
tis? At si hæc omnia vos sine ulla prorsus contentione
reliquistis: quid est, quod ab his duntaxat coniugiorum
exempla retinetis? Sicut ergo in illis imitandi non sunt,
sic nec in hoc sectandi. Id quoque ad mysterium
facere videtur, quod de Mosis nuptiis, & Iosue cœ-
libatu in veteri testamento legitur. Nam Moses
qui coniugali iugo fuit alligatus, peregrinare videtur
[illegible] iugum veteris legis, Iosue vero solutus, ac con-

[illegible]. Hinc est quòd si tertiam [illegible] quam Moses manu[illegible] [illegible] pollices, attingere non pos[illegible]. Ad id pertinet etiam [illegible], & [illegible] [illegible] lugeatur ante euangelium, ab [illegible], praeterquam ab his mortuos ad uitam sus[illegible]. Praefigurabunt hi quidem euangel[illegible], & [illegible] castitatem, quarum est ui[illegible] mortuos, effugare daemones, & alia [illegible]. Addas & his si placet, Ieremiam [illegible] hi libri fuerunt [illegible] quam, si ipse [illegible] Christi sacerdotium praefiguraret, [illegible].

[illegible] non esse omnino naturae contra[illegible] [illegible], et plerisque utilem.

Cap. XXVI.

SEd iam de Synagoga [illegible] de[illegible] [illegible] de eo, quod a multis dubitatur, id est, an continere se a uenere sit impossibile: & quid [illegible] argumenta [illegible]. Neque [illegible] tam [illegible], et opinionibus quam [illegible] rationibus, et scripturarum testimoniis con[illegible]: quoniam opinio saepe fallitur, ratio, si uera est, semper immota manet. Primo ergo [illegible] est, a magnis, et eruditis philosophis, et ab ipso etiam Epicuro, quem mollem, et [illegible] appellarunt, uoluptatum genera [illegible] partim naturalia, et necessaria, part[illegible] naturalia tantum. Naturalia, et necessaria dixit esse, edendi, bibendi, dormiendi, quae [illegible] necessario ad conseruationem [illegible]. Na[illegible]di, et dormiendi [illegible], et eiusmodi, quaedam[illegible]

ex ingenio, & opinione cuiusque uel magna uel parua uel nulla reperiuntur. Ex qua quidem distinctione, quae sic inter omnes constat, facile intelligere possumus continentiam esse nullo modo impossibilem, quum nec ipsa ipsi coitus libido uenereáue sit inter necessitates naturae connumeranda. Et enim si castitas eadem ratione se haberet ad hominem, sicut abstinentia cibi, & somni, & eiusmodi necessitatis, quas ita sibi hominis natura necessario comparauit, ut absque illis homo naturaliter diu esse non possit: tempe sic necessitati ueneris uenia danda esset, sicut & cibi & somni. Venter enim ut ait Seneca, praecepta non audit, poscit, quaeritur, nec nisi satur dimittitur. Sed longe aliter res se habet in hac uoluptate: nam ab ea uenerea multi sua sponte perpetuo abstinent: multi uel metu, uel pudore, multi inopia foeminarum. & tamen nullum ex eo sentitur in hominis natura dispendium, quin immo ad incolumitatem, & longiorem uitae plurimum confert: quoniam libidinis usus [illegible] homo neque iustum efficit breuiorem, sicut de passere legitur, cui mediocrem uitam per eundem uenereum & immoderata salacitas afferat, mares namque (ut scribit Plinius) negant anno diutius uiuere. Quamobrem illud esse uerissimum putes, qui quod aliquando medici in contrarium senserint aut suaserint, quibusdam ad remedium ualetudinis, quibeni in eo nihil me offendendum esse existimauimus. Sed de hac ualetudine ipsi uiderint: nos hic de necessitate solummodo disputamus, negantes libidinem esse tantae necessitatis, ut ab ea homo se continere non possit, si uelit. Ut enim si recte perpendamus libidinem illam uoluptuose concussi, non tam a naturali necessitate, quam ex superfluo humore, qui nimio cibo, potuque colligitur: in homine ut in ceteris animalibus prouenire uidebimus. Unde Aristoteles ad dubitationem, quare esurientes, & sitientes non possint cibum & potum palam fatetur, et rei uenereae possent c

[illegible]

magis quam libido, et propterea magis didicere hominem non posse sedari libidine, quam ab intemperantia; multoque turpiorem incontinentiam circa libidinem, quam circa iram esse: atque eo magis quod nemo contumeliosis rebus utitur dolens; qui uero per iram peccat, peccat dolens, libidinosus ille. Ex quibus satis patet utrumque, iram scilicet et libidinem, ita naturale esse ut gubernabile sit tamen. Quare si uolumus et hanc, et illam possumus expugnare ac domitas reddere, illam quidem placabilitate, hanc uero continentiae uirtute. Proinde dicit Chrysostomus non in natura, sed in uoluntate mentis nostrae sita esse, tam quae ad uirtutem quam quae ad uitia pertinent. At quo modo nec a re fortasse fuerit ad perspiciendam dilucidius huius rei ueritatem, hic nostris adiicere libet ipsum philosophum Aristotelem de his ipsis rebus sic in suis ethicis disserentem. Ait enim duplicem esse uirtutem, intellectualem, et moralem, quarum alteram doctrina et eruditione nos addiscere, alteram longo usu, et consuetudine acquiri. Quae moralis ethica dicitur, quia more et consuetudine constat, potius quam natura: nam nulla nobis inest uirtutum moralium a natura sola satis comparatum est, sed acquiri eadem officiis, et diuturna consuetudine. Sicut enim ex capiendo multum cibi, et ex tolerantia multorum laborum efficimur robustissimi, sic in uirtutibus moralibus, abstinendo et contemnendo efficimur temperati, et contra ceterum libidinum ac uoluptatum uitia fortissimi.

Quantum ualeat usus, et consuetudo in his etiam quae naturalia sunt. Cap. XXVII.

Libido uero, ira, cupiditas, laetitia, timor, audacia, et id genus alia, etsi sint animi passiones, po-

[illegible] in [illegible] homini sunt, ut eos omnino tolli nequeat: sed quoniam talis sunt, usu, consuetudine, disciplina, industria, ratione praecipue aliisque quae nobis datur (etiam si natura nihilo [illegible] ad resistendum) cohiberi tamen et opprimi plane [illegible], ne quando temere [illegible], aliquis [illegible] nobis [illegible] communicantur. Neque enim si quis [illegible] ad [illegible], est [illegible] impeditus: neque si quis facile excandescat ira, est [illegible]: neque si quis fuerit ad [illegible] [illegible] proclivis, est proditus [illegible]: sed si demum, qui e contrario sint, [illegible], et ubi eis affectus fuerint [illegible]. Quidnam quaeso homini magis proprium, quam ridere? ut cum non [illegible] homo a Definitio, quod sit risibile animal, quam quod rationale: legimus tamen fuisse, qui vel raro, vel nunquam riserit. Crassum enim illum Crassi a Parthis interempti avum, toto suae vitae tempore, nunquam risisse sed ut scribunt semel tantum: et ob id ἀγέλαστον dictum, quod latine sonat, sine risu, ac moestum. Idem quoque perhibetur de Catone Censorio. Addo (si conferenda exempla sint) et servatorem nostrum Iesum, quem flevisse quidem saepe legimus, at risisse nunquam. Quid quod neque flevisse multos aiunt Plinius? Socratem vero dicunt [illegible] fuisse: sed eodem semper vultu apparuisse. Phocion quoque Atheniensis neque lachrymare, neque ridere ab ullo unquam est visus. Contra vero legimus Democritum semper in tota vita risisse: at Heraclitum semper flevisse. Insuper quid tam naturale homini quam [illegible]: et tamen (ut refert Gellius) [illegible] ter libere [illegible], et excrementis corporis, ad

fortalitas patientiae idea firmandis conduxisse [illegible]
Socratem ferunt tam pertinacem fuisse, a summo lucis ortu
ad solem alterum orientem eodem uestigio immotus [illegible]
staret, oculis, et ore in eundem locum directis, tanquam [illegible]
cessisset animus a corpore. Idem praestitisse, ex nostris quo-
que Christianae philosophiae, in eremo habitantibus com-
plures legimus, quos tamen beneficii causa [illegible]
mus. Sed est etiam hoc fine multo mirabilius, quod [illegible]
comperto refert Plinius: Iulium Viatorem, equitem
Romanum, in pupillaribus annis aquae subter cutem
sic morbo laborantem prohibitum potu et humore a
medicis, ex ea consuetudine potu perpetuo caruisse.
Plurimi etiam quoque in Aegypto, ut Athenaeus scri-
bit, quam [illegible] arenosa Libyae loca [illegible]
ad id iuuenes aliquos sic exercuisse in aridis in locis [illegible]
mora possent [illegible] potu ut sitim absque mole-
stia perferre. Nihil ergo mirabilius [illegible] est, aut im-
possibile, si fortitudo non fit ex his, quae ipsi natu-
rae [illegible] sed ex his quae in humanis ipsa
[illegible] ut per usum et morem uel peius, uel melius
[illegible] conuertunt in quandam [illegible]
(ut ea prouerbio) in ius suum [illegible] alteram naturam. Q[illegible]
etiam tanta est [illegible] ac dolor quoque [illegible]
praesens tollitur, [illegible] tamen ac minuitur consuetudi-
ne patiendi. Praeclarissimae [illegible] uerberationes [illegible]
[illegible] nihil ea uerberatione [illegible]
[illegible] pugnis, calcibus, [illegible]
[illegible] contentione lacerantes, [illegible]
[illegible] aliquod doloris [illegible]
[illegible] potius quam aut dolere se [illegible]
aut se uictos fatearentur. In India qui sapientes habe-
[illegible] agebant, et [illegible]
ne doloris molestiam perferebant quamquam a frigore [illegible]
[illegible] se [illegible] sine gemitu [illegible]
[illegible] urebantur. Ut contra quoque feminis [illegible]

[illegible] exempla [illegible] quippe quae [illegible] more [illegible] . At [illegible] , mox , & [illegible] ut [illegible] posse [illegible] , quae eorum, [illegible] facillima est nec motum, nec [illegible] , nec [illegible] tollere ! At qui etiam [illegible] voluptatibus [illegible] (ut Cicero [illegible]) ab his [illegible] difficile esse dicebat si [illegible] aut fama hinc continen-tiam postularet. Sed nec idem nobis quoque facile esse non debet [illegible] praeter [illegible] etiam [illegible] & spes aeternae vitae [illegible] ab [illegible] abstinendum.

Falsum esse quod quidam opinantur nemi[illegible] [illegible] castum esse. Cap. XXVIII.

Verum si adhuc quisquam forte pertinaciter in [illegible] perseveret, & contendat neminem [illegible] integrum ab hoc vitio, hunc ipsum sine [illegible] [illegible] quae in [illegible] exemplis [illegible] necesse est: quibus & omnes [illegible], atque humanae scripturae, & historiae tam sacrae, quam prophanae, & omnis denique hominum consensus [illegible], ut negari id sine magno scelere, atque maxima etiam impietate non possit. Quamobrem absit [illegible] catholicis, & christianis hominibus, quibus [illegible] nobis est impia haec, scelesta, [illegible] sententia. Quid enim tam [illegible] [illegible] id [illegible] pernegare, quod [illegible] hominum voce semper praedicatum [illegible], atque etiam cognitum fuisse nec [illegible]. Contra profecto [illegible] pene homin[illegible]

nes nulla alia professione obligatos, sed solo castitatis amore captos, & egisse olim, & agere in praesentia castissime. Quo etiam satis apparere potest, eos qui lamentantur, perpetuam, & nullis [illegible] pectio, quam quod id, si uelint, praestare non ualere. Quod etiam eleganter confirmat Augustinus his uerbis: Ex uoluntate enim peruersa, facta est libido, dum seruitur libidini facta est consuetudo, & dum consuetudini non resistitur facta est necessitas. Recte sane Augustinus hic nobis necessitatem ostendit: sed quae ex peruersa uoluntate, & ex mala consuetudine magis, quam ex naturalibus causis oritur. Porro de libertate, atque uolentia animi, qualibet naturali uoluntate potior sit. Nam uidemus fornicatissimos homines, [illegible] aliquando perditos, & in ipso adolescentiae suae flore positos nullo uoto continentiae addictos, ab his tamen uoluptatibus, quibus frui licite potuissent, sola electione & constantia uoluntatis abstinere. Quod satis indicat, non esse contra naturam continere a libidine, & [illegible] ipsam solo proposito continendi posse uinci. Quid enim tantopere saluator noster Christus continentiam commendasset? Paulus tanto studio suasisset? Petrus tam efficaciter praedicasset? Apostoli tam fideliter conseruassent? ecclesia denique ipsa tot legibus ac censuris poenisque commendasset? si aut praestari non deberet aut seruari non posset? aut esset uel naturae uel humanis praeceptis [illegible] aduersa? Libido sane ipsa non tam natura hominis adiuncta est, quam accersita ab [illegible] peccatores ira, cupiditas, metus, ac eiusmodi mala, & a plerisque uoluptas non connumeretur in malis, sed potius, licet falso, pro magno bono accipiatur, quod & magnae iucunditatis, & delectationis sit occasio. Sed de hoc alibi suo loco dicetur. Quaeris hic fortassis a me quid sentiam, si qui ad unguem & perfecte seruauerint castitatem? Sed quid opus ut me interroges, qui [illegible]

plæque castitatem apostoli, Martyres, Eremitæ, confesso-
res, Monachi, Virgines, Viduæ: & uniuersus sanctorum
cœtus [illegible] longum quidem esset, sicut totum, ac nos
[illegible] qui id præstiterunt nomina recensere: quorum uel
ipsa commemoratio sola posset, integra uolumina implere.
Nam nemo fere inter sanctos habetur, qui non idem cœ-
lebs castusque fuerit. Verum si omnes, qui promittunt
castitatem, tam impotentes sunt, potius [illegible] spectari.
Sed siue tam demens [illegible] constituere uel facile posse:
quam id [illegible] quandiu uiuit præstare decreuit. Hic
est quod solet [illegible] sibi impossibile pa-
rum [illegible] esse, ac cuiusuis laboris, pro eo,
quod Deo [illegible]. Sed [illegible]
id debet [illegible] qui contra castitatem [illegible]
[illegible] esse persuasum, quem adeo à sancta
[illegible], ac [illegible] deuotis: ut
nullo pacto possit sibi persuadere, quicquam egregii
ab aliquo fieri posse, uel quod non possit ipsi facere repu-
tauit quicquid difficile est, esse sibi pro sua pusillanimi-
tate impossibile ac esse [illegible]: atque ita
[illegible] ex sua natura & ex suo ingenio fingunt cæteros
homines, aliorum animos ex animo spectantes suo.
Habet hoc natura [illegible] hominum, ut in quo quis
[illegible], in eo putet & reliquos [illegible], per [illegible]
[illegible] Nerua, & ex Suetonio: Tranquil-
lo [illegible] nunquam [illegible], aut ulla parte
corporis [illegible]
& [illegible]. Is enim [illegible]
[illegible] ad
[illegible], ac improbe de his ipse sibi persuase-
rat. Siquidem [illegible] spiritus ex suo ingenio
cæteros iudicabat. At quanto hic rectius sentiunt, qui
[illegible] quidem præstare ab homine posse non
negant, sed ipsi de se [illegible], & nolle pro sua mollitie
[illegible] præsumptionis est impar homo

nes Cassianus necdum rebus recte discussis, nec ratione collecta de natura cuiuslibet perspicere [illegible] atque de singularitate suæ considerationem capere contendentium censorium non de statu & qualitate ipsius disputatur, sed de aliorum experientia proferre sententiam. Negant enim si quis ignarus naturali solito pondere corporis suffulti aquarum levitate ac liquore non posse, experientia sua volens imponere definire nemini penitus posse se liquidis elementis solida carne circumdatum sustineri, nam est eius opinio iudicanda: quam secundum experientiam suam illud est pronunciasse: quum hoc non solum impossibile, sed etiam perfacile esse aliis, & certissima ratione, & fide non dubia comprobetur. Quod aliquis per somnium in honestis & turpibus illis rebus, & huiusmodi quandoque polluatur, nequaquam ad imputatur peccato: dummodo non ex diurnis desyderiis, aut a [illegible] ab alto sint proveniat, si ab impulsu naturæ, quæ solita est nobis dormientibus, sine culpa aliqua nostra concitari ex abundantia humoris superflui, neq; [illegible] [illegible] lenire, & exudandam semini [illegible] eius [illegible]. Nam ut eleganter idem Cassianus in suis collationibus asseverat, quicquid per escarum abundantiam congregatum fuerit in medullis, necesse est egeri, atq; ab ipsa naturæ lege propelli, quæ quodcunque [illegible] cuiuslibet humoris superflui noxiam sibi, atq; contrariam inesse [illegible] residere non patitur, ut quoq; morbus, quam Gonorrheam medici solent appellare: quo genitale semen [illegible] bis etiam invitis dolentibusq; evidenter ostendit quod nequaquam vitio [illegible] est, sed tantum naturæ & morbo adscribendum. Cæterum de eiusmodi morbo, aut somniis non disceptamus hic, sed de libidine & voluntaria continentia: quam non esse impossibilem (ut ego arbitror) disceptatum huc usq; fuit: qua autem ratione libido cohiberi & continentia custodiri facile possit, in postremo libro dicetur.

[illegible] homo ex potestate sua libera [illegible] committere [illegible] CAP. XXIX.

QVo nam modo hic imperandi libidinis peccatum nusquam possit, si necessarium foret hominis libidinis [illegible] secundum appetitum carnis, & ingens [illegible] animi [illegible] quicquid facere [illegible] con- trario [illegible] habenti in se bonum rationis [illegible] esset [illegible] quicquam contra naturam hominis [illegible] quando [illegible] potest esse homini in hac vita, quod sit [illegible] contra naturam [illegible]. Verumtamen nemo negat con[illegible] bonum, [illegible] a natura [illegible]. Nam sicut nulla nostra culpa est, si non possumus [illegible] homine prohibiti [illegible]: ita quoque nostra culpa est si quid contra naturam hominis [illegible]. Cum quidem [illegible], & honoris & laudis premium careat, [illegible] quod [illegible] sit contra naturam [illegible] quod [illegible]. Quemadmodum in brutis animalibus fieri videmus, quae nullam laudem ex suis actionibus [illegible] quamvis si quid recte faciunt natura sua [illegible] nihil [illegible], quod peccatum [illegible] in ipsa [illegible], si quis [illegible] natura [illegible] quam ratione [illegible] a primo, [illegible] id enim est proprium [illegible] hominis [illegible] liberi voluntatis arbitrium, [illegible] rationis, & boni ac mali di[illegible] & [illegible] actio libera, & [illegible] natura [illegible] est: [illegible] hominis [illegible] ut possit bonum, & malum

differunt: rationem, & vitam cognoscere, & secundum liberum voluntatis arbitrium, id, quod maluerit, eligere qui. Quo [illegible] actio boni, non ita natura praestita sit nobis ut mali bonique cognitio. Atque in eo opus est nobis sedulitate, studio, voluntate, & super omnia divina gratia. Inde ex ipsa ratione, & cognitione & [illegible] & voluntate hominem inde laus, decus, praemium pro meritis [illegible] cuique tribuendum. Quamobrem in sacris literis ubique & in historiis etiam gentilium legimus continentes, & castos semper publicis laudibus decoratos: et impudicos contra ob incontinentiae crimen gravi supplicio punitos. Quod nequaquam iure factum dici posset: si vel continentia virtus non esset, vel incontinentia careret peccato. Facit, D. Augustini sententia dicentis. Deum nunquam condemnare hominem [illegible], nisi in [illegible] voluntarium habuisse peccatum. Neque enim tale De[illegible] qui ex necessitate naturae [illegible] legis aliquando recusasset. Et D. Hierony. inquit [illegible] inquit nō naturae [illegible] est. Deus itaque [illegible] so rationalis homo differt a caeteris animantibus (ut paulo ante dicebamus) nisi in eo ratio libera sit, ac liberum teneat appetitum? Illis enim obedientes & iumentis & [illegible] propterea ad pastum pro[illegible] hominem contra erectum fabricavit ad cae[illegible] in conspectu [illegible] & [illegible] Unus interitus est hominis & iumentorum & aequa utriusque conditio, sicut mori-

Eccle. 3 tur homo, sic & illa moriuntur. Et Maro in Georg. ait, Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque, Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres. In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem. Differunt ergo, quod in homine naturaliter ratio, in illis solum appetitus, & libido perpetuo dominatur. Hinc eis intemperatus ardor in coitu, immoderatus in pascendo appetitus, quorum utrumque in homine disciplina, ac ratio moderatur.

[illegible] potestate mentis [illegible] propter [illegible] . Nonnihil [illegible] temperantia [illegible] partes [illegible] persona [illegible] . Proinde Psal. 18 [illegible] incontinentes [illegible] mento [illegible] ex sua [illegible] esse [illegible]. Voluptas itaque [illegible] quod [illegible] quidam [illegible] ita est naturalis, ut [illegible] professus [illegible] gratia. De [illegible] causa [illegible] amore [illegible] . atque [illegible] in [illegible]. Nam [illegible] natura, [illegible] nemo huic rei [illegible] debeat : nisi qui se animo [illegible] , ut [illegible] tandem [illegible] esse [illegible] quod proprium est [illegible] quod est proprium hominis, [illegible] rationem. [illegible] homines [illegible] pro Psal. 31 [illegible] . Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: quod nihil profecto [illegible] aliud, [illegible] hominem [illegible] intellectu [illegible] desyderia [illegible] more [illegible] sese hoc pacto [illegible] pecora [illegible] , nec habent [illegible] repugnantem, nec [illegible] homines [illegible] recte [illegible] decernamus, non [illegible] omnipotentis Dei , quae ubique [illegible] in [illegible] . Neque id [illegible] quidem [illegible] esset,

boni quippiam, nedum tam difficilem uirtutem pro-
priis uiribus arrogat, quando id donum Dei esse [illegible]
Sap. 8 [illegible]. Scio, inquit sapiens, quia aliter non possum esse
continens, nisi Deus det. Dat autem Deus continentiam [illegible]
[illegible] ac annitentibus quantum in se est. Nulla ergo
homini culpam, nisi [illegible] à peccato [illegible]
nis initio peccandi necessitas ingruat; praesertim quum
multo magis secundum naturam hominis [illegible]
animal, atque [illegible], quàm impetus, ac [illegible]
petendi [illegible], quod est proprium [illegible], ac [illegible]
[illegible] modo, quibus nec matrimonium
est quo tollatur rationabiliter moderetur, nec continen-
tiae ratio, qua impetum libidinis frangit.

Ut magnae difficultatis est, ita & magnae [illegible]
continere. Cap. XXX.

VErum enim uero sint [illegible] quemquam col[illegible] [illegible] natura ad incontinentiam libidinis: [illegible] ex professo fatemur perardua esse, [illegible] difficile seruare continentiam. Magnum id enim ope[illegible] & perpaucorum hominum, atque (ut arbitror) om[illegible] humanorum conatuum longe maximum. Magni inge[illegible] est, inquit Cicero, reuocare mentem à sensibus, & co[illegible] gitationem à consuetudine. Quare quum mecum ipse considero diuturnitatem pugnae libidinis [illegible], [illegible] innumeras occasiones [illegible], in [illegible], ac inopina[illegible] amoris congressus, quibus assidue exercemur: [illegible] in horas oppugnamur, atque etiam dum recogito [illegible] ne nos, non ex silice natos esse, non possum non [illegible] commiserere imbecillitatem, ac fragilitatem totius huma[illegible] generis, & [illegible] & in eam: & prop[illegible] rea minus [illegible] esse complures, qui [illegible] quam ardenter de se pollicent castitatis [illegible] [illegible] non [illegible] nihil ne sibi satis idonea [illegible]

nem. Non est inquã, q[uo]d putemus ullam sine labore uicto-
riam. Quid quod nec ulla in re, nec laudabile aliquid
soleat cuiquam ascribi, si aut natura, aut forte quadam sine
ullo nostro studio, aut labore contigerit? Nam uicto [illegible]
lud. Tua imperia tolle, quid uirtus erit? Praeclare igitur
Apollonius Tyaneus (ut scribit philostratus) dicere so-
lebat, non recte sibi uideri, ut eunuchis in numero tempe-
ratorum, & continentium hominum ascriberentur, qui
coacti, & uiolentia quadam corporali continerent; nolu
bore & uirtute constantem; quando continentia [illegible]
sit esse quadam cupiditatem, & appetitionem ueneris, nec
tamen turpium uoluptatum libidinem superari. In eo qui-
dem ardui humanum quampiam inesse uirtutem quae
posset cupiditatem eiusmodi subdere rationi. Per ea er-
go, quae hic in tanto certamine nos undique exercent, fa-
tigant atque fatigantes approbari sane magis, ac corro-
borari debemus, quam frangi si modo uiri simus, & [illegible]
quicquam praeter carnem sapiamus.

Quod desperandum non sit nos posse caste ui-
uere, & si magna sit fragilitas carnis.
Cap. XXXI.

At uero dicat fortasse quispiam mens mea sibi
dat quantum huic libidini: uolentes, acri [illegible]
mulant sensus, & caro semper natura prona ad
ueneream, adhuc etiam cogitationem accensa magis ma-
gis quae appetitur. Homo sum ac molle quoddam ac [illegible]
nerum in me esse sentio & ideo neque sum ad resisten-
dum idoneus, neque ad perferendum conatum par.
Quid agam? Vera profecto dicis, nihil contendo
idem & nos alii. Certe uobis grauius efficimur, assidu-
namque compressibus quatimur, & crebris collisioni-
bus affligimur: quando nos sacerdotes uidelicet in acri-
oribus locis grauiori urgemur incursu; atque carni

[illegible] Veruntamen non est quod pro [illegible] debeat abs[illegible] fidelis est Deus, & ut [illegible] Paulus [illegible] non permittit tentari nos supra id, quod possu[illegible] cum tentatione prouentum, [illegible] 1. Cor. 10 [illegible] possint constanter [illegible] Deus est. [illegible] Q [illegible] hostes [illegible] ipse dominus [illegible] Phil. 4 [illegible] Verum ne forte nostra haec [illegible] assertio [illegible] habeatur, quasi à nobis [illegible], audiamus

quæso quid nos doceat in euangelio dominus, ubi parabolam facit de duobus hominibus, altero super petram altero super arenam ædificantibus. Ædificium autem quod super petra constructum fuerat, nullis impulsibus uentorum, nullis imbribus, procellisue, ad terram subuerti potuit: at quod super arena iacebat, urgente uiolentissimo cursu fluminis, effluente paulatim arena funditus corruit. Vide quod ex doctrina saluatoris, non satis æ-

Matth. 7

dificanda sola satis ad subuertendum firmissimum ædificium aliqui corruisset utrumque: sed fundamentorum infirmitas in culpa fuit. Sic ad lapsum, & ruinam pudicitiæ haud tam robusta est libido, ut impetu suo sola possit diruere inconcussam animi constantiam, atque corporis perstringere continentiam nisi pusillanimitas nostra & fortitudo quæ mollities in culpa fuerit. Quamobrem si contra illicita desyderia atque contra furorem libidinis fortes, atque inuicti stare cupimus, supra eam petram qui est Christus, solida nobis iacienda sunt fundamenta, & stabili firmo continendi proposito usquequaque blandis tentationum suasionibus resistendum. Istis enim munitis præsidiis, ac fundamentis firmati, omnes tentationum procellas, omnes libidinis insultus facile perferemus, quæ quidem quanto nos acrius impugnabunt, tanto subinde gloriosiorem nobis uictoriam inferent, ac triumphum. Namque ut ait D. Hieronymus quanto plures sunt, qui impugnant pudicitiam, tanto uictoria maior est

D. Hiero.

petenda. Nulla profecto insignis uictoria nobis in hoc mundi stadio sine forti, ac perenni ad mare parata. Nam sicut tranquillitatem turbines ac tempestates coeli, ita pudicitiæ commendationem facit libidinis ardor, & carnis tentatio confirmat. Non est enim uirtutis, aut uoluntatis nostræ facere ut non tentemur, sed aut negare, aut præbere tentationibus consensum id tamen nostrum dictabis tamen gratia operante. Quapropter nullo eo nota censenda est quod tentamur in uitium, sed qui

[illegible]

Panetij [illegible]

[illegible]

Matth. 11

[illegible]

norem amplexi (& ut tandem, & gloriosi, & diuiti[illegible] stimus? Quae ergo ignauia nostra est, an potius [illegible] ritas dicam) quod ceteris nos quicquid laboriosum est, & periculis plenum, pro breuibus commodis [illegible] mo perferre, at in rebus aeternis, ut perpetuo delect[illegible] mur, nolle uel tantum uel labellum, uel molestiae [illegible] Laborandum sane nobis est, & contra difficultatem [illegible] tiae pro uiribus obstandum: ut breui peracto certa mine, perenni aeuo in caelo summa cum tranquillita[illegible] quiescere ualeamus. Dicas fortassis graue opus & diu[illegible] labor, sed gloriosum sed salutare. Legitur apud [illegible] botem de Icco Tarentino, quod quum in Olympicis, & aliis certaminibus frequenter pugnaret, tam attentus circa huius studio [illegible] ut nullam unquam in toto certa tationis suae tempore uxorem nouerit. Idem de Cliso ne, & Astylo, & Diopompo & aliis quamplurimis [illegible] stribus Agonistis refert qui tam etsi robore, & bonit tudine corporis potentes esse debuerunt ad [illegible] tem, quam qui sunt corpore imbecilliores tamen uictori[illegible] cupiditate) quam consequi ex eadem palaestra op[illegible] bant, continentiam [illegible] quod scirent [illegible] uentibus plurimum officere. Sed si huiuscemodi homines ob tam fluxam spem gloriae ita continent: longe fa cilius erit nostris hominibus, propter spem futurae & immortalis gloriae idem praestare ut pro sua [illegible] sa uictoriae palma coelo praestandi qui ueri Agonist[illegible] dicentur. Corona enim quae concedi dari in olym picis certaminibus, pro qua tanti labores susci[illegible] tur, quid aliud erat praeter lauri folia, & clamorem popu li, & humanae plausum quae cum omnia paruis homi nibus euanescebant. At haec corona quae hoc certa mine uictores donabuntur, nihil habet corruptibile, [illegible] transitorium, sed totam spirituale & perpetuam [illegible] bis labor exiguo temporis [illegible] mercedis aeternae [illegible] pendat.

Maximum undique præsidii [illegible] ad resistendum impugnationibus [illegible]. Cap. XXXII.

AD promouendum autem officium contra has impugnationes [illegible] satis nobis prospexit Deus, [illegible] modo pro nobis [illegible] & non ignauiter [illegible] hosti cedere, nihil [illegible]. Hunc loquit Apostolus, Deus adiuuat, nec sinet supra id quod [illegible] tentari [illegible]. At ille [illegible] qui non toto corde se [illegible], ut [illegible]. Sunt enim quidam ita imbecilles & molles, [illegible] magis [illegible]. Alioqui quid est, quod dubitet quisquam resistere posse tentationibus? quum tanta cura [illegible], ut angelos suos mortali [illegible] constituat. Nam cuilibet datus est angelus [illegible] ad custodiam; qui absque præsidio [illegible], & contra spirituales nequitias [illegible], [illegible]. Vnde regius propheta Dauid, Immittet Angelus domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos. Et Apostolus ad Hebræos, Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Quid est ergo [illegible] posse [illegible] periculi [illegible] Sed quid dicemus de [illegible] Deus hominem, [illegible] cum carne & [illegible] pugnaturus. Maxima [illegible] nobis & Deus, & conditio [illegible] humanæ Psal.33 Hebr.1

na consistat. Verum excitandæ sunt hæ si forte sopitæ, & expergiscendæ, si dormiunt, atque inde ab eis in omni certamine certa præsidia nobis comparanda. Ade[illegible] quidem, ubi statim christianum [illegible], qui militiam [illegible] ac periclitari uolentem. Estque princeps in ea pugna [illegible] perantia [illegible] maxime [illegible], quæ te nihil [illegible] gibet, sordidum facere permittat. Hæc enim si animo adhæ[illegible] rent tuo, sobrium te ac temperantem [illegible] dicumque reddet. hæc una quidem libidines frenat, af[illegible] fectus temperat, furores coercet, desideria bona multi[illegible] plicat, & uitiosa castigat, ornatum denique totius uitæ or[illegible] dinem componit, & moderatur. Non aberit insuper & quæ maxima habetur, uirtus animi fortitudo cœlestis, quæ te forti semper animo esse faciat, non [illegible] sustinere, aut facile libere [illegible] quicquam [illegible] uoluptatis, neque consentire molliter, aut effeminate, aut præter decorum quicquam facere, aut præter [illegible] pia quicquam timere. Huius comites sunt magnanimitas, [illegible] cia, constantia, tolerantia, longanimitas. Præsto quoque [illegible] bi erit iustitia, quæ si cohortem peraueris, non sinet [illegible] atæ & animæ, & corporis quid Deo, proximo, [illegible] [illegible] damnosa inimico [illegible] & animal [illegible] pori, & appetitum rationi subiicere, quod per quam [illegible] quam est facile, atque tutissimum. Hanc sequuntur, con[illegible] dia pietas humanitas benignitas. Non longe aberit ab hoc tam pulcherrimo comitatu prudentia, cuius partes sunt ad rationis normam quæcunque agimus [illegible] dirigere. & hanc comitantur cautio, prouidentia, circum[illegible] spectio, quibus ad unus possis hostiles insidias præca[illegible] re, commoda, & incommoda prouidere, honestatem uoluptati præferre. Aderunt insuper & aliæ uirtutes, quæ christianis [illegible] notæ sunt, & nobis, qui confirmant christianum uel in periculis amandæ. Fidem dico, spem, cha[illegible] ritatem, quæ quidem uel solæ constituere nos possent [illegible] & ad certamen [illegible] [illegible]

[illegible]

deinceps infamare tentarem: quando ista quidem [illegible] satis formosos & fortes gignat, amoenaque terra: contrà [illegible] ultimae eius incolas, & imbecilli nostro postea usui [illegible] tuisque reddantur. Nam quid ita modo naturae quasi [illegible] contrarium, repugnantemque dicimus? hanc morbus est [illegible] tis animi, potius quam naturae: quando non esse in natura quicquam, sed in opinione istam impossibilitatem satis superque passim superius declaravi. Nonne videmus superbos, ambitiososque homines nullo unquam honore contentos, sed semper ad altiora inflatos, & anxios anhelare? & qui avari sunt, quanto plura congregant tanto etiam avidius appetere plura? Quid nam hoc est? Morbus certe est & aegritudo quaedam [illegible] animae affecti, non autem natura. Itidem sane & hominibus lascivis, & libidinosis solet evenire, quibus nulla unquam libido est satis. & hi tamen, quum gravissimo laborent morbo, aegrotare se nesciunt: ex quo hi etiam graviori afficiuntur aegritudine, nec [illegible] hoc modo sibi [illegible] & suae aliis prius adhibere medicinam.

Posse hominem & à venere, & à quibuscunque vitiis, quantumvis pronus ad ea fuerit per Dei gratiam continere, si se vicerit. Cap. XXXIII.

INique illi quidem sentiunt, qui ex eo quod homines sunt, continere se posse negant, quasi naturae vitio laborent, non suo. Sed multo etiam iniquius facere videntur, qui dum id de omnibus negare non possunt, & [illegible] flagitium suae turpitudinis [illegible] lunt, contendunt suo se fato aut genio, seu peculiari natura violenter ad libidinem rapi. Quamobrem convincenda hic est fatua eorum pertinacia, atque [illegible] his argumentis validissimis catholicis respondendum [illegible] is amore, qui eorum pectoribus inhaesit, penitus [illegible]

Quod [illegible] foret, si nos [illegible] & [illegible] Addamus ergo contra eos [illegible] D. Augustini [illegible] contra Pelagium [illegible] Quod quidem [illegible] probabile. Ad id [illegible] M. Tullius in eo libro, quem de fato [illegible] Stilponem Megarensem philosophum [illegible] Quid [illegible] Zopyrum physiognomon, qui se profitebatur [illegible] Alcibiadis [illegible] Diogene philosopho [illegible] physiognomon [illegible]

[illegible] habere dicam propter quod tam graui [illegible] respõde, in eũ impetũ fecisse [illegible] [illegible] ferre æquo animo nõ tulisset, sed eum [illegible] ait, sedauitq; Diogenes his uerbis. Q[illegible] ad hoc genitus sum, ut oculi moueant, at [illegible] [illegible], ne liber sit eũ [illegible] nõ, qui [illegible] p dum, sed & Xenocrates hebetissimi ingenii, ut tra[illegible] fuisse [illegible] atq; à Platone eius præceptore [illegible] & sæpe, & [illegible] [illegible] esse qui calcaribus [illegible] est postmodum optimus philosophus, quod [illegible] naturæ defectum suppleuerit mentis industria. Cleanthem quoque tanta ingenii tarditate fuisse perhibent, ut uix illum ad se præceptor admitteret, attamen ab eo [illegible] studio & labore [illegible] sit illa naturæ [illegible], ut [illegible] [illegible] philosophis, & secundi Herculis nomine [illegible] modũ inter philosophos [illegible]. Addamus [illegible] exemplis (si placet) Demosthenem eximiũ oratorẽ, qui natura [illegible] elinguis [illegible] ut adultus [illegible] more balbutientis infantis, exprimere nõ ualeret: [illegible] mẽ balbutiẽ sua sic expugnauit [illegible] ut apud græcos nulla [illegible] nulla suauior oratio [illegible] quam Demosthenes habeatur. Quin etiam idem ipse tantum [illegible] animare in dicendo est assecutus, ut una continuatione uerborum, binas uocis contentiones & remissiones contra communem hominis naturam facile diuideret. Porro quam elegantissime Terentius poeta [illegible] tam hominum perinde uti esse, quasi quom ludas tesseris ut quod [illegible] non cecidit, id arte corrigas. [illegible] & robora, & cæteræ arbores, cum natura aliter [illegible] arte tamen ad id formantur, quod illis [illegible] Facere uidetur ad hunc locum quod Annæus Seneca scribit in libello de ira. Nihil ait est tã difficile, aut arduũ [illegible] [illegible] ipsa & [illegible] cura, & humana mẽs nõ [illegible] & quod in familiaritatẽ non perducat assidua [illegible]

[illegible]

proficisci, quod autem ex antecedentibus procedit, id negant esse in nostra potestate, tum ut nos esse aut hebetes ingenio, robustiore aut imbecilliore corpore, id nõ est in manu aut arbitrio cuiusquam positum: sed ut quisque nascitur, talem esse natura necesse est. Verum secundis est, quae procedunt ex causis subsequentibus: ut est procliuos esse ad cupiditatem, ad iram, ad libidinem, & similia. In his namque perturbationibus quibus natura procliues sumus, temperare tamen nobis possumus, & institutione, & disciplina prouecti ad meliora: idem moderatio hominis in regni sui solio constituta, & diuino robore praemunita, appetitum, & iracundiam, & omnem libidines nostras subiugo, uel in compedibus suis ... libeat. Hanc enim supremus omnium rerum rector & creator Deus imperatricem, & dominam esse uoluit, ut & animo, & corpori sua authoritate, ac potentia dominaretur, & omnibus sensibus imperaret. Quam obrem si secundum huius imperium uiuerimus: hoc etiam fiet & quodcunque uidemus in nobis, tum animi, tum corporis natura subortum fuerit facile superabimus, nec ullo deinceps incusemus naturam aut fatum, quasi eius culpa, & non libero potius arbitrio nostro peccemus.

Neque peccatum libidinis, neque aliud peccatum esse ex natura creati hominis, sed ex poena damnati. Cap. XXXIIII.

NOn erit fortassis ab re hic quae à nostris theologis de hac ipsa quaestione diffusius disputantur, ad propositam materiam aliquanto breuius intexere, ut recommendent hunc locum, & reddant ea clariora quae dicimus gloriosa. Non enim omnia uidentur, non posse scilicet continere ab illicitis, non esse magis ex natura creati hominis quam ex poena damnati. Hic autem intento opus est animo, ne si quid dictorum, uel ad

[illegible] effugerent omnia prorsus exciderent. Principio cō-
cupiscentia [illegible] non tam à natura hominis
insitum est quam ab ea potius destituta. Naturae namque
humanae ante peccatum nulla erat concupiscentiae carnis
[illegible], nulli poenae debita, nulli rationi subiecta, sed
post Adae peccatum in ultionem culpae, suborta carnis
concupiscentia [illegible] facta est spiritui
rebellis atque ea inde reddita [illegible] & praeceps, saeuā
suam exercet in homine tyrannidem. Vnde D. Augusti-
nus Libidinē ait nō formauit Deus, sed diabolus per-
suasit peccato. Nam matrimonium [illegible]
sacramentorum ante peccatum à Deo institutum est in
paradiso, sed tunc ad officium tantum propagationis,
& ideo dictum, Crescite & multiplicamini: verum post Gene. 1
Adae peccatum, suborta mox concupiscentia, etiam ad
remedium fornicationis concessum, ne [illegible] libidi-
nis trahatur homo ad [illegible] contra praece-
ptum domini peruersa uoluntate delinquere. Prima er-
go matrimonii institutio fuit, ut genus hominum multi-
plicaretur: secunda autem ut [illegible] quoque [illegible]
[illegible] remedio [illegible] & imbecillitas
animi quae est in carne propter peccatum, [illegible],
[illegible]. Est autem [illegible] uidere quomodo
concupiscentia ex unius naturae corruptione suborta fuer-
it, & non cum ipso homine nata à principio, ut caetera
sensuum officia. Nam quum reliqua membra corporis,
ut est [illegible] lingua oculus, & huiusmodi obtempe-
rent hominis, ad nutum eius [illegible], & mouerentur,
sola genitalia non parent imperio uoluntatis: nec sedan-
tur, nisi [illegible] animi arbitrio, sed [illegible] sua libidi-
ne [illegible] proprio feruore & furo-
re. Quam [illegible] appareat, quod homo nullo [illegible]
[illegible] naturae impulsu [illegible] cogatur, sed ab ori-
ginali peccati [illegible] trahatur, ut [illegible] li-
bidinis concupiscentiam prohibitur. Accusanda est igi-

hic naturæ corruptio, quæ prona est ad malum, non ta-
lem naturæ institutio, quæ prima in se perfecta fuerit, &
ad talē concupiscentiæ uitium instituta. Est aūt libido
naturalis nō quòd eius sit homini ab primā ex natura, qua
fuit institutus, sed ex corruptione ipsius naturæ, quæ
propter peccatum defecerat: & proinde quasi effectus
naturalis [illegible] non origine, sed conse-
quutione peccati. Verum si quis modo pro defensione
suæ incontinentiæ causetur naturæ corruptionem, [illegible]
[illegible] rationem agat, & non magis propriam uoluntatem
in primo humanæ naturæ institutum ante Adæ præua-
ricationem, & gratiam diuinam superadditam post eā pecca-
to attendere debet, quæ est præ sui excellentia tam na-
turæ conditæ, quàm etiam [illegible] merito potentior [illegible]
[illegible] gratiæ [illegible] quod nobis datum est diui-
nitus multo potius esse ad custodiendam continentiam,
quàm ipsius uitia naturæ corruptæ ad [illegible] ali-
[illegible] ad turpia. Siquidem hæc gratia nobis diuinitus
data, naturam illam priorem, quæ fuit ante peccatum,
[illegible] aduersus [illegible]
habet eam sibi amicam, & commendatur auspicijs sin
[illegible] contra naturæ corruptæ uitia decertantem. Nam
Rom. 5 iuxta illud Apostoli: ubi abundauit delictum, superabun-
dauit & gratia. [illegible] ergo debilis, & soli ho-
[illegible], quæ est natura corrupta, aduersus tam [illegible]
athletam, naturam scilicet illam priorem, & diuinam
superadditam gratiam, ut plus roboris habeat ad [illegible]
[illegible] carnalis [illegible], quàm ad [illegible]
[illegible] [illegible] mare debent
[illegible] quàm repugnare [illegible]. Porrò qui
[illegible] incolere [illegible], & [illegible]
absque dubio, & ui quadam naturæ [illegible], & noui
gratiæ [illegible] libidinem [illegible]
[illegible], & simul cuncta uitia fortiter superabit. Q[illegible]
[illegible], si quis [illegible] fonte [illegible], aduersus naturæ

Roma. 7

Ibidem

amissa institutam hominis naturam, & omnem asperam ex uitio deprauatae uoluntatis in nosmetipsos cōferamus; & utriusque naturae corruptae laborum impotentiam, quam tam etiam nostrae uoluntati facili ad malum, & in ipsius sponte ruit, quando quidem nobis ipsis defensamus & corporis defectus quae sentimus. Disserit eleganter Palladius autor graecus in dialogo de uita beati Io. Chrysostomi praecipuorum triplicem esse distinctionem donorum Dei, quaedam communia, uidelicet ut est sol, luna, caelum, aer, & eiusmodi. priuata alia, ut aurum, argentum, & omne metallum, ac omne lignum, aedes & seruam, ancillas, & liceat, quae olim & ipsa communia fuerunt; sed postquam auaritia, & habendi cupiditas possessoribus humanis insedit in partitionem cesserunt. Postremo & tertia dona, quae neque proprie communia sunt, neque priuata prorsus, ut est uirginitas, & castimonia, nō enim omnis est qui cupit assequitur, ut uirgo sit, & castus, sed cuicumque ex dono specialis gratiae cōceditur, & qui ad hoc electus est, ut liberum ei sit continere sine licitum qui iam matrimonio coniunctus est, etiam si huius rei desiderio teneatur, quam fuerit praeoccupatus coniugio, uoti sui compos esse non potest. At hoc est liberum sacerdotibus, qui possunt continere si uelint, & si eadem gratia, qua uocati sunt ad sacerdotium, fulciantur ad seruandam etiam castitatem, quae ipsi annexa est sacerdotio. Quandoquidem ut idem autor asserit, ipsum etiam sacerdotium neque commune est, neque proprium cuiusque ut plerique male existimant: sed eorum
Heb. 5 tantum qui ad id sunt digni, & idonei & uocati a deo. Quod si secus fit, male. Vnde Apostolus. Nemo honorem sibi assumit, nisi qui uocatur à Deo tanquam Aaron, qui non seipsum clarificauit ut pontifex fieret, sed indicata caelesti uocatione ad hoc munus accessit,

Quaeritur, quod sicut in sanguine Christi per baptismum soluitur omnis culpa, non deleantur [illegible] incommoda [illegible]; quae ex ipsa [illegible] culpa prouenerant. Cap. XXXV.

Explicanda est hoc loco quaestio, quare post baptismi gratiam, remaneant poenae illae peccati, hoc est fomes [illegible] (ut paulo ante diximus) haec omnia sint per peccatum, quum per baptismum deleatur tota culpa illa originalis [illegible] & reparetur gratia quae fuerat ante peccatum. Ad hanc dicendum est, quod a multis theologis [illegible] quod sicut Christus per mortem non statim [illegible] poenam mortis, sed usque ad futuram resurrectionem [illegible] sic non [illegible] peccati sed [illegible], quae [illegible] peccato. Cur enim [illegible] Deus [illegible], quae per peccatum mortalitas sunt, per regenerationis quoque [illegible] D. Augustinus in libro qui de ciuitate Dei inscribitur, [illegible] multas rationes adducit [illegible]. D. Thomas Aquinas libro contra gentiles quarto [illegible] de hac ipsa quaestione [illegible] dicemus. Si (inquit Augustinus) regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporis, ipsa fides eneruaretur, quae tunc est fides, quando expectatur in spe quod in re nondum uidetur. Fidei autem robore, [illegible] certamine, in [illegible] aetatibus [illegible] mortis [illegible] superandus [illegible], quod in sanctis martyribus [illegible] cuius certaminis nulla esset [illegible] uictoria nulla gloria, quia nec ipsum posset esse certamen, [illegible] post lauacrum regenerationis iam sancti non possent mortem perpeti corporalem. Haec ibidem Augustinus. Sed & in libris de trinitate. Quamuis (inquit) & ipsa mors carnis de peccato primi hominis

originaliter [illegible], tamen homo eius usus [illegible] mors martyres facit, ideo nō solū mors ipsa, sed [illegible] huius mala, dolores [illegible] hominū [illegible] de pec catoris & [illegible] de peccati originalis [illegible] unde [illegible] est & ipsa [illegible] mortis [illegible], [illegible] [illegible] peccato ea remanere debuerunt, [illegible] bus homo pro ueritate certaret, & unde exerceretur [illegible] [illegible] & unde [illegible] homo per testamentum [illegible] [illegible] mala huius seculi se [illegible] seculo [illegible]. Prosunt etiam eiusmodi mala, quae fideles [illegible] [illegible] patiuntur, uel ad emendanda peccata, uel ad [illegible] [illegible] probandam quae [illegible], uel ad demonstran dū [illegible] uitae in [illegible] illa coelestis ubi beatitudo certa est atque perpetua, & desiderentur ardentius, & [illegible] [illegible]. Haec D. Augusti. Beatus [illegible] Tho mas. Congruentior & [illegible] factum est ut [illegible] [illegible] culpa poena remaneat, quatenus [illegible] fideles ad Christū [illegible] sicut membrorum ad caput. Nam quēadmodū Christus multa prius passus, ita ad immor talitatis gloriā peruenit, sic decuit & fideles per multas tri bulationes & [illegible] ad illā ipsam immortalitatē glo [illegible] quasi portantes [illegible] passionis Christi. [illegible]

Roma. 8 Apostolus ad Ro. Heredes quidē Dei, coheredes autem Christi, si tamen compatimur ut & simul glorificemur. [illegible] [illegible] & alias rationes [illegible] ab his quae dicta [illegible] quoniam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Pertransire [illegible] non possum id quod de hac [illegible] re per acute Iacobus Valentia super psalmos in [illegible] [illegible] [illegible] Gratia [illegible] [illegible] tollit [illegible] [illegible] peccatis [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] remanet [illegible] [illegible] [illegible], non imperant [illegible] peccati [illegible] animus [illegible] [illegible]. Quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] peccati [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab effectu [illegible], [illegible]

re [illegible] posset appellari? Nam quod hanc aut ad cibum aut ad intemperantiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Sed de hac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multo [illegible] atque etiam planiora [illegible].

Cur tanta libido [illegible], & tanta voluptas hominibus data fuerit, si homo eam [illegible] non tangere. Cap. XXXVI.

Restat nunc respondere & his, qui propter [illegible] libidinis & [illegible] [illegible] castitatem; detrahentes [illegible] religioni, quae hanc mandavit. Quid tanta (inquiunt) voluptas [illegible] a Deo homini naturaliter data est, si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] respondere [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de quibus dictum est [illegible] Mal. [illegible]
[illegible] bene agere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in homine, ut nihil prorsus homini [illegible] habere cum brutis commune [illegible] voluptatem [illegible] [illegible] homo [illegible] [illegible] bestiis [illegible] [illegible] [illegible] omnium animalium [illegible] [illegible] voluptatis [illegible] [illegible] [illegible] voluptatem [illegible] humano generi [illegible] [illegible]

munere datam, sed commendatam potius quam omni genere bonorum corporum datam, si potuit sobolem post praevaricationem primogenitorum una cum aliis perturbationibus repugnantibus rationi, ut supra diximus. Absit inquit D. Augustinus in libris de civitate dei, ut suspicemur in ea foelicitate rerum ante peccatum non potuisse prolem seri, sine libidinis morbo. Nam quam eo voluntatis nutu moverentur ea membra, quo & caetera membra corporis sine illecebroso ardoris stimulo, & libidine commoti, cum tranquillitate animi, & corporis nulla corruptione integritatis, ad officium propagationis coleretur. Vel in propagandis hominibus [illegible] caruisset nobis ut de apibus legimus, quas non libidine, & caeterorum animalium procreatrice venere generari certum est, sed pullulare ut spargatur [illegible] [illegible] ore suo [illegible] non foetus edit sed facit, ut ex opere nascitur suo. [illegible] est ergo [illegible] tam [illegible] mulierisque congressus post peccatum, nam antea in paradiso quasi angeli permanebant nullis concupiscentiis flagrantes, nullisque animi affectibus [illegible] ut dicit Chrisostomus [illegible] obligati, utpote incorruptibiles, & immortales conditi. Quare eos ad suscipiendam sobolem [illegible] non libidinis impetum, utramque [illegible] se absque corruptionis labe, & ob quae [illegible] te [illegible], & ad pariendam [illegible] partum absque dolore foeminea viscera relaxasset. Caeterum post praevaricationem data est voluptas hominibus, sicut & caeteris animantibus, & ad propagandam sobolem, & allevandos dolores partus: qui tot mensibus uterum [illegible] corpus, & in partu pene exanimant parientem. [illegible] est ergo eo [illegible] voluptatis ut tam homini [illegible] [illegible] ad [illegible] per[illegible] [illegible] blandimentis quibusdam, quae dura & aspera tolerabiliora sint in matrimonio, blandiuntur [illegible]

Etenim, Nam absque hac oblectatione quis ederet aut biberet, aut generandis liberis operam daret, nisi esset in his [illegible] aliqua delectatio quae ad id homines, quasi hisce blandimentis attraheret? Scire quidem, atque [illegible]. Quis nam dic pateretur fastidia uxoris [illegible], liberorumque curas atque familiae in ingenio regendae [illegible] molestias [illegible] quae semper [illegible] sollicitumque [illegible]? Quis inquam [illegible] nisi tot incommoda, [illegible] huius uoluptatis, & [illegible] blandimenta leniret? Quae non quaeso mulier tam periculo [illegible] experta grauissi[illegible] molestias [illegible] partus [illegible] nulla gratia [illegible], conspicua [illegible] atque [illegible] uoluptati [illegible] compensaret? [illegible] quanto [illegible] constare [illegible] etiam [illegible] uoluptates. Quamobrem manifeste apparet, uoluptatem [illegible] non esse [illegible] in necessario humanis rebus [illegible], ut ab homine per [illegible] & peccato nihil differentes [illegible] poenas uel in poenam peccati, tanquam morbum aliquem & defectum, uel ut ipsa [illegible] (ut dicitur) [illegible] nobis peccatum [illegible] aliquanto [illegible] accessione uoluptatis. Nisi ergo dolor pariendi, & reliqua taedia educandae sobolis, in [illegible] peccati data fuissent uoluptas in concipiendo non foret.

Datam fuisse homini [illegible] carnis, statim continentiae appareret.
Cap. XXXVII.

Accessit ad hoc causa nihilo minus probabilior [illegible] quae illa ut appareret in homine [illegible]. Nam oculis quidem [illegible]

tatis in nobis, nisi pariter insessent [illegible] uirtutibus ad[illegible] sariæ, quæ ab eis expugnarentur: quoniam ubi [illegible] fomenta non sunt, sic nec experimenta [illegible] possunt. Ne enim ergo nostra torpescerent, cum [illegible] aduersaria uoluptas, per qua superata, possit hæc, [illegible] sit [illegible] atque simul [illegible] agnosci. Sicut enim bona[illegible] uirtutis est iracundiæ impetum moderari, & cupiditatem ab alieni appetitione frænare, ita quoque magnæ [illegible] tutis est se continere a libidine, & ueneris uoluptatibus uiriliter repugnare: quibus in rebus si uoluptas abs[illegible] sit, nullus esset continentiæ locus. Indiget enim [illegible] rebus, in quibus actione sua aliquod possit [illegible] talis precium quo constet, quemadmodum [illegible] habendum est de forti, & de liberali: eos [illegible] qui quidem, si non habeant in quibus & liberalitatem, & fortitudinem suam exerceant, nunquam eis aut fortitu[illegible] do aut liberalitas apparebit. Sic ergo se habet ad [illegible] tem uoluptas ueneris, ut ad fortitudinem [illegible] mi, quæ a Peripateticis [illegible] fortitudinis appellat[illegible]. Quid est enim (si fas est pro ornamento dicendorum hic aliquid ex gentilium fabulis meminisse) quod dici[illegible] tur Iuno Herculem [illegible] quibusque obiecisse pe[illegible] riculis: nisi ut illius gloriam illustriorem redderet, atque ei post mortem diuinos honores [illegible] & dignum cœlo faceret? Nec ob aliud quidem dominum [illegible] probatissimum uirum Iob solum [illegible] aliis modis tentandum præberet, & Abraham [illegible] admirabilem tentauerat nisi ut posteros erudiret exem[illegible] plis, atque singulis [illegible], ille patientiæ, hic obedientiæ ampliora præmia reportaret. Consimiliter nunquam [illegible] permittere [illegible] experiri pe[illegible] [illegible], quibus nos sæpius de industria obiicit, ut con[illegible] tinentiam aliquo experimento cognosceret, [illegible] postea ad sublimiora [illegible] munera eueheret. At [illegible] non sic Deus, qui [illegible], etiam [illegible]

[illegible]: sed

uit, sed secreto nos his exerceri permittit, ut nos ipsi no bis [illegible] fragilitate nostra cognita, depo sito arrogantiæ tumore, nihil quicquam tribuamus: mo neamurque [illegible] & laudem, & gloriam & [illegible] uictoriæ [illegible] acceptam: exhibentes scilicet Deo, quod suum est, & in nobis solum nostrum agnoscentes peccatum [illegible] hoc tantummodo nobis est pro prium. Non uult Deus nos securos & absque ullo labore ad illam cœlestem beatitudinem peruenire: ideo statuit pugnam inter carnem & spiritum, ut illa pro uoluptate, & [illegible] hic et pro castitate & continentia repugnaret, & [illegible] (ut par est) obaudire compelleret imperio ra tionis. Nulla namque uictoria sine [illegible] pugna nō est [illegible] probatio est castitatis, & quo quis quis grauius affligitur, eo speciosius coronatur. Vnde 2.Cor. 12
Paulus apostolus, Virtus inquit in infirmitate perficitur. Tunc quidem, quum imbecillitas nos oppugnat, & pere [illegible] corona [illegible]. Mirum profecto uel hoc ipso in Deum [illegible], quoniam ibi [illegible] dicis [illegible] patet, ut eo [illegible] ad [illegible] uo luptatis [illegible], & non potius ad procreandam de se prolem, de quo eximius poeta Vticensem Catonem laudat dicens, [illegible] progeniem. Nam quid & dicere ad luxum tantummodo, & non magis ad usum necessarium liberalitatemque [illegible] ho minibus data sunt? Numquid sunt ad [illegible], & ad [illegible] se [illegible] homini [illegible] existimatis? & non potius ad castigandos, & corrigen dos [illegible] concessa? Nam [illegible] hominis [illegible], ut impudicos & [illegible] decantet & non po tius ut interiora, [illegible] arcana & laudet Dei, & benedicat nomini sancto eius? Pari quoque impuden tia dicere possum. Cur sunt mulieres? cur est amor? At ego potius dicam, cur sunt adulteri, cur fornica rii, si sunt uxores? Ita etiam dicas non sit uenter,

ne. Est [illegible] non [illegible] [illegible], sed [illegible] : sicut neque [illegible], sed [illegible], iuxta uulgatum illud. Nam [illegible] crimen uini est, sed culpa bibentis. Pari ergo ratione, nec libido sola causatur fornicationem, nec uoluptas sola parit incontinentiam, sed hominis mollities [illegible] negligentia. Nam sicut comedere, et bibere, nec etiam [illegible] est, si adsit modestia; et nec sua uoluptate, peccatum, si rite, ac legitime, utitur, cum uxore [illegible]. Concupiscentia quidem (quod inferior [illegible] est) [illegible] enim [illegible] [illegible] ab animo innata appetentia ciborum, neque a carnis [illegible] uoluptas: at male concupiscere, et agere libidinose, uoluntatis nostrae est, et propria uniuscuiusque arbitrii: quam non tam propter humanam infirmitatem, quam propter negligentiam: in libidi[illegible] concupiscentia [illegible]. Quamobrem [illegible] [illegible] quantum in nobis est, et [illegible] a Deo [illegible] et oratione poscendum, in hoc casto certamine [illegible] [illegible] bonos animo, concupiscentias quarum [illegible] quibus modestia omnino superabimus, et est [illegible] [illegible] quod impossibile antea [illegible]. [illegible] ergo [illegible] est (ut huic quaestioni tandem finem imponamus) si homini uoluptas data sit quando eam, non ut in concupiscentiam proni sint, (ut satis probauimus) sed ad [illegible] procreationis ac solamen laborum, et ad [illegible], omnibus esse concessam. [illegible] [illegible] quoniam [illegible] parte, ex his quae [illegible] [illegible] dicta sunt, [illegible] ad quae quis plus, [illegible] ex naturalibus causis inclinatur, et si sit difficile, nolle non posse gratia Dei, studioque et disciplina [illegible] ac [illegible] de causa [illegible] post [illegible] generationis in homine permansisse: restat modo, ut quo sint, et quomodo huiusmodi inclinationes dele[illegible] sint, dicere aggrediamur.

De duplici amore, & duplici uenere.

Cap. XXXVIII.

[illegible]

ad ima deijcere. Quoniam uero uterque formam & speci-
pulcherrimam maxime delectat; namque obiecta quaelibet spe-
ciosa forma per eam mox à terrenis sese rapiens, a-
dit ad illam diuinae, atque coelestis formae pulchritudin-
em contemplandam, ut nihil quicquam aut dign-
esse, aut praeterea diligendum putet. Vnde fit, ut is ex pul-
cherrimis quibusque formis, quas hic uidet, ad am-
itiam diuinam, atque coelestem pulchritudinem, quam
non uidet magis magisque accenditur. At uero alter qu-
terrestris, & mundanus dicitur, ab ipso statim intuitu pul-
chrorum uisibilium specie, ad concupiscentiam suis si-
milem conciatur. Et ita sicut amor diuinus, quo raptum
fit homo contemplatiuum, exemplo ab aspectu du-
citur ad mentem: sic contra terrenus, qui est uoluptuoso-
rum, repente ab aspectu excitatur ad sensum. Sunt qu-
addunt his & tertium amorem, qui & si coelestis om-
nino non est, ut ille, tamen non improbum, ut hic, sed me-
dius. Is enim conciliatur homini, non tam per speciem
formae, quam etiam per opinionem uirtutis, aut probitatis ali-
cuius, aut familiaritatem studiorum, aut denique p-
communionem generis & cognationis affectum. Hinc e-
naturalis pietas parentum in filios, ac mutua filiorum i-
parentes, hinc non necessitudo fratrum cognatorum &
necessariorum, atque etiam charitas amicorum inte-
simulam amicitiam, quae in uita diuina sine detrimento i-
lare, modestissimaque perdurare non potest. Tres ergo i-
feruntur diuersi amores, qui & uti diuersa nomina, ab
eo, quod quisque efficit, sortiuntur: Coelestis uidelicet,
Terrenus, Humanus. Primus quidem sequitur spiritum, se-
cundus sensum, tertius opinionem & naturam. Primus igitur
reddit nos spirituales, secundus belluales, postremus ani-
males. Hoc etiam uidetur spectare, quod Cicero in t-
libro, qui de natura Deorum inscribitur, plures Vener-
es enumerat, unam Coelo scilicet & die natam, alteram spu-
ma maris, tertiam Ioue & Dione, quae uulcano nupsi-

[illegible] quatuor [illegible] Cypriisque conceptam quae Ado-
nem dilexit ad amussim formosissimum puerum : quam
postulant interpretari esse nefandissimam Sodomitica
uenerem de qua superius satis dictum est, ut ab illa pro-
cul tibi recessu sit.

Adhortatio ad diuinum amorem
Cap. XXXIX.

QVoties ergo ad uenerem & ad amorem procli-
uius atque propensius inclinari te senseris quae-
si in tua genitura Venus & Mercurius congressu,
conspectuque mutuo coniuncti fuerint, quo sidere geni-
tos propensiores solitos esse ad amorem astronomi lib-
ris commentis tradunt, scito quid tibi agendum sit sine of-
fensione Dei, & sine periculo damnationis. Inclinatio-
ne forte tua natura ad Venerem, & ad amorem repere-
ndum est tibi, sic nondum aliquid mali est, immo mali
bene, modo tu ad eam tantum intendas Venerem quae
ex Caelo orta est & coelestis dicitur, & quae coelestem
ad diuinum amorem excitat, quod si id, quasi nimis ar-
dui praestare omnino non potes, ad hoc salutare est,
aliud tibi remedium restat, habes alteram Venerem, quam
sequi [illegible] nata [illegible] gaudet legitimis : hanc
adire potes & dum licet, matrimonio copulari, quod
Deus instituit legitimum & sanctum, & in quod cum illa
Venere [illegible] cum Adonis [illegible], Verum
nos qui coelibem uitam duximus, ad illam coelestem
potius Venerem, & ad amorem illum supernum sese
debemus adeo mentis attollere : & quam quid usque
oculis [illegible], absurdum non recipere instructis
ad [illegible], & hanc mundanam speciem, quae tantopere
[illegible] corpora: qualemus [illegible]
[illegible], per ea quae uidentur oculis, statim ad contemplan-
dam [illegible] speciem illius diuinae pulchritudinis

erigatur. Hoc enim modo amor ex humano coelestis redditur, qui solus semper, & ubique solido, atque sempiterno illo amore nostri propè à nobis est prae cunctis rebus spectandus. Nam quid aliud in quaerendum nobis est, quam Deum ipsum habuerimus? qui unus est pulchrorum omnium longe pulcherrimus, cuius pulchritudinem, ut ait, sol & luna mirantur, is est, in quo mens humana perpetuo illo tempore quiescet, & animam suppeditabit omnium bonorum sine satietate replebit: atque ubi nullo interitu omni in sola ipsius Dei fruitione beata. Ad hunc ergo perfectum amorem toto feramur affectu, cunctisque rebus anteferamus. Ab hoc namque amore quicunque captus, tam maxime liber est, quam maxime captivus. Non sit ergo nobis haec terrena species, & corporalis pulchritudo lenocinium carnalis voluptatis: sed exhibeat potius nobis supernae illius pulchritudinis contemplationem, ut eo aspectu pulchriorem, pulchritudo illa coelestis, tanquam ex speculi repercussione relucens, ad sui amorem nos provocet. Hic enim praescriptus ordo naturae est, ut ab his, quae sensibus patent, excitemur ad ea quae non nisi mentis cogitatione comprehenduntur. Ideo Paulus apostolus, Invisibilia Dei,

Rom. 1 inquit, per ea quae facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur. Et maximus ecclesiae doctor Gregorius. Caelorum enim, ait, regnum ideo terrenis rebus simile esse dicitur, ut per ea quae animus novit, surgat ad incognita quae non novit. Cuncta ergo secundum Apostoli sententiam, e visibilibus ad invisibilia, & à corporalibus ad incorporalia, & à manifestis ad occulta, & à terrenis denique ad coelestia referenda sunt. Quid quod eiusmodi notiones, non solum in creaturis omnibus habeantur, sed etiam in sacris literis ubique pro certa spirituali intelligentia deprehenduntur? Nam tam in prophetis, quam etiam in apostolis historiis, quaedam mysteria per formas, & imagines rerum visibilium traditae, sese nobis ostendunt, quae

[illegible] tamen spiritu, & non humanae doctrinae [illegible] [illegible] explanari. Scribit Pythagoreus Archytas eum [illegible] debere censeri sapientem, qui à Deo ad [illegible] cogitationem non transeat: atque ab illis ipse [illegible] ad Deum rursus eadem cognitionis admi- [illegible] non ascendat. Sapientissime sane dictum: nam impossibile est profecto homini adhuc in carne vi- uenti, quicquam de arcanis, atque coelestibus conte- mplari, nisi per imaginem, & similitudinem, aut um- bram rerum uisibilium, quas ita creauit ille summus opi- fex Deus, ut in his [illegible] quandam penetret rerum inuisibilium. Socrates igitur (ut legitur apud Platonem) fa- tebatur se [illegible] omnium esse ad amorem, & tamen [illegible] ab omnibus perhibetur amasse legitime. Is enim est per [illegible], sine ulla prorsus [illegible] in [illegible] quam tamen ab illo [illegible] est quasi [illegible] lexerit. At qui potius [illegible] in multis re- [illegible] corporibus, [illegible] [illegible] speciem, id totum in unam [illegible] formam [illegible] congregabat, & animum sese à corpore, [illegible] ad illam coelestem pulchritudinem [illegible]. Porro [illegible] id [illegible] quanto magis chri- stianus, qui Deum toto corde tota anima, & omnibus uiribus ex diuinae legis praecepto [illegible] id quidem merito: nam si [illegible] uos prior, ut pro nobis [illegible] [illegible] qui quum esset Deus fieret no- biscum homo, [illegible] habitaret [illegible] per uisibilem hominis formam discimus amare inuisibilem Deum. Quid enim [illegible] est si [illegible] in dilectionis praecepto, Dei uidelicet, & proximi pendeat tota lex, & prophetae, & ip- sius legis perfectio tota in dilectione consistat? Quin i- ta est [illegible], ut [illegible] diligere inimicos [illegible]. Diligite inimicos uestros, & benefa- Luc. 6

facite his, qui nos oderunt. Amare itaque & natura, & præcepto cogimur. Amemus ergo, sed legitime, sed pudice, sed honeste. Et enim ista inclinatio sic dirigenda est, ut ordinatam habeat dilectionem, & diligat quod diligendum est, nec plus, minusve quàm diligendum est, aut æque, quod plus minusve est diligendum. Ea ergo amoris ratio est habenda, ut [illegible] affectus, quibus [illegible] rebus [illegible] sempiternum, & in Deum [illegible] feramur habenis. Concitationes quidem amorum, quibus trahimur ad amorem, bigæ, aut quadrigæ similes esse perhibentur, ubi aurigæ moderantis est [illegible], non equorum trahentium, atque ad eum ipsum directionem pertinet statuere qua sit eundum, non ad equorum [illegible]. Quamdiu enim arte moderabitur, quocumque libet constitutum feratur, non offendet: sed si moderatoris [illegible] quantumvis placide, [illegible] erit, in abrupta [illegible], vel [illegible], vel certe, quorsum non opus fuerit, deferetur. Sic plane est cursus vitæ huius, quæ affectibus quidem semper velut equis [illegible] trahitur, sed refert qua via & quo moderamine feratur. Dirigendi quidem sunt amoris affectus semper ad dilectionem Dei, & proximi propter Deum: atque omnis cura nostra adhibenda est, ut in ipso, & cum ipso & per ipsum omnia diligamus: ita ut ne nos quidem ipsos nisi per Deum amemus, quando & ipse quoque dilexit nos per nos, & propter nos [illegible] est nostri. Ecquid Deus non fecit, ut à nobis merito per omnibus amaretur? quid non admonuit? quid omisit? Quin vel ex hoc uno noscere quimus, quàm vehementer nos amat, qui ob admirabilem amorem suum in nos, nullo nostro merito comparatum, de cœlo descendens factus est homo, inops, humilis, subditus, contemptibilis, abiectus, passibilis, & nihil denique usque ad mortem [illegible]. O bone Iesu quali, & quanta [illegible] tu pro nobis? quibus non affectus es malis, [illegible]

[illegible] tuis? Quas culpas, quas iniurias condonasti nobis miseris, atque immerentibus? Quem nã ergo ex omnibus mortalibus conferre tecum, nedum præferre tibi in amore potuerim? Nam uxorem charam? liberos? an amicum? an parentes? cognatos? affines? aut alium quempiam necessitudine aliqua mihi iunctum, siue officiorum, siue meritorum causa cõiunctissimum? Tu sanè omnibus præcellis beneuolentia: omnibus præstas forma, & decore, omnibus antecedis gratia, omnibus antecellis amore, omnibus præstas charitate. Tu unus omnibus factus es omnia, tu nobis parens, tu frater, tu dominus, tu amicus, tu (quod ut sic audeam dicere) coniugalis minister, tu seruator, ac denique redemptor, & remunerator largissimus. O ergo nimium ingratus, qui te non toto corde amat, o multo ingratior, qui amat quicquam extra te, o ingratissimus omnium, qui amat aliquid plusquam te. Ad te tamen ergo currimus dulcissime Iesu, ut tu, qui omnia trahis quam ut in te trahis & nos ad te, bone Iesu trahe nos, ita ut obliti omnium, quæ in mundo placent, & quicquid temporum super te solum diligamus, tibi tantum studeamus, de te, totum meditemur. Trahe ergo pie Iesu tu, qui es omnia, & a quo omnia, & in quo omnia. Tu natura sempiter, tu [illegible] imperas, tu sita dirigis [illegible] [illegible]: [illegible] tu tamen manens semper immutabilis. Tu plus sanè trahis quàm natura, plus [illegible] (quod [illegible]) [illegible] plus [illegible] quam [illegible]: plus [illegible] rerum omnium pulcherrima. [illegible] ad te [illegible] clamantes [illegible] mundi [illegible] nos.

Solutio ad id quod dicitur, crescite & multiplicamini, Cap. XL.

Sed hactenus de inclinationibus ad amorem, nunc respondere aliis argumentis oportet, quæ restant & quia de multiplicatione, & repletione terræ, in toto orbe semper [illegible] hominibus [illegible] est per

mittendum id dicimus studium in incertum: sed quomodo id intelligi debeat, discutiendum explicandum. Dixit
Gene. 1 Deus, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Ecce dicunt hi in initio statim mundi praecepit Deus non castitatem, quae inducit solitudinem: sed multiplicationem generis & frequentis sobolis incrementum. Crescere autem, & multiplicari, nisi per maris & foeminae commixtionem non poterat, quod est à castitate nimis diuersum. Callidi argumentatores & patroni fallaces, quidum student pertinaciter controuersiis, [illegible] causam etiam ipsam in sua interpretatione subuertunt & ad fallendum iudicium, ex incongruis exemplis, uanas & dolosas coniecturas obiiciunt. Hi quidem suo arbitratu, & pro sua sententia locum illum interpretantur, non ut re uera sonare infra dicemus, & propterea falluntur. Etenim à uero sensu scripturae argumentandi ratio nobis est eruenda, si uerum ibi esse, quod affirmant, quod esse non potest, nisi talis sensus [illegible], pietatique conuenientia quae ad errorem, uel scandalum, diuinam scripturam posse negatur. Benedixit utique Deus illis (sic enim scriptum est) atque postea dixit, crescite, & multiplicamini,
Gene. 1 & replete terram. Quod quidem uerbum est affirmare causam, cur foeminam marem que [illegible] copulasset, non autem interdicere castitatem. Nam cum constituisset Deus hominum multitudinem [illegible] opera propagari, atque [illegible] uiri foeminaeque [illegible] de limo formatos, coniugij uinculo copulasset: [illegible] scriptura benedixit eis, & dixit, Crescite & multiplicamini. Non praecepit ergo Deus ut nubis, sed [illegible] benedixit, quod proprium est superiori, ut bonis omnes afficiatur. Vnde scriptum est benedixit, quod si licet [illegible] more hominum loquitur, bene precatus est, & in pro[illegible] [illegible] sequentiam, & generis multitudinem, [illegible] quod [illegible] creauerat & ita matrimonio copulauerat. Non enim decuit hoc ut hominibus praeciperet, ut [illegible]

[illegible]

di, & melior Deus tunc à primordio, in tam uasta solitudine uniuersi orbis, & in tam pusillo hominum numero benedixerit sic copulis, dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Per necessaria quidem fuerat eiusmodi multiplicatio: ut tam latum orbis spacium cito mundi homine repleretur, quod mox erat & animalibus bestiis opprimendum, ne fierent homines paucitate terram manere incultam, & numerosa copia bestiarum, ne uastissima solitudine leuandae esse caperentur. Quibus iterum post diluuium quoque quum uniuersum pene humanum genus esset aquis deletum, dictum rursum est ad

Gene. 9 Noe filiis, Crescite, & multiplicamini super terram. Quid est quod mandat crescere super terram, nisi ut sit populus & is maximus, unde postea uelut ex seminario quidam, & uirgines, & coelibes sequestrarentur, qui honestis moribus uiuentes, alios edocerent recte uiuere, ut una secum postea replerent paradisum? Sylua plantanda est, ut crescat & ut fit, quod inde ad opus multis excidatur. Vinea quoque & ipsa plantatur, & crebra subsessione uberius propagatur, ut inde frequentes botri, & dulcia musta profluant, multo sane potiora, quam crebritas umbrae & opacitas foliorum. Sic & in multitudine, uberius propriis fructibus est committenda, quia quidem plures seruantur, quam in delectatione & amoenitate uisponit. Sed nunc modo satis opplerta est, nihil necesse est, ut fecunditas ingenti ingrauetur aucta & multis etiam seminibus occupetur fertilitatis multi. At magis opus est, ut ipsa se expediat ut ex sua tanta ubertate aliquot fructus pariat, qui exhibeantur ad maius opus, quam ad solam propagationem carnalem, quique de carne quum sint, uiuant tamen spiritu praeter carnem.

Non esse opus nunc propagatione carnali: quin potius quam contra legem agere, & quam iam abunde repletus sit mundus hominibus, Cap. XLI.

ET si matrimonium (ut id tibi concedam) uideatur ob necessitatem propagationis in principio mundi habuisse praerogatiuam, attamen multiplicato postea genere humano, quo ad eos, qui mulieres non uo[illegible] tantum habet, & remedium fornicationis non solum praemium, atque praerogatiuam: alios[illegible] transgressae legis forent, quicunque caste uiuerent, & [illegible] matrimonium contemnerent, quod plane constat esse uanissimum. Sed quid iam quaeso opus est hac hominum multitudine? quid in tam [illegible]? Vix nos capit orbis [illegible], de terminis quotidie litigatur, in [illegible] super posses[illegible] uel de finibus [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] contentio [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] inter [illegible] cognatos, affines, ciuitates, prouincias, & re[illegible]. Iam [illegible] qualem cernimus, [illegible], ut ubi [illegible] occidentium decessit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maria [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] necarent: & plus hominum fere [illegible] bellaque, quam naturalis [illegible] conditio [illegible], [illegible] [illegible] in tam lato orbe, hominibus ipsis [illegible] locum non esse, [illegible]. At [illegible] Crescite & multiplicamini, & replete terram. Quid iam [illegible] multiplicatio ad nos, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scriptum est: Tempus breue est, reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Neque [illegible] modo populus tam propagandus est carnali propagatione, quam [illegible] spirituali [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], & omnia finientur breui. Pro uarietate qui[illegible] temporum uariabilis quoque esse debuit dispositio [illegible]: ut de testamento ueteri factum fuisse uide[illegible], quanquam [illegible] ipse conditor Deus perpetuo stabilis

absq; ulla mutatione generare Sapientem & Abrahae li-
cuit ancillae habere concubitum, nec secus eius nepoti
eius Iacob, qui duabus Rachel & Liae uxoribus contemptus,
genuit etiam liberos ex ancillis. Verum sicut non est d[e] hu-
iusmodi hominum peccatum, ita quoque non est in
exemplum trahendum: quando ex diuina dispensatione
contigerit. Eo quidem tempore, ac illis moribus, nil libidi-
nose quoq; ab his Hebraeis ea facerent, quae hoc tempore
nisi libidinose fieri nullo modo possint. Sunt enim
ea quae tunc ab ipsis fiebant, figurate & prophetice interpre-
tanda, & non tantum idcirco non facta, ut essent posteris
digna & significationem futurorum. Quamobrem multi
mulierum mentem fuisse propterea apud Deum existimand
est, quam illos quibus secundum ueniam concedit Apostolus co-
nire cum suis uxoribus, obseruandum, ne labantur in
fornicationis peccatum propter incontinentiam. Id enim quod
secundum ueniam conceditur fieri sine culpa non po-
test, quum non propagandae tantummodo sobolis causa
sit, sed exaturandae potius libidinis gratia fieret, quod il-
lustres patres neque uxoribus, neque concubinis admissis
quaeserint. Nam sicut ualde frugi, & moderatus homo
in cibo, & potu non nisi salutem, & substantiam corpo-
ris quaerit, ita illi sancti patriarchae in eo concubitu, non
nisi liberorum propagationem quaerebant, quae erat & tem-
pori necessaria, quando exigua pars erat, in qua esse debebat
Dei populus, qui in immensum fuerat & corporaliter,
et spiritualiter, propagandus. Quippe et Athenienses
olim quum bellis, et lue exhaustam ciuitatem uiris
uiderent propemodum desertam, decreuere singulis, quibus
res aliqua familiaris esset, duas uxores duci, urbanam, et
agrestem, ex quibus liberos uberius propagarent. Quod
tunc et Socrates ex imperio legis fecisse putandus est,
alioqui nulli infestus fortasse dicturus. At modo
Ephe.5 longe secus agendum est, quibus nulla talis propagandi
necessitas inest, et quibus dictum est, Spiritus est, quia

uiuificat, caro non prodest quicquam: quibus[illegible] data sunt [illegible] spiritualiter, non carnaliter. Sed quid tam [illegible] si tam bonum, et honestum est, [illegible] quoquo modo per opera car[illegible] nulla habita honestatis ratione [illegible] hominum mul[illegible] quid tam pudicitia est opus, quid ma[illegible] quid [illegible] [illegible] siquidem cer[illegible] foecunditas, atque frequentior soboles potest ex incontinentia, quam ex pudicitia prouenire. Nam quis pudor: quaeve ratio [illegible] ex [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] coeun[illegible] lex naturae [illegible], et [illegible] com[illegible] Platonis, [illegible] rerum omnium so[illegible], ut et mulieres [illegible], et [illegible] com[illegible] [illegible] grega[illegible] publice [illegible] ut greges, et armenta in pastum, [illegible] Zeno, et Chrysippus et Diogenes, et alii [illegible] [illegible] communionis auctores improbe philosophati sunt. Quem morem Agathyrsos et Scithas ac Massagetas le[illegible] obseruasse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Videte quam multa infanda [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominum nulla habita ratione [illegible] quocunque modo multiplicandum. [illegible] opera danda est, quis negat? sed legitime, ac honeste, ac hu[illegible] more, et rite in foedere matrimonii: non au[illegible] [illegible], [illegible] carnis, et ut [illegible] [illegible], [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible]. Male ergo interpretantur scripturam mali: [illegible] [illegible] interpretatione tanta mo[illegible] [illegible] [illegible] nil quam: quod si fiat, [illegible] religionem, fidem, pudoremque tolli necess[illegible] [illegible]. [illegible] ergo [illegible] [illegible] [illegible], et falsa [illegible]

uastationis nube obtegere improbos, & impudicos mores, subuertentes itaque in coelum ascensum, & patrocinium uirorum, quae ad salutem humani generis scriptura commemorat.

De multiplicatione spirituali in tanta hominum multitudine quaerenda. Cap. XLII.

QVanto uero satius sit spiritualem deinceps propagationem in tanto numero hominum exoptare, quam carnalem, nemo sanae mentis ignorat, atque quam tam longe praestet foecunditati uirginitas, & magno interuallo castitas connubia perfectione, usque
Gene. 1 adeo ut idem qui in primordio rerum dixerat crescite, & multiplicamini, & replete terram, modo suadeat in hac aetate nouissima caelibatum, & coniugia contemnere, & spadonum more sese castrare, ut non tam terra carnali propagatione sed coelum spirituali sobole compleatur. Dedecet enim genus hominum bestiarum more numero, & mole tantum corporis crescere, & non potius uirtutibus, & spiritu rationabiliter amplificari. Huius autem duplicis propagationis, spiritualis, & corporalis figura nobis oblata fuit in duobus patribus ueteris testamenti, tanquam duobus seminariis totius humani generis, Adam uidelicet & Noe, quibus benedixit Deus eadem benedictionis uerborum ut crescerent, & multiplicarentur. Prima namque benedictio propagationis, quae est ab Adam, qui terrenus interpretatur, terrenam, & corporalem generationem praefigurat, quae tandem propter carnis uitium tota fere mediante uniuersali est diluuio deleta. At altera quae est spiritualis regeneratio, in Noe benedictione cognoscitur, qui interpretatur quiescens; & portat formam spiritualis regenerationis; cuius est proprium continue diuinae contemplationi uacare, quod nunc praecipue praestamus, quam sanctissima & animi

& corporis

& corporis tranquillitate quiescimus. Non enim in car-
nalibus hominibus quales erant diluuii tempore Iudæ- Gene. 6
cat Deus, Deo ipso dicente, Non permanebit spiritus
meus in homine quia caro est. Sicut ergo illa prior gene
ratio ob suam libidinem subuersa est in perdendum,
ita hæc contra propter suam continentiam exaltanda est
sublimis ad cœlum. Ex duplici quoque promissione
Abrahæ uidetur idem mundi status figurari. Abrahæ
nanque primo dictum fuit à domino, Leua oculos tuos
in directum, & uide in loco in quo nunc es, ad Aquilo
nem & Meridiem, & Occidentem, omnem terram quã
cõspicis, tibi dabo, & semini tuo usque in sempiternum: Gene. 13
faciam que semen tuum sicut pulueren terræ. Fuit rur-
sum eidem secundo cœlitus noua sponsio propagatio-
nis filiorum generis repetita his uerbis, Suspice cœlum, Gene. 15
& numera stellas si potes, sic erit semen tuum. Prior itaque
repromissio quæ fit ex pulueris comparatione, ex qua
ratio nostra facta est: carnalis planè generatio demõstra-
tur: altera uero quæ stellarum numero comparatur, spi-
ritualis propagatio dici poterit, quæ secundum secundũ
hominem de cœlo est: sponsũ qui cœlesti uirtute parta
data est, & diuinis continuo laudibus uacat, ut hæc ma-
trona cœlestis habeatur. Hoc ait promissum in Chri-
sto credimus manifestè, qui secundum carnem semen est
Abrahæ, in quo per adoptionẽ & nos qui illi Abrahæ
semen efficimur & promissionis filii in fide, non in car-
ne nati. Christi namque euangelium in uniuersum orbẽ
dilatatum in numerabilem multitudinem. In enim
Dei natiuitatem per conceptionem uerbi & baptismi partũ
regenerat, de quibus scriptũ est, Qui non ex sanguini- Ioan. 1
bus neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri,
sed ex Deo nati sunt. Et & Apostolus testatur. Nam
etsi in quit decem millia pædagogorum habeatis in Chri- 1. Cor. 4
sto, sed non multos patres, nam in Christo Iesu per euan-
gelium ipse uos genui. Idem rursus. Filioli mei quos

Gal. 4 iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Et de illa generatione Iacobus Apostolus genuit nos, in-
Iac. 1 quit, verbo veritatis. Hic ergo est conceptio, hic est partus. Illa sunt sancta connubia, quae continentes, & qua sunt sacerdotibus: ex quibus propagatio illa spiritualis diffunditur & multiplicatur ad immensum numerum fidelium, denique ecclesiarum. Forsitan hic aliquis dicat, quid futurum si nemo uxorem ducat: quando, sicut dicis, tantum praefertur matrimonio coelibatus? Quid futurum, rogas? Ad quid quaeso de eo quod futurum nunquam est, ea quaeri futurum sit, quaeritur? Nunquam enim deesse poterunt, qui malint uxores, & quod [illegible] sit coelibatum. Quod autem matrimonium bonum sit, satis superque dictum est. & tamen eo quod matrimonium sit nulli omnino interdictum sicut nec coelibatus, q licet melior sit quam matrimonium continentia [illegible] plus, propterea quam his ipsis, quibus datum est ut possint, unicuique continentiae: aliis vero dicitur Habeat unusquisque uxorem suam; & quae non potest continere nubat: de quo supra satis diffuse diximus. Sed quis nam modo istam perditae frontis homo, qui sibi tantum arroget, ut christiani sine sua ope propagari genus hominum posse & vereatur propterea integrum praeferre coelibatum?
Matth. 3 Nil est quod vereatur: potens est dominus (sicut legimus in evangelio) [illegible] Abrahae etiam de lapidibus illis suscitare ut ranas, & cicadas ex limo pluvia saepe [illegible] generari, quemadmodum murium, quibus dicta Aegypti Thebais post magnos imbres aestivum [illegible] [illegible] sic atra repleatur; vel ut mirabilium fabulae perhibent, ex formicis sine ullis seminibus ex terra. Nonne Deus, (ut me tandem expediam) eadem potestate, qua creavit illos primos homines & quotidie novas animas creat creare possit innumeros. Servate ergo continentiam & ducere vitam coelibem, non est quod propter sobolis iacturam timere qui [illegible] quam deesse [illegible]

mundo posita, qui ultro liberi officium mariti; & gratis adeo contra nuptiarum. Si posset Deus solo verbo si vellet absque opera hominum, non tantum unum sed mille mundos hominibus replere. Atque tam (ut arbitror) satis probatum est satisque constat, nihil necesse esse ad sobolem multiplicandam sacerdotium conjugatum, solum quando iam satis propagati sumus: sed in tanto numero hominum spiritualem propagationem deinceps quaerendam esse potius quam carnalem.

Duo esse genera Christianorum sacerdotum, scilicet & [illegible]. Cap. XLIII.

QVod autem Deus totam hic futurorum Abrahae generationem aliam pulueri, aliam stellis assimilauerit, non est absque mysterio. Quid enim aliud id sibi uult: nisi quod duae ex uno illo populo Christiano generationes: quidam perfectiores & quasi coelestes esse debent, qui inter caeteros instar stellarum fulgentium in istis tenebris micent: de quibus legitur. Haec est casta generatio cum claritate: alii vero minus perfecti, ac terrestres, & propterea pulueri comparati, quippe qui, & terrena sapiunt, & mundanis intendunt rebus animum: de quibus Apostolus dicit, & tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Quoniam hi pulueri, illi stellis merito comparantur: utrique tamen bene agunt, nisi utrique suo modo custodire Dei praecepta non negligant. Quo nam pacto posset agi melius cum uniuerso genere hominum, quam quod alii sobolem gignant, qui nequeunt continere, nisi [illegible] contemplationi dediti ab omni populi communi [illegible] opere licet diuerso, unius tamen familiae sit dispositio, dum suum quisque [illegible] ad administrationem suae gratiae prosequatur. Siquidem sacerdotis proprium est uacare contemplationi, non qua natura homo est, tantum uiuere. Non Sap.4 1.Cor.7

enim oportuit hunc naturae humanae, etiam si sit homo, nec mortalia, etiam si sit mortalis, sed potius, quantum fieri potest, & mente & animo [illegible], sursum ad supernam immortalitatem ascendere: & secundum id quod est in homine spirituum, Deo uiuere: & spiritu facta carnis mortificare, docente nobis Apostolo, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Id enim habet homo commune cum angelis, illud etiam cum beatis animabus: quocirca huic nunquam aptus esse non potest, quicunque male afficitur curis, & sollicitudinibus contingentibus, atque assiduo amore, in eisque [illegible] torquetur. [illegible] enim homines qui his perturbationibus affliguntur, [illegible] uiuere [illegible], & terrenam: propterea decet non administrare [illegible], liberos educare, familiam gubernare, rebus domesticis prouidere, commercia contrahere, aduocationes praestare, aliter medici artem, agros colere, belli pacisque expeditiones obire, & reliqua negotia curantur, quae hominibus conueniunt. At homini contemplationi, & sacris officiis dedito, longe diuersa alia ratio debet esse: quoniam nihil homini esse opus curare, praesertim, quod impedit ac detrahet animum a contemplatione diuinarum [illegible] officio uel in primis [illegible] quanta ualet attentione, uacandum est. Quamobrem certum est illud totum, quod de multiplicatione legimus, allegorice de his ipsis interpretandum esse, & non de propagatione carnali. Quod et Origenes sic & ipse elegantissime est interpretatus. Interior, inquit, homo noster ex spiritu, & anima constat, masculus quidem spiritus dicitur, foemina uero anima. Haec autem duo si concordiam inter se habeant, crescunt, & multiplicantur generatione, [illegible] legitime filios, qui sunt sensus mortificati, & intellectus boni, & cogitationes utiles, quibus terra repletur. Haec est enim sancta copulatio, & [illegible] multiplicatio hominis spiritualis, ut [illegible] spiritual, & ei quasi coniugio copulata fugiat carnalia desideria, & corporeum [illegible]

Roma. 8

[illegible] quae salvantur, & assistebat [illegible] in [illegible] omni [illegible] ab eo, [illegible] de se propheta [illegible] Hier. 3 [illegible] est [illegible] ad [illegible] & alia desponsatio spiritualis hominis, qua desponsatur anima Christo. Apostolo dicente: Volo autem omnes vos uni viro virginem castam exhibere Christo. 2.Cor.11. In hoc sancto connubio concipit anima de Christo, & nascitur generosa progenies, quae est initium timor Dei, [illegible], mansuetudo, dilectio, charitas, sapientia, fortitudo, temperantia, & innumerabilis caeterarum virtutum proles, de qua propheta. Psal. 127 Filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae. Hae sunt verae nuptiae, haec vera progenies spiritualis, & hominis spiritualis, sine incommodis, sine sollicitudine, sine corruptione. Verum quia & ipse spiritualis homo, quam [illegible] corpus est, indiget etiam externis bonis, ut transi[illegible] possit [illegible]. & [illegible] rerum usu contentio, & moderamen quo [illegible], [illegible] sacrosanctis mysteriis, & divinae contemplationi tota mente vacent. Nulli autem [illegible] debet gradus hominum [illegible] [illegible] etiam membrorum corporis, & ipsorum quoque [illegible] officia dispartita sunt. Non enim [illegible] quaelibet [illegible] officium vindicat, neque [illegible] membrum, arrogat sibi membri alterius ope[illegible] est cuique corporis membro officium, & pro diversitate operum diversum exercitium, prout [illegible] ipsius natura dispertit. Unde Paulus apostolus ait: 1.Cor.12 Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus? Omnes ergo unum corpus sumus, & diversa membra sed omnia unius corporis sunt necessario sibi [illegible] cohaerentia, ut alterum sine altero commode se habere non possit. Hoc idem quoque ex admirabili Dei misericordia accidit, & [illegible] corpori

ecclesiae, quod sane multis praestantium dotibus, quasi corporis partibus, ad gloriam Dei esse compositum, atque structum compaginatumque est. Usque adeo ut bene sit cuique secundum donum ad praecepta uiuenti, siue in matrimonio sedere, siue castitatis professionem consecrare. De hoc autem corpore idem Apostolus, Omnes inquit, nos in unum corpus baptizati sumus. Nonne uidemus & [illegible]

Ibidem

ita perpulchrum esse & ad conseruandum [illegible] operi prodesse necessitatem, ut militia uniuersaliter [illegible] multa munera obeant & quam fortes, & [illegible] non esse non possent, non ne diligentur & imbecilliores cum robustis, ut acies ipsa non tantum [illegible], sed & numero quoque formidabilis hostibus fiat; atque etiam & gradum, & ordinem proprium quisque [illegible], & [illegible] fortiantur. De humano ergo [illegible] etiam [illegible], quod diabolo scimus [illegible] esse ut ex omni numero hominum partim deo [illegible] ut rebus diuinis [illegible] partim [illegible] ut filios educent & quotidianis [illegible] ac res priuatas publicasque gerant. Quod [illegible] partitionem & de terrae frugibus fieri uidemus: partim [illegible] quidem ac decimae superis immolantur, atque [illegible] [illegible] templis, & sacerdotibus offeruntur: reliquas uero, quietum & dominorum & agricolarum usui [illegible]. Ita profecto humanae res se habent, ut [illegible] opera ac [illegible] hominum quibusdam ueluti [illegible] sint [illegible] ut alia alii operam, & res aliena opera sibi possit [illegible]. Quod si secus fiat, collabi ac interire omnia necesse est. Facere mihi uidetur ad hanc partitionem illud Pythagorae Samii solemni praeclarumque commentum, de multiplici uiuendi genere ac diuersa ui[illegible] hominum. Dixerat [illegible] similem sibi uideri uitam hominum mercato, qui Olympiae maximo ludorum, & totius Graeciae apparatu celeberrimo habebatur. Nam illic alii corporibus exercitatis gloriam & nobilitate coronarum expetunt: alii uel emendo, uel uendendo, uel etiam explendo, quaestus, & lucra [illegible]

[illegible] qui magis ingenui sunt, & nobiles, nec [illegible] nec lucrum curant, sed solo discendi & [illegible] studio [illegible]: ut & quid agatur videant, & [illegible] [illegible] contemplatione [illegible] vita [illegible]. Haud [illegible] [illegible] cum [illegible], qui in hunc mundum, ceu in quandam [illegible] mercatus [illegible], alii enim gloriae student, & aurae popularis, alii pecuniae & lucris [illegible], alii [illegible] liberis [illegible] ex suis uxoribus, alii [illegible] ex alienis [illegible] operam [illegible] [illegible] & [illegible] omnibus, [illegible] [illegible] contemplationi [illegible] [illegible] rebus, & [illegible] [illegible] & hunc quidem [illegible] pacem [illegible] & sacerdotum [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] contemplationi, & [illegible] [illegible] in hac [illegible] hominum [illegible] [illegible].

Quid sit maledictum sterilitatis. Cap. XLIIII.

QVod vero in sacris literis dicitur [illegible] qui non [illegible] semen in Israel, nihil propterea verendum est nobis, quod liberis [illegible] careamus: nam in eisdem literis etiam scriptum est: Maledictus qui pendet in ligno [illegible] Christus de [illegible] ligno crucis pendens [illegible] omnium maledictionem: quae [illegible] ligno [illegible] a principio [illegible]. Vnde Paulus apostolus: Christus inquit, nos redemit a maledicto legis factus pro nobis maledictum. Sed [illegible] maledictionem non esse, quod [illegible] hominibus [illegible] [illegible], sed quae [illegible] homines [illegible] infamiam & [illegible], ita ut illud maledictum hic [illegible] interpretandum [illegible]. Steriles namque [illegible] apud maiores nostros probro [illegible] & [illegible], [illegible]. At nobis longe diuersa ratio est: [illegible] Gal. 3 Gal. 3

hæc eadem, quæ apud eos dedecori et opprobrio fuerant, modo apud nos honori sint, & saluti. Suo namque testimonio, et exemplo docuit nos Christus Iesus, & relinquere uxores propter se, & crucem ferre post se, & [illegible] ipsum esse discipulos optimos. Sed iam (ut puto) satis probatum esse censemus, quicquid impudici quidam gaudent professionem continentiæ nullo pacto tolerare, aut [illegible] patere: quando sicut per matrimonium carnaliter, ita per cœlibatum spiritualiter in adoptionem Abrahæ, & filiorum Dei multiplicamur. Sed de hoc satis iam, ad reliqua pergamus.

Non purgari aut lauari peccata, propterea quod multi sint, qui peccent. Cap. XLIIII.

NUnc vero illis est respondendum, qui [illegible] numerosa fornicatione peccantium, pertinaciter in iniquo suo proposito perseuerant: & quum [illegible] alia ratione se nequeant, malorum sese consensu defendunt, & turpitudinem suam, exemplorum frequentia, & consuetudinis licentia deprecantur, atque [illegible] loco docentes, quicquid vulgo committitur. Sed compello [illegible] modo, quisquis es sic respondes, [illegible]. Quidnam quæso ad rem, si multi peccent? num tu si quid contra legem a multis agatur, impune feres, si [illegible] alijs pecces? Quin immo eo magis tibi verendum est, quod in te tandem statui debeat animaduersionis exemplum, ut semper illi de te supplicij metu alius deterritus peccare formidet. Quis num te in eo numero improborum magis quam bonorum censeret? nec cum bonis non malum esse, etiam si pauciores sint, quam cum multis? [illegible] hic inter nos [illegible] tam contentio non pugna. Taces, satis laudas. Scio [illegible] ad multam consuetudinem itaque ad hos [illegible] quod est sibi in malo [illegible]. Quid

est quod ex multorum consuetudine uitam suam institui: quam & uisu facere esse, quae sequatur, & à nobis nihil bonum, & habitare [illegible] est? Quod autem nescit se mali, id probe nihil secum commenit. Itaque sapienter uir Flaccus dictum [illegible] uulgatum, Plures malos. Id sane nihil mirum uideri debet: quoniam recte facere rarum, & perpaucorum hominum est. Quid quod ex illis quoque antiquis Romanis, qui tantis ubique laudibus efferuntur, adeo rari semper perpauci fuerint, ut [illegible] magis: quam [illegible] quidam, imo posse à nullo bonos omnes inueniri: Sed obiecto is, qui nihil tantum esse prudentia, quae maxima habet [illegible] ei laudem [illegible] dicet? Rara profecto uirtus, rara [illegible] quodque [illegible], quanto dignius aut difficilius est: stulta sola uilia uulgata sunt, & ubique, & in promptu cernuntur. Etenim omnes natura ad deteriora faciles sumus, & eo magis, quod in his neque duce unquam, neque [illegible], neque comite. Non enim uoluit natura ipsa quicquam magnum esse facile, uel à pluribus [illegible] in arduo posuit quicquid honestum est: atque admiscuit praestantissimo cuique operi difficultatem, ut merito illud Solonis uerbum celebretur, Difficilia honesta omnia. Vnde & Firmianus noster Lactantius, Honorum, inquit, natura in arduo posita est, malorum in praecipiti. Nunquam sane tam bene agitur cum rebus humanis, ut honestiora pluribus [illegible] placeant optima pluribus: quam [illegible] id [illegible] genus in primis uulgo probant, quod facile, quod usitatissimum fit: & nihil habetur magis populare, quam [illegible]. Contra autem uidere [illegible] continentiae [illegible] paucos [illegible], quia uirtuti, palma [illegible] est, & ardua & rarior habet sectatores. Caeterum quanto rariores sunt, qui ad hanc metam perueniunt, tanto illi maiori admiratione, & [illegible] laude digni [illegible] sunt, ex malorum namque comparatione bono-

nisi demum clarius elucescit. Quid est enim qđ quidā tam
sæpe de castitatis cultore laudantur, nisi qđ malo de impu
dicitiæ uitio cōdēnantur? splēdor quidē diurnæ lucis tūc
maxime dignoscitur, quū cōfertur noctis sequenti.
propterea de Noe scriptū est, quod esset iustus, & perfectus
in generatione sua. In quo uerbo (ut interpretatur Orige
nes) ostenditur nō fuisse Noe ex integro perfectū, sed in ge
neratione illa sua perfectū ex cōparatione cæterorū iustū,
atq; perfectū fuisse. Idē quoq; de Loth intelligendum esse
dicit, qđ quum in illa Sodomitarū detentus esset, ideo
ille iustior apparebat. Eminēt quidē, quæ rara sunt & ad
comparationem sui contraria illustriora, atq; admirabilio
ra redduntur. Non enim est admirationi proceritas arbo
ris, si uertice uidetur cœlum tangere, quam tota ferme
sylua eadem proceritate sustinuit; sed quæ sola eo lo
co genita sit, aut admodum rara per multos emineat.
Quid ergo mirum si in tam perditis, ac improbis mo
ribus huius nostræ tempestatis, probi, & casti uiri, uelut
fulgentia sydera inter tenebras noctis, præclarissima uir
tutis suæ luce refulgeant? Quis inter tot sordes homi
num castitatis mundiciem non commendet? non ad
miretur? non colat? quum etiam apud improbos hō
nor semper sit habitus probis, & honestis moribus.
Nunquam enim in tantum conualescet nequitia hominū
quamuis contra uirtutes conspirauerit, ut castitatis no
men non sit uenerabile, & sanctum, etiam improbis.
Quamobrem toto studio & conatu (ut aiunt) opera
danda est, ut sequamur bonos, & raros, deserentes po
pulares e turba, & praestantes aliquid de nobis exi
mium, quo secernamur à uulgo, & inter cœli ci
Exo. 23 ues numeremur aliquando. Ideo in Exodo legitur. Non
sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio
plurimorum acquiesces sententiæ, ut hortatur doctis-
Phil. 2 simus & Apostolus, Omnia, inquit facite, sine murmura
tione, & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles, & sim

plices, filii Dei, immaculati in medio nationis prauae & peruersae, inter quos lucetis, ut luminaria in mundo.

Fuisse semper & bonos, & malos: nec esse tam raros probos, ut quidam arbitrantur.
Cap. XLV.

VErum enimuero quanquam bonos, & castos raros esse non negem, non tamen propterea si raros esse concesserim, quam plerique forsan [illegible] persuadere esse. Nam difficile quidem est aestimare id de plerisque, an nihil certum est, quid de multis respondeam quos suo [illegible] scire. Verum & nescio quo modo in optima quaeque quasi occulta sunt: mala uero, ut scelerata, in luce posita, et plerumque opera sic, ab omnibus agnoscuntur. Nec [illegible] enim noscuntur gemmae abditae, & gemmae, & pretiosissima quaeque terrarum latebris abstrusa recunduntur: sed silices, ac lutum, & id genus alia, passim, & ubique nobis obuia sunt. Idem fere & accidit in moribus hominum: quando nemo fere est, qui non oculis semper sit, quibus quae recta sint cernat, & improbi saepe uenit, ut lateat probitas, tanquam sterili comperta solo, & uitium uelut semen uberi fusum gleba, ubique propagatur, & (ut de malis herbis dicitur) cito surgit, & magis magisque [illegible] solet. Confitentur omnes sub natura quicquid rectum est, & laudabile, quod in [illegible] aspicimus [illegible] oculis perstringi, mala uero, ac turpia quasi arbores Lynceo longe, [illegible] perspicere, ac [illegible] ubique palam apparere. Itaque non desunt qui uelint omne bonos malosque indiscrete confundere, ac improbos [illegible]

[illegible] bonis quoque odium, [illegible] Siquidem hac ratione [illegible] angelorum coetus [illegible] posse nedum hominum [illegible], ob maiorum angelorum, qui ceciderant, superbiam [illegible] bonorum perfectionem. [illegible] angelicae [illegible] adducere. Porro boni & casti [illegible] & [illegible] tur etiam a multis [illegible] & sine vitio transeuntibus; quod est nihil compertum, [illegible] quae [illegible] prudenti [illegible] fore. Perfecta est [illegible] complurium [illegible] continentia ita ut id nisi ab [illegible] impedimentis [illegible] negari non possit. Nam etsi aliqui in ecclesia Dei reperiantur improbi & profani, [illegible] tamen [illegible] adhuc in ea pura & sincera castitas multorum, qui [illegible] continentiae [illegible]: atque gratia eius, qui pro se crucifixus est, ab omnibus [illegible] Quod autem nunc multi reperiantur improbi & impudici, mirabile non est, neque [illegible] aliquid novum: quasi semper ab initio mundi fuerint per multa [illegible] vitia; et nullus unquam ordo hominum fuerit tam sanctus in quo improbi [illegible] plam non sit inventus. Nulla unquam perfectio erit [illegible]

Matt. 3. tam munda seges, quae non sit [illegible] simul & lolium: quocirca scriptum est, qui habet ventilabrum in manu sua & purget aream & congreget triticum in horreum, & [illegible] paleas, & lolium igni comburat. Nihil ergo [illegible] est inter lascivos & impudicos sacerdotes, & clericos, ac cuiusque generis tam religiosos quam laicos, [illegible] continentes, castos & pudicos complures, nam & inter tribulos, & [illegible] rosae [illegible], & illa consurgunt. Vidit & Ieremias propheta in visione sibi a Deo demonstrata ficus bonas & malas. Bonas quidem bonas valde; malas autem malas valde. Similiter de sacerdotibus dicendum, si boni, boni valde; si mali, mali valde. Natura sic comparatum est, ut bona mala [illegible] considerantur, & non nisi inter

ipsa malorum bona, ex diametrorum cõparatione nos Iere.14
cantur. Quamobrem neque Deus (ut asserit D. Augusti
nus) ullum hominem crearet quem malum esse futurũ
praesciret, nisi pariter nosset quibus eum bonorum usibus
accommodaret: atque ita ordinem saeculorum tanquam
pulcherrimum carmen ex quibusdam quasi antithetis hoc
id est oppositis, honestaret. Nam sicut in dicendo, cont
raria contrarijs opposita decorant orationẽ saepe eadẽ,
ita quoque non uerborũ sed rerũ eloquẽtia cõtrariorũ
oppositione saeculi pulchritudo, admirabili dispositione cognoscitur.
Chrysippus philosophus, ut scribit Gellius, affirmabat nõ
nihil esse prorsus ineptius his, qui opinantur bona esse
potuisse, si non essent ibidem & mala: quũ bona malis
contraria sint, & utraque inter sese opposita, quasi mu
tuo fulta nisu consistere: quando contrarium sine al
tero suo contrario esse omnino non possit. Quonam
pacto quaeso iustitiae sensus esse posset, nisi esset iniqui
tas? quove modo fortitudinis ulterius percipere
tur, nisi ignauiae uitium ei foret aduersum? & qua sa
nae rationis continentia discerneretur, nisi ea ipsa uir
tus per contrarium suum, quae est intemperantia nosce
retur? Proinde, homines stulti cur hoc etiam non de
siderant, ut ueritas sit & non sit mendacium? Haec Chry
sippus per quam sapienter. Semper itaque & ubique fue
re boni & mali, casti & impudici: alterum namque pen
det ex altero ut si sublatis alterius nomen utrumque si
mul auferas necesse est. Quis nostrum non optare om
nes sacerdotes integros & innocentes? quales lex, ut
ait Apostolus, constituit sacerdotes eligi ex homini
bus infirmitatem habentibus, qui possent tam pro sua ipso
rum quam pro populi infirmitate offerre sacrificium. Non
sunt ergo sacerdotes qui omnino peccare non possint
sed qui peccare omnino non debeant. Non tam ergo
mirandum si quis eorum peccet, quam laudandum si quis
castus & iustus inueniatur. Nec ille quoque omnino cõ

tenendum est, qui ubi forte ceciderit, statim surgit, &
ad spem surgere eo ipso crediderit, quicunque se pec
catoribus ... consortio infirmitatis, ...
uideat contra ... & alterius ... ; & alienis infirmi-
tatibus parcere. Est uidere in uniuerso genere homi-
num contingere sicut in quauis magna, ac lata do-
mo, ubi non solum sunt uasa aurea, & argentea ut ait Apo-
stolus, sed & lignea & fictilia, quædam in honorem,
2. Timo. 2 quædam etiam in contumeliam. In principio statim mun
di inter filios primos Adæ unus Cain fuit homicida: inter fi-
lios Noe unus lapsus peccauit in parentem, & accepit
maledictionem: inter duodecim Christi Iesu discipulos,
unus proditor Iudas: inter septem primos diaconos, unus
fuit à fide Nicolaus. Adde figuram de uniuerso Israelitico ex-
Iudic. 7 in castris Gedeonis duo millia & amplius armatorum fu-
erunt, & tamen trecenti electi sunt, qui bibentes non flexo po-
plite, sed manu ad os aquam e fonte proiicerent. Et
hi soli cum tam paucis scilicet decem & triginta millibus Ma-
dianitarum & Amalechitarum contra gloriosissimam uictoriam
reportarunt. Sed quid mirum admirari inter mortales im-
probos reperiri complures: quando & Deus ut legitur, in
angelis suis reperit prauitatem (& illa sincera, & cœle-
sti natura quisque angelus sua ab illa naturali, & propria boni-
tate defecerit) simili modo & detrahere ... opere sacerdotem &
sacerdotium quis ex eo ordine sordidus sit, & minus ho-
neste sese habeat, quisquis demum ex omni genere hominum
semper malos esse necesse est, sicut & bonos. Sed qui mun-
do plures boni militent nec ... hoc loco dicam
... partes sunt iudicare. Cauendum tamen est,
ne quis eo errore ducatur ut ille forte exhibuit, quod
multitudini ex his qui honoratissimi habentur improbe ui-
uentibus forte iura se dicens. Id qui fecerit perpetuo ...
nemo sine ... aliter ... uoluntas ...
nam: ... precantibus ... nunc ... nostri
agere conuenerit. Ne quando ... quicquam ...

nostrum [illegible] quod mul[illegible] qui [illegible] ex pro [illegible] non enitescant. At [illegible], nec [illegible] quod [illegible] quod legi bus confirmatum est: quod [illegible] constat, & quod obseruatum est a maioribus [illegible] & in ma [illegible] in hominibus [illegible] perspectum sit, & iudica ta & habita [illegible]. Nihil [illegible] clara nomi na [illegible] ipsa [illegible] semper [illegible] cernitur [illegible]. Verum [illegible] Cicero, nec [illegible] esse [illegible] & [illegible] ab his sec [illegible] sed [illegible] aspernare, ac [illegible] non posse id esse in pluribus, sed in paucis [illegible] esse unum ex paucis, atque ex electis Dei, quoniam ipsa ueritas dicit, Multi sunt uocati, & pauci electi. Quod uero rari sint bo ni, [illegible] est hoc nostri [illegible] Anti quis [illegible] Posthumio [illegible] Cicerone: [illegible] genus [illegible]. Hoc autem [illegible] sunt nostri maiores, hoc nos querimur, hoc posteri querentur [illegible] regnabat [illegible] humanus [illegible] Sed [illegible] in omnibus [illegible] Cicero [illegible] sunt, qui [illegible] quam [illegible]. Sic se pro fecto res habet, semper [illegible] & boni & mali: [illegible] & arca Noe, quae ecclesiae simulachrum gessit, ex cunctis animali bus munda simul atque immunda seruauit. Sagena quoque i lla euangelica ex omni genere piscium, bonos [illegible] [illegible] ad littus [illegible], at boni [illegible] [illegible] foras [illegible]. Sic & [illegible] [illegible] usque ad messem [illegible] [illegible] in [illegible]. Decem quoque uirgines non omnes ingrediuntur cum sponso ad nuptias, sed quinque tantum: quae & uirgines & prudentiores reli quis fuerant. Quod [illegible] aliud, quam [illegible] mundum uniuersum [illegible] esse & bonis, Matth. 20

& malis, sed in fine tandem aduertendos esse tantum
Matth. 25 bonos ad uitam aeternam, malos uero in suis tantum relictos malis, ad supplicium sempiternum.

Multo satius fore nos saluos esse cum paucis, quam cum multis damnari, atque bonos sequi, quam multos. Cap. XLVI.

EXoptare quidem unusquisque debet se saluum esse, ac beatum fieri cum omnibus: si id non datur, cum pluribus, sin ne id quidem, saltem cum paucis. Satis enim & abunde feliciter euenit ei, qui saluus fit, etiam si solus ipse saluus fiat. Alioqui maluisset Loth ille iustus cum ciuibus suis una commorando perire, quam ab iis segregatus solus a Sodomorum incendio eripi. Etenim quisquis profiteri cupit se pium, ideo non est ei quod plerique mali faciunt sequendum, sed quod boni & iusti faciunt: neque curare quod pluribus placet, sed quod melius, quodque per se sit bonum, idemque bonorum iudicio laudatissimum comprobatum & aestimatissime ab his ipsis bonis sequendum. Optimum quidem est bonorum exempla in uita instituere suis simulque non tam quod multi egerint, quam quod optime actum sit sibi ad imitandum proponere: nullis praeterea, quam sanctorum consiliis, & sanctorum doctrinae atque constitutionum [illegible] per tot saecula confirmatis, quorum multitudini non cedere, & quod etiam [illegible] contradicere, nefarium certe est, atque summe impium. Verum quia fieri nequit, ut quod optimum est laudetur usque ab omnibus, tamen quod commune [illegible] quod est magis pium, & quod magis bonis placet, etiam si paucorum calculis comprobetur. Pulchrum enim habere solet uictoriae genus: quando multitudo [illegible] orbi [illegible] orbis [illegible]. Sit ergo nobis potissimum adsectandum, non quod uul-

go, sed

go, sed id tenere quod à bonis probatur, ne temere [illegible] [illegible] balantium pecudum demisso capite præcedentia uestigia, quorum tamen [illegible] ducis [illegible] deducat prosequamur. Pythagoræ illud antiquissimi philosophi symbolum legimus. Ne per uiam publicam ambules. Quod D. Hieronymus interpretatur, Ne uulgi sequaris errores. Vitam suam [illegible] qui uelit ad mare [illegible] quærat communem sibi. Verum [illegible] ambages [illegible] fallere plerumque solent, sed [illegible] longis, & obliquis finibus deducat, certo tamen [illegible] desiit ad mare quo omnia flumina necessario deferuntur. Qui ergo recte uiuendi rationem cupit edoceri, non quærat magna, & insomnia uulgi, & argumenta inania [illegible] quos ignorat, sed eos sibi proponat imitandos, quorum uita laudatur, & quorum iter certo scitur tendere ad cœlum. Non est enim nobis quærendum tantummodo, sed etiam quam tuta, quoue perueniatur diligenter aspiciendum: ut non stulte, & temere secundum uulgi, sed [illegible] leges, & honeste moderateque pro ratione uiuamus.

Apud inferos pœnam esse non leuiorem habere socios in tormentis. Cap. XLVII.

Verum ne quis forte sibi blandiatur, quilibet esse, & sicut cum multis peccat ita etiam se puniendum cum multis, quasi aliquod afferre miseris solatium possit societas in tormentis, audiat quæso quid de hac ipsa re, D. Augustinus nobis per pulchram similitudinem paucis uerbis expresserit. Non solus (inquit) est ardens, qui cum multis, [illegible] qui solus ardebit in tanto malo [illegible]: quandoquidem magis inualescere ignis solet, quo magis in eum [illegible] ligna, atque fomenta congeruntur. Ideirco diues ille [illegible] Abraham poscebat, ut Lazarus ad fratres suos ab infe- Luc. 16

eis mitteretur, qui illos edocerent, ac & ipsi [illegible] aliquando ad ea loca [illegible] perpetuis secum [illegible]. Quod ita [illegible] explorata habent, ac certis [illegible] esse [illegible] quam [illegible] bat magis magisque [illegible]. Vide [illegible] quid commodi assequatur quicunque [illegible] se [illegible] flagitio excusare quam ex eo [illegible] apud inferos [illegible] damnari. Longe ergo satius fuerit flagitiosam perditorum hominum consuetudinem [illegible] procul fugere, quam imitari, seque [illegible] cum paucis, quam cum multis damnari.

Quae exempla continentiae nobis proponenda sint. Cap. XLVIII.

ET ne ignores interim qui tibi praecipue in hoc genere uitae sint imitandi, aliquot uirorum sanctorum exempla proponam, a quibus [illegible] qui optime integritati uitae consulere, recte argumenta sumantur. Nam quemadmodum pictoribus, a quibus imago ab aliena imagine effingenda est, conuenit saepius ad exemplar respicere, ut [illegible] ita sane & studioso castitatis ad uitas sanctorum [illegible] ad simulachra quaedam spirantia frequenter, & assidue respiciendum est, ut ad eorum similitudinem non tantum mores formet, & in omni uitiorum genere, & praesertim in obseruanda continentia, reddat sese omnibus numeris absolutum. In eorum autem numero, quos [illegible], ut taceam reliquos, qui sunt pene innumerabiles, est in ueteri testamento Loth: qui pudicus inter [illegible] Sodomae ciues solus inuentus est, quanquam postmodum per ebrietatem [illegible] filiarum fraude, commiserit. Habemus & Samuelem, qui unus inter sceleratos Heli filios sanctus, ac innocens a flagitio fornicationis semper abstinuit. Habe-

[illegible] Ioseph, qui educatus inter Aegyptiorum [illegible] [illegible] & ab hera petito blanditiis, atque pollicitationi- bus ad [illegible] [illegible], minis, ac ui etiam [illegible] pallium quam [illegible] [illegible] reliquit quod [illegible] cō- [illegible] forme ind- [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible] integritatis [illegible] [illegible]. [illegible] cum filio suo Ioseph [illegible] ille pater Iacob qui pro Rachele [illegible] [illegible] [illegible] quam illam tam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] post tot annos [illegible]. Addas Iosue, addas [illegible], licet illis temporibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed ut ad nostros christianos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] Christum negasset [illegible]

catus erat. Quid Cassianum? Quid Thomam Aquila tem? Quid religiosos & ueteris, & noui testamenti sanctissimos quosque referam, qui in ipsis pene fontibus, pudicitiam sine ulla prorsus sorde uidere? quique pudicitiam ipsa uita habuerunt proprium? Martinianum hic transire nō possum, qui inter Christi eremitas praecipuum habitus ob amore castitatis post celebratū nuptiale conuiuiū, quam uesperi thalamum esset ingressurus, domo egressus, relicta sponsa pariterque & patria, & parentibus, [illegible] rios petiit deserta, & coniugii solatia postposuit heremi solitudini. Beatus quidem Alexius uocatus eadem gratia [illegible] medio nuptiarum sponsam aspernatus, ut esset incorruptus, & mundus, secutus est Christum. Permitto innumerabiles pene alios, quos recensere longum esset, ac pene infinitum. Hi ergo nobis sunt imitandi, nō ignaui, & lasciui homines huius improbae tempestatis. Patitur uehementer sane quisquis turpiter per exempla multitudinis trahi sese mali, & bonos diligenter attendere, atque laudabiliter imitari. Neque enim desunt nobis quorū possimus exempla sequi, et casti & honesti homines. Clamat nobis quam Imitatores mei estote, Clangit euangelii tuba
1.Cor.11 Paulus, & ad sui imitationem nos prouocat dicens. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et rursum, Volo uos oēs esse sicut meipsum uirgines scilicet, ut Anselmus interpretatur, qui ait. Absit ut suspicemur Paulum habuisse coniugem, sic enim à pueritia seruabat spiritu, ut nullam huius rei curam haberet & adolescentulus à gratia Dei esset anticipatus: Ideo uult omnes homines esse uirgines sicut & ipse. Haec ille. An haud ergo tibi uidetur imitari Christum, imitare Paulum, imitare sanctos & si imbecillior es, quam ut Apostolos, aut sanctos imitari ualeas imitare saltē bonos, moratos, religiosos, pudicos. Stultum est enim non optima quaeque sibi ad imitandum proponere. Non sunt quidem attendenda uitia uulgi, sed attendenda eorum praesertim, qui sub nomine religio

[illegible] & Epicureorum uitam degunt, magis quam [illegible] aliud uita aliud professione sectantes: & q̃, ut ait Apostolus, ore confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Vani profecto est hominis malle se plures [illegible] quam meliores, & qui multos aemulantur, pessimos sequi. Nã enim ut in iudiciis, ita & in moribus, [illegible] maior pars praeualet. Ne [illegible]. At quia nos secundum illud quidem nunc est adeo [illegible] ut non & multa & bona & sancta exem[illegible] quae imitari possimus, modo eligere, & se[illegible] meliora [illegible]. Idē [illegible] animi [illegible] eademque ratio uiuendi & moriendi. Adde [illegible] progenies omnes humani [illegible] & si fortuna nos [illegible] non uariat quae ex una nos omnes radice prodiuit, & ex uno trunco [illegible]. Nemo ergo diffidat imitari posse quos uelit, quando [illegible] constitutum. [illegible] qui sectari malos possit, idem quoque & bonos possit.

De [illegible] constantia tam in [illegible] quam in aliis negociis habita. Cap. XLIX.

SVfficere quidem poterat, quod hactenus dictum est, ad ostendendum quantopere sacros homines atque quicunque [illegible] ordinis censentur, omnis [illegible] dedecorat [illegible] quia omnia Gal. 5 quae [illegible] ad hunc locum [illegible] in animo est, pro [illegible] adiiciemus [illegible] & admirandam [illegible] tam [illegible] in [illegible] si quos forte [illegible] haec exempla magis mouerant, [illegible] qui Apostolos [illegible], tanquam [illegible] ad [illegible] disciplinam [illegible] fidem [illegible], & [illegible] & fine

[illegible] ut qui per Scripturas sa-
cras erudiri non possunt, vel ab ethnicis historiis discant,
sint contra documenta minus impudentes. Quid enim
potest esse in causa hac nostra firmius, quam quod eth-
nici ac etiam adversarii nostri fatentur, approbentque
[illegible] esse, atque recto, & bono ubique, & semper ha-
bentur? Quo docendi more, Deus quoque ipsum ali-
quando usum pagina sacra demonstrat. Dixit enim Iu-
Hiere. 2 daeis, ad exprobrandam eorum impietatem. Transite in
insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & con-
siderate si gentes mutaverunt deos suos, & ipsi certe
non sunt dii. Quin ad bruta quoque animalia quando-
que pro eruditione exemplo mittimur. Sic in [illegible] est pi-
gro, Vade ad formicam o piger, & [illegible]. Vade ad apem,
& disce quomodo operatrix est. Diffidentibus autem [illegible]
[illegible] de futuro dictum est, Respicite volatilia
caeli, & bestias terrae, quae neque seminant, neque congregant
in horrea, & pater vester caelestis pascit illas. Liceat er-
go & nobis in hac re exemplis, & studiis uti ethnicorum
& gentilium. Nam plerumque & gentes quae legis [illegible]
faciunt honestatis [illegible], & quamvis Dei legem non nove-
rint, eius tamen legis exercent. Sicut de Iudaeis [illegible]
[illegible] (ut dictum est) [illegible]
[illegible] licebat, [illegible]
[illegible] sordibus. Quin etiam tam
abominabilis erat libido in sacris, ut etiam [illegible]
in Hierusalem ad solemnitatem diei festi quotquot [illegible]
venirent dominum ab omni coitu & ab uxoribus con-
tinerent: quod ut facilius praestarent mulieres cum pueris
seorsum a viris incedere solitae erant, unde factum est ut puer
Iesus insciis parentibus remanserit in Hierusalem. Sed
id fieri a veri Dei cultoribus minus mirandum est. At
illud mirabilius videri debet ethnicos quoque deorum cul-
tores aliquos [illegible], & tantos [illegible]
re [illegible], ut arcerent procul a [illegible] & [illegible]

[illegible] poeta sic dicente. Vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris. Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus. Casta placent superis, pura cũ veste venite. Et manibus puris sumite fontis aquam. Lex quoque apud eosdem erat, quae iubebat adire castè ad deos, cuius Cicero meminit in eo libro quem de legibus scripsit, Ad divos adeunto castè, pietatē adhibento, opes amovento. Qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. Hoc affirmat Iamblichus & Pythagorae praeceptis, Diis semper cum laudibus, amictuque candido, & casto corpore honores adhibendos. Et A. Gellius. Templa, inquit, & delubra non vulgo ac temere, sed cum castitate caerimoniaque adeunda, & reverenda, & reformidanda sunt magis quam invulganda. In tēplo Epidaurii Aesculapii inscriptum fuisse tale distichon legimus, castus ut tēplum quisquis pia limina adiret. Et castum quoque religio [illegible] pit. Galli Cybeles sacerdotes adeo insano superstitionis illius sese amore ferebantur, ut studio castitatis, ne quā quam de ipsorum integritate ambigeret, seipsos Samia testa perderent. Hierophantas quoque apud Athenienses postq̃ in pontificatum electi fuerant, cicutae sorbitione castrari solitos auctor est D. Hieronymus contra Iovinianum. Gymnosophistas vero Indorum [illegible] perhibent in speluncis philosophari & perpetuo continere sese à voluptatibus veneris. Cereris item sacra nisi per matronas castas, aut virgines fieri [illegible] Romanis nefas. Ideo poeta. Annua venerunt cerealis tēpora sacri. Secubat in vacuo sola puella toro. Noctem quoque [illegible] [illegible] sacra facere [illegible] à [illegible] In [illegible] Bonae deae [illegible] à virginibus in populo fieri mos [illegible] erat, ut ea nō [illegible] mulieri prius [illegible] facere nō liceret. Vñ in satyra locus poeta, [illegible] [illegible] (ut D. Hieronymus refert) Aegyptios

Exercendos depositis secularibus rebus, assiduos degere in templis solitos, futuras rerum, casusque ac etiam syderum contemplantes. & nunquam se mulieribus esse miscentes. Et Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in libris antiquitatum contra Apionē inter diuersos dogmata Iudæorum: Pharisæorum scilicet, Saducæorum, Essæorum. Hos autem nouissimos miro afficit laudibus, q̄ à mulieribus semp abstineant. De his quoque ex Philone iudæo christianus Eusebius in sua euangelica præparatione multa disseruit, quorum dicit præcipuum quod alibi, quàm Iudæi cæteri speculentur tracorum philosophos esse habitos. Et præter alia quæ ipsi sapientissime sanctissimeque religiosissime obseruabant, in perpetua castitatem summopere conseruaṫ custodire, ita ut seniores quidamque qui liberis & seruitio continentiæ naturæ cessissent, sollicitissimos præbuerunt: id de feminis in ingenio & moribus prudentissime explicasse, quod experientissimus quisque nouit. De eisdē etiam Plinius in sua naturali historia intelexisse quum dicit. Ab occidente litore Esseni sunt, quos fugiunt usque qua nocentes: gens sola & in toto orbe præter cæteras mira sine ulla fœmina omni uenere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renascitur, longe frequentantibus, quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat. Ita per seculorum milia incredibile dictu, gens æterna est, in qua nemo nascitur, tam fecunda illis aliorum uitæ pœnitentia est. Hactenus Plinius. De his ipsis Solinus quoque ex Plinio multa sumpta huius auctoris mentione, ut eius mos est, inseruit. Interiora Iudeæ quæ occidentem contuentur, Esseni tenent, qui præditi memorabili disciplina recesserunt à ritu gentium uniuersarum maiestatis ut reor prouidentia ad hunc morem destinati. Nulla ibi fœmina: uenere se penitus abdicauerunt, pecuniam nesciunt, palmis uictitant. Nemo ibi nascitur, non tamen deficit hominū

ascendenda, Horatius ipse adolescentem prodidit esse ad quem gradum libertatis aliquis genitura properarit; talibus adeunti aut quem castitatis fides, & innocentia ac munditia pro sequatur. Nam qui non uelleris culpe, qualis fuit ma gna adhuc digressum uelit, dedicatam summouerit. Ita per immensum spatium sermonum, (incredibile dictu) animi gratis est ... puerperis. Haec ille. Sed & Stoici quoque philosophi castitatem similiter consectan tes, docebant nequaquam expedire sapienti ducere uxo rem. Adiiciam insuper (quod magis mirandum est) tantam olim castitatem fuisse seruatam ab ethnicis, ut dicerent ca stos etiam poetas esse oportere: Catullo dicente. Ca stum esse decet pium poetam, ipsos uersiculos nihil neces se est. Et Tibullus. Casta nam Deli casto nam nec poe te. Phoebus cum Baccho, Pieridesque fauent. Quinti lianus quoque in libris institutionum ad confirmandum uocem oratoribus ueneris abstinentiam praecepit. Hos ribus etiam ... dicam. Abstineat uenere, & bac cho, qui Pythia cantat. Mos erat etiam histrionibus ac scenicis hominibus, ne ad recitationem fabularum inepti illa uenere redderentur, praeputium sibi fibula ... ac gentrauere ab utroque latere glandis constringere, ut uel sic a coitu sese continerent. Idem obseruatum in gymna sticis certaminibus, de quibus Apostolus ait. Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: ille qui dem ut corruptibilem coronam accipiat, nos autem in corruptam. Nam & agonistae quum se parant ad ago nem, ... laminis plumbeis renes infrigidare sole bant quo foeditatem humorum naturalium etiam obste rent ..., ne ipsi uel per somnium fornica uenere pol luantur. Cum ergo si Athletae ... carnalis legibus, ob lasciuiam ... & uincendo ceteros ... a ue nere prorsus abstinerent, non poterimus & nos sacerdo tes, uel quicunque alii Christo dediti ..., & ad coelestis ... pro accipiendo aeterno praemio, & immortali glo

eis facilius abstineret. Quanto maior corona est [illegible] seu laurea, seu quaeuis alia, qua donantur eiusmodi Athletae, tanto est po[illegible] tior coronae caelesti, qua donantur continentes. Sed quid moror in exemplo de Athletis usque adeo necessariam ac decentem esse castitatem in omnibus officiis censuit Columella egregius auctor rusticationis, ut & uillicum, qui rusticis rebus perficiendis esset, deligi non nisi castum uoluit. Villicum [illegible] agrestium cura mandanda est, a uenereis rebus maxime auersum: quibus si se dederit, nihil aliud quicquam poterit cogitare, quam illud quod diligit: nam blanditiis eiusmodi perfectus animus nec praemium iucundius quam fructum libidinis, nec supplicium grauius quam frustrationem cupiditatis existimat. Quam sane uere ita cum hic auctor breui oratione [illegible], adde [illegible] quid mirum de uillico, & Athletis, ac etiam [illegible] quod cum semper tradidit eiusmodi, quando illae ipsae alimentis fuerint magistri & non obscuri scriptores, quibus curae fuit pistores, & coquos, & cellarios sub tempus instituere praeceperunt eos, qui harum rerum officia exercerent, castos, continentesque esse omnino debere: qui dicunt administrari pocula aut fercula contrectari non nisi aut ab impubere, aut certe ab abstinentissimo uenereis illo pacto licere. In quibus si quis forte fuisset operatus, uel [illegible] foemina, debere eos [illegible], aut flumine, aut perenni aqua prius quam contigerint penora ablui. Plinius quoque tradit tricentis non amplius esse familias in Arabia, quae per successiones colligendi thuris ius sibi uindicent, sacratasque uocari ob id, nec ullo congressu foeminarum, quum incidant eas arbores, aut metunt, pollui. Ex quo liquet constat quantopere arcenda fuerit libido, quando nec thus quidem, quod offertur aris, etiam diis [illegible] non nisi a castis colligi [illegible] esse duxerunt. Agnus etiam (ut Palladius scribit) castum [illegible], & purum adhibendum illi custodem. Nec inusitatum animal quod absque ullo [illegible] que [illegible] suis fortificat uenereis [illegible] natura odo[illegible], &

[illegible] ab his cæteris liquor [illegible] & ipse [illegible] & de agro [illegible] q̃ esset hostia [illegible] & immolatior [illegible]. Tantũ ait [illegible] castitatis fuisse [illegible] in templo [illegible] natura in hoc ipso admiratione dignissima. De Elephantis enim Solinus de mirabilibus mundi in [illegible] hoc narrat, Venerem inquit ante annos decẽ [illegible] contra [illegible] ad [illegible]. Sed quid ego hæc refero [illegible] quasi non [illegible] castitatem [illegible] contra [illegible]? Verũ enim uero [illegible] tanto studio in suis falsis superstitionibus [illegible] conseruare, quæ [illegible] qui ueri Dei [illegible] Christi [illegible] Comparati [illegible] quæ [illegible] non idem apud eos [illegible] Dei [illegible], quod apud gentes, quæ Deũ [illegible] Neque ratio po [illegible] à Christo [illegible] nõ idem uno Deo [illegible], quod illi [illegible] Nam & dæmones ad [illegible] unius Dei [illegible] Augustinus Porphyrium [illegible]. Nulla ergo uirgo nulla

exclusio erat sacerdotibus Iudaicis: quando ab uniuersis arcerentur fidelibus & infidelibus & barbaris: qui per fuerunt, quam oportuit semper esse in omnibus castitatis. Et si tamen opere magis, agricolae, artifices, coqui, pistores, uillici & huius generis, uel alii sunt qui pro hominibus, etiam profani officii causa mundos sese custodiunt a sordibus: quid faciendum est uni Dei ministro, & sacerdoti, per quem quibus spiritualia mysteria tractanda sunt: quos oportet mente, & corpore interius exteriusque nitidum. Corpus quidem pollutum lauacro abstergi non potest, sed mens hic libidinis infecta nullis lustrari fusionibus, nullo autem ablui recte potest. Quare cauendum tempestiue a nobis quicquid redundet foeditatis, & omnis labes peccati lachrymarum profusione penitus abluenda. Tales enim ministros sibi dominus quaerit, qui mundi sint, & immaculati in conspectu suo. Qui enim sunt Christi (ut ait Apostolus) carnem suam crucifixerunt cum passionibus, & concupiscentiis suis.
Gal. 5

Quam puri ab omni prorsus libidine esse debent qui uelint sacrosancta mysteria sancte suscipere. Cap. I.

Exo. 19 QVonam ausu quaeso debet quisquam pollutus libidine pestilentissima sacris altaribus astare & sacrosancta Christi sacramenta contingere, quando in lege ueteri ubi tantum erat propagationis intentio sanctificari uolentes ab opere coniugali sese continebant. Vnde in Exodo legimus ex Dei praecepto iussisse Moysen populo appropinquare monti Sinai nisi prius essent sanctificati a pollutione uenerea dicens, Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus uestris.
Leui. 7 Eandem quoque in Leuitico, ubi tamen modo umbra, & figura fuerat ueritatis, impuritates & contaminatis hominibus, ita legimus commutum. Anima quaecunque con

[illegible] de carnibus sanctificati sacrificii, quod est domini, in qua est immunditia peribit coram domino. Verum quae immunditia maior, uel foedior, quam sordes libidinis? quae grauior corruptio, quam corporum foeda commixtio? Sed neque Achimelech sacerdos Dei sanctificatum panem Dauid, & his qui cum eo erant dare 1. Reg. 21 [illegible], quam exploratum haberet mundos esse omnes a mulierum congressu, panemque sacrum dari non nisi castis decere. Quamobrem suadet Beatus Gregorius ut etiam qui cum uxore propria coierit non nisi aqua lotus praesumat ingredi templum aut sacris interesse mysteriis; non quod coniugium culpa sit: sed quod admixtio illa coniugii sine foeditate uoluptatis esse omnino non possit. Hic precor lector attende: nec sit graue repetere id totum saepius ac dicere. Quid enim si tanta cura castitatis Hebraeis fuerat uel in pane illo propositionis uel in [illegible] legendo in adeundo templum: quanto magis petitur, quanta munditie nobis Christianis conuenit, qui Dei templum ingredimur, qui sub puris & uisibilibus speciebus non panem Leuiticum, aut alium, sed sacratissimū corpus, & sanguinem Christi usque adeo impudicitiā prohibentis ut non perpetratam tantummodo reprobauerit fornicationem (ut Mosis lex) sed uel sola etiam cō- Matth. 5 cupita mente uetarit. O quales ergo decet esse manus tantarum rerum ministras, o qualem linguam, quae signaculis tam [illegible], O quam mundum, sanctumque animum [illegible] sub uisibili specie uisibilis elementi, sese totum inuisibiliter Christum illum, [illegible] Etenim ibi tunc credere dignum est, cum Deo suo altare angelos atque archangelos, & totum impleri Thronis, Cherubin, & Seraphin, & uirtutibus coelestibus adimpleri. Quomodo ergo potest ut non pudeat ministri interesse tanto spectaculo sordidum: ac tali mundo pollutum, ac [illegible] ministrare, ubi Deum ipsum, & angelos, & uirtutes coelorum habeat spectatores: Meminis-

tote quaeso fratres, mementote tanquam membra vestra consecrata Deo esse, et nullo prorsus pacto decere sordidis libidinibus pollui; ac incestuosis impudi-
1.Cor.3 citiis profanari. Non enim digne capitur, quod san-
Ephe.2 ctum est, loco profano, & polluto. An nescitis quia membra vestra templum sunt, qui in vobis est, spiritus sancti? Iam non estis hospites, & aduenae spiritus sancti; sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei, superaedificati super fundamentum apostolorum, & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo & vos coaedificamini in habitaculum Dei, in spiritu. Dicite quaeso quisnam vestrum suscepturus amicum, non praeparat, ornatque domum, atque exportandam unde non curat omnem immunditiam? Tunc (ut satyricus poeta canit) uox domini fremit: Verre pauimentum, nitidas ostende columnas: Arida cum tota descendat aranea tela, Ergo miser trepidas ne perfusa luto sit porticus, & atria displiceant oculis venientis amici. Et illud non agitas tecum potius ut suscepturus aeternum principem Deum, ut ipsum [illegible] ut sic ingrediens sanctum aspiciat, & sine labe domum, vitioque carentem? Humani namque cordis aula seruanda est Deo: atque in primis curandum, ut detersa undique sordibus niteat. Abstergenda itaque conscientia, purgandae siquidem peccatorum latebrae, & quicquid ibi latet sordium excludendum, ut sub tali sacramento tantus hospes à nobis digne possit suscipi. Probet (inquit Apostolus) seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.
1.Cor.11 Qui enim manducat & bibit indigne iudicium sibi manducat & bibit non diiudicans corpus domini. Quanta autem in sanis & corporis, & animi munditiei requiratur [illegible] communione potuit ostendi, quam Mosem [illegible]

[illegible] maculam (ut est in Levitico scriptum) ne [illegible] maculis quisquam a [illegible] Dei panem offerret. Quod si ob corporalem maculam arcebatur quis ante, quid de libidinis macula sordibusque animi dicendum, quae corpora item inficiunt, atque aegrius absterguntur, quam corporis. Interiores procul dubio sordes per illas exteriores maculas Deus voluit intelligi, quae quidem [illegible] contemptibiliores sibi reddunt [illegible], quam carnis foeda macula ulla corpori [illegible]. In iisdem quoque libris legitur quod rex Babylonis ex omni captivorum turba adolescentes aspectu decoros, & forma praestantes deligi iusserat, qui mensae regiae ministrarent, & quos eunuchos fecerit, eunuchos esse voluit. Quid modo rex ille noster Christus? O quanto puriores, atque continentiores ministros atque eunuchos quaerit, qui sibi assistant semper [illegible] mensae [illegible]: & qui sint ex [illegible], & castrare seipsos castitati, propter regnum coelorum. Hi sunt profecto Dei [illegible], verique [illegible], atque discipuli Christi, qui [illegible] officio atque [illegible], Christum referunt, dum rem [illegible], ita quoque perfectiore castitate, dum [illegible], Christum pro [illegible]. [illegible] ergo iam omnes [illegible] argumentationes, quas hac [illegible] quidam adversus continentiam machinantur, & castitas ministrorum Dei, sicut [illegible] in bonis sacerdotibus ab initio semper fuerit, sic in suo [illegible] robore, ac [illegible] permaneat. Sed hactenus de castitate ministrorum Christi toto hoc libro disputavimus, restare [illegible] modo ne quis ignoret, quia si poena afficiendis sacerdotibus fornicariis, transferre hanc ad verbum legem, quae de purganda fornicatione per [illegible] in decretis patrum, octogesima secunda distinctione continetur.

Levit. 21

4. Reg. 20

Decretum ex concilio Gangrensi, Anni d.R.
Cap. LI. contra sacerdotes fornicatores.

PResbyter si fornicationem fecerit, quamquam secundum canonem apostolorum debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem beati Silvestri, si in vitio non perduraverit, & sua sponte confessus, adiutum et confingit, decem annis in hunc modum poeniteat. Tribus quidem mensibus a ceteris remotus pane & aqua hac sponte in vesperam utatur, tantum autem diebus dominicis, & praecipuis festis modico vino, & pisciculis parvis, & leguminibus recreetur sine carne, sanguine, ovis, & caseo utatur. Sacco indutus humi adhaereat die noctuque misericordiam Dei omnipotentis imploret. Finitis tribus mensibus continuis exeat, tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur. Neque enim debet sacerdos publice poenitere sicut laicus. Postea aliquantisper viribus resumptis, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat exceptis dominicis diebus & praecipuis festivitatibus, in quibus vino & sagimine, ovis, & caseo iuxta canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno & dimidio, corporis, & sanguinis dominici ne indutus fiat particeps sed & ad pacem veniat, psalmos cum fratribus in choro ultimus canat. Ad communionem altaris non accedat iuxta beati Clementis decretum nona genere officii. Deinde vero usque ad expletionem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis paschalibus diebus, tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada in pane & aqua ieiunet. Expleto septimo anni circulo, si fratres apud quos poenituerit, eius congruam poenitentiam laudaverint, episcopus in pristinum honorem iuxta beati Calixti papae auctoritatem eum revocare poterit. Sane sciendum quod secundam feriam unum psalterium canendo aut unum denarium pauperibus dando, si opus est, redimere poterit. Finitis autem septem annis

deinde

[illegible] usque ad finem decimi anni sextam feriam [illegible]
in [illegible] pane & aqua.
[illegible] de fornicatione simplici: sed maiore poenitentia
[illegible] fornicatio, si cum spirituali filia contingit. Quos
[illegible] quae poenitentia hanc [illegible]
[illegible] legibus praescribebatur, hoc quoque decretum prae-
[illegible] in medium proferamus, quod habetur in
[illegible] patrum decretis, trigesima quaestione prima.

Alterum decretum per Coelestinum papam
xxx. q. i. Cap. LII.

Si quis sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, sciat se graue adulterium commisisse: idcirco fornicaria si laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conuersa in monasterio Deo usque ad mortem seruiat. Sacerdos autem, qui mali exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando duodecim annos poeniteat. Postea uero ad monasterium uadat, ibique cunctis diebus uitae suae Deo seruiat. Hactenus decretum. De his uero qui contra naturam, aut cum [illegible] peccarunt, quomodo etiam grauius puniantur superius suo loco dictum est. Discant modo impudici sacerdotes, quam graue sit hoc peccatum, quod a legibus tanta poena plectebatur: & [illegible] imponantur, & [illegible] li absoluuntur, legis poenas [illegible], quasi antiquatae, & mortuae. [illegible] Deus tam [illegible], & [illegible] ut [illegible] temporalem poenam euadet, certe non euadet aeternam. Nolite errare, inquit Apostolus ad Corinthios, neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, nec masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Sed iam expediti a [illegible], & foedis [illegible] tionibus [illegible] e [illegible] scopulo [illegible] deinceps [illegible] secundi [illegible], [illegible] & de coniugatorum molestiis, & [illegible] magis quam molestia a nobis sunt deinceps sequenti libro referamus.

R

BERNARDINI SCARDEONI PATAVINI DE CASTITATE LIBER QVARTVS.

DE MOLESTIIS CONIVGATORVM.

EXORDIVM.

Ogitanti mihi hoc quarto volumine de coniugatorum molestiis scribere tantum iam [illegible] acervus [illegible] sese ultro nobis explicandas obtulerat ut effari eas nō ego pene fuerim. Videbar enim mihi certam spem matrimonio [illegible] vel sola hac relatione posse subvertere. Caeterum quum videam idē etiā pluribus apud maiores nostros antea frequentius factitatum, nec penitus ad hanc diem de antiqua consuetudine quicquā immutatum [illegible] decorū & ipse eorum exemplo fretus, qui ad materiā huius opis maxime facere videatur [illegible] res accepta fuerit [illegible] curiosius perquirens cōiugatorū solicitudines singula recensere. Sed hoc absq; [illegible], q̄ mihi prius cōciliarē plurimos, q̄ tam in odiū populi narandū esse facere velim nō sum. Neq; n. sic post dū matrimoniorū incōmoda & coelibatus cōmoda recensentur, quasi [illegible] aliquid detractum esse videatur. Q [illegible] sicut sacerdotibus propriū est [illegible] & [illegible] coelibatus usq; adeo diversae, atq; inter se ita pugnantes, ut laudari una nequeat, quin alteri fieri videatur iniuria. Verum nō aliter mihi visum est posse facilius coelibatum ostendere, & detinere sacerdotes à desyderio nuptiarū, q̄ eis nō solū, sed simul ipsis molestias atq; miserias cōnubiorū recensi, ex quo facillime cognoscere possit p̄ cōparationem cōmodorū, & incōmodorū, q̄ pacifica, & tranquilla sit illa cōtinētia, & cōtra q̄ turbida, atq; solicita sit illa coniuga

[illegible] atq; [illegible] ipsi caelo, & illi q̃ [illegible] ne-
gocio [illegible] agit. Amor namq; & charitas uxoris, ac li-
berorum & [illegible] est maxime, [illegible] atq; [illegible]
[illegible] curas [illegible] affirmat, q̃du
[illegible] suspectio & [illegible] semper sint. Sed ne quis id mihi Heb. 13
[illegible] marito à coniuge posse, ego in primis [illegible]
dico cum Apostolo honorabile connubium, & torum immacu-
latum, neque profiteor per haec ullo pacto matrimo-
nio ulla quicquam detrahere, quod iniquum, & hae-
reticum, atque damnabile esse certo scio, immo ut su-
periore libro manifestissime patet, uehementer
damnamus, qui cunque [illegible] nuptias solutas,
& liberi ab uxore [illegible]. Quamobrem nostra
[illegible] in his quae dicta sunt, ac deinceps
dicentur, non [illegible] an liceat uxorem ducenda sit (quod [illegible]
te reprehendi posset) sed [illegible] an sit uxor ducenda [illegible]
[illegible], si haec est [illegible] & cardo rei. In
hoc quidem si culpandum sum, nec sancti quoque doctores, nec
ipse quidem Apostolus culpa uacabit, qui de hac eadem re dili-
genter, & copiose, & eleganter disseruerunt, quos hoc loco
[illegible] atque [illegible] probatores habemus. Addam [illegible]
[illegible] decreta, quibus [illegible] & cum quibus [illegible]
[illegible] habet error honestus. Sunt enim
ferme innumerabiles de his rebus libri neque abditi, neque
obscuri. Quo circa nemo me [illegible] alios
sequuntur, dum sanctis hominibus studeo castitatem [illegible] eo
quoque de nuptiis [illegible]. Dico ego, & [illegible] D. Hieronymus
mo [illegible] possum uoce [illegible]
[illegible]. Non damno ego nuptias, non damno connubium. Volo 1. Cor. 7
[illegible] aut [illegible] ad [illegible],
aut ex [illegible] quamque causa ducere uxorem, & obiectare
sese [illegible]. [illegible] matrimonii [illegible] culpam
[illegible] esse [illegible] sed [illegible] à
[illegible], & à spiritualibus hominibus declinandum, ut liberi, &
tranquilli [illegible], & spiritualis [illegible] defendi [illegible]

regrediar apostolus dicens. Volo autem vos sine sollicitudine esse; qui sine uxore est sollicitus est quae domini sunt quomodo placeat Deo. Qui vero cum uxore est sollicitus est quae sunt mundi, & quomodo placeat uxori. Magnus ergo debetur honor coniugio, quod Deus instituit, & benedixit propter sobolem, at maior debetur castitati, qua sese castrant homines propter regnum caelorum. Dictum adhuc est fortasse quispiam. Nimium accumulasti molestias coniugiorum [illegible] carpis uxorem. Accumulavi fateor multas & graves [illegible] coniugatorum caelibes, quibus non conveniunt [illegible] sed notas verasque & quas inficiari nemo possit qui vel uxorem expertus fuerit. Atqui vero plures etiam & doctores scripsere fornicatorum molestias pro illis quibus, & continentiam & matrimonium commendarunt [illegible] bet aliquem qui nondum voverit castitatem quod scorto [illegible] ciat tam coniugatos quam solutos pariter a vitio fornicationis abstinere. Legant igitur (quam sic dispari necesse sit) quae superioribus libris scripsimus tam coniuges, quam coniugati libri, sed quae hic scribimus, legant tantummodo caelibes. Primus ergo liber factus [illegible] Secundus vero, tertius quartus & quintus caelibi. Sextus autem coniugatorum ac caelibum deinceps quod sequetur, illo praecipue sacerdotum & caelibum. Suum itaque accipiat unusquisque sine querela, & desinat maledicere, ac benedictis detrahere. Sed iam divina gratia freti de coniugatorum molestiis dicere incipiemus.

Oportere ob molestias & sollicitudines [illegible] operam dare continentiae. Cap. I.

RESTAT quidem nobis deinceps pro viribus explicare, quid nam sit, quod tantopere religioso viro expediat foeminarum consortia devitare, atque ob id coniugiorum molestias hoc loco clarius recensere, quo plenius intelligi possit quam [illegible] considerat [illegible] mulieris, & e diverso quod contra copiae tranquillitatis & pacis plenam afferat con

perpetui coelibatus. Quid enim quaeso homini sacerdoti & uiro religioso uni intendenti [illegible] esse potest, sua a commodis multiplicatis, quam esse ab omni molestia, ac solicitudine liberum atque uni tantum rei solicitum intendere, quomodo placere Deo possit, quibusque [illegible] hostias [illegible] quoque [illegible] rent Deum iuste colere? Quod quidem peculiare maius est, ac proprium sacerdotii, quam decet, quibus est [illegible] diuino esse cultui mancipatum. Neque enim aliud hic declaratum est ei, quem spiritualissimus uocauit in sortem hereditatis domini, & quem hoc in gradu collocauit, ut ne quid de intentione ministeriorum Dei, & de opere spiritualis curae, aut profanae cuiuspiam rei gratia detraheret. Nam quum in cunctis rebus omnia rite, ac decenter fieri par sit, in sacris uero etiam decentissime fieri oportet. Quare ea forte ratio fuit, quod Pythagoras in suis Symbolis legitur prohibuisse discipulos dum interessent sacris ungues sibi desecare. Quod est in expectatione nihil decere [illegible], & ea scurra agere in sacris, quod sit a sacris alienum: & quod non a nobis, sed mentem nostram diuertat quoquomodo ab intentione sacrorum. Quocirca scriptum est, Nemo militans Deo implicet se negotiis secularibus. Si enim miles secularis implicari aliis impedimentis non debet, quanto magis miles Christi? & liberatores mundi? quanto magis praecipui adoratores Dei? & expugnatores diaboli? Inter omnia autem negocia & curas secularis, nihil arbitror neque grauius, neque molestius esse, neque quod magis distineat, atque occupet hominem, quam uita [illegible] dedita. Ubi enim [illegible] semel animum comprehenderit, statim a contemplatione coelestium ad terrena, atque profana conuertitur [illegible] nihil fere possit aliud cogitare, quam secularia quibus premitur, & uoluptates, quibus afficitur. Etenim uera illud [illegible] Platonis eloquium, nihil aeque humanum animum [illegible] a diuinis [illegible] 2. Timo. 2

uitia, q̄ uenus & uita libidinibus dedita. Vnde scribēs ad Dionysium. Procul inquit a molestiis & a uoluptate dis iunctus. Neq; enim nihil quicq; aliud nihil quicq; diuini suspi cere possunt ii, q cogitationem suam in se tam turpe atq; contemptum deiiciunt. Sicut n. oculus perturbatus non potest quicq̄ acutius intueri, ita nec animus occupa tus quicq̄ sublimius meditari. Certū est aūt hanc libidinē nō tā corpus eneruescere q̄ interficere mentē possumus atq; sibi penitus quicqd est in homine rationis, & ipsum denique totum hominem uendicare. Neque n. conclu sio eiusmodi affectus ac furoris ulla ratione neq; [illegible] gis delectatur libentius; at penitus sei imperet ex sua homi nis ratione, cui obtemperare naturae lege deberet. Quo fit ut corpus & animus pariter eo impetu ac furore tur bentur, ut nihil subinde eis constare possit: quin summa infamia, & fides uera & ulla uirtutibus male tollerantur. Licet oīa ipsa cernere [illegible], qui libidine confran tur aut nimia uoluptate gestiunt, quomodo interim uul tus, mores, motus [illegible] & denique penitus omnia cō funduntur. Nam sicut ignis cum aridam fomitem repe rit [illegible] flammas ascendit, ac [illegible] urbe [illegible] fumosa & homo quū inciderit in materiā exal turanda libidinis, tanto mox accēdit [illegible] ut intus for risq; totus [illegible]. Dū uero ita ardet quo modo poterit in tanta [illegible] lasciuarum cogitatio num continentiae ministrare & aut precationē, aut me ditationem, aut spiritualē quāq; mente, animoq; cōcipi at? Quamobrem sacerdos in primis cui ex officio sa cris mysteriis incumbendum est, abstinere his uoluptati bus penitus debet, q̄ hae uel maxime deprauant mentē tum ac retrahūt animū & cor a diuinis. Et ideo Cato il le Vticensis in quadā concione sua ad populū ita dixisse perhibetur. Si absq; foeminis (inquit) Quirites posset es se mundus, nostra conuersatio non esset absq; diis. Etiam et dicit [illegible] Paulus. Si acceperis inquit uxorem non pecca sti, & si nupserit uirgo nō peccauit, tribulationē tñ carnis

[illegible]

1. Cor. 7

[illegible] huiuscemodi. Quod ait hic aliud, [illegible] carnis [illegible] liberi & uxoris cura [illegible], atque [illegible] solitudinem [illegible] genus multi [illegible] parentes, coniuga[illegible] derelinquunt. Vnde apud comicum legitur, uxor & [illegible] consensu [illegible] uxorem, quid sibi [illegible] cura, Ideo Magnus [illegible] In [illegible] occasio [illegible] maxima ad [illegible], [illegible] secularem, ac ad [illegible], & [illegible] cogitationes, [illegible] matrimonium. Vere [illegible] dicta. Nulla enim [illegible] naturae, con[illegible] cupiditatem [illegible] uno, [illegible] fe[illegible] coniungi, quod [illegible] matrimonii [illegible] [illegible] bene vide sibi prouide & si po[illegible] molestiae ac necessariae curae prouidens.

Neminem molestius occupari, quam qui mulieri quoquo modo addictus seruit. Cap. II.

ENim vero quum omnis occupatio [illegible] solet auocare animum ab intentione diuinorum, nemo tamen grauius [illegible] occupatur (ut [illegible]) quam qui est uel mancipatus uxori, uel foedo [illegible] amore copulatus. Sunt hae curae tales, ut non Dei libere inuocare [illegible] neque cogitare aut meditari [illegible] Quid quaeso tam [illegible] constitutum, 1. Timo. 4

quam [illegible] eiusmodi ardoribus [illegible] Quem [illegible] ratio [illegible] ad [illegible] non modo sensum ac uoluntatem [illegible] ad [illegible] commutat? Quo [illegible] liber [illegible] habendus est [illegible] [illegible] non modo non liberum sed etiam nequissimum seruum appellandum esse M. Tullius affirmat, [illegible] Nec [illegible] nostris [illegible] marito [illegible] Quam significanter [illegible] est [illegible]

esset tam imperiosae ac durae dominae, seruitus ista non est? & quidem miserrima omnium, quippe qui ei, qui ita seruit, uel is noctis assiduus haerere necesse est, ut qui sit alligatus pistrino. Datur praeterea comiti praedictum. Optio tua est, utrum existimes te esse malis liberum, an nuptiarum seruum statum degere. Cui autem non potest uxor dura, & intolerabilis contingere nisi qui abstineat se prorsus à nuptiis? M. Cato uir summa authoritate, ac singulari sapientia praeditus, quum in concione quadam sua, qua in cetera lubet, Romanarum mulierum effraenatam licentiam castigaret. Omnibus inquit hominibus nos Romani dominamur, nobis autem uxores. In hanc ferme sententiam prompsit aliquando & Themistocles Atheniensis. Nam is quum à se filius quaedam minus aequa matris intercessione impetrasset, respiciens ad uxorem dixit. O uxor uide quid agis. Athenienses Graecis imperant, ego Atheniensibus, tu mihi, tibi filius. Quare moderetur licentia ac impendens puer plus unus possit, in uniuersa Graecia. Mihi autem nequaquam absurdum est hoc quam Lacaenae illa quae olim mulieri cuidam Atticae percontanti cur solae omnium Lacaenae uiris licentius imperent. Sic respondit, quia solae etiam Lacaenae uiros parimus. Vnde illud profluxit adagium, *Solae Lacaenae uiros pariunt*. Constat enim Lacedaemone fortissimos uiros nasci solitos, qui tamen maximum imperio seruiliter uxi omnium fuisse feruntur. Sed & apud Aegyptios plus honoris, ac dignitatis olim reginae, quam regi impendi solitum legimus, atque in priuatis mulierem uiro ubique dominari. Verum hoc tempore nullas non Romanas, non Lacaenas, non Aegyptias esse existimo, quam imperare uiris suis omnes nolint. Et si nihil horum experiamur in contrahendis matrimoniis proferatur, ut apud Aegyptios qui in confectione dotis promittebant se uxorum arbitrio parituros. Non immerito ergo Zorobabel heros ille Hebraeus (ut in sacris literis legi-

mini sapientiae palmam est consecutus: qui, dum forte contenderent inter sapientes, quid esset in mundo fortissimum: & alius aliud, alius regem, alius rem aliam dixisset, asseruit ille, fortiores esse mulieres: quod diceret eas omnibus dominari. De hac ipsa re, si mihi forsan parum creditur, fides adhibeatur his illis ipsis qui nuptiarum ac foeminarum ... perdifficiles, nemo facile melius nouit quales qui illa quotidie cogitur experiri. Nam cum plerique nimio amore caeci hoc malo se obligant, ut postea animaduertunt ac ipsi habebit in ea se nescio quo suo negligentius, quam par fuerat ... non debito quin omnes (modo non ... fateantur) fateantur solos coelibes esse beatos, qui soluti iugo foeminarum uitam liberam agunt. Hinc grauis illa poetarum querelis & obiurgationis plena, Certe sanus eras, uxorem Postume ducis? Dic qua Tisiphone, quibus exagitare colubris? Fuerunt quidem, & olim preter nostros christianos monachos, & heremi cultores uiri praestantissimi, qui ob eam ipsam solam, quam dixerim tranquillitatem, ad solitudinem & ocium profugerint, ac sese a nuptiis, & ab omni foeminarum commercio penitus abdicarunt: ut soluti & liberi philosophiae studiis ac contemplationi uacarent. Liber enim uere is est qui sine uxore est, & puritatem castitatemque continentiae perpetuo seruat. Legitur preterea de Apollonio Tyaneo quem plerique Pythagoricae sectae laudarunt, eo dixisse non licere, qui uxorem habet cum aliena muliere misceri. Hoc inquit ille ad alios prohibendos arbitror, mihi uero nec ducere uxorem, & ... omni se uenerea abstinere est animus, ut liberet ... & Iouinianum haereticum, quibus ... nuptias ... diceret esse ... aut commendatum coniugatorum, uxorem tamen numquam uoluit ducere, propterea ipse dicebat ... ex eo speraret sed tantum, ut coniugii molestiis liberius esse 3. Esdr. 4

fieri ex libero homine esse mulieris mancipium. De hac
1.Cor.7 eadem seruitute Apostolus ad Corinthios scribens inquit: Seruus uocatus es? nō sit tibi curæ: sed si potes liber fieri, magis utere. Quod huius interpretationē Origenis ita intelligendum est, ut seruum dicat eum qui coniugali conditione constrictus est: quoniam uir non habet potestatem sui corporis, sed eius uxor: liberum uero consistens quid careat connubiali seruitute.

Quam misera sit seruitus coniugatorū. Cap. III.

Misera sanè uidetur esse oīs seruitus, quacunq; ratione homo homini seruiat: quē ut latinus philosophus noster Cicero acute differit, bene sibi cōnatus à natura animus nemini parere uult: ut ea longe miserrima, quā propter libidinē à uiro nobili seruatur subiectus mulieri, quā cōtra Deus hunc imperare & illā seruire præceperit. Sollicita ac misera profecto est omnis seruorū conditio, attamen hi quandoq; libertatē, uel redemptione aliqua, uel heri sui munificentia ubi diu, fideliterq; seruierint, cōsequūtur. Quin & licebat olim his, qui acerbiore seruitute premerentur, ad statuā cōfugere, & uēditionē postulare, atq; uel sic immutare aliquo pacto suæ crudelis dñm, atq; seruiturē maritorum, sola mors soluit. Si miserū est ergo ubiq; seruire, multo miserius est seruire inferiori, & ubi nulla ratione possis effugere seruitutē. Quid q sunt uxores quædā adeo improbæ, & seruitutē maritorū adeo immanes affectātes, ut eos & uerberis, & magistris plecti omnibus modis, quatenus filii pro arbitrio tanq; iumentis, & brutis animalibus abutātur. Erit fortassis multorum, qui putet falsa & cōficta esse quæ dictimus, & quia magis maritorū molestias coaceruamus, eo minorē habeat dictis fidē. Sed utinā nō multo & plura mala essent, quàm ego uel recensui, uel ignarus sum, uel q & multa pudēriq; prætereo, uniuersa aūt soli mariti.

[illegible] ac legē [illegible] verbis, quod [illegible] Leontio fratre dixit. Ad summum, [illegible] frater [illegible] [illegible]. Quę quū Leontius interrogasset, Quid ita Mari? respondit, quia scirem. Namque quis [illegible] non credit [illegible] consulit [illegible] [illegible] quidem respondebant modo [illegible] barbarorum homi[illegible] dari q perferre sub imperiosa femina perpetuam servitutem. Non enim [illegible] dura [illegible] esse imperia, q quę [illegible] femina [illegible] dominatio [illegible] tolerabilis est, & omne [illegible]. Sed qd ego hęc refero, qui [illegible] mulieber [illegible] [illegible] aliquādo impe[illegible]. Nemo, q [illegible] qua parte stringat calceus, nisi q eū [illegible]. Celebratur, [illegible] nobile apophthegma Pauli Aemilii amicis [illegible] pedē calceo novo indutum porrigentis. Vos videtis, inquit, [illegible] & novū calceū, q aptus meo [illegible] pedi, [illegible] qua parte comprimat [illegible] pedē. [illegible] Papyrii [illegible] ab oībus laudaretur, suis [illegible] esse [illegible] [illegible]. Themistocles [illegible] Aristotelis discipulus [illegible] [illegible] conjugali [illegible] imperii & [illegible] foelicitatem per [illegible]. Hipponactes [illegible] dice[illegible] [illegible] duos [illegible] nuptiarū [illegible] funeris [illegible] nuptiarū [illegible] funeris [illegible]. Quid [illegible] Pacuvii [illegible] de una sese singulę suę suspenderant laclrymantem, sic [illegible] his verbis ab Arrio [illegible] amico [illegible]. O [illegible] [illegible] suspensus

eius foelix arbor suspenderit, & gratulare plantæ illi fœlicissimæ. Rogauit subinde per iocum dari sibi de eadem arbore surculos, quos & ipse suis hortis insereret, ac propagaret, ut esset (credo) uxori suæ minimum uiuacior, unde & ipsa pendere cito posset. O quot sane uiri in foro publice adiudicantur uulgo foelices: qui opibus, & dignitate, & honore multis præstent, qui tamen etiam intra domesticos parietes, ut uilia mancipia ob improbos, & importunos uxorum mores, misere, grauiterque uexantur: quanto quæ foris honestis uiris, apud homines magis nitent, tanto domi apud uxorem propter contemptum, & apud semetipsos, propter conscientiæ testimonium magis sordent. Nec ab re propterea Mitio ille terentianus foeliciter secum agi dicebat, quod uxorem nunquam habuisset, quod unū maxime fortunatum esse censebat. Quam foelicitatem ne quando perderet Thales ille Milesius unus ex septem sapientibus græciæ, suadenti sæpius matri ut uxorem duceret, perbelle affectis suis his responsis imposuit. Primo nanque respondebat. Nondum est tempus mea mater uxoris habendæ quū sim iuuenis adhuc. Processu uero temporis, iam senio fessus, quum illa acrius instaret, atque idem frequenter repeteret respondit. O mater non est tempus amplius, quum senescenti mihi uxore opus non est. Idem fere sibi uult illud dictum Diogenis, qui aliquando interrogatus: quando esset uxor ducenda, Iuueni (inquit) nondum, seni nunquam. Simplici enim et urbanitate sermonis suadebat abstinendum prorsus matrimonio, qui tranquille uiuere uelit. Vnde Paulus ad Timotheum: ut tranquillam (inquit), & quietam uitam agamus, in omni pietate, & castitate. Quod est dicere, ueram uitæ tranquillitatem, & animi quietem, non nisi in cultu & obseruantia religionis, & in castitate, & carnis integritate consistere.

1. Timo. 2

Non posse quenquam bona fide voluptatibus, & lucris simul inseruire, animum inten-dere: Cap. IIII.

QVis iam hoc vel sua sponte non videt, neminē tacitum habere posse, atque simul corporis voluptatibus studere ut non animi tranquillitatem mox perdat? Affecta siquidem & afflicta eiusmodi perturbationibus mens nil nisi sordidum, atque corruptum cogitat sicut ait ille. Syncerum nisi vas, quicquid infundis, acescit. Neque enim bona fide quisquam sese in diuersa simul studia intendere poterit, iuxta illud seruatoris nostri Dei dicentis. Qui non colligit mecum dispergit, & qui non est mecum contra me est. Et idem prouerbialiter affirmat neminem posse duobus dominis seruire, ut dum uni adhæreat alterum non relinquat. Nullum quidē est honestissimum rerum duplexque consortium; si corporalibus rebus seruias spiritualis ministeria animo delectas necesse est tuum cogitare consilium, simulque astare terrena, non magis est unius animi, quàm unius oris (ut aiunt) sorbere & flare. Siquidem humanus animus agri instar uidetur imitari, qui & si natura fœcundus sit, istaque semina recipere non prius tamen ea fouere recte poterit, quàm tribulis, graminibus, lappis, aliisque inutilibus herbis fuerit diligenter expurgatus. Quonam pacto quæso poterit quis libere, & ex corde seruare diuinis, qui quoquo modo siue maritus, siue fornicator siue adulter subest similiter imperio mulieris? Credite fratres, non consonat lyra citharæ, neque cū hac cithara concordat sacerdotale psallterium. Etenim quū nihil aut honestius, aut sanctius agi possit re diuina & ea munere; quia sacrosancta illa mysteria corporis, & sanguinis domini perficiuntur, quid magis decet non uti deo quàm exhaurire mentem his perturbationibus, & curis, & animis semper astare paratis, ac corde, & animo

Matth. 12
Matth. 6

expurgato, & libero, Deo nostro placere studeamus. Quod nequaquam fieri potest ab his, qui mulieribus, aut liberis quoquomodo obstringuntur, acutissime definiunt. Nam et coniugium, ut asserit Io. Chrysostomus, & si minime peccatum est, tamen multa parit mala etiam, quando in opere eius facile fiat malum ac frequenter peccetur. Quod autem non semper sit absolute bonum matrimonium, idem author hoc argumento confirmat. Nunquam, inquit, praemium promittitur abstinentibus a bono; sed quia abstinentibus a coniugio praemium debetur, satis patet coniugium non esse simpliciter bonum. Validissima sane ratione atque firmissimis argumentis roboratur a tanto doctore id quod asserimus, non decere sollicitam sacerdotalem perfectionem contaminari ullo pacto molestiis his, aut molestiis capiatur: quandoquidem id genus sint, cuiusmodi sunt honores, & divitiae, & eiusmodi quae indifferentia solent dici, quae neque mala quidem, neque bona possint haberi: sed velut in meditullio posita, tunc bona vel mala eventu ipso utcunque noscuntur. At qui vero decet religiosum, ac sacrum hominem aggredi quicquam, quod facias, bonum ne, an malum futurum

1.Cor.7 sit, pro certo nesciat. Non sic plane est de continentia caelibatus, quam Apostolus ipse pro certo dicat, Bonum est homini mulierem non tangere, oporteretque omnes homines caelibes, & castos esse ut sese sustinerent mulierum imperii subiacere. Caeterum ut elucidius constare possit, quantum quamque consentaneum sit quod asserimus (bonum coniugium venia) coniugiorum etiam multis, magnisque exemplis, atque institutis exponemus. Est enim operae pretium nostros consiliis omnia haec incommoda inspicere: ut a desiderio uxoris, & ab omni possint venere sancte sese continere. Is enim ipsis qui neque curent uxores licet ducere, late caelibatus bona & coniugiorum incommoda animadvertant: qualiter in eo, quod elegerint,

aliæ genere hilariter & contenti, ac sibi placêtes uiuant: illud scilicet Plautinum uerbum dicentes, Liberæ sunt ædes, liber sum ego, libere me uiui uolo.

De molestiis, & incommodis uel uxoris, deq; insatiabili ingenio mulierum, Cap. V.

COnditæ in pelagis (ut lepide ait Plautus) nulla igitur est optima sed alia alia peior. Côsiderat & de muliere Salomô. Mulier, ait, bona difficile Eccl.7
inuenitur, uirum de mille quidem unum reperi, mulierê autem ex omnibus non inueni. Mirum q in mille non inuenerit unam mulierem bonam, magis etiam mirabile, quod nec in pluribus millibus contendit. Quod q̃ tamen sit, adeo sane facile cognitu est, ut & noscere per se quisq; possit, & ad confirmandũ, quod dicimus, nihil attentiori oratione sit opus: quando mulieribus rixis plenæ sint ubiq; domus, thalami, lecti, atria, porticus, fora, uici, urbes, & denique omnia. Nec est quin ea re ante euoluas uolumina librorũ ac scriptorum antiquorũ audire necessariũ est, at uelis adire publicũ atq; egredi in uulgus, & præbere aures querimoniis. Vndiq; rixas, et lites cõtingunt, querelis pulsabêris, undiq; tibi aures insani obstrepent clamores eorum, qui uxores que absolutê maledictis incessunt. Quocirca non abre Romanorum superstitio huius tanti mali deprecandi gratia, Viriplacam deam sibi fecit, eique sacellum intra mœnia dicauit, ut quoties inter uirum, & uxorem aliquid (ut fit) iurgii intercederet, eo dissidentes coniuges conuenirent, ubi postquam diu multa utrinque altercati, atque liberius locuti fuissent, quæ uellent, concordes inde domum omni querela Viriplacæ fauoribus sublata repeterent. Erat hoc templum Romæ, & domus, & frequens dissidentium coniugatorum conuentus, celeberrimum, & Viriplacæ

tamē cunctis in tota urbe statuerit uenerationi religio-
sisq; formidini. Neque uero mirum huic deæ Viripla-
cæ nomen est inditum potius quam Vxoriplacæ; qui-
dem quidem frequentius uiros uxoribus, quàm uxores ui-
ris placare consueuerat. Nam si uiros, quoties uxo-
res offendissent adire Viriplacam dei potius Vxoripla-
cam oportuisset, procul dubio satis crebrius maritos
... potius nunquam à templo abesse, quàm co-
quotidie commigrare. Solent namque connubia multa-
ea (neque enim uniuersis pariter eodem iudicio nota-
mus) de industria rixari cum uiris suis, & occasiones au-
cupari iurgiorum, quibus assidue suos exerceant mari-
tos, ne quiescere, aut uacare contingat. Traditur etiam
Athenis (ut Plutarchus refert in uita Alcibiadis) institu-
tum fuisse magistratum, cui in tam frequentibus coniu-
giorum discordiis pro uxore uiro, & tantum uxori subla-
tis contentionibus authoritate publica reconciliare ius esset.
Non frustra sane id à sapientibus uiris eorum legibus
credendum est, quum & Diogenes cynicus diceret nul-
lam tam bonam uxorem esse in qua nō inueniatur quod
queraris. Et Simonides uir sapientissimus, interro-
gatus aliquando, quid esset uxor, respondit. Vxor est
naufragium est tempestas domus, quietis impedimen-
tum, uitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna damno-
sa, fera contubernalis, ... necessarium mali. Huc
pertinet & illud festiuum Varronis dictum. Thesaurus ma-
lorum mulier. Propterea Gorgias rhetor celeberrimus,
hac & ipse peste laborans haud illepide fuit à Melantho
publice pulsatusq; derisus. Nā quum is in Olympicis quæ
Ioui totius Græciæ celebritate habebantur, longa oratio-
ne de Græcorum concordia perorasset, Melanthius il-
lum, delusitq; lepido responso ferunt. Hic nos egregius in-
quit, orator nobis omnibus, ut hanc inter nos Concordiā
nemus una hora persuadere nititur, qui se, & uxorem, &
ancillam tres duntaxat ut inuicem consentiant toto tem-

[illegible] nunquam potest. Nempe uideri si tibi [illegible] Melissae non debebat pro Gorgia hic tibi respondeam. Facilius enim ille dixerat posse se totum Graeciam [illegible] continere, quam Zobotipum [illegible] felicitatem sibi, atque pacificam reddere. Nec in [illegible] raro quidem, aut nunquam sibi [illegible] in bello par [illegible] cohabitare, [illegible] pulcherrimum dictum [illegible] Qui non litigat, caelebs est. Vnde Cremes ille Terentianus [illegible] sub persona [illegible] Perge [illegible] mulier molesta esse; Nul[illegible] in uita mea, [illegible] fuerit? Non hic [illegible] Antonii [illegible] doctissimi, quod non ideo placere [illegible] debet quod [illegible] sit, quam [illegible] redolent [illegible] quibus [illegible] opera esse iudicant ad [illegible] tranquillitatem.

Nullam inquit, nec quietam nec felicem [illegible] pro[illegible] esse; Uxor caret, id non magis facere [illegible] quam [illegible] plurimis uere. Hoc enim [illegible] possi[illegible] de marito, nec [illegible] qui perperam, [illegible] uxor [illegible] Siquidem foeminea natura [illegible] est, & garrula, quamobrem [illegible] de industria simulasse zelotypam, & [illegible] pallida [illegible] cibo abstinet, inque aliquo domus angulo gemebunda, [illegible] dolore, de marito conqueritur. Si uero super aliqua re [illegible] animi [illegible] quid [illegible] potest [illegible]

atque usque adeo [illegible] excarnificet suam [illegible] ac [illegible] perpetuo reddat, & si quid forte forma[illegible] post longas [illegible] caput [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible]. Quam [illegible] multo sane felicius eiusmodi marito foret [illegible] [illegible] & [illegible], vel inter [illegible] ferarum [illegible] agere quam domi cum muliere irata: ubi tot mala [illegible] assidue [illegible] & aures [illegible] obtundat. Nullum ita est [illegible] tam loquax tamque obstreperum, quin noctu [illegible] quandoque conticeat; sola autem foemina cui est [illegible] genio, ut nec eam quidem partem noctis, quae ab ipsa taciturnitate & quiete dicta est conticinium connubii, pa[illegible] tet esse ad garriendum intempestivum, at eo potissimum tempore magis magisque suas rixas ac querelas [illegible] [illegible] ipsum & lectum, qui locus est ad hilaritatem cordis [illegible] datus [illegible], [illegible], & carcerem. Hinc Maecenas ille delicatissimus, ob difficiles ac petulantes uxoris mores adeo experrectus fuisse scribitur, ut somnum symphoniarum cantu, & ex longinquo leniter sonantium aquarum murmure, ac indulgentiori potu, & mille id genus illecebris ambire consueverat, quo [illegible] suam uxoris curis affectam falleret aliquando nec valebat. Praestabat enim unius uxoris molestia omni [illegible] illecebris somniferarum ita ut sola uxor posset [illegible] ser prolongare somnum, quem tanto studio, & tam multis artibus perquirebat. Haec de procacia quoque uxoris referuntur. Quod modo si [illegible] ut cum irata uxor [illegible] sit, cavendum est proximum tibi sit tali crabrones, quam tam bellua tibi profecto non est. Nam tu scis, Bacch[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] faciem, ac ferit [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] plaga. Nolite [illegible] tibi maiora quaepiam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible] ut ait poeta. Ad [illegible] [illegible]. Tunc oculis [illegible]

pebat, sive inquietis quasdam ardentes faces, ac sese tradit: cupiens in mortem suam [illegible]: ho mi tua male distrahere familiam, totam subvertere, affines inde concitare, atque ita agere denique potuisse ou [illegible], ut se eandem quisquis ea [illegible] di necesse sit [illegible] hac liberum. Quanto vero possit quis inter sibi committere, docet nos trepida magis quam inconsulta suspicio Alexandri Pheraei, qui (ut legitur) re [illegible] quidem, ac plurimum uxori [illegible] ius quam censuit. Nam quamquam ille Theben uxorem admodum diligeret, atque ab ea vicissim plurimum ipse quoque amaretur, ad illam tamen in cubiculum veniens servum barbarum stricto ense praeire iubebat, atque aliquem de stipatoribus suis [illegible] una cum illo semper praeire, qui scrutaretur ac diligenter arculas muliebres, ipsam quoque vestem scrutaretur: ne quod ferrum aut arca, aut vestimentis tectum forsan ipsa teneret. O miserum magis quam [illegible], aut imprudentem maritum: qui multo fideliorem putaret stricto ense servum barbarum, quam uxorem amantem. Illum tamen eum fefellit opinio, & insidiarum suspiciosa formido; nam ab ea denique ob perditam suspicionem fuit crudeliter interemptus. Huius exemplum secutus est Dionysius Syracusanus, sed non eundem exitum sortitus. Duarum enim matrimonio uno tempore alligatus, nunquam [illegible] nisi prius [illegible] congressum petiit. Samson quoque ille fortissimus & ipse duas uxores habuit: ab altera [illegible] fuit graviter deceptus, ab altera traditus hostibus, & excaecatus. Salomon tandem mortalium alioqui sapientissimus, ut uxori complaceret, in tantum sese summisit, ut dum illi obsequi studet, longe a maiorum pietate

dissenserit, & Dei opt. max. institutionem superstitio-
ne fortasse magis uerum sibi lucrum redderet mo-
rem quidem deum. Verum dum sic simplex uxoris indu-
striae obsequatur, iram in se suosque neglectis numinibus in-
concitat, atque ob eam impietatem, maximum post se in
familiam suam cladem inuexerit. Quantum autem, &
qualem constantiam uxoris stultitiam & iniurias perferri
oporteat, Socrates philosophus probe sua tolerantia
ac & experimento monstrauit. Is enim quum Xantip-
pen uxorem suam, quanta maxime importunis clamoribus as-
siduae uexantem nullatenus uincere potuisset, & contra
quaecunque perferret aequo animo, sic illis inquit, sin
loco per contemptum ab ea aliquando domi iniuria
passus est, perfusus est aqua illa sibi ... cum ...
retur, qui omnem prorsus ... consumare solitus fuis-
set. At ille ut erat prudentissimus & probe norat inge-
nium mulieris, id quoque ab uxore pati posse dicitur,
et & sordam faciens ... accepit: nil
caput quassans modestiam, ... inquit, dicebam Xan-
tippem cum diu tonantem aliquando pluituram. ...
ab ea pugno quodam ... aliud quoties est, nil
quod diceret, sed quo cum hominibus ... agi, qui ne-
sciunt, quando se domi galeatos esse oporteat. Non
fuit id sane ... tantumque philoso-
phum potuisse tales contumelias uxoris ferre, sed ...
praebuisse Philippum illustrissimum Macedonum regem,
... hoc uidetur fuisse profecto mira-
culum. ... namque ei de more ...
... obdenique pessulo hostium, foras ...
... qui tamen ... contumelia, nescio quid in ...
... secum murmurans ...
... sese ab uxore contentum. Est qui fortunis
... tantos in formulam: at ego magis stupeo
... in rege, quomodo potuerit tam ...

[illegible] aequo animo perferre. Sed longe [illegible] [illegible] ad uxorem: [illegible] [illegible] quis [illegible] habeant) [illegible] [illegible] ad se [illegible] contempsit, [illegible] [illegible] [illegible] posthac negligere [illegible]. [illegible]

Minime tamen solere esse senectutem a molestiis uxorum. Cap. VI.

Speras tu quidem fortassis aliquando [illegible] aetate [illegible] ab his molestiis [illegible] senectutem: et cum longaeua [illegible] beneficio [illegible] [illegible] denique quiete, et tranquille posse uiuere: [illegible] [illegible] aetate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] una cum [illegible] [illegible]. Erras profecto, ac uehementer falleris: [illegible] id quidem [illegible] tibi est, quam [illegible]. Eo namque tempore noua [illegible] excitentur tibi. Nam tunc illa [illegible] conuersa, noua [illegible] in [illegible] noua [illegible] ferenda quam prior [illegible] quae in te [illegible] quos [illegible] quidem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] personam [illegible] gerens, [illegible] [illegible] [illegible]. Proh deum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnes mulieres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab aliarum ingenio [illegible] uno animo omnes [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible]

pertinacia est. In eodem nihil contra uidentur ludi dictis ad malitiam. Hactenus ille & eloquenter & uere. Haud multis sane coniugibus felicitas illa uenit, quae P. Habbio contigisse memoratur, qui suo testamento pro monumento lapidi insculpi: CVM CAIA ENIA VXORE VIXIT ANNOS QVADRAGINTA TRES MEN. OCTO. SINE QVERELA. Verum ut multo lepidius sit ferre, & multo mirabilius quidam in sepulchro suo mandauit incidi: quod (ut aiebo) adhuc prope Romam in uia Tiburtina conspicitur. HEVS VIATOR MIRACVLVM. HIC VIR ET VXOR NON LITIGANT. QVI SIMVS NON DICAM; AT IPSA DICAM. HIC BEBRIVS EBRIVS ME EBRIAM NOMINAT. HEV VXOR ETIAM MORTVA LITIGAS. Iocatur nimirum ille uidetur urbanissime, sed serium rem certe docet, nihil dissidens ab eo prouerbio, quod dici solet. Mulieri non credas, ne mortuae quidem.

De diuite uxore, deque paupere, & de nobili, ac contra. Cap. VII.

PRaeterea quum ducenda tibi sit uxor, uel diuitē, uel pauperem ducas oportet. Si duxeris pauperem, grauissimo damno familiam, quae haud sat esse quidem matrimonii incommoda sine ullo dotis commodo perferet. Pauperem profecto uxorem alere pauperi praesertim ualde difficile est. Amat enim formosa otia, & ignauos fucata fucos labore ubi quaesita consumere, nihil interea peruidens quid sit futurum. Sin uero diuitem quasi consultius duxeris: durum accipies praeceptum, experieris sane fastu diuitiarum, onere profecto magno ac grauissimo & omni paupertate grauiore, iam non erit ea tibi uxor, sed domina, atque ea nō ma

[illegible]:
Veniunt à dote sagittæ.
Intolerabilius nihil est quàm fœmina diues,
ut Satyricus poeta ille [illegible] dixit. Alioquin forte te [illegible]
[illegible] omnia [illegible] animos, [illegible] cuncta [illegible]
[illegible] forma
[illegible] solum, [illegible]
[illegible] quidem [illegible]
[illegible] loquuntur, & quæ [illegible]
[illegible] placeant. Proinde Plautus [illegible]
[illegible] mulier [illegible].
Augustum [illegible] accepi dote imperium [illegible]. Mag
[illegible] dotibus [illegible], qualiaque [illegible]
modi. Vnde ipse poeta. Dote [illegible], malla &
[illegible] dotata [illegible] in pote
[illegible] solet [illegible] uxor [illegible], procax,
[illegible] & quæ [illegible] modo, & dum
[illegible] prolata, atque [illegible] affirmat
[illegible] dote. Cuius rei perquam [illegible] exemplum
[illegible] M. Antonius Romanorum imperator, qui Faustinam
[illegible] ad imperium usque peruenit, quam
[illegible] adulteria, admone
[illegible] repudio si non uxor, saltem
dotem [illegible] respondit. Sororem [illegible]
[illegible] dotis [illegible] sum[illegible]
[illegible] ab Antonino Pio Augusto [illegible] adoptatus,
acceperat. At quomodo [illegible] opulentia dotis
[illegible] potentia [illegible] uxor,
quid [illegible] sperandum est [illegible], & pauperi? Id
circo sapienter [illegible] lege lata prouide
rat, ut in matrimonijs [illegible] uxores eligerent, non
pecuniam [illegible] matrimonia [illegible] coemere pos
[illegible] quam nullo dotis [illegible]: & prop
terea statuit, ut virgines sine dote nuberent: ne re
spectus dotis, aut [illegible] insolentiam adderet, aut

uiris in uxorum electione animum iudicium sufficeret, ex quo illi ipsi uel in regendis mulieribus utiliores illas tutiorem audirent. Recte hic sane Lycurgus: quando (ut ait Cornelius iunior dicta nocentia uenit, dotata est satis. Sed nec minus recte & a Babyloniis, & a nostris priscis Venetis in dotandis uirginibus (auctore Herodoto) obseruatum est, qui scilicet uirgines suas, ubi maturae uiro forent, publice nuptui locare consueuerant: ita ut procis, quae egregia aliqua forma praestarent, quasi uenalem ipsam haberent, grandem pecuniam ab earum sponsis exigerent, atque ut uero mediocri pulchrae formae, gratis eas petentibus concedebant, at quae ita deformes essent, ut dotandi nemini gratis possent, ex ipsa cum pecunia, quae de uenustissimis sponsis collecta fuerat, nuptui pauperibus tradebantur. Eo hoc pacto, nec pulchris ulla erat formae superbia impotentiam eis parit: nec mediocribus exprobratio dotis, quae nulla fuerat deformibus uero superandum dotis deformitatis uitio premebantur siquidem erat his pecunia [illegible] pro forma, illis uero forma pro pecunia. Itaque per Lycurgi leges tam nulli formosae poterant uiro tradere; at apud Venetos & Babylonios ea temperatione aeque bene omnes, sed di abrogata sunt haec omnia, ut tam deformes, quam pulchrae quoquomodo possint, uel dotatae, uel indotatae nubant. Pauperem ergo (ut redeamus ad rem nostram) alere graue est, at diuitem fere omni inopia acerbiorem ut quicquid agas, magnum sit tibi [illegible] molestiaeque tormentum. Hic enim pauperies grauat, illic semper premit grauis utrumque malum, ac uix ferendum. Quod si cultum formae dotis nobilitas quoque accesserit genera [illegible] caput, omne [illegible] fere iugum. Ideo Iuuenalis Aquinas.

Quis feret uxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Gracchorum si cum magnis uirtutibus affers

Grande supercilium, & numeras cum dote triumphos. Propterea Metellum requirenti Mario ut filiam suam dote diuitem, forma praestantem, genere claram, & fama [illegible] uxorem ducere recusasset, ita respondisse fer[illegible] [illegible] mus. Probo equidem haec omnia, sed malo meus esse, quam suus. Cui tamen [illegible] ipsa sua erit. At [illegible] Non [illegible] est [illegible] uxoris esse oportere, quam [illegible] dis [illegible] uxore [illegible] esse. De nobilitate uxoris Cleobo[illegible] [illegible] aetate magnae sapientiae habitus, [illegible] [illegible] bat, & ciuitatem te [illegible] dicere, quae affines habe[illegible] bit, nos & dominos. At qui modo sibi quam nobilis [illegible] [illegible] longius ductas [illegible] humiliorem ea ratione [illegible] [illegible] [illegible] insolentiam, quae ducitur, ac nobilibus [illegible] esse solet. [illegible] haec prudentia [illegible] [illegible] [illegible] atque degeneres, ubi [illegible] obscuritas [illegible] reddet & inde cognationem probra [illegible] [illegible] [illegible] alia multa quae [illegible] atque [illegible] [illegible] [illegible] splendor nullus [illegible] [illegible] propinquorum. [illegible] quoquomodo rem agas [illegible] [illegible], atque [illegible] ferendae necesse est. Ad haec etiam quae [illegible] humili loco nata & pauper, non semper [illegible], ac [illegible] tibi forte per[illegible] [illegible] ac [illegible], M. Cato Censorinus Authorum Pau[illegible] [illegible] [illegible] parentibus eo consilio duxerat, [illegible] [illegible] magis obsequentem habere posset: sed [illegible] [illegible] hominem [illegible] prudentissimum [illegible] [illegible] [illegible] ubi traducta est, [illegible] [illegible], [illegible] esse deprehendimus & (quod difficile est credere) Catonis superbia.

De forma uxoris, ac difficili eius delectu.
Cap. VIII.

SI uero de forma uxoris contingat dubitari, utram eligas potius speciosam an deformem: habes in

imitare Biantis philosophi sententiam, sapientũ splendi-
tum iudicii, sed certũ de coniugiis consiliũ qđ sequamur.
Nā interrogatus aliquādo a quodā, deberet ne uxo-
rem ducere, an in statu manere coelibem, ita respondisse
fertur. Si uxorē ducturus es, aut pulchrā duces, aut deformē.
Si pulchram, habebis cōmunem, si deformem, habebis
pœnam, quorum neutrum probandum censeo, utpote
alterum altero peius. Ex quo sane dicto facile percipere
poterit, quisquis ille coelebs fuerit, multo conducibi-
lius sibi fore ut inter coelibes q inter coniugatos cense-
ri. Ita profecto res sese habent, quando quidem difficile
est custodire quod multi appetant, & molestum habere
quod nemo libenter intueatur. Hic anxius de pulchra,
hic ob uxoris deformitatem semper est tristis: & ut illa
semper suspecta marito suo, sic ista semper despecta.
Sed si quis dicat. Quid si mediocrem ducero, quae ne-
scilicet formam praeferat, nec sit oppido deformis? Est e-
nim inter pulcherrimam & deformissimam mulie-
rem media quaedam forma, quae & a nimio periculo
pulchritudinis, & a summo deformitatis odio procul
abest, quae a Q. Ennio stata forma perquam eleganti
uocabulo dicitur, quae (ut exponit Gellius) neque cōmu-
nis futura sit propter pulchritudinem, neque erit poe-
na propter deformitatem, quam formam (ut ille idem
auctor affirmat) Phauorinus philosophus appellabat
uxoriam, quasi mediocrem, & modestam. Melius sanè
modo, atque consultius id esset, attamen nec hic quidem
omnino securitas. Nulla est enim mulier adeo medio-
cri forma praedita, quin placere possit alicui. Atqui ta-
men tutior pudicitia in illis cōseruanda est, qui eiusmodi for-
ma sunt, id est uxoria eliguntur, q quae excellit pulchri-
tudine. Verum si est illa formae pudica, quia parum
formosa, ut forsan dum [illegible] admirator formae
non continentis amor, [illegible] impudicos, eritque mul-
[illegible] (ut [illegible]) prior priore. Sapienter

epistolam & Socrates interrogatus a quodam de uxo-
re ducenda necne, [illegible] respondit. Vtrum hor-
um feceris, acturum eum poenitentiam. Si enim
quis solitudo, orbitas, interitus generis, & haeres
alienus excipiet, sine perpetua sollicitudo [illegible] fa-
milie, contextus querelarum, dotis exprobratio, affi-
nium grave supercilium, garrula socrus [illegible]
chus, incertus liberorum eventus. [illegible], atque,
ipse in rebus tam dubiis sic decidebat. Theophrastus
inter celebratiores philosophos in ducenda uxore ni-
hil sibi dubium esse dicebat, quam quod nulla esset
uxoris electio, & quod in tanto vitae periculo nul-
lum fieri periculum posset, quodque qualiscunque ux-
or contigerit, habenda foret. Si iracunda, tolerandum
est, si fatua tolerandum, si superba ferendum, si foe-
tida dissimulandum, si inordinata compatiendum,
si denique impudica contemnendum. Quae quidem om-
nia tunc tandem [illegible] se sola prodere, quum iam
tacere amplius consilium est nefas.

De bona & facili uxore. Cap. IX.

QVid modo si sorte ex animi tui sententia habe-
re tibi uxorem contigerit, cui confluant omnia,
bonam scilicet, facilem, pulchram, prudentem, fide-
lem, quae (ut aiunt) [illegible], & in paucis [illegible]
[illegible] marito [illegible]
in tantis commodis de uxoris bonitate gratulan-
dum? Minime quidem, quod nec sic beatus [illegible]
tibi gloriari poteris, sed collum arctius [illegible]
[illegible] plus mali [illegible], quam boni. Nam tunc
quoque ex animo [illegible] ac perpetua
[illegible] cura semper sollicitum [illegible]
[illegible]. Atque si forte [illegible] (ut sae-
pe fit) [illegible] haec tam dulcis uxor [illegible], quid tunc miser

fariés, quód tibi animi mentisue, aut cordis est? Ægrotandum sané est tibi pariter cum illa, nec quam ab eius oculis, ab eius latere ab eius ore, vel latum unguem recedendum. Si patitur ei eam patiente dolendum: si periclitabitur periclitandum: cum ea cum moriente moriendum. Amor enim ubi quem sibi mulier sui fecerit, seu morum facilitate conciliat, insaniae ac furori plenamque est proximus iuxta illud Terentianum. Inceptio est amentium haud amantium. Dum enim mariti nimia amoris insaciabili cupiditate exaestuant, assiduo rum quasi suspicionibus, desideriisque consumuntur, adeo ut diu nimis perdite uxorem amat, sibi ipsi reddatur multoties odiosus, Exemplum nobis huiusce miserabilis foelicitatis Annaeus Seneca proponit, referens nouisse se quempiam satis eruditum virum, sed adeo perditum uxoris amore furentem, ut externus domo illius sicula pellis sibi obligaretur ne puncto quidem temporis tam dilectae coniugis praesentia à memoria liberetur, poculum quoque nullum nisi eiusdem praegustatum prius libens hauriret. Origo sané huius amoris fons honesta videtur: et magnitudo affectus, & importunitas eius amoris oppido importuna, gravis, & immodesta. Quid? quando refert quam perniciosum occasione insaniae, dum aequo insaniae modo? Protoplastus Adam parens omnium mortalium nisi plus aequo adamasset coniugem, & putasset magis ei parendum esse quam Deo, nunquam sibi, posterisque in suum omnium que perniciem contra edictum domini fructum vetitum comedisset. Samson quoque ille robustissimus omnium à nostris sacris pene celebratus, nimio affectus zelo in coniugem sese Philisteis dedendum, atque occidendum praebuit. Idem amor Salomonem quoque mortalium omnium sapientissimum ita dementem reddidit ut à mente plane quae re ... tamen dedita ad unum Molochum cultum superstitionemque descenderit. Nonne Cleopatra

reginæ amor, M. Antonium eousque pertraxit, ut dum uxoris persuasionibus muliebri obsequio studet, ac illius, ac se ipsum perdidit, si necesse non fuisset consilium sit. Quid Nino Assyriorum rege? & ipse magnum scilicet habere mulieris exemplum? neglecto tamen usque adeo a more Semiramidis uxoris modo, ut ea modo vera sint quæ de eo referuntur, eam singularibus regijs habitu ornarit, permiseritque ut & ipsa aliquandiu sola pro se regnaret? Quam ob eam occasionem Semiramis mulier regnandi nacta in regno postea perseuerauit, aliisque in suis peccatis audaciam potestatem sic dominatur, ut deinceps illa diu non solum modo suis imperiis, verum etiam filium suum in mortem, tanquam uile mancipium semper habuerit. Darius item Persarum rex suis lachrymis testatus est maiorem quidem fuisse affectum amoris in coniugem, quam cupiditatem dominandi & regnandi. Depulsus namque prælio profligatus ab Alexandro, & maxima imperii parte euersus, nullum tristitiæ signum unquam præ se tulit: ubi et mors coniugis nunciata est, solutus in lachrymas ad mortem ad oculos manibus fleuit amantissime, & plus quam fortem illum, quam decet mollem, flere decuisset. Quid de Tyberio Graccho dicemus? ... quem ad tantum amorem Corneliam uxorem suam adamasse constat. Is enim geminis anguibus intra cubiculum ... comprehensis, quum ab aruspicibus interpretatum accepisset fore ut si alterius sexus serpens ... interfectus, uxori superstes esset, in uxore contra mas moreretur, se extemplo interemptum maluit, bonus maritus marem occidi (quam necesse foret alterum mori) & sibi uxorem superesse, ipse femina mortem uoluit? Sed & Plautius nihilo sapientius adamauit Orestillam uxorem, quam secum duxerat liberis communem. Namque defuncta ea apud Tarentum in ... dum lachrymis atque osculis defunctam ... ferro incumbens eam ipsam quam secum illam ducere nõ poterat, mortuam est secutus.

Nec fere minori [illegible] Lepidum dilexit Apuleiam, qui quam post Syllae dictatoris interitum ob affectionem eiusdem urbe electus in Sardiniam insulam relegatus fu[illegible] discedendo uxoris repudio, prae tristitia animi mortem [illegible] miser oppetiit. Constat ergo amorem erga pudicam, & facilem uxorem [illegible] atque odium forte uxori [illegible] atque etiam perdere, ut nihil omnino tam expedire nobis magis posse videatur quam uxore omnino carere. Verum enim vero si quando [illegible] desiderium mentem subeat, parum quidem timendum est, ne nimis amabilis tibi uxor contingat, sed in postremis malis habenda est haec foelicitas matrimonii, quam & rarissime, & paucissimis hominibus id solet evenire.

De superfluo ornatu, sumptuq; , ac damnoso comptu mulierum. Cap. X.

NOn est illa quoque sollicitudo vel potius aerumna in possidenda habendaque [illegible] in exornanda uxore miser maritus affligitur. Nulla enim excipitur fere mulier ex hoc albo, sed omnes, plus quam res patitur, student elegantiae, & ex sua natura [illegible] comptiores, atque ornatiores perpetuo videri, [illegible] atque in eo potissimum inter se certant, ut aliae alias [illegible] vestimentorum, & cultus ambitione praecellant. Mundities quidem lautitiaq;, & ornatus, corporis [illegible] est, [illegible] formarum his [illegible] atque his sese vel in [illegible].

Quamobrem, ut se exornare, atque exterius compto superfluo, & luxurioso praestare possint comparanda est eis [illegible] atque exquisitus ornatus ut plura ferme consumat [illegible] uxoris cultus quam [illegible] totius reliquae familiae. Comparandae [illegible] sunt [illegible] gemmae [illegible]

ect, sericae holosericae lanae linae byssinae, undulatae in tegrae concisae unicolores, uariae purpureae hyacinthinae & cuiusmodi absque numero, & [illegible] quae [illegible], [illegible] ges gemmae uniones, margaritae, beryllus, topazius, onyx, pyropus, hyacinthus, smaragdus, iaspis, adamas, crystallum, [illegible] corallium, chrysolithus, carbunculus, chalcedonius, sardonyx, sapphirus, & alii preciosissimi generis lapilli, quibus utuntur reginae & principes mulieres. Volunt sibi insuper monilia in aures, uittas, mitras, reticula, fasciolas, [illegible] semicinctia, dextrocheria, segmenta, strophia & uelamina [illegible]. Petunt praeterea pelliceas, [illegible] tinas, soleas, calceos auro & argento mira arte contextos, caligas gemmatas, [illegible] fascias pectorales & eiusmodi denique ornamenta multiplicia, & infinita, & [illegible] [illegible] ab re mundum muliebrem appellamus, ut sunt pectines, specula, flabella, forfices, strigiles, calamistra, discriminalia, dentifricia, auriscalpia, [illegible] [illegible] [illegible] & eiusmodi. His addas odores, aquas, moschum, thymiamata, balsamum, [illegible], & similia. Haec nisi sibi pro condicione uel potius cupiditate sua filius quisque [illegible] nunquam [illegible] morigeram & placidam uxorem satis sibi effici posse. At si [illegible] dicebam ac noctibus nulla habita [illegible], aut facultas [illegible] semper, & ubique opportune, & importune ad aures [illegible] multa, quibus earum eloquentia tandem uel [illegible] te [illegible], quod uolet. Ita [illegible] eloquentia. Ubi mi [illegible] uellem affuisses quando nostra uicina illa hoc mane prodibat ad templum [illegible], [illegible] me [illegible] neque ditior, & si neque ob hoc me est neque pulchrior sed [illegible] in utroque [illegible]. [illegible] ne [illegible] & gemmis [illegible] fascia pectorali. Sola ego mi [illegible] & pauper [illegible] contempta, [illegible] uxore sordidior [illegible] capite demisso [illegible] audeo prae pudore de terra oculos leuare [illegible] [illegible] oculis obstruso ac [illegible] [illegible]

quàm in tam ornatu muliebri conspectam, sic conspici incultam & sordidam. Gratia multo meos, qui me sic amat, quisque pluris facit exiguam pecuniam, quàm uxoris honorem. Scio quid sum factura. domi perpetuo domi me continebo, & uti fera cauea conclusa angulis non comparebo, ne quis me tanto meo probro, ac familiae nostrae dedecore uideat. Id fortassis inexperto cuipiam paruum negocium ac ferenda aequo animo molestia uidebitur. Sed re uera graue est, & intolerabile pene maritis hoc perferre. Hinc postmodum miseris foenus: hinc usurae, & magnum aes alienum, hinc praedia & possessiones pignori, hinc paupertas, & dispendia multa & grauia ac uix credenda proueniunt. Itidem quod de cultu, ac ueste dictum est dicas de famulitio, si non habeat equos, carpenta, molossos canes, seruos, ancillas, ministras, pedissequas, ornatrices, & id genus omnia, quibus nunc nobiles matronae opulentae, & optimates utuntur. In his etiam nihil differre uult pauper a diuite, nec pro re, sed pro nobilitate quam sibi falso saepe arrogat, uel potius pro libidine quaelibet aemulatione sese eiusmodi rebus afficit. Has ipsas sollicitudines eleganter Plautus ita per pulchram similitudinem exposuit. Negocium inquit qui sibi uult comparare, nauem, ac mulierem sibi comparet: nam hae duae res nunquam satis ornantur.

De uxore infami. Cap. XI.

QVid uero si uxor tibi parum spectatae fidei, & (ut euenire saepius solet) parum pudica contigerit? Quam molestum tunc tibi uxorem esse quamlibet licet ornatam, & insignis quantumuis aspectus, tam quàm impudicam. Quot uiros alioqui beatos sola coniugum impudicitia reddidit infoelices. Lepidus ille illustris nobilis sit exemplo, qui Syllanae factionis post Syllae mortem princeps fuit, sic non tanto dolore

affectus

afflictus esse perhibetur, quòd mutata fortuna cum in Sardiniam fugere coactus sit, quando quam forte inde [illegible] epistolam quandam, ex qua uxoris adulterium certo cognouit. Mutia quoque Pompeii illius magni splendidissimum alioqui omnium ad ea tempora titulum sui impudicitia foedauit, namque is ex longo bello, quod contra Mithridatem foelicissime gesserat, in Italiam rediens, & sperato optatissimo tandem illius aspectu posse perfrui, comperto manifesto eius adulterio, [illegible] repudiauit, & si nunquam postea prae pudore, cur eam repudiasset, dicere [illegible] tamen notum sit, & quod is [illegible] ex huiusmodi dolore [illegible]. Sed quid opus de his plura dicere? [illegible] sunt undique exempla & noua & uetera, & tam externa quam etiam [illegible] dextra, [illegible] qui contaminatum legitimi tori [illegible] multo plures qui ignari domestice [illegible] a tergo [illegible] nostra [illegible]. Quin nec reges nec alii principes ea sorte carent quod fuit ut minus graue [illegible] posset, si idem [illegible] saepe [illegible] contingere. Philippus Macedonum rex Olympiadem Magni Alexandri matrem in stupro compertam repudiauit. De Helenae adulterio Menelaus cum uniuersa Graecia simulque cum tota Asia queritur. De impudicitia [illegible] Paris [illegible]. Minos rex Cretensis pudicitiam doluit ac Phedrae impudicitia Theseus, de Clytemnestra [illegible] Agamemnon, de Aegiale Diomedes, de Cleopatra Ptolemaeus. Solent & Romani quidem rerum domini, quorum [illegible] semper pudicitiae [illegible] fuerunt, [illegible] huius turpe infamiae [illegible]. Impudica habita fuit Metella [illegible] cognomento [illegible]. Impudica Aemilia [illegible] & altera [illegible], ambae Catonis

sorores. Impudica Iulia Agrippae, et Iulia altera Severi. Impudica Domitia Domitiani. Suspecta Sabina Aelii Adriani. Suspecta Flauia Pertinacis. Impudica Faustina M. Antonini. Impudica Messalina Claudii: impudicissima tamen eiusdem Claudii Messalina: quippe quae Caesarem [illegible] in publico lupanari noctu, sub ementito Liciscae nomine, prodibat. De qua Iuuenalis poeta dixit,

Et lassata uiris nondum satiata recessit.

Sed nihil refert recensere hic innumeras pene mulieres quae suis nefandis adulteriis uiros quamuis honestissimos sordidarunt: quando uel sola commemoratio turpis sit, & odiosa recordatio. Eiusmodi infamiam usque adeo abhorruisse Iulium Caesarem memoriae proditum est, ut Pompeiae uxori, Q. Pompeii filiae, L. Syllae dictatoris nepoti repudium miserit, uel ob solam suspitionem adulterii, quoniam P. Clodium inter bonae deae caerimonias ad eam sub foeminae habitu irrepsisse diceretur. Verum re in senatum deducta, ut de pollutis caerimoniis aduersus Clodium quaereretur, uocatusque ob id in iudicium Caesar, interrogatusque quid ipse de ea re sciret, comperti nihil habere se dixit: percunctantibus autem illis cur coniugem nobilissimam a se remouere uoluisset, Quoniam meos, inquit, non tam crimine, quam etiam suspitione uacare uolui. Claudium autem Caesarem publice pro concione multas impudicas uxores se expertum dixisse legimus, sibique testatum esse omnia matrimonia impudica sed non omnia impudica confirmasseque tunc iureiurando, quoniam sibi matrimonia male cederent, permansurum se deinceps in perpetuo coelibatu, addita etiam protestatione, nisi in ea sententia permansisset, non recusaturum se militum suorum gladiis transfodi. Agrippinam tamen Germanici fratris filiam per illecebras & blanditiarum occasiones pellectus postea uxorem habuit, quae & ipsa alium [illegible]

ei consilium Pallante adultero usa est, ut & filio Messali-
na sed paulo cautius, atque moderatius. Quam autem
rara inueniatur olim in Aegypto ex nobilibus splendora
foeminis suis uiris fidelis, Sesostris quondam Aegyptio
rum regis experimento apertissime compertum esse
Graeci scriptores prodiderunt. Nam ferunt hi, quod
quum rex ille praeter religionem hastam in Nilum te-
mere contorsisset, & oculis ob id diuino captus esset, ad
responsum oraculo fuisse, si oculos sibi urina eius mulie-
ris perfunderet, quae uiri duntaxat sui connubium sciret
fore, ut mox amissum lucem reciperet. Id quum saepe
in propria uxore primum, deindeque in aliis multis ex
nobilioribus foeminis frustra unumquemque tentasset, cumque
illis tandem ad humilis fortunae mulierem lucem recupe
rasset & perfidiae omnium nouit & uxoris ac nobilium
matronarum impudicitiam compertam habuit. Quare
ea pudicam illam foeminam sibi adiunxit in matrimo
nium, priorem autem uxorem, ac caeteras reliquas mulie-
res, quarum pudicitiae ratio non constabat, ipsas
uno subiecit incendio. Quamopere autem suspectam sem
per habuerint foeminarum pudicitiam Romani, hinc
manifestissime apparet, quod (ut legitur) Romanae mulie-
res longo tempore cognatis maritis absentibus uti cogerentur
[illegible] ut oscula congratis darent, [illegible]
[illegible] & si odor oris indicium faceret potum, nihilo mi-
nori supplicio, quam si adulterii patrassent maleficium [illegible]. Hinc
Mecenius [illegible] quidem sed temerarius [illegible] u-
dictis uxorem fuste, quod uinum bibisset, pro adulterio in-
terfecit. Modestiam sane Sulpitius Gallus, & P. Sophus
[illegible] suspiciose ambo fecerunt, alter repudiauit ux-
orem, quod capite aperto prodisset in publicum, alter, quod sibi
[illegible] ludos spectaret, [illegible]
[illegible] Persae uero &
ipsi adeo male fidere mulierum pudicitiae [illegible] ut non
[illegible] modo [illegible]

obscurarent, ne cuiusquam externi ubi conspectui ulla occasione apparerent: ideo solitas fuisse eas domi occlusas tenere, & in itineribus obseratis sub tabernaculis, & clausis undique uehiculis occulte uectare. Quo modo, et conditas ebenotis. & comperi mulieri in tanto huiusmodi illisque seruatis, quam tantopere uiri illi sapientes cauerent ut nunquam, nec absentibus & fabulis, aut occlusis foris conderent, & tamen non potuerunt obstare, ut illis quoque moribus, & ea seueritate uiuendi pudicitiae, non plures feminae adulterae fuerint, quam pudicae. Pudicissima feminarum matronarum sententia iudicata est Sulpitia uxor Fuluii Flacci electa ex centum praecipuis, quae simulacrum Veneris ex Sybillinis libris dicaret. Idem sors contigit Claudiae, dum induceretur Romam deorum mater. Rara quidem pudicitiae exempla, at impudicarum frequentissima.

De molestia sterilitatis, & liberorum desyderio. Cap. XII.

SOlet insuper unde quoque uxoris coniugium (quod saepe accidit) maximo taedio maritos afficere, qui uel ex eo solo quod liberis careant multa aduersa assignant atque in omni uita ex desyderio liberorum incredibili animi angore macerantur. Consueuit enim quamprimum quis de uxore cogitat, in spem adduci filiorum indolem ex felicitatem, qua sublata tantus mox ei interior exoritur, ut uniuersalis felicis connubii ponit se extremam prorsus fecunditatem coniugii atque tranquillitatem uitae relinquere, quam a multis sterilitas ipsa uxoris perinde atque quotidiana orbitas deploratur. Vide quaeso quid tibi possit afferre commodi, nequeo, quibus te non esse obligatum, nec posse etiam si uelis obligari deinceps, tam iniquo animo uideris ferre ut de religiose institutione coniugium impie, ac falso querari.

Quanto sane melius cum mortis tranquillitate seruire est uniti, & carere tantis molestiis, quàm pro tam breui, incertoque solatio, citra omnem libertatem perenni grauissimo acerbissimæ seruitutis: quæ te continenter usque ad exitum uitæ distrahet.

De sollicitudinibus parentum. Cap. XIII.

DE coniugatorum molestiis, quæ à natura ipsa, atque ex diuersis uxorum moribus proueniunt, hactenus satis (ut arbitror) dictum est. Deinde capi de curis & sollicitudinibus parentum, quæ in occasione liberorum suscipiendi sunt, dicendum uidetur. Filii namque quo dilectiores parentibus existunt, eo additiores sæpenumero casu quopiam aduerso sunt. Necesse est enim ut quisque illi plurimum timeat, cui plurimum confidit, & id quod quisque maxime diligit, idem etiam sollicitissime custodire: quare metus & trepida suspitio, & anxia cura, & assiduus metus parentes ipsos semper sollicitos habent. Quippe nulla est parentes ipsis cernere atrocior, quàm malis, aut incommodis liberos cerni, ut qui sæpe etiam summis animi sui corporis cruciatibus neglectis, eorum tormenta neglegere non ferunt: & ex parte sunt, qui et si uiuerent uitam illis, suspectus potius curant, atque tanta illis succurrere non ualentes. Quid uero si præ inopia rei familiaris parentes ipsi nullo ualeant ingenio, aut labore sufficientem uictum liberis ministrare, & tot multis eorum necessitatibus ulla sua industria subuenire? Quanam non censes ab his sollicitudines sustineri? Quales miseriam? Quid si peregre profecti fuerint ac expeditionem militarem cum malignis Marte semper sociis sunt, & anxii ne quis morbo, exilio, naufragio, aut capitali periculo [illegible] expectando, ac diuturnitate pendenti animo anxii se cruciantur. Verum si de tantis ægritudinibus maiorum nihil forte contigerit id

tamen euenire aliquādo necesse est, ut puellus pusillus ægrotet, & morbo quopiam periculoso laboret. Quis interim credis esse parentis animum? Cor formidine sanguis gelidusque coiuit, dura per ossa tremor, ut ait poeta. Interea trepidus ac sollicitus ægrotanti semper assidet, oculis auribus, complexuque tenens: anxius ubique quoque ne quid infeliciter eueniat, & præpostero ordine filium sepeliat pater. Deinde crescentibus annis altera cura, ut scilicet ingeniosus puer in literarum studiis, & artium liberalium disciplinis erudiatur. Sed multo etiam sollicitudo maior angit, quomodo locupletare filium suo possit, ac hac cupiditate miser ferme dies noctesque animum, curas, cogitationes, & labores cunctos refert, ut eum supra cæteros tollat, ut quibus speciosissimas ædes, quibus pulcherrimas uillas, quibus latissima, atque ditissima prædia, & quam [illegible] dote quæ peculium, omnisque generis patrimonium illi moriens derelinquat, nihil interim de se aut de animæ salute procurans. Quid autem si eueniat ut indociles, tardoque ingenio liberos educet? & (quod sæpius euenit) improbos, inhumanos, impios, intolerabiles? Tunc quanta quantus est miser ille pater, per [illegible] die, noctuque consumitur. Et enim qui nunque male moratos liberos tollit quotidie illorum [illegible] exitii, aut [illegible]tera, ac sæpe etiam necem lugendi prodigos, ludisque & meretricibus deditos [illegible] assidue suspicat, & gentiles gladiatores & sceleros, hac atque illac continue circum habitat, & ad omnem nuncium, & ad omnem rumusculum per [illegible] accurrit, nullam ad omnem strepitum circum agit semper pauens, semper trementis, ne quid sibi de filio [illegible] aduersi. Porro qui tales filios habent, [illegible] insomnio orbationi cogitantur. Habentes quidem filios improbos bene [illegible] tos ipsis [illegible] beati, quanta tamen euenire hæc sine maxima acerrima atque mœrore parentum non possit.

Quid uero si tam admodum probabilesque, atque bene mo ratos, ac bonae spei & quales est reperire difficile, obedientes obtigisse contigerit? Magnum id quippe ac rarum. Sed est hoc ipsum suis etiam bonis admixtum miseriis. [illegible] [illegible] pater, & quidem [illegible] ac quid inopi [illegible] repente accidatur quam filij [illegible] superest [illegible] ipse superior [illegible]: quo timor [illegible] minor est, quam dolor [illegible] qui [illegible] illud, [illegible] periculum timet, & carere semper [illegible] posse [illegible] patri [illegible] parentum [illegible] quotidie [illegible] forma [illegible] suspensus & dubius, quo obscura [illegible], & [illegible] expectatione dependet expectando, & desyderando [illegible]. Quid modo si forte id quod tantopere [illegible]? Nempe nil restat nisi eo parenti amplius, quam [illegible] moeror, quo [illegible] [illegible] lugubres. Vtrobique ergo pa [illegible], uel dum [illegible] animi [illegible] filios, uel dum [illegible] patientia tolerandi [illegible]. Parentum curas [illegible], atque praeclare (ut cuncta) Vergilius exemplo Aeneae sub paucis uerbis manifestauit.

Neque enim patrium consistere mentem
Passus amor,

Et paulo post addit:

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Hinc etiam deductum est illud [illegible] ab ingeniosissimo poeta Terentio, ubi inducit [illegible] [illegible] posse quemquam hominem in animo instituere aut parare, quod sit charius quam ipse sibi, qui [illegible] Egioni [illegible] qui [illegible] charum filium, quam propriam salutem. Quod probe Cicero suo confirmat testimonio, & esse [illegible] suo exemplo docet, [illegible]. Nihil dulcius hominum generi a natura datum est, quam sui cuique liberi, mihi uero propter indulgentiam meam, & propter excellens ingenium uita sunt mea chariores.

Hominem quantumuis sapientem ex nimio amore in liberos suos saepe desipere. Cap. XIIII.

QVam sollicita uero, & anxia sit parentum cura, quamque plenum cupiditas uxorem ducere, & liberos educare homini sapientiae, & contemplationi dedito, ac religionis [illegible] mysteriis, Thales olim Milesius unus ex septem sapientibus Graeciae ingeniose & callide hac pulcherrima machinatione monstrauit. Nam is quum diu cum Solone qui & ipse erat de numero sapientum, de hac ipsa re nequicquam uerbis pluribus contendisset, sic ei demum hoc [illegible] non minus astute, quam sapienter imposuit. Quum enim forte loquendo [illegible] (ut fit) deambularent una pariter in foro, Thales ex composito curauit, ut Soloni, qui pro nuptiis tunc agebat, mors filii subita nunciaretur, ad quem nuntium Solon uir alioqui sapientiae gloria insignis ita se prae consternatione animo fuit, & usque eo commotus ut [illegible] ac furere coram omnibus coeperit, ac palam [illegible], quia prae mollitia animi tam miser esset. Ex quo factum est, ut ob eam mollitiem animi deinceps ex sapientum quo is ad id tempus habitus fuerat, sit a cunctis inconstans mollissimusque merito reputatus. Nam [illegible] statim indecore prostratus, capillum, & barbam uellicans, [illegible] pallium dilacerat, [illegible] spectaculum, & quam [illegible] hac sapientis persona maxime indignum, palam [illegible] cunctis praebet. Verum ubi concurrente [illegible] magna turba hominum satis spectaculi, delusisque [illegible] Thales, nihil opera fuerat [illegible] ad [illegible] pulso [illegible], subridens uultu [illegible] ac [illegible] sic [illegible] dolore hominem alloquitur. [illegible] ego animo [illegible] filium tuum [illegible], [illegible] nec tamen [illegible] uxorem ducere, & filios procreare

impedlat sapientiam, uti q̃ te tibi persuades, & immoderata maerorem [illegible] contendis. Nam sane satis constare arbitror, quemadmodum & tu ipse modo sensisti, & illi [illegible] non modo non conducere, uerum miserum in modum obesse, & repugnare sapientiae: quando ob filiorum mortem ipsi etiam sapientes nimio maerore confecti sensu decidant & dementes, ac fatui reddantur ut tu ipse modo [illegible] hic [illegible] rebus [illegible] Thales uide legisse ac perquam sapie[illegible] ita se habere etiam ex Periandri obitu [illegible] to planius aperitur, qui & ipse habitus est ex illis septem sapientibus haud postremus. Is enim non [illegible] tantum (ut de Solone super diximus) sed una filii morte [illegible] affectus est ut prae magnitudine [illegible] mortem [illegible]. Quis ergo non uidet, uel per ea quae diximus, uel ex aliis multis, quae breuitatis causa praetermittimus, minime conducere studiosis hominibus, quibus diuinae sapientiae & coelestium contemplationi uacandum est [illegible] liberos procreare, quando quidem tanto sine impedimento neque diuinarum [illegible] contemplationi, et etiam qui sapientissimi habebantur, negarunt uel solo amore filiorum desipere.

De educandorum nepotum [illegible], nepotumve collocandorum sollicitudine. Cap. XV.

Atqui donaueris interim hanc uxoria parentibus [illegible] [illegible] genuisse foecundamque [illegible] [illegible], filios probos doctosque, & adultae iam aetatis, & quales maxime optaueras, omni laudum genere praestantes. Quid modo reliquum est? Nihil [illegible] ut [illegible] ac [illegible] da[illegible]. Quod quidem dum paratur, renouantur sollicitudi-

nes gemebundi labores ac curae rursum priores. Instant
que nouæ quibus de collocandorum nepotum sollicitudi
& male seruanda senis anima, & sollicita pronitatio famili
ae renascentis & ad occiduum tectis, & ad incommodas nu
[illegible] ob successionem posterorum relapsus. Quid si
contigerit aut vel ex uxore filius, vel ex nuru nepos fi
lius [illegible] quid ea molestia grauius? Vrget autem cu
stodia puellaris fragilis, ac lubrica fama pudoris. [illegible]
rabilis, cura senior. Vrget in parandae dotis cupiditas
[illegible] sollicitum periculosi alea de eligendo genero pra
[illegible] animus quanta nil potissimum opus, aut diligentia
[illegible] an prodeunt: in quorum altero fama
[illegible] est opus, in altero autem fortuna dote;
Etenim si haec tempora non nisi ingenti pecunia filiae
nuptiae parantur. Hinc illa sub [illegible] senis persona
communis parentum querela. Virginem habeo grandem,
dote cassam, & illocabilem. Nempe vel si unica
sit magna summa pecuniae constanda est, si duae duplo
maior: si plures maxima, & forte quantum patrimonii
totius census ferre non possit. Sane nescio ignorem,
ea fabula quae de ea re Graeci tradunt: Canobe chalcidi
ca, quae prima zona anni confecta, centum liberos dici
tur peperisse. Sed habui rei fidem apud suos auctores re
linquo, quae contendo: id autem esse ne possit, si qui uib
ferunt: quinquaginta fuisse filias: & Abessan Bethlehemite
[illegible] Hebraeorum iudicem triginta. Aliud etiam incommodi
afferre solent parentibus liberi, quod quam in te [illegible]
rentes ob liberorum affectum ultra etiam extremum
diem curas transferunt, ut ne morte quidem [illegible]
ille affectus uideatur posse dissolui. Moribundi namque
ultimo illo anhelitu ad liberos [illegible] respiciunt ac filiorum
plus saepe orbitatem, quam imminentem mortem aduersa

& distrahi, quæ externa sibi ipsis propter [illegible] solicitudi aliud [illegible], ubi nec [illegible] satis uacet. Adest [illegible] moerens uxor sepultum & lachrymis madens, adsunt liberi flentes, & quibus orantibus ne se tam cito destituat alium pater eiicere. Atque ita fit ut nolint parentes dum migrant è uita nondum sibi definitum esse moriendi, propterea quod in uita [illegible] quæ uitæ terminus postulat de liberis sollicitudines cogitant. Norat id probe Iacob ille antiquus pater Israelitici populi pater, qui moriens, accitis ad se filiis ita est primogenitum allocutus. Ruben (sic n. est nominatus) primogenitus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei. Quia liberi nobis [illegible] dolorem cum filiis orbi parentibus solent, atque eorum spes incertas semper esse & metus & moerores [illegible]: ideo primogenitum principium doloris appellat. O coelibum ergo conditionem fortunatam, & uitam, [illegible] semper est alias, atque id tantum curæ est, quo pacto Deo seruiat, uiuat, ut moriatur. Sed ut, quæ & sit hoc aptius dignoscatur, [illegible] coniugatum & coelibum tranquillitate dicamus, & breui [illegible] utriusque uitæ [illegible] legem [illegible] in tabula conspiciendam proponimus.

Quantum differat uita coelibum à uita coniugatorum atque impudicorum Cap. XVI.

SAne quam diuersa sit uita coelibum à uita coniugatorum, magisque etiam huius incontinentium & impudicorum, facile est iudicare, tam enim inter se distant quam portus, & pelagus, pax & bellum, mors & uita. Siquidem libido semper [illegible] [illegible] uero castitas semper [illegible] constans, & perturbata [illegible] hæc quieta, & tranquillam: illa [illegible] coniugationis [illegible] hæc [illegible], & [illegible]: illa [illegible] exhalat [illegible] hæc clarissimi [illegible] odorem: fluctuat illa hæc in portu [illegible] inter [illegible] & [illegible] semper agitatur, hæc [illegible] in se ipsa [illegible]

dulci pace perfruitur. Caelibis praeterea in tota uita amicitia, largitas, beneficentia, hilaritas, illis ducentis uero contra sollicitudo, auaritia, ambitio in omni aetate grassantur. Plato idcirco dixit homines continentes & uoluptatum tempe- rantes felicissimam [illegible] molles autem & a uolupta- tibus persuasos [illegible] captiuos duci- felicesque semper esse & miseros. Sed quid opus est pluribus uerbis, ut facilius & expressius pateant quae di- ximus, proponenda est hic sub aspectu utriusque uitae ratio, ac ueluti imago quaedam suis coloribus effingen- da. Itaque proponimus animo, & cogitatione duos ho- mines contrariis prorsus moribus inter se praeditos, u- num liberum, alterum occupatum: unum uxorium, & [illegible] undique curis circumuallatum, inquietum, sollicitum, anxium; alterum uero tranquillum, nihilque habentem, quod aut conturbet animum, aut remordeat conscientiam, quippe quem non uxor exagitat, non anxia liberorum cura sollicitat, non contubernia corrodit, non infamia pungit, non strepentis domus murmur ob- tundit, non opprimit graue aes alienum, non nimii sum- ptus enervant. Porro sicut ille totus alienus est, atque malis undique oppressus, ut par molestiis esse non pos- sit, ita hic noster ex aduerso solutus curis, liber ac domi- nus sui per se ipso foelix est ac perbeatus, utpote solus ab- sque uxore & liberis, ac de nulla re anxius sed in spe coe- lestis gaudii animo semper tranquillus. Talis etsi quan- do uideatur ociosus, & solitarius, & mitis, tunc est ma- xime laetus, & honestissime comitatus. Is enim ingenu- ... & mente tandem [illegible] cum Deo uersatur, & al- tissimae contemplationi [illegible] inhaeret: & est ipse quidem non affluentia diuitiarum, sed mediocritatis mo- do uel in ipsa sua tenuitate ditissimus. Ducit itaque iste caelebs tranquillam uitam, securam ac quietam, noctes [illegible] & iucundos, atque [illegible] quippe qui expectat quietam pacem [illegible] mortem, ac beatam

[illegible] : siue ij gaudens conscientia [illegible] ulo [illegible] pace [illegible] perfruitur. Hinc est q [illegible] de morte sollicitus [illegible] quia memoria bene actae vitae, & spe futurae consolationis, ex hac vita tanquam ex hospitio [illegible] transire desiderat. Psal [illegible] In pace in idipsum Psal.4.
dormiam, & requiescam. Est huic ergo conscientia paradisus, solitudo voluptas [illegible] templum, utpote in quo meditari [illegible] non [illegible] utrique modo diuinis canticis delectatur, modo literatis studiis eruditur, modo diuinis meditationibus exercetur [illegible] nihil temporis per segnitiem illi sibi [illegible] perire. Huic his iuncta etiam venit senectus, quae alijs est molesta quippe quae [illegible] deliciosae iuventutis, [illegible] dorum [illegible] est allatura. Nam senex qui nullius sibi [illegible] conscius est [illegible] spe certa [illegible] adipiscendae [illegible] beatitudinis; quae [illegible] meditatio qui incommodis senectutem, & [illegible], & delectare senem potest. Sed & Plato in libris de legibus duplex ait esse vitae genus, alterum iucundissimum, alterum tristissimum: & qui vitam [illegible], eos felicissimos esse: contra qui [illegible] sine [illegible], eos esse miserrimos. Et [illegible] pro certo [illegible] quod sit plus est delectationis in ipsa temperantia & castitate, ita & in luxu & libidine plus doloris. Quis nostrum inquit iudicat [illegible] tam continentem ac intemperantem, [illegible] in utraque re placidam esse, ac tranquillam: contra vero luxuriosam in utraque re inquietam, ac perturbatam, siquidem [illegible] tum dolores, tum voluptates [illegible] atque amores urgentes, & [illegible] dici potest insanos maior. Voluptates etiam plures esse dicit in temperantia, quam dolores tum amplitudine, tum etiam copia, & continuatione: in luxuria vero contra longissimi insunt dolores, breuissimae voluptates. Ideo fit ut inde vita altera iucundior, altera acerbior, necessario naturae lege

sequatur. Quisquis ergo cupit laete, & iucunde absque dolore uiuere, caueat ne uxori iungatur. Habemus Platonem. Ad probanda insuper huius uitae commoda, si placet, Metelli quoque Numidici grauis, ac diserti uiri testimonium producimus. In ea namque oratione, quam in censura sua ad populum Romanum de ducendis uxoribus habuit, ita dixisse fertur. Si sine uxore (inquit) possemus, Quirites, esse, profecto libenter omnes ea molestia careremus, sed quoniam ita natura comparatum est, ut neque cum illis satis commode, neque sine illis ullo modo uiui possit, saluti perpetuae potius, quam breui uoluptati consulendum est. Vide quaeso quomodo Romani iuuenes per ea tempora prae molestiis coniugiorum abhorruerint a ducendis uxoribus, ut necesse fuerit hortari eos publice per Censorem ad matrimonia capessenda, non ob aliquod priuatum commodum, sed propter delectum populi ad communem utilitatem. Sapienter sane appellauit Metellus coelibatum uoluptatem: & maximum commodum dixit esse carere uxore: non quod non crediderit homo qui esset tantus castitatis: neque quod ullum praemium putarit esse uirginitatis: sed ob ipsa solum natura conditum norat coelibatum nuptiis conditione longe praestare. Quin etiam Epicurus ipse tantus uoluptatis assertor perraro, & id iucunda raro coniugia: quod multis essent referta incommodis uoluptati quam asserebat, inferendis dicebat. In his rebus hanc ultimam esse compensationem sapientem, ut ipsam etiam uoluptatem fugiat, si ea plus doloris allatura sit, quam iucunditatis: ut est uidere in his, quae ad uenereorum usum pertinent.

Voluptatem animi multo iucundiorem esse quam corporis. Cap. XVII.

IS quoque Epicurus iucundissima quaeque (quae sensu corporis iudicentur) ad animum tamen transferre

da esse non sentit, quoniam corpus [illegible] gaudet, dū [illegible] uoluptatem, & nō strepitu, ac animus [illegible] etiam uera eadem, & perceptam simul e memoria effluere non permittit. Sapienter haec sane dicta, & quocunque dicantur, etiam si ab Epicuro, [illegible] es scilicet esse animi uoluptates, quam corporis. Quid [illegible] molles, & uoluptuosi homines, qui sensu corporis, magis, quam iudicio animi aestimant pro [illegible] uoluptatem. Nam si uolumus ea animo [illegible] quam corpore [illegible] nec de [illegible] nihil profecto nobis erit iucundius, quam abesse a [illegible] uoluptatibus, & tranquillo ac iucundo ocio [illegible] quae simul & animi & corporis [illegible] quam quidam [illegible] nisi experti non [illegible]. Multo enim suauior est honesta uoluptas, quae ex hac libertate animo comparatur, quam ea quae cum libertatis iactura ex [illegible] corporis sensu percipitur. Quid enim quaeso [illegible] tranquillius? Quid nostro silentio [illegible] iucundius? Quid [illegible] (uel si [illegible]) [illegible] pedes, [illegible] brachia & pro libito [illegible] traheret? [illegible] quid enim [illegible] est [illegible] quiescere, & [illegible] placidissimas [illegible] naturali somno [illegible] sub [illegible] more [illegible] optime [illegible] Q. Cicero, M. T. Ciceronis frater, de quo ipse Cicero [illegible] ad Atticum scribit. Quietis ab [illegible] sic abhorret ut [illegible] libero [illegible] esse [illegible]. Atqui [illegible] non ex iudicio rationis, sed ex suo affectu [illegible], [illegible] ab hac [illegible] praepotentia [illegible] uoluptatem, propter quam perpetiendae [illegible] molestiae, & [illegible]

incommoda sibi generalia licet mente proponit. Verum quanto rectius ex istis, qui recti animi iudicio ductus uxorem, [illegible] censet quod tanti considerat, quae habendam nullo pacto in bonis, quod tantis scateat incommodis, neque dulce putandum quod tanta amaritudine infectum & tot molestiis refertum sentiat. Caelibatus namque sicut abest a voluptate venerea: sic eadem ratione procul abest a multis, et magnis aerumnis, quas affert ipsa voluptas: nam (ut aiunt) sine [illegible] nec mellis nec apes. Vnde amator ille Plautinus, Iactor inquit, crucior, agitor, pungor, in amoris rota miser. Satis ergo constat (ut arbitror) propterea [illegible] causa [illegible] quales coniugatus iuxta Metelli sententiam ac secundum consilium rationis iucundius esse connubii molestiis. Sapienti aliqui carere uxore multo tutius esse, quicquid sentiant impudici. Verum quia hoc tempore minime [illegible] est, ne prae nimio studio castitatis destituatur mundus cultoribus, quoniam pauci admodum sunt, qui delectentur castitate & pene [illegible], quibus ergo uxores quidem prae libidinis intemperantia sufficiunt: multo potius est habendum Christi nostri Dei consilium, quam Metelli, quando ad caelestia regna tendens nos relinquendam uxorem, & praecingendos lumbos et lucernis continendum mandauerat ut [illegible] licet [illegible] castitatis in corpore, et lumen [illegible] in operatione quod per lumbos, lucernamque uoluit saluator noster intelligi.

Voluptates cuilibet honesto negocio esse impedimentum nec decere Clericos uxoribus uti. Cap. XVIII.

ET enim quid mirum si uiri religiosi, et clerici, ab uxore et ab omni libidine continendum sit, quia tantopere officere solent voluptates rebus agendis? ac

dis, ac

alis, uti ipsi etiam temporalia negocia confitentes ut ab ipsis (nulli hominibus negligi) Retinentur qui dem ab aliis curis, & patriis dum rebus liberi, for nam contemnitur à disciplinarum studiosis, dum inscri nant disciplinam philosophicam operam, idem obseruat in mercandi, aut commutandis rebus mercat cor... nec sensus ... que Xantia, & ze quoi posse ij uoluptates, aut mulieres ... Idé circo Scipio praeclarissimus ille Romanorum Imperator in bello, quod ad Numantiam gerebat, ex urbe eodem castra ingressus statim omnia, quae spectare ad uolupta tes deprehenderat protinus summouenda mandauit. Ita quidem opinatus nihil tam occupare, ac commi pere militum animos quam libidines, & superfluas uoluptates. Idem fecit Numidis sic imperator Metellus qui bello Iugurthino eadem seueritate castra purgauit. Plato quoque philosophorum omnium sine ulla con trouersia princeps suadere uehementer continentiam solebat, impellitque, & quantumcunque a rem uenereā dissuadere, quod per eas uoluptates ac curas impediri maxime dicebat philosophiæ studia, & omnes litera rum disciplinas. Verum si his qui humana negocia tra ctant, quique liberalibus disciplinis incumbunt tanto pe re tranquillitas mentis est necessaria, quid quaeso castita tem de his, qui sunt rei diuinæ operam daturi, quibus bi nil aliud licet cogitare quam Christum, & coelestia? Porro mundo ac defecato procul animo, & purgatis simo pectore ab omni libidine his opus est. Quam ob rem in Leuitico legimus dominum sacerdotibus praecepisse, ut renes uitulorum integros cum toto adipe, Leuit. iij. ubi scortum obscoenae sedes est, igne comburerent, ne que ullam eius partem ederent, quippe qui libidinis ... sunt ... Id autem quid est aliud nisi expressa imago sacerdotii Christiani: in quo quidem sacerdotes ex carnibus sanctificati ... debit,

sed nihil gustare ex reliquiis hostiae. Hoc est ea, quae sunt ad usum & uictum necessaria ab illis accipi debere posse, sed quae faciunt ad uoluptates, quae ex omnibus profluunt, omnino reiici oportere. Quęcunque enim in illo sacrificio siebant, figurae, & umbrae erant eorum, quae essent postmodum euangelicae legis tempore reipsa perficienda, complenda. Eo quoque spectare arbitror quod legitur de Mose in Exodo: qui ubi comminus cum Deo loqui pa-
Exo. III. rat, abstrahere pedum calciamenta iubetur. Quid ibi aliud per pedes designatur, quam affectus qui soluti, & liberi esse debent ab omni impedimento terrenorum rerum maxime, qui Deo propius accedere parant, & quibus institutum est sacerdotium. Calciamentum autem solui mos erat his qui iure propinquitatis oblatas sibi nuptias in se recusassent. Deo igitur appropinquare uolentes iubentur pedum calciamenta dissoluere: hoc est abrenunciare nuptiis, & se procul à commoditatibus terrenis à mouere. Ubi enim sacrosanctum corporis, & sanguinis Christi mysterium peragitur, non terrenas cupiditates, & carnales delitias tantum seponere sufficit; sed exuere omnes prorsus curas, & diuina duntaxat meditari par est. Nam tunc demum gustum aliquem coelestium gaudiorum, & promptas ex thesauris diuinae sapientiae opes nobis Christus noster impertit, quum nos uidet repurgatis mentibus totos intendere contemplationi coelesti. Talis enim gustus, nisi in summa tranquillitate animi, & corporis, sentiri nequaquam potest.

Ridiculum esse credere fore bonum concedi, ut utantur sacerdotes uxoribus. Cap. XIX.

QVonammodo potuit sanae mentis quisquam sibi persuadere, posse licite sacerdotem simul operam dare mysteriis, sacrisque, & coniugio, & uxori: quum nulla libido pro certo careat immunditia? Quod

affirmat & Hostiensis in summa de clericis coniugatis, dicens, quod quamuis coniugatus dicatur castus, & habeat uxorem, ut legitur, XXXI. distinctione, habetur tamen immundus, nec idcirco ullo pacto ad ecclesiastica officia exercenda, sicut nec in ueteri testamento. Magis etiam aperte affirmat hoc ipsum, D. Augustinus contra Pelagianos qui asserebant libidinem naturale bonum esse, nec in ea esse, quod pudeat. Dicit enim in coniugatis, & in omni homine, libido mala est: non nunquam enim ad illicita trahit: quia uoluntati peccatrici, quo factum est, ut ea esset in membris, ita adeo contraria est, ut ipsorum coniugatorum mentem ad illicitum usum [illegible] praecipitet, ut eidem libido [illegible], potius quam agentes, agant. Fit enim uoluntas inconstans, dum illicita uincitur uoluptate, quae tamen uenialis est in coniugatis si hoc malo bene utuntur. Quod ita esse ostendit Apostolus, quum causa orationis continentiae tempus indicit coniugatis. Haec ille. At nunc ubi sunt, qui hac nostra tempestate, & si consentiant mecum nobis non licere modo sacerdotibus ducere uxores propter interdictum ecclesiae, dicunt tamen expedire [illegible], ut relaxata penitus constitutione [illegible] erat in futurum [illegible] (ut illi aiunt) [illegible] illi quietius, & populo cum [illegible] praedicarent uerbum Dei: & liberos educarent liberaliter, nec [illegible] essent probro. Huiusmodi illi recentiores [illegible], uel potius [illegible] tores, quorum doctrina, quantum ego iudicare possum, ipsis sibi periculosa est; ac fieri, ut quae illi dicant, [illegible] loco [illegible] affirmare: [illegible] tamen eos [illegible] potius impedientes, atque [illegible] impedimentum, [illegible] potius [illegible] animo [illegible] haec dicere, sed quacunque mente, I Cor. VII.

aut flomaristo dicant, scribere ut, quod uiderint: si qui tamen autem, aut quam uerisimile dicemus nos optarim lecto-res quaeso attendite, & iudicate. Est enim facile cogni-tu uel ex his, quae iam dicta sunt libro superiori, uel ex his, quae deinceps sumus dicturi, eiusmodi ratio sit ho-minum [illegible] humanae imbecillitati an indulgen-tiam potius [illegible] & [illegible] nos scribere. Ad-demum nos quidem qui [illegible] sumus, affirmare enim Apostolo multo melius esse si sic coniuges permiserint, quam suspectam huiusmodi sanctitatem sequi; quae pro-fecto aeque haeret (ut dicitur) & a uia rationis, & aequi-tatis aberrat: propterea quae omnem religionis cultum cum ipsa pene religione subuertat: quando huiusmodi [illegible] non tam occasionem honestius, aut tranquillius uiuen-di (ut illi somniant) quam uias, ac [illegible] pro[illegible] dispendii & quod peius est, [illegible] sacerdo-tibus [illegible]. Quis nam est hodie quaeso sacerdos (mo-do sit ei aliquid pudoris) qui sua interesse arbitretur ta-lem [illegible] Possum ne cuiquam [illegible] & [illegible] te esse curae, angores, [illegible] [illegible], atque molestiarum conferentiam? Quis enim nostrum poterit uxoris ornatum, & immodicum sumptum fami-liae, liberorum molestias, & hoc genus incommoda [illegible], quieto, ac tranquillo animo ferre? Nunc eo usque miseros homines mala tanta deduxit: necesse est, ut [illegible] [illegible], & [illegible] pene sacra prophanaque omnia compellant [illegible] quaerere [illegible] lapides, lignaque templorum, [illegible] [illegible], aut [illegible] quicquam aedibus sacris superest. Nisi forte nostris [illegible] eueniat quod [illegible] apud Graecos audimus: tanta scilicet paupertas, ut nihil [illegible] in templis sacerdotibus rapiendum. Quod uero ad authoritatem attinet, multo sane secus eueniet, quam illi falso autumant: tum non modo nulla authoritas accedet ex eo sacerdotibus, sed magnus po-tius contemptus. Quis enim audeat uxorato sacerdo-

[illegible] commiserit, quod uxorem eius uellet esse [illegible] uel etiam [illegible]? Quid si uxor (ut saepe contingit) [illegible], & ex eo (ut est uulgus facetum) forte in [illegible] quaedam [illegible] potest fieri, ut uideat [illegible], aut homines [illegible], de quibus fortasse male suspicatur, [illegible] pectus [illegible] & (ut [illegible] decet) [illegible], & [illegible]? Quid si male [illegible] liberos (ut [illegible]) [illegible] educari? O quanta quantaque hinc scandala ad [illegible] animarum & corporum [illegible] licentia [illegible], ut non [illegible] pastor super gregem datus, sed lupus [illegible] uideri, dicique possit. [illegible] male [illegible] & uoluptates [illegible] contempla[illegible] apertius perspicias sententias sapientum philosophorum de uoluptatibus in medium afferamus.

Sententiae nobilium philosophorum contra uoluptates. CAP. XX.

Quinque esse hominis sensus scribit Aristoteles, per quos uoluptas uel animo, uel corpori quaeritur; & ex his omnem uoluptatem, quae immodice capitur, [illegible] turpem & improbam esse: tamen quae ex gustu, atque tactu, qui sunt ex omnibus sensibus maxime uoluptarii, [illegible] omnium foedissimam. Ille enim duas uoluptates gustus uidelicet & tactus: [illegible] & [illegible] communes esse [illegible] & [illegible] pecudum, feraru[m]que [illegible] esse dicebat, quisquis fortunae [illegible], [illegible] uoluptatibus occupatus. Quis enim inquit habens aliquid humani pectoris [illegible] [illegible] quae [illegible] philosophi [illegible] [illegible] abeunt considerari debere, [illegible]

pessimos, & amarissimos fines nostri, quo facilius absterreamur ab his, & minus cupide eas amplius repetamus. De uoluptate autem in communi actione philosophi uarias, diuersasque atque sibi inuicem repugnantes sententias habuerunt. Epicurus enim ob hanc ipsam uoluptatem maxime infamis, in ea summum bonum constituebat. Contra uero Antisthenes sectae cynicae illustrator summum malum in ipsa uoluptate ponebat. Speusippus autem & cum eo ceteri academiae uiri, uoluptatem & dolorem atque duo mala esse dicunt opposita inter se, bonum uero esse, quod utriusque medium foret. Zeno stoicus censuit uoluptatem esse indifferentem, nec bonum scilicet, nec plane malum: quod adiaphoron Graeci dicunt. Critolaus peripateticus multo ultra, & malum esse per se uoluptatem esse aiebat, & multa praeterea mala ex sese parere. Refert Cicero in libro, qui de Senectute est Cato maior inscribitur, Architam Tarentinum magnum in primis atque praeclarum uirum dicere solitum nullam capitaliorem pestem hominibus natura datam esse quam corporis uoluptatem: cuius auida libidines temere & effrenate ad potiundum incitarentur. Hinc patriae caedes, proditiones, euersiones urbium, stupra, adulteria, & omne flagitium nasci dicebat: ac nullum denique scelus, nullumque tam magnum facinus fore, ad quod suscipiendum non libido uoluptatis impelleret. Cumque homini Deus nihil praestabilius mente dedisset, huic diuino muneri ac dono nihil tam esse inimicum quam uoluptatem: quoniam libidine dominante temperantiae nullus locus esse posset, neque in uoluptatis regno ullo pacto uirtutem posse consistere. Quod ut magis conspicuum appareret, fingere animo iubebat aliquem tanta incitatum corporis uoluptate, quanta percipi posset maxima: nemini censebat fore dubium, quin tam diu, dum ita uoluptate gauderet, nihil agitare mente, nihil cogitatione consequi posse. Siquidem quam ea dominatur,

omne animal [illegible] consilium impedit: & hanc quam [illegible] rationalis [illegible] habet cum [illegible] commixtionem. Recte ergo ingenii, & doctrinae princeps Plato [illegible] malorum escam appellabat, quod illa, ut Cicero interpretatur, homines sub spe boni capiuntur, ut pisces sub spe cibi hamis fallentibus [illegible]. Q [illegible] autem quisque hominum nisi spe ad quam prius esca tinctus, ad peccandum gratis accedere [illegible]. Ab Homero [illegible] appellatur, quod [illegible] hominis quamvis sapienti adsit [illegible] tem solet. Dixit eandem idem Plato hominem propter immodicam voluptatem [illegible] mentis [illegible]: nec [illegible], sed temperantia esse posse [illegible] commertium. In proportione (ut refert D. Augustinus) solitus erat frequenter admonere suos discipulos, ut a [illegible] voluptatibus omnino abstinerent [illegible] haberent [illegible] quae [illegible] non corporis [illegible], aut sensu aliquo, sed sola mentis [illegible] possit [illegible] nihil magis impedimento esse dicebat, quam libidinibus deditum. Et ideo ferunt eum [illegible] & vitam castam duxisse usque ad mortem. Cato dicebat animum eius, qui a morbis teneretur, [illegible]. Pausanias [illegible] [illegible], [illegible] omne robur animi, [illegible] & [illegible] consilium [illegible], quod nihil [illegible] voluptate humano generi [illegible]. Hippocrates & [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] esse [illegible] morbi [illegible] [illegible] & [illegible] appellat. Propterea Pythagoras dicere solebat, [illegible] [illegible] esse [illegible]. Ita [illegible] (ut Cornelius Celsus docet) [illegible] firmat, ac roborat continentia. [illegible] Cato [illegible] magnam

habendam censuit esse senectutis gratiam, ob praeclarum munus aetatis illius: quandoquidem id auferat senibus, quod est in adolescentia turpissimum: detestandae scilicet libidinis, & obscoenis voluptatibus inquinationem. Meminit: asserebat solam aetatem senectutis, quae non esset foedis eiusmodi libidinibus mancipata. Neque secus atq; illic Latinus, Cato, Graecus Sophocles, qui aetate iam senior requisitus à quodam, num adhuc rebus venereis uteretur? Bona inquit verba quaeso amice. Ego vero libenter illinc, tanquam à domino agresti, & furioso profugi. Non possum tacere alterum quoque Catonis orationem maxime memorabilem. Cogitate inquit cum animis vestris si quid vos per laborem recte feceritis, labor ille à vobis cito recedet: benefactum autem à vobis, dum vivitis, non abscedet. Si qua vero per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter autem factum illud, apud vos semper erit. Sapientissime sane dictum, ac prae oculis semper nobis habendum. Quid enim vel ad laboriosum virtutis studium amplectendum vel ad dolosam voluptatis societatem fugiendam, aut aptius, aut sapientius excogitari potest? Annaeus quoque Seneca tabido libidine Catone, scribit tamen ut corpus occupari, quam qui vino, & libidini marcescentes & summa gloriae imagine teneantur, speciosius tamen errare: & licet avaros, licet tyrannos, crudeles, vel delatores, omnes tamen illos vitiis peccare, in venereum autem ac libidinem proiectiorum addixit turpem libido esse. Talibus enim (ut ipse inquit) est animus fractus, & nihil impotens cogitare aliquid praeclarum, aut aliquid decorum membris esse, aut quid divinum intelligere, consilii prorsus ac rationis expers: atq; id tantum bonum esse dicebat; quod si pecudes loqui possent, appellarent voluptatem. Idem alibi tam male sentit de voluptate, ut affirmare habere pro compendio voluptatem ipsam plures occidere, quam gladium. Cicero etiam de eiusmodi hominibus

in fine de finibus bonorum libris ita disseruit. Sunt quidem, inquit, homines non re sed nomine, nam si quis est paulo erectior, quamuis uoluptate capiatur, occultat tamen & dissimulat appetitum uoluptatis propter uerecundiam. Ex quo intelligitur corporis uoluptatem non satis esse dignam hominis praestantia, eamque propterea contemni, & reiici oportere. In eodem quoque opere, Voluptates (inquit) blandissimae dominae maiores partes animi à uirtute detorquent. Et in quaestionibus Tusculanis. Quid autem miserius, quam libidinibus inflammatum & furentem uideri, omnia rabide cum inexplebili cupiditate appetentem, quoque affluentius uoluptates undique hauriat, eo grauius ardentiusque sitientem. Et in oratore. Omnibus (inquit) in rebus, & uoluptatibus maximis fastidium finitimum est. Idemque alibi. Nemo ipsam uoluptatem, quia uoluptas sit, aspernatur, sed quia consequuntur magni dolores eos, qui uoluptatibus perfruuntur. Et pro Marcello, parua (inquit) uoluptas pro nihilo est. Praeclare haec quidem omnia Cicero de uoluptatibus: qui illud & praeclarius asserentem ubi Scipionem Africanum de his ipsis uirtutibus disserentem per somnium cum altero Scipione, ac dicentem non patere caelum nisi his, qui quamdiu inclusi adhuc sint in corpore, eminent foras ea scilicet, quae extra corpus sunt contemplantes & uoluptate relicta, a corpore quam maxime sese abstrahentes: quorum eorum animi, qui se se corporis uoluptatibus dediderunt, eorumque se quasi ministros praebuerunt, & impulsu libidinum uoluptatibus obedientium deorum & hominum iura uiolauerunt, corporibus elapsi circa terram ipsam uolutari. Neque si Christianae ueritatis conscius fuisset, hic auctor ubi dicit, circa terram ipsam uolutari, sub terram dixisset illorum perpetuas contumaciam in cruciatibus esse, discrepat à Christiana pietate. Sed & in libro de finibus bonorum quid potuit dici religiosius? Fiat

inquit uoluptas corporis, & prona quoque moliti, saepi usque ad [illegible] quam recordati. Nec enim aut sapientes de his ipsis [illegible] eundem Africanum. Liuius noster facit loquentem ut aegrum Masinissae animum ab amore Sophonisbae illis adhortationibus auocaret. Aliqua inquit te continuo Masinissa intuentem in me bona, & principio in Hispania ad iungendam amicitiam mecum uenisse, & postea in Africa te ipsum, spesque omnes tuas in fidem meam commisisse. At qui nulla earum uirtus est, propter quam appetendus tibi uisus sim, in qua ego aeque atque temperantia, & continentia libidinum gloriatus fuerim: hanc te quoque ad caeteras eximias uirtutes Masinissa adiecisse uelim: non est, non, (mihi crede) tantum ab hostibus armatis aetati nostrae periculum, quantum a circumfusis undique uoluptatibus: qui eas sua temperantia frenauit ac domuit, multo maius decus maioremque uictoriam sibi peperit, quam nos Syphace uicto habemus. Quis Appellen quaeso fictorem quisquam penicillo doctius mentis expressam effinget, quam hic auctor suis; [illegible] latinae linguae uerbis expressit? Non mihi excidit illud quod apud Plautum poetam comicum legi de uoluptate memorabile. Amor, inquit, & melle, & felle fecundissimus, gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque aggerit. Et rursum. Ita diis placitum, ut uoluptati maeror semper comes sequatur. Idem alibi, Qui potest (ait) mulieres uitare, uitet: & quotidie pridie caueat ne faciat, quod pigeat postridie. Plauti uero aemulus Terentius, Voluptates, ait, licet in praesentia sint suaues, semper tamen secum iunctam habent poenitentiam. Expressim quoque de ea uoluptate supra memoratus Seneca, Venit (inquit) transiens, & in ipso suo usu perimit [illegible] copula stringitur: misceri dii ab illa desinunt, multo miseriores si [illegible]: sicut deprehensi [illegible] Syriaco modo in sicco destituuntur, mor-

do in summa iucunditate fluitans? Hanc sequitur solicitudo co-
gitatio, trepidatio, spes, mala alia. Et ut alibi ait, si quid in-
que per voluptatem nequiter feceris, voluptas cito ab-
ibit, nequiter factum apud nos perpetuo remanebit.
Idem quoque ubi de beata vita disserit, per comparatio-
nem virtutis, ita eleganter voluptatem reprehen-
dit. Quid dissimilius (inquit) imo diversius compo-
nitur? Altum quiddam est virtus, excelsum, & regale, invi-
ctum, infatigabile. Voluptas humile, servile, imbecillum,
caducum, cuius statio, ac domicilium fornices, & popi-
nae sunt. Virtutem in templo invenies, in foro, in curia,
pro muris stantem, pulverulentam, coloratam, callosas
habentem manus. Voluptatem latitantem, ac tenebras
captantem circa balnea ac sudatoria ac loca aedilem me-
tuentia, mollem, enervem, mero atque unguento maden-
tem, pallidam, ac fucatam, & medicamentis pollinctam.
Voluptas tunc, quum maxime delectat, extinguitur: nec
multum loci habet, itaque cito implet, & taedio est, & post
primum impetum marcet. Nec id unquam certum est,
cuius in motu natura est: sed neque potest ulla eius esse
substantia, quod venit, transit vel celerrime, in ipso usu
sui periturum. Eo enim pervenit, ubi desinit: & dum
incipit, spectat ad finem. Haec ibi Seneca ubi multa
& eleganter contra voluptatem commentatur. Sapien-
tes quoque de hac ipsa voluptate disserunt. Epictetus phi-
losophus sua quondam aetate sapientior, fama perce-
lebris: duo dicebat esse vitia multo omnium gravis-
sima, atque teterrima, intolerantiam, scilicet, & in-
continentiam: quum aut iniurias, quae sunt feren-
dae, non ferimus: aut a quibus rebus, aut voluptati-
bus continere debemus, non continemus. Itaque di-
cebat, quisquis haec duo verba cordi haberet, eaque
sibi imperando, atque observando curaret, eum fore fer-
me impeccabilem vitamque victurum semper tranquillis-

ferunt. Verba illa duo hæc sunt, P A T E R E, A B S T I N E. Sed nec illa quoque sorte in uoluenda iam est silentio quid. C. Fabricius ex sua legatione enarrans (fuerat enim apud regem Pyrrhum legatus) domi suæ dicebat enarrauitque hæc ei, M. Curio, & T. Coruncanio sapientissimis sibi respondentib. Retulit is quidem se audiuisse à Thessalo Cynea Athenis quendam, qui sapiens haberetur, disputare, solitum omnia, quæ agimus in uita ad uoluptatem esse referenda, illamque finem esse, ac præmium omnium laborum. Quo audito, T. Coruncanium, & M. Curium ita precatos fuisse. Deus daret hanc sapientiam Samnitibus ipsis Pyrrho, atque hostibus P. Romani: Pessimum scilicet malum peracturos eo nomine sapientiæ. Solet admodum etiam Democritus Venerem damnasse, dicens eá esse propter quam homo extra se positus mentem perderet, & alius exiret ex homine. Sed nec Apulei quoque hic est prætermittenda sententia, quam de amoris natura non minus uere, quam ingeniose commentatus est. Flamma (inquit) sæui amoris parua quidem primo tempore delectat, sed fomento consuetudinis exæstuans, immodico ardore totos comburit homines. Et Valerius Max. nihilo secius de hac eadem uoluptate sentiens, quæ commoda & ipse ualde eleganter eloquitur: Sedem (inquit) pec natos, ratibus, id regnum animo gestu facile habent, ubi eadem uitia tenent, penitusque cupido sibi uendicauerit. Dictum sane præclarum atque uerissimum. Nam quo hæc generis humani contubernia pestes inhabitant, omne salutis instrumentum agunt, & tabula dominatur. Ideoco scite Agesilaus sciscitanti cuidam, quid Spartæ fructus accidisset Lycurgi legibus? Voluptatum respondit contemptum: Itaque non alia magis re est solere rem publicā corrumpi quam ex uoluptatibus, atque delitijs, quoniam nulla esse libertas potest, ubi luxus, & libido regnat. Merito ergo Socratem dicere solebat, eos, qui se ad coenam

[illegible] longe plus uoluptatis habere, ac mi[illegible] doloris, quam qui summa cura percipiunt sibi per [illegible] uoluptates: quando incontinentia ipsa [illegible] male consuli [illegible], & praeter [illegible] ipsi etiam corpori [illegible] plus [illegible], quam delectationis & commodi, con[illegible] & optima quaeque [illegible] difficilia si quis assue[illegible] esse iucundissima. Addit insuper turpe esse si quis sua sponte simulet [illegible], talem se faciat, quas [illegible] habere [illegible]. Huic rei addit [illegible] & Silius [illegible] egregius poeta, ita dicens [illegible]

Quippe nec ira deum tantum, nec tela nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa uoluptas.
Ebrietas est fida comes, tibi luxus, & atra,
Circa te semper uolitans infamia pennis.

Docuit & Anacharsis philosophus ex Scytarum genere sapientissimus uel dominium duo membra propter gra[illegible] & ebrium quod [illegible], esse ho[illegible] praecipuo studio [illegible] & lin[illegible]. Nam cum [illegible] apud Solonem, qui erat ex sep[illegible] sapientibus, ubi se quieti dedisset, repertus est hoc [illegible] ad [illegible] haberet ori, [illegible] pudenda: quod per Solonem [illegible] interpretat[illegible] Anacharsim per ea [illegible], haec duo mem[illegible] in primis [illegible] esse, atque custodienda semper, & ubique [illegible]. At quanto [illegible] Demosthenes quam Anacharsis [illegible] [illegible] uoluptatis [illegible] uno [illegible] uerbo [illegible]. Nam auctore Gellio qu[illegible] Lais Corinthia ob [illegible] ac elegantiam formae gran[illegible] per [illegible] ad eam [illegible] hominum ex tota Graecia celebres [illegible] ab ea admitteretur, nisi qui [illegible] quantum [illegible] poposcisset: poscebat autem [illegible] quantitat[illegible]

tem. Hanc Demosthenes fama eius formae permotus, clanculum adiit, atque ut sui sibi copiam faceret efflagitavit. Lais vero (ut sic) nominum in hac, atque ut erat, dicitur machinata decem milia nummum poposcit. Demosthenes tali petulantia mulieris, ac pretii quantitate stomachatus, repente abiens hoc pulcherrimum verbum, atque memorandum responsum, ei pro pecunia dereliquit. Ego poenitere tanti non emo. Vide quaeso quam eleganter expressit veneree voluptatis naturam, eam appellans poenitentiam, quandoquidem venus ipsa, ut fere voluptates omnes poenitentia terminatur. Ad idem facere videtur quod Pythagoras ab animali habente nigricaudam dicebat abstinendum: idest a voluptate, quae finem, qui per caudam interpretatur tristem habet, tale enim quid nigredo demonstrat. Sed sapienter & Diogenes ille nobilis Cynicus scorta eiusmodi formosa appellare mellitam lethiferam consueverat: quod dulce sapiat tantummodo dum gustatur, mortiferum vero ubi ad cor usque descenderit enecet ut venenum. Non est hic praetereundum silentio etiam praeclarum dictum potius quam factum Lysimachi: qui ob penuriam aquarum coactus est deditio potius sese dare Scythis hostibus in deditionem. Is ubi frigidam aquam bibisset, Dii boni, inquit, tam brevis ob voluptatis causa quantam deposui foelicitatem. Ita sane & nobis cogitandum est, ob perbrevem illam venereae voluptatem quae inter foemina vitam in nostra uxore attrahimus, quales finales incurrimus: quantique amittimus foelicitatem non ut ille temporalem sed aeternam. Socrates apud Platonem facete dolium esse Danaidum dicit inexplebilem voluptatem. Archytas appellabat voluptatem capitalem hominum pestem. Sophocles furiosam belluam, & Cicero blandissimam dominam: Diogenes mihi Iovinianus incorrigibilem feram. Sed quid opus pluribus testimoniis in tam aperta veritate? Est

enim de hac re inter sapientissimos quosque alios summos splendidissimosque consensus; ut fere omnes unanimiter, & uno ore confirment pestiferam esse omnem voluptatem, & eam praesertim, quae venereis rebus inest, maximeque letalem: sive illo turpissimo Epicuro patrono, atque assertore voluptatis excepto, qui eodem sapiens sed nec satis quidem vir habitus est a sapientibus.

Nostrorum Christianorum sententiae contra voluptatem. Cap. XXI.

SEd iis plane satis improbata corporis voluptate Ethnicorum sententiis sermonem faciamus: si operae modo, si vacat audire, ut omnibus his, ex nostris etiam philosophis Christianis adversum hanc eandem superiorum voluptatem sententias afferamus, quae selectae ex multis dulcesque satis potius, quam lassitudinem legentium possint. At ut ab eloquentissimo incipiamus Lactantio Firmianum irridentem Aristippi de voluptate sententiam audiamus. Aristippo inquit ne respondendum quidem duco: quem corporis semper voluptatem summum bonum putantem, nihilque aliud quam ventri, & veneri servientem, nemini dubium est hominem non fuisse. Sic enim vixit, ut nihil inter eum, pecudemque distaret, nisi unum, quod loquebatur. Quod si asino, aut sui, aut cani, facultas loquendi tribuatur: quaerasque ab his, quid sibi velint, quod foeminas tam rabide consectentur, ut vix divelli queant; cibos etiam potumque negligant: cur etiam alios mares violenter abigant, aut ne victi quidem fugiant; sed a fortioribus contriti, eo magis insistant: cur nec imbres, nec frigora pertimescant, laborem suscipiant, periculum non recusent: quid aliud respondebunt: nisi summum bonum esse corporis voluptatem, idque se appetere, ut afficiantur suavissimis sen

illum eos q. esse tanti ut assequendorum causa nec laborem subeundum nec vulnera nec mortem recusandam putent? Quid vero ipsemet Lactantius de voluptate sentiat paulo inferius declarat, ponens summum illud bonum, quod philosophi olim in hac vita male quaerebant, non esse in voluptatibus, (ut Epicurus) sed in carendo potius voluptatis. Hoc uno (inquit) beati esse in hac vita possumus, si minime beati esse videamur, si fugientes illecebras voluptatum, soli virtuti servientes, in laboribus miseriisq; vivamus, quae sunt exercitia, & corroboramenta virtutum. Id quibusdam durum videbitur fortassis, & iis maxime qui & si christiano nomine censentur vera tamen Epicurei sunt magis, quam christiani. His enim nemo unquam poterit persuadere, quenquam in miseriis positum posse dici felicem: & infelicem illo pacto esse quos fortunatos, & felices vulgo dictitant. Sed de hoc alias, revertamur unde digressi fueramus, & post Lactantium, Severinum Boetium doctissimum atq; sanctissimum virum subiiciamus: qui & ipse valde severo, ac luculento de voluptate his versibus lusit. Habet hoc voluptas omnis,

Stimulis agit fruentes,
Apiumq; par volantum,
Ubi grata mella fudit.
Fugit & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Apostolus vero idem soluta oratione confirmat. Appetendus (inquit) voluptatum plena est [illegible] per alienis, haud diversum sentit ab hoc [illegible] gravissime qui ait [illegible] est voluptas fornicationis: sed perpetua poena fornicantibus. Nec illud quidem praetermittendum quod Divus quoque Hieronymus divino ore [illegible] hanc eandem pestem [illegible] infernalem. O quam acerbus [illegible] est finis huius, amarior felle, [illegible] gladio, [illegible]

poenitudinem [illegible], & nunquam satiatur: [illegible] cordi [illegible] & delicti, [illegible] parit, quæ impe ta durant. Et rursum alibi. Luxuria, inquit, corpus debilitat, [illegible] homicida, [illegible] habetur, cor aufert, [illegible] utrosque hominis [illegible] & per ceteras [illegible] iram Dei provocat. Clamat item alio loco, O [illegible] infernalis [illegible] mater quia est, cuius flamma superbia, cuius scintillæ prava colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis gehenna. Divus etiam Ambrosius per belle naturam libidinis tantam brevi oratione comprehendit. Semper inquit [illegible] lis libido, quæ nunquam manet quieta [illegible], nec defervet [illegible]. Neque item homini multi scripturæ testimoniis [illegible] à homine Deo auctore [illegible], sed [illegible] potius [illegible] omni peccato fuisse admissam. Quantum propterea quomodo ad paradisum revocare nos possit [illegible], quæ nos à principio inde detruserit in abyssum. Beatus quoque Augustinus, quid et ipse de hac re sentiat paucis explicat. Luxuria inquit [illegible] Deo [illegible], perdit omnem [illegible], & ad perditionem [illegible], futuri [illegible] capitur [illegible]. Non [illegible] quoque debet ex hoc libro divus pontifex Gregorius, qui [illegible] huic libidini [illegible] quamlibet bona opera, nisi [illegible] [illegible] prodesse posse sed penitus [illegible] [illegible]. Hugo & ipse [illegible] doctor [illegible] recitor, hanc ipsam libidinem ita eleganter describit. Libido inquit est immoderata carnis petulantia, dulce venenum, [illegible] perniciosa potio, quæ & humanum corpus debilitat, [illegible] robur enervat. Nec Augustini divi elegantem de hac ipsa re sententiam hoc loco prætermittendam putavi. A [illegible] inquit [illegible] sensibile perficitur, [illegible] [illegible], [illegible] relinquit, dolores [illegible] parit, tota denique à ratione [illegible] abducit, [illegible] Chry

fossorius cuius penè oblitus sum, quia aliena à nobis lingua locutus est. Non tam uehementer ait Eudoxus, cursus ignis comedere, & consumere solet quam luxus & uoluptates omnia materialia tormenta excruciant. Pulcherrimos commentatus est & Marsilius Ficinus platonicus praestantissimus contra uoluptatem apologos: in quibus assidue naturam illius exprimit & asserens in caelum ueram uoluptatem translatam, & in terra tantummodo fallaciam sub falso nomine uoluptatis inter homines uersari. Verum quia longum foret & contra nostrum institutum hic eos re-enucleare, qui totam fabulam quaerit, ad huius authoris epistolas remitto. Sed iam de hoc satis pro instituto opere, & pro ornamento dictorum: non est quidem aut temporis, huius, aut competentiae, plura de hac perniciosa uoluptate repetere. Etenim si uero praeclarissima quaeque bene sentientium contra libidinem edere uellemus, non esset locus proximus ut quicquam ex nobis ultra diceremus: quoniam fere scriptores omnes, & uniuersi sapientes in hanc pestem, ut in ferocissimam belluam tanquam uiri impetum faciunt, atque certo telo in eam pro uiribus quisque suo acutissima sententiarum tela contorquent. Satis profecto sunt in promptu eiusmodi dicta lectoribus cupidis, & sapientiae studiosis. Quamobrem (ut repetamus quod omisimus.) quum omnis libido, & mulierum consuetudo tantopere excarnificet hominem, & de tam multis rebus anxium, atque solicitum reddat, minime inducendus est animus credere, posse ullo modo fieri, ut hic homo sacerdos, sicut uulgo caueri, his tamen molestiis occupetur: quum oporteat (ut satis dictum est) sacerdotes ipsos ex officio, & ordine propitiatoris semper assistere, & libere absque cura familiari assiduos orationi sanctis intendere: ducesque esse hominum caeterorum: atque eis sicut nomine, loco, habitu dignitateque praecedunt, ita quoque & castimonia, & uitae,

sanctitate præcelluere. Sed quam pernitiosè aberrent plerique à professione celibatus, instaurandis plurimum viribus Deo adiutore sequenti libro dicemus.

BERNARDINI SCARDEONII PATAVINI DE CASTITATE LIBER QVINTVS.

EXORDIVM.

De Malis Professionibus religiosorum.

LICET in ipso scribendi studio nihil timeam quam reprehendere, aut accusare quempiam cogitarim, propterea quod omni pretio ubi loco carere debet, qui in alienum [illegible] parietem esse dicere; tamen ex instituto operis, nisi prævaricator nostræ causæ esse velim, uel inuitus non solum in secundas quotidianum nostri ordinis libidines, sed etiam in [illegible] mores, atque alia uitia dicere coactus sum: ne calumnietur me fortasse quispiam, quasi Aeronii opinionem secutus sim, q (ut scribit D. Augustinus [illegible]) tantummodo libidinis crimen impingit Sacerdotibus, cætera flagitia pro nihilo ducens. Existimaui ergo operæ pretium fore [illegible], [illegible] occasionem nactus, & absque ulla [illegible] commendatione [illegible] alicuius [illegible], quæ modo in eo ordine [illegible] & ab omnibus bonis fere merito [illegible] & si nihil est quod magis hic affirmare [illegible] grauioribus quam possint [illegible] reprobari. Nullum enim malum potius [illegible] adoritur hominem, sed [illegible] hæc, [illegible] libido. Quæ [illegible] de nullo alio peccato legatur

dixisse Deum pœnituisse se hominem fecisse: alii propter hanc ipsam fœdissimam ueneris prolabentem: ob [illegible] des, quam diluuio urbes deplebat [illegible] miserabile diluuio quo uniuersum terrarum orbem submersit: & homini fere genus perdidit. Itaque hactenus nullum peccatum fuit, quod generi plura contulerit humano quam peccati libidinis. Nec immerito quidem nullum eiusque flagitium reperias, quod plus coinquinet, labefactetque turpius cele bratiuitatem hominum, & præsertim clericorum quibus

1 Cor. VI. sordida hæc commixtio coitus interdicitur. Propterea Paulus apostolus instruens Corinthios dixit. Fugite fornicationem omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Verum tamen dum illum [illegible] [illegible] communis [illegible] [illegible] me in alteram, [illegible] [illegible] mas hac ipsa fornicationes peiorem: quod & hic reclamant [illegible] [illegible] adeo difficile est [illegible] [illegible] [illegible] ut nullus, qui quid agat, docere sibi possit [illegible] [illegible]. Arguerunt enim fore aliquos, qui magis in [illegible] [illegible] [illegible] quasi in professione & [illegible], [illegible] qui sacerdotum sacerdotes accusauerint & in haerere ac [illegible] gus tacendo [illegible] & aliud [illegible] in [illegible] tam quam [illegible] ille Paschalis Romæ [illegible] interea nemini. Si reprobare [illegible] [illegible] est non [illegible] dem [illegible] [illegible] [illegible], sed quid [illegible] [illegible] [illegible] zelo Dei, si amore peccatum, si odio [illegible] [illegible] faciat nullo propterea [illegible] ordinem hominum [illegible] plura damnauerim, sed [illegible]? Volui [illegible] Antigenidis [illegible] [illegible] [illegible] discipulis [illegible] qui suis audi [illegible] malos [illegible] cantores exhibendos putabat: & postea eos, qui bene modularentur. Arbitratus hoc pa [illegible] [illegible] bonos [illegible] [illegible] [illegible] futuros, ac [illegible] [illegible] [illegible] quicunque audirent si hi malos pe [illegible] [illegible]. Ita nos quoque [illegible] homines [illegible] [illegible] ad bene [illegible], ac sermones in proposito

[illegible] prauas libidines, licentiam, dedecus, infamiamq; [illegible] cognouerint. Quamobrem nemo nos ad[illegible] [illegible] si eiusmodi hominum uitam, mo[illegible] damnemus. Etenim si quis nostram causam bene & diligenter examinauerit, & recte iusteq; perpenderit: cognoscet id sine dubio, quod dicimus, non tam mo[illegible] [illegible] impotentiam esse, quam improbam potius confitendam [illegible]. Mores profecto istorum ut non homines [illegible] arguimus, sed [illegible] causam [illegible] mus, sed potius [illegible] cognito ad [illegible]. Qui purus est ergo ab his uitiis, gaudeat & Deo gratias agat, qui [illegible] sibi [illegible] & agat [illegible], & [illegible] domino [illegible], & [illegible] gratiae ferat acceptum.

Sed [illegible] me hic [illegible], D. Hierony[illegible] mi in hac eadem re [illegible], qui à Ruffino [illegible] re [illegible] tam [illegible], ac eleganter [illegible] & [illegible] ut [illegible] potius quam [illegible] uideatur. Verum quid [illegible] nihil [illegible]? Ne[illegible] mo [illegible] ex his [illegible] qui reprehendendi sunt, [illegible] legat, uel si legerit, [illegible] tamen [illegible] sunt [illegible] quid de se dicatur, parum, aut nihil [illegible] [illegible], sed ex [illegible] (ut aiunt) [illegible] [illegible] ab [illegible], & [illegible] homuncio [illegible] rantur, tangere nō possint magnos & illustres [illegible].

Neque enim (ut dici solet) aquila muscas capit, aut cu[illegible] rat [illegible]. Sed quid, qui [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plaga [illegible]

[illegible] Caeterum quicquid erit, legant, emendent, probent, contemnant ve quae dimnum (ut liber): feremus aequo animo. Quod autem ad me attinet, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] proximi offendat, sed potius et delectet multos, & prosit pluribus. Nisi quidem [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] ut excitet, & [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible]. [illegible] ergo & [illegible] animis [illegible] [illegible] nostris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non secus movebor atque medicus, qui [illegible] officio non [illegible] erit, aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & ex aliis [illegible] [illegible], si quod latet [illegible] [illegible].

Quam perniciose profiteantur quidam nomen religionis. Cap. I.

VNde vero rectius ordiemur castigationem hanc nostram, quam ab illis, qui spiritualis militiae stipendiis, atque honoribus [illegible] laborem [illegible], locum deserunt, [illegible] [illegible] pariter [illegible] male, atque [illegible] [illegible] ex alienis laboribus sua sibi commoda comparantes? Perspicuum esse potest [illegible] [illegible] [illegible] quo & [illegible] & omnium [illegible] [illegible] processerint, ex quo plerique in ecclesia male [illegible], & perniciose [illegible] [illegible]: & post quam dignitatibus [illegible] indignis: & spiritualis militiae commoda [illegible] [illegible]. [illegible] habent hi cum [illegible] ordinibus haec fere omnia [illegible] [illegible], videlicet ferocitatem, apparatum, fastum, scorta, affectus, [illegible] equos, accipitres, canes, [illegible], mensas, [illegible] [illegible] [illegible], odores, & reliquas eiusmodi [illegible] delicias, quibus talium hominum totas [illegible] [illegible] esse [illegible]: Caeterum [illegible] [illegible] & pro sibi commisso populo (ut par est) excubare, [illegible], famemque pati, [illegible], & [illegible] tolerare, loricam ferre [illegible], & contra principes, & potestates, & contra mundi rectores [illegible]

nobis autem lucta [illegible] contra spiritualia nequitiae, ut docet Apostolus, pugnare continuo oportet si nolumus militiae nostrae [illegible] sacramento deserere [illegible] obligati. Vae [illegible] mihi [illegible] hanc non agimus [illegible]. Non est nobis modo [illegible] deliciis, & uoluptatibus [illegible] Ephe. 6. gere sed bella gerere cum uitiis & cum diabolo & mundo & carne assidue, & acri [illegible] contingeret [illegible] peccatis ca rere peccatis, & [illegible]. Grauis [illegible] religionem professus est, & [illegible] omnibus [illegible] quod sibi [illegible] & [illegible]. Tu quae [illegible] in tantis deliciis, & [illegible] labore, posse de [illegible] do [illegible] mollitie [illegible] ex his corporis uoluptatibus ad perennem & gloriosam coeli ciuitatem peruenire. [illegible] quae sunt bella, labores & glo [illegible] in coelo [illegible] pace [illegible] mat. [illegible] ipsa [illegible] stare non potest [illegible] pugna [illegible] cessent. Assuescere [illegible] cedere est, non certare, & [illegible] militiae [illegible] plane magis, q Deo militare. [illegible] quid contemptus [illegible] in professione [illegible], quid [illegible] corporis cultus [illegible] tiis, quid [illegible] ordinibus hominum, quid denique tot [illegible] gra tis [illegible] religionis ti [illegible] quicquid libet, nihil a caeteris hominibus differens, nisi solum habitu, [illegible] apud [illegible]. Porro religio non solum debet per uestitum, & nomen, sed magis per mores honestos, & opera religiosa cognosci. Nam ut cum ethnico orato re quaerat quod [illegible] potest quam sine [illegible] [illegible] R. P. [illegible] [illegible] religionem.

Proh pudor [illegible] dicere, tamen dicendū est, [illegible] de [illegible] quam si formosi cultus corporis, ea [illegible] [illegible] multis [illegible] qui sublimes gradus obsident, ut dubitare facile possis, christiani ne sint, an ethnici, [illegible] dubitare si sint religiosi an laici. Hos si tempore [illegible] in circo, in theatris inter scorta, ganeones, [illegible] [illegible] Horum si [illegible] inspicias, [illegible] gestus, [illegible] ac uoce [illegible] habitum [illegible] [illegible] honestiorem si cōmites, parasitis [illegible] [illegible] scurris, assentatoribus undique stipatos [illegible] [illegible] sermone [illegible] equos, [illegible] canes epulas [illegible] [illegible] sonat [illegible] & bellum, & pugnas strepitu [illegible] tum denique [illegible] nihil olet aliud, quam [illegible] [illegible] Has oblationes hæc [illegible] hos odores, hæc holocausta offerunt Deo suo. Licet uidere quosdam per [illegible] affluentia [illegible] dignentur [illegible] [illegible] habent [illegible], sedem Christi [illegible] [illegible] ita omni professio religionis [illegible], ut parum differant à uita & à natura brutorum, quæ quum careant [illegible] [illegible], Deum cognoscere non possunt. De quibus optime [illegible] egregius propheta Dauid. Homo quum in honore esset, non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. [illegible] quicquid [illegible] ab [illegible] à [illegible] à scortis, & totum ad [illegible] conuertunt [illegible] [illegible] ambitioso palatio, & immoderatis sumptibus [illegible] abunde suppeditent, quo possint prouocare opibus Crassum, Lucullum cœnis, Mecœnatem delicijs, Apicium [illegible], cum Numa autem sive Fabricio, aut Catonibus nullum certamen uolunt. Et hoc pacto illa opum affluentia quæ in [illegible], pupillorum, uiduarum atque aliorum inopū necessitates olim fuerat comparata, nunc nefarijs hominibus (nam bonos semper excipimus) non nisi luxum, ambitum, [illegible], [illegible] occasiones largius subministrat, uel

Psal. 48.

Cōtra luxuriosos ciborum et epularum apparatum. Ca. II.

Hic admirabitur credo mihi tota natura delicatorum, qui quum in caeteris rebus ubique negligentissime sese habeant, in parandis ciborum & condimentis co diutius tantopere intendunt animum ut usque ad superstitionem desipiant: deinde noua genera condimentorum quotidie machinantur, quibus rursum naturam orexi & edendi aviditas excitetur. Hinc etiam diutinus ardalionibus, antecoenalibus magno studio, & admirabili arte commiscentur, atque in his variis quaestionibus varia consilia sedulo conferuntur & subtiliter ac diu, unde re uelude seria materia ratiocinando loquuntur. Adhibenturq. in diutinis consultationibus experientissimi [illegible] gulatores, qui ea in re praestent & soleant praeter ea nihil. Hinc etiam evenit ut hi multo frequentius ac studiosius, semperque accuratius Apicium & Platinam de re coquinaria, quam vel Ambrosium vel Augustinum, vel caeteros doctores de Christiana pietate tractantes evolvant. Quum enim ad ea studia tanta sollicitudine sese praeparant & tam accurate in ea re observant minutissima quaeque ut facile sit

Phil. 3. coniicere illum eius ventrem Genium esse pro Deo iuxta illud sollemne verbum Pauli dicentis. Quorum Deus venter est. Dijs siquidem solent templa constitui, arae erigi, sacraria poni, adhiberi ad cultum ministros [illegible] iam [illegible] quae sine omnia religiose & maxima cum [illegible] ab his [illegible], ac Genio [illegible] plane sese con [illegible] Deo [illegible] profundissimo [illegible] & ore, & animo semper [illegible]. Indulge Genio. Carpamus dulcia nostrum est quod vivimus. Et illud similiter Sardanapali elogium quod sibi moriens condidit. Ede bibe lude & quia te mortalem nosti praesentibus exple deliciis animum, post mortem nulla voluptas. Hos [illegible] religiosi qui sint absque ulla religione [illegible] studia, Sacrarium ipsi [illegible] Genio quod sane sibi constituerunt pro Deo, propina optime instructi, pro templo macellum, pro sacrario culinas [illegible]

dulciados [illegible] cognos adhibeant [illegible] facta sortibus, et [illegible] [illegible] [illegible] assura, atq; odorem [illegible], et [illegible] ge [illegible] [illegible] [illegible] pabula [illegible] [illegible] ra uenis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et omnia pecora [illegible] [illegible] [illegible], atq; alia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lapides, ostreas, [illegible], carpio nes, et oē genus piscium et cochleas, quae [illegible] in aquis et oē [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible]. Interea ne qui [illegible] corporis à tali cultu deesse [illegible] [illegible] [illegible] eiusmodi sacris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aures [illegible], et [illegible] oculos [illegible], et [illegible] [illegible] nares odoribus, et unguentis [illegible]. Vide enim [illegible] religione [illegible] [illegible] [illegible] q sine religione esse credidit. [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dominis et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ergo, q [illegible] [illegible], quoniam [illegible] [illegible] [illegible] ministros Christi ac pastores ecclesiae, sed de pastores, et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sua potius. [illegible] [illegible], eo q [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] pace, et luxu, [illegible] [illegible] more [illegible]. O miseros ultra oēs, et admodum infelices [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] mala [illegible] [illegible], et haec [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] morbos, [illegible] mortes, et quos [illegible] post mortem [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] simplex at [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed de corpore haec dicimus [illegible] [illegible] [illegible] forma [illegible] dicitur in euangelio à Christo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], eo q [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. At [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad ea loca [illegible], ubi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adhuc [illegible], neque [illegible] [illegible] [illegible] linguam [illegible] [illegible] potuit impetrare. Luc. 17.

De iniqua quorundam clericorum administratione. Cap. III.

QVid uero de illis dicemus, qui sedati minoribus ordinibus, nulloque adiuti modo aliunde qui [illegible] nuptias inire possint, si uelint, inexplebili tamen cupiditate correpti, ne ob copulam nuptiarum amittant censum, & reditum prebendarum, matrimonio sinisterque pudore reiecto, per crebros impudicam ubiuis [illegible] concubinis [illegible]? Eloquar, an sileam? pudet me dicere, neque tamen hoc omnino uideo temperare, quo minus [illegible] quidem more, sed pio tamen, ac christiano animo [illegible] contra plerosque impudicos [illegible] ordinis, qui hac nostra tempestate ita [illegible], ut nihil amplius in [illegible] uideantur, quam uestitum & indumentum, & nec hoc quidem semper, quam plurimi neque habitum, neque tonsuram clericalem ferre dignantur. Ita namque cupiditate tales [illegible] ad sacerdotia, ut nihil [illegible] uideantur animarum custodiam, & [illegible] pauperum [illegible] & direptionem, & [illegible], omnia penitus more ad solam uoluptatem referentes. [illegible] est simplex [illegible] impudentibus [illegible], atque impudentia, [illegible] esse peccatum [illegible] & fornicari, ac cetera pudenda facere: tanta est [illegible] omnium [illegible], atque religionis contemptus. Danda proinde est mihi [illegible] cum quodam sapiente, non uenit hoc tempore, atque his moribus exclamare contra eiusmodi impudentiam [illegible] enim semper [illegible]. O, secula, o mores huius [illegible] fuit olim sacerdotibus & clericis atque hominibus christianis continentia, castitas, [illegible] religiosa [illegible] innocentia in honore fuit, & paupertas non contemptibilis. Nunc [illegible], in tanta copia [illegible] quae [illegible] est, [illegible] quorundam clericorum sacerdotumque [illegible]

ste. Non sunt profecto (mihi crede) hæ tantæ opes ad superbiam, & in luxum diffusæ, collatæ, ut ditiores fierent, nec ad largitionem splendoremque domesticum eorum quam potentes; sed locis piis ideo derelictæ, ut essent ad communes usus egenum & pupillorum & ad subsidium eorum, qui sibi ipsis opem ferre non possunt, [illegible] morbo, carcere, senectute ve oppressi. Rem commendatam tractas non propriam, neque es eorum omnium dominus, sed dispensator tantummodo, non dominus. Quid turpe etiam agnoscere Christianum procerem in ecclesia Dei, quod agnouit Aelius Adrianus ethnicus in imperio universi orbis, qui in concione & in senatu sæpe dicebat se Rempub. gerere ut quæ sit populi non esse, non propriam. Qua vero fronte quæ sibi vendicat dux, aut princeps [illegible], qui nihil nisi privatum commodum spectat? aut qui gregem tantummodo deglubat, nec illius ullam curam gerit quomodo est pastor & non potius prædo dicendus? Etenim in hac ipsa copia rerum, quæ suppetunt tibi affatim, & largissime manant, tibi parsimoniæ modus adhibendus est, ut tibi sane parcissime vivas, egenis vero quam abundantissime. Tibi namque (si forte nescis) tam acceptorum, quam expensorum post ratio tua domino reddenda est. Præterea (ut video) non agnoscere mihi [illegible] illa quibus tuæ rationes luxus ac luxuriæ histrionis & prodigus: cum si agnosceres in meliores, atque honestiores profecto usus dispergeres: ut ille [illegible] quæ distribuendi sanctius est, non abscondi. Tuus quidem est administrationis actus: sed, proprietas ipsa rei tua non est, sed ecclesiasticarum & tuas pariter & pauperum, omnia vero Deo. quæ quicunque aut male dispensat, aut aufert, fere ut sacrilegus perit, ac dilapidator potius habendus est, quam procurator: idemque crudelior [illegible], quam ministrator. Nam ut D. Ambrosius ait adversus Symmachum, nihil ecclesia sibi nisi fidem possidet: reditus, fructus, possessiones sumptus est egenorum. At modo numerosæ [illegible]

Ad (ut de nostris christianis dicamus quod ille ibidem de gentibus dixerat) qui dicit quos redimerit captiuos, q conferre alimenta pauperibus, quibus presidij uiuendi subsidia administrarit. Indignum est sane facere de sacro [illegible], et existimare eum diuitias [illegible], qua nunc [illegible] ad lasciuiam, et ostentationem, ac ludum illa res nisi referenda esse [illegible] potius in pios usus, et ad eam liberalitatem, qua [illegible] fuisse olim maiorem [illegible] et inter uoluptates [illegible], et in ciuibus [illegible] fuit. Nihil [illegible] ex his opibus [illegible], et [illegible] ut Christi [illegible] et Christo debitum [illegible] pauperibus erogabit, [illegible] semper [illegible] dicens,

Math. 25. Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quocirca et misericordia ob largitatem in pauperes, et [illegible] ob frugalitatem semper habita fuit, ac re uera fuere. Audi D. Ambrosium contra Auxentium Arrianum de se ita pro dicentem: Habeo (inquit) aerarios sed aerarii mei pauperes Christi sunt. Hunc noui congregare thesaurum. Utinam mihi hoc semper crimen ascribatur, ut a me aurum pro ecclesiae pauperibus erogatur. Huiusmodi illa, ita est professio facienda ut docet Ambrosius si inter electos esse uelimus: quibus in nouissimo die dicturus est dominus, Venite benedicti patris mei possidete regnum paratum uobis a constitutione mundi. Esuriui, et dedistis mihi manducare, et caetera misericordiae officia, quae sequuntur.

De lasciua hominum consuetudine. Cap. IIII.

Math. 25. ILla tunc sane fiebant, ut modo nostris temporibus quanto serius contingit; quum iam (ut uidemus) a principio aetatis [illegible] omne [illegible] ad [illegible], ac tota omnis cogitatio, et industria ad uoluptatem. Ver

parit, ubi q; ingenia desidiosę iuuentutis, somnus, [illegible] [illegible] animos. Cantandi modo, et psallendi, saltandiq;, ac ludendi per copia sunt nostrorum iuuenum studia. Haec sectantur, his gaudent, his sese oblectant in his denique assidue et intemperanter uersantur. Quotus enim quisque nostrorum iuuenum nunc per haec infelicia tempora inuenias bene moratum, recteq; institutum, et in studiis literarum, et ingenuis artibus, ac diuinis lectionibus, et [illegible] operibus [illegible] candidatos, et habitu [illegible] religiosum, atq; pietatis in Deum? Quiob rem nihil mirum si eiusmodi studiis uacantes, eneruentur iuueniles animi, et ad luxum [illegible] prolabuntur.

Eneruant animos (ait ille) cantus citharaeq; lyraeq;.
Et uox, et numeris brachia mota suis.

Est et prouerbium, Bonus cantor, bonus cuppediarius, quasi [illegible] pene sit hominis, et aures cantu, et palatum oblectare cuppediis. Propterea Aristocles (ut recte interpretatur Gellius) quare eiusmodi uiri deditos [illegible] forent his argumentis probabat. Cur (inquit) id genus hominum, quod dionysiacos technitas, id est artifices bacchanales appellamus, improbos esse moribus magna ex parte cōstat? [illegible] quam minime sapientiae studiosi et eo q; in artibus nō necessariis magnam partem aetatis cōsumant, sunt et ut plerique tradunt inopes, partim etiam cum inopia quod [illegible] utrumq; et nihil [illegible] angit. Haec ille. Tales sunt et quibus nec in posterioris est studiis capillos ungere, incedere [illegible] numerare passus, ad blanditias muliebres uocē formare, atq; mollicie ipsa corporis certare cū feminis, easq; complecti, et libidinibus delectari, ac denique ita nitidos et ita ornatos [illegible] poetae [illegible] et compositos magis q; [illegible] positos dicas. His similes q; studio subnectuntur luxu, q; carnis maceratione libido et uoluptates, pro horarum precibus alia pro studiis [illegible] citharae, et cantus, q; satiris [illegible], comoediae, et impudica spectacula.

Contra malam consuetudinem quarundam à quibus bona ecclesiæ, & sacerdotia male distrahuntur. Cap. V.

Libet hic exclamare proh dolor quam uersa & immutata in peius sunt omnia, quæ summo loco ra christiana in præsenti æuo usu quotidiano ingrauescentium ascisci, atque prostrata iacet, institores sane potius quam antistites nacta. Ipsa quidem sacerdotia iam ut fieri de- derentur illis uitæ merito, aut uirtutibus ut olim tribuuntur, sed quasi uenales merces & prophanæ res precio comparantur & abaratione, commutationibus, aliisque sordidis etiam modis quotidie distrahuntur, atque iam in plerisque familiis peruerso licet more, per successionem non ut religiosa & sacra sed ut hæreditaria & quasi paterna bona sine discrimine possidentur. Egregie quidem arbitrantur se plerique facturos, ac præclare se beneficos uideri, si gentiles suos quibus indignis sacerdotiis magnis, & pluribus locupletent: nec intelligunt ex nimio affectu cognationis, & sanguinis ipsos maleficos præstare in Deum, quorum sic male translata sacerdotia non iure pio, ut ecclesiæ bona & consecrati redditus pauperibus dispensentur, sed male absumantur, & turpis magis, tanquam manubiæ, atque hostilia rapiuntur, quando hæc eis non ut custodibus ad tutelam pauperum sed ut raptoribus ad prædam proposita esse uidentur, ac tanquam (ut aiunt) spolia sine sudore ac labore parta. Ille mihi uidetur aduersus hos illud canonis dictum per opportune compescere: quod quam in- pegdi ... R. P. accerrime insectatur. Fiunt, inquit ... in sacro in conspectibus æternis ... in auro atque in purpura. Id plane latius explicarem nisi res esset in ea conditione temporis quam quum in euangelio dominus dixerit apostolis suis. Vobis datum est nosse mysterium, cæteris in parabolis,

tabescit, ut uidentes non uideant, & intelligentes non in-
telligant. Sed ut ad propositum redeam, non ita fecit Mo-
ses famulus Dei. Is enim in regendo populo Dei non ha- Deut. 31.
buit successores filios, nec etiam contubernalem quem-
piam, sed extraneum. Nam necessarium de mundo Deum
precatur, ut prouideat populo suo, et ducem parans &
non genuit filios, sed cognatos ut ex eis constitueret quem-
piam in locum suum. Dicat hoc facto ecclesiarum prę-
fectis, & rectores populi non recte apud sacerdotia ma-
neri, nec eos sibi successores destinare, quos amor san-
guinis, aut humanus quodammodo commendat affectus:
sed quos dominus ipse delegerit ac stabiliuerit in formam di-
gni meriti, & ad curam & regimen animarum suarum,
quas redemit nō solutione argenti, & auri, sed effusione
sanguinis sui preciosissimi. Non enim hoc haereditariū
esse licet tradere successorem, sed quem Deus ipse cons-
tituat, ad cuius iudicium totum hoc negocium est refe-
rendum, sicut de Iosue factum fuisse legimus: quem ele-
git Deus uirum sapientem castum, dignissimum, multos no-
minibus, ut post Mosem populo Dei praeficeretur. Pro-
pinquis ergo, & consanguineis agrorum, & praediorum
relinquatur haereditas: at populi & animarum custodia,
ei, quem dominus eligit, quem mores commendant, cui
à Deo est talentum datum: qui spiritu sancto repletus est:
qui sanctitate uitae prudentia scientia, & castitate in popu-
lo uelut lucerna in mediis tenebris luceat. Atqui modo
longe diuersa ratio in his ipsis rebus haberi coepta est:
qui ex affectu carnis absque ulla discretione imponunt pue-
ri ac & flagitiosi, & omnino inutiles ecclesiis male prę-
ficiuntur, & sacerdotiis & officiis reliquis nequiter auge-
antur, praepositis quantumuis dignis idoneisque, electis.
Male sane sessurum contenti sunt uasa uacua, & plena
super implentur, quod non fecit Helisaeus, qui uasa ua-
cua adduci iussit & oleum multiplicauit egenis. O quam male
tunc apostolicum sibi gradum uendicant, & primas 3.Reg.17

cathedram [illegible], qui quidem [illegible] ad se [illegible] pertinere, arbitrantur quam curam, & regimen animarum, quas [illegible] & [illegible] seorsum a [illegible], & administrationi rerum [illegible] quo sese liberius & ocio, & [illegible] dedant. Praesunt hi quidem non ut subditorum saluti consulant, sed potius ut praetextu pietatis in omni deliciarum copia [illegible]: aspernantes curam animarum sibi [illegible] & appetentes [illegible] spolia mortuorum, quae sunt donaria legata, & ea quae in ecclesiis Dei ad usus & ministerium sacrorum [illegible], uel ad necessitates pauperum apta, ac religiosis [illegible] sunt oblata: quibus eiusmodi homines ita [illegible] inhiant, ut manifestissime pateat eos non esse Deo [illegible], sed uentri potius, & sordido quaestui mancipatos.

Quam grauiter irascatur dominus contra improbos qui male praesunt & perniciose populum sibi commissum regunt. Cap. VI.

QVid uero sentiunt de fide & religione, qui haec agunt, non magis est meum aut nostri [illegible] iudicare, quam conscientiam intra pectoralem suum [illegible], ne (supra crepidam (ut aiunt) sutor ascendat. Verum [illegible] hominum [illegible] ita [illegible] ut facile sit diiudicare eos ipsos nihil quidem aut timere aut sperare de futuris, neque quid boni malive sacrae [illegible] nobis literae [illegible]. Nam si quicquam profecto timerent & diuinis oraculis quicquid crederent, audirent certe ac pauerent, quid Deus contra eiusmodi sordidos impudicosque mores per Ieremiam prophetam indignabundus [illegible]. Saturaui (inquit) & moechati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur, qui amatores in foeminas & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Numquid super his non uisitabo dicit dominus, & in gente tali non ulciscetur anima mea? Et iterum, [illegible]

voluptuose & interierunt in viis, qui nutriebantur in cro Tren.4.
ceis amplexati sunt stercora. Nihilo minus comminatur
hic eisdem Ezechiel, vel potius per eum Deus, Vivo e
go dicit dominus, pro eo quod facti sunt greges mei in ra Ezech.34
pinam, & oves meae in devorationem omnium bestiarum
agri, eo quod non esset pastor, neque enim quaesierunt pastor
res mei gregem meum, sed pascebant pastores semetip
sos, & gregem meum non pascebant. Propterea pasto
res audite verbum domini. Haec dicit dominus Deus, Ec
ce ego ipse super pastores, requiram gregem meum.
De manu eorum &c. O stulti & (utar verbis domini)
& tardi corde ad credendum his, quae dicta sunt a pro
phetis, Et quis est tam perditi animi, tantique socordiae,
qui et tantis comminationibus non trepidet, non horre
at, non concutiatur tremore? Quae enim esse potest ha
conde ... animus in corpore hu
mano tam stupidus, ut tam aperte manifestis propheta
rum oraculis non moveatur, non excitetur, non a pecca
to recedat? Memores estote miseri & infelices animae,
sibi de vestris manibus sanguinem, quoniam tam pas
toribus requirendum est (sicut scriptum est) de vestris
manibus pereuntium. Vae pastoribus Israel (ait domi Ezec.34
nus per prophetam) qui pascebant semetipsos. Nonne
greges a pastoribus pascuntur? lac comedebatis, la
nis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis,
gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum
fuit, non consolidastis, quod aegrotum non sa
nastis &c. Quid enim dici potest apertius, planius, ve
de his ipsis temporibus, quam quae tot ante saeculis,
prophetae praedixerunt? Non sunt illi sane pastores illi
quos pollicitus est nobis dominus per prophetam Hie
remiam dicentem, Dabo vobis pastores iuxta cor me Iere.3.
um, & pascent vos scientia & doctrina. Tales enim pa
stores requirit, Christus Iesus ... qui quum commissu
rus esset universum gregem suum Petro apostolo, ...

ter prima interrogat, Petre amas me? atque sic demum iniunxit dicens, Pasce oues meas. Quasi diceret his verbis [illegible] pascendis ostende amorem erga me tuum: quoniam qui boni pastoris officio functus fuerit, tunc se multum me dilexisse cognoscam. Hæc semel Petro dominus olim dixerat, ac eadem nobis quotidie dici existimemus, quibus oues dominicæ sunt commissæ. Est enim in commodo eius qui homicida [illegible], sed etiam illis qui [illegible] per quod [illegible] peccat, contra quibus præest commodis & utilitati seruire. Quanti autem sit ponderis pascere oues animarum, si quis recte nosset, nequaquam id ambiret. Contrarius mos est plerisque hominibus, & improbus: ut præficiatur unus diuersis sacerdotiis, nullam interim curam habens nisi fructuum capiendorum: quod neque facere uoluit doctissimus & prudentissimus uir Franciscus Petrarcha, qui hortatus ab Vrbano Pont. max. ut quid peteret, & quæ uellet sacerdotia cuiusque generis, indicaret: sic in sua quadam epistola respondet. Dici quod apud Ciceronem Cotta. Omnibus fere inquit rebus quod non sit ocius quàm quid sit dicemus. Præcariam itaque nullam nolo, nec uolui quidem unquam similiter nec beneficio curatum, quodcunque & qualis opulentissimum: satis est mihi unius animæ meæ cura, atque utinam illi sufficientem de reliquo faciat dominus noster, ut sibi placuerit. Hæc ille optime secundum christianam pietatem. Cæterum sicut improbandos putamus, qui sese temere ingerunt, & ambitione ducuntur ad subeundam animarum custodiam, ita econuerso non confessorum carere reprehensione qui uocatus (quum habeatur idoneus) pusillanimitate dimentus detrectat onus prelati & regimen, & custodiam gregis Christi, atque quam male ab improbis occupatur, tam male à bonis relinquitur. Indigne uero & subque perpessios, D. Gregorius sub nomine pastorum ita loquitur, & per humanæ caligine dicens. Quid nos inquit pastores miseri, qui mercedem consequimur, & operarii

respondet Franc. Petrar. Papæ Vrbano Pont. max. inuitatus ad petendum quæ uellet sacerdotia.

[illegible] quisque sanctae Ecclesiae [illegible] dis quod [illegible] sed pro ecclesia aeterna [illegible] nime liberemur. Cogitemus fratres cuius damnationis [illegible] sine labore percipere mercedis libeat. Ista [illegible] stipendium sumebant, quae pro redimendis peccatis fide[illegible] fideles obtulerant: non tamen contra eadem peccata ora[illegible] [illegible] studio, ut dignum est [illegible] pro salute [illegible] plebis commodis excubabant. At qui peccata, quae de [illegible] dorso debemus auferre [illegible] imponi[illegible] [illegible] non curamus. Ex [illegible] ipsis rapimur. Haec Gregorius pie sane & amice. At cum ipsis [illegible] in eos ipsos inclamat diu[illegible] asperrime beatus Hierony. Heu quot hodie habet non pastores, sed mercena[illegible] [illegible] ad quos nihil pertinet de ouibus Iesu Christi, [illegible] (ut vere dicam, & ipsi non silent) [illegible] [illegible] & oues rapiunt & dispergunt. Certe nihil [illegible] Ab abhominabilius, quam quam [illegible] qui custodire de[illegible] bet dissipat. Heu quod hodie ab aliquibus ecclesiae non pastoribus, sed destructoribus factum est [illegible] & laborem hominum tanquam [illegible] [illegible] glutiunt: & non solum eos a peccatis non emendant, sed [illegible] [illegible] negligentia: vel ex [illegible] perniciosa [illegible], vel [illegible] operibus [illegible] [illegible] dicam hos tales [illegible] Deus [illegible] Deus an[illegible] [illegible] esse. Haec D. Hierony. quibus [illegible] & nos [illegible] [illegible] pastores: [illegible] magis [illegible] [illegible], quam animarum iactura commotus, [illegible] periclitari [illegible] [illegible] fungitur of[illegible] ficio, aut [illegible] ipsa credemus? Quid [illegible] moribus [illegible] [illegible], quas [illegible] [illegible] etiam adde[illegible] dendum est, quae Prosper [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] ipsa [illegible] (inquit) [illegible]

Hierony
Prosper

tas ecclesiae [illegible] sacerdotes, & clerici, non tanquam mundi deputati debeant, sed [illegible] quoniam & uestes & uasa & caetera, quae in sacris nobis usui sunt, sanctificantur, nec in usus prophanos conuocari possunt; quemadmodo nec ea quae donata sunt [illegible] non ad usus prophanos [illegible], sed pie ad necessaria ministrorum, & in usum pauperum partienda. Haec [illegible] omnia quamuis patri admodum animaduertant, ac nullus religiosus bene agant. Hinc [illegible] plaudatur [illegible] sapientia Antonini Pii Imperatoris, qui quum alioqui benignissimus ac liberalissimus haberetur, tamen hoc [illegible] ferre non potuit; cunctis namque stipendia illa [illegible] quae [illegible] debat, accipere dicens. Nihil esse sordidius [illegible] quam si Remp. ii [illegible] qui nihil in eam suo labore conferrent.

Contra eos qui non diuina uocatione sed malis artibus, & quaestus gratia [illegible]. Cap. VII.

Eiusmodi autem omnium malorum causa, & quod ecclesiastica officia tam male exerceantur, inde potissimum emanasse uidetur, si considerare uerum licet, quod plerique multi ex nostro ordine sine ulla prorsus religione sunt, & absque ullo consilio demere sese [illegible] ingenium non diuinitus (ut par est) sed improbe ac [illegible] ambitione ad sacerdotium. Quod quam peruersum sit, non tam imbuti uera pietate homines, quam etiam idolatrae & falsorum deorum cultores norunt; ideo Plato philosophorum omnium facile princeps, quum in suis legibus multa de ratione creandorum magistratuum ad eam [illegible] disseruisset, postremo de sacerdotibus ita religiose praecepit. Quae ad sacerdotium (inquit) creationem attinent, Deo committenda sunt, ut quemadmodum illi placet, ita diuina fortuna cui tribuatur &

[illegible]

apti sint, tamen flexibilis aetas adolescentiae, desidiae, quibus iam pridem consueuerat, reddidit spem illam praedictionis postmodum irritam fallacemque: quippe quae incrementis primum nutriens sine fructu tanquam praematurus flosculus saepe decidit. Alius uero praepositura, aut amplissimo quouis sacerdotio dignus existimatur, uel quadam, aut affinis aut cognatus ipse, alio ve modo quasi uim dicere commendatus. Hic exaltatur quia uafer est, ac simulandi & dissimulandi peritus, astutus famulus cuiuspiam magni. Alius quod literas indignus sit, uel ipse insulsus, uel in sui principis mensa interfectus, ille peritus quibusdam obsequiis: alius alio modo, & manibus, & pedibus (ut aiunt) & quibus ualet artibus, munerum apprehensio occupatur, conuadatur & ambit, ut sacerdotiis multiplicibus cumuletur. Quid de his etiam dicemus qui uel iudicio conuicti aliquo, aut etiam damnati, uel alienis sordentis conscientia, & scripulis mente aut expoliationibus, aut aere alieno mersi; aut aliter male diffamati decoctores, mendici, uel prodigi fratres, aut alia quauis calamitate, ad fugiendam extremam inopiam, ad dimittendum fidem, ingenio malo, peruersoque confugiunt, sunt potius uiolenter irrumpunt in clerum: improbe seque sese ditantes crucis & manibus crucifixis. Nec desunt qui ad remos, & rastra nati, gulae, & ab dominis gratia per simulationem religionis in sacerdotium, uelut ad dominia decedant subito sese praecipitantur: uel sic mercenario paruo uiliter sordidi, & putidi operarii, quorum laboris opera, non ingenii artes emunturque uili ... bi uictumque parant: singuique a sese famem deo depellunt. Ego hos & eiusmodi homines, eos esse seruos credo fideles, ac prudentes quos requirit dominum ut constitueret super familiam suam; nequaquam uideas magis dignos esse ut gregibus & armentis custodes adhibeantur, quam familiae Christianae rectores. Compertissima sunt sunt haec, quae dicimus, ut neque inficiari, neque dissimulare, etiam

[illegible] quisq; iam possit. At si quam infert. Adhuc re[illegible] obtinet? quisq; [illegible] facere [illegible]. Nemi[illegible] uno [illegible] non [illegible] quisq; [illegible] longo à me ipso [illegible] quidem prodo, neq; quicquam longo à me ipso [illegible] ex [illegible] tanquam ex [illegible] hæc cuncta depromptimus: non [illegible] ut [illegible] quæ [illegible] quam illi [illegible] benigne, & [illegible] [illegible]. Caueam ergo (ut ad eum redeam) [illegible] male ac perperam uocari, atq; [illegible] debet [illegible] sacerdoti [illegible] indigni [illegible] [illegible], unde etiam [illegible] [illegible] respondeant (& sicut ab initio [illegible], & [illegible] [illegible] Quos enim præ[illegible] ad [illegible] fidei [illegible] (ut Apostolus docet) & prædestinauit, hos [illegible] Deus (ut Apostolus docet) & [illegible]: quos au[illegible] & uocauit, & quos [illegible] & [illegible]. Quid nam dice[illegible] hos & magnificauit. Quid nam dice[illegible] non [illegible] uocauit te Deus, & non te ipse po[illegible] ad [illegible] enim uocauit te (ut dicebam modo) semper [illegible] [illegible] (ut dicebam modo) [illegible] in [illegible], sed [illegible] (ut idem Apostolus ait) non in [illegible], quod [illegible] [illegible]. Et ne cui forte [illegible] [illegible] per ipsam sanctificationem [illegible] Dei sanctificatio uestra, ut [illegible] [illegible]. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut [illegible] abstineatis uos à fornicatione. [illegible] in dei[illegible] est & carnis [illegible] ad quam [illegible] & [illegible] ergo & [illegible] dente & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] ad sacra [illegible] & [illegible] digni [illegible] & indigni [illegible] [illegible] ad sacerdotia [illegible] [illegible] homines, quos [illegible] animarum [illegible] [illegible] (ut proxime [illegible] copia [illegible] [illegible] [illegible] opere [illegible] [illegible] præsides, & [illegible] [illegible]. Quanto [illegible] facere præsides, & [illegible] Apostolus præcepit [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] ad [illegible], [illegible], & [illegible] [illegible] dei, doctrina, moribus, & [illegible]. Quod si [illegible] & [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] sacerdotio, [illegible], tantum sacerdoti, ac [illegible] sacerdotio, [illegible]

Rom. 8.

1. Thes. 4.

Ibidem.

Timot. 5.

[illegible] esset ut nunc tanto conatu de instituen-
dis sacerdotibus ageremus. Atqui modo in tanto nu-
mero sacerdotum impossibile est non inueniri per mul-
tos impudicos, qui fidem, & authoritatem derogent cae-
teris. Negabat Pythagoras ex quouis ligno debere Mer-
curium exculpi: quod dictum, seu prouerbium, iactatur
non esse a quouis passim, ac temere omnia exigenda, sed
ea dumtaxat, quae ab eo recte, atque laudabiliter exhiberi, ac
perfici possit. Satis quidem liquet, magis expedire nego-
cio fidei, ecclesiam habere paucissimos sacerdotes ido-
neos, quam innumeram turbam ineptorum, qui perdere ei-
us animas subditorum possit quam saluare. Iam satis manife-
stum esse potest, quam male consulat quemuis hominum
indiscrete sacerdotem constituens quamquam iniquum sit iudica-
ri temere, ac improbe sentiendi quum est ut dicamus eti-
am aliquid de iis, qui quum primo reprobi putarentur,
mutata mente, ac reformatis in melius moribus plerum-
que inter electos postea numerantur.

Solere plerosque, qui uidebantur bene coepisse, in deterius labi: & contra, qui male, in melius commutari.

Cap. VIII.

NOn eo quidem inficias, uocari a Deo etiam plere-
Matt. 22. rosque qui indigni postmodum tali uocatione red-
duntur affectique [illegible], & mutatis in deterius mori-
bus reprobantur. Nempe ad prandium illud euangeli-
cum paterfamilias ille omnes uocari praecepit, attamen
Ibidem. ex conuiuantibus quendam ibi acriter obiurgatum, quod
ueste nuptiali careret, ligatis manibus, & pedibus in abys-
si tenebras iubet deiici. Sit & illud compertissimum tri-
to sermone prouerbium, Multi sunt uocati, & pauci ele-
cti: & est id uerbum aeternae ueritatis, cui contradicere
non licet. Vocantur similiter & fatuae illae uirgines, & ta-
Math. 25. men quia eae inueniuntur oleo carentes, hoc est quia superbae
essent, & mente, & corpore castae non essent, nuptias, ad
quas erant inuitatae, prohibentur intrare. Et enim quod
quis uocatur, munus tantum est Dei, quod autem elige

tur, & uocatione dignus efficitur, esse unusquisque uideatur, Dei [illegible], qui per gratiam uocat; hominis uero qui ex suo libero arbitrio uocanti non aspernatur accedere. Ver [illegible] quid de illis [illegible] uocati sunt, sese [illegible] est qui [illegible] uocati sunt, sese arrogantur [illegible]? Audite quaeso quid super hac re de [illegible] dominus ore prophetico iudicat [illegible] ipsi regnauerunt, & non ex me; principes ex titerunt, & ego non uocaui eos. Audiant ergo qui praesumptione sua spiritu non uocati intrudunt sese in cleris, & in ecclesiasticam functionem, ministeriumque sacerdotii, quae [illegible] & resipiscentes, cedant [illegible] honores hi, quos non ambitio humana, aut fauor corruptus, [illegible] sed diuina dignatio accumulauit [illegible] in ecclesia ad gradus [illegible] conferre. Non est quod [illegible] sine [illegible] quod [illegible] ut [illegible] ex uocatis per sua culpa decidit a gratia uocationis [illegible] de proditore Iuda [illegible] & [illegible] uocati, mutata est [illegible] ad [illegible] diuina gratia [illegible] conuertantur, & in elec [illegible] de Magdalena, & Publicano [illegible] legitur [illegible] Deo [illegible] Nemo [illegible] commun [illegible] dictum est [illegible] se [illegible] post [illegible] quae [illegible] Verum est adagium [illegible] in arena capere [illegible] non negamus posse [illegible] & [illegible] non principia, sed [illegible] Porro [illegible] plurimos legimus [illegible] qui [illegible] multo potiorem [illegible] tam [illegible] innocentiam habere.

In quosdam qui prae nimia arrogantia dedignantur haberi, aut dici presbyteri. Cap. IX.

Sed heu quam infelici saeculo nati sumus, & in quam peruersis moribus uersamur. Est enim facile reperire multos hac nostra tempestate qui eo animo accedunt ad religionem, ut post susceptos honores sub adumbrata religionis imagine non religiose sed deliciose uiuere, & impune delinquere uideantur atque accipiant. Immo capiunt sacerdotia, non ut sacerdotale munus exerceant, sed sacerdotiorum opibus repleantur. Et propterea illi ipsi homines sic affecti prae nimia insolentia, ac fastu dedignantur mores clericales ac nomina etiam stomachantur, ut si fors quempiam ex his presbyterum, aut sacerdotem nominare, & non potius ambitiosa quapiam nomenclatura, quae prophanis magis conuenit principibus quam clericis, agit proculdubio contra se iniuriam: & in maledicti loco habeat obiectam uulgarem appellationem: quasi his presbyteri nomen non officii aut dignitatis: sed nescio quid plebeiae sordis oleat. Heu quo nunc redacti sunt mores, & ad quid pietas christiana deuenit: & o quam miserandum, ut presbyteri nomen alioqui uenerabile & sanctum, ipsis etiam presbyteris probro sit, atque etiam maledicto. Cathedras illi quidem, ac primos accubitus, fastusque & opes atque praelationes, & similia ornamenta ambitiose sibi uendicant: quae uero annexa his sunt praedicationem, scientiam, pietatem, modestiam, liberalitatem, castimoniam, speculationem, curam, custodiam, labores, & eiusmodi ita flocipendunt, ut ea iam non pluris uitiosa (quod dicitur) nuce faciant. Heu quantum in eo multi homines falluntur, et aberrant a semita ueritatis: quam nesciunt, qui se credunt ornari dignitate, non esse dignitatem sed dedecus: quum propterea uerae dignitatis sit, non honore dignum obtinere, sed honore dignum mereri atque non praeesse populis sed prodesse. Non enim [illegible]

ligant si non eos habendos esse magnos uiros, qui ma gnam in fortunantur, sed qui res magnas quoq; strenue perficiunt: sicut neq; qui longiorem dorso uestem indu it, longior habendus est, sed sicut miles procerus; quo niam nec corporis habitum uestis, sed statura metimur: nec hominis dignitas ex honore, sed ex meritis gloriosis extollitur. Falso igitur gloriantes breui gaudebunt, si miles histrionibus, qui saepe quam sint inopes personam diuitis agunt, et quam sint uiles simul sint personam [illegible] dominorum, peracta fabula, nihil aliud sunt, quam quod prius fuerant, et inopes et uiles. Sic sane sunt digni tates, et honores, quibus adornantur indigni: nam peracta uitae fabula, apparebunt falsa, ac ficta omnia, atque eos fu isse hominis personas scenicas induisse, non uera.

Grauissime peccare qui praesunt, si committant ut alii suo exemplo peccent.
Cap. X.

ET enim cui neque fasces honoris, et potestatis insi gnia tribuantur: atque et officium, et suis ani marum mandatur, is scire debet non propriae gloriae suae deditum esse, sed pro communi populi commodo, et profectum subditorum sibi semper excubandum. Nam ut popularis tutela, sic et ecclesiastica praelatio ad com munem utilitatem spectare debet, quorum est tutela com missa, non autem ad commodum illorum, quibus com mittitur. Hic autem si quid aduersi contigerit, primo in duces ipsos, atque procuratores seuerissime animaduer tendum haud est, deinde in ceteros. Neq; id sane ab re: nemo enim perniciosius peccatur, quam ubi mala exem pla facit ipse praelatus. Homo namque quam facile suapte natura ad deteriora labatur, quid erit si ad pernic iem dux accesserit, qui ducendus fuerat ad salutem? Quid enim uel sceleratius dici turpius potest, quam illum ipsum qui personam doctoris, et consultoris acceperit, ea facere

et, ad quae dissuadendo sit ipse, praesertim doctor ele-
ctus: atque in his ipsis uetitis sit deditus, ut sit ipse incenti-
ue castigandus in conciliis sine deo positis est uitio-
rumque maledictum. Rectum dicitur (ut aiunt) bonum re-
di: comitemque sicut populum, sic et sacerdos. Pereunt
siquidem enim multis pastoribus greges: contra uno per-
eunt alioqui boni pastoris studio consistunt.
Scilicet in uulgus manant exempla regentum.
Non enim quicquam latius est liberius quam quod a ui-
ris principibus et religiosis conspexerit factitari, ita ut illi
ipsi uiuere non possint quin et caeteri una secum eodem
labefactati contagio, atque eodem impulsi motu concu-
dant. Nam his, utpote splendoribus ac maioribus, tanta fi-
des habetur, ut nulla uideatur esse in eis fraudis, nullaque
suspicio. Quare eis et salutem suam et fortunas, et libe-
ros credimus, et uno eorum nutu quidque posse arbitramur.
Fidem namque maiorem solemus habere iis quos plus sa-
pere credimus, atque existimamus maiori iustitia, prudenti-
aque pollere quam caeteris. Propterea M. Tullius in li-
bro quem de legibus edidit. Nec inquit tam malum
est, quod principes peccant, (quamquam est magnum hoc
per se ipsum malum) quantum illud, quod multi etiam imi-
tatores principum existunt. Nam uidere licet, si uelis re-
plicare memoriam temporum, qualescumque summi ciui-
tatis uiri fuerint, talem et ciuitatem fuisse, et quaecumque
mutatio morum in principibus extiterit, eandem quoque
populos secutam: atque huiusmodi autem duces, tales et
plurimum sunt subditos. Quae uero perniciose de R. p.
merentur uitiosi principes: quia non solum uitia concipiunt
ipsi, sed quod ea quoque infundunt in ciuitatem, neque solum
peccant, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrum-
punt caeteros, plus sunt exemplo quam peccato nocentes. Vn-
de quam rectissime praeclare hic auctor licet ethnicus,
de ea re sentit, atque studiose atque eleganter, et principum,
et praelatorum uitia ipsa redarguit. Verissimum illud

est et [illegible] & grauissimum, quod hic Cicero dissensionē [illegible] in corpore. Sic et in populo grauissimus est mor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in corpore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et hoc quoque [illegible] [illegible] [illegible] caput [illegible] [illegible] parte grauiter [illegible]. An nescitis quod omnes unum corpus sumus in Christo, et huius corporis caput est ipse Christus et huius capitis, hi, qui in ecclesia [illegible] oculi esse dicuntur. Ad hoc [illegible] [illegible], et [illegible] omnia, [illegible] [illegible] scandala, [illegible] [illegible] [illegible] et tanquam duces et pastores [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pereant cum pastoribus greges, et membra male affecta simul [illegible] cum corpore, et [illegible] [illegible] [illegible] in peccati scandala et in foueam [illegible] peccatorum. Nemo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cadit [illegible]. Sicut enim grues in tergum [illegible] [illegible] capita reponunt, et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: sic populi [illegible] in [illegible] [illegible] principum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sequuntur.

Quinimo [illegible] quemadmodum boni [illegible] [illegible] a Deo [illegible] mercedes accipient; et quod ipsi [illegible] amplexi sunt, et quod alios in [illegible] [illegible] [illegible]; improbi contra, duplici poena [illegible], quod et ipsi peccauerunt, et quod alios suo exemplo [illegible] [illegible] peccandum. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in speculum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tam boni quam mali [illegible] occasionē [illegible] [illegible]. Non sic [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propriae tantum [illegible] [illegible]. Nihil profecto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praebere [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exemplis [illegible]. Nam qui [illegible]

dent aliquos ex his nimirum recte facere propter idē qu
si nescitum et ipsi sibi licere putant et quod deprehendi
ab uno illorum fieri, iudicium de omnibus male faciunt.
Hinc data occasione statim linguam exacuunt in omnes
eiusdem ordinis homines, et absque delectu et bonos et
malos, dilacerantes ex unius, uel plurium delictis totum
religiosorum [illegible] iudicant. Quamobrem uae his
[illegible] prelatis, omnibus improbis et uae [illegible]
Matt. 18. que homini per quem scandalum uenit et qui sese non
[illegible] offendiculum. Sed heu quod hoc pauci
considerant, et hoc uae pauci uerentur; et tamen Deus
est qui minatur qui nec fallit unquā nec fallitur. At qui
nunc tantum potest, et in tantum popularis cupiditatis ue
sania, ac plerique nihil pendant Christi uerbum; et [illegible]
in sortem domini, existimantes adeptos se esse imperiu
et principatum, et non laborem potius curaque et solic
diam Christianae plebis tuendae; pro cuius salute uoluit
Christus crucis supplicium perferre et miserabiliter mori.

Quam peruerse faciant, uel qui abutantur officio suo,
uel qui non pietate sed precio aut ambitione
adducuntur ad euangelizandum.
Cap. XI.

Nihilenim equidem mereri de humano gene
pejus arbitror quam qui infulas, et praelaturas et
principatum in ecclesia Dei ambiunt et ministerium spi
rituale uelut sordidum quodpiam opificium, ac saecu
lare mercimonium, itque ad nundinationem, sub falsa
specie religionis exercent, nihil minus [illegible] quam pieta
tem et salutem animarum curantes. Nam ultam uenere
sordam, et ad religionē adduci precio, et mercede pro
[illegible] est [illegible] et tantum abest ut haec sit pie
tas aut religiosi officium ut nihil porcat, ac religioni [illegible]
gis possit esse contrarium. sordidissima quidem, et [illegible]

spurcissima

quinta scilicet eternali ratio est, uel quarta quis officij ipsius mercedem percipiat, & opus ipsum derelinquat, uel quum officium eiusmodi præstandum suscipiat, & ambitione potius quam pietate ducatur: non curans bonū opus (ut loquitur Apostolo) sed ambitiose cuiusmodo honoribus in ecclesia Dei præesse: uel qui equitatis parochiarum & prebendarum necessitates & plus delectationum uoluntates defert, & solum ipsi sibi suisque commodis, & uoluptatibus inhiat. Male siquidem res se habet in utraque parte: & quum id, quod pietate esse debet, charitate geritur: & quum id, quod uirtute gratis debet, ambitione & largitione paratur. Improbe plane factum est, ambitu & largitione partum. Improbe plane factum est ut officium docendi in ecclesia Dei a pietate exquiritur abstractum, ad mercedem & quæstum peruenerit. Hoc autem ideo euenit, quod hi qui præesse debuerant iustitiam illi ipsi aliquando sese exemplares præbent: & officium ipsum docendi, quod populis deo bene respondet præmia & nomen solummodo doctoris usurpantes, tanq̃ mihi canes (quod aiunt) iam canū, nō ist impensum parent: quoq̃ sunt ipsi magis, q̃ fuisse bos, aut lapis insensili. Hoc quidem nihil o similius esse censebam tempore nostro Christum, quam ficulneam illam quæ tantum folia tantum ferebat, quam frugiferam similem, quæ folia tantum honoribus, quam fructum nullum fructum ostendebat. Siquidem attamen apparent nullum fructum ostendebat. Siquidem aramen ... euangelium, atque erudire populum, hi debent in prædicatione ... quibus ex officio id præcipuum incumbit: simulacra, ... ne uti scenici histriones in comœdijs personam agant, quam nō habent. Pontificium sane munus est grauissimum, atque ex pio affectu pietatem, charitatem, fidem, castitatem populos edocere: & parere apostolicis præceptis, quæ dicunt: Argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Verum enim uero negligentia prælatorum multorum, qui solis terrenis rebus, & diuitijs student, iam diu tam necessarium officium docendi obsoleuit prorsus, abiectaque opus tam pium. & cum

1.Tim.5.

fendum, & quod propemodum quosdam facit in Christia-
na religione totum est & quaestus & ambitionis [illegible].
Caueamus quaeso ne in illorum numerum computere-
mur, quos Apostolus Thaddaeus appellat nubes sine a-
Iudae 5. qua, quae a ventis circumferuntur: ac arbores autumna-
les infructuosas, bis mortuas, & eradicatas: ac fluctus
feri maris despumantes suas confusiones: & sidera er-
rantia, quibus procella tenebrarum seruata est in aeter-
num. Nostra sane est si nos antistites sumus, & popula-
rium rectores, & duces atque doctores: nostra est, inquam,
omnino ista verae, & sincerae pietatis doctrinae procura-
tio: quisquam in eam quasi [illegible] & tantum aliud ho-
minum tamdiu nobis male tacentibus [illegible]. Ve-
rum etiamnum quam praeposterum sit modo doctorem in
ecclesia Dei praeesse, & cupiditate, & non officio, aut
charitate adduci ad euangelizandum: atque gloriam pro-
priam in docendo potius, quam Dei laudem, & populi
salutem quaerere, idem ex peruersis populorum moribus
dignosci facile possit: male enim edocti, male etiam e-
mendantur. Ii enim quicunque sic docent, non apostoli-
co more, & affectu charitatis, [illegible] discipulos Christi decet:
sed uti rhetores, & oratores similes operas locant: non
tam quod aliis, quam quod sibi ipsis prodesse posse, in
mundum addiscentes: neque tam quomodo prosint, qui
quomodo placeant laborantes: atque ea praeferunt dicen-
tes quae nihil [illegible] populi [illegible] mo-
res emendaret, quam tamen [illegible] modo [illegible], sine [illegible]
[illegible], & sonoro [illegible], sed christiana [illegible]
ac piis admonitionibus & exemplo morum disciplina [illegible]
1. Cor. 4. [illegible]. Vnde Apostolus, Non enim, inquit, in sermo-
ne est regnum Dei, sed in virtute. Nihil enim doctores
(ut ait Cyprianus) [illegible] & eloquentiae
[illegible] habere [illegible] saecularium [illegible],
[illegible] non possunt [illegible]
[illegible] vera [illegible] non [illegible] a veri Dei cultoribus habeatur.

[illegible] fuit tersius esse multis tacere, quam ea di[illegible] re, uel docere, quae ad rem non faciant, & quae tant[illegible] um laedant aures audientium, [illegible] & qua[illegible] [illegible] aliqua [illegible] uel molestae [illegible] ue, [illegible] demulcere: aut (quod peius est) [illegible] audientes, dum [illegible] studeant, frequen[illegible] [illegible] Superuacaneum [illegible] est operis hanc [illegible] quod in laudem potius [illegible] [illegible] aut [illegible] ; & [illegible] Nam qui eiusmodi homines [illegible] gloriae [illegible] . Nam qui eiusmodi homines [illegible] non Christi discipulos loqui, sed [illegible] audiri, non Christi discipulos loqui, sed [illegible] [illegible] aut rhetorum declamare, aut histrionem agere [illegible] fabulam putant. Quocirca [illegible] populi magis [illegible] eiusmodi spectantur, atque [illegible], quam eius modi docendi, quam Apostoli [illegible]. Is non eiusmodi docendi, quam Apostoli [illegible] 1.Cor.1. [illegible] dicebat se accepisse à Christo nostro. At enim [illegible] [illegible] in sapientia uerbi, [illegible] Christi. Et alibi. Loquimur [illegible] 1.Cor.2. [illegible] sapientiae uerbis: sed in doctrina spiritus, non in doctis sapientiae uerbis: sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Audis itaque Apo[illegible] [illegible] quod [illegible] cont[illegible] [illegible] eorum [illegible] non inter philosophos disputantem, & [illegible] non inter philosophos disputantem, & [illegible] & purpura indutum, & [illegible] sed inter Iudaeos, [illegible] [illegible] Christum praedicabat: sed inter Iudaeos, [illegible] [illegible] : & id tamen [illegible] cum [illegible] & populorum [illegible] admiratione, & populorum [illegible] eiusmodi sermones audiebant. At uero [illegible] eiusmodi sermones [illegible] esse [illegible] rebus [illegible], ac etiam [illegible] bos & [illegible] in eorum quae audiunt [illegible] [illegible] tales esse [illegible], ut [illegible] [illegible] & [illegible] qui magis [illegible] & [illegible] [illegible] & uerborum [illegible] ; qui [illegible] nihil [illegible] quod [illegible], illud magis [illegible] generis orationis (ut ait Quintilianus) quod [illegible] compositum est, solam petit audientium uoluptatem aut

potest, quod ad solam speciem laudis, & plausum tendit. Hic quicquid dicitur, totum erit sonus cassus & populare uerbi ad solam speciem humanam composite elaboratum, & modulate pronunciatum. Quamobrem si quispiam est, qui delectare concionem cuiusmodi ornamentis plus habuerit, patitur aduocatus quidam in foro, non ut concionator in templo haberi debet: quum eloquentiae admirationem magnam habeat, & audientium maximum, sed resipiscentiam, & emendationem exiguam: fructum uero salutis nullum.

In docenda pietate plus persuadere uitam concionatoris quam uerba. Cap. XII.

NOn eo tamen pertinet quod diximus, ut honestatem concionis omnium damnem, sed potius, ut quicquid dicamus, eo tendat, ut pietati & animarum saluti sit multo accommodatius, quam theatro, & aurae populari: quatenus suauitas ista orationis persuadat animos audientium spirituali gustu, non autem perstringat copia, & admiratione eloquentiae: & ut denique curemus omnis ad eum potissimum finem referatur, ut audientes in melius emendemus: quod nequaquam solo orationis ornatu consequi possumus, nisi adsit etiam honesta existimatio de nobis, quae est ad persuadendum efficacissima. Hinc est quod quamquam apud Graecos Demosthenes in omni genere dicendi excelleret supra omnes oratores, ei tamen a multis praelatus fuit Phocion philosophus, qui non oratione, sed auctoritate atque existimatione, qua apud omnes maxime polleret, eum in persuadendo longe superaret. Siquidem tanta est uirtutis existimatio in utramque partem, ut etiam nego defuerit certa opinio illius uirtutis, quam commendat, etiam si eloquentior fuerit Cicerone, numquam persuaderet: contra uero si, ut eius fuerit familiaris opinio, quo quomodo loquatur,

excitat animos, ac sermone illo suo uel incompto pers[illegible] [illegible] ut uidet [illegible] ad [illegible] ex[illegible] [illegible] quod dicit Carneades [illegible] (ut legitur apud Chrysippum) caput oratoris esse [illegible] quilem se [illegible] nisi [illegible] Ideo legitur, in uita [illegible] Catonis [illegible] uerba [illegible] de honestate & continentia [illegible] & dixisse, [illegible] Q uis [illegible] ut Crassus, [illegible] ut Laelius, & modo loquendi [illegible] ut Cato? V [illegible] ad persuasionem, probati mores, instituta, [illegible] qui dicunt, ab [illegible] ex rebus gestis, & [illegible] quae dicantur. Nemo itaque emendatior [illegible] uerbis, quod in te esse cognouerit. Natura omnes sequaces sumus, & facilime in quamcunque partem sequimur [illegible] Q uocirca non tam doctrinae [illegible] opus est ad emendanda populi uitia, quam exemplis bene institutae uitae: quae [illegible] emendanda & corrigenda [illegible] Mouet enim loquentis uita magis quam oratio [illegible] ut omnes fere [illegible] & frequenter, & [illegible] exemplis. Q uam [illegible] exprobrare [illegible] dum quod in te [illegible] de his [illegible] potest quod uulgo solet. Q ui [illegible] non [illegible] Et noster Paulus dicit, Q ui ergo doces alium, & te ipsum non doces? Si quidem in [illegible] proximis tibi om[illegible] reprehendas, [illegible] ne quod in alio Rom:

[illegible] [illegible], omnia denique, quæ in alte-
ro cohibeas, ea ipsa in primis fugienda sunt: alioqui si-
mulata dicta, falsaque iudicabuntur esse cuncta quæ dicis.
Quid enim prodest occultare uirtutem uerbis, factis au-
tem eam ipsam destruere? Verum quo promptior, atque
copiosior quisque est in accusando, & increpando alio-
rum uitia, hoc lautior, & suspectior redditur, decus illud ope-
rum [illegible]: quæ quidem uel sola sine ulla facundia
plurimum ualet ad persuadendum: & alioqui porro,
[illegible] nihil ualet eloquentia. Celebratur in hoc proposito
[illegible] dictum. Ego inquit odi homines, quorum igna-
ua opera est, lingua prompta uita fœda, philosophica ora-
tio. Nec enim non mediocriter sane offendit aures,
quæ discrepat uox à lyra, & qui aliter canit ore, & aliter
pulsat manu. Ita quoque qui aliud docet lingua & aliud per-
suadet operibus. Et enim ipsa ex simulatione & hac osten-
tatione proficere in populis posse credit, admodum is
ipse decipitur. Nam uerba Dei tum demum radices a-
gunt, lateque propagantur, si in ueritate seminentur. Folia ue-
ro, ac simulata quum careant ingenitæ charitatis suco si-
Rom. 2. ne fructu, breui decidunt & arescunt. Quid
autem recte, & præclare Paulus apostolus Romanis
de eadem hac ipsa re [illegible] ita differens: Inexcusabilis
es homo inquit, qui iudicas, in quo enim alterum iudi-
cas, teipsum condemnas. Et rursus contra eiusmodi cas-
tigatores ait: Qui dicis non mœchandum, mœcharis:
Ibidem. qui abominaris idola sacrilegium facis: qui in lege glo-
riaris, per præuaricationem legis, Deum inhonoras. Ex-
tat de hoc & dominica [illegible] eadem poena dicentis, Trabe
Mat. 7. prius habens in oculo proprio, & cernis festucam
tantum ex oculo alieno. Et Seneca de his ipsis dixit. Papu-
las obseruatis alienas obsiti plurimis ulceribus. Tale est,
quale si quis pulcherrimi corporis neuos, aut uerrucas
derideat, quum ipse fœda scabie totus scabeat. Dicto-
res eiusmodi sane qui dicunt, & non faciunt, haud aliter

[illegible] licet, [illegible] medicos [illegible] remedia [illegible], Luc. 4.
[illegible] quibus domino [illegible]. Re-
[illegible] praetereundum illo [illegible]
[illegible] te ipsum. Neq; est [illegible]
hoc loco [illegible] quoniam qui
[illegible] sapere oportere [illegible]. Profecto
[illegible] prodesse nequit [illegible]
[illegible] recte instruet, qui non se [illegible]
[illegible] ipse quo [illegible]
[illegible] magis prodesse poterit
[illegible] enim [illegible] in tempestate nauseabun-
[illegible] praeceptor [illegible] gubernator in tempestate [illegible]
[illegible] Saluator dicit. Qui fecerit, & docue- Mat. 5.
rit, [illegible] loco [illegible] in regno coelorum. [illegible]
[illegible] magnus vocabitur in regno coelorum, [illegible] & postea docere.
[illegible] legitur Coepit Iesus facere, & postea docere. Act. 1.
Qui enim tantum modo docent, [illegible]
[illegible] ergo recta & honesta [illegible]
[illegible] sed nisi [illegible] praecepta [illegible]
[illegible] despicitur,
[illegible] docet, [illegible] adolescens
Vnde Apostolus ad Timotheum, Nemo [illegible] adolescen- 1. Tim. 4.
[illegible] contemnat [illegible] quid sit quod faciat ne
[illegible] forma esto fidelium in sermo-
[illegible] in fide, in castitate. Hoc
[illegible] in conuersatione, in dilectione, in fide, in castitate. Hoc
de doctoribus, & concionatoribus [illegible]. Quemodo
[illegible] & populus [illegible] debeat [illegible] Mat. 23.
[illegible] docet [illegible] Moysi sede-
[illegible] dicunt facite, quae autem faciunt,
[illegible] & pharisaei [illegible] & non faciunt. Quare bona, & [illegible]
[illegible] facere [illegible] & non [illegible]
[illegible] personarum attendere tamen
[illegible] Iesu Christi doctrinam, & eam [illegible] quos
[illegible] ad propositum reuertar
[illegible] facere scilicet,
[illegible] & docere [illegible]
[illegible] & animas [illegible]
[illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible] aliquanto longius euagata.

Quàm male audiant impudici qui altiores caeteris sunt, quoq; gradus, peccent; sacerdotes in eodem genere peccati, quàm alii.

Cap. XIII.

SEd quid est, quod hic tantopere uerum dicere formido? Et quae causa timoris? Fortasse sic erit propter [illegible] nominibus parcere, ut reliqua [illegible] dicantur; quae & publica sunt et notissima. Dicere enim de his [illegible] mirus uereatur [illegible], quod multi existunt hac nostra tempestate ex his praelatis, qui reprehensione sunt maxime digni, adeo perfrictae frontis & inuerecundiae, ut tam impudenter, & passim pro sua quisque libidine agat, [illegible] omnia tanquam neq; turpis, neq; honesti ullam [illegible] persuadentes sibi licere quod libet [illegible], quod delectat nihil [illegible] curantes, uel quid [illegible] dicatur, uel quid de se aut homines existiment aut uulgo loquantur. Non enim his satis est, aut [illegible] ut quid sit [illegible] (ut aiunt) melius petunt, [illegible], uident: quam male [illegible] consuetudo [illegible] altera iam natura sit facta. Usq; adeo ut quicquid [illegible] impune agant (agunt autem impune omnia, sibi licere putant; & quanto despicatiores sunt, quanto contemptibiliores [illegible] sibi oēs homines, soli ipsi [illegible]; atq; si [illegible] (ut [illegible]) quod dicatur. His [illegible] de uia cuncti [illegible] cedunt: caput ad [illegible] flectunt, salutant, [illegible] ducunt: deducunt & omni cultu ob os & honestant & uenerantur, & blandis sermonibus demulcent atque demonstrationibus [illegible], & adorationibus pene diuinis adulantur; secreto autem [illegible] derident, malum illis imprecantur, detrahunt; & execrantur. Hos in conuiuiis, [illegible], in [illegible] ociosi, in conciliis [illegible] uulgus, [illegible], & denique cuiuscunque gradus homines undiq; [illegible], & multis dictis lacessunt, uellicant, carpunt, rodunt, secant. Nam

[illegible] nemo [illegible] apud reliquos [illegible]. Tanta uero [illegible] homines [illegible] [illegible] & [illegible] nemo denique [illegible] nemo bonum nemo [illegible] esse Christianum) qui eos non [illegible] & animo [illegible] [illegible] & [illegible] & [illegible] quamquam [illegible] & [illegible] [illegible] Deo, angelis, & hominibus [illegible] quam ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Quamobrem [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut tenuibus [illegible] [illegible] [illegible] feruntur. Vnde Iuuenalis [illegible] carmen illud.

Omne animi uitium tanto conspectius in se.
Crimen habet, quanto maior, qui peccat habetur.

Quod & Salustius [illegible] sua breuitate scite & admodum eleganter comprehensum est. Qui in obscuro (inquit) [illegible] uitam agunt, si quid deliquerint, pauci sciunt [illegible]

ma enim & fortuna eorum pares sunt: at qui ingenio
praestantiores ipso gratiam agunt, facta eorum cuncti mor-
tales norunt. Itaque in maxima fortuna minima licentia
est: et quae apud alios iracundia dicitur, haec in imperio
superbia crudelitas appellatur. Haec ille per quam breuiter, ele-
ganter, et uere. Nam et sicut quidem homines, si quid ali-
quando parum recte fecerint, leuitate aut imprudentia
aut humana fragilitate, aut iusta quapiam ratione pur-
gantur: sacerdotis & clerici, aut monachi peccatum, si
quod est animaduersum, statim et impietatis crimen, nec
probabile, & citra omnem excusationem, iudicatur, cen-
setur. Nec immerito fortassis: quoniam horum uitia ex
ipsa dignitate, & religione non solum conspiciuntur,
atque elucescunt magis: sed etiam magis augentur, grauan-
tur, atque efficiuntur ex eo maiori probro, maiorique suppli-
cio digna. Sicut enim si quis grammaticum se profes-
sus barbare loquatur; aut si absurde canat is qui se haberi
uelit musicum: hoc turpius peccat, quod in eo ipso, cu-
ius profitetur scientiam, delinquit. Ita pari ratione de
religioso censendum, qui eo grauius Deum offendit, si
quid delinquit, quo alium sanctiorem ex sua professio-
ne promisit exhibere. Augetur namque delictum iuxta
gradum meritumque delinquentis: quoniam, ut iam dic-
tum, idem peccatum in maioribus grauius, in minori-
bus leuius habetur. & idem saepe quemadmodum ille Teren-
tianus senex dicit, Impune facere huic licet, illi non li-
cet: non quod dissimilis res sit, sed quod is qui facit. Sic profecto
res se habet, iuxta illud euangelicum dictum: cui multum da-
Luc. 12. tum est, multum quaeretur ab eo: & cui commendauerunt multum,
plus petent ab eo. Et propterea tantam differentiam fe-
cit Mosaica lex inter sacerdotis, et priuati hominis pec-
Leuit. 4. catum et expiationem: tantum pro unius sacerdotis pec-
cato offerri iubens, quantum pro uniuersi populi delic-
to: nam quanto amplior est summa honoris, & di-
gnitatis, tanto maior exigitur et ultra poenarum, &c.

quò manifestum esse deprehenditur, tanto grauius esse malum sacerdotis crimen, quanto sunt omnis mali [illegible] reliqua. Neque enim indigeret maiori piaculo sacerdos quam reliqui, nisi grauius delinqueret quam ceteri: non disparitate quidem peccati, sed disparitate personae. Honoris siquidem magnitudo dantis facit [illegible]. [illegible] quidam peccatum in facere [illegible], quam [illegible] quod ipsi peccant, quam [illegible] non tam multum est, quod ipsi peccant, quam [illegible] (ut nuper dicebam) ut alii quoque contra eos [illegible] exemplo. Haec est profecto propria super [illegible], ut quicquid ipsi facit [illegible] boni uel mali, idem alii [illegible] uidentur. Nec est quod hinc sibi hominum quisquam arroget, quasi [illegible] Deo sit: ac [illegible] hoc [illegible], quando ueri ea hoc [illegible] magis [illegible]. [illegible] omnes [illegible] ut [illegible], si quid in nos [illegible], succenseamus grauius, quam [illegible], ac delicta [illegible] facile condonamus, in nostro [illegible] uindicare. Quamobrem legitur in Ezechiele [illegible] quod quam dominus [illegible] ut à suis [illegible] populum, mandauit ut à suis [illegible]. A sanctuario (inquit) meo incipite. Neque [illegible] peccatum quod in alio genere hominum tolerabile est, [illegible] in his qui ex officio diuinis rebus praesunt, est maxime damnabile, atque mortale. Ezech. 9.

Quàm execrabile sit mysteria [illegible] corde [illegible] do, et [illegible] manibus contrectare. Cap. XIIII.

Verum quid de his modo dicemus, quorum pot[illegible] [illegible] ad immortalis Dei [illegible] accedi[illegible] [illegible] Christi dico, quibus commissa est dominici corporis, et sanguinis dispensatio, qui (ut ait Apostolus) duplici honore digni sunt? [illegible] horum dignitatem, et mysteria [illegible] repente [illegible] Tim. 5.

aggreditur, ita me sacerdotalis nominis reuerentia absterret, ut quo me uertam, unde ue expediar prorsus nesciam. Per uenerationem tacere non ausim, per charitate tacere non possim. Perterrefacit me etiam magis eximiæ sanctitatis Hieronymus, qui talibus terminis ut de laicis tamen quicquam sinistri loqui, sine praefatione sibi fas esse non putauit, quam his (ut eius utar uerbis) qui apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt: & per quos omnes Christiani sumus. Veruntamen dum ad meipsum recte perpendo nihil reperio, quod ita haec ne nihil studiosum fore putem si sacerdos sacerdotes arguam, uel etiam dum condiscere spero, si liberius senserim. Neque precor mihi hanc ueniam fratres, nisi multis potius habere gratiam: quando uos per haec, quae dicimus, non mordeo sed moneo: nec tam increpitos, quam potius emendatos optamus. Neque enim arroganter facere mihi uideor, si commoneo, ut attendamus quod nobis officium iniunctum sit, & quam admirabile: & quam sanctum ad quod ut studiosis conueniat quicquid impuri est: quod nefas abdicare prius à corde: quandoquidem (ut scimus) nullum nisi purgatum animum ab omni labe ad tantum mysterium accedere o-
Esa. 52. porteat. Pura enim non nisi à puris, & sancta non nisi à sanctis tractanda sunt: nota illud propheticum praeceptum. Mundamini qui fertis uasa domini. Tales quidem esse decet sacrorum ministros, qualia sacra quae ministrantur, ne sordibus ministrorum inexplebili sordere possint, quod infectis manibus contrectantur: & hanc eiusmodi ministri ex numero eorum, de quibus dominus per prophetam conqueritur dicens: Sacerdotes eius pol-
Sopho. 3. luerunt sanctum iniuste egerunt contra legem. Et rursus alibi O uos sacerdotes (inquit) qui despicitis nomen meum,
Malach. 1 offerentes ad altare meum panem pollutum: non est mihi uoluntas in uobis; sacrificium non accipiam de manibus uestris, quia polluti estis. Itemque alio loco idem pro-

pheta sic sacerdotes increpat. Audite verbum domini Esa.1.
principes Sodomorum: auribus percipite legem Dei
nostri populus Gomorrhae, quorsum mihi multitudo vi-
ctimarum vestrarum? Plenus sum. Holocausta arietum,
et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnos
rum et hircorum nolui. Quum veneritis ante conspe
ctum meum, quis quaesivit haec de manibus vestris? Ne
offeratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mi
hi. Haec dicens contra sacerdotes pollutos. Porro Sodo
morum principes, et populum Gomorrae, illi sunt qui in
solennibus sacris principem locum tenent et ad Christi sa
cram victimam illam sacrosanctam, quod est Christi cor
pus, offerre incestis manibus non verentur: nesciuntque i
taque indigne quod sibi mox cedat in iudicium, et con
demnationem: tunc [illegible] praepositae quae pro redemptione
illis peccatis fuerant introducta in certam perniciem [illegible]
mutantur. Sicut enim optima quaeque medicamenta si
sumantur inepte non morbum levant, sed augent: ita et
Christi sacramenta [illegible] accipientibus sumentibus salutas
ria [illegible] indigne sumentibus [illegible] letalia. Tale
fuit manna illud coeleste, quo praefiguratum est sacrame
ntum corporis et sanguinis Christi: quod erat in observa
tione [illegible]: nam si colligebatur, ut praece
ptum fuerat, suavissimus cibus erat: si vero contra prae
ceptum domini servabatur, scatebat undique ver
mibus putrescebat: quatenus una eademque species mannae
aliis quidem praebebat [illegible] aliis vero [illegible],
et detestabile [illegible]. Pro accipientium [illegible]
[illegible] et [illegible], quod ex sua natura est sim
plex et unum. Iudas proditor sit exemplo: qui cum cae
teris apostolis, et ipse pariter de uno corpore participa
ret, et de uno calice biberet, attamen salutis reliquis so
lus, quia in peccato erat, arreptus a diabolo miser periit:
quoniam (sicut attestatur Apostolus) Qui manducat,
et bibit indigne, iudicium sibi manducat, et bibit. Quam 1. Cor. 11.

eo sane melius esset abstinere se a tanto mysterio, quam ore polluto indigne, et perperam sumere tale sacramentum, et cum Iuda ac reliquis hypocritis mox apud inferos pendere supplicio sempiterno? Libet hic contra quosdam nefarios homines exclamare. O caecam hominum temeritatem. O miram Dei lenitatem, placabilemq; super omnem malitiam. Nunquid tantum peccauerunt, vel quos ignis absumpsit, vel quos tellus absorbuit, vel quos diluuii aqua demersit? Quid tertium quid ve scelestius potest excogitari, quam eiusmodi tam admirandum, atque ineffabile sacramentum incestis, et contaminatis manibus contrectare, et pollutis, et foetidis labiis ex osculo ris et ore manando, ac lingua infecta suscipere? Illis manibus, quibus (proh pudor) paulo ante putidas for se meretricis carnes attrectauerant: ac illis labiis quibus se se nuper tam nefandis impudicitiis profanauerant. Vae illis nefariis hominibus, qui tam sordida mente, et conscientia tam impura huic mysterio sacrosancto corporis, et sanguinis domini tantum opprobrium, tantamq; iniuriam non timent inferre. De tam nefario scelere multo ante haec tempora grauis doctor ecclesiae Ambrosius ita grauiter conquestus est. Ex incestuosa (inquit) atque inexplicabili nata malitia sacerdotum, hodie contemptui habetur quodammodo nostrae redemptionis venerabile sacramentum. Nam qui debuerant esse uicarii apostolorum, et filii Petri, facti sunt socii Iudae, et praecursores Antichristi. Haec ille de suis temporibus. At quo modo quanto certius haec eadem de nostris dicere possemus, quando multo magis refrigerata charitas hominum, et accreuerit et numerus et iniquitas probrorum. Quid hac nunc miserius Iudae exemplum: nam et ille Iudas palam, et coram turbis Christi discipulorum adorauit, corde autem honorauit, et consilio occulto prodidit. Verum enim uero ut ille cum Iuda simul similis, in proposito, ita cum Iuda supplicii perpetuis deputabitur aeternis. Quid aliud quam sit sumere eiusmodi sacrosancta mysteria indigne,

Ambrosius.

[illegible] Lydorum [illegible] Hi quidem [illegible] quod est [illegible] Lydi, quod est [illegible] hodie oppidi [illegible] [illegible], ut ullis [illegible] precationibus, uerū maledictis tantum et execratio[illegible] [illegible] celebrare solebant, ut ea [illegible] habere [illegible] quam [illegible] [illegible] uel imprudenter [illegible] [illegible] potum uerbum. [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] ad Deum optimū max. [illegible] hominum [illegible] Vnde dici Ec.46.
[illegible] per [illegible] et quasi qui [illegible] et qui [illegible] et qui offert oblatio[illegible] [illegible] et cætera. Pro[illegible] [illegible] et qui i [illegible] [illegible] et [illegible] agere [illegible].

Ecclesiasticos homines debere candore uitæ cæteris præstare. Cap. XV.

Quod considerare [illegible] [illegible] et [illegible] quasi duabus indutos esse [illegible], quarū [illegible] alterā [illegible] [illegible] [illegible]. Hæc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ergo et sicut [illegible] [illegible] [illegible] quodā [illegible] [illegible] hominū uita distincte,

et ex eo supra caeteros, et supra semetipsos eminent, ma
gis, atque excellenti sacerdotii fastigio clari. Quod hu
dicant manifeste uocabula et appellationes, quibus ex
cellentia consistunt ministros suos uariis, et multiplicibus ap
pellare. Quid nam quaeso indicat constitutis illorum
supra caeteros: et praeclarae illae denominationes dignita
tum, praeeminentiarum, officiorum ac tanta uarietate distinctae?
Nam (ut de caeteris ordinibus taceam) quidam dicun
tur Diaconi uel presbyteri, alii episcopi seu archiepis
copi uel patriarchae, aut cardinales, et postremo papa:
alii ex praelatione cuiuspiam insigni nomine. Numquid
eiusmodi denominationes ita cassas, et uacuas credimus,
ut nihil aliud prae se ferant, quam inanem, et inanem stre
pitum uerborum? an potius ut quemadmodum illae ap
pellationes, non a uulgo nominis diuersitate distingui
tur, ita et morum probitate, et uitae sanctitate discernant.
Est enim appellari clericum, quod interpretatur in sortem
domini electum, et in haereditatem sortem dari, aut diaco
num, quod exponitur, Dei ministrum et Diabolo mini
ssimum? aut presbyterum, quod sonat seniorem et ponti
ficem sensibus? uel episcopum, quod expositum latine spe
culatorem, uel sibi tantum inspicientem? et sic de caeteris ordi
nibus, qui ex ipsa ab etymologia nominis longe rece
dant: quod quaeso est aliud nisi quam suppositio: atque no
minis et personae et officii inepta, et destituenda gratula
tio? Quid sibi uult etiam quod ubique in diuinis scri
pturis legimus, hunc ordinem appellari gentem sanctam,
populum acquisitionis, regale sacerdotium, lumina mu
ndi, sal terrae, interdum ipsos angelos deos, et Christos,
et mille eiusmodi admirabilium appellationum, quae
nil aliud, nisi iuxta etymologiam uocabuli ut caeteros re
gant, ornent, foueant, nil aliquid agant quod non sit con
sentaneum illis, quae nominibus: uel quod differentiae a
ctu seu professione religionis. Reges sunt uocati,
qui spiritualiter in animas imperium tenent, Mundi atque

sacrificandi potestate praediti. At qui etiam plerasque res
gen esse videntur quippe qui cerimoniarum agere soleant eis
tum in regno. Laudantur mundi lucem nominantur, quod
sunt & lucidae stellae tuti mundo splendori, atque orna
mento sunt ita sacerdotes casti & probi decori & lau
di sunt universae ecclesiae Christianae. Sal vero idcirco
compa[illegible], quoniam sicut sal condire epulas solet, &
[illegible] ne corrumpantur, & vermes non sinere crescere sic sacer
dotem [illegible], & vermes non sinere exoriri sic sacer
dos calcare debet & in se, & in aliis omnem putredi
nem carnalis concupiscentiae, & condire corda fidelium
sapientia scripturarum, amoto ipsis peccati vero male
consuetudinis odore & mundis et tacitis sordis vermibus,
qui sunt stimuli peccatorum. Quomodo enim plebes
laicae communem cum vulgo vitam, seu tum mobiles
[illegible] in ministris altaris sed
incredibilis [illegible] requiritur in ministris altaris sed
potius admirabilis quaedam continentia corporis puri
tas, [illegible] integra [illegible]
[illegible], sapientia singularis. Addas etiam hoc unum quod
[illegible] fama integerrimus, castitate nitidus, conscien
tia purus sanctitate conspicuus oportet quotidie offer
re sacrificium Deo digne possit, & sacris altaribus pro
se famulari. Quonam pacto quaeso erit vel
erat sancte tribuere. Quonam pacto quaeso erit vel
Deo similis vel populo venerabilis, sicut decet, qui nihil
dignum habet, seclusum a populo eum pro nihil sint digna
& vulgo nihil diversum a reliqua multitudine? Seperati
a vulgo nihil diversum a reliqua multitudine: Seperate
vitae professio debent sacerdotes, ac reliqui clerici, qui
altaris ministri & praemulis sacris dicantur, excellenti quas
dam opinione sanctitatis ac praecipua christianae religio
nis observantia, qua merito a populis omni honore praemio
& laude efferendi sunt. Quod esse nullo pacto poterit, si
diversitas sacerdotum mores, & essent similes constitui
pro [illegible] liberis & curis, & voluptatibus pares mi
[illegible]. Quidnam sibi volunt dentisse, & candidae ves
tis consecratione nullam diversam ac dispar ab aliis
viri a spectis quibuscunque superfluis, & omni cura,

& voluptate corporis, nullis, & impotentissimis morbis uiolentis, et nihil differt ab exteriori nulla corporalis sensus [illegible]: quae absistis uanitatibus, candore uitae, & honestate morum debet ubique coram Deo, & oculis hominum clarescere. At qui modo ista patri[illegible] denique qui nihil attendunt nisi explere uoluptatibus, quae sibi haud multo post allaturae sunt grauissimam perpetuam poenam qui illud omnium testimonio [illegible] [illegible] neque malum uitium neque bonum [illegible] a premio, aut poena carebit.

Enumeratio traditionum in quibus cernere est grauem uindictam Dei, Cap. XVI.

ASpiciant omnes super mortalia iustitia nō est ergo ut quis impunitatem speret. Angeli namque pecca uerunt, & irremissibili uisione aeternis ignibus de
Gen. 3. putati sunt. Adam peccauit, & statim e paradiso eiectus
Gen. 4. est & qui poterat non mori, necessario ad mortem cum omni posteritate damnatus. Cayn occiderat inuidia fratrem innocentem, & continuo punitur. Lamech fra
Gen. 4. tri, & septuagies septies uindicatur grauius quam Cayn parricida. Orbis uniuersus fornicatur & uniuersus etiam diluuii aquis submergitur. Sodomitarum gens quia nefandissimis
Gen. 19. libidinibus tota contaminata fuerat flammis, & sul
Num. 21 phure tota consumitur. Ex sexcentis tribus millibus quingentis quinquaginta hominum bellatorum a uiginti annis & supra qui ab Aegypto egredientes intrauerunt desertum, quoniam ob ingratitudinem murmurauerant contra Moysen
Iosu. 7. uolentes perire: ita ut ex tanta multitudine nullus perue
Reg. 3. nit in terram promissam, Caleb & Iosue exceptis, qui non peccauerunt. Vna etiam die ex hoc ipso numero
Exo. 14 propter adorationem uituli occiderunt uiginti milia hominum. Pharao rex Aegypti dum persequitur Dei populum abeuntem, mari Rubro cum toto exercitu submergitur.

[illegible] contra praeceptum dei praedam sibi de-
[illegible] est. Achan q contra [illegible] cum familia sua iussu Dei ab
Israelitis absconderat e[illegible] fuerit cuncta igne
combusta lapidibus obrutus & quae illius fuerit cuncta igne Iosu. 7.
[illegible] Dinam
[illegible] Sichem filio. Error quam [illegible] violatae
filiam Iacob, non [illegible] in [illegible] Gen. 14.
[illegible] cum tota gente sua interfectus est. Vxor Gen. 19.
[illegible] contra praeceptum
Loth post angelorum [illegible]
[illegible] ad incendium [illegible] Leuit. 10.
[illegible] Nadab & Abiu Aaronis filii simul
[illegible] repente [illegible] alienum ignem accenderent,
sacerdotis filios, quia [illegible] 1. Reg. 4.
de caelo [illegible] ignis exussit. Filii autem Heli summi sacerdotis
[illegible] quia fornicarentur cum mulieribus, & sa-
[illegible] sacerdotio [illegible] uno filio [illegible]
[illegible] filios eius
[illegible] ob [illegible] in filios suos
[illegible] filiorum, quia for
[illegible] Ieratum cerui-
[illegible] sella sedebat [illegible] dolore animi, [illegible]
[illegible] sacrilegium
[illegible] Achab vero [illegible] Zambri cum
[illegible] Israel [illegible]
[illegible] 3. Reg. 12.
[illegible] Oza [illegible] Num. 15.
[illegible] Ozias rex Iuda
[illegible] sacerdos adolere
ingressus templum dei, [illegible]
[illegible] 2. Para. 26
[illegible] Leuit. 24
[illegible] contra [illegible] populum [illegible]
[illegible] 1. Para. 13
[illegible] In Be
[illegible] 3. Reg. 13.
[illegible]
[illegible] postea
[illegible] domum
[illegible] 4. Reg. 1.
[illegible] Heliam
[illegible] Achab [illegible]
[illegible] & [illegible] alium
[illegible] quinquaginta [illegible] & [illegible] alios,

nisi transisset impetrata prius uenia mandata regis pii
exhibitus uerberasset. Pueros insectantes Helisaeum ursi la-
4.Reg.2 cerarunt. Giezi discipulus sed & Helisei minister, quum emun-
ctas argentum, & uestem à Naaman Helisei nomine pe-
tijsset, eadem quâ à Naaman super medicatus lepra cor-
4.Reg.5 ripitur. Chore, Dathan simulque Abiron, qui Mosi procu-
Num.16 rationi insidiarant, contra ius, fasque sibi sanctificandi sum-
uendicantes, una cum omnibus suis repentino telluris
hiatu absorpti sunt. Maria prophetissa quum aduersus
eundem Mosem fratrem suum propter aethiopissam
Num.12 uxorem uerba obtrectationis scurriliter effudisset, dira le-
Hester.7 pra quasi niue perfunditur. Aman superbissimus, quum
Iudaeis communem necem studeret parasse, diuina ultio-
ne factum est ut eodem patibulo suspenderetur, quod ip-
Dan.5 se pridem parauerat Mardochaeo. Sed & Nabuchodo-
nosor propter peccatum mutatus in bouem, septennium
Ibidem. deserta inter armenta eorum peragrasse dicitur. Balthas-
sar uero & ipse secutus patris exemplum & regno priua-
tus est, & crudeliter necatus. Quid & in nouo testamen-
Luc.16. to? Diues ille ob suas delitias sepelitur cruciandus in in-
ferno. Iudas Scariothes propter peccatum proditionis,
suis ense manibus suspensus crepuit medius. Ananias
Act.1. & Saphira ob simulatam abdicationem opum suarum,
uterque subita morte mulctatur. Elymas magus quum
Act.5 euangelicae resisteret ueritati, subita caecitate percutitur.
Quid non male autem cedit repugnare euangelio? Simon
& ipse magus est testis, qui dum emere pecunia spiritus
Act.13 sancti gratiam conaretur, cum pecunia sua datus est perdi-
Act.8 tioni. Herodes sedens pro tribunali, propter suam
Act.12 superbiam, eo quod non dedisset honorem Deo, percus-
sus est ab angelo, statimque consumptus à uermibus ex-
pirauit. Iudaei propter necem Saluatoris, sicut eis praedi-
xerat Iesus, obsessi ab hostibus & uallo circundati, fame,
& gladio fere uniuersi perierunt: qui uero superfuerunt,
in captiuitatem ducti, uenundati, uiles ad hunc usque diē

[illegible] & in [illegible] fal [illegible] toto orbe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad publicum [illegible] [illegible] omnia [illegible] [illegible] in loco suo [illegible] [illegible] Iulianus Caesar [illegible] blasphemiae & [illegible] [illegible] Christianam [illegible] [illegible] baptizatus, & [illegible] Christianum [illegible] à Christo, unde Apostata [illegible] [illegible] inter suos milites [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quid & [illegible] Nazarene [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exempla [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quis modo [illegible] [illegible] posse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] poenas [illegible] [illegible] [illegible] impunitate gaudere [illegible] [illegible] in peccatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sub eadem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quid alii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex aliorum exemplis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ni- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & nobis non [illegible] [illegible] [illegible] (ut [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] hominem [illegible]

sorbere tam impios homines, indignos sane vt a terra
sustineantur exemplum. Quid fulmina cessant? quid in ex-
sam tamen, aut arbores percutiunt fulgura? Illi sunt profe-
cto digniores in quos iaculetur suas sagittas omnipotens
Deus: vt in Titanes aliquando fecisse ethnicorum fabu-
lae, perhibent, & vt in plerosque etiam nunc occulto suo
iusto suo iudicio aliquando facere videmus.

Debere nos corrigi exemplis eorum qui peccatorum poenas luerunt. Cap. XVII.

O Caecos igitur leuesque et amentissimos homines,
qui ex tot aliorum exemplis, non vident Dei
omnium malorum esse vltorem: quique aliorum
poenis moniti metum sibi cauere non discunt. Etenim
quid hoc est si dementia summa, & extrema caecitas, ni-
si non est? Astutus inquit Salomon videns malum puni-
ri vehementer erudietur. Hoc solitum est, inquit Terenti-
us, periculum ex aliis facere sibi quod ex vsu siet. Praeben-
tur profecto vniuersis idonea documenta emendationis
quum vel paucis seuera irrogantur punitionis supplicia.
Vnde dominus in euangelio. An putas inquit, quod Gali-
Luc. 13. laei prae omnibus Galilaeis fuerint peccatores, qui talia
passi sunt? Amen dico vobis nisi poenitentiam egeritis, si-
militer peribitis. Sicut illi super quos cecidit turris in Syloa,
et occidit eos. Hi ergo iuxta verbum saluatoris, non tam
ex eo, puniti fuerunt, quod soli fuerint peccatores, (& si
propter ea merebantur poenas) quam in exemplum po-
tius caeterorum; vt paucorum interitus, salus & incolu-
mitas fieret plurimorum. Sed & ipsos quoque Roma-
nos legimus idem factitasse, quum esset a pluribus fla-
gitium quodpiam vel in hostes admissum; nam ne dis-
solueretur impunitate militiae disciplina si nemo punire-
tur: & si omnes punitione digni plecterentur ne nimium
minueretur exercitus, sortione animaduertebant in ali-

[illegible] poena ad paucos per [illegible] ut scilicet metus ad omnes, [illegible] videmus: qui [illegible] multo secius Deum facere [illegible] nolit, par [illegible] perdere improbos [illegible] partim fere [illegible] propter suam [illegible] partim [illegible] propter suam misericordiam ut pa [illegible] expectans propter [illegible] Multi [illegible] qui [illegible] potius [illegible] eadem peccata [illegible], quae [illegible] in his temporibus [illegible] tamen [illegible] Multi perpetrant quibus Sodomae [illegible] Multi [illegible] tamen non [illegible]. Multi [illegible] absorbentur. Quid [illegible] nec [illegible] posse impune [illegible] credendum est [illegible] supplicia. Minime quidem [illegible] quae hic [illegible], illa ipsa [illegible] haud [illegible] post in [illegible]. Nam poena quae hic pro [illegible] quam [illegible] peccato [illegible] est, quam [illegible] in hoc [illegible] peccatorum. Quocirca qui [illegible] apud inferos [illegible] non solum supplicia, apud inferos [illegible] Poenis ergo maleficiorum [illegible] tam [illegible] debemus [illegible] nunquam tamen [illegible] quicunque. [illegible] credere, quam [illegible] & [illegible] sed nunquam [illegible] quidem [illegible] peccati [illegible] hominum [illegible] Neque enim [illegible] ubi [illegible] peccat [illegible] clementiae [illegible] modo [illegible] quidem [illegible] malis [illegible] mortem [illegible] ad mortem [illegible] ut [illegible]. Cum tamen [illegible] usque ad mortem [illegible] usque [illegible] quod [illegible] Non est [illegible] (ut aiunt) [illegible] est, ne forte [illegible]. At [illegible] magis [illegible] quo [illegible] & [illegible]

tuae, Irrogantur quotidie diuinitus plagae: & quotidie in feruntur pro peccatis modo uni, modo alteri uerbera & flagella: & si non agnoscas, nec paueas, nec tibi timens quicquam ominaris aduersi. Verum & si forte contingat tamen de tuis tantis flagitiis hic nullo supplicio puniri, compertum habe tibi ex longanimitate illa diuina aggrauari super te poenarum cumulum: ut maiori certe malo tuo differantur, quam infligantur supplicia. Iudicium quidem trahitur, sed non dissoluitur: ne adhuc pusillum, & scies, Manet te ignis, fletus, horridus dentium stridor, tenebrarum carcer teterrimus, ardens gehenna, uermis aeternus. Atque illud Valerii Maximi praeclarissimum dictum sequere: lento gradu ad uindictam iram diuinam procedere, tarditatemque supplicii grauitate pensare. Consuesse immortales Deos, Caesar in suis commentariis dicit, quos pro sceleribus ulcisci uelint, interdum eis res secundiores, & diuturniorem impunitatem concedere, quo grauius postea ex commutatione rerum doleant. Nec id sane falsa Caesaris est opinio: quum uideamus etiam in rebus humanis cum foenore saepe exigi solere quicquid inferiores ad longum tempus mutuauerint referendum. Nulli profecto magis iratus offensus Deus, quam ei quem peccantem non flagellat, uel cui multa prospera maleuerenti condonat, sicuti Apostolus ad Romanos
Rom.1. scribens ait. An ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die irae, & reuelationis iusti iudicii Dei: qui reddet unicuique secundum opera sua. Intellige ergo miser peccator lenitatem illam diuinam non polliceri tibi ullo modo impunitatem tuorum peccatorum, sed sub blandiri, & prouocare ad poenitentiam: quam si pergas contemnere, tanto grauiori postmodum supplicio plectendus es, quanto maiori indulgentia fueras antea expectatus. An non percipis animo, ex illa tua pertinacia, & obstinatione peccandi

[illegible] supplicium, quod te manet, [illegible] [illegible] atq; detestationis accommodatur tibi & uniuersis [illegible] [illegible] quando ex huiusmodi infandis moribus. Iam [illegible] [illegible] ecclesia Christianorum, quam synagoga Iu [illegible] [illegible] Abeuntes [illegible] hoc [illegible] [illegible] uehementer falleris. Sed haec intelligent [illegible] [illegible].

Contra incontinentes qui abutuntur bonis ecclesiae.
Cap. XVIII.

Sunt etiam plerique (adeo se male habet [illegible]) [illegible] habentes professio[nem] castitatis) qui licere sibi [illegible] [illegible] habere concubinas [illegible] habere [illegible] [illegible]. Nulla est hic profecto [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] quam contra, [illegible] [illegible] [illegible] & in re [illegible] [illegible] habent tamen [illegible] honestatis [illegible] [illegible] opinionem quandam [illegible] [illegible] sunt, quos modo diximus, qui [illegible] [illegible]. O bone Deus [illegible], quam [illegible]. [illegible] quanta est improbitas illorum. Cum [illegible] sponsa esse debeat et [illegible] & unica clericorum [illegible] ecclesia specialis, [illegible] [illegible] catholica, [illegible] ecclesia specialis [illegible] una est, [illegible] [illegible] sed manet connexa & nec [illegible] compacta & coaugmentata compage [illegible] [illegible] in uno corpore [illegible] [illegible]. Nam [illegible] D. Augustinus [illegible] [illegible] ecclesia ex [illegible] constat ecclesiis, [illegible] [illegible]. Haec ergo, quum legitima sponsa sit clericorum, [illegible] [illegible]. O tempora o [illegible] [illegible] superba [illegible] [illegible] clericis [illegible] (de [illegible]) [illegible] auro, & [illegible] [illegible], ac gemmis undique [illegible] magnifice [illegible] [illegible], domini [illegible] accumbunt, appellantur & [illegible]

cunctis domibus: Sponsa vero ecclesia, cuius dote ipsi superbiunt, & luxuriant, pauper, lacera, sordida, & miserabili squalore confecta, in sordibus iacet. Iacet inquam despecta, & misera: atque ultimo uni curae male commissa, & credita vel potius impie derelicta: ut tam per turpitudinem sponsi & contemptui ab omnibus capta sit, & habeat vulgo infamiam. Quid credo tanta cum aviditate, tantaque cum ambitione dotem sumpsisti [illegible] dedignaris sponsam? & tam despicatam habere illius puritatem? & tamquam pudicitiam fornicationis? Ideo quid sis dicturus, si in [illegible] Accepi, dicet, non [illegible] non ut ornem, non ut pascam, non ut custo[illegible] quidem ut [illegible] aequando: sed lucrum constitui [illegible] sum dotis, ut hoc [illegible] & illam vel explicando vel etiam vendendo prodigum. O infirmam detestabilem [illegible] despiciens [illegible] quousque tandem abuti posse censes in Dei patientia? Heu [illegible] in quemquam tantum [illegible]? O infelix homo, qui fallis te, qui [illegible] a [illegible] suspicas illum tibi sic abire, [illegible] delinquere impune. An qui fecit oculos non videt? & qui fecit aures non audit? & qui fecit mentem non cogitabit? An non credis foeditatis impudicitiae tuae foetorem sed ad coelum usque exhalasse? Ubi timor iustorum iudiciorum Dei? ubi [illegible] tuae mortis memoria? ubi infernalis gehennae metus? & extremi denique illius iudicii horrendi, atque tremendi expectatio? Sponsa huius quidem tua [illegible] ma prostituta est lenonibus, & malo suo ita contemnitur, opprimitur, laceratur, ut iam ex suis tantis opibus non habeat, quo operiat nuda ac lacera membra corporis sui. Tu tamen ecclesiae proventus tibi reputas gratis datos: tu tibi persuades citra sementem, ac citra culturam cantando (quod absit) aut (quod et peius) [illegible] merentibus tantas opes? quum tu [illegible] nihil interim de tuo conferas nisi [illegible] iam dudum te errare [illegible] minime: sed non credis [illegible] post [illegible] temporis

[illegible] maxima pernicie nunc certo cognoscent quod [illegible] non praeuidebant: sicut multi clarissimo [illegible] dammati cognoscunt, & dolent. Quare (ut ait poeta,)

Quam vellent aethere in alto,
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores,
Fata obstant, tristisque palus inamabilis unda.

Quam vero satius foret rustice, putare, & fodere [illegible] : & [illegible] quos tam [illegible] tam [illegible] & [illegible] paulopost [illegible] pernicies [illegible] supplicia. Bona quidem [illegible] ([illegible]) ad usus uitae necessarios [illegible] & [illegible], & pauperum [illegible] ac [illegible] equorum, [illegible] multis uidemus. Ex quo [illegible] peccuniarum cupiditate opes [illegible] sacerdotum [illegible] semper flagrent, Iudae est profecto [illegible] non Petri, aut Pauli, aut caeterorum apostolorum, [illegible] Christi. Iudas siquidem [illegible] loculos [illegible] de egenis curare. Sic & ho[illegible] habere, & panum, [illegible] nihil de egenis curare. Sic & ho [illegible] pecunia [illegible] est quam ex [illegible] & [illegible] pecunia [illegible] negare patrem, filium prodere, uendere Spiritum Sanctum, [illegible] maximam [illegible] partis, qui de his [illegible] ut [illegible] partem [illegible] ad [illegible] uel si [illegible] An ignorat Ananiam potius, quam domino [illegible] reddidit [illegible] ex eo quod promiserat, [illegible] cum Sapphira uxore sua [illegible] quod promiserat [illegible] uel a [illegible] a parentibus [illegible]. Quod autem [illegible] qui non [illegible] sed [illegible] (ut par est) [illegible] quibus [illegible] quicquid habent [illegible] pecunia toti [illegible] Quam grauis sit hoc flagitium appares manifestissimo exemplo

Leuit. 5. In Leuitico libro ubi legitur. Anima si praeuaricans caeremoniis per errorem, & in his, quae sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarii, ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui orabit pro eo. Verbi causa (ut splendide interpretatur Origenes) si furatus sit quinque nummos, ipsos quinque restituere tenetur, & alios quinque uno superaddito. Quae etsi allegorice, ut omnia alia interpretari possunt, tamen etiam secundum literam aestimare debent legentes. Valde enim utilis, et admodum necessaria est huiusmodi obseruatio iis praesertim, qui ecclesiasticis rebus praesunt: ut discant ab his, quae in usum sanctorum, et pauperum oblata sunt, curiosius ac diligentius abstinere: ne quid sibi fraudulenter assumant, et in usus profanos, et malos conuertant: tamquam tam grauis sit eis postmodum facienda restitutio: et reddere teneantur, quod inique acceperint, et duplum et quintam plus duplo. Verum si id statuitur de iis, qui per errorem praeuaricati fuerint in rebus sanctificatis: quid tandem de illis censemus, qui insidiose, et fraudulenter agunt omnia: et manifesto sacrilegio sibi retinent sacras res, reddituros qui monstrorum male sint perituri nec ad posteros, ut misere spectare alio pacto transituri:

Act. 5 Dicetur sane tibi, quisquis es, qui haec molitis, quod et Ananiae olim dictum fuit. Non mentitus es hominibus, sed Deo. Huic nostrum seculum, quanto quidem latius, atque in dies profusius clericalis ordo distenditur, opesque affluentius suppeditantur: tanto religionis robur magis magisque imminuitur, ecclesia singulari rapina accuratius spoliatur: tantumque uidetur detractum esse de meritis, quantum diuitiis accessit: ut nunc merito possimus cum Satyrico uate ita de nostris temporibus merito conqueri.

Nunc patimur longae pacis mala, saeuior armis

[illegible] totumque [illegible] orbem.
Prodiit sane tota propagatione ista, quasi ex adipe ini- Psal. 72.
quitas eorum. Proinde illi dicitur incrassatus, impin- Deut. 32.
guatus dilectus meus, et recalcitravit.

Deploratio imminentis desolationis, et magni contem-ptus religionis. Cap. XIX.

QVid enim iam expectandum? Nonne adhuc in modico et brevi (ut Esaias praedicit) Libanus Esa. 29.
convertetur in Chermel, et Chermel in saltum reputabitur? Candor scilicet ecclesiae qui interpretatur Libanus immutatus est in mollitiem sordium, quod est interpretatum Chermel. Quid modo sequatur vide. Chermel in saltum reputabitur. An est unquam occultum quanto nunc probro sit [illegible] et sacerdotibus, et clericis, et monachis nomen, quantumque iam manifesta per ora quotidie laicorum sufferant. Non secus profecto nunc appellatio clericalis accipitur, quam si praedicta, aut fa[illegible] nomen [illegible] magni flagitii vocabulum quasi ex appellatione [illegible], aut [illegible] tum, ut si quod peius est obiiciant ac exprobrent, toto ordini religiosorum nullo habito bonorum discrimine. Itaque [illegible] ac [illegible] improbitate maiorum (quotquot hi fuerint) maledictum [illegible] in omnes bonos: et quod deterius est ac multo scelestius, de ipso sanctissimo ordine tam impudenter detrahere, quam [illegible] dicere impune. Quid enim attinet professionem, aut statum quempiam vituperare propter quorundam vitia in quibus versantur, qui eadem professione, statuque censentur [illegible] sane et proprium, ex improborum moribus sanctitatem totius ordinis, ac sanctissimae professionis iactam esse contemptui. Neque enim si Iudas proditor fuit professio est ex eo apostolica ullo [illegible] ponenda, sed illius damnanda iniquitas, atque impietas,

qui peccauit tradendo Christum Iudaeis. Quid si quis medicus interdum praeuaricatus pro remedijs uenena propinet: nunquid propterea medicina damnabitur? Nec quisque tam profectae stultitiae magis qui pernitie artis officio sic abutitur, sic pari quoque ratione, si uiderit quis sacerdotem, seu monachum committere aliquid calumnia, & probro dignum suo supplicio etiam graui prosequendum, non est quod illum calumnietur propterea sacerdotium, aut monachale institutum, quod est sanctum: sed eum tantummodo, qui deliquit quia iniquus est. Quia propter eius sollicite perquirendi cura est nequaquam sic his sane in capi permittitur: ut ex eo quod male uiuatur a plerisque nostri ordinis uiris, impie cum nefaria hypocritarum factione aduersus uniuersam Christi ecclesiam coniurare. Quin potius rectum & sanctum ecclesiae catholicae & apostolicae dogma sequamur, malis tantum operibus declinatis, & doctrinae sanae, et orthodoxae ecclesiae placitis firmiter usque adhaereamus, iuxta doctrinam redemptoris nostri

Mat. 23. dicentis. Super cathedram Moysi sederunt scribae, & pharisaei, omnia quae uobis dicunt audite et facite: iuxta autem illorum opera nolite facere: dicunt quidem, et nō faciunt. Non est ergo quod miremur, et murmuremus, propter culpabilem uitam ministrorum Dei, nisi uideamus in his doctrinae falsitatem, et dogma ab ecclesia

Psal. 115. alienū. In operibus quidem nullus nobis necessario proponitur imitandus, nisi solus Iesus. De caeteris scriptum est, Omnis homo mendax. Illud est enim exemplar certum, et solidum nobis propositum, quod tuto, et sine ulla prorsus erroris suspicione sequamur. Vnde domi-

Ioan. 13. nus ipse. Quemadmodum ego feci, ita et uos faciatis. Quid enim attinet quam, quod quis male uiuat modo bene doceat; quum doctrinam magistrorum dominus dicat considerandam potius esse quam uitam. Verumtamen o quam doleo, quod non sint hoc loco tam continentes, ac perditi mores clericorum nostri aeui, q

dominandi: quodq; tanta sit simulare probitatis inopia, ut abunde plus censeri possit, qui nihil agat inique: et tantus sit, qui nihil agit inique, quod non sit amplius qui consequatur sublimiora illa praemonita sanctitatis, quae [illegible] patribus [illegible] fere sibi peperere uirtutes. Quis enim unquam peius audiuit, quam nostrae huic clericalis status, qui modo uiget? quis quam omnium [illegible], ita qua quoquam defenditur quod ab omnibus damnatur, et accusatur, et a nullo iudicatur? quis [illegible] potius otiosas fere omnibus et licentiam expectant? Flagrant quidem nunc ubique delicta, nec est qui extinguat: passim noxia peccatorum pestis diffunditur, nec est qui medeatur. Porro qualis ibi rerum pudor, quae reuerentia corporis, aut mentis integritas esse potest, ubi abundant qui delinquant, desunt qui corrigant, nec reperiantur qui contradicant? Cessere iam leges [illegible] peccatis: coepitq; iam improba [illegible], quod impune, publice, palamq; peccatur. Verecundiae iam nulla dissimulatio, quasi ille, qui hoc facere nolit, desipiat. O summam et immoderatam Deum quale decus, quantus honor, quantaq; auctoritas ob reproborum malitiam a bonis et a catholicis iam excessit ecclesia, atq; in alium recedit. Heu quam commutatus iam caput, quae [illegible] fuit, quae [illegible], quod cultum. Nutat profecto totius ecclesiae structura columnarum et coenobiis propemodum fundamentis pronum ad casum, instar parietis inclinati et maceriae depulsae labat. Paruum iam parum fructus usquam est, atq; si dicere licet, nihil fere. O sper Thren. 4.
si sunt (ut ait eximius propheta) lapides sanctuarii in capite omnium platearum. Adest sane tempus quo nobis colliget ille sermo dominicus dicens, Iam securis posita est ad radi- Luc. 3.
cem arboris (et uerbo quo sit in eodem legitur euangelio) Omnis arbor quae non facit bonum fructum exciditur, et in ignem mittetur. Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] discrimen [illegible] malorum.

Quis nam adeo caecus est, ut non uideat quemadmodum pro ueteri pietate, ac sanctimonia orthodoxae religionis christianae, omne iam impietatis genus successerit? Retrorsum sunt res suae prolapsae, atque in incertum cancri in morem uerso retro capite obambulat. Obstinatum est animum et infectum commissum est argumentum. Quae uero pro his tantis malis sit ultio secutura: equidem timeor. Caeterum ne prolixitate fastidiam, Timanthis egregii illius pictoris exemplo, qui quod satis exprimere penicillo nō ualebat, aliquo tunc colorum uelamine contegebat: ita ego quae nec commode, nec decenter explicare oratione possum, silentii uelamento cooperiam, ut qui legunt, et ipsi aduideant quid hic esset dicendum. Non est sane dubium, haec sic diutius persistere non posse. Faxit Deus ut falso uaticiner, et haec omnia meliores habeant exitus, quam speramus. Sed (ut arbitror) tanta est grauitas peccatorum, ut iuxta Ieremiae uaticinium nō possit hoc
Iere. 44 dominus ultra portare.

In nefandam licentiam quorundam clericorum non agnoscentium peccatum suum. Cap. XX.

HOc sane in loco irrita & dolens nostra uersatur oratio, ut inde tamen expedire sese nesciat, adeo diuinis charitatis nexibus alligata. Vereri equidem incipio, ne in ferreo duriusculus sculptum esse uideatur, quam uel modestia uel mediocritas nostra patiatur. Nā uel enim ignoro quam saepe admonitio ueritatis offendere soleat aures malorum iam assuetas assentatoriis nolle audire uerum, et salutares uoces bene admonentium contemnere. Nam si quando alias, in hac praesertim aetate apparet uerissimum esse illud celebre comici poetae dictum, Obsequium amicos, ueritas odium parit. Amara profecto est ueritas, et quisquis ibi confessus

[illegible] quodcunque de [illegible] di [illegible] ipsum dictum [illegible], [illegible] nobis est, ac [illegible], calumo [illegible]. Moderandum itaque [illegible]. Sunt n. quidam adeo suis [illegible] patientiam [illegible], ut etiam putent sibi licitum esse peccare [illegible], vel [illegible] tanqu[illegible] & propterea indigne [illegible] a quoquam, vel [illegible] propter conspici, etiam si [illegible] integram [illegible] [illegible] à pudore [illegible]. Quin etiam tantum [illegible] [illegible] gloriant [illegible] est iis, & de [illegible] ut flagitiis etiam glorient [illegible] mali consuetudinis. Hi namque quum [illegible] [illegible] honestius sese non possint, [illegible] quaedam patrocinia [illegible] suis sceleribus machinantur, et quam turpissime [illegible], [illegible] honeste contendunt, [illegible] nomina [illegible] pro [illegible] fuit. Quam [illegible] [illegible] esse hominis [illegible] quis neget manifestissimum esse [illegible], & si [illegible] [illegible] qui [illegible] putantur, & si [illegible] etiam [illegible] tamen à quoquam [illegible], ne dicant turpiter, [illegible] nec pudoris, nec [illegible] [illegible] & honestiores, & prudentiores [illegible] [illegible] sibi & [illegible] longa con[illegible] [illegible] & [illegible] solet [illegible] ex longa con [illegible] multa nefaria committunt [illegible] peccandi [illegible] quam [illegible] [illegible] & propterea [illegible] apud [illegible] honesti [illegible], & propterea [illegible] omnem castigationem, nullo metu [illegible] [illegible] nullo pudore [illegible] desinunt agere impudi[illegible] [illegible], nullo pudore [illegible] si quicquam saperent, ut Ah quanto melius esset his, si quicquam saperent, ut colligerent sese aliquando & ut à una clericorum, [illegible] [illegible] & a sacerdotibus [illegible] si fornicariorum con[illegible] [illegible] sese interim uxore, dum [illegible] delectantur, obiectarent sese [illegible] minoribus ordinibus est con[illegible] [illegible]: nam quandiu quis in minoribus ordinibus est con[illegible] [illegible], mutare propositum licet ac nullo praebendari[illegible] [illegible], licet ut coniugio fruatur. Quam ob rem non est [illegible] quisquam liberum [illegible] fornicariis [illegible], qui[illegible] [illegible] continere nolint, ducant uxorem, & [illegible] [illegible] copulari. Quid [illegible] clericis, qui [illegible] [illegible] cum [illegible] cytha[illegible] [illegible] facetis [illegible], cum [illegible]? [illegible] Quid fornicariis? quid choreae? quid spectacula?

quid lacinia? uel immodicae caligae? quid prolixa barba et contempta? quid immodicum totius corporis cultus? et plerique sollicitudo maior sit de corporis cultu, quam de fama, aut de commodis sibi parandis sollicite: malentque se compositos uideri quam honestos: atque probatos publice, quam egregie probos. Sunt & qui habitu clericis contegantur, ac dedignantur fere tonsuri in uertice, quasi apud eos tantummodo decorum sit sacerdotis & clericis prouentibus abundare [illegible], aut cum diadema habent sordidum: at nimio pecuniosi [illegible] tamen hodie non sine iam commendatur. Plures thyrsigeros paucos est cernere bacchos. Si quidem qui ueram religionem, et christianam pietatem pure, ac syncere teneant, pauci sunt: qui autem umbram, & imaginem atque plurimi. Sed quid sceleratius esse potest quam sacrum illud stipendium in ministeriis sanctis dicatum, hoc sine ullo officii opere suffurari, atque in profanos usus conuertere? Habere enim quaestui religionem, & aucupari sub titulo pietatis diuitias, non modo turpe est, ac foedatum, sed sacrilegium, et impium.

Contra eos qui facultatibus ecclesiasticis abutuntur, cum adhortatione ad resipiscendum, & de tremendo iudicii die. Cap. XXI.

PRoh dolor dicturus [illegible] & [illegible] uel hactenus pro dolore in uerba plena reprehensionis prorumpere cogor, mi qui boni quaeso facite quicquid dixero, nec offendat uos ueritas dictorum, & quidem, quae uobis minus fortasse placeat audientibus. Te hic alloquor impudens, quisquis es, (nam bonos ubique & semper excipimus) te inquam alloquor, & appello qui sacris sacerdotiorum spoliis ditatus, & ac [illegible] nihil nimis facis, aut caras [illegible] sacra quam pietatem quam pauperes, quibus ex officio tuo succurrere negligas, es tamen damnis, tuos pasce

[illegible] & dispersos. Tu si quidem [illegible] & ex pelli-
[illegible] quod sic [illegible] : si noctibus
[illegible] ad [illegible] lucem [illegible]
[illegible] & [illegible] indulges, & spon[illegible]
[illegible] uestes [illegible] à carie, & a tineis [illegible]
[illegible], pauperes uero, quorum necessitati haec omnia
[illegible] legata fuerant, summo Christi in pauperi-
bus, non habent quo sub tectum sese recipiat homo mi-
[illegible] pene nudi, macie, frigore, fame sordeq; confec-
[illegible]. Tu [illegible] posita habes, & multae [illegible]
[illegible] unius noctis [illegible] uirgines, quae
[illegible] castissima ac [illegible] honeste [illegible], co-
gente inopia [illegible] uirginitatem suam [illegible] prostitu-
unt. Attende miser & stulte homo quod iudicium, &
[illegible] : quam tamen securus ludis,
[illegible] tuam cuncta uoluptatibus oblectes. Ve-
[illegible] profecto ueniet, atque ibi cito aderit [illegible],
& [illegible] quando frustra [illegible]
[illegible] absque ulla spe [illegible] per [illegible]
dolores angustia [illegible], [illegible]
cum uerbum, dicens montibus cadite super nos, & colli- Luc. 23.
bus operite nos. Vae tibi, uae tibi, atque etiam ti-
bi. An ignoras oportere manifestari te ante tribunal
Christi ubi te miserum urgebit dura populorum accu-
satio [illegible] ac grauis [illegible] querela [illegible]
[illegible] quicquid delinquerint, & quicquid [illegible]
[illegible]. Quid [illegible] quam quos [illegible]
[illegible] ducem acceperunt errores eorum, ac defectibus
[illegible] persuasores fuerint qui eis pro pastoribus im-
positores & rapaces lupi in caulas [illegible]. Accusa-
bit te tempore illo [illegible] etiam ipsa mater ecclesia
& proferet templa dissipata, aras destructas, sacra om-
nia profanata, gregem suum dispersum, & perditum.
Accusabunt te [illegible] ipsi fundatores [illegible] templorum
[illegible] praedijs, atque redditibus [illegible] possessa & ma-

le dispensis reposcant suae expensam sibi referri, atque ra-
tionem reddi in quos usus, abierint census fructusque tot-
tumorumque praediorum. Arguent praeterea sua unum-
quenque peccata, & omnibus erunt ea, quae nunc abdita ve-
luti male curata ulcera in superficiem cutis foras erum-
pent, & erit unicuique pro teste conscientia: quatenus suo
quisque iudicio reum sese fuisse censebit, et aeterno sup-
plicio dignum. Nusquam latere poterit infoelix pecca-
tor, nulla ei spes, nullum profugium. Tunc palam fa-
ciet iram suam, patiemque iudicium contra peccatores Do-
1 Pet.4 minus. Et si iustus (ut apostolorum princeps ait) vix salva-
bitur, impius & peccator ubi apparebit? Quid facie-
t virgula deserti, ubi in tanta trepidatione, & terrore con-
Hebr.10 cutietur cedrus paradisi? Quid faciet agnus, ubi aries
trepidabit? Horrendum est (ait Apostolus) incidere in
manus Dei viventis. Non tibi amicus, mercedem ap-
precians redimens, non advocatus defendens tibi pa-
rote in tanta corpora erit dicenda sententia: Quis nam
poterit apud illud tremendum tribunal culpam praestita-
re patrocinantur pro se ne dum pro alio habere quem-
piam in tanta, & tam aperta luce veritatis? Quae verisi-
aut probabilis excusatio erit tibi coram eo iudice, qui ne-
verbis flecti, nec falli ullo dolo, nec corrumpi ullis pre-
cibus, aut praemiis potest? Nunquid te fortassis defendent
bona opera, quae non fecisti? aut sancti, quorum disci-
plinam sprevisti? aut angeli quorum contubernia repu-
listi? aut eleemosynae quas non dedisti, aut iniuste dedisti?
Heu quod non erit illic usquam aut defensioni, aut excusati-
oni, aut deprecationi locus. Seductores tuos forsan ca-
saberis, & in alienam malitiam culpam tuam transferre
sed id tibi nihil magis proderit, quam profuit Adae dicen-
ti Deo in mulierem occasionem peccati transferre, nec
mulieri Evae, in serpentem. Omnia nuda & aperta sunt
oculis Dei; ipse quidem est testis, qui & iudex: cognitor
idem, qui et inspector nec tantum factorum, verum eti-

cogitationum. At qui uero nulli [illegible] administratio prae
scripta est, quam praepositi ac praelati quique qui Chri
sti uices in terris gesserint. Si enim in sacris literis maledi Iere. 48.
ctus dicitur qui opus Dei facit negligenter, quid quaeso
erit ei, qui egit illud idem etiam fraudulenter? Nihil pro
derit tunc prodesse diuitiis aut honoribus abundasse: sed
pie, caste, atque innocenter uixisse. Opera illic singulorum
in medium deducentur, et bona et mala, quod quisque gesse
rit, ut praemium recipiat uel supplicium. Sed si uix repe
rietur qui sibi ualeat pro seipso satisfacere, quid hic faciet
quaeso qui praefuit, cui non de subditorum tantum malis, quam
de propriis peccatis ratio subtilissime reddenda erit? Du Sapi. 6.
rissimum iudicium inquit Salomon, his qui praesunt fiet. Vn
de propheta ea de re ualde sollicitus, alienorum etiam sibi
[illegible] ignosci, dicens. Domine ab alienis parce seruo Psal. 18.
tuo. Ibi ergo finis nullus erit, [illegible]
malefacta in tam manifesta ueritate iudicii. Neque erit
ullae preces, quae placare iudicem possint in tanta seueri
tate sufficient, nec ullae occasiones, aut causae quae differ
re, aut declinare sententiam iudicantis ualeant in tam no
uissimo tempore fine, et clausula omnium seculorum
ultra quod non erit amplius, [illegible] dicemus aut nos
[illegible] nec erit ulla comparatio, sed perennitas absque
tempore sempiterna. Non fratrem frater redimet, non
amicus amicum, quin neque angeli, neque sancti quorum nostra
tur, aut merito censentur, tunc pro peccatoribus orabunt.
Exemplo sit diues ille [illegible] qui et Lazari mendici
miseriis non [illegible] apud in
feros torquetur, et aquae tantum guttulam Abraham pe
tiisset, nō potuit impetrare. Quanto ergo melius est tem
pestiue prouidere saluti nostrae, et cauere nobis, nec tanti
facere has momentaneas uoluptates, ut subeamus tam
graue iudicium: et illam denique sempiternae damna
tionis sententiam audiamus, quam exaggerantes indigna
tione iusta dominus, ore fulguranti aduersus impios de

tonabit, dicens ITE MALEDICTI IN
Mat. 25 IGNEM AETERNVM, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quis tam ferrei quaeso pectoris, quem sententia haec & iudicium illud non terreat? Quis tam alienus à Christiana pietate, qui haec non credat, atque expectet futura? Quid in causa ergo est, quod ista non cogitas miser? non attendis? non paues? Certe aut furens es, & nihil sentis: aut excors, & nihil credis. Nam quisquis non timet haec, profecto non credit futurum esse iudicium, quod si crederet, aliis sane operibus sese ad id pararet, quam illis, quae uidemus nunc a multis ex nostratibus fieri. Verum haud procul abest, quam tibi melius, non tam uerbis acceptum, & scriptis, sed rebus ipsis id esse uerum credas: edoctus passione ipsa poenarum, quibus iusto Dei iudicio subiiciendi sunt omnes iniqui. Ah miser quanto tu eo iudicio conuinceris fuisse Esau stultior, qui pro uilissima esca concessit fratri suo primogenita sua: quum & tu pro tantillo uoluptatis bolo perdideris regnum coelorum. O flendam, & lamentandam eorum stultitiam, o uesana capita, o pectora caeca, o mentes tenebris (ut aiunt) tenebris inuolutas: qui haec non uident, non attendunt, non considerant. Audi quid de his ipsis rebus
Apoc. 18 Ioannes Apostolus in Apocalypsi testetur, Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum, & luctum. Aut illud Esaiae. Detracta est ad in-
Esa. 14. feros superbia tua, concidit cadauer tuum, subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. Quibus tunc illis plane melius fuisset, latuisse obscuris, & sub modio, quam super candelabrum constitutis, pro luce & splendore populis fumum tantummodo, & tenebras induisse.

Haud multum interesse in peccatis libidinis an monachus, an clericus peccet. Cap. XXII.

AT qui modo ne forte quae diximus uideantur de saecularibus tantum clericis dicta, et non de his etiam qui damnatis publice seculi moribus relictisque parentibus ac domo & cognatis, abdidere sese claustris, ut in congregatione, et conuentu monachorum communi uictu extra turbulentam publicae & ciuilis [illegible] agerent: adducamus hos ipsos quoque hic in iudicium: quando plerique eorum etsi professi uideantur sanctiorem usum, ostendamus tamen interdum continentiae tum clericis, quibus [illegible] amplexores. Qua enim defensione, qua ue argumentis uti sese posse [illegible] imperitissimi omnium non habeantur fere, si quam deposito tantum [illegible] ad uelut liberum [illegible], deprehendantur in omni sorde [illegible] impudentius quam ceteri uolutari? In officio continentiae nullum laborem ac difficultatem secularibus clericis afferre [illegible] tam mulierum frequentia, tam hominum, saecularium [illegible] atque necessaria conuersatio: quod [illegible] in excusationem fragilitatis solent [illegible] adducere, quam quam nihil horum illos propterea a turpitudine fornicationis excuset. At his nulla feminae datur [illegible] occasio peccati: nulla uel rara opportunitas [illegible] tandi, uita quam solitaria, et longo studio, ac labore [illegible]: [illegible] de his amplius quam dictum est de clericis, & sacerdotibus in commune nihil non uidetur expedire. Non enim [illegible] diuersa [illegible] [illegible] satis [illegible] sapientia [illegible] [illegible] regularium, & specialiter [illegible] quidem utrumque non tantum [illegible] corpore, sed & mente [illegible] esse [illegible] desiderio [illegible] se: [illegible] indictam [illegible] usus est [illegible]. Nam saepe quo magis facultas peccandi [illegible] eo magis [illegible] desideriis [illegible] quatenus plerumque contingat, ut cui peccare licet, peccet minus, [illegible] languescatque [illegible] licentia. Ita

bet siquidem hanc naturam humanum ingenium, ut sem ad ea quisque ardentius feratur, quae fuerint interdi contra uero moueantur ad data & concessa tepidius. Quamobrem, horum continentiam & incontinentiam, ex quo hac uel laudandam, uel damnandam censemus nobiliorem etiam sanctiori loco degunt, quam seculares, nec tanta habeant occasionem neque opportunitatem peccandi. Mens namque humana, ubicunque corpore uestitur carnalibus desideriis carere non potest: quod et Apostolus affirmat dicens, Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem

Gala. 5. aduersus carnem. Haec enim sibiinuicem aduersantur, ut non quaecunque uultis, illa faciatis. In hoc ergo conflictu constituta est humanae mentis captiuitas, pariter & tempthus. Quare nihilo plus est in coenobiis, ac frequentia foeminarum, quam in solitudine, aut in consortio uirorum, bene nupta mente continere, atque pari laude censendam esse uirginitatem castimoniae animo, sicut & corpore custodire. Continentiam, de qua hic loquimur, nõ solũ ẽ nõ coire uoluptuose, sed nec ẽ carnis motib' assentiri libidinosis: in quo sane facilis est unicuique ex aequo lapsus, siue in frequentia, siue in solitudine maneat. Non enim pudicitiae ratio ei constare ullo modo potest, qui sit animo impudicus: quoniam (ut dixi) castitas non tam corporis, quam mentis integritate pensatur: nec sane opere ipso magis, quam consensu, & deliberatione uiolatur. Extat memorabile beati Basilii caesariensis episcopi dictum, Mulierem ignoro, et uirgo non sum. Existimauit homo castissimus uirginitatem non tam abstinentia libidinis, quam mentis integritate compensandam esse quando nec corpus ipsum, ut Lucia uirgo dicebat, corrumpi potest nisi de consensu mentis. At quis potest dicere mundum est cor meum, ut in diuinis literis legitur. Oportet ergo si uolumus uirginitatis fastigium attingere, eleuare nos supra corpus, & mentem nostram omni prorsus sorde purgare: et quanto facilius, & pronius est in eo delinquere, tanto maiorem

custodiam diligentiamque adhibere, ne quid in imo con- Prou. 30.
ditum lateat sordidum, et ne forte habeamur de numero
pharisaeorum, quos dominus in euangelio increpauit di-
cens: Vae uobis scribae & pharisaei hypocritae, qui munda-
tis quod foris est calicis, & paropsidis, intus autem ple-
ni estis rapina & immunditia. Pharisaee caece munda pri-
us quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat quod foris
est mundum. Tres differentias peccati ponit D. Augusti- Mat. 23.
nus tanquam tres mortes, in corde, in facto, in consuetudine,
& ideo tria genera mortuorum in euangelio a domino
suscitata memorantur. Primum in domo suscitatur is, qui as-
sentitur peccato in corde, sed opere non deliquit. Suscita-
tur extra portam is, qui ad effectum prodiuit. Suscitatur
postremo in sepulchro foetidus is, qui post peccatum iam
[illegible] consuetudinis, quasi sepulchri mole com-
pressus, & uelut alligatus [illegible]. Addas modo si
placet, & diuitem illum purpuratum quartum defunctum,
qui nequaquam legitur suscitatus, sed apud inferos per-
petuo incendio damnatus, per quem significatur ille, qui
post peccatum nunquam resipiscit, sed in suo sibi delecta-
tur, complacens peccata peccatis accumulat, & nunquam [illegible]
[illegible], nec ullo munere amplius adiuuari aut [illegible]
re [illegible] destitutus a gratia, et obstinatus in peccato. Virtus
ergo integrae [illegible] castitatis [illegible]
est, qui & corpore, & mente casti perdurarunt. In quo & [illegible]
[illegible], & [illegible] negocium par est. Quum [illegible] non
est [illegible], uel illos [illegible] separemus [illegible]
bello, & [illegible] in praecipuo [illegible]. Nihil namque par ho-
nori, & [illegible] esse uidetur & eorum, qui [illegible]
tuentur moenia repugnando, & eorum, qui obsidionem
constanter [illegible] tolerando. Vnde legimus per [illegible],
quum de Malechitarum manibus Dauid redimeretur, sic
diuidendam mandasse, ut aequa pars esset & descenden-
tibus in praelium, & remanentibus ad sarcinas.

Monachos & clericos pari reprehensione dignos si turpiter uiuunt. Cap. XXIII.

Quum tamen ergo sic se habeat, quid refert hos, uel illos separatim ponere, & communem professionem sectare in partes, quasi monachi alterius sint religionis, quam clerici, & non potius idem in Christo nomine dicatur in clericos, quod referri non possit ad monachos, qui uulgo nominantur fratres: sic & ne ipsi fratres habendi sunt clericorum. Minime ergo conuenit quae ita cohaerentia sunt natura, oratione, sui opinione distinguere, ac separare, quandoquidem Christianorum ordines in unum quasi corpus coalescant ut dissolui sine magno flagitio non possint: quamquam inter se cognomine, cingulo, calceo, colore, aut alio quouis modo uideantur uulgo differre. Exemplum mihi quidem in hac re uidetur idem, quod in humano corpore in quo quamquam aliud sit pes, aliud manus, oculus, uenter, lingua, & caetera id genus membra, ita tamen singula corpus efficiunt, ut uni capiti cuncta subdantur, & cohaereant cum reliquo corpore. Nullus itaq; esse debet distantia locorum, ubi unum animum omnibus esse debet, idemq; uitae modus. Nam quantum ad Christianae religionis sacramenta pertinet, eadem professio est omnibus, similis character, eadem potestas ligandi, atq; soluendi, idem Deus, et dominus Iesus Christus, haud dispar gratia, aequale permissum, una fides, unum baptisma, omnibus pariter dictum est, Sancti estote quia ego sanctus sum dominus Deus uester. Dicat fortasse quispiam monachos ob sanctioris sequestrationis propositum, si fornicentur, grauius peccare quam clericos, qui in saeculo sunt quorum sicut magnae laudi datur bonum extitisse inter malos: sic contra magno dedecori esse malum, & improbum extitisse inter bonos: atq; quanto longius relicto saeculo a sordidis corporis uoluptatibus recesserint, tanto foedius eas ipsis uerso retro pede repetere. At ego etiamsi ita sit, hos ab illis secernam

aliter castigare nõ audent, ne sub certa inde suspitione uel calumniæ uel detractionis (quod absit à me) ad commu- nitatem omnia accipiant, & exacerbentur ex eo magis, quàm corrigantur. Hos tamen nequaquam [illegible] esse cẽ seo, qui recedentes à collegio ac uotis [illegible] ad sæ culum [illegible] periculo [illegible] refugiunt, quũ pro comperto habeatur ferè eiusmodi homines impro bos esse, atque uel ex eo in primis male audire, et ab omni bus [illegible] turpitudinis & occultæ fraudis suspitione uexari. Verum si quis forte bonus in uentus ex his [illegible] sed potius laudetur Deus & ei maiorẽ in modũ de tã rara aui, quæ (ut aiunt) nigro [illegible] Sed nec si [illegible] sunt, qui [illegible] & [illegible] [illegible] obiecto zelo [illegible] digna [illegible] facile, & sibi capiũt ex [illegible] auctoritatẽ, quã postmodũ [illegible] religiosos [illegible] [illegible] monachos impie & inhumane [illegible] [illegible] quasi ipsi soli sint amici Dei [illegible] [illegible] (ut in omni ordi ne hominum est uidere) [illegible] [illegible] bona agat, in religiosos uero im probitatis [illegible] sed in [illegible] [illegible] ut laudẽtur ab bonis. Hic uero de his loquimur, qui [illegible] de [illegible] [illegible] quasi ex eo [illegible] esse possint bone sto in collegio [illegible] intelligit [illegible] [illegible] Christi, sed Spiritus Antichristi [illegible] At ipsi tollantur [illegible] nihil sibi arrogant [illegible] sed qua gratia quisque [illegible] in medium confe runt, & ad communem Christianæ [illegible] gloriã transfe runt, non suam sed ubique Christi laudem procurãte tes, Nam [illegible] monachi [illegible] laudantur: (ut ait

D. Hieronymus) qui uenerationi habet sacerdotes Christi, nec detrahit gradui, per quem factus est Christianus. Sed monachorum claustra relinquentes, ad nostros in seculum reuertuntur.

Minime tutam esse conscientiam, ubi suspecta mulieris cohabitatio arguit turpi [illegible], Cap. XXIIII.

SUnt alii quidem ex nostro ordine adeo parū curātes bene, malene de se dicatur, ut nullis legibus et nullo uel famae uel honestatis amore, ab suspectarum mulierum consortio subducere sese uelint. Quin imo patrocinia turpitudinis sub honestis nominibus aut charitatis, aut necessitatis, aut cognationis improbe sibi effingit atque uideri uolunt honeste, & caste uiuere, quū tamen ab omnibus uulgo habeantur impudici. Quanta uero & quā turpia ex eiusmodi suspecta cohabitatione quotidie pullulent opprobria et quam mala in populis concipiatur opinio propterea contra clericos, nemo est qui nesciat, nisi qui ex assuetudine mali obdurauerit ad obtrectantium uoces, & didicerit probra, & contumelias nihilo plus facere, quam aut manes crepitus, aut uoces balbutientis infantiae. At qui uero si recte sapimus, tam aequum est nos recta facere, quam facile carpere nos uulgo solet, atque huic morbo pro se quisque nostrum mederi machinari debet, et ea praestare quae non tantum culpa quamcumque insigni uacet, sed etiam uel notabilissima suspicione turpitudinis
1 Pet. 2 (iuxta illud) Benefacientes obmutescere faciamus imprudentium hominum ignorantiam. Sed nec princeps quoque apostolorum Petrus omnem conscientiā probat, sed eam tantum quae cum modestia & timore bona esse cognoscitur. Ait enim conscientiam habentes bonā,
1 Pet. 3. ut ex eo quod detrahunt de uobis confundantur. Nam nihil in quibus murmurare, & iudicio populari quod pro ill

fido in genere qui grassatur, & maiorem quam ubilibet ua-
num effuse pro comperto publice, palamq; diffunditur.
Quo circa nullum est aduersus calumniantium morsus
magis praesentaneum remedium, quam minima quaeq;
non solum culpa sed & suspicione culpae uitare. Propte-
rea procurandum nobis est, non tantum ut pudice uiua-
mus (et si id imprimis omnibus praestandum est) uerum
etiam ut bonum habeamus testimonium ab iis qui fo-
ris sunt, ut quicquid a nobis agitur, tum optimi cuiusque
iudicio, tum etiam multitudinis testimonio comprobe-
tur. Populo enim seruiendum (ut dicitur) seruiendum est.
Conscientia quidem satis est nobis, sed pro aliorum fa-
ma boni nominis necessaria est. Vtrunque ergo haben-
dum, pro nobis quidem conscientia, pro aliis uero hone-
sta & sincera fama: quam, quisquis tantum sibi conscien-
tiae suae confidit, ut negligat, crudelis certe est, atque inhu-
manus: et hi praesertim qui apostolicum locum tenent, qui-
bus dictum est: Luceat lumen uestrum coram hominibus ut Math. 5.
uideant opera uestra bona et glorificent patrem uestrum, 1 Cor. 4.
qui in coelis est. Spectaculum namque facti sumus mun-
do, angelis, et hominibus, ut ait Apostolus. In formoso
quidem corpore non uicus, ac struma solum, sed & na-
uus, & exigua quaeuis macula solet esse dedecori. Parū
profecto prodest nos castos esse nobis, si interim nostra
culpa impudici habeamur uulgo ab omnibus. Nempe 2 Cor. 8
oportet (ut scribit Apostolus) prouidere bona non solū
coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Et 2 Cor. 2
rursum alibi. Bonus inquit, odor sumus Deo in omni lo-
co. Quantopere uero enitendum nobis sit, ne quid scan-
dali nostra causa fratribus nostris occurrat, [illegible] nos opti-
me suo exemplo docet his uerbis. Si esca (inquit) fratrē
meum scandalizat, non comedam carnem in aeternum,
ne fratrem meum scandalizem. Non enim tam refert
quid, aut quam mire quicquam faciamus: quam quo-
modo hoc factum alii, & praesertim uulgus accipiat.

2. Cor. 8 Siquidem parum momenti affert ad ædificationem populi, si probus, ac castus sis, nisi talis etiam habearis. Nam longe secus penditur, quo ad negocium fidei eos, a quibus exempla recte viuendi sumenda sunt, esse opinione honestos, et a cunctis laudari, quam rem ipsam honeste bonum atque vulgo damnari. Quam ob rem tum demum solis conscientiam nostram tutam esse, quam occasionem male de te sentiendi nulli praebes alteri: quid [illegible], ut ne sensilis quidem ex moribus desiderare quae [illegible] tibi consciare possis [illegible] [illegible] in qua [illegible] conscientia [illegible], quam eis ipsis [illegible] ipse somniare fortasse [illegible], expedit ergo si quid male dicitur de nobis, omnes occasiones mali illius quodcunque illud sit [illegible] praecidere. Rursus contra vero si quid boni dicitur, occasiones omnes omni nostro studio ac solicitudine augere ad dei gloriam. Nam etsi, quod conscientia sua nullam percat [illegible] habe, [illegible] habet tamen sparsa rumor [illegible] [illegible], quam ostentat pro uniuerse: quicquam difficile est bonis [illegible] uel lusio eum, qui [illegible] conscius [illegible], non [illegible] impeditos. Considera ergo sancte, et sana sit tibi undequaque et continentiae, et integritatis opinio, ut ea cum [illegible] tam sonis, quam domi luceat. [illegible] autem et non [illegible] si bene loca, ac probata aequalis [illegible] [illegible] sanctitate uitae ratio, ac si [illegible] publice, palamque [illegible], ac [illegible] quidem quisquam audeat de te [illegible], quod nisi [illegible] possit esse probabile.

Quam uiolentam pariat suspitionem ubi mulier [illegible] consortium Cap. XXV.

HIc frementur, et murmurent quibus libet, dicam tamen quod sentio, et quod negari ulla ratione non possit. Quonam modo quaeso poterunt illi [illegible] aut [illegible] culpam, aut [illegible] [illegible], qui

unà cum suspectis mulieribus unas aedes cohabitant? uel mensae accumbunt ad unum [illegible] uigiliis et uno denique tempore colloquuntur? Quis enim precor te [illegible] in tanta familiaritate, etiam oculo mulieris aspectu oculos quandoque ad concupiscendum non flectat? mentem non inducat ad turpia? Et tamen ex Saluatoris nostri sententia non tantum facere in his quicquam turpiter, sed etiam concupiscere est criminosum, sed iuxta illud eius: qui uiderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est in corde suo. Constat enim ad perfectionem castimoniae, non solum continentiam corporalem, exigi etiam mentis integritatem; quoniam corrupta et contaminata mente corpus ipsum sanctum esse nullatenus potest. Sed quae tam solida mens in tam lubrico, ac praecipiti lapsu humanae fragilitatis stare poterit, ut aliquando non subuertatur et corruat? Flamma (ut aiunt) fumo proxima est. Nunquid ait Salomon: potest homo abscondere ignem in sinu suo ut uestimenta illius non ardeant? Dauid sanctus Vriae uxorem se lauantem à longe conspicatus, exarsit in concupiscentiam, et patrauit adulterium. Nemini illo sanctior erat feminas et intueri propius, et cum eis diu considere, colloqui, ridere, et conuersari sine fornicationis periculo. Non est, id (mihi crede) uelle seruare castitatem, sed prodere; non spiritui seruire, sed carni, non denique aliis exemplum recte uiuendi praebere, sed scandalum. Quid enim mirum si concupiscere uisu, et mulieris consuetudine uinci facilius quam [illegible] solent [illegible]? Quid est ista mulier tibi? mater? an soror? amita? aut turpis amor certe esse non potest. Quid ergo opus est assidue obiicere te periculis sine causa? atque de industria [illegible] hostem tibi intra [illegible] ceter? Maximae profecto dementiae est, atque ignorantiae, [illegible]

Math. 5

Prou. 6.

Itē, quod semper nouimus nec cauere utile, ne tu inde pereas unde nos alios perisse cognoscis. Quid necesse tibi ita frequenter pugnare, ut te quotidie oporteat certare cum damno, & dubitare aut cadere aut dubie cum sollicitudine, & labore superare? Luctatio sane spes mea est, et [illegible] confidentia certis sese periculis exponere quum possit securus abesse, et liberari absque ullo discrimine. Eo quo negligens, & incautus euadet [illegible] quam non capitur, quando (ut ait Comicus) qui cauet ne decipiatur, uix cauet etiam quum cauisse ratus est, saepe is ipse cautor captus est. Nempe sanae hominis nō est constituere sese in lubrico, ubi insistere, aut ingredi, sine casu aut prolapsione uix possit, quū liceat stetit, esse et uiuere in tuto. Nolite inquit Apostolus, locum dare diabolo

Ephe. 4

quod est non committere sese temere tentationibus, ac tradere seipsum daemoni superandum. Nam si hostis foris obsidens nos oppugnet urbis muris, & munimentis securus quanto is periculosior erit, si intra muros ceperit incursiones? atqui multi qui in ea re melius cauere, et contra eiusmodi hostes portas claudunt, quandoque superantur: quid illi quaeso erit, qui ultro patefecerit ingredienti? Multo tutius, atque melius est (mihi credite) procul esse a periculo, et peti nō posse quam semper [illegible] esse in [illegible] circa periculum [illegible] (ut aiunt) stare casurum. Nemo enim esse diu tutus potest qui periculo est proximus. Non erubescit beatus Hieronymus in toto certamine probatus, fateri fortitudinem suam. Fateor inquit imbecillitatem meam nolo spe pugnare uictoriae, ne perdam aliquando uictoriam: si fugero, gladium deuitaui, si stetero, aut uincendum mihi est, aut cadendum. Quo circa ait D. Augustinus. Qui enim mulieribus habitantes putant se castitatis obtinere triumphum, ignorant se apud Deum dupliciter reos esse, & quod seipsos in periculum mittant, & aliis exemplum peruersae simulatitatis ostendant.

Nihil referre quo quis animo domi habeat meretricem, quum habeatur propterea à cæteris impudicus. Cap. XXVI.

NOn est ergo ut excusare factum, & conscientia te absoluas tua, quasi bene tibi cōscius sis: quum nihil referat quo animo factum, quod factū turpe est, & plenum scandali ut perire possit infirmus frater in tua conscientia pro quo Christus est mortuus, ne pereat. Si quidem facta cernuntur, animus autem uideri non potest. Et propterea legitur, qd quum Lysander Lacedæmonius quendam militem grauiter increpasset, qui de uia deflexerat, eique causanti qd ad rapinas eū rapinam ab agmine recessisset, ita respondit. Ne speciem quidem rapinæ præbeas cuiquam uelim. Hinc etiam Aristippum philosophum legimus à sapientibus uiris fuisse acriter redargutum: qd quum Laidem scortū infamem scortum impensius coleret, suam uitam hoc argumento, uel cauillatione potius defendebat; ut diceret, multū interesse inter se & cæteros Laidis amatores, qd ipse haberet scilicet Laidem, illi uero à Laide potius haberentur. Attamen nihilo propterea minus infamis est à cunctis habitus, quàm cæteri qui insano amore capti nunc ad Laidem confluebant. Quid nam refert (ut ad te redeam) quo animo meretricem domi teneas, quum te eius omnes habeant pro lenone? Vulgus namque quum ignorat animum, opinionem ex moribus uulgi spectat, et quæ facit pro uero. Proinde uitandæ suspiciones etiam falsæ, atque cauendæ sunt ac uitandæ quæ non facta sed uera pariunt infamia. Quis enim de ea quæ cum tam familiariter uersaris bene sentire poterit: quā ipsum ætas, forma sexusq; uidendā spectandā reddat ac cuiusmodi excusationi aut rationi hæc ipsa nomen? Audi quid ad euitandam tantam suspicionem, ipse quoque Apostolus scribat. Volo inquit iuniores nubere, filios procreare, mat

bus familiaris esse, nullam occasionē dare aduersario ma-
1 Tim. 5. ledicti gratia. Assiduè vero quam sæpe de muliere lo-
[illegible] conspectu cogitare ex nostra fra-
gilitate compellimur, quid de ea, quæ semper in oculis
[illegible] & quia quam liberum, ut possit? [illegible]
singulariter degentes [illegible] carnales concupiscen-
tias [illegible] quid facient [illegible], et
[illegible] concupiscentiam [illegible] vel potius gla-
dio [illegible] petuntur. Aspectus quidem formo-
sus vel transiens [illegible] sagittas in præcordia spectan-
tis [illegible] quid si sermo, si risus, si [illegible] confabulatio [illegible]
accesserit [illegible]
[illegible] species est [illegible] sanctum [illegible]
[illegible] tamen eo ipso [illegible] naturalis
quædam [illegible] potest effugi [illegible]
gor sit ac propositum continentiæ non oppugnetur, [illegible]
[illegible] non sentiat. In talibus [illegible]
quisquis [illegible] fide continentiæ in tali commercio, inter tot
[illegible] se posse contendit, [illegible]
que in tam paratas plagas [illegible] in [illegible]
[illegible] sine causa seipsum, [illegible] dare
[illegible] formidat. Tam contra naturam est profecto,
in medio aquis [illegible] posse [illegible]
[illegible] tam parata copia [illegible]
sese a venere continere. Quo circa [illegible] quoad no-
bis fieri licet, nullum commercium, nullum proximum con-
suetudinem, nullam denique amicitiam [illegible] gerendam esse
cum fœminis, quibus non est castæ, & continenter vive-
re, ne diabolo insidianti & [illegible] occa-
sio ad perdendum nos. Hæc dico non quin natura & se-
[illegible] quam in [illegible] sit [illegible]
sed ut periculum [illegible] & absque suspitione vivamus
[illegible] & multas ruinas hinc per [illegible]
& periculosas [illegible] quotidie fieri videmus. De
hoc ultimo libro copiosius dicemus. Sed quidam est,

[illegible] de [illegible] quia [illegible] in eo proposito [illegible] à te, quia [illegible] periculo [illegible] quam [illegible] quasdam [illegible] quam [illegible] à se [illegible] quandam, cum [illegible] suspicionem tamen [illegible] effugere [illegible] & suspicionem [illegible] suspicione [illegible] suspicione [illegible] qui se [illegible] quia [illegible] à se & [illegible] posse [illegible]. Quam ob [illegible] damnatus est et [illegible] postmodum, & [illegible] Constantii Caesaris [illegible] dignitate depositus, licet postea [illegible]. In hac re autem [illegible] non humanae [illegible] sed [illegible] sed potius humanae [illegible] nec [illegible] sed potius [illegible] alios in [illegible] vel ipse [illegible] à maioribus [illegible] (ut tandem fecit) [illegible] posse, [illegible] in tanto periculo [illegible] posse [illegible] quid est, quod tu de [illegible] non suspicaris, quando ex [illegible] in [illegible] vel [illegible] & [illegible] facere [illegible] qui se [illegible] Nunquid & pro ea spondes [illegible] posse [illegible] & eo [illegible] posse [illegible] certe [illegible] si quando de [illegible] in ea [illegible] etiam pro [illegible] & [illegible] et quam [illegible] & [illegible] habeas, in tam certo de te, [illegible] tam [illegible] natura [illegible]

quam solidi, aut certi promittere. Quare ut dicam, quod sentio, et si falli possim, vel ex tuo illo suspitionis infamiaeque contemptu, violenta mihi inficitur suspitio, subesse in ea consuetudine aliquam libidinis fraudem. Nam si pro custodia domus, aut pro re familiari tutanda foeminam mulierem domi habens: multo fidelius prudens famulus dispensat, obsequentius paret, solidius providet, studiosius custodit, tenacius denique rebus parcit. Si forte aegritudinis metum, aut alia officia foeminae necessitatis obtendis, propinquiore tibi maiori fide, ac attentiori cura assidere possunt ea necessitate sorores, nepotes, amici, cognati, & si tibi fuit aliquo officio maiore devinctus, atque etiam anus potius quaepiam honesta, quam iuvenis suspecta, aut petulans ancilla: quae eo praecipue tempore quo intendere tibi maxime debebis, debet tantum asportandi intendet animum: atque creditis tuis inde cognatis in te expilando adversariorum tuorum si quos habueris fautrix aberrat: & cum his coniurabit hostiliter quatenus intempestive te, antequam mortuus, efferant ad sepulchrum. Quo circa nihil verendum hic incommodum aliquod perferre in vita, ut saltem nobismetipsis in morte vacare possimus. Ceterum si forte rei domesticae angustia [illegible] perferre commodius nequeas & aegre feras vivere in solitudine: habeas tibi viduam, seu matronam aliquam vel vetulam honestam aniculam: vel si minus habere id potes, bonae potius indolis, quam formae quaeras tibi adolescentem quempiam erudiendum, qui multa opera tibi serviat, & a te erudiatur: vel si tu forte docere nescias, aut nolis, cures ut aliunde erudiatur tua gratia. Verum nec etiam in hoc quicquam temere agendum puto: sed pro ingenio quisque suo, inde discernat ubi sentit sibi imminere discrimen. Haec non ab re equidem addenda putavi, quando satis exploratum habeam, plerosque mortalium proclives esse se ad quodcunque flagitium.

In quorundam senum lasciuiam. Cap. XXVII.

QVid uero senes quosdam nostri etiam ordinis [illegible]

[illegible] iam non magis [illegible] ad inferos properare, quam ab inferis redisse. Non est quod [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] te [illegible] testimonium: [illegible] tandem (si quid [illegible] quam [illegible] est) ad te reuertere, & [illegible] ad extre[illegible] [illegible] & [illegible] desiste, [illegible] in fine [illegible]. Par est quidem te [illegible] & ad ea quae ante te sunt & quae te expectant, [illegible] quon[illegible] iam Christo a principio [illegible] deinceps [illegible] re, & [illegible] studio [illegible]. Vendica iam te tibi & ad te redi, qui [illegible], quam [illegible] et quicquid adhuc superest temporis eo [illegible] tibi [illegible] uitae, componens te ad extremum illum diem, qui iam instat, nec abesse procul potest. Nunc tempus agit te ut Maro ait: [illegible] superest [illegible]. Quid tibi iam cum [illegible] [illegible] magis [illegible] quam [illegible] (ut [illegible]) [illegible]. Non tu potes [illegible], quamuis sis senex? Non enim ea natura est ho[illegible] serpenti, qui [illegible] senectute pos[illegible] (ut fertur) [illegible] ad pristinam [illegible]. Non [illegible] multa [illegible] bem, & [illegible] prope adesse tibi in foribus mortem [illegible] iam [illegible], ut [illegible] canos? Non [illegible] senectutis ferre satis graue est, absque eo quod [illegible] addas etiam [illegible] Catonem conspicatum quemplam senem [illegible] morbum [illegible]. Te magnopere, inquit, rogo ut [illegible] quam plurimaque [illegible] lege[illegible]

[illegible] dies opertam, ne te auctore [illegible] accessisse fuit. Haec ille. O stupidum atque dementem [illegible] si te in [illegible] hominem, atque in hoc tanto corpore [illegible] [illegible] Ah quanto [illegible] [illegible] [illegible] Morbus hic [illegible] [illegible] Ah quanto [illegible] sepulchro. Ah quanto magis [illegible] [illegible] [illegible] Hoc est [illegible] [illegible] [illegible] legitur in Ecclesiastico. Eccle. 23.

[illegible] duo genera hominum, peccatis abundant [illegible] Anima [illegible] calida quasi ignis ardens, non extinguetur, donec aliquid glutiat. [illegible] Homo nequam in ore carnis suae [illegible] non desinet donec incendat ignem [illegible] Homini fornicario omnis panis dulcis non fatigabitur transgrediens usque ad finem, [illegible] contra fornicarios. Itaque [illegible] legimus

satis patet ex sua pestilentia fornicationem esse pessimum uitium: quod nec deponitur impotentia nec transgrediens fatigatur usque in finem. Vulpes enim (ut uulgo audio dici) pilum mutat, animum non mutat. Ita siquidem aliorum senum canticum quibusdam, ut hec enim caeterã nihil humanitatis de interioribus uiris: manetque in eodẽ animal mollitie atque concupiscentiae ardore: qui iam pridem illis adolescentibus fuerat. Non sic Annaeus seneca ut modestus ferat, qui quum esset aetate iam fracta, diis suis gratias eo nomine agebat, quod nullam sentiret in animo aetatis iniuriam, sed in corpore tantum illius. Et uitiorum ministeria senuisse, exultareque florente animum dicebat sibi, quod unà cum corporis uiribus magnam quoque partem suis oneribus posuisset, eo quod in aetate quicquid deceat nolle facere, etiam si uellet ipse facere nõ posset: affirmans tandem bonum uirum esse, qui eo iam suum perduxit affectum, ut non tantum peccare nolit, sed etiam non possit. Inuertamus hanc modo, si libet, sententiam de sene christiano ut eum demum bonum uirum, & continentem senem dicamus esse, qui non tantum peccare non possit, sed nec uelit.

Non esse à senibus differendam conuersionem, quum illis omnino sit eo mortis eadem. Cap. XXVIII.

QVid tu ergo piger dormis quando tandem de somno isto tuo lethargico surgens expergiscere miser, quando hic non de re ulli, & pusilla, sed de tua & uita & salute agitur quae uere dudum in extremum est deducta discrimẽ: et si id parum animaduertis. An possunt ardentiores faces admoueri, quae te excitent tuo tam diuturnae dormientem qualis quam tibi admouet mors? Quid tu miser ergo in tam formidoloso tẽpore, quasi in alta quiete securus Epimenidis somnum

[illegible] iam cessatum est satis: Vide quæ [illegible] dum dormis. Numera annos [illegible] quãtum [illegible] potes [illegible] te, [illegible] & [illegible] nunc [illegible] senem, [illegible] iam diu [illegible] puer [illegible] decrepitum, quæ olim [illegible] Tua hæc ætas [illegible] morti [illegible] hoc tempore non tam cogitandum est quomo[illegible] prouidendum potius, quo [illegible] uiuendum sit, quàm [illegible] curandum [illegible] moriendum. Siquidem in iuuentute [illegible] ut bene, & laudabiliter [illegible]: at in senectute [illegible] est, ut bene, & laudabiliter [illegible]. Tria sunt (ut Cicero [illegible]) quæ ab amore animum ex [illegible] facietas, [illegible] Verum si te [illegible] satietas [illegible] cogitatio [illegible] & cogitatio. Pudeat te ergo in hac ætate [illegible] ut [illegible] ætas [illegible] & [illegible] Insuper cogita quid sibi [illegible] hæc ætas uelit, & [illegible]

[illegible]
Quid [illegible] quid [illegible]
Quis [illegible] multis [illegible] & [illegible]
Quid [illegible] optare?

Haud [illegible] tibi (mihi credas) operis [illegible] & [illegible] quid [illegible]. Vigilandum [illegible] & [illegible] operandi quæ [illegible] post hac [illegible] & [illegible]. Iudicium [illegible] in [illegible] non [illegible] Quam [illegible] hominis [illegible] Quam [illegible] accedendum est: [illegible] iudicamur [illegible] & [illegible] quanto [illegible] debueras [illegible] in omni ætate [illegible] est, at [illegible] in senibus [illegible] hominibus [illegible] Vtrinque [illegible] sed in religiosis etiam [illegible] & [illegible] & [illegible] adolescen[illegible] quidem [illegible]

impudentiores inveni peccatores. Surge ergo quaeso ti-
bi miser, usque quo declinas vocantem deum, ac Christia-
no properanti se ingere sodes. Iamque tempus adest, et si
serius quam par fuerat homini christiano, attamen ido-
neum adhuc, atque ita maturum ut iam nec hora quidem
possit sine maximo tuo periculo differri. Differri? Satis,
immo nimis tempori annuisti: utere quod reliquum est et
consule in melius actionem, neque ad voluptatem carnis.
Nullum quippe grave peccati est atque a ligno peccatis
perseverantia quod diabolicum esse beatus Augustinus af-
firmat. Nihil profecto stupidius est ac quod ultro iam facie-
ndum licet, facias iam coactus. Vixisti in pelago diu
operam ut in portu moriaris, iam iam dextre vacare necesse
quod habere unum. Imminet (mihi crede) de proximo
naufragium, nisi properes vela contrahas, et opportune
ad terram legas. Etenim quemadmodum in parvo navi-
gio, et iam ex multa vetustate rimis undique fatiscente,
quam ut succurri possit amplius, nihil pericula trepidus
tardior ascendit quam ipso passu sibi sua cauda: ita et se-
nex quando vitae mortem videt, quam nullo vitare in-
genio potest, nihil curare quicquam debet, nisi quo ratio-
ne tutius adscendat quae de hoc mortali corpore expur-
gatus et innocens exsurget ad dominum: quem senex iam
hunc sibi pro certo sciat esse omnino magis iratum. Caetera
quidem mortis genera incerta sunt et spei plena, ac seni-
bus mors periculosa est, et citra omnem spem sortis
dolori ac sola expectatione terribilis. Morbus quidem
potest defendi, naufragium quandoque effugi evitari,
hic etiam est hostis gladius et ictus feruntur, gladius iam
hostis quam hostem ab ipsa etiam corde revocantur. Il-
le nil habet quod speret, quem si nullus aliud necat, duci-
tur ad mortem. Quae ergo insania tua est in tam incerto
dilecti dubio sedere et negligere tam gra-
ve et tam manifestum periculum et ad mortem, et salu-
tis monita sic obsurdescere, ut nihil omnino percipias eo

[illegible]

poris perniciosissimum. Solet enim in morbis, quibus saepe afficimur, usu uenire, ut quo se quis peius habeat, eo minus sentiat grauitatem languoris. Ad curandam autem hanc aegritudinem animae diuturna collectione tum supponitur, multa apprime medicamenta sunt, quibus quae a salutaribus ipsius Saluatoris nostri Iesu uulneribus hauriuntur. Ex ea enim meditatione, anima quantumuis languens ac stupida, insurgit aliquando, atque ex eo discit flere peccata sua pro quibus talis, ac tanta passus est poena, atque innocens dominus Iesus. Quod si quis adeo duro sit corde, ut nec eo quoque remedio excitetur, & nullum sensum doloris accipiat, quod ei afferam medicamentum ultra non habeo: Non enim uideo quae possit esse in tali pectore compunctionis spes, aut commotionis, siue emendationis expectatio. Quare orandus est dominus ut faciat, quod hi aliquando cognito errore suo resipiscant: ac uel foetentes tandem, tanquam quatriduanus ille Lazarus resolutis uinculis redeant de sepulchro aeternae mortis resurgant.

Qualem anxia sit uita improborum hominum ex redargutione conscientiae: & quam iniucundae sint omnes corporis uoluptates. Cap. XXIX.

HActenus dictum est de moribus improbis, & nefaria uita quorundam clericorum, deinceps uidetur nihil conducibilius fore & huic nostro instituto conuenientius ut explicetur istius anxia, & aerumnosa uita incontinentium: quod certe quisque sibi sub oculis ponet, uidebit quoquouersum lumina flexerit, offerri sibi densissimam nebulam emergentium undique incommodorum, magnamque impedimentorum ad peruertendam omnem simul & animi, & corporis tranquillitatem: atque inde aperte utique unusquisque cognoscet suas omnes libidines, quibus tam cupere inhiat, aerumnas, atque miserias

esse mentis. Nam sic profecto sese habet libido ad homi-
nem, ut ebrietas, vel crapula, quae nisi post factum absurdi-
tatis, & turpitudinis suae magnitudinem non ostendit:
Ebrius enim & si nimium bibat nullum tunc sentit in vino
incommodum, sed voluptatem, at qui nunc demum sen-
tit, quam digesta crapula sobrius, et illi corpus factum fue-
rit. Idem videtur & venereae voluptati. Illa quidem ip-
so delectat, sed ubi peracta est mox insurgit ipsamet contra
delinquentem, & facta quasi accusatrice molestior tra-
hit animum interiori tristitiae commissum ad propriae
conscientiae iudicium: ubi homo usque adeo perfecte co-
gnoscit errorem suum ut ipsi sibi nil ex contrariis [illegible]
poeniteat, & reliqua. Quis unquam tam [illegible]
hostis in quemquam fuit, aut quae usquam immanior car-
nificina, quam in suos amatores illecebrae eiusmodi volup-
tatum, quibus illi ipsi voluptati plane serviunt magis quam
fruuntur, & tanto miseriores saepe sunt, quanto feliciores
vulgo creduntur. Putasne dum eiusmodi libidinibus ho-
mines occupantur, ita constantes laetari [illegible] interea
mentem & supplicii expectatione non teneri, non horre-
re [illegible] iudicii quaestionem non [illegible] cō-
stans futuri iudicii [illegible]
[illegible]: Quilibet enim tantum veretur quantum
deliquit, dat poenas quisquis expectat: expectat autem qui
[illegible] meretur. Nunquam illi desunt, quae malos [illegible]
gravi poenae, nec usquam secura est conscientia [illegible]
[illegible] eos, aut [illegible] multitudo, aut iudicio-
rum [illegible] metus semper exagitat et ob oculos ipso-
rum, & peccatum, & ultio futura peccati praesens semper
oberrat. Unde propheta, Peccatum (inquit) meum con-
tra me est semper. Et enim quoties quis de [illegible] Psal. 50
qui [illegible] cogitat, toties cum gravi horrore [illegible]
[illegible] supplicium [illegible] cogitur [illegible]. Nocens (ut
ait Seneca) habet aliquando latendi fortunam sed nun-
quam fiduciam. Ita profecto natura constitutum est, ut
vita scelerata esse non possit, nec unquam transeant impu-

[illegible] uni [illegible] poena [illegible], & gravis [illegible] peccati sit peccasse. [illegible] sunt [illegible] commissa [illegible] ipsa [illegible], & [illegible] in expectatione [illegible] tam tormentorum. Tot namque [illegible], quot [illegible] difficultatis [illegible] quo maior [illegible] est animi quam corporis, eo atrociora sunt supplicia, quae [illegible] in [illegible]: quam quae [illegible] sentiuntur in corpore. Potest [illegible] in [illegible] ex [illegible] iudicio [illegible] esse et [illegible] feliciter [illegible] videri, sed re vera non [illegible], in [illegible] conscientiae supplicio [illegible] per se [illegible] quo [illegible] gravius [illegible], [illegible], & [illegible] conscientiae [illegible] quo [illegible] sibi [illegible]. Neque est enim aliud [illegible] esse [illegible] quibus [illegible] poetae fabulantur, [illegible] libidines, [illegible], & omnes [illegible] perturbationes: quae improborum corda, [illegible] assidue [illegible]; et quae [illegible] molestiores [illegible] semper impendent.

Nam [illegible] fallit.

[illegible] habet [illegible], & [illegible] cadit,

Vt [illegible] Verum enim [illegible] nihil est improbis [illegible] molestius, sic bonis nihil beatius [illegible], & [illegible] recordatione [illegible]. Magna profecto res est ac [illegible] tranquillitas [illegible] conscientiae: quippe quae [illegible] optima, & perpetua nostrae vitae comes, & [illegible], & iucundum [illegible] semper habet. Vita enim (ut ait Plato) [illegible] & [illegible], et iucundissima est; nulla [illegible] esse bona quam [illegible], sed [illegible] ad conscientiam [illegible]. Est enim [illegible] quilibet [illegible] qui [illegible] in carcere de [illegible] criminibus [illegible]; qui [illegible] omnibus [illegible] longe [illegible] ob [illegible] expectationem [illegible]

[illegible] qualem qui [illegible] egerunt per omnes [illegible]
[illegible] dicitur; tanta tamen expectatione metu suam in
[illegible] ubi agat. Trepidatio si quidem [illegible]
[illegible] et dedecoris, ut mala et turpis est, ita gravis et semi
per annis. Quam ob rem si boni ratiocinatores munda
narum voluptatum fuerimus, et de ratione dati, et accep
ti addiscere, et deducere recte calculum velimus, aperte co
gnoscemus, quae ex utraque parte vel boni, vel mali sum
ma sit. Sed quoniam pauci voluptatem illam animi puram
spectantur degustant, inde eo ad corporeas voluptates
proniores facilliusque rapiuntur, non tam, quod optabiliores
sint natura, quam quod sic esse falsa opinione credimus: ceu
in pueris solet evenire, quibus ea tantum videntur bona,
quae eorum moribus arrident, et quae illorum adolescen
tiae gratia conveniunt; sed ea ipsa postea, ubi sunt gran
diores effecti, vel vanitate cognita, damnant. Unde
Apostolus ait: Dum essem parvulus cogitabam ut parv
ulus, sapiebam ut parvulus, loquebar ut parvulus: ubi 1 Cor. 13
autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli. At qui ve
ro ea tantum sunt iudicanda esse vera bona, quae solida,
firma ac perpetua manent, et quae a splendore in virtute
animi et non in corporis voluptate consistunt. Quod
autem tam multi aberrent a vero tramite: quaere illa
sit sunt hominum ingenium, ut recta laudent, et semper
peiora sectentur. Id ipsum autem videmus contin
gere etiam agricolis: quaecunque prosunt respue
re contemnere, et appetere pro his quae nocent: quod ea
in praesenti plus illis ac gaudii et voluptatis habere vide
antur, nihil curantes quid in his rebus sit commodi vel
incommodi discernere. Hinc Epicuri disciplina (ut
asserit Firmianus Lactantius) multo celebrior semper est
habita, quam caeterorum: non quod verum aliquid afferret,
sed quia multos ad eum popularitate nomen voluptatis attrahe
ret. Veruntamen (quicquid multi faciant) unica certa fe
licitas hominis est, sanitas animae, puritasque conscientiae,

etiam despicientia rerum externarum, atque fragilium, et di contemplatione uoluptatum. Sed nequaquam huius scelestati dulcedine capiuntur, qui ex uitio male affecti palati nihil nisi carnem sapiunt. Sicut enim uidemus tuente his, qui uitio aegritudinis tanto plerumque gustus sapore afficiuntur, ut mellis suauitas immo ciborum & dulcia sibi uideantur amara: ita & libidinosis & improbis euenit, quibus nullius omnino ueri gaudii & ueræ uoluptatis est gustus. Non ergo quod alicui nostrum uel amarum uel dulce sapit, est protinus aut amarum, aut dulce censendum, sed id quod uerum sano palato sapit. Idem iudicium de reliquis sensibus corporis habendum est: qui non imperfectione rei, quam opinionis falsitate, et sensus uitio falluntur. Itaque si recte sapis purga mentem, purga oculos, purga palatum, & quod magis necesse est purga cor tuum: & dulciora erunt haec protinus tibi, quae nunc acescunt: & sonabit melius, quod uitio aurium strepere apparet: & quod atrum atque obscurum uidetur, ut aurum gemmaque fulgebunt. Mirum autem minime est si pluribus uoluptas corporis dulce sapiat: quoniam est sicuti uenenum: quod nisi compositum dulcedine, & conditum suauissimo obstrusae calamitatis sapore non hauriretur; nec eius g nities non nisi epota gustatur: at tunc demum letalis succus pro certo sciatur, quum ei mederi quis nequeat, nec euomi illa amplius possit. Et enim sic est natura comparatum, ut sicut amaritudo permixta est utilibus, ita quoque uoluptas permixta sit uitiis: quo fit, ut illa offensi, & his delinitionibus mortales, mala pro bonis saepius amplectantur falsi iudicio, & rerum specie decepti. Quemadmodo autem improbi falsa opinione ab ipsa uoluptate falliтur & non boni, Plato in Philebo declarat, & inclitus Dei episcopus disputat: sed multo enucleatius, atque eupendiosius doctissimus eius interpres Marsilius Ficinus in epistolis lib. Bonus inquit uir a Platone censetur, qui in se quidem temperatus, ad Deum autem pius est, ad homi-

nes uero

BERNARDINI SCARDEONII PRESBY. PATAVINI DE CASTITATE LIBER SEXTUS.

EXORDIUM.

DE PUDICITIA MATRIMONII.

IN principio equidem de castitate dicere proposuissem, putaueram fa-ne mecum ad comprimendos libidinis insultus, imbecillitati quantum meae suppetias ferre: multaque (ut aiunt) & malis carere. Hoc enim credebam me ab eiusmodi contagione ... abstinere tantisper posse, donec tota mente honestis studiis, & sollicitis commentationibus assiduam occuparem. Subiit postmodum haud abre fore, nec abesse ab officio sacerdotis, impudicitiam etiam quorundam ex nostro ordine, idoneis cohortationibus, ac etiam reprehensionibus (ubi opus fuisset) nõ tam meis, quàm clarorum sapientissimorum virorum sententiis redarguere. Caeterum inter scribendum (ut fit) dum aliud ex alio prouenit, coepi uelle omnibus in commune consulere ac nihil quicquam praetermittere intentatum, quod in ea re, aut ad animae salutem, aut ad uitae honestatem facere uideretur, & ita sensim & quasi furtim, [illegible] medio) affatim flumine lactis in hunc amoenum scribendi aequor, sic de pudicitia coniugatorum multa passim accumulare studui, quae hoc loco mihi uisa sunt conuenire, & quae prodesse multis, & obesse nullis possent. Interim uero dum accurate id praestare multa opera conamur, liber creuit: & quem uterum à me conceptum esse fingo, natus e nota, est è manibus ampliora. Euenit hic nobis in hac re ut de pane illo euangelico legitur qui, antequam distribue-

gerat, quinq; tantum panes fuerant: et ubi dispersi sunt, duodecim cophinos, saturatis ex eo tot millibus homini num postea compleuimus. Sicut ergo panis ille exiguus [illegible] frangitur & disponitur, accreuit: ita & opus nostrum [illegible] mo quidem tenue dum scribitur, & accrescit ingens uo lumen efficitur. Nec ab re certe factum, omnibus enim [illegible] & Apostolus. Omnia (inquit) om 1 Cor. 9. nibus factus sum, ut omnes facerem saluos. Quamob rem quum plerumque hominum coniugatorum [illegible] [illegible] quam [illegible] nuptiarum fœdere cōmittendo [illegible] cū alienis [illegible] [illegible] quam etiam cum proprijs uxoribus procedit, & cō [illegible] continentiæ [illegible] [illegible] & hos [illegible], tum ex officio [illegible] usus sum facere, & hos [illegible] opere ad hortandos [illegible] quibus [illegible] [illegible] alienis toris insidiari desistant: atq; simul ut pudice sese [illegible] habeant in coniugijs et [illegible] uxores propri [illegible] solent fornicario [illegible] impudenter, quam [illegible] bonas & candidas le [illegible] & adulteri alienas. Quamobrem boni & candidi le [illegible] ne nostros labores contemnentes [illegible] uos uelim, ac [illegible] oculis, & auribus [illegible] dos [illegible] prima fronte [illegible] quos de castitate [illegible] omnia sedulo, & cognoscite [illegible] Perlegite quæso omnia sedulo, & cognoscite: [illegible] hic quoq; aliquid lucri sibi ut fortasse per [illegible] credo pigebit [illegible] temporis [illegible] atq; [illegible] et ego si impetrauero [illegible] mihi [illegible] atq; sane [illegible] [illegible] putabo. [illegible] nobilissimam de industria [illegible] [illegible] sermonem hunc nostrum [illegible] ne mihi forte contin [illegible] quotidie uidemus ac [illegible] [illegible] quod per multis scriptoribus [illegible] ab oculis [illegible] uel propter prolixitatem [illegible] [illegible] uel propter [illegible], à [illegible] contemnuntur.

De matrimonio, & eius commodis. Cap. 1.

QValis autem quantaq; fuerit semper apud om nes gentes sanctitas matrimonij, [illegible]

ad propagandam sobolem, quibus ut bene, beateq; uiuendum, liberi puto non desint. et propterea maxime opus fore censui, hic illius praeconia uerbis paulo pertractare. Facile est enim aut ex re ipsa, aut ex iis sui auctoris maiestate eius dignitatem praestantiamq; cognoscere. Non n. non dignissimum haberi potest quod Deus instituit: nec quod ipse caelitus auctor benedixit, dicens. Crescite et multiplicamini. Fuit namq; matrimonium ab illo opifice Deo in primordio statim creationis mundi, in amoenissimo paradisi loco, innocentiae illius primaeuae tempore constitutum, & conditum: quicquid dicat antiquitas, & uana credulitas ethnicorum, qui hoc institutum matrimonii Cecropem quidam scriptorum in antiquo fabulantur, esse biformem, & primum omnium factum, qui foeminam marem'q; quasi in unum corpus coniugio copulasset. Sed quoniam haud satis dignum est homine Christiano, in rebus satis eiusmodi fabularum deliramenta sectari, haec interim missa faciamus, & id quod uerum est hoc loco solum modo referamus. Sacrarum etenim scripturarum ueritas habet, & pia religio nostra confirmat, ipsum Deum omnipotentem, non autem uinculum exemplum, in primordio statim creationis inseparabile matrimonii consortium statuisse: quod esset ueluti seminarium quoddam propagationis humanae quo legitima soboles rationalis creaturae, nulla unquam temporis longinquitate orbe durante deficeret, sed per amplissimam copiam coniugii lege propagata, ubiq; ita latum longe lateq; disseminaretur, ut coalescerent fratres, & cohabitatione patruelium, atq; deinceps consanguineorum familiae constituerentur, quae subinde, quum ob frequentiam una domo capi non possent, mox in alias domos, tanquam in nouas colonias emigrarent: quemadmodum apes, quae quum uno alueari prae numero locari non ualent, examine facto, ad nouas sedes inquirendas, foras euolant. Inde coeptum ex ali

Cecropem

[illegible] religiosas Deum coli, & congre- hominum frequentia [illegible] presidia [illegible] [illegible] ciuitates, urbes [illegible] [illegible] urbem denique [illegible], oppida, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] diligentiam cura agros [illegible] [illegible] commoditatem omnia ad [illegible] [illegible]. Xenophon Atheniensis [illegible] hominum, & [illegible], [illegible] in eo libro, qui Oeconomicus inscribitur, [illegible] [illegible] naturam tradit, ut per id non solum [illegible] etiam [illegible] [illegible] societas inter [illegible] [illegible], & feminae societate, [illegible] ex hac [illegible] [illegible] adulta sobole [illegible] [illegible]. Dicebat n. [illegible] [illegible] mortalibus [illegible] [illegible] in propatulo, [illegible] humanus non [illegible] in [illegible] [illegible] sed domi sub tecto [illegible] [illegible] necessarium [illegible] [illegible]: alterum scilicet ut fo- [illegible] [illegible] labore & industria sua [illegible] [illegible] & sub dio esse aliquis, qui labore & industria [illegible] sub tecto reco- [illegible], quae ad commoditatem & usum [illegible] tecta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & belligerare erit necesse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod vero [illegible] [illegible] sub tecto [illegible] [illegible] [illegible] qui & res [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] operis conficere [illegible] & parcius dispensaret, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] quod domesticis esset [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] ergo dicebat natura comparatum esse [illegible] diligentiam [illegible] [illegible] ad domesticam [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] & labores [illegible] [illegible] calores, & frigora, itinera, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & pacis bellique [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: mulieribus vero, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] negocia [illegible] [illegible] [illegible], domestica tantum [illegible] [illegible], ac diligen- [illegible]. Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad diligen- [illegible]: quando metus [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] necesse erat, so- [illegible] [illegible]. Quoniam autem necesse [illegible]

tis in aperto uictum, quaerenti, nascentisq́ infantis progeniē ac uictum peperere, quàm mulierem fecit audaciorem. Quia uero partis opibus, & quae sibi opus utrisq́ memoria, ac diligentia in seruando, ac [illegible], non minorem fœminae quàm uiro natura timorem [illegible] tribuit. Verum quoniam simplex natura alterius sexus, non haec omnino de omnia cōplecti poterat, ideo alterum alterius uoluit indigere, ut quod uni deesset, alteri statim p̄sto foret. Haec Xenophon primo, Cicero deinde, qui eum latinae consuetudini tradidit, quàm elegantissime. Adde etiam his enim uirum, ac mulierem: sed ea decentissime legitimo, ac certo connubio copulatus, ut habeat homo, quidnam tuto, ueluti secum indigna, digna, quaeq; laeta ac tristia loco [illegible] q; communicet, & quasi iuncto (ut aiunt) humero portent quicquid aut laetius, aut grauius sit ferendū. An hoc uideri parum debeat: q filii uel iam defuncti relicta interius de se prole, magna ex parte sui, modo quodam uideantur in ipsa propagine, ac filiorum nepotumq; successionibus superesse. Nam quum parentes ex sanguine ex ossibus, atque e uisceribus suis in lucem liberos ædant, quid aliud liberi dici possint, quàm partes, & membra, & caro parentum? Quare Antoninus pius imperator Romanorum paulo ante mortem amicis dixisse refertur, se aequo animo obire mortem, quum filium superstitem sibi relinqueret, qui aliquando se per omnia sui dimidiū referat. Accedit quoq; ad haec q parentum ipsorum imagines, in ipsis liberorum uultibus, uelut in speculo, sic expe[illegible] exprimuntur, q idem penè uideantur, pater & filius, mater & filia, ut hac ratione (quod [illegible]) in familiis & qui [illegible] nouit imaginem [illegible], possint [illegible] ex eo tem[illegible] in ipsis liberis parentes fuisse [illegible] (ut dici solet) progenitos eosdem. Nam pater quidem in filio non speciem suam tantum sed seipsum quoq; [illegible] ui uidet. Quid [illegible] praeter uultum, eadem ferme ingenia, eosdem mores [illegible] cultus [illegible] ipsis [illegible], ac si essent

ex eorum capite nati, ut dicunt Mineruam ex capite Io-
uis. Additur etiam ad dignitatem, & laudem matrimonii,
quod inter septem sacramenta ecclesiae ipsum quoque nume-
ratur, eo quod signum sit sacrae rei, scilicet coniunctionis Genes. 2.
Christi & ecclesiae. Scriptum est enim, relinquet homo pa-
trem, & matrem, & adhaerebit uxori suae: & erunt duo in
carnem unam. Sacramentum hoc magnum est, ego autẽ Ephe. 5.
dico inquit Apostolus in Christo & ecclesia. Quod sic
exponimus, ita inter se coniuges maritos debere animorũ
& corporum coniunctione copulari, sicut Christus cum
ecclesia uoluntate, & natura copulatur, quam idem ipse
servilem sese humanae conditioni, naturae, in similitudinẽ
hominum factus, et habitu inuentus ut homo fuit. Idem Phil. 2.
Paulus non doloret. Coniunctio est ergo sponsae sponso
spirituali copula, & coniunctio indissolubili charitate ac
..., ac uera humanae conformitate naturae; quorum alte-
rum significatur per consensum animorum, quod requiri-
tur in coniugio, alterum commixtione diuersi sexus, qua
homo generatur ab homine naturae qualitate conformis.

Quantae semper curae fuerit Hebraeis, ac caeteris genti-
bus suscipiendae prolis negotium. Cap. II.

Hebraeis autem tantae curae olim generandae prolis
fuerat ut coniugati quibus liberi nõ essent, ceteris
bilem uulgo hereticaeq; indigni reputarentur, qui in
templo cum damnum facerent, ideo liceat feminam sa
... de more
... alioqui ... Ioachim de more
offerendis ... dictum, q indignum putasset homi-
nem sum aetate prouectum cũ aliis in templo munera,
... prolẽ aliquam suscepisset. Ad id facit
qui de ... prolẽ ... Deute. 24.
q ... Hebraei ... integrum ... ad bellum, sed
qui nuper ... contraxisset ... ad bellum, sed
domi absq; culpa uacarent ut ... mulieres allectos
homines ad contrahenda ... connubia prouocaret

[illegible] ut incumberent [illegible] eo anno solutae rae, & liberis negotio procreandae sobolis operam darent. Romani quoque haud multo secus & ipsi augendae prolis cupidi, eos qui ad senectutem coelibes peruenissent, certi aeris pondus [illegible] nomine in aerarium inferre decreuerunt, & quem de tali multa uxor duplo mulctabant. Hoc igitur legem duodecim tabularum hoc sancire tradebatur, ubi autore Cicerone legebatur, Coelibes esse, prohibento. Contra uero coniugatis ius liberorum, & dignitas principum, & munera ex publico aerario, & immunitates alias extra ordinem ideirco ipsi conferre consueuerant. In urbe n. eos qui tres in Italia, & quinque in prouinciis, qui septem ex uxore legitima liberos habuissent, immunitate donabantur. Erant quoque Romae insignes ad prolem populi frequentandam [illegible], & gignendae prolis tam ceteros, ex officio, perexiguum [illegible]. Nec attribuebantur hi militiae [illegible] publicae temporibus: sed erant domi liberis operam dantes. Id etiam nomine atque honoris fauendi [illegible] Senatus Romanus deferre consueuerat, ut in ordinibus honorum, ac magistratu gerendo, non cui plus aetatis, sed cui plus sanctitatis inesset. Unde lex Iulia. Priori [illegible] ex consulibus fasces sumendi potestas sit, non qui plures annos natus est, sed qui plures liberos quam collega aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Massilienses item Romanorum amicitia, & morum seueritate conspicui ex sexcentis primariis populi senatum suum constituebant, quorum duo longe ceteris honore & dignitate praestabant, sicut apud Romanos consules. Nemo ex illis tamen Timuchus, (id enim dignitatis illius nomen erat) legebatur nisi liberos haberet. Lycurgus quoque legem tulit ut qui uxorem non duxisset, ulla te arceretur a ludis, ac spectaculis, hyeme nudus forum circuiret, contemptibilis omnibus, propterea quod legibus non paruisset. Plato quoque & ipse in suis legibus mandat, ut ille, maritum a trigesimo anno usque ad .xxxv. ducat qui

[illegible] & afficitur dedecore, [illegible] ipsum Platonem quum ad ex[illegible] [illegible] natura [illegible] sibi [illegible] continentia uideantur. [illegible] quia hoc negetia [illegible] factum, [illegible] peccaxerit, quam id ipsum a Platone factum fuisset [illegible]

Matrimonium etiam in solum remedium incontinentiae decere. Cap. III.

ET si constat ut paulo ante diximus matrimonii causam primam atque praecipuam esse debere suscipiendae prolis desiderium: attamen neque senibus quoque qui generare desperant, nuptiarum solatia esse neganda: ut uel eo saltem remedio libidinis [illegible] fornicationis uitium, [illegible] pariter fugiant. [illegible] enim potest [illegible] ut homo uel mulier [illegible] carnalis [illegible] Quam [illegible] ob rem licet prolis causa matrimonium [illegible] tamen ubi etiam nulla spes prolis [illegible] libido suadet, & periculum aliquod fornicationis [illegible] non est [illegible] Ait enim Apostolus ad Corinth. Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat. [illegible] 1 Cor. 7 Nam [illegible] matrimonium [illegible] in possessiuis [illegible] esse [illegible] in se [illegible] incontinentiae: [illegible] & ex parte libidinis [illegible] quicquam [illegible] [illegible]

1 Cor. 7. tiat honeste nisi qui perficiatur. Scriptum est enim lõge melius esse nubere quam uri: et Qui dat uxorem non peccauit. Tollenda ergo fuit omnis occasio fornicationis: & lascivia feminae quocunque modo nuptialibus pedicis constringenda: quando nec ratione tranquillitatis, nec ullius melioris gratiae eis suaderi posset, meliorem esse matrimonio coelibatum. Quomodo autem uxor eiusmodi & si retusa sit uxor, appellare tamen alicubi in sacris literis concubina, & tantummodo concubitus causa ducta sit, satis diffuse superius dictum est libro secundo.

Valde esse naturae consentaneum homines matrimonio copulari. Cap. IIII.

MVtuus enim matrimonii, quod attinet ad maris, feminaeque consortium, adeo naturale est, ut etiam uolucres pene omnes faciant matrimonia ita ut nullus sit tam rapax milvus, aut tam solitarius accipiter, qui non coniugium appetat, & nidum cõgerat: ubi tanquam in geniali toro concordi animo cum sua pari, quasi cum sua matre familias, tantum diu coniugii societatem retineant. Ibi namque una simul confouent foetus educantque, atque ab omni iniuria, quoad illis licet, pari cura studioque tuentur. Fertur etiam Seleucus piscis ubi semel suae feminam tanquam coniugem semel agnouerit, aliis omnino solitum esse intactas relinquere, & illi soli tantum uxori aeternae coniugii nuptialique foedere iunctus. At quanto ad id pronior est homo: qui suopte ingenio & studio societatis mutuae compellitur, & natura ad matrimonium propensius inclinatur. Sociale quidem est, & ideo ceteris animantibus ad societatem sua ipsius natura procliuior. Verum praecipua, & prima societas hominum esse uidetur, ut uir feminae, & femina uiro ante omnia, et in primis matrimonii societate iungatur. Quod ubi ex sententia utriusque succedere contingit, optimum sane praesidi

[illegible] prosperitate fortunae
letandum sit, [illegible] perpetiendum. Verum sane
solatium [illegible] prole, & [illegible]
[illegible] uxoris praesidium [illegible] Gene. 2.
[illegible] homo (dicit dominus) patrem & ma-
trem, et adhaerebit uxori suae. Quid [illegible] dulcius quam
habere qui cum aeque atque tecum audeas omnia com-
municare [illegible] omnia uno committere [illegible]
mandare [illegible] quid [illegible]
[illegible]

lētus dicetq; similitudine copulentur ex quo cōiunctis commoditatibusq; societas colligitur: quae uel una (si recte consentit) reddere potest humanum fortunatumq; coniugium. At quid mirum id contingat, non mediocre commodum fauoratum nec tam diligentiae aut fortunae tribuendum quam diuino potius iudicio cōsiderandum. Quo circa hoc ipsum matrimonium non tam bono auspicio perfecteq; & Deo auspice statuendum esset quemadmodum maiores nostri facere cōsueuerant: qui nisi sacris rite peractis, & tempora ti prius notis eam tantam aggredi non audebant. Nam quid tam peruersum praeposterumue fieri aut excogitari potest quam quod nunc plerique omnes faciunt ad ... Deo, ut homini christiano par est sed inceptis omnibus, consultis ue sortibus, genti... mores, opes, genus, formam, factionemq;, ac eiusmodi alia quaeuis uana prius quaerant in eligenda uxore, quam pudicitiam, quam prudentiam, quam mores? Nam modo ista sint,

Protinus ad censum, de moribus ultima fiet Quaestio.

Minime ergo mirandum, si his saepenumero male succedant matrimonia, quae tam perniciose & inconsulto malisq; artibus, malisq; desideriis sint ab initio auspicata.

Quomodo honeste habere sese debeant coniuges in re uxoria. Cap. V.

SCire autem homines debent, non tam ad perfruendam uoluptatem, quam ad quaerendam liberorum procreationem se esse uxoribus copulatos: quod
Gene. 1. est primum & potissimum in matrimoniis sanciendis, dicente domino, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Caeterum quum fieri nequeat, nec forte etiam expediat ut ea copulatio careat uoluptate: seruanda est in ea re, ut in omnibus uitae officiis, et obseruatio & moderatio

nis certa & præscripta regula quæ decet hominē Christianum: qui non eam ipsam uoluptatem, tanquam finē, atq; præcipuum matrimonij bonum appetit, sed agnoscit potius ut mercedem & præmium seruitutis, & recōpēsationem cōiugalium tædiorum. Tunc enim uere legitimum censetur esse matrimonium, quum secundum diuinas leges non uoluptatis magis affectu, quàm prolis causa fuerit facta coniūctio. Quæ obseruantia, quum etiam in pecudibus inueniatur, quàm indecorum est si eā ne(?) possunt rationales homines & præsertim Christiani non præstent? Sit ergo susceptio liberorum, aut spes procreationis in uoto: quod primum, atque præcipuum esse debet in matrimonio contrahendo: deinde remedium, fornicationis: uoluptas uero, & promotio rei domesticæ, fauores, opes, affinitas, pacis studia, & eius modi, quæ sanctum coniugium plerumque solent non omnino præcedant ante ut dominæ, sed post potius ut pedisequæ aequis subsequantur. Nam qui ad eam uxorem lasciuiam promus solius libidinis causa coire, & delectari uoluptate magis quàm generare studet, scortator hic uerius esse dicitur, quàm maritus. Eidem & mulier, quæ uoluptati, & non fœcunditati deseruit, non uxor appellanda est, sed scortum. Neque enim matrimonio recte fruitur, quæcunque e coniuge concubitum quidem uult marito, sed dolose, quo minus efficiatur mater, mulier callide cauet: quum a matre matrimonium, quasi matris munium pro certo dicatur. Quid est enim aliud matrimonium quàm legitima maris ac fœminæ studio gignendæ prolis coniunctio? Quo circa nequaquam uiri mariti æstimandi sunt, qui non legitimo, & honesto amore, sed libidinoso, et insano quodā furore correpti cōiugia āplexi, eos libidinis suæ dei nuptiali immolasse coniugia, ut uxorem pene ā scorto nihil plus discernant: etiam leges iure ciuiles contra ... condicio, in cuiuslibet fœdissimæ libidinis baratrū

se praecipitant. Quis ignorat foedari pudicitiam matrimonii si more [illegible] foedibus misceatur: quam non [illegible] verecundam et parcam esse debere usu sancti, legitimiq; connubii. Nullus est quidē pudicitiae locus ubi quis statutos legibus fines pudoris excedit. Ut enim iniquum est possidendi cupiditate transgredi limitem agrorum, quanto iniquius coeundi libidine subortiente, ac pertransire limites morum? Generandorum quidem liberorum in matrimonii concessa sunt opera, et ea, quae in eiusmodi re inesse solet, honesta, et moderata voluptas. At illa quae foede, et intemperanter ex illicitis meretricum amplexibus ab incontinentibus capitur, confundit et omnino pudicitiam coniugalem [illegible]. Sapiens enim vir, et pudicus maritus iudicio amabit coniugem, non affectu, nec ad eam se se permittet impetu libidinis ferri, sed cum pudore potius seipse moderans, aut naturali desiderio, aut studio propagandae generationis accedit. Continentiorem etenim mariti et foeminae legitimam (finem ipsum recte pensitemus) sola efficit procreandae sobolis ratio, vel saltem evitandae fornicationis intentio: quicquid ultra est, a malo est. Attendendum itaq; est diligenter in re iocosa, ne quo modo honestatis aut modestiae transiliamus fines, q qui-dem [illegible] sunt, et [illegible] malint, planiq; dissimulare se nescire quam cognoscere.

Qua licet & sequitur pudor est miscendus amori.

Ut ait poeta. Ex quo et Aelius Verus, qui Caesar est dictus et si fuerat impudicus, tamen fertur uxori conquerenti de externis voluptatibus dixisse, Patere me per alias exercere cupiditates meas. Uxor enim dignitatis nomen est, non voluptatis. Modeste igitur maritali voluptate fruendum est, neque impudenter hic quicquam agendum, quo duo [illegible] sacramentum scilicet et pudicitia pa-
Matth. 13 riter polluantur. Quicunque enim in matrimonio honeste ac pudice vivent, ex [illegible] fructus est [illegible]: qui vero impudice et meretri-

ctis amore lasciuiat, is est ut asserit Apostolus cum adulteris grauissima in stagno ignis, et sulphuris lasciuiæ suæ [illegible] poenas daturus.

Valde impudenter facere qui sponsam cognoscit ante traductionem. Cap. VI.

Reprehendendi mihi etiam uidentur esse hoc loco indiscreti, et improbi nonnulli eorum adolescentium mores, qui ubi primum sponsalia pepigerint, absque ulla reuerentia coniugialis sacramenti, quod in templo auspiciis diuinis prius peragendum fuerat, clandestine intempestiuoque connubio fruuntur, insciis parentibus, fiunt alioqui cupidis impudenter incessunt, insidiantque per malas artes puellarum simplicitati ut ante captionem, atque traductionem uirgo stupretur: et mulier fiat, antequam uxor habeatur. Quid quod plerique illorum quandoque tam caeco libidinis ardore aestuant, ut ubi fraudes non succedunt, inferant uiolentiae et impie puellis ipsis manibus, tamque stupratores rectius eos dicas, quam sponsos, et hostes aeque quam maritos (ab hostibus enim ui raptas, ab amicis autem ita libere donatas, si ultro conceduntur, accepimus. Quanto rectius ille patriarcha Iacob, qui quum Rachelem amaret plurime, eamque septem annorum seruitio ex conuentione sibi uxorem habere meruisset, nunquam tamen neque amoris intemperantia neque consuetudinis occasione interim impudentius quicquam tentauit: aut hanc ipsam lasciuius tetigit, quam sororem dedisset: quin obtrusa ei altera sorore prolixa, et septem rursus annorum pactione renouata, quamquam ei illa uni ualde et communibus paternis uersaretur, integram tamen, atque inuiolatam usque ad praescriptum sibi a socero tempus seruauit. Gen. 29 Hinc ex tam auspicato, tamque sancto illo connubio exorta est postmodum soboles illa generosa duodecim tribus Israel, quae totam fere Sy

rium atque Aegyptum repleuerint. Nonne et Tobias quoque iunior per tres dies, ac totidem noctes in eodem cubiculo, cum sponsa sua in castitate & oratione uersatus est, per
Tobia. seueram mentis [illegible] nuptias habere [illegible] quae illis aeternas proles fore [illegible] liceret? Tales profecto deberent esse sponsalia Christianorum, & multo felicius contingerent [illegible] diuinis auspiciis, rite, pie, & humano more legitime celebrata.

Secubandum esse quandoque coniugibus quo uacetur liberius diuinis, Cap. VII.

Svnt praeterea in matrimonii statu quaedam tempora legibus praescripta, quibus etiam ab re uxoria, & ab omni prorsus connubiali commercio continere debent quo liberius, quamue intentius Deo atque diuinis uacetur. Neque enim qui semel copulati sunt, omne, semper liberum inter se habere debent ad coitum; sed suis tantum temporibus, & necessitatibus eo uti quae [illegible] erat. Nam ut sapienter dictum fuit a sapiente, tempus
Eccle. 3. amplexandi est, & tempus longe fieri ab amplexibus. Oportet enim sacros, & solennium dierum a maritali cubili toro mutuo consensu abstinere prorsus uenereis, ac recedere ab opere nuptiali saltem per id tempus, iuxta consilium Apostoli intermisso usu coniugii, qui habent uxores
1 Cor. 7. tanquam non habentes sint. Id autem quando perficiendum sit, haec optima regula. Apostolus idem praescribit.
Ibidem. Nolite fraudare inuicem nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi. Debent ergo coniugati, diebus diuinis praestant eius operam, etiam Iudaeis aliquibus ante pluribus abstinere ut appareant in conspectu domini puriores. Habet enim nescio quid sordis corporeus ille coitus, ac haud congruens ullo pacto spiritui, et rei diuinae cui attenditur. Quo circa nec Dauid quidem panes sacros [illegible] edere permissum est, quam interrogasset a sa-

cerdote;

sacerdote, quia dixit abstinuerunt ab uxore. Sed nec popu-
lus Israeliticus auditurus legem Dei & mundus, & castus in 1 Reg. 21.
concione cum uxore apparebat. Quamobrem &
Moses diuino iussu eidem populo mandauit, ut comes-
dentes agnum paschalem lumbis accincti starent, & pe- Exo. 19.
ne tertio die sese ab uxoribus continerent. Quid his mo-
do facilius dici esse conformius: qui non pane tantum, & Exo. 12.
agno illo mystico, sed quod illius panis, & agni typo
praefigurabatur, uerbi parandus est sacrosancto corpo-
re & sanguine Iesu Christi uiuentis, De eodem porro &
iudicijs nostris? Qui quidem nobis sub panis specie su-
mitur ad salutem, quiq; sub agni uocabulo à Ioanne Bap-
tista fuit olim & digito, & uoce monstratus. Maior hic
plane nos sanctificandi puritas decet, quàm patres quon-
dam illos nostros in immolatione hostiarum; tantoq;
sane purior, quanto purius est spirituale negocium, quàm
carnale: & sanctius ueritas, quàm figura. Ad belluarum
profecto naturam proxime accedunt, qui nullos dies fe-
stos habent, quibus sese cohibeant, quotiesuis lasciuae liber-
tasq; rei uenereae habenas dimittunt. Nihil est sane ho-
mini praesertim Christiano in uita foedius quàm nimium,
& immoderatum, etiam cum propria uxore, connubium.
Etenim si uel maritalis coitus, nisi ad suscipiendam so-
bolem certis legitimisq; temporibus fiat, carere culpa
non potest: quid quaeso si in eo immodestius quicquam
agatur, quod iniuriam, et dedecus connubiali pariat sa-
cramento? Quare dilecti coniugati propter Deum ab
his ipsis etiam abstinere quae uel parum culpae habent,
uel cum uenia tantum fiant: nihil, & mundi apparea-
tis in conspectu domini. Tunc enim bonum est mulie-
rem non tangere & in matrimonio continentiae delecta-
ri, licitis operibus caelibatus, et sic mundos placere do-
mino, sicut docet propheta dicens, Egrediatur spon- Ioel. 2.
sus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, & reliqua quae
sequuntur. Sed beati Ambrosii uerbū nō possum omnino

hoc loco reticendum. Si causa inquit procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus uidetur concedi ad ipsius usum, quia dies festi, et dies processionis, et ipsa conceptio, partusq; ratio iuxta leges cessare usum carnalis debere temporibus demonstrant. Haec ille. Quid si et senes fuerint, & mulier iam sterilis est seu sterilis, tunc eos amplius continere, & uitare libidini; quos decet uel saltem senectutem uiris spiritualibus studiis inhaerere, carnis uoluptate omnino relicta.

Non decere uirum ad menstruatam uxorem accedere, uel puerperio decumbentem. Cap. VIII.

CAuendum insuper maritis est, uel in primis, ne ullo pacto uxorem menstruo profluuio laborantem, aut ne male affectam morbo aduenientem, forte praesertim quam sordidissimum, atque inhumanum est concepti etiam eo tempore foetus uitio corrupti sanguinis & ipsi male afficiantur, & lepram, fordam ut scabiem contrahant aliarumque partibus multas molestias, & magna atque longa fastidia. Hinc est enim ut uidi plerumque uideamus partus uarijs & insanabilis morbis obnoxios caecos, mutilos, claudos aliaue quapiam deformitate ex ipsos statim partu notabiles. Id autem adeo abominabile olim in ueteri testamento fuisse comperimus, ut etiam Mosis lege caueretur ne quis profluuio uiri mulieri menstruam pariter concumberet, alioqui ambo in
Leuit. 20. terficerentur. Et similiter purgationi post partum pari ra
Ibidem. 12. tione certe auctores praescripti sunt dies, quibus ad uxorem nemini licitum esse accedere. Indecorum est enim quae indignum honesto uiro, nec abest credo a magno flagitio per haec tempora tam male affectis uxoribus commiscerier, atque eas foede ante inundatio illa pestilentis sanguinis effluat, uel omnino aperte accedere. Sed etiam si gerat

uxor uero (nisi fornicationis metus aliter suadeat) pudicos coniuges sese à concubitu continere par esse. Sicut legitur de Zenobia Persarum regina Odenati regis uxore, quae adeo fuit continentiae, ut ne uirum quidem nisi tentatis conceptionibus admitteret unquam. Nam haec quum semel concubuisset, expectatis mensibus continebat se, si forte grauida foret, ut si minus, rursum quaerendis liberis operam daret. Fuit haec una omnium foeminarum sane animo, & fortitudine plusquam uirili et ad arma potius, quam ad colum, aut fusum genita; usque adeo ut Aurelianus Augustus de ea multo labore in praelio superata non erubuit, & omne agere tanquam de potentissimo rege triumphum. Caeterum non est haec in ea tanta continentia à foeminis in exemplum trahenda, sine nec in praesentia ... tamen uxori potius officium esse putarem, quam foeminam marito ... ob praestandum, nisi ex consensu mariti, et quatenus ita res postulat, ut uxor non quaeratur. In his enim ... est maritus, & propter imbecillitatem utriusque sexus non minus hic parata esse debet obsequium ubi ... ne quid interim matrimonialis pudicitia detrimenti patiatur. Nulla ergo lex praescribitur cuiquam in ea re, quoniam uxor non habet potestatem sui corporis (ut docet Apostolus) sed uir, et similiter nec uir non habet ius sui corporis sed uxor. Quamobrem sit honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus, amotis inde pudi abominandis libidinibus in genere (ut diximus) nec uxor marito, nec maritus uxori ulla obsequii lege tenetur. Admonere haec superfluum uideri potuisset, si pudicis, & honestis tantum coniugibus scriberemus, & non potius sordidis & adulteris pene coniugatis, quibus nihil tam nefarium est, quod uitandum putent, nihilque tam abominabile, quod horreant modo suam nefariam, furiosamque libidinem expleant.

Quam sobrie esse debeant, qui liberis procreandis dant operam. Cap. IX.

NOn erit ab re his tomentis addere, quàm sobrij q; modesti esse debeant, qui gignendis liberis dant operam, quando hic de coniugatorum pudicitia, modestiaq; dicatur. Plutarchus integris auctor grauitate in libro quem de educandis liberis inscripserat maritos permonet, quum generandi causa mulieribus sese coniunxerint, ut sobrij & modestissime epoti sint: quoniam euenire plerunq; solet, eos, qui à parentibus ebrijs uel bene epotis seminantur, postmodum, & uini auidos, & ebriosos supra modum esse, et temulentos facile atque frequenter fieri. Ea propter Diogenes adolescentem quendam insultu, qui ex temulentia furebat. Adolescens inquit, ebrius te seminauit pater. Id quoque non retinuit in suis legibus Plato; qui praecepit uinum nequaquam bibendum esse uiro, uel mulieri ea hora qua liberis operam dare constituit. Idcirco Persas legimus, qua die cum uxoribus essent congressuri nihil praeter malum, aut medullam cameli esse solitos. Verum sicut sobrietas corporis ad gignendæ prolis operam magnopere conferre tamen ita & animi tranquillitas summe necessaria. Propterea ut uino & ebrietate & ira, & odio maxime temperandum est. Quandam enim actio quæ occulta in ex animo in corpus transilire uitiorum contagia; et e corpore rursus in animum. Id enim animaduersum ab his, qui rerum naturam curiosius perscrutantur; ut stupidos stolidos & ebriosos bene epoti generare consueuerunt, sic et furiosos, & impios iracundi. Id etiam praedictis addunt, ad gignendam prolem congressus raros aptiores esse, quam frequentes atque etiam multo salubriores. Quod Pythagoras & ipse uerum esse confirmat, in de scribendorum tempore frequentiaq; diffiniens. Venerea inquit aestate non sunt facienda, autumno, ac uere minor nam omni tempore grauia sunt, sed aestate mortifera. Hiemis praecox seruitum, & multi saepe morbi, & multa paenitenda solent intempestiuum uenerem sequi. Rogat

rat autem is à quodam quo tempore potissimum esset conueniendum cum fœmina tunc inquit, quando de ipso infirmior effici uelis. Medici item nostri coitum tantum concubitum docuerunt esse salubrem, qui uel raro, uel alternis noctibus usurpatur per maiora interualla fiat. Scribunt iidem de hac ipsa re curiosius multa, quæ satius duxi pertransire, quam lectorem uerbis superfluis onerare.

Quòd uxores maritis obtemperare non debeant in his, quæ ab eis turpiter petuntur. Cap. X.

ILlud uero prætereundum non est, at in primis cauendum, ne alliciatur uxor blanditiis ad illicita, neve minis aut uiolentia dolis, inducatur ad perpetranda nefaria, quæ ut fœda dictu sunt, ita & memoratu nefanda, nec sunt digna ut hic à me expressius proferantur. Etenim sunt quidam adeo impudentes, atque ita rationis & honestatis immemores, ac contra ius fasque misellis mulierculis blanditiis insidiis capiunt, atque eas sibi in omnibus dolo malo morigeras, atque obsequentes reddunt. Sunt etiam qui eas ipsas quam nolentes minis, atque cogunt contra honestatem & decorum uarias sustinere. Neque quam tantum fides debet esse in uxore mariti, ut etiam in his, quæ improbe, inhonesteve petunt, mos sit illis ullo pacto gerendus. Nam sicut uiro turpia, & obscœna, quæ præ uerecundia pudet fari, imperare turpe est: ita pari uxoribus fœdis, ac turpibus maritorum uoluntatibus parere nefandum. Corporis enim pudicitiam uxores maritis debent, non monstruosos, & præter humanam naturam turpiter excogitatos concubitus; similiterque uoluptatem, quæ naturaliter in eis rebus inest, non præposteram, atque nefarias libidines, & quæ etiam in lupanaribus à meretrice, non nisi grauate, & difficile impetrantur.

Modestiæ rationem habendam esse a coniugibus in oculis omnium, & præsertim liberorum. Cap. XI.

Nec indignum id quidem monitu arbitror fore, et si sit forsan parum honestum dictu, inueniri plerosque hac nostra tempestate, qui ita impudentes planeque effrontes sint, ut Cynicorum more, uel canum potius, quod id nomen sonat pro nihilo ducant palam, & in propatulo attrectare, & amplexari uxorem, quo nihil profecto fœdius esse potest probo, atque honesto homini. Vxorem quidē amplecti licet, sed quatenus lex in opere maritali, & sermonis arbitris, atque in occulto fiat. Nam agere in oculis, quod natura abdidit: & proferre palam quod pudor arguit, non sani esse hominis, nemo est qui sanus neget. Idcirco qui sanæ mentis sunt, ac modestiæ student, ea quæ natura occultauit, seorsum ab oculis hominum faciunt: dantque operam, ut id quam occultissime fiat, ne caninos illos philosophos uel canes ipsos potius imitari uideantur. Siquidem dicebant hi non debere quemquam pudere quicquid cum uxore prolis causa cōmittat propterea quod quicquid iustum est, id ipsum in circo, in foro, in uia publice, palamque honeste decenterque fieri posse. Vicit tamen (ut dicit Augustinus) pudor naturalis uanam errantemque sententiam. Nam etsi perhibent eum hoc aliquando gloriabundum fecisse Diogenē, ita putantem sectam suam nobiliorem futuram, si in hominum memoria insignis eius impudentia figeretur; postea tamen à Cynicis fieri cessatum est, plusque ualuit humanus pudor, ut erubescerent homines hominibus, quā improbus error, ut homines sine pudore canum similes fierent. Iste tamen id nescio quo pacto admirabile non negamus quod quum omnia recte facta in lucem soleāt exponi ut uideantur: hoc tamen recte factum sic homines appetere, ut omnes erubescant uideri, dum fiat. Quibus,

aspici quum liberi procreantur, quid inter se coniuges tractant, quandoquidem uxores ad hoc agendum, tanta celebritate ducuntur. Verum tamen quum agitur, unde liberi nascantur, nemo aliquem, nec quemquam [illegible] qui inde iam nati sunt, testem fieri patitur. Huius est ergo naturae id factum, ut si modicum ac lucem appetat animorum, ac tamen precibus conspectum fugiat oculorum. Quo circa legimus Lacedaemonios in ea re adeo magnam habuisse pudoris rationem, ut auctore Plutarcho, coniuges apud eos nunquam nisi noctu, & amoto lumine, miscerentur. Accedebat enim uir ad sponsam quadam cum ei [illegible] uerecundus, & timidus, ne quis etiam ex intimis se deprehenderet. At nostris temporibus, non solum lucernae fulgore iam tum & interdiu & sermone, & plerumque in conspectu filiorum sine ulla uerecundia [illegible] coniuges honesto fortasse animo, sed exemplo certe malo. Hiero Syracusanus Siciliae tyrannus (ut ferunt) coniugali uerecundiae tantum tribuit, ut etiam [illegible] cum uxore loqui: quare Epicharmo poetae comico multam grauissimam dedit, quod cum uxore effudisset [illegible] nescio quem lasciuum, & indignum matrimonii honestate. Verum quod ad pudoris attinet rationem, [illegible] huiusmodi coniuges multo impudentiores esse Elephantis: qui (ut perhibent) nunquam feminas in coitu sese deprehendi: quasi norint & ipsi, quam turpe sit coire in propatulo, ac [illegible] Sed & Cameli, quum libet coire, recessus & solitudines quaerunt, quo nemo facile possit propter [illegible] pastor accedere. Quin & in [illegible] identidem pudor coniunctus inesse natura uidetur, quae [illegible] in conspectu hominum no[illegible] & in latebris coeunt. Admoneantur itaque isti coniuges ab eiusmodi foeditatibus, quatenus eorum liberi nec [illegible] possint [illegible] ne [illegible] Coniuges [illegible] animi [illegible]

pudor Lace-
daemoniorum
in coniugio
[illegible]
auctore Plu-
tarcho

Hiero Sy-
racusanus

cameles
pudor
[illegible]
[illegible]

et propterea saepe contingit ut ab impudicis parentibus educentur liberi etiam impudici.

Scilicet expectes ut tradat mater honestos

Aut alios mores quam quos habet

Ut ait Satyricus poeta. Satis quidem constat, quale cuiusque fuerit puerilis educationis initium, tale quoque fore reliquum aetatis, quod sequitur. Cato propterea ille censor (ut legitur) praesente filio, non aliter ab omni uerborum obscoenitate erat solitus abstinere quam si sibi adfuisset uestalis uirgo, non filius. Idem quoque in censura M. Malium uirum clarissimum a senatu mouisse fertur, quod per lasciuiam repentino occursu uxori [illegible] molliter praesente filia fuisset tangendo, et osculando blanditus. Et ne id solis Catonibus detur, quasi proprium ac domesticũ & gentile institutum, idem & in caeteris quoque Romanis licet intueri, quibus tantam ubique uerecundiam erga liberos fuisse comperimus, ut publico more cum parentibus ob pudorem audiendi nunquam puberes filii lauarentur. Hoc idem & Plato ille sapientissimus adeo praecipuum adiudicauit fore in matrimoniis, ut publice moneret decere parentes liberis suis non multum auri, sed plurimum pudoris relinquere: qui non esse nisi in tenera aetate consistit. Et propterea studiosius ac in primis pudor eiusmodi procurandus est, quando quidem ad discendam turpitudinem, & impudentiam, nescio quo pacto, ab ipsis pene incunabulis absque magistro, duce natura omnes dociles sumus, quatenus multo faciliori negocio omnes perdiscamus uitia, quam uirtutes. Nam et si pueri quae fieri, quae etiam magis obseruanda sunt, non adhuc plane norint propter immaturitatem aetatis discernere nequitiam: tamen tenaciter haeret semel in animis suis illa pestilens, quae obtecta aliquandiu, ubi per aetatem licebit, in frugem non lineam zizania & auenae steriles infra ubertate pullulet. Retinenda est ergo a parentibus huius generis uerecundia omnino ut sua

ato Censo

ditas matrimonii, simulq; liberorum instituendorum diligentia ubiq; teneatur. Qualis autem sit seruandus modus in occultandis obscoenis, ipsa nobis natura absque ullo duce, aut doctore praestabit. Haec enim in formatione nostri corporis (ut Cicero asserit) magnam pene ipsius uidetur habuisse pudoris rationem: quippe quae formam nostram, reliquamq; figuram in qua esset species honesta, eam posuit in promptu: partes uero corporis ad naturae necessitatem datas, quae aspectum essent habiturae deformem, eas abdidit in occulto. Sed o mores nostri temporis, quando tanta est iuuentutis nostrae impudentia, ut iam quae natura abdiderit palam profes tatur: ideo nihil plus pudoris esse uidetur hominibus, quam bestiis: quam modo hos nihil pudeat ex consutis formis panno sicut e inter inguina prominentibus, effigiem penem assumere, ut uideantur pudenda ipsa forme maiora esse duplo quam fuerint a natura tributa. Vide quam longe a nostris nunc iuuenibus abscessit pudor, ut ultro afficiant & dici & uideri impudentes. Sed iam ad propositum redeamus, et quoniam de liberorum institutione incidit hic sua sponte relatio, subinde aliquid de educandis ingenue liberis obiter afferamus.

De tempestiua institutione: et liberali educatione filiorum. Cap. XII.

VBI ergo primo corporis pater fuerit, curare parentes debet, quod fieri potest, ac per aetatem licet, ut ingenue, & liberaliter instituantur, atque efficiantur ab annis teneris, & ingenua educatione, & praeclara eruditione optime morati, & in iis disciplinis probe instructi, in quibus puerilis aetas ad humanitatem consueuit impensius informari. Quorum alterum haud difficile consequi poterimus si eos ipsos pueros opportune nutrimus, similiq; modeste in eo lubrico aetatis studentibus

à quolibet flagitio, et ab omni, uel minima foedita-
te deterrere; et longe ab improborum consuetudine se-
gregare: et suis moribus, atque exemplis domesti-
cis, quae facile aetas imitatur, allicere blande ad stu-
dia, et ardenter ad uirtutes accendere. Alterum ue-
ro eo duntaxat studio effici commode potest, si pue-
ri mature optimis, praestantissimisque praeceptoribus
instituendi tradantur; ut honestis moribus, et bonis si-
mul artibus pariter imbuantur: quia plurimum re-
fert, à quo potissimum doctore tradantur. Adolescunt
enim pueri, ut parentum, ita & praeceptorum saepe si-
miles. Quod adeo uerum est, ut iam sit illud uulgo iac-
tatum prouerbii loco, ex eruditione, & moribus disci-
puli de doctoris uita, atque de literis iudicium fieri. Non
enim apud antiquos, auctore Cicerone erant diuisi do-
ctores literarum et morum sed eadem schola fuerat et
recte faciendi, & bene dicendi magistra. Iidemque et uiuen-
di qui et dicendi praeceptores. Nam illa talis aetas admo-
dum habetur, inertia stultitiae & mendacii plena, et prop-
terea tam plane indiga parentum ac domesticorum custo-
diae quam doctorum ac magistrorum disciplinae. Super
omnia ergo parentibus procurandum est, ut suis opti-
mis praeceptoribus tempestiue puerorum mores for-
mentur. Difficile enim ubi dura effecta fuerint ingenia
postea molliuntur sed quoniam sunt tenera facile, ac par-
uo negotio conciliamus ea ad recti, et honesti amorem,
atque sicut udam argillam, et mollissimam ceram, pro no-
stro fingimus, ac formamus arbitrio. Siquidem omnes
à pueritia dociles imbuendis natura sumus, honestis, atque
ac turpibus et ad quemuis habitum, & ad quamuis di-
sciplinam facile sequaces. Dixit enim beatus Hierony-
mus. Sicut aqua in areola digitum sequitur praeceden-
tem, ita aetas mollis, et tenera, in utramque partem flexi-
bilis est, et quocunque duxeris, trahitur. Accedit etiam
quod nihil solet tenacius haerere animo, quam quod primo

genis, et quod (ut aiunt) cum lacte nutricis epotauerint. Et ideo tum maxime expedit & formare mores et rebus optimis assuescere. Nam postquam obriguit animi ingenium, uel indulgentia parentum, aut consuetudine praua ab ineunte aetate fuerit deprauatum, haud facile effici poterit, ut puer uel bonum, quod tunc primo traditur, curet discere, uel malum, quod iam à principio imbiberit possit obliuisci. Sed nouum fieri dolium, aut ollam recens, quo semel imbutum fuerit disciplina eam quasi odorem bonum malumue diutissime retinebit. Vnde & celebratur praeclarum illud prouerbium. Ægre reprehendis, quod sinis consuescere. Egregie quoque & Plato. Quale, inquit, cuiusque fuerit educationis initium, talia ferè etiam quae sequuntur. Sed nec discipulus eius Aristoteles in eo quicquam à praeceptore dissentire uoluit. Non parum, inquit, sed plurimum, immo totum refert, hoc uel illo modo statim ab adolescentia consuescere. Quocirca dicere ipse solebat: parentes qui recte liberos erudiendos curassent, longe honorabiliores censendos his, qui solum genuissent: quod hi uiuendi tantummodo, illi etiam bene, beateque uiuendi auctores fuissent. Vnde nobilissima Atheniensium ciuitas olim eloquentiae morum, legumque magistra, quum reliquae ciuitates Graeciae communi lege filios ad praestanda parentibus alimenta compelleret, ipsa sola statuit eos duntaxat ita ali oportere, qui liberos suos disciplinis studiis erudiendos curassent. A teneris ergo, iuxta illud, assuescere multum est. Et aliud prouerbium dicit: Adolescens, iuxta uiam suam, etiam quum senuerit non recedet ab ea. Prou. 22. Nihil profecto tenacius nobis haeret quam quod pueri addiscimus. Et ideo Ieremias Bonum est inquit uiro, quum portauerit iugum ab adolescentia sua. Thren. 3. Id autem adeo uerum est quod scilicet educationis disciplina factae mores, ut satis constet propter plus ualere in tota educatione omnem quam naturam. Nec sine causa impudentes, & improbi liberi nisi quos

tales culpa parentum, & uitio educationis effecerit; quod e-
tiam non debita tantummodo spes, sed etiam egregia at-
q; praeclara quaedam indoles maritorum improbitate fre-
quenter hebescit. Propterea legitur de Catonis filio ta-
lem eum fuisse, ut sedulitas, industria diligentiaq; patris
effecerat. Educatio ergo ea est, quae inserit tenellis ani-
mis tenella etiam (ut ita dicā) plantaria, quae adulta post-
modum simul cum aetate fructus aut suaues aut aspe-
ros iuxta insitionem genus ferunt. Ad idem etiam multū
facere uidentur patriae mores, nam quā quisque urbe na-
scitur ac educatur, illius idem cultoris ingenium plerun-
q; refert. Sicut enim soli saepe uitio frumentum in auenā,
loliumq; degenerat: sic et praeclara ingenia uitio patriae
saepius obscurantur, & indolem peruertunt bonam ne ta-
lis euadat, qualis ab initio apparebat. Verum quia non
facile ab omnibus mutari patria potest, nec fortasse ex-
pedit, eligatur saltem e multis commodissimus gymnasi-
ū locus, ubi sub doctissimis praeceptoribus erudiendus
sit filius. Qui quidem locus tam ex natura soli, quā ex
consuetudine ciuium sit & ingenuis moribus, et liberali-
bus disciplinis maxime idoneus; & non impudicitiae, fa-
ctionum, & amorum plenus ut in plerisq; ciuitatibus es-
se uidemus, quarum nominibus parco, ne huic nostro
Patauino gymnasio toto orbe celeberrimo applaudere
uelle uideamur: quod his potissimum uitiis careat, & ui-
rtutibus illis abundet.

Quae faciant ad cultam educationem libe-rorum. Cap. XIII.

SVbiūde uero (ut ad propositū reuertamur) eas
uel imprimis arbitror parentum partes esse, ut libe-
ros suos non tam facultate diuites, aut literis eru-
ditos faciant, quam probos: atq; in omnibus christianae
pietatis consiliis, atq; praeceptis institutos: quae est opis

ma hæreditas, & omni censu præstantior. Primo ergo expedit in prima ætate puerorum animis insinuare persuasionem: ut credant spiritus inuisibiles ubique nobis præsto esse, atque omnium nostrorum actionum cogitationumque conscios: et ex his alios bonos, alios malos. Bonos delectari sanctitate, pudicitia, et ueritate, et ad quæ nos semper instigant: è contrario autem malos spiritus delectari fraudibus, mendacijs, impudicitia, furtis, cædibus & eiusmodi uitijs & peccatis: ad quæ nunquam cessant die noctuque uigilantes & dormientes impellere, instigantes nos omni fraude ad libidinem, et ad omnes turpitudines, ut peccantes secum trahant in æternam damnationem. Insuper excitandi sunt ad studia religionis, et ad placita orthodoxæ fidei, atque ut discant timere Deum, gaudere turpitudinis, homines uitium, amare uirtutem et à quacunque sorde uel minima, tanquam ab insequente uipera fugere. Et similiter curandum ut & de miraculis, & sanctorum uita ac de pœnis pariter reproborum, per eam religionem imbibant credulitatem. Quod quum semel sine per eam ætatem fuerit in tenellis eorum mentibus infixum, effluere postmodum nunquam facile poterit. Præterea assuefaciendi sunt benigne salutare, comiter appellare, leniter respondere, maiores natu reuereri, non se æqualibus præferre, cum inferioribus humanissime uersari: amare bonos malos uitare, nemini iniuriam facere, & si sibi ab alijs inferantur patienter sufferre; omnibus denique quantum licet, et beniuolos, et faciles sese præstare. Similiter compellendi sunt ne cui detrahant, neque cuiquam maledicant. Prohibendique maxime ne assuescant sermonibus mendacijs, imprecationibus, execrationibus, iuramentis, blasphemiis. Insuper prohibendi ne ludant alea, tesseris, q[illegible] interfint ludimagistro. Reticendæ interim fabellæ, et nugæ aniles, quibus imbecilla ætas facile capitur, et præsertim si quid in se contineant, uel occulte, uel manifeste ne quidem, uel si sub[illegible] aliquid obscœni, quod est pur

rorū puellarumq; ingeniis maxime pestiferā. Ne turpē nam q; quod ē dictu, aut loquendi licētia paulatim assuescat tenera aetas delectetur turpibus. Interdicēdū ē etiā ipsis, ne aut la scinas comoedias aut actus quoslibet inspiciāt impudicos. Prouidendū quoq; ne nimio mero, aut delicatioribus ci bis indulgeāt, dū dominatur in corpus superfluitate liborū & cū corpore una & animum ipse tradiderit. Unum pueris primario interdicēdū penitus putauit, quid esset addere ad malignū. Cōpertū est siquidē impuberes si plurimo cibo somnoq; utantur, hebetiores fieri atq; rudes, propterea ad omnia honesta studia tardiores. At q post haec omnia id magis atq; magis obseruare ē parentes oportet, ne filii contrahant incestuo quodā amore, aut cōsuetudine impudicorū. Hinc profecto tā bona, q̄ mala cōsulta liberorū mo uetusti e fonte defluūt. Nā cōsuetudo prauitatis, sic ut & rerū inde facile emanat: quae ubi processu tēporis in ualuerit, consilijs magnis atq; tanto impetu fertur, ut ne queat postmodū ulla aliqua disciplina cohiberi. Admissū pec co ad hanc iniquitatē pueri, usq; in captiuitatē adducti, in spem fornicationis preceptū possideantur: ut reliquo uitae tempore, cum quouiq; is illis fuerit, absq; timore, & pudo re perfici. Itemq; in colubre coacti, à parentibus quas si manu ipsa ducēdi sint ad consuetudinē preci, & in ui ta uirtutis & ipsorū in proposito continentiae firmandi; ne postea et ipsi, absq; eo, q; prodant unā filiorū peccata quo q; ipsorū puniti sint: ut Heli quō dā summus sacerdos quē legimus, propterea q; male filios castigasset, repente e sua cathedra, ac dira morte unà cū filiis eadē die male infeliciter q; perisse. Sed sicut parētes male educātes liberos suos grauissime puniuntur, ita e cōuerso, q filios bene moratos reddunt multū apud Deū ex sua educatione merēt. Unde Paulus, Mulier inquit seducta in praeuaricatione fuit, saluabitur autē per filiorū generationē, si manserint in fide, dilectione, & sanctificatione cū sobrietate. Saluabitur ergo non ut quidam male interpretantur, in uirtute mali

1 Reg. 4.

1 Tim. 2.

intelligo quod in gignendo sit salus, quia non ad habitum est matrimonium, sed ad ueniam [illegible]. Si nupserit uirgo, non peccauit. Et ibidem. Ego autem uobis parco. Item Dico autem innuptis, et uiduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut et ego. Quid est ergo mulier salvabitur nisi quod [illegible] per fidem et dilectionem [illegible] uel iuxta aliam interpretationem filios, genuerit, qui postea [illegible] a parente [illegible] in fide Christi, in dilectione Dei, et proximi, in sanctificatione [illegible] in baptismate cum sobrietate aduersus intemperantiam uitiorum. Salus est ergo non tantum in [illegible] sed et in matrimonio, quando uel [illegible] uel generantur et instituuntur recte liberi. Quibus bene educandi sunt pueri cum omni sanctitate, et praesertim ut diligant castitatem. Nam nihil sane in uita perniciosius, quam a teneris assuescere libidinibus et scortis. Laudat Germanos Caesar in suis commentariis, quod apud eos [illegible] intra annum [illegible] foeminae notitiam habuisse in turpissimis haberetur. At quod nostro aeuo non intra uigesimum sed et decimum [illegible] parentum pueri sciant ac exerceant turpius, quam [illegible] sentire natura possit. Vigilent ergo in his parentes, et adnitantur omni studio pueros educare pudicos et omni genere uitiorum illesos. Hoc est sane charis pignoribus in posterum prospicere et futurae familiae [illegible]. Ceterum ut [illegible] aliquid aetati [illegible] honestis, ac liberalibus non sunt ocio [illegible] membra honesto aliquo opere exercenda, [illegible] palaestra, arcus [illegible] et id genus alia. Nec [illegible] robustiores [illegible] et non [illegible] studia literarum. Sed nec [illegible] exemplis [illegible] Quia et [illegible] legibus [illegible] uel in [illegible] uenando [illegible] ac 1 Cor. 7.

frigendo, algendo, aestuandoque currere solebit. Nihil enim peius esse censebant quam pueros desidia ocioque torpescere. Hic autem arbitror expedire ut pueri illis potissimum lusibus, ac laboribus exerceantur, qui neque illiberales sint, neque multum perniciosi, sed tales, ut meditationes et exercitationes appareant eorum, quae ab his serio postmodum sint agendae, et qui ad robur, et sanitatem atque faciant, non autem ad inanem tantum alacritatem, et lusum. Puerorum siquidem maxime proprium est ludere, unde Cicero, At pueri inquit etiam quum cessant, exercitatione aliqua ludicra delectantur.

Quod non tam plagis, et uerberibus, quàm admonitionibus, atque exemplis pueri sint instituendi. Cap. XIIII.

IN tenera quidem aetate (ut dixi) liberi primum com mentis quibusdam tenellis, ac seruilis etiam mordum lusibus, à quocunque specie mali detinendi fuerint: postmodum effecti grandiusculi non tam plagis, ac uerberibus, quàm exemplis, ac piis admonitionibus ad honesta studiorum à parentibus, quàm etiam à praeceptoribus inducendi. Ii enim magis sensuos decet hoc praecipue ingenuos, qui nunc laudibus nunc obiurgationibus et interdum crebro aemulatione aequalium, excitandi sunt ad splendorem, gloriamque uirtutum. Ideo Troe denus philosophus asserebat adhibendum esse necessario pueris pudorem, et laudis studium, tanquam equis calcar, et frenum. Constat enim adolescentes liberaliter educatos, et ingenuos magis laudis honore, et aemulatione uirtutum proficere quàm praeceptis, ac nutibus, uerecundia et admonitionibus magis quàm plagis. Usque adeo et quos saepe tormenta non uicerint, uincat aemulatio, et pudor. Non eo inficias in instituendis recte liberis, et uerberibus quoque interdum utendum esse, si condicio

alioqui

alioqui mollius uideatur; ne forte interim puer educetur, & adolescat lasciuior, & effrenes, ferantur(que) ad o(mn)es iniurias postea promiores. Verum id ita puto & oportere, & moderate esse faciendum, ut non in ultione(m), sed ad castigationem a parentibus seu praeceptoribus factum esse uideatur. Nam quemadmodum monitis, & adhortationibus (ut dicebam) excitantur quidam ad honestatem, ita flagris, ac uerberibus absterrentur plerique à turpibus. Condonanda uero quaedam interdum sunt adolescentiae, atque ad quaedam etiam conniuendum, quae nō sint ob admodum turpia, quaedam autem omnino castiganda, & acri animaduersione plectenda: sicut melius conducere adolescentium moribus uidebitur. Sed interea ubi id fit, iram clementem potius quam grauem suscipere parentes decet; atque omnino rigorem hostilis iracundiae, lenitate ac mansuetudine patria temperare. Scitū est illud comicum uerbum, Pro peccato magno paululum supplicii satis est patri. Sed neque ulla tā acerba patris obiurgatio esse debet ut quaedam etiam paterni affectus nō habeat impressa uestigia. Atqui uero tum demum scias castigationem, ac institutionem tuam liberis tuis prodesse posse si uacet maculis, & pudore careat. Quod fit si illud quod in filiis castigas, non ipse prius commiseris: & quod uerbis obiurgas, contrariis subinde moribus nō suadeas. Nam (ut ait ille,)

Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
Quum facias peiora senex?
Et alibi
Plurima sunt Fuscine & fama digna sinistra,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus,
Quae monstrant ipsi pueris, traduntque parentes.

Corripitur itaque apud comicum poetam Chremes à fratre acriter his uerbis. Adeon hoc indignum tibi uidetur, filius adolescens si habet unam concubinam, nī uxorem ducit? Nihil pudet? Quo ore eum obiurgabis? Scite

atque perinde quidem etiam pater ille Vergilianus ad filium. Disce inquit puer uirtutem ex me, fortunã ex aliis, Nullum profecto in ea aetate proponi potest pueris exēplum probabilius ad imitandum, quàm parentes. Quamobrē fit saepe effingere solent liberi ingenium, ac mores, et gestus parentum, ut possint illi ipsi parentes mores suos, ac expressam imaginem uitae pristinae in suis rursum filiis agnoscere. Familiis siquidem est à summa natura ad imitandum dicta, factaq; eorum, quos maxime diligimus, ac obseruamus. Unde fit, ut perraro liberi à disciplina parentum degenerent. Quo circa (ut ait Cicero) solent adolescentes quorum patres, aut maiores aliqua gloria praestiterunt, in eodem fere genere laudis uersari: & ad eorum consuetudinem, moremq; doceri: aemularique ipsos, atque plerumque etiam excellerent. Q. Mutius, P. F. filius in iure ciuili, P. Africanus, P. filius in re militari. Quidam etiam ad eas laudes, quas à parentibus acceperunt addunt aliquam suam, ut hic idem Africanus eloquentia accumulauit bellicam gloriam. Idem fecit & Thimotheus Cononis filius, qui quum belli laude non fuerit inferior patre, ad eam laudem & doctrinae, & ingenii gloriã adiecit. Sed quis ignorat nostro quoque saeculo reperiri plurimos homines, qui parentibus, maioribusq; suis, aut pares, aut excelsiores fuerint. Parentibus ergo prouidendum est, si recte liberos suos institui uelint, ut tales sese exhibeant, quales eos ipsos euadere cupiunt: & quales effici eos omni studio, atque impensa laborant.

Pueros, pro ingenio quemque suo, honestis studiis, officiisq; tradendos. Cap. XV.

CONsiderandum insuper à parentibus, ac diligenter quidem examinandum, quo quisque filiorum suorum sit natus ingenio, ac quid aduersis auspiciis, & haud (ut aiunt) Minerua aggredi temere moliatur

tur. Neque enim permittendum est, ut adolescentes diutius scholis ludisque literarum inutiliter conterant, nisi eorum ingenia ad studia literarum idonea esse videamus. Et nihil ideo is ubi se arte non addiscunt, ubi habeantur pro literatis. Ludus equidem literarum ut hic docentium, aut falso dicens est maxime aut maxime letalis. Ita nunquam est neque natura ut hominem pro certo ornaret, nisi moneret artis quodpiam aliud sibi de, quod illa prius in pergamena illic natum, hic medicinae usum gerit. Et eadem multo satius fecisset docens de ludo literario, qui quos non erudit, infatuat, & quorum mores in melius non format, eos ipsos in peius corrumpit, depravatque quam male tractos. Nihil credite nihil peius quam assiduos in gymnasiis, aut in scholis literarum versari & nihil percipere disciplinae, ut ait alio nes ad ipsum iudicium. Quare multo satius est, ut si quis indoctus ac tardus natura extiterit, eum tempestive ab legere vocandi & eum familiae ac rusticae vitae tradere; aut aliis occupare negociis, amicisque suis sodalitio commendare; aut ipsum ... collocare. Infinita sunt pene studia, ad quae puer ex parentis aedibus, aut ex literario ludo, nullo negocio est transferri commode possit; in quibus honestius versabitur aliquid agendo quam in scholis nihil addiscendo homo. In eo itaque sicut aetatis applicandus est puer ad ea officia sive studia, ad quae natura propensior quisque est, atque magis idoneus; modo illa utilia atque honesta sint, fortunaeque, & generi, & moribus patriae, atque etiam his generationi conveniant. In hac enim consultatione non ad arbitrium quidem parentum, sed ad suam ipsius cuiusque naturam omnis vitae ratio revocanda est, ut consistere id sibi perpetuo possit, quod semel de tota illa constituenda recte sancteque laudabiliterque propositum.

Plus momenti esse in educatione liberos quam in natura. Cap. XVI.

NIhilo ferè maiorem facultatem, nec minus efficacem ratio est ad recte alendum hominem bene instituti, quàm feliciter nasci. Quo circa tali rerum educationẽ in ea re Plato arbitratus est, ut forsitan hominem bene educatum, ac recte institutum euadere in diuinum quoddam animal contra uero male educatum, improbe degenerare in feram, & atrocissimam bestiam. Quantopere autem cõsentaneum rationi sit, quod asserimus, educationem scilicet plus afferre momenti moribus hominum quàm naturam, Lycurgus ille Spartanorum legum lator, suis duobus aperte hoc figmento monstrauit. Nam geminos ex eisdem parentibus genitos catulos suscipiens dissimillibus educari moribus curauit; alterum namque, patinis, lumbisque dissoluerat, alterum uero indagine, & assiduis uenationum laboribus exercuerat. Ille effectus est helluo praeter modum ignauissimus, hic uero cõtra uenator sagacissimus, acer promptus, ac omnium uelocissimus. His rebus sic praeparatis accitis iussit Lacedaemonios, qui quidem frequenter certo loco conuenissent, Lycurgus surgens ita eloqui coepit. Ad parandam uirtutem uiri Lacedaemonii ingens est momentum disciplina, consuetudo, educatio, uitaeque institutio, quae quàm uerum sit modo tam exploratissimum non tantum uerbis sed re ipsa, & ex hoc unico exemplo reddam. Ac praeparatos statim catulos in praesentiam adduci iubet: qui simul a domesticis ducerent in mediam concionem, quandam ollam & leporem ibidem in medio statui mandasset, ambo repente alter in leporem, alter uero in ollam, uno quidem impetu sed animo diuerso feruntur. Quum uero quid nam sibi uellet, & quamobrem eos sic canicos ostentasset, Lacedaemonii tacite inter se quaererent dicit. Certe inquit, quod uidistis uiri Lacedaemonii ut discatis liberos uestros exactius uel ignauos uel strenuos, et male quoniam utrunque in manu nostra est, & nõ in natura cuiusque, ut plerique sibi falso persuadent. Ambo hi canes, quos

uidelicet eisdem orti sunt parentibus, & ex una eadem in stirpe geniti. Sed tamen ut uidetis, propter consuetudinem uitae diuersam dispares mores, dispariaque studia sunt secuti: et alter lubens, alter uenator euaserit. Diuersos ergo & sic inter se dissidentes effecit diuersa educatio, non natura, et tales sunt non quia sic geniti, sed quia sic educati. Haec ille quidem et praeclare disseruit, et prudentissime excogitauit. Videtur hoc confirmare id quod legitur de Milone, qui uitulum, quem assueuit ferre puer, et taurum iam factum, quum et ipse adoleuisset, humeris [illegible] tantum ualet exercitatio a pueritia, uel ad animi, uel ad corporis robur, & ad institutionem uitae faciendam. Omnes ergo qualescunque sumus, plus sane educationi et institutioni quam genituræ debemus: atque tales liberos habet sibi quisque, qualis disciplina educationis effecit. Vnde eleganter Beatus Augustinus, Quod liberi nascuntur, inquit, fortuitum est: quod uiuunt felicitatis: at quod bene instituantur, prudentiae. Haec ille, quae maxime uera sunt. Similis proculdubio uidetur esse in instituendis recte animis hominum, quae fit in sculpendis formis simulachrorum. Nam sicut marmor parium sculpendo simulachro materia optima est, & maxime idonea: tamen signum non erit, nisi formam aliquam ei industria sculptoris affingat. Sic et homo natura quidem nascitur capax ad formam optimam sibi suscipiendam, sed hanc non habebit, nisi eam institutio maiorum seu parentis induxerit. Verum quia de re uxoria, & de educandis atque instituendis liberis etiam antehac a multis & copiose & ornate dictum est: nos hinc in hoc celeri epilogo contenti, his omissis in comparationem quandam profecti, aliquid dicamus, quod est nostrae huius praesentis lucubrationis peculiare, & proprium.

Anceps quaestio utrum in adulterio perpetrando uxor an maritus magis peccet. Cap. XVII.

1.Cor.7 SEd quaestionem nonnulli disceptare atque inter se contendere plerumque solent, peccet ne gravius uxor moecha an maritus adulter: de hac ipsa quaestione pro quibusdam contentiosis potius differendum putavi & subinde pro re breviter expeditius prosequi, quod mihi statueram faciendum. In hac enim re diversi diversa sentiunt, & pro stomacho quisque suo diiudicat: sed nisi bus praesentis sententiis (ut cognoscere possum) nota quaestio isto utroque simili aliter alij utuntur. Sunt quidam, qui gravius peccare virum quam uxorem omnino confirment; vel ex eo, quod lex maiorem semper virtutem in viro, quam in foemina exigere videatur: vel quod ita comparatum est natura, ut fortitudinis virum tam proprium, ac peculiare bonum virorum sit, quam modestia proprium ac peculiare bonum mulierum: & proinde in crimine adulterii ex ea ratione dicunt multo flagitiosius peccare marem quam foeminam. Hae namque propter inconstantiam, ac fragilitatem, & mollitiem ad libidinem natura sunt proclives: at illi pro constantia et virili fortitudine natura ad obsistendum venereis firmiores. Huic porro favere videtur beatus Augustinus sic scribens. Indignantur mariti (inquit) si audierint adulteros viros pendere similes poenas adulteris foeminis: quum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere foeminas. Haec ille. Qui vero ex diverso repugnant, ut in suis apophthegmatis vir doctissimus Marcus Marullus civis noster clarissimus videtur affirmare, mulierem adulteram maioris criminis ream faciunt, quam virum incontinentem; tum quia uxor subdita viro sit, & ex eo legalibus vinculis astricta magis, quam maritus: tum altera ratione (ut de viro proxime diximus) quod scilicet nihil sit mulieri tam proprium quam pudor, & contra nihil tam alienum quam impudicitia: quae in uxoribus adeo damnabilis semper apud omnes gentes fuit, ut apud Romanos in adulterio deprehensas licuerit maritis necare: et apud Hebraeos praeciperetur huiusmodi dila

[illegible]. Et idcirco in epistolis Cassiodori legimus Theodoricum Gothorum regem increpasse quendam, his uerbis respondisse. Si genialis tori naufragium deprehensi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu [illegible] causam [illegible], ab eo, quod tibi constat [illegible] in se præcipitatum alienum, qui tibi pro amore pudicitiæ [illegible] maritalis, non est leges calcare, sed condere. Hactenus ille secundum humanas leges. At christiana pietas mitius agendum censuit, quæ ab adulterium marito his quidem occidendi uxorem tollit, sed licite repudiare permittit. Vult tamen ut cœlebs uiuat, nec commiscere post repudium alteri patitur, quam forte reconciliari sibi. Legitur autem in [illegible] patrum decretis, patronum esse turpitudinis, ac lenonem, quicunque celat, aut dissimulat uxorem adulteram, atque cum semel deprehensa continuerit habitare. Quod est intelligendum quidem non resipuerit et persisterit in impudicitia sua. Est etiam tertia opinio eorum qui negant esse in crimine differentiam, aut distinctionem ullam faciendam, sed et [illegible] dicam, et flagitium par esse dicente lege. Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius et adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui morte moriatur, et mœchus, et adultera. Hæc sententia ut æquior pluribus placet. Ego autem quum parum sciam, aut possim nihil, nolimque præcipitare sententiam, adhuc anceps permaneo, nec illis concedo, nec ab his, nec ab illis plane dissentio; uidetur tamen hæc ultima opinio magis æqua, et consentanea rationi, ac plus honestatis, atque firmamenti habere. Nam et in decretis patrum legitur, uirum et uxorem ad paria iudicari: nec uiro licere, quod mulieri [illegible]. Nam etsi Moses aliis rebus [illegible] præesse mulieri dicatque esse caput eius, et in [illegible], et in soluendo debito copulæ maritalis Leuit. 20. Deut. 22.

omnino sunt pares. Quam ob rem Apostolus in eo diligens nihil differre & sibi inuicem quo iure subiectos esse confirmat dicens. Vir debitum reddat uxori, et similiter uxor uiro, quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed uir: et e contrario, uir nō habet potestatem sui corporis sed mulier. Ex quo satis patet per hæc nec mulierem alii uiro quàm suo, nec uirum alii mulieri, quàm suæ cōmunicare sese posse: quum æquo iure alter alteri sit subiectus. Hinc est q̄ Romani sponsam introducētes iubebāt de more sponso recipienti hæc uerba dicere. Vbi tu Caius, ego Caia. Quibus sane uerbis significabātur se habere alterum alteri dominium & pari iure censeri. Quasi uellēt his uerbis inferre, Sicut tu dominus, et ego domina tu mei, et ego tui: pariq; et ex æquo cultio est pudicitiæ utriq;. Non diuersum ab his sensit Quintilianus perclarissimus rhetor, Si turpis inquit, dominæ cōsuetudo cum seruo: turpis & domino consuetudo cum ancilla. In matrimoniis siquidem multa hæc uidentur esse, ut in eis, quæ ad pudicitiam matrimonii spectant, tantum quisq; exigat, quantum præstat, pariq; seruetur in ea parte utrinq; regula, & si alioqui potior uideatur auctoritas uiri. Si quis autem forte dicat mulierem ex eo fœdius facere, q̄ uiro alienum partum supponat pro suo, Idem plane & de uiro dici potest, qui & ipse pari fraude genitum à se fœtum quem alere debuerat, clam alis suum esse hunc alienum fallēs alteri uiro alendum pro suo. Quare sicut maritus ad cauendū hoc malum abstinere posset impura pellice: ita et uxor eodem modo uitare posset hoc malum si caueret ut ex mœcho non concipiat. Quod obseruasse Iuliam Augusti Cæsaris filiam, & Agrippæ uxorem tradunt: quæ a conscio flagitii aliquando per iocum familiariter interrogata: quonam modo, quum tot mœchos pateretur, et ita magno potestatē sui corporis faceret tam similes Agrippæ liberos procreasset, lepide respōdit. Nunquam nisi naui plena, tollo

I Cor. 7

aeqiorem tamen nunquam sensi quã genus utero adu ultero maritos solitum. Honestam scilicet matronam quæ & tam strenue cauere dicitur ubi, & tam prudentiæ consultiore suo nouerat pudori. Quid q olim in repudii negocio idem iuris erat uxoribus, quod maritis, et si id postmodum uelut lus progressu sui. Ipsamõc uti ipsi sibi neque iter uiam, patitur. Nam Beatus Hieronymus, ut legitur apud sententiarum magistrum libro quarto & distinctione xxxv. affirmat quicquid præceptum est uiris de dimittenda uxore ex causa fornicationis: redundare idem ad feminas, ac minime æquum uideri iudicari mulierem adulteram dimittendam à marito, & uirum mœchum retinendum ab uxore. Ex quibus uerbis ostenditur, q pari iure fornicationis causa possit etiam uxor à marito recedere si uelit, & eum deserere, et suum adulterii facere æquo iure, sicut maritus uxorem. Verum quũ ex tot rationibus hinc se undecunq distrahi mihi adhuc constare satis nequeat quid sequar, minime censui par esse hic meum iudicium interponere, et de tam ancipiti quæstione me admodũ incertum temere quicquã pro certo dicere. Quamobrem per me in quam quisq uelit sententiam pedibus abeat, nihil resisto, dummodo in eo mecum conueniat, per magnum esse utrinq flagitium, et hoc & illud graue et atrocium peccatum. Quid n. scelestius, quàm distrahere carnem suam in partes, quæ per connubii fœdera una fuerat? & ipsum male discerpere coniugium, quod Deus ideo inseparabili fidei nexu constituerat, ut ea insolubili connexione indiuiduæ unitatem, Christi scilicet & ecclesiæ, mystice præsignaret? Quo circa quicunq adulteratur, siue maritus, siue uxor sit à lege domini recedit, & grauissime peccat, & grauissime puniendus, dicente Apostolo q Fornicatores ac mol- 1 Cor. 6.
les & adulteri regnum Dei non possidebunt.

Iniquum esse expostulare pudicitiam ab uxore quàm nolit maritus præstare. Cap. XVIII.

Hic mihi quæso respondeat quisquis inuiolatum cō
iugalis pudicitiæ candorem pro nihilo ducit, &
fœdare matrimonialem torum meretriciis sor-
dibus, & incesta libidine nō ueretur: quo iure hæc, quæ
ue ratione exposcat sibi fidem ab uxore seruari quam
uiolat ipse prior? Mutua profecto esse debet coniugum
charitas, & fides fide mutua persoluenda. Nulla est enim
tam perditi pudoris adultera, quæ non hanc fere impu
dicitiæ suæ causam prætendat, referre se scilicet in co
iniuriam marito non facere; nec dictum (ut ait comi-
cus) sed responsum. Nam tunc putat uxor ulcisci sese
magnifice, quum par pari reddat: quoniam iustum ui-
detur esse idem pati, quod quisque alteri fecit. Propte-
rea legimus Clytemnestram indigne ferentem Agamem
nonem uirum suum cum Chryseide puella barbara de-
lectari, cum Ægistho sese quoque oblectasse, & ut illum
fœde peccare, sic eam mœcho fœde peccatum. Quis-
cunque ergo fidelem sibi uxorem cupit, fidelem & ip-
sum sese uxori præstet, necesse est. Vir enim (ut eleganti-
ter in suis institutionibus Quintilianus asserit) qui alie-
ni matrimonii non est abstinens, sui quoque non est cu-
stos: quando (quod uulgo dicitur) qui fundum alie-
num arat, suum interea incultum deserat necesse est. Et
enim hæc inter se mutua connexa sunt, maritum qui in cor-
rumpendis alienis uxoribus occupatus est, uacare pro-
priæ uxori non posse. Nam sicut qui non sinunt seruos
palam comedere, & bibere, docent eos ingurgitare clan-
culum, ita qui non communicant iocos, & lusus cum
uxoribus suis, ut hæ quoque extraneos accersant ma-
riti; & aliunde quærant ab alienis, quæ sibi debeban-
tur à propriis uiris solatia. Seruanda itaq; (ut dixi) fides
mutua, & ut maritus in officio uxorem contineat, eum
pudorem præstare debet, quem poscit ipse sibi, & quem
paria iura leges habent. Summa inquit Vulpianus hæc con
stitutionis æquitas est, ut quisque patiatur idem ius sibi dici.

quod ipse aliis duxerit. Prima quidē lex in matrimoniis (ut docet Aristoteles) est ut uir pudice sese habeat ad uxorem & ab aliena cesset, quo nec ipse quoq; iniuriam patiatur. Maximum profecto honorem castitatis habet nisi sibi à uiro pudica mulier, si conspiciat eum fidelem sibi nec de ulla alia muliere semper cogitantem. Nam tanto studiosius curabit uxor omni officio sese praestare uiro, quanto sese magis cognouerit ab eo fideliter ac pudice diligi. At modo contra inepte quidam faciunt, qui omnia sibi permittunt, & si quid humanum uxori forte euenerit, continuo irati (ut aiunt) commiscentes fremunt irascuntur, et ferre non possunt. Peruerse quidē, ac nimis seuere et atroces sese in illas iudices exhibere, & in seipsos tā indulgentes esse. Cōmendatur in hoc genere laudis ab Homero, & ab aliis poetis Vlysses, qui à Circe Atlantis filia omniū mulierū pulcherrima nullis potuit neque blanditiis, neq; promissis flecti, ut abnegaret Penelopem uxoris affectu, dicēs, Nihil sibi dulcius, atq; speciosius uideri posse uxore sua aspera & oculis. Proinde quod ipse uxori praestiterat, idem merito sibi quoq; ab uxore repensum est, quae expectando fessa annis à fide matrimonii & à multis infestantibus procis, nunquam defecit. Laudatur similiter apud Romanos Drusus Germanicus, qui usum ueneris absentem, praeterquā intra coniugis charitatem perpetuo circumscripserit. Quo clarior uxor eius Antonia amorem mariti egregia fide compensans, post illius obitum adhuc forma & aetate florens, ac diuitiis praepotens nouas subire deinde nuptias tam quā noluit: contubernium & Liuiae socrus suae cubiculi quod ad uiuit habuit pro coniugio. Celebratur quoq; à literis posteris insignis amor coniugalis Iuliae Pompeii Magni, quae nō minore effluxisse creditur ā dolore Pompei continentia, qui nulli unq; post eius nuptias mulieri se commiserit. Sed & Caio Vibenius à prima adolescentia continenter uixerat, ut quam Antistiam accepit

uxorem, nullam mulierem unquam cognouisse fertur: et
postea in bellum profectus Munatium, ex familiaribus
suis intimum, iuxta se semper cubare uoluit in suae pudi
citiae testimonium, quam in discessu uxori se promiserat
seruaturum: qua scilicet ratione uxorem quoque suo exē
plo fidem reddi absenti sibi nõ immerito sperabat. Non
putaui hic Christianorum nostrorum exempla referen
da esse, quum nec uere Christianus sit habendus, qui nõ
idem praestet legis praecepto, quod ethnici quidam prae
stiterunt solo amore pudicitiae. Iniquum ergo profecto mul
tũ, si quis existimat suo sibi licere alienas cõtrectare uxo
res, et non idem licere putet & aliis eisdem legibus con
trectare suam. Iniqua, & impudens admodum, quoniã
est hominis, qui ab aliis pati quod in alios & ipse fecerit,
indignatur. Vulgare dictum: Ab alio expectes alteri qđ
Math. 7 feceris. Vulgatius quoque illud seruatoris nostri uerbum,
In qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur uobis.
Atque id diuino solet plerumque prouenire iudicio, ut
quae quis inique fecerit, eadem & ipse iuste postea patia
tur: & qualis in alium fuerit, tales sentiat & in se alios. Sit
autem nobis in his, quae dicimus, exemplo Dauidis adul
terium: quod unius militis sui uxori intulerat, quomodo
2 Reg. 12. post diuino iudicio fuerit uindicatum. Nam is a filio Abs
salone, multo iniquius quam ab alieno, in uxoribus suis
pati coactus est quod ipse in alterius uxore patrarat. Im
2 Reg. 16. probus enim filius concubuit cum patris eo ipso loco, quo
ipse Bersabeam prius corruperat, sub papilione ad id tento
rio non minus turpiter quam sordide, in conspectu populi
publice palamque incestuosissimo polluit adulterio. No
uit & hanc aequitatem ultionis antea iustissimus uir Iob,
qui hanc sibi uelut aequam adulterii uindictam precat
tus est, si quando in mulieris flagitium prolapsus fuis
set. Si deceptum est inquit cor meum super muliere, et
si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum alterius sit
uxor mea, & super illam incuruentur alii. Hoc enim ne

fus est, & iniquitas maxima, & ignis deuorans, & omnia eradicans genimina. Hactenus Iob, nos quae reliqua sunt prosequamur.

Non esse quicquam uxori meretricem praeponendum propter formam. Cap. XIX.

QVidnam est (ut te interim alloquar homo turpissime) quod ad alienorum sordidum in thalamum Dei, et proximi tantopere declinasti? Fare quaeso, quid est quod quum ad euitandam fornicationem uxorem bonam esse ducendam non tamen uerearis post ductam uxorem nunc multo foedius peccare adulter, quam peccaras sine uxore antea fornicator? Quid enim est aliud profiteri matrimonium, quam renunciare fornicationibus turpibus, adulteriis, et ab omnibus impudicitiis abstinere & esse unica uxore contentum? Quidnam tibi lupanaria turpiter praestare in ea re amplius possunt, quam tua domus eidem honeste non possit? Non est sane quod lustra thalamo praeferas: modo uelis ut par est uti honesto & naturali usu ueneris, et non intemperanter abuti in turpissimo concubitu fornicantium. Si quidem haec, quam tu tanti facis meretrix, formosa est, sicut & uxor tua quam contemnis, Mirum quod tibi impudica, et scelesta meretrix, pudica et honesta uxore plus placeat. Formam, inquis, amo, blanditias, illecebras artem. Tam noxie decepit his fraudibus diabolus, atque his pene nequiter te alligauit dolis. Sed quid tu quaeso uxorem accepisti deformem, si te tantopere muliebris forma delectabat, ut praeter hanc nihil quicquam magis in feminis admirandum putares? Fateor haec in meretrice solent in primis quaeri: at uxor honestate magis atque simplicitate matronali placere debet marito, quam formosa adultera forma, blanditiis uel aut illecebris ac fraudibus meretriciis. Nihil profecto in feminis tam deforme, ac contemptibile uideri debet,

quàm impudicitiæ turpitudo. Homini siquidem mali fieri minime dari uitio debet, esse, quod nati est: siue ob torto naso uel limis oculis, uel labio porrecto, uel breuis, aut mutila fuerunt, quod quidem natura, non suaq; culpa contingit. At qui uetustissimo muliebri uero fuisse præceptis animum, & honestis ingenijq; moribus excoluisse sese, non facit. Illud certe pluris faciendum est, quam forma aut ulla corporis cultus, atque ita in uxore quam illum lenocinium pulchritudinis quærendum. Vana quidem est hæc querela & indigna uiro probo: qui & uiri & constanti animo esse debet: & nullo pacto quam semel probauerit uxoris formam, mutata subinde sententia reprobare. Vxor quidem quæcunque obtigit, placere debet marito: & forma illius uideri, quæcunque sit, bona: ut de pomario dici solet: quod suum cuique potest uideri optimum: iuxta prouerbium illud. Tua te delectat me mea. At forte nescis, mulierem pulchram, & inuentu, & custodiri semper fuisse difficile? Nequam quidem tutum est, quod in precio est, aut quod multis placet: & id quod totius populi uoce suspicitur. Inde fit, ut multo minori sollicitudine uxor deformis habeatur, quam formosa seruatur: adeo rara est concordia formæ, & pudicitiæ. Plurimas quidem insignis forma corporis fecit adulteras, castam uero nullam. Hic in loco liceret enumerare infinita pene exempla illorum, quibus amatoriæ mala formositas quidem constat, & quos quotidianis casibus edocemur. Quare parum facienda est mulieris pulchritudo: quia duo quidem foris tantummodo nitet, intus uero foeditatis, atque eo etiam plena sit. Extat Salomonis prouerbium. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Spectandum qui-

Prou. 11. dem in uxore non quod uulgus oculis stupet, & quod bonum tantum sit in oculis spectantium, sed multo magis quod solidum, & æquale sit bonum. Diogenes philosophus speciosam mulierem contemplans dicebat esse

E per cloacam aedificatum. Nec minus scite qui hunc eundem sepulchrum appellitauerit dealbatum, pictum siquidem extrinsecus, intrinsecus uero sordens cadaueribus mortuorum.

Quae forma sit in uxore probanda. Cap. XX.

AT qui si te tantopere elegantia formae, & muliebris pulchritudo delectat, quid tantum in superficie de sola oculis iucunda pectus, & mentis oculo introspice & illa interior uenustas, ac secretior animi species ad imaginem Dei facta ad aeternam illam pulchritudinem meditandam te commoueat: ut inde discas mortalium amare caducum illum, atque fugacem decorem qui ut est ad tempus datus, ita non nisi ad tempus conciliat amicitiam. Magnus error profecto, ac caecitas miserabilis, hominem auctum animi illius caelestis negligere pulchritudinem, & facie [illegible] temporibus. Transferendus siquidem est omnis affectus ad illum animi decorem, cui omnis corporeus nitor, si conferatur, fumus est, & umbra, inanisque pictura: atque considerandus ille decor interior quo, si nobis contingeret, nihil esse posset in uxore iucundius, aut amabilius: atque quod magis allicit, excitetque maritum ad castum, atque pudicum amorem. Illicium sane est amoris certissimum, probi, & pudici mores. Quid autem sit potissimum in uxore optandum, Seneca his uersibus [illegible] optime nobis magica grauitate demonstrat. Probitas, fides, castigati mores, pudor. Placeant marito, sola haec perpetuo manent. Subiecta nulli, mentis, atque animi bona. Florem decoris singuli carpunt dies. Conuenit cum hac sententia dictum illud [illegible] ita ad amicam scribentis. Stat nil gratius esse

decore est bonitas. Celebratur etiam merito a nostris hi
storicis Christianis in hoc genere laudis praestantissimũ
responsum Petronii Bellincionis, ducis olim Foroiulii
ensis praestantissimi. Hic quum uxorem ante principatũ
illiberali admodum aspectu duxisset, nunquam adduci
potuit ut ea ipsa etiam suae deformitatis conscia precan
te, ut se repudiata alteram duceret uxorem, in coniuge di
cens, non formam probari oportere. Mores ergo sunt
qui decorent, atque exornent uxorem non gemmae, & orna
menta & fucus, atque illi ipsi sunt qui maiori cedãt
laudi omnino quam forma, aut aetas, siue ullus corporis
cultus. Scriptum est enim in sacris literis à nostris phi
losophis, Fallax gratia, et uana est pulchritudo, mulier ti
Prou. 31. mens Deum ipsa laudabitur. Non est ergo quod tu tan
topere corporis speciem admireris & coles ut propter
eam animi cultum, quae uera est pulchritudo, contem
nas. Stoici namque dicere solebant nullos pulchros esse
nisi sapientes. Siquidem existimari id de uxore aequum
est, quod & de optimo oratore: qui neglectis pigmen
tis, & theatrali plausu, magis mouet auditores rebus
ipsis quam inanibus uerbis, & facundia orationis, sic &
uxor sane non cultu nitida, et monilibus compta, sed
ipsa sua pudicitia debet marito placere. Abunde ergo

formosa censenda est: quae morata est; quae pudica,
quae supplex, quae sobria, quae denique modesta. Haec
sit profecto quae sit uxor amabilis: et dum sic amatur,
ut per pulchra uideatur amanti necesse est quicquid alii
interim appareat. Nam iuxta Theocriti sententiam, amãti
pulchra uidentur etiam ea, quae pulchra non sunt. Nõ
enim tam naturalis forma aspectum decorum reddit, quã
ipsius inspectantis affectus. Affectum autem inducere ni
hil aeque solet, atque pudicitia: usque adeo ut licet spectatis
sima sit uxor, si tamen suspecta impudicitiae fuerit, ma
rito ipsa sua uehementer sordeat. Quo circa satis com
pertum est, egregie cordatos ad amandas uxores ma

gis a

plus excitat pudicitia, quam forma; quae & suspecta haberi saepe solet, & semper fere superba. Vnde poeta (Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.) Quam ob rem si aequi & iusti mariti esse voluerimus, corporis formae animorum pulchritudinem praeferemus. Laudare etiam hic equidem consueui quorundam populorum in mercandis equis consuetudinem, qui ne possint decipi formarum [illegible] opertos eos sibi coniungi permittunt; pluris faciendum esse castitatis probitatem, quam formam, & usum ipsius, quam decorem, quem ideo occultari uolunt, ne iniuria dum mercentur, decori aspectu periclitetur [illegible] probitatis. Et ii, qui [illegible] caeteraque formam tantum in uxore uolunt, similis est puero, qui in ludo literarum positus, magis literis speculetur: uel illi, qui in tempore uerno plus amoenitate florum, quam in autumno ubertate fructuum delectantur. Vxor itaque uel speciosa, uel deformis aequo animo ferenda est, modo sit pudica, & possit [illegible] ad usum [illegible] [illegible] ad explendam libidinem, quaecunque forma uxor fuerit, pulchra satis ac formosa. Exploratum est [illegible] [illegible] uxor [illegible] esse [illegible] gratissimam, nec ullum [illegible] quod sitim leuet. Darius Persarum rex negauit se unquam bibisse suauius, quam in fuga, cum aquam bibisset turbidam limo & foedam cadaueribus; [illegible] sitiens ardebat. Quod si alii [illegible] a maritis [illegible] uxoribus [illegible] pulchriores, non id tam oculorum iudicio, quam diabolica [illegible] solet euenire. Consueuit enim malum daemonium [illegible] & illicito amori sese immiscere, atque efficere [illegible] ut ea uideatur turpium formosa, quae foeda est, & contra [illegible] amatoribus [illegible] [illegible]. [illegible] quosdam [illegible] daemonum maleficiis, & nescio quo [illegible] speciis [illegible] thalamis deperire [illegible] & ardere foedissimas meretrices, quae uxoribus suis absque ullo dis-

bio forma ipsa corporis longe inferiores sint; & defor-mibus iudicio caeterorum.

Quam perniciosum sit maritum suspicionem pellicis inijcere uel re uel amore uxori. Cap. XXI.

Dellirat, ac plane desipit maritus quicunque non intelligit, quo errore ducatur, quantoque in periculo sit: quotque ex eo, & domi, & foris sibi hostes comparet, qui in eiusmodi incontinentiae lubrico lutoque uersatur: & si id minime timet. At qui sane magnum est fortium hostem habet utrinque et domi. Siquidem periculosus est sibi amor, & domesticae fraudes uxoris: foris uero odium insidiaeque, uel mariti laesi uel amatoris. & corriualium. Neque contemnendas, quas dixerim uxoris fraudes pertimescendas esse libentius ut fremit tragicus uates.

Tam cruentas feminas stimulat dolor.
Quam pellicis tantum pellici & nuptiae dolent,
Ut Scylla & Charybdis Sicula torquens freta.
Minus sit timenda.
Nulla non melior fera,

Et reliqua, quae de hac ipsa re in ea tragoedia leguntur, simulque nefaria ab ipso poeta referuntur. Inde tibi la- ac tunc erunt parata haec mala omnia: cum uidelicet uxore dissensiones, rixae, diuortia, diffidia, iurgia, & coniunctae tibi cum propinquis uero & affinibus, & ciuibus & uicinis discordiae & inimicitiae, ac etiam caedes. Addas hic etiam filiis (quod contra naturam est) odium atque contemptum cum contrarium liberorum, sicut de Progne legitur, quae in ultionem uiolati tori quum aliter nequiret sese ulcisci immaniter, regiae mensae eorum filium coctum apposuit uorandum patri. Quid commemorem incantationes, daemonum & pocula undique & quocunque modo ueneficia, quae maritis in eiusmodi suspicionibus ab uxoris mulieribus fo-

lent apparati: Amaræ ſiant mulieres, inquit Comicus, nec facile poſſunt hæc ferre. Nullus quidem maiori eſt dolori hac ſuſpicione mulier, nulla nobis acrior, nulla pernicioſior machinatio. Deianira pellicis ſuſpicione perculſa, dum inſano ſuo mederi ſperat amori, Herculem maritum medicata tunica perdidit. Cæſonia Caligulam Auguſti pronepotem amatorio poculo ultra à conſuetudine [illegible] amorare, dum amantem ſperat maritum facere, amentem reddidit. Haud diſpar exitus multis etiam noſtris [illegible] contingere ſæpius ſolet, ſed multæ ſibi conſciæ uxores ſuum tantum facinus metu & verecundia diſſimulant. Neque vero ſolæ uxores ſuſpicione pellicum id facere conſueuere, ſed etiam pellices ipſæ ſuſpicione uxorum. Semper enim ſuſpectum habent ueterem amorem; occultumque inſidiæ, ne quando reſipiſcant amatores ſui, & reconciliati ſibi uxoribus ipſæ deſerantur. Vtrinque ergo ex eo nihil infirmius [illegible], ut diu his euadere incolumis omnino non poſſis, quin aliquando opprimaris multis medicamentibus; & te aut hæc, aut illa ſuis conficiat, atque extinguat ueneficiis. Quid quod reperiuntur etiam uxores, quæ eouſque moleſte ferant ſe contemni, ut non tam conuocare ad ſe [illegible] poculo, quàm tollere cupiant maritos: uel ſe ſeſe ulciſcantur egregie: uel ſibi uiros alios poſtea obſequentiores per [illegible] poſſint nuptias copulare? Quàm uero id ferant moleſte, ac grauiter mulieres, Thebe nobiliſſima fœmina ſit nobis exemplo: quæ in ultionem pellicatus, Alexandrum Pheræum regem, uirum ſibi alioqui dilectiſſimum, propriis manibus interemit. Sed ne agam verboſius, quid eſt, quod domos, urbes, regna, & quicquid [illegible] ſolent tam ſæpe ſubuertit, quàm uxori pellicum monſtroſa, & pernicioſiſſima odia? & occultæ ſimultates coniugiorum? quæ incenduntur maxime, ac [illegible] ex ſuſpicione generantur? [illegible] itaq; eſt in primis, ac contaminatur illo pacto pudicitia con-

iugalis deinde omnis zelotypia, siue suspitio amorum me-
retricij procul ab uxorum mentibus amouenda: quę ubi
semel ex quauis leui occasione subierit animum haud fa-
cile sine aliqua macula penitus poterit ex earum pecto-
ra mentibus extirpari. Quo circa hic grauiter etiam ca-
stigandi sunt quidam qui de industria sibi sui quospiam
amores temere assimulant, quo uehementius, quasi per-
sonam [illegible] suspicionibus uxores: nec
animaduertunt infectam impendentes hominum praeter
id, quod peccant grauiter, ita maximum ultro discrimen sibi
ex ea falsa causa posse constari, sicut etiam ex uera. Amo-
uenda itaque procul a matrimoniis omnis suspicionum
inepte magis atque ab ineptis, & animaduertendum [illegible]
[illegible] marito penitus abstinendum, ut pote futurum
periculum, permittentibus. Quare pro certo
scias in eo esse tibi nihilo magis a culpa, quam a suspi-
tione culpae cauendum, quę quidem haud facile potest
culpa uacare, quam mariorum sępe malorum haec ipsa
suspitio causa sit. Quam ob rem ne te huius fidei pęni-
teat, esto uxore contentus: & delectare si sapis, uel in
primis domestica pace, ac pari semper ratione tam de [illegible]
istas falsas suspiciones [illegible] uera flagitia sectari. Bibe
prou. 5. (inquit sapiens) aquam de cisterna tua & fluenta putei tui:
& fastidias turbidas, & grauiolentes paludes meretri-
ciarum foeditatum, unde possis (ut se poeticis uerbis di-
mittam) plus haurire mali, quam ex te decerpere fructus.

De fide & charitate ac modestia quę habenda sit inter coniuges. Cap. XXII.

ADhortandi mihi sane sunt hoc ipso in loco coni-
uges, ut in matrimoniis sanciendo nihil potius,
aut operosius plane ducant, quam studium mutuę
charitatis ac fidei. Quod esse certe non potest, ubi aut
aperte adulterii crimen inuenitur, aut suspitio aliqua pera

egritudinis timetur. Nihil est n. à coniugali charitate magis alienum, quàm eius in quoquam suspicionem uel ioco, uel sermone maritalem commiscere. Nam qui amor, quae charitas esse potest uxoris ad uirum, aut uiri ad uxorem, si quod aequo iure inter se commune est, alius alteri surripere, alienareque? Item quid hoc est, contumelia non est? & quidem grauissima? Non enim magis ipsi sui iuris, quàm alterius esse debet coniunx, ut dicit Apostolus. Vir non habet potestatem sui corporis, sed uxor. Nam quae erit in matrimonio amicitia, cuius praecipua esse debet, si fides absoluitur, quae hosti etiam seruanda est, ne dum coniugi? Etenim inter omnia amicitiae foedera longe praecellit coniugalis fides, mutuaque & domestica consuetudo coniugum christianorum, quibus haec omnia communia sunt, siue corporis, siue animi bona siue fortunae fuerint. Siquidem matrimonii uinculum ita fortunas fortunis, ita corpus corpori, ita animum animo connectit, confunditque, ut duo dicantur esse in carnem unam, sicut in sacris literis legitur, et quemadmodum Pythagoras diffiniuit esse ueram amicitiam, duo corpora in anima una. Magnus Gen.1.
quidem debetur honor parentibus, pro opera dante liberis, ingens concessus fratribus. Sincera beneuolentia amicis, at uxoribus fides in primis, & subinde haec firmat omnia. Adeo namque superat coniugalis charitas omnia foedera, & artissima quaeque uincula, ut omnes omnis uis necessitudinis affectus, ut hoc meminisse (sicut in eisdem literis uidi) relinquere possit homo patrem, & matrem & sorores, & adhaerere uxori. Quod sanè di Gen.2.
ctum tantum, & tam arctam consuetudinem prae se fert ut quid expressius dici, aut quid magis ad coniunctionem animorum, corporumque attinere possit non uideo.
Quantum uero diligenda sit uxor, ita docet nos pene Ephe.5.
in uerbis apostolus. Viri inquit, diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Quae dilectio maxima extitit, atque suprema. Neque enim quisquam maior

rem charitatem habere potest (ut ait dominus) quàm ut
Ioan. 15. animam suam exponat pro amicis suis, Tu ergo ex consilio Apostoli eandem debes charitatem, atque dilectionem uxori, quam exhibuit servator noster ecclesiae, qua nulla excogitari maior potest, ut scilicet pro fide, & salute uxoris te totum exponas, paratus etiam ultro si sit opus, impendere ut fecit ipse pro ecclesiae salute. Dilige ergo uxorem ut decet, & non scortum, neque servam, nil debes, & cuius es post Deum quicquid es totus. Neque enim si defecerit in ea decor pristinus, & decor iuuentutis propterea contemnenda est, sed eo plus honoris & amoris illi ipsi impendendum, & quod deest corpori, animi est charitate pensandum. Quanto autem honore & precio esse debeat dilectio & concordia coniugalis, ex his quae in Ecclesiastici uolumine referuntur, ut pla
Eccle. 25. ne liquet. In tribus inquit Ecclesiasticus placitum est spiritui meo quae sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum: Amor proximorum: Vir & mulier bene consentientes.

De nimio amore quorundam erga proprias uxores. Cap. XXIII.

SEd quoniam iam satis dictum arbitror, quomodo à Christianis hominibus uxores amandae sint, ac simul quàm grauiter delinquant, qui amorem, quem uxoribus debent, impiè & foede ad meretrices conuertunt: superest modo ut breuiter de immoderato etiam quorundam amore dicamus, qui & si erga uxores proprias, & legitimus esse uidetur: tamen propter immodestiam, & ipse reprehensibilis est, & maxime fugiendus. Sunt enim qui adeo deperdite uxores amant suas, ut interim, dum eis omnia immodeste permittunt, sensim, & (quod turpius est) lenones efficiuntur uxorum, potius quàm mariti. In matrimoniis quidem sicut semper odium, ita & nimius

[illegible] importunis quandoq; [illegible], & amor est improbandus dum maritus q inducat seruitutē, & praepostere subijciat uxori maritum, atq; efficiat eum ex dño uile mancipium. Porro lege ac moribus gentium, naturaq; factum est, ut ubiq; uiri mulieribus praesint: quae est enim tam barbara [illegible] uiro eis sese summitteret? Aliter in [illegible] dñs in principio creationis dixit mulieri. In dolore paries filios, & sub uiri potestate eris, et ipse dñabitur tui. Vir igitur quā caput sit mulieris, agere eam debet nō tanquam [illegible] nec [illegible] sed principē. Praesidet is quidem uxori, et filiis nō ut seruis sed liberis [illegible] regere, at uxori aliquando summittere [illegible] sicut nō decet uirū effici seruum uxori, ita [illegible] uxorē [illegible] pro serua. Apud Persas, etsi habebantur regis serui, quaecunq; dignitate pollerent, [illegible] uxorē, q cōiugat, et consors regni [illegible] habetur esse, non regis serua. Sic itaq; oportet in societate matrimonii penes uirū authoritatē, penes uxorē honorē, ex aequo uero penes utrosq; amorē, concordiā, charitatē, mutuamq; dilectionē: ita ut uxor reuereatur maritū, ut dñm, amet ut fratrē, pareat ut maiori. Maritus uero uxorem regat ut subditā, honoret ut cōparē, cōsulat ut cōsortem, diligat ut sororē, utatur, fruatur denique ut uxore. Gen. 3.

Nō esse subijciendā uxorē ꝓpter sterilitatē. Ca. XXIII.

NOn decet ēt si qui forte uxorē sterilē sortitus sit, ita id ferre moleste, ut [illegible] aliunde liberos sibi [illegible] patitur, sed potius [illegible] tare debet nec id de habēdo liberos (ut Socrates sapienter admonuit) q de [illegible] potius cogitare. Non est enim q quis [illegible] quemadmodum [illegible] liberos: nec ut [illegible] officii [illegible]: ut oblitus se esse Christianū et Christianis legibus uiuere: q sine [illegible] phanis fecerunt in matrimoniis [illegible], [illegible], et pudicitiam q propagationem [illegible] in arbitrio, et in

uoluntate quidem nostri, quam est, alterum uero in solius Dei iussu & potestate consistit. Sicut ei humani faciendi non est, ut pauperibus donet, ita pari ratione non est cō mittendum adulterium, ut accumulet prolem. Vnde beatus Augustinus dicit, q sicut sanctius est mori fame, q idolothitis uesci, ita sanctius esse defungi sine liberis, q ex illicito coitu stirpem quaerere, quam diu e liquidē, et celi pere liberos, Dn̄s summus sit non uxoris, aut coniugis propterea moderate fecundum, atq; coelesti consilio id totum assistendum cui maxime nefarium est uelle repugnare. Sed & apud Romanos Corbilius quidam sua aetate senator illustris, eo q propter sterilitatem repudiasset uxorem habitus est infamis, maximeq; tum publice: tū potissimum affectus probro: quoniam & apud gētiles contra quicquam contra fidem matrimonii tam prolis quam uoluptatis causa, impudicitiam habebatur. Fides ergo in matrimonii fecunditati longe praestare debet, ac esse proli potior, ita ut non possit salua pietate uxor cōtemni, propter sterilitatem spurius, & loco eius haberi pelex propter foecunditatem.

Non abesse ab infoecundis nuptiis suum etiam commodum. Cap. XXV.

Habet suum etiam bonum sterilitas matrimonii licet spe posteritatis, & liberorum suaue caritate pone quae reddat uxorem mitem, morigeram atq; amabiliorem uiro. Vxor enim quam multis liberorū pignoribus non destituit, cum sibi placidis moribus & charitate maritum afficere atq; uendicare contendit. Contra uero quae foecunda est, gloria prolis elata insolentior effici solet ac saepe contemptui habere ob id maritum. Sed nec illud uideri debet paruum commodum sterilitatis, neq; in possidendis habendisq; q eiusmodi uiri nunquam palpant filios alienos pro suis, sicut nec suos: qui

nulli re certa illum explorata satis esse possit, aut plane certa nouis continentia, quemadmodum de Psyllis, & Celtis quidam perhibent. Non enim est nullus Medoacus, aut Pado siue Athesi, uel Mintio, aut ullo usquam fluminibus relatum, quod olim dictum fuisse de Rheno legimus: quem ferunt positos Celtarum infantulos in suas undas coniectos, si polluta esset matris pudicitia, tanquam inter partos, rapidis mox uorticibus absorbere solitum: adultos uero legitimos [illegible] receptos placido alueo sustinere: atque incolumes parentum manibus, eos tanquam e lubrico reddere, salutis infantis maternae pudicitiae testimonium perhibente. Psyllorum quoque genti in Lybia idem ferme experimentum legimus fuisse, quod Celtis in Gallia, discrimine licet diuerso. Moris enim his fuisse proditum statim infantes serpentibus obijcere: eoque indicio experiri coniugum pudicitiam: si serpentes eos ipsos suos, sicuti & parentes innocui fugerent. Aliam quoque morem superioris Lybiae populis in agnoscendis liberis tradit Aristoteles, quem sic nunc eiusdem causa referendum putaui. Dicit enim, quae esse apud illos, qui mulieres essent communes, certos tamen liberos parentes agnoscerent. Alebant namque eos infantes suos secundum diuersas similitudines, ut cuique similis quisque erat, inter se partiri solitos atque alere pro suis. Sunt enim mulieres in illis regionibus cum equae, boues, caeteraque in nostro coelo quarum ea fere natura est, ut similes genitoribus foetus reddant. Sed & aquila experimentum de filijs facit, si uera fides, an degeneres: quippe quae pullos suos, qui recipi aduersos solis radios acie oculorum perferre possint, nutrit, & educat pro suis: qui autem perferre nequeunt, ut nothos reijcit, atque contemnit. At qui modo nostris partubus eadem certior esse possit suae prolis indicium, qui quoses (uetus ita uulgi fert sermo) [illegible] liberum [illegible] natos.

Quam incerto patre sit: & degeneres esse solere illegitime nati. Cap. XXVI.

Verum si liberi, qui ex honestis, & legitimis nuptiis procreantur, pro certis haberi possunt: quanto incertiores censendi, qui extra matrimonium ex concubinis illegitime concepti domi fortasse pro filiis nutriuntur? Nam quid tu suscipiendae prolis gratia uxore relicta ingrederis ad extraneam, quid scis, an a te sit, an ab uxore sterilitas? Si a te ea culpa fuerit: quid acta agis? Otiosus quicquid agas moriere. & si filias meretrices ingenuerint, vel per suppositos partus, vel propinqui clanculum & aliunde ortum, putas potius hostem tibi, quam filium: quem tu postmodum velut simplex cornicula, credulus foveas, atque enutrias pro tuo. Hos nescies, quos (ut est in veteri proverbio iactatum) supponunt tibi catulos educas, qui effecti grandiores, ac postea, ut in bellum cuculum deglutiunt, & laniant. Expeditissimum reddit experientia (absit verbis invidia) eos fere, qui incestuose, aliove illegitimo modo nati sunt, flagitiosos, ac improbos evadere, atque semper ad omnem turpitudinem esse propensiores, quam qui & rite ex legitimo connubio generantur: & domi ingenua eruditione honeste a parentibus educantur. Nec mirum, ad semen quidem nata respondent. Hinc est, quod hi qui ita nascuntur, vel eo ipso, quod sic nati sunt, infames semper habeantur, quasi parentum similes evaserint, vel peiores, & iccirco, ut nihil ad ignominiam & probrum natis nec famam videant, nec ingredi curiam, cum caeteris, licet. Quin etiam in gloriosi, atque degeneres, nullum certum familiae nomen tenent: tantum obest, ut familiae ullam quam gloriam auxerit, propter quod videris posterum esse genuisse. Unde Pythagoras ille philosophus eiusmodi filios, qui non e matrimonio sacro, & incestuosis parentibus nati essent, in disciplinam suam admittere omnino renuebat. Dicebat enim quod ut sani, & firmi pedes, contortique naturae; quamvis manu mulceantur, & emoliantur tanquam tamen redigi ad rectum possunt: sic eos, qui parum nati

honeste, & parum ingenue educati sint: continere humanum spectaculum: hoc est talis forma quoque ministerii suo tam animo complecti: nec rectius unquam, aut liberis iustissime mentes attollere. Item quoque Elei, Pisaeique, apud quos Olympiorum spectacula solita sunt celebrari, non patiebantur illum ad illud certamen admitti, qui parentes, & stirpem generis sui honestam, & omni labe carentem docere non possent. Fertur propterea de Pomponio Laeto viro eruditissimo, qui cum esset Calaber natus, atque sua aetate fama percelebris, tamen pudore natalium (nam illegitime natus) penitus patriam, atque parentes quos claros haberet, quasi exul Romae perpetuo vixerit, ubi dissimulata cognatione & antiquato proprio nomine gentilium suorum in occulto semper habitavit: molesto plane ferens filium (ut aiunt) haberi, quam notham ac obscuris quam impudicis ac incertis parentibus natum. Vulgo autem nati censentur, quicunque ex pellice nascuntur, quasi nullus ei possit esse certus pater, cui mater sine certa matrimonii lege contigerit. Ideoque vetant leges publicae functiones eum esse cuiusquam patris legitimum haeredem, quem mater illegitime ex uno alieno concepit. Et propterea probe sancitum, ut ex ea hereditudine liberorum, non qui pater putatur filio notho succedat, sed tantum mater: quia ea solummodo certa sit mater habenda, quae peperit: pater uero omnino incertus: nec ideo ei magis haeres, quam populus. Extat non illepidum Diogenis dictum adversus adolescentem scelestum, et impudica matre natum. Nam quum is saxa in forum iaceret. Cave patri, inquit, ne ferias patrem, si populum simul eiusmodi populi filium censendum esse, quoniam de meretrice sit natus.

De legitimo haerede parando absque fornicatione. Cap. XXVII.

Sed esto quod quispiam ardenter exoptet sibi haeredem parare, nō est opus, propterea ut turpiter quicquam agat, aut cōtra legum precepta faciat. Satis prouisum est de haerede, modo habeat bene parta, quae relinquat. Est enim ex hac lege, unde sibi licite parare filios possit, aliquos, & decore & haeredes sine ullo peccato, obsequentiores procul dubio, atque etiam fortasse meliores, ij quos ita sibi [illegible], aut scortum concubina, aut meretrix contra leges naturae pepererit. Genueris ne filium, an elegeris: multum sane refert: nam qui gignitur, utcunque nisi qualiscunque fuerit habendus est: in eo fortasse naturalium uitiorum, ac abdominis magis quam ulli honestae rei studio: adoptatus uero quem ex cunctis eligas, & qui tam tibi leges praebeant contra, & bonae indolis, & electissimae spei sit necesse est: quoniam unusquisque sibi pro arbitrio suo, ex turba ingenuorum, non nisi indole, formaque praestantem deligit: qui sit integro corpore, ingenio facili, consuetudine, ac moribus usquequaque laudandus, atque ad unguem (ut aiunt) factus. Unde Ausonius Poeta de Nerua Augusto.

Nulla cui soboles, mutatur adoptio prolem.

Quam legisse iuuet, quam genuisse uelit.

Quam ob rem quemcunque tibi filium sic parauaeris, fortunatus sane multo, quam ex huiusmodi sordida genitura susceperit, quippe qui non ineffabile familiam [illegible], sed ornabit. Exempla innumerabilia prodita sunt fortunatae adoptionis. Iulius Caesar prole carens Augustum adoptatum filium Romani imperii fecit haeredem. Pari consilio & Augustus Tiberium. Hos secutus Hadrianus, & ipse imperator Romanorum, Pium adoptauit, & successorem regni constituit. Quid memorem belli fulmen Scipionem ex Aemilia in Corneliam familiam adoptione translatum? Quid permultos alios qui adoptiuas familias splendore sui nominis longe foeliciores, quam qui ex eisdem geniti fuerant, illustrarunt? Meliores sane fuissent sunt haere-

alios quos iudicio tuo tibi sic eligas, & quos, uelis nolis, habere cogaris. Friuola ergo ratio excusandae uxoris est prolis desiderium, quando tam facile absque adulterio & absque ulla foeditate, sibi quisque constituere possit pro arbitrio haeredem. Quid quod nulli desint possunt haeredes: nisi cui non est, quod relinquat? Celebratissimum est, quod uulgo dicitur, Acquirat fortuna, nunquam decrit, qui partis gaudeat. Attalus rex S.P.Q.R. sibi haeredem instituit. Horatius & Virgilius celeberrimi poetae haeredem scripsere Augustum. At quia non forte id probas, Vt libet alios ostendam, quos honestius laudabiliusque tibi facias haeredes: modo, ut uidemus uelle, nil ultra ex hoc tuo adulterio, quam heredem quaeritis. En tibi ex consanguineorum & amicorum numero quicunque uel si post mortis agendum censueris tibi absque ulla turba pauperum: ecce nostra collegia orphanorum, & pupillorum, & uiduarum quae uelis tibi elige, uel si plus placet, sit nisi omnia. At quid uero si audire beatum Hieronymum uelimus, nullam curam habebimus de haereditatis successione post nos: quum multo rectius haereditate, ut ipse scribit, dum uiuas, bene uel sanitati tuo labore parta, quàm in usus incertos cuiquam legare post obitum.

Vanam esse curam familiae propagandae. Cap. XXVIII.

QVid est praeterea quod tantopere de propaganda familia tibi elaborandum putes? quando nobis christianis spiritualiter propagari multo satius sit, quam carnaliter. Gala. 6. Nam iuxta illud Apostolorum dictum. Qui seminat in carne sua de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam aeternam. Quid ad nos quaeso ubi non erimus, etsi nulli post nos facti, qui nostrum nomen uel cognomen ferant, ac denique aliqui alii per successiones ad

posteritas? Vana profecto cura, & cassa sollicitudo restat quid si nominis post nos: tam quam uel multi sunt, qui absque ullo nostro negocio eodem plane nomine & cognomine quo nos dicantur: tam quam nomina huiusmodi atque cognomina in annos paucos antiquata penitus dilabuntur & intereunt, ut est in multis antiquis familiis uidere: quae quotidie deficiunt aliis subinde nouis aliisque pro eis accidere emergentibus. Et tu tamen [illegible] tanta sedulitas te propagare familiam per fas nefasque, molirique nihil uereris, ne dum tu obitum peruenisse haeredem paras, coheredes Christi esse desinas. Quid enim stultius esse potest, quam tam anxie de haerede curare, cui haereditatem post te relinquas tuam: & non potius prouidere de haereditate ipsi tibi qui propediem exutus cunctis his bonis egens rebus omnibus migraturus es ad ignotas regiones? Vetustum est uerbum. Omnes homines melius sibi esse malle quam alteri. At tu contrarium agis de aliis curas, ut bene post te sit eis: tu te interim negligis, ac nil prouides, ut bene quoque sit tibi, post mortem. Salus sane tuae [illegible] tibi est prouidere, quam haeredi, ac tibi, quam rebus quibus nullo potest pacto haeres quandoque deesse, uel dominus [illegible]. Nam res una aliam post aliam sortitur dominum, atque in sempiternum, ut nulla sit [illegible] deserta sine haerede domus. Vnde Horatius poeta.

Sic quia perpetuus nulli datur usus, & haeres.
Haeredem alterius, uelut unda superuenit undam.

Quam [illegible] plerique fuerint liberos genuisse. Cap. XXIX.

INsuper quid est quod debeas tam anxie, & tanto studio quoquomodo contra leges prolem tibi parare? quasi incommodum aliquod uel maximum sit, carere liberis: quum liceat, dum sic male tibi procedit, filios, & tollere, & educare pro filio, ac in filio habere

genuisti, qui aliquando magnum tibi perniciem inferat ac etiam caedem. Nam ex his quoque reperiuntur mali qui non sunt ueriti necem crudelemque parentum impias manus inferre. Dauid (ut à populo sanctissimo incipiam) uir iustus, pius & sanctus, cum Absalone filio de regno armis contendere coactus est. Senecharib pater in templo deorum suorum à filiis & regno eiecto periit. Mithridates, et ipse cum Pharnace filio de regno hostiliter decertauit, et obsessus in turri munitissima uenenum tandem hausit, ut sic uel morte hostiles manus, et inimicum filii saeuitiam posset euadere: quod quum parum faceret ad celeritatem mortis, à milite, à quo, ut adiuuaretur mori, petierat interemptus est. Nihilo Pharnace melior Darius aduersus Artaxerxem patrem suum Persarum regem sese habuit, quin immo tanto scelerator est habendus, quo obligatior patri fuerat, quam Pharnaces: et post quam illo patre tum rex factus esset. Auxit atrocitatem facti societas sceleris. Nam etenim sceleratum uideri poterat, si solus parricidium perpetrare statuisset, et non fecisset quinquaginta fratres assumptos in societatem facinoris quam in se habuit, et parricidas. O scelestum genus: omnes [illegible] in tanto populo solo, nemo [illegible], quem aut paterna maiestas, aut ueneranda senectus, aut indulgentia patris, à tanta immanitate deterreret. Sed auxilio diuino sic datum, ut internum occultum facinus deprehenderetur omnes parricidii poenas dederunt: et tamquam id parum foret ad ultionem tanti sceleris, coniuges quoque cum liberis ac omni spe posteritatis, ne quod uestigium tam scelesti generis extaret pariter necata sunt. Maximinus uero pater ubi se tam scelesti clerum filius esse, morbo ex dolore contracto, et ipse mortem obiit nihilo sane innocentior filio parricida. Sariaster quoque et ipse aduersus patrem suum Tigranem Armeniae regem impie cum parentis hostibus coniurauit. Sic et Romae proconsulis Bruti filii, qui cum Tarquinio rege, et parentem, et patriam prodere

molitur, deprehensum iudicio patris publice securi percussus est. Pollicitas successit Thesmaro scelus aduersus patrem suum Philemonem Orthomenidenum regem: qui quum studiosus plebis esset, filii proditione a patribus in curia discerptus est, & in frustra concisus inde [illegible] plebe [illegible]. Verum concepta suspitione plebis in curiam irrumpens a Thesmaro occisi regis filio conspirationis conscio eo commento repressa est: quod diceret patrem suum supra mortalem speciem ad [illegible] montem magna uelocitate delatum, atque iam [illegible] factum [illegible]. Credidit ei imperita multitudo nihil tale mali suspicata de filio, ac [illegible] quem iam deum factum opinabantur in coelis uiuere. [illegible] & ipse in paternum hostem [illegible] fuit, & impius in parentem: is namque beneuolentia Alexandri quem [illegible] amabat, in Darium Persarum regem, patrem suum insidias fecisset. Darius comperto scelere proditori filio caput iussit abscidi. At quanto infoelicius euenit Orodi Parthorum regi, qui a filio Phraate insidias [illegible] euadere non potuit, quin aconito filii fraude parato necaretur. Quid de Ioue quem Gentiles uti hominum, deorumque regem summa ueneratione celebrant: nonne si uera sunt, quae de eo referuntur, Saturnum patrem regno expulit: idque fortasse Coeli, aui sui paterni iniuriam, quem antea ab ipso filio Saturno pari impietate non priuatum tantum regno, sed etiam & genitalibus truncatum poetae cecinerunt. Quid nec Alexander quoque magnus ab eiusmodi suspicione immunis fuit, qui per [illegible] aperuit parricidam eadem in quaestione nihil fortasse eius uel conscios [illegible]. [illegible] breui tempore [illegible] patrem, quum orbem pene omnem suo subiugasset imperio, & Augusti quoque nomen iam sibi sua potestate comparasset, patrem demum quod parum [illegible] esset in spoliandis [illegible] rerum, ut maius suis obsequentem

imperii

impensis occidi mandauit. Sed ut ad Romanos iterum reuocem. Fuit & Albinus, quum Augustus diceretur, per insidias uictus, uel (ut dicunt quidam) duorum filiorum proelijs, & a militibus caesus. C. Toranius proscripti patris latebras, aetatem, insuper & notas corporis, quibus dignosci posset, centurionibus indicauit: a quibus filij indicio repertus mox est mactatus. Marius filium deprehensum in parricidio, cognita causa, culleo fluuio cedi tantum poena damnauit. Idem euenit Darij alterius regis filio, qui accepta proditione cogitatus de filij crimine aduocauit in consilium Caesarem Aug. qui comperto scelere iure rei quaerendam, quo uideretur patri, edixit: alienum mitissimo genere poenae contentum esse debere parentem in filio adolescente impulso fraude in id sceleris potius quam consilio. Leges siquidem Romanae culleos serpentes, simias in parricidas statuerunt: nec tamen poterant tanti supplicij metu ab impijs filiorum manibus parentes eripere. Scribit Annaeus Seneca Claudium Augustum plures intra quinquennium culleo insuisse, quam omnibus saeculis antea insutos fuissent: adeo pessimo loco paterna pietas fuerat ea tempestate, ut pene quam plures fere culleos, quam cruces uideres: id est plures filios impios in parentes, quam seruos inobsequentes in dominos. Herodes quoque (ut narrat regressus in Iudaeam) accusatus a filijs, Romam ad causam dicendam profectus coactus est: qui absolutus tandem, atque in patriam remissus, simulata aliquandiu cum filijs concordia, sese tamen ab ultione continuit: sed ut erat immanis, atque atrocissimi ingenij, Aristobulum denique atque Alexandrum adhuc adolescentes & doctos literarum, quippe qui Romae apud Caes. Aug. fuerint educati (quum iam inte putaretur) ambos laqueo suffocauit. Nec multo serius Demetrius: qui (ut meminit Seuerinus Boetius) eadem immanitate furens, duos, & ipse filios parricidij suspectos interemit: dumque familiam in [illegible] debacchatur, obsessus filij exemplis,

desperansq; posse alter melius [illegible] cadere, sua sese manu infoelicissimus pater occidit. Tradunt etiã Massinissam, cuius imperio tota quondam Africa paruit, adeo parum fisum esse liberis, ut corporis sui custodiã, amotis inde filiis, canibus commendarit, quos ad id ale uerat ferocissimos. Tantum abierat ut prudens is senex liberis fideret, ut multo fideliores existimaret canes sibi fore quã filios. Maximianus uero Diocletiani imperatoris collega, quum depositis imperii insignibus priuatus uiueret, à Maxentio filio in urbe Roma tyrannidem exercente expulsus, ad Constantinum imperatorem supplex confugere coactus est. Cosdroes uero Persarum rex quum ab Heraclio imperatore tertio profligatus, desperatis rebus ad Ctesiphontem aufugisset, tãdem quia nõ potuit [illegible] ab Heraclio hoste interimi, à Siroe filio est interfectus: quòd sibi praeter aequi [illegible] fratrem natu minorẽ in successione regni praetulisset. Non minus infoeliciter & si magis prospere res successere, Arthus Britanniae dux (ut ad Christianos quoque nostros descendam) Modredum filium molientem sibi insidias, deinde palam oppugnãtẽ acri praelio superauit & occidit. Henricus quoque quartus Romanorum imperator in Henricum filium, [illegible] magnorum [illegible] ducit, eumq; praelio superatũ, ac captum perpetua custodia damnauit: ubi miserabiliter mori coactus est. Sed & Federicus secundus Ro. imperator Panormi Manfredi filii nothi dolo necatus fuisse perhibetur. Idem Franciscus Estensis (ut & de recentioribus dicamus) Actio parenti praestitit. Nam iratus quod sibi nouercam induxisset, Ferraria paterna urbe potitus eum in carcere mori coegit: & si paulo post ipse quoque in ultionem parricidii digne ac merito & ditione, & uita priuatus fuerit. Nostra aetate Paiazites Turcarum rex Mahometis filius à Selino filio regno pulsus est: & ab eodẽ oẽs fratres cum uniuersa stirpe crudelissime interempti. Celebratur etiam in recentioribus historiis Friderici Fo-

stari Venetorum ducis, in hac eadem re infoelicitas: qui flagitiosum filium, postquam aegre cum aliquandiu perpessus esset, affectum saepe supplicio carceris, tortumque eculeo; tandem propter parricidii suspicionem perpetuo exilio damnavit. Sed quid attinet regum tantummodo, & principum commemorare miserias? quasi privatorum huiusmodi & quotidiana exempla desint, quae hic à nobis apposite referantur? Quae nam civitas est, quod oppidum, qui vicus, quae denique vicinia ubi parentū quotidie aerumnae non audiantur? Hic enim illic patrem caede verberat, ille conviciis & maledictis lacessit, ille pertrahit ad iudicium, cōtrahit, spoliat, abnegat, dedignatur. Aliquis rem absumit alea: quidam meretricibus, alius denique aliis modis absorbet, & exinanit miseri patris sacellum. At quia haec notissima privatim cuilibet nostrum sunt, & homines publice notos recensere odiosum est: obscuros vero & incognitos iterum [illegible] non putavi expedire ut eiusmodi nomina hic palam in exemplum cunctis mortalibus adducerem: alioqui retulissem hic illustris cuiusdam viri nostri impium, & miserabile parricidium: & caedē à filio nostro illatā crudelissime: sed quia facinus notum est, ac nimis atrox memoratu, metuēda est merito invidia, si scriptis tradidero. Quo autem tempore haec scribebā allatum est Bassani, quod est Venetiae oppidū patrē suum senem, quā flexis genibus more supplicātis ad filii iaceret pedes, & pro dono vitā exposceret, ab ipso filio multis vulneribus interēptum. His etiā ferme diebus Patavii de nostro quodā, quē simili furore patrē suū Venetū patricium occidisse, publice supplicio sumptū est: atque in frustra divisa membra resecta sunt, in exēplum ad urbis portas extra moenia [illegible]. Quid? quod ne filiae quidem à praedictis parricidiis immunes extiterunt? Prodidit Nisum Scylla, Minoem Ariadna, Oetā Medea. Multo etiam immanius Tullia Servii Tullii Romanorum regis filia, quae ut Tarquinium regem salutaret, supra cruentū patris cadaver carpento

bendae transcēdit, et de paterna nece maerio regi gra-
tulatus est. Augustus Cæsar filias suas sibi maxime infe-
stas habuit, & Tiberio ex sua caerimonia succedere cō-
sueverat quas tandē quum tolerare non posset, à suo cō-
spectu perpetuo relegavit. Sed quid necesse coacervare ex-
empla poenae infelicitatis cuius omnia nullus erit
ad finē, nihil opus est verbis. Itaq; (ut semel finiam) in
tot tantisq; parentū malis haud immerito Euripidis Tro-
pi sententia à multis laudatur, qui homines carentes
liberis hoc uno infortunio dicebat esse fortunatos, atq; in
ea orbitate felices. Quo circa M. Aurelii Antonini hoc
uno solo dumtaxat facto legimus iudicatū fuisse infortu-
nium, q; Commodum filium degenerem, & paternam
virtutum hostem, cum maximo R. P. Romanae incom-
modo reliquerit imperii successorem. Idem quoque ve-
num fuisse Severo Septimio fœlicitatem creditum est,
modo Bassianum immanissimum omnium tanquam
genuisset. Sic & Priamus Troianorum rex felicissimus
omnium haberetur, si liberis semper caruisset: quorum
culpa Troia diruta, atq; incensa fuit: & ipse miserabili ex-
itu in caede interemptus. Quanto ergo melius, multo
nullos nasci liberos, q; hos ipsos ob suum summo maio-
rore inter aerumnas, & domesticas clades habere? Prae-
clare dixit Rufus declamator, nullo cōsilio filios pro-
creari, quum ex illis plus semper doloris, & moeroris cō-
piant, quàm voluptatis. Sed de hoc superius quarto
volumine libri pertractavimus, ubi multa dicebar, quae
hic merito desiderari potuissent. Ibi namq; &c, tantaeq;
curarum, atq; sollicitudines parentibus annumerantur, ut
constare cūctis possit, neminē esse de uxoris sterilitate plu-
rimū dolendum, neq; sobolem semper multis anxieta-
cum peccato parandam. Tantae ergo sollicitudines, &
aerumnae, quibus premuntur, qui liberos improbos ha-
bent considerentur eo, qui liberis carent, atq; abstineant
ab hoc infami studio sobolis neque comparandae

per se supplicium ipsum ab absterrendum satis non facit, absterreat metus, & incommodum inauditis calamitatis.

Maximam fieri a parentibus iniuriam nothis, qui infames sunt, & ab haereditate excluduntur. Cap. XXX.

DE his vero quid dicemus, qui legitima licet proles censendi sint, eam tamen ab alienis maioribus suis sese abstinent: sentientes ubi infeliciter tamen modo profugae monstrosam [illegible], & periculosa [illegible] sint [illegible]? Quid tu inde forte [illegible] [illegible] similibus: qui [illegible] [illegible] in [illegible] ipsum [illegible], familiam qui [illegible]. Tu liberis statim potes ex qua [illegible] & [illegible] hostium Perses, & Iugurtha: qui de adulterio nati; alter Macedoniae, alter Numidiae [illegible] legitimis haeredibus, regnum sibi malis artibus usurparunt. Quo circa & ipsi postmodum una cum familia regia hac de causa, translato in alios regno periere. Si tu quidem ex adulterio natos tollis, dedecus sane tibi paris non mediocre, illis vero & ignominiam etiam contumeliam. Quippe qui nominis culpam, quod sic nati sunt, infames sunt, & ab ordinibus omnibus et pote & publici honoris, et patrimonii expertes domo scilicet exclusi, & [illegible] [illegible] [illegible], inopia & dedecus. Quid quod multi etiam non egestatem gravius, quam probra natalium, & [illegible] [illegible] [illegible] ferunt usque adeo ut multo plures reperias, qui inopiae quamlibet gravis notam, et nihil minus probrum sibi obiici malint, quam natalium. Cuius rei [illegible] exemplum, et scitu dignum praebuit Guilielmus Carraria: qui quum a Iacobino Carraria Patavinis tunc imperante per longum spatium appellaretur aliquando [illegible] adeo moleste [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] indignationem eo probro conceptam non tulerit.

nec ferre aequo animo, nec dissimulare diutius. Nam q primū uidesset iniuriae sibi occasio data, patruum (erat enim patris frater non pater, ut quidam falso scribunt) à mensa euocatum, tanquam secreti aliquid haberet, nihil tale suspicantem gladio educto transfodit: & uerū qui molestiores esse iudicarat ingeminans, nō multū ab eo prius potuit, q̄ et ipse transfossus una cū [illegible] expirauerit. Amor ergo & gratia, quam uel & legitimi filii parentibus debent, quo ad turpiter genitos, odium est, & querela. Vnde Ecclesiastes. De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio.

Eccle. 41. Filios nothos male semper audire, & infensos semper esse nouercis. Cap. XXXI.

QVam molestum autem, & quàm aerumnosum saepe fuerit parentibus suscepisse eiusmodi liberos: quamque perniciosum legitimis filiis habuisse eiusmodi fratres satis superque satis, & antiquis, & quotidianis exemplis liquet: ut superfluū posset uideri, si hanc notitiam indigeremus: tediosum autem, si copiosam referamus. Suspectos ait eos cuiusuis improbitatis semper & ubique reddunt nefarii & impudici natales. Est enim haec uulgo ab omnibus approbata sententia, Ex bonis bonos, ex malis malos gigni solere. Quo circa commodus Imperator. M. Antonini filius non ob aliud habitus est ex adulterio natus, q̄ ob suam improbitatem, qua tam dissimilibus moribus degenerasset à patre. Nihil sane mirum, si ex bonis parentibus bonos, & si ex impudicis nasci quoque uideamus liberos impudicos. Referunt enim ferè aut patrem, aut matrem, aut utrumque. Huc accedit, q̄ si negligentius educantur q̄ qui legitimo matrimonio generantur: ideo facile ad similes mores defluunt: nec nisi rari ad aliquod egregiū attollūt animos. Solus Iephte apud Hebraeos, Themistocles apud Graecos, & Io. Andreas illustrissimus pontificii iuris interpres pro cōpertis apud Latinos referuntur, qui gestis rerum gloria &

disciplinae doctrina, & ultra moribus honestate, ab illis
paterni natalium nota resilierint. Hic illud sapientissimi Sapi. 4.
Salomonis dictum nullo pacto tacendum est. Multigena,
inquit, impiorum multitudo non erit utilis: et spuria uitula-
mina, seu adulterinae plantationes (ut interpretatur Augu-
gustinus) non dabunt radices altas, nec stabile firmamen-
tum collocabunt. & si in ramis, & in tempore germina-
uerint, infirmiter posita a uento commouebuntur: con-
fringentur autem rami inconsummati, et fructus illorum inutiles
erunt et acerbi ad manducandum, et ad nihilum apti. Ex
iniquis enim omnes filii qui nascuntur, testes sunt nequitiae ad-
uersus parentes in interrogatione sua. Hactenus Salomon
& aperte, & sapienter et copiose omnia, ut nihil addi
hic a nobis ultra conueniat. Illud quoque antiquum prouer-
biorum minime praetereundum censui, quod uulgo dici
solet, Mali corui malum ouum. Nec illud similiter Esaiae,
De radice colubri egredietur regulus. Recte ergo, ut in scri- Esa. 14.
ptura meminit, & filium eius, et ligna illa tam male co- Gen. 21.
pulatum tam dissoluas: siquidem tale esto contingat:
non bene profecto super additur uxori concubina: nec
haeres erit filius ancillae cum filio liberae. Quanto autem odio
esse soleant, quam iniquo animo huiusmodi genitis, et priuignis omnes
nouercae nemo ignorat. Hippodamia uxor Pelopis Chri-
sippum priuignum, illegitime natum, ueritam ne praeripe-
ret aliquid filiis legitimis diligentem, ut de Iugurtha legitur, so-
pitum media nocte gladio iugulauit. Haud absimiliter
Ducentia Heli uxor, quae Simium priuignum, ubi fratres
septimo fratres in eius necem fieri ...auerat, manu propria
tandem toro lectum occidit. Quid Hele & Phi-
...a nouerca non sustinuerunt? Sed quid attinet de no-
uercarum odiis disceptare? quorum exempla illa notissi-
ma, & Graecorum et Latinorum libris celebrata. Odium nouer-
cale: quod dicitur, quam qui uelit odium quodpiam
immane uocare, ac tale quo non possit quicquam nec
excogitari crudelius, nec atrocius perpetrari.

Quàm semper damnabile fuerit apud omnes gentes adulterium. Cap. XXXII.

NVnc uero ne cui mirum uideri possit, quid sit, quòd apud Christianos homines adulteria tantopere & humana, et diuina lege damnentur: hic breuiter et Hebræorum, & Romanorum, cæterarumque gentium leges, atque instituta in medium producemus, ut constare possit plurimùm adulteria summo ubique gentium probro fuisse, atque pœnis semper grauissimis apud omnes nationes. Primum apud Hebræos, à quibus merito ordiendum est, inter cædes, et adulterii capitalis pœna diuinis legibus constituta est. Sic enim præcepit in Leuitico dominus. (Leuit. 20.) Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetrauerit cum uxore proximi, morte moriatur mœchus, et adultera. Sed neque apud Romanos impune unquam fuit adulterium, & præsertim Iulii Cæsaris temporibus, à quo seuerissima lege cautum fuerat ne adulteri forent et deprehensi grauissimo supplicio delerentur. Macrinus item imperator, uir alioqui turpissimus, adulteris tamen ita infensus fuit ut adulteri reos uiuos iunctis corporibus iuberet igne cremari. Multo clementius cum his agendum censuit in suis legibus Plato, qui adulteros grauissima ciuium infamia notandos censuit. Sic enim suis illis legibus præcipit. Si quis item quis aliis mulieribus commisceatur quàm cum his, quæ cum diis, sacrisque nuptiis domum uenerint, infamis cibis, & honoribus ciuitatis uniuersis, ceu peregrinus aliquis priuatus maneat. Attamen adulterum deprehensum à marito impune occidi posse, et in illis ipsis leges edixit. Aristoteles quoque et ipse in suis politicis libris edicit omnem coitum alterum quàm coniuges esse omnino interdictum. Et in œconomicis, eam inter maritum et uxorem dicit charitatem, atque amicitiam esse debere, qua maior inter homines esse non possit. At quo etiam sanè hic in ea et laudandi sunt Lacedæmonii, quibus adeo infamatum fuerat

adulterium, atque ne lex quidem apud eos ulla, quae hoc puniret, necessaria putaret. Unde percelebre est apophthegma cuiusdam Lacedaemonii, qui interrogatus aliquando ab hospite, quae poena foret constituta adulteris apud Lacedaemonios, negavit ullos esse adulteros apud Lacedaemonios: quare nec illic usus instaret. Quid si quis extiterit: quam poenam daret? Is, inquit, taurum maximum (inquit) deponeret pro poena, qui porrecto ultra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota fluvio. Cui hospes ille mirificum arridens, Heus, unde (inquit) tam ingens taurus in mundo? Tunc Lacedaemonius, Et unde apud Lacedaemona adulter? Summa profecto prudentia gentis alioqui ferocissimae, quae maluit velut incredibile factu flagitium praeterire, quam ferendo legem ostendere posse fieri. Apud Chios quoque (ut refert Plutarchus) tantae temperantiae viros atque mulieres fuisse perhibent, ut neque adulterium, neque illegitimum quempiam concubitum accidisse cuiquam apud eos meminerint. Apud Arabes vero (ut meminit [illegible]) adulterae deprehensaeque sine ulla spe veniae occidebantur, suspectae autem vel ob solam suspicionem acriter verberabantur. Apud Ægyptios lex erat contra illos adulterii, ut virum mille plagis caedi, foeminae nasum amputari, qua potissimum parte corporis placuerat, eadem ob violatam pariter pudicitiam, foedaretur: & lenocinium patrati criminis manifestum daret. Et cum qui mulierem liberam violasset, virilia exsecabantur: quo uno commisso tria (ipsi dicebant) non mediocria scelera conflasset: iniuriam scilicet, corruptelam, & liberorum conceptionum confusionem. Legem quoque fuisse apud Scythas idem auctor affirmat, tantae severitatis atque tantae observantiae, ut nulla in ea regione memoriae, nulla adulteria fuerint. Quid quod & Parthi, seu tam infames, quamvis essent e lege barbarae, frequentes in libidinem & luxum, & regionis ipsius natura maxime proclivi, nullum tamen delictum (ut scribit Iustinus)

adulterio grauius existimantes: & ob eam rem, non conuiuia tantum uirorum, uerum etiam conspectu suo prorsus uxoribus interdicunt. Hinc eadem ratione Spartiatis mos fuit, ut puellæ aperta facie, uxoris autem uelatæ in propatulum prodirent. De qua re Charilaus spartiata à quopiam interrogatus, ita serio respondit. Puellis uiri sunt inueniendi: at uxoribus uiri seruandi. Erubescant hoc dicto nostrates matronæ, quæ quidem pudicæ haberi uolunt, quum tamen plus fere sui corporis ostentent uniuerso populo in theatris, ac templis palam: quam adulteræ nonnullæ solis in secreto in cubilibus, & impudicitiis. Priscis uero Romanis tam olim seruandi pudoris studium fuisse comperimus: ut non modo uiolatam pudicitiam publicè priuatimque semper seuerissime uindicarint: uerum etiam quo mulierum, atque uirorum corda de libidine ad pudicitiam facilius auspicio quodam sensim uerterentur, ad suorum quoque deorum auxilia confugerint et uotis publice nuncupatis Veneri uerticordiæ simulachrum sacerdotesque & ritum cærimoniarum more suo legitime consecrarint. Sed & tanto probro in eadem ciuitate facta adulteria ut Augustum Cæsarem prudentissimum, atque laudatissimum alioqui uirum hoc uero flagitio oēs uulgo damnarint quod adulteria sectaretur, obscurantque tot uirtutes uno uitio. At quidam imperatoris admiratores, id solerti potius factum consilio, quam libidine contendebant: ut eo scilicet concubinatu parata sibi familiaritate nobilium fœminarum, quid cæteri uiri aduersus se agerent, molirenturque, facilius ea occasione deprehenderet. Sed illo laudabilius certe fuit eo Alexandri Epirotarum regis ingenium, qui quum in multam noctem puerū ad se adductum interrogasset, quid tam sero respondisset quod se quoad uisus conspiceret moratum. Indignatus admodum et eo rex à se illum statim reiecit, atque in seruos animaduertit grauiter quoniam, qui tum ex eis fuerat, adulterium perpetrasset. Neque secus exosus fuit adulterii scelus Diony-

sus gentem, qui ubi comperit filium suum ingenui cuiusdam ciuis uxorem adulterasse, statim eum ad se uenire iussit, & interrogauit, an unquam tale quicquam de patre audiuisset: cui adolescens respondit: Tibi non fuit pater rex. At ille ei: nec item nec tibi filius rex erit, nisi talia perpetrare desistas, atque comminatus grauiter si quid tale de eo deinceps audiret castigaturum, continentiam regis hoc dicto fecit. Scipionis quoque Africani & Romani imperatoris pudicitia hoc loco praetereunda non est, qui cum quartum & uicesimum aetatis suae annum ageret, quod in Hispania Noua Carthagine oppressa eximiae pulchritudinis uirgo inter multas obsides, quas in ea urbe clausas habuerant Poeni, in suam fuisset potestatem redacta, ubi comperit eam alteri desponsatam esse, accersitis parentibus sponso, cui iam pacta fuerat, integram, inuiolatamque restituit. Nec diuersi ab eo Diocletianus, & Maximianus Augusti fuere: qui capta uxore Narsei Persarum regis, eadem continentia usi, & mulierem & liberos seruauerunt intactos. Qua honestate Persae plusquam armis commoti pacem, quam prius contempserant, ultro postea Romanis imperatoribus obtulerunt. Africani, & Augustorum continentiae, in contrario genere laudis, aemulum sese ostendit Aurelianus, & ipse Augustus. Is enim adulteria adeo odio habuisse memoratur, ut nullum unquam flagitium seuerius uindicauerit, nam militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, inflexis duarum arborum uerticibus alligari iussit per pedes, atque easdem subito liberari in aera dimisit: ut scissus ea ui medius utrinque penderet: ut esset ceteris exemplo, ne quis auderet deinde eiusmodi perpetrare, tanti supplicii atrocitate deterritus. Quantopere etiam Aegyptii olim adulteria cuiusmodi abominati fuerint, ex sacris quoque literis facile scire possumus; in quibus legitur, Abraham patriarcham, dum inter Aegyptios uersaretur, uxorem suam

Saram appellasse sororem, ne forte Ægyptii uidentes eam
Gen. 12. ob pulchritudinem, qua maxime praestabat, regi libidini subijcere se potius interficerent, quam eam non prius acceptum regem scirent, quam solutam cognouisset. Neque
Gen. 26. in eo quicquam ab Ægyptiis dissentiebant Palaestinorum mores, quorum rex Abimelech, quum Rebeccam quam Isaac sororem dixerat, eius postmodum uxorem esse cognouisset, adulterii patrandi periculo territus, sic Isaac dicitur increpuisse. Quare tu sic imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo ignoranter cum uxore tua, et induxisses super nos peccatum graue. Graeci quoque usque adeo aegre tulerunt Helenae adulterium, ut uiolata matrimonii iura cum totius Graeciae discrimine uindicanda putauerint, atque propterea in Asiam cum maxima classe profecti Troiam per integrum decennium obsederint, ac tandem crudelissima strage captam incenderint. Sed quid attinet de adulterii grauitate plura referre? Satis planè liquet, quantum semper, & ubique gentium matrimonii pudicitiae delatum sit, quando eam omnes gentes tanta diligentia & tantopere coluerint, ne macularetur, tot legibus, atque institutis prouidè cauerint.

Quàm turpe sit, Christiano homini uiolare matrimonium, nec esse una uxore contento. Cap. XXXIII.

AT quando si tam reuerenter, atque honorifice usque adeo Gentiles, & barbari homines matrimonialis pudicitiae deferre consueuerint, quid faciendum Christianis hominibus censemus, qui uerum Deum colunt, & quibus non ab alienis tantum uxoribus, quae non nisi graui periculo attingi possunt, uerum etiam a publicis, uulgatisque corporibus abstinendum est? Audes fortasse dicere, quod plerique impudenter, te continere non posse, nec unam tibi esse uxorem satis. O foedam, atque foeam

libidinē, uel potius in furorem despicabilem scelestissimę belluæ. Vxorem habes, & ab alienis continere non potes? Vna mulier apta potentiq; lassare multos uiros, uni tibi satis non est? procacitatis quidem ac petulantiæ est, hoc flagitium potius quàm infirmitatis aut impotentiæ. Sua tempsit fornicationem, satis superq; satis est una uni, ita ut non sit uel ad usum, uel ad sedandam libidinem præter ea requirendum. Quo uultu audes hanc excusationem prætendere tuæ immoderatæ libidini, quod tibi uxor una nō sufficiat, quum uideas multos cælibes, nullam habentes mulierem, caste uiuere, & continentes permanere. Non patiaris ueneris ardorem pessime, uxor tibi parata est: non est cur aliunde quæras extinguere libidinem, quum adsit tibi uxorem licet quam libeat. Idcirco Paulus apostolus. Propter fornicationem dixit unumquemq; habere licite posse uxorem suam, & unamquamq; uirum suum, & alterum alteri ita debere, ut neuter libertam sui corporis habeat potestatē. Quid tu ergo agis? si nec dotis muneris, nec illius famulantes tibi alienare ullo pacto licet, quanto minus uxoris corpus debitum, & matrimonij fœdere & sacramento licet alienis obligatum? Nihil enim neq; magis suum esse, neque quicquam magis à uiro possideri, sibi uxor existimat, quàm lectum, & sacramentum coniugij societatem. Si tu alicui meretricis aspectum noluisse quando tuæ aliquando cum habitus Apostolum dixit, Vir nō habet potestatem sui corporis, sed uxor: & tunc tecum dicito, Non concedunt ut eis clarum perfidiæ reum, ut me illius uxori substraham, & alteri donem, quum in eo ego mei iuris sim, nec habeam mei corporis potestatem. Nihil est profecto, si sapis, & si tu scilicet rationem habere uelis, cur tantopere uenerem indulgeas, ut una tibi fœmina satis non sit: quum nihil æque deturbet mentem, uires frangat, atque acceleret mortem, quàm frequens, & immoderatus concubitus, ut iam tibi non ab alienis tantum: uerum etiam à

propria uxore se plerunque ualetudinis causa temperant dum, quae propterea uiro satis prudenti uideri minus potuit quàm parca potuit. Et hinc est quod causae etiam lege Lycurgus memoratur, ne uir unà cum uxore assiduus eodem lecto dormiret: ut & noctes quiescerent sanius, & interdiu postmodum in foro, in curia, cum amicis & aequalibus magis expeditus appareret, raro autem cum unica uxore sua ad procreandos liberos congressus, clam &, & cum pudore uidebatur. Sed id potius coniugatorum consilio atque prudentiae arbitror esse relinquendum, quàm de eo quicquam praecipiendum praeter morem. Et eo magis quod ex praecepto Apostoli non standum est nisi mutuo con-

1. Cor. 7. sensu à coniugibus minime secubandum esse censemus. Illud quoque latere non debet, frequentem concubitum non solum officere uiribus solere & bonae ualetudini, uerum etiam ad procreandos mares esse maxime aduersum. Nam, ut aiunt physici, quo calidius est semen, eo est ad mares filios procreandos accommodatius, atque hinc esse, quod senes frequentius quàm iuuenes gignunt ex se mares, quoniam rarius coeunt quàm iuuenes, quorum semen, & si natura potentius est, nimio tamen usu ueneris frigidius reputatur, & propterea ad marium procreationem imbecillius. Caeterum non est id ad certam coniugiorum normam restringendum, sed ad naturam cuiusque & (ut dixi) pro prudentia coniugum, consilioque, & iudicio moderandum.

De pudicitia uxoris, & amore erga maritum. Cap. XXXIIII.

SEd sicut uiris abstinendum est ab adulterio, ita etiã uel multo magis, uel saltem nihilo minus, mulieribus, quarum peculiaris, ac praecipua laus est pudi-

cipiti. Mulier n. pudica operam primum de maioribus mereatur, & eorum genus fortitur, & subsidia non contempsit sobole, quæ ab eis postea & moribus, & natura degenerent. Secundo de posteris, quod illis neque de matribus erubescendum est, neque de patribus ambigendum. Itaque si uiri uiros honestant atque illustrant magistratuum insignia, rerumque gestarum gloria, scientiaue iuris ciuilis, aut studia dicendi, siue philosophiæ, & alia denique multa eiusmodi quæ præclara ingenia nobilitare consueuerunt: in fœminarum uniuersum decus est pudicitia, quæ uel sola præstare eis potest omnia ornamenta, quæ diximus. Hæc enim ditat dotatque pauperes, commendat nobiles, humiles extollit, deformes conciliat, pulchras exornat. Contra uero nihil omnino boni constare potest mulieri, amissa pudicitia. Hinc Romana illa Lucretia à Sexto Tarquinio uim passa, ubi se purgauit apud domesticos, in ultionem rapti pudoris sibi mortem consciuit. At quã Susanna Hæbrea longe sapientius in causa sese habuit aduersus duos iudices, quàm Lucretia aduersus solum regulum. Hæc namque nihil ueritâ falsum rumorem hominum mori ante delegit, quàm in castitate constantiam quicquid de se interim uulgus loqueretur modo integra, & incorrupta coram Deo, ut mente, ita & carne constaret: pluris sane faciens pudicitiæ detrimentum, quàm uitæ, aut famæ dispendium. Sapientissima illa quidem uox, & uiro quamuis seni, nedum puella trepidante dignissima. Nam dum aut famæ, aut pudicitiæ sibi subeundum esset discrimen, exclamauit pudicissima matrona. Angustiæ mihi sunt undique. Si enim hoc egero, mors mihi est. Si autem non egero, nõ effugiam manus uestras, sed melius est mihi absque opere incidere in manus hominum, quàm peccare in conspectu Dei. Præclara constitutio, qua quidem probe docemur magnipendendam quidem esse omnino pudicitiæ famam, sed multo magis Deum timendum, in cuius

conspectu peccatum: & quem fallere nullo modo ua-
leant. Danda igitur opera, ut uxores sese in primis ca-
stas & pudicas exhibeant, subinde morigeras, et obse-
quentes iustis, & honestis imperiis maritorum. Quæ enim
quæ in hoc respexit, haud scio quid rei in matrimonio pre-
stare amplius possit, quam castam efficere uirum. Quid ce-
peceris à legitima & pudica uxore, cui præcipuum stu-
dium esse debet quo pacto à uiro suo, ob fidem et casti-
tatem suam in dies uehementius adametur. Hanc glo-
riam consecutæ sunt apud antiquos plurimæ probæ mu-
lieres, quæ a poetis ubique, et ab historicis elegantissime
celebrantur: inter quas Penelope Vlyssis obtinet princi-
patum, quæ dum uirum expectat absentem, lanificio ac
telæ ministerio assidue occupata, nunquam potuit à quo-
quam (& si multi eam infestassent proci) aut precio, aut
amore corrumpi. Nec minoris gloriæ fuit apud anti-
quos Alceste, quæ tanto amore erga uirum suum fla-
grasse perhibetur: ut illius fatum subire, & pro eo mori
non dubitauerit. Quis non miretur Euadnem in defun-
cti mariti rogum insilientem uiuam ultro, atque cum
illo ardere? Nec eadem modo pudicitiæ laude caret Lao-
domia, quæ cerata è cera imagine absentis mariti, de-
siderium atque angorem animi, qua poterat arte leuabat &
coquentes sui casti amoris curas quamdiu potuit, refri-
gerata imitatione illo aspectu solabatur. Tulit hanc sexus laudem
et Artemisia regina Alicarnasi, quæ Mausolum uirum
suum iam defunctum unico est amore prosecuta, ut se-
pulchrum ei tali unicoq. opere, et apparatu construxerit,
ut id inter septem mirabilia totius orbis opera, tam
Græci, tam Latini authores annumerent. Cornelia item
Romana optima, atque spectatissima fœmina in gene-
roso ciuili bello tum armato Pompeium uirum suum,
quem licet senem ardentissime tamen amabat, per multa ro-
mani periculi pericula qui uerita non est malens cum eo peri-
clitari in exilio, quam illo absente domi in patria tuto &

felicite

[illegible] uideret. Nec secus amasse Hypsicrateam Mithridatem Ponti regem ferunt: quae ei per quadraginta & amplius annos in multis bellis uaria fortuna gestis semper comes affuit, tonsa coma, & depositis foemineis uestimentis, equo & armis assueta uirilibus. Inter has omnes haud postremum sibi uendicat locum Portia Catonis filia, & uxor Bruti, quae audita uiri morte iuxta Philippos confirmata, ut nequiret ferrum ad mortem sibi consciscendam quo feriret: quod quum habere non posset, ignitos carbones ex proximo foco petitos exhausit. Ex quo dubium mundo factum sit, utrum gloriosius, an pater pro patriae libertate, an filia pro coniugis amore fuisset mortua. Quid Arria Paetina nobilissima uxor exempli tranquilli tantum hoc loco praeteribo: quae in conspectu Paeti Traseae uiri sui, legitime nec a Nerone propter inuidiam destinati, sese priorem gladio sponte transfodit, ut suo facto doceret etiam fortiter, ac patienter mori. Vnde extat illud elegantissimum Martialis epigramma hic memoratu dignissimum.

Casta suo gladium quum traderet Arria Paeto,
Quem de uisceribus traxerat ipsa suis,
Si qua fides, uulnus quod feci non dolet inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi Paete dolet.

De hac autem ipsa re latius dictum in his commentariis, quae de Patauinis illustribus scribimus, haec pro tempore satis. Sed quid opus est hoc loco plura exempla referre earum, quae nimio amore, & illegitimo in suos uiros exarserint, quum minime laudandae sint in eo, quod ita sese temere occiderint, atque tam perperam, & immoderate proprios etiam uiros amauerint. Amore etenim pudico, & fide sincera stabilienda sunt matrimonia, non autem immoderato zelo, uel furore potius importuno, quo perdite uxores, se ipsas, maritosque sese trucidarunt. Sincere amauit Sara Abraham, Rebecca Isac, Rachel Iacob: Anna Ioachim & hae sunt a nostris christi

[illegible] mulieribus instituendae. Verum quia satis superq; patet per ea, quae hactenus diximus, grauissimum peccatum esse adulterium, absq; eo quod etiam maximae molestiae, & aerumnae inde proueniant, discet iam tandem unusquisq; tanto [illegible] malis, esse grauiore [illegible], & alienis parcere matrimoniis. Nos interim quoniam satis huius uoluminis magnitudo iam creuit, [illegible] his quae ad matrimonium spectant (utcunq; ea accepta fuerit) ad coelibes reuertamur.

BERNARDINI SCARDÆONII PATAVINI DE CASTITATE LIBER SEPTIMVS.

DE RATIONE COERCENDÆ LIBIDINIS.

EXORDIVM.

PER Parum quidem fecisse uideri possem exposuisse hactenus castitatem, damnasseq; incontinentiam, nisi praecepta subinde tradidissem, quae nos instruerent qua ratione castitas ipsa a nobis seruari recte possit, & si quis forte labi contigerit, quibus remediis, & quando opportune per poenitentiam repararetur. Ferrum enim de corpore euellere, uulnusq; manibus attrectare tantummodo nec ullis postea fomentis mitigare dolorem [illegible] asperare est sane morbum magis quam sanare. Verum siquidem medicus non aegrotum damnare uult, & morbum noscit, sed multo magis intendit, quo pacto possit adhibitis remediis, pristinam eualetudinem restituere, restitutamq; seruare. Nihil secus hic modo nobis agendum est, ad curandos aegros animos, & ad eos qui

sani sunt, conseruandos. Nam utrisque remedia necessaria sunt illis, ut a uitiis conualescant: his ne rursus periclitentur languore. Attentas ergo praebete aures: & ad haurienda praecepta, quae tradimus quanto animo adiceptare: uel si qua fuerint libidinis ulcera: uel si qua maeroris mole curatu egeant, ne qua per insidias pestilens cogitatio subrepat. Quo circa qui habemus curationes nostras aliquanto grauiores patienter sustineatis, ne grauetur modo consilia & monita ferre aequo animo. Si aliud sane nobis in hac re, uel inprimis scire conuenit, morborum scilicet ut curare minime negligamus: remedia uero, ut curare sciamus: quae quidem quam satis sint nobis & comperta, & explorata per aetatem, & longa literarum studia esse confidimus: eadem quoque nos edocturos alios polliceri sane, meliusque ualemus. Quanquam quae deinceps dicturi sumus, non sermocinis, aut inspectio ab aliis magis, quam a nobis ipsis didicimus, sum longo usu, & assidua experientia in his ipsis rebus optime edocti, atque exercitati. Nullae siquidem doctiores sunt scholae, quam in quibus sedens experientia ipsa magistra doceat. Quamobrem nequaquam uerendum est, ut hic de me illud merito dici possit, quod de Phormione Graeco illo rhetore olim dictum fuit. Is namque, Hannibale summo illo imperatore audiente, sermonem aliquot horas eo praesente de imperatoris officio, deque uniuersa re militari copiose faciendoque, dixisset quod quum caeteri, qui audierant, mirarentur approbarentque, quod homo copiosissime tractasset: aiunt hunc [illegible] Hannibal, ac percunctantibus quid de eo ipse sentiret, ita ingenue libere respondit: Multos se delirus senes saepe uidisse: sed qui magis, quam hic Phormio deliraret, neminem. quippe qui Hannibali, qui per tot annos cum P. R. omnium gentium uictore de imperio maximis uiribus contendisset, praecepta de re militari daret: quum ipse domi intra domesticos parietes ad eum diem contriuerat, nunquam hostem nec somniasset quidem

militisq; castra uidisset. Libere quidem Hannibal de [illegible] eo rhetore, haud stulte tamen. Nam quid arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quam [illegible] pro[illegible] bis, quae nes[illegible]? Hoc nobis in hac re obiici minime posse non uereor, quoniam ea tradimus, quae nobis ipsis maxima [illegible] obseruatione, & quae [illegible] sancto in hoc [illegible] certamine. Verum [illegible] nos opponere nullis neque uigiliis, neque laboribus, neque casti[illegible] aut remediis quibuslibet opportunis quempiam mortalium perpetuo [illegible] & immaculatam corporis, & animae [illegible] seruare posse, nisi qui diuinae gratiae munio fulciatur: & nisi assidua illa impugnatio carnis, quae nos agitat, per potentiam diuinam reprimatur. Quam ob rem admonemus ut nequaquam uideamur de nostra [illegible] confidere, aut arrogare nobis de studio, aut diligentia, quae utimur, sed fateri, & credere id totum à gratia, & à misericordia diuina procedere. Id autem Deo [illegible] superbiam, & puram omni humilitate [illegible] bando in orationibus, & pro uiribus nostris concupiscentiis resistendo, atque cauendo, prout infra docebimus, [illegible] illam, quam optamus, castimoniam consequemur. Sed haec pauca praefati, iam praecepta contineamus, quae ex ipsis [illegible] experientia deprehendimus, quibus [illegible] fortiter per Dei gratiam [illegible], dicere [illegible] cipiemus.

Quae faciant ad reprimendam libidinem, & in primis de mulierum consortio penitus fugiendo. Cap. I.

VT uideamus ergo tam libatam seruare, quibus [illegible] castimoniam, quae est basis & fundamentum uitae spiritualis, adhibendae [illegible] nobis sunt multae cautiones, quibus & tuto stare & [illegible] contra libidinis impetum, furorem[illegible]

posuimus. Si forte labi contingat (quod Deus avertat)
ab ipso etiam casu quam primum resurgere. Sed quoniam
homines variis modis in vitium libidinis incidunt, varia
quoque & diversa remedia sunt tradenda: ut si unum fuerit
minus prudenti, possit aliud. Multos enim illa quae ante
diximus, alios multos crapula, quosdam otium, et con-
versationes sordidae, nonnullos nimia occasio & oppor-
tunitas mali: alios exempla sociorum, plerosque turpium
colloquia, sive lectiones lasciviae, aut spectacula, & alia
denique multa, quae castis mentibus infensa sunt, & insi-
diantur assidue proposito castitatis: cui modo a nobis
divina freti gratia succurrendi providentia suscepta est.
Est itaque primum perspicuumque praeceptum in tuen-
da ratione tuendae castitatis, quam tradimus, ut mulierum
contubernia omnino fugiamus, quae quanto blandius
sibi circumstantes animos alliciunt, tanto periculosius cu-
stodiuntur pudicitiae. Est enim feminini natura maxime
castis infensa, ut non possit diu secreto suo consortio cum
maribus sine gravissimo pudicitiae periculo detineri. Adeo namque blandiloqua res est feminae consuetu-
do, ut mulierem etiam dolentem conspicere absque vul-
neris illecebra non possis, neque fere liceat, ac dum plorat
mulier feminina virorum mentes lachrymis, quam blanditiis
alliciunt magis. Unde Terentianus Parmeno ad herum
suum amicae absentis iratum atque ei verbis crudeli-
bus acriter comminantem dixit: Haec verba inquit, una
mehercle falsa lachrymula, quam oculos terendo mise-
re vix vi expresserit, restinguet: & te ultro accusabit, &
dabis ei ultro supplicium. Quam ob rem haud temeraria
mulierum feminarumque amicitia adeo semper apud Latinos
suspicionis plena fuit, ut amicitiae nomen, quam alioqui
apud ceteras gentes semper habitum sit sanctissimum,
si tamen referatur ad feminam, impudica, ac turpis
semper sit appellatio: ut idem fere apud nos amica,
quod scortum. Ex quo docemur feminarum nullo possumus

pacto, quonam licite fieri possit, admirandum nobis esse in aliquod tantas uitae commercium. Fieri quidem posse ut assueti eiusmodi consuetudine aliquando pudicitiam seruent, arduum tamen est, ac pene impossibile, ut ex hac frequenti inspectione etiam quantumuis sanctuli sint quisque non sentiat desiderium, & caro ipsa modica saltem titillatione non pruriat. Nam & si prius nulla libido, & nulla peccandi uoluntas sit in uoto: & nihil nisi honesti & sanctum in uerbis sonet: est tamen in ipso oculo conspectu motum quendam animi seu sensus nobis natura comparatum, ut statim uelis, nolis in corde sensus diuersus sentiatur. Foeminarum siquidem frequentia, ut bellissime ait sermo ut ignis cōburit, tactus, ut letalis aspectus sui interficit, solet eo Sapiens ille, In medio mulierum noli commorari, quia sicut à uestimento procedit tinea: ita & à muliere iniquitas uiri. De carbonibus ait Beatus Augustinus, scintillae dissiliunt, de ferro rubigo nascitur: morbos aspides sibilant: mulier fundit concupiscentiae pestilentiam. Ita sane, res se habet: foemina ut scorpius, non tantum timenda est, quum ferit sed adridet, & ubique obseruanda, & tunc magis cum palpat, & blanda uidetur. Habet enim aculeum absconditum, quantoque amabilior est, tanto esse nocentior aestimatur. Haec est uenenosum uiscum, & omnis gloria libidinis: quo callidissimus ille auceps Diabolus affectat blanditiis animas dolose, uelut simplices, & incautas auiculas, aucupatur. Vitiatus est in quidem seruus ad decipiendum, nec aliter fere alios fideles conatus fuit Daemon durius oppugnare, quam per foeminam. Heu quot animas hoc uisco implicat & hoc rhete constrinxit, & hac triumphea mucidat ille insidiator nequissimus. Hospitiolum ergo tuum (iuxta . D . Hieronymi consilium) si sapis, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant: quando nihil aeque faciat ad per

subsidium optimi cuiusque viri pudicitiam, atque mulierum frequens, & commeatus accessus. Sicut enim pestilenti potius, aut noxii cibi conspectus arceuntur ne pedes ab obitu corporis aegrotantis, ne conspectu uestigio uel desiderium animi accendatur: ita etiam a sibibus aegrotanti animo, pari modo alterius sexus speciem non offerri, ne interpellata scilicet ea forma tenera que in concupiscentiam oculorum: quando hac illecebra rapiuntur, & ad perniciem delabuntur plerunque ingenia etiam solertissima. Quo circa sanctissimus, idemque sapientissimus vir Augustinus relegauit se à propria domo, & à patria: nec uoluit cum sorore habitare, dictitans, quae cum sorore sua essent, sorores suas non esse. Tanti viri cautio haud parua debet esse nobis instructio in re tam ancipiti, & in tam manifesto, & praecipiti decidendi periculo. Non ab re comparatum est, ut eiusmodi concessio tantopere à sanctis fuerit formidata sumi: quum ipsum praecedente tam timor cadendi, magnam trepidationem sibi e-quentibus inferre. Quis enim cum extraneis mulieris conuersari tuto speret, quum legerit in sacris voluminibus Ammonem ex licentia domesticae consuetudinis in nefandos sororis suae Thamar exarsisse complexus: sicut & apud gentiles Machareum: cantatumque à poeta de Iunone: Et soror & coniux Iouis. Obiectus est & P. Clodio sororis incestus: sed et alii reperti sunt qui etiam coniugii dignus flagitio suo pretium dederunt. Verum absit, ut suspicari quisquam velim de Christianis hominibus tale nefas, ac id exempli causa recitamus, non quod frequenter accidat, sed quod factu possibile sit, & accidere quandoque possit, quamuis natura, & hominis ratio illud abhorreat. Prouidus autem suae salutis amator, uitat omne periculum, & casu praecautus

alieno discit castum ambulare. Cyprianus proinde doctissimus, atque sanctissimus episcopus, idemque martyr insignis in opere quodam suo, elegantissime multis undique paratis testimoniis aliter dissuadere clericis contubernia foeminarum, affirmans id etiam sibi revelatum divinitus, ut praeciperet, ne clerici cum foeminis communem mansionem haberent, quia coeperant ex eiusmodi cohabitatione male audire, & subire incontinentiae suspicionem. Contubernii huius periculum optime per similitudinem ignis & paleae a doctissimis viris demonstrari solere: quod etiam multo etiam clarius idem intelligi posse arbitror per proprietatem ignis ad naphtham, quod bituminis genus, ex cognatione maxima, quae ei est cum igne, tam promptum est ad excandescendum, ut in se ignem [illegible] etiam ex intervallo suscipiat flammam [illegible] tum vel maxime, quum flatu etiam accessere [illegible] At hic in eiusmodi contubernio [illegible], nunquam deesse suffitorem daemonem, qui & bacchi, & foribus in[illegible] flet assidue: quibus flabellis vel in ferreas mentes, atque adamantina corda libidinis amoris incendit. De hoc igne poeta quoque Terentius alludens ait. Accede huc ad ignem calescens plus satis: intelligens pro igne amicam cuius amore adolescens ille accensus ardebat. Quid quod salvatorem quoque nostrum Iesum Christum, non propter carnis infirmitatem, quae ei in ea parte nulla penitus fuerat, sed potius in exemplum nostrum, a foeminarum [illegible] liarum usquequaque semper declinasse compertum est? [illegible] eius discipuli, quum enim iuxta puteum Iacob loquentem soli cum muliere Samaritana reperissent [illegible] tate, quod non esset cum mulieribus loqui solitus, ita admirati sunt, ut obstupuerint ea re magis, quam quum postquam quinque milia hominum ex quinque panibus ordeaceis, & duobus piscibus saturari vidissent: ac collegisse ex reliquiis duodecim cophinos fragmentorum.

Ioan. 4.

Luc. 7.

Nulla uis acrior ad profligandam continentiam quam muliebris aspectus. Cap. II.

QVid mirum si mulierum conuersatio uiris tam-
opere aduersa esse dicatur, ac si plurimum offi-
ciat proposito castitatis: quum soleat uel solus
foeminae conspectus uno intuitu ita letaliter uirorum prae-
cordia uulnerare, ut iam quotidianis periculis, & experi-
mentis liquido constet, non tantum bonum esse mulierem nō
tangere, sicut scribit Apostolus, uerum etiam non aspi- 1. Cor. 7.
cere, quae linea prima amoris esse, & potissima dicitur
ad profligandam castitatem. Carpit enim uires paulatim
uritque uidendo foemina, ut ait poeta: quoties multi in
corde suo saepius solo etiā uisu moechentur: iuxta illud Matth. 5.
saluatoris nostri dictum, Qui uiderit mulierem ad con-
cupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. Neque er-
go conuersatio sola uitanda est, quae uelut diuturna obsidione mē-
tis arcē oppugnat & expugnat, sed et conspectus
cauendus, ac formidandus à longe, quia inde latēter febres
per cōcupiscentiae cōtagium, & p hunc oculis accessibus
in cor hominis sese spiritus fornicationis insinuat. Pene-
trat enim amor mulieris in uirorum corda per intuitum
oculorum ut spiculum per balistam contortum. Hinc il-
lud. Illi tui oculi per meos oculos ad intima delapsi per
cordia: meis medullis acerrimum commouent incen- Iob 31.
dium. Extat & Iob illius consultissimi uerbum. Pepigi
inquit foedus cum oculis meis, ut ne de uirgine cogita-
rem. Cum oculis quidem facit foedus, quia difficile est,
si rara species muliebris offeratur, auertere mentem
ab oculis: per quos contagium foedae cogitationis, &
occultae fornicationis infunditur: ut ex eo per quam diffi-
cile sit omnino foedae rei desiderium continere, quod
ex crebro illius aspectus stimulis concitatur. Animo
namque periculum insidet nostro, quicquid à sensibus trahitur
oculorum: unde Ieremias propheta conquestus est: oculum

personam referens conqueritur, dicens. Oculus meus
Thren. 3. depraedatus est animam meam. Non ab re ergo poetae
amoris duces & ueluti signiferos oculos solent appellare.
Et propterea ἔρως a Graecis dictum est amor: quod (ut hoc
interpretatur sapientissimus Plato in Cratylo) is influat ex
trinsecus per oculos. Est ergo magna ubique oculorum
habenda moderatio, quicunque castitati studet, & animum
se ab impetu libidinis custodire. Nam qui se neglexerit
& magno studio non sibi praecauerit, facile ex hoc ipso
conspectu captiuus impinget in amorem mulierum: a
quo postea etiam quam maxime optauerit, redimere
sese non poterit. Amor quidem animi arbitrio admitti
tur, sed non item profligatur, quum libitum fuerit, ex ani
mo eiicitur. Nostra etenim in manu est incipere amare,
at ubi coeperimus aegre & inuiti amare cogemur. Ob
standum itaque principiis, & auertendi subito oculi a peri
culo: atque acriter coercendi, ne improuidi & impruden
tes ut stulti pisces turpiter irretiamur: qui praecipites (ut
scribitur) ad uisum sui generis foeminarum accurrentes a pi
scatoribus facillime capiuntur: sic & euenire coturnici
bus uidemus, qui ad uocem foeminae aduolantes ab au
cupibus decipiuntur. Vulgatissima haec est profecto sen
tentia, atque diuina. Ascendit mors per fenestras uestras.
Ier. 9. Fenestrae sane corporis nostri oculi sunt, per quos ita ui
tiis & concupiscentiis ad animam ingressus patet, ut is
aliunde facilius superari non possit. Unde dictum est a
Matth. 6. domino: si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum
lucidum erit. Legitur propterea in ecclesiastico. Auerte
Eccle. 9. faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias spe
ciem alienam, quia propter speciem mulierum multi pe
riere. Quod quam uerum habitum semper fuerit, & re
ipsa sit: uel hoc uno Israelitici populi facto constare
re satis potest. Nam quum Israelitae ex Aegypto in pro

quibus sibi à Deo promissas uictorias diuino auxilio
aliquo perciperent, Balach Madianitarum rex despe- Num. 25.
rans illas sua, aut suorum ui posse unquam inuadere uires
pugnandum exercitum, ex consilio Balaam contra eos
non uirtute militum, sed mulierum decore: neque ar-
morum acie, sed foeminarum mollicie nequiter de-
certandum censuit: ut fornicati cum illis, & a gratia
Dei, & simul à uictoria deciderent. Quam ob rem
amorosa armaturarum manu, adducta est contra eos multi-
tudo puellarum, aetate, formaq; praestantium, quae
ut iussum sibi fuerat, ludentes pedibus, manibusq;
plaudentes, decore suo uicerunt armatos. Nam ut
uident eos animos iam dedisse libidini, & peccato fe-
rocissimas inclinasse ceruices, non prius (ut eis prae-
ceperat rex) semetipsos cupientibus praebuere, quam
illi contra praeceptum domini cogitauerint degustare,
et unà cum eis de sacrificiis idolorum; propter quod
protinus ira Dei cecidit super eos, & caesi sunt ui-
ginti quatuor milia. Oculos ergo domitos habere
oportet prudentem uirum, quicunque intrepidus con-
tra libidinis furores stare desiderat: quod non fecerunt
Israelitae: & ideo perierunt. Scribit Plinius in sua
naturali historia, atque post eum Aulus Gellius, fuisse
in Scythia foeminas quasdam uisu tam nocentes, ut
interimerent uidendo, & eas duplices pupillas in sin-
gulis oculis habuisse. At modo qui cupit tutus esse
ab his malis, credat duplices esse omnibus mulieri-
bus pupillas; & omnes esse uisu aeque noxias, atque
letifero omnes pariter fugiendas. Mulierum profecto
aspectus nō aliter ad se uirum pertrahit, q̄ magnes ferrū
aut (sicut nuper dicebam) quàm naphtha flammam,
aut succina paleam. Et proinde Alexandri Macedo-
nis prudentia in ea re summis est laudibus prosequenda,

dignaq; certè, quam in eo omnes admirentur. Is enim deuicto Dario potentissimo Persarum rege, quum eius uxorem praestantissima forma, atq; filias pulcherrimas teneret captiuas (mira res) conspicere puellas nunquam uoluit, uxorem tantum semel, ne ille qui à Persa potentissimo uirorum armis superari non poterat, mollissimo foeminarum intuitu caperetur turpissimum dicens sibi fore, si qui uiros uicisset armatos, à foeminis postmodum inermibus uinceretur. Semper idem dicebat amico, foeminas Persicas morbum esse oculorum. Pari modo Julianus secundus Romanorum Imperator capta Persarum urbe nec ipse captiuas mulieres uidere unquam uoluit, sed custodiendas in templo diligenter, atque intactas uiris, ac parentibus suis restituendas mandauit. Cyrus item Persarum rex, ut est apud Xenophontem scriptum quum ex Assyriorum preda, quos deuicerat, pulcherrima sibi mulier Susianorum regina adducta fuisset, nunquam aspicere eam uoluit, sed custodiendam Medo seruandam dedit: et quum postea Medus ille mulieris illius pulchritudinem supra modum commendaret, tunc Cyrus se propterea nolle eam intueri, factum cupidine uidendi dixit, ne forte hæc sibi aliquando foret impedimēto ad perficienda bellica negotia, quæ sibi erant eo tempore peragenda. Legitur & apud Plutarchum, Pompeium filium cognomento magnū praeter suae naturae morem liberaliter, atque illiberaliter sese habuisse erga Demetrii liberti sui uxorem, & uerebatur ne illius pulchritudine uictus qua illa praestabat, cohibere sese ab eius concubitu non ualeret, quod putabat fore iniquissimū. Non ab re certe factum est ut multi summi imperatores tanto studio foeminarum conspectum formidauerint: forma enim uincit armatos, & specie saepe uincuntur qui in praeliis, & certaminibus armorum fuerant insuperabiles. Quid nimirum quando foeminæ oculis ut tela mentium faciunt, nec secus atque Basiliscus occidit intuitu, et suo ueneno infi-

[illegible] ante contactum? Et ideo legimus plerosque ex philosophiae sectatoribus, etiam apud ethnicos urbium [illegible] frequentiam, & suburbanos [illegible] secessus, ne mulierum aspectu fortitudo animi fracta quandoque mollesceret, & auocaretur eo lenocinio animus ipse à studiis sapientiae. Non enim expedit sibi esse, ubi crebro conspiciat [illegible] & [illegible], & capi uel solo usu possit. Proinde stoicos in sacris aedibus, ut nunc nostri monachi secretos à foeminarum consuetudine uersari solitos legimus, ut solitudine, & angustioris habitaculi sanctitate cō[illegible] [illegible], & libidinem [illegible], & nil magis, quàm de [illegible] & [illegible] cogitarent.

Quantopere à conspectu foeminarum abstinendum sit patrum exemplis. Cap. III.

Paulus abbas (ut ad nostros diuertamus) sicut legitur in uitis sanctorum patrum, non modo uisum foeminarum, sed ne uestimenta quidem sexus illius conspectui suo patiebatur offerri, et quum quadam die ad senioris cuiusdam cellam pergeret, cum mulieri factus obuius, adeo ea re [illegible] ut re[illegible] quod [illegible] itinere, [illegible] monasterium repeteret quanta [illegible] unquam à facie leonis, uel immanis [illegible] draconis aufugit. Notum est ex eisdem libris, et Arsenii abbatis factum, qui assidue metuens ne quando [illegible] concupiscentia caperetur, adeo in ea re sibi cauit, ut foeminas, maresque [illegible] uitaret. Sed accidit forte fortuna ut aliquando matronae cuidam nobilissimae obuiam [illegible] à qua uenias statim in pedes [illegible] aufugit, rogaretque mulieri ne [illegible] [illegible] & ut in suis orationibus Deum sui memor oraret [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Pior quoque Antonii discipulus [illegible] [illegible] unquam [illegible] [illegible]

conspectui crediderit: quin post sororis suae precibus diutius fatigatus, ut se affectam diutino morbo scripsisset, ob iussum tandem abbatis, quum id ultra prorogare non posset, vinctis iam clausis per ministrum ductus, ut oculis captus sororis domum ingrediatur, à qua visus, nec tamen pro fratre cognitus, eodem ductu, neque eundo, aut redeundo aspectus muliebris occurrente, ad monasterium redit. Secus accidit Ammiano Alexandriae monacho, qui quum nimium sibi fideret, & propterea parum caute formosam quandam esset intuitus, statim in concupiscentiam oculorum prolapsus est; in cuius noxae ultionem protinus ipse sibi oculum effodit. Verum calamitoso tanto postmodum labore, & dolore corpus suum afflixit, tanta inedia, & frigore maceravit, ut ad eam sit tandem perfectionem ultra perductus, ut pro christiana fide asserenda (mortuo sit ab eo ut semel) ea Nemesia in Babylonem relegatus. Non abre ergo Ioannes anachoreta ita sibi cavit, ut ex quo eremum adiit, formosam videre nunquam voluerit nec ab illa quoque ipse videri: et usque adeo fuit huius propositi tenax, ut quum tribunus quidam illustris eum diutius rogasset, ut se ab uxore sua pateretur vel tantum semel conspici, quod illa diu pie & innocenter optaverat. Videbit me (respondit) in somnis. Nec defuit promissis fides; nam mulier somnians per quietem hominem conspexit, quem antea nullo unquam tempore viderat. Ita enim corporis totius formam, habitum lineamentaq. vultus aperte referebat, ut fidem faceret, non vanam visionem illam fuisse sed veram. Vide quid quantumq. cautione usi fuere viri sancti in avertendis oculis à contemplatione mulierum: ne forte ab eiusmodi inspectione, in aliquam sordidam prorumperent libidinē, & David illius & regis, & prophetae sanctissimi
2. Reg. 11. exemplo perirent: qui dum temere in Bersabeem sem-

mollissimam foeminam omnibus intuitus esset, captus amore illius fuit in duo simul enormia crimina praecipitatus, adul- Dani. 13.
terium videlicet, & homicidium. Quid de illis duobus senibus Danielis dicam, qui ea aetate, qua refrigescere deberet omnis libidinis feruor, ipsa tamen Susannae pulchritudine exarserunt iuueniliter in concupiscentiam oculorum. Ideo scriptum est in Daniele. Semen Chanaam, & non Iuda, species decepit te, et concupiscentia subuertit cor tuum. Quid mirum de senibus, Gen. 6.
si aspectu eodem capti sint, & illi qui habebantur in numero filiorum Dei? Dicit enim Scriptura. Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt eas sibi in uxores. Quod de spiritibus incubis plerique interpretati sunt: alii de his, qui uerum Deum colebant ex progenie Seth, & ideo filii Dei uocati: filias uero hominum eas esse autumant, quae descenderant ex progenie Cain, quae Deum non norant. Sed quoquomodo intelligas, aspectus mulieris & spectationis, & intemperantiae eis occasionem praestitit. Hinc etiam conqueritur pastor ille Virgilianus, et in arcis ait.
Vt uidi ut perii, ut me malus abstulit error.

Quidnam quaeso sibi uult Actaeon ille fabulosus apud poetas? (ut sacra uanis immisceam) qui obtutu improuiso temere in Dianam coelesto conuersus fuisse esse dicitur in ceruum, & à propriis canibus laceratus? Nempe docere uoluerunt eo figmento poetae, hominem capi mulierum aspectu, et decidere à ratione, ac subinde immutatum esse, ac sollicitudinibus, quasi rabidorum canum morsibus lacerari. Quid item sibi uult Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus: ad cuius conspectum hoies repente in lapides, mutarentur? figmento hoc [illegible] indicare formam mulieris esse usque pestiferam et homines ad illius conspectum in extasi [illegible] quasi uero hominis sensu careant, non secus

ac lapis quasi habetur homo male stabilitus, iuxta prouerbium, Lapis super lapidem. Non sunt hæc sane di[illegible], & sapientissimis uiris consilia temere, ac per tot secula sine causa celebrata. Et enim compertum est, atque exemplis tum antiquis quam nouis apertissime declaratum, quoscunque lasciuos & curiosos oblata forma aspicere delectat, diu tutos esse non posse: nec euadere a concupiscentiæ telis illæsos. Timeant ergo qui continere desperant [illegible] commutare formarum: ac præmoniti aliorum exemplis prouideant ne aliquando in nudam Dianam, aut Medusam conspectam imprudenter incurrant, et aut in lapides, aut ceruos uersi, sensum rationis amittant, et item a propriis ac domesticis concupiscentiis lacerentur. Malo sane pusillanimis [illegible] quandoque timere, quam male fidens atque plus cupide æstimare se infirmum, et stare, quam nimis [illegible] ne periculis obiectum, impingere in laqueum

Prou. 14. concupiscentiæ et cadere. Scriptum est enim: Sapiens qui timet declinabit ab omni malo. Patere quidem [illegible] [illegible] sola securitas [illegible]. Caue dicas, nihil periculi est [illegible] constantiam [illegible] [illegible] multo [illegible] esse castimoniæ nostræ noscere infirmitatem, & intelligere imbecillitatem, et uidere quam sit fragilis [illegible], quod assidue circumferimus: tam in plano quam excelso semper timere, ne quando aut impingamus aut [illegible] formidemus.

Quid tu es [illegible] quam qui [illegible] usque [illegible]

Psal. 15. et separari a carnis concupiscentia sancte possit: At qui [illegible] et spiritualis tam [illegible], mihi contendo; uerum et spirituales perire possunt, quia adhuc in carne sunt. Sed ad quid quæso uel leues occasiones cum periculo et malo [illegible] nostro [illegible] [illegible] carnis natura et nos ultro oppugnet, et nunquam tranquillos esse permittat, absque eo quod [illegible] [illegible] nostro quicquam [illegible]. Itaque fratres si sapimus, id

semper

semper in memoria, ac imo pectore penitus habeamus, ut periculum foeminarum, & maxime earum, quae aliqua forma praecellunt, nedum conspectum sed nec umbram propius sentiamus; non aliter foeminas ipsas declinantes, quam aut inter navigandum scopulum, aut intereundum praecipitia. Neque enim ullae aliquando mulieris, faciem, quam volumus, possumus oblivisci; nam hoc sunt potissimum.

Haerent infixi pectore vultus,
Verbaque, nec placidam membris dat cura quietem.

Minime tutum esse vel spiritualibus viris cum consecratis Deo virginibus frequens, diuturnumque colloquium. Cap. IIII.

Hoc vero quod prius de saecularibus mulieribus monuimus, idem quoque, & multo quidem cautius circa virgines sacras observandum esse censemus. Valde enim periculosum est, si cui tantam unquam aliquis daemon securitatem suadeat, ut speret intrepide tutoque se in harum frequenti conversatione posse diutius commorari. Ambiciosa sane sunt & percallida semper & omnes commenta diaboli, sed adversus castimoniae deditos multo acriora simulque occultiora, ut vix possint vel a sanctissimis, & sapientissimis viris intelligi. Et propterea ne callidus ille, atque occultus inimicus sese nobis fraudulenter insinuet, studiosissime praecavendum est. Nam vafer ille machinator diabolus, consuevit in principio consuetudinis bonos viros, ad proficiendum in rebus spiritualibus, ex ea occasione dolosis quibusdam machinationibus adhortari, et multa media ad salutem callide per eam consuetudinem sic conversantibus ministrare. Dum enim astutissimus venator, et assentator illis quam timet ne suborta aliqua suspicione diabolicae fraudis, tam arctae consuetudinis vincula relaxentur, suggerit

Interim maiora quaedam spiritualis disciplinae argumen-
ta, reddens eos [illegible] per castitatem, & de suis [illegible]
profectibus disserentes, atque suauissimis sermonibus, &
iocundissima confabulatione cōsiliis spiritualib. proficientes
in alterutrum conferentes. At interim fraudulentus de-
ceptor tempus obseruat, donec dolo suo tempestatis fo-
[illegible] magis [illegible], atque [illegible] quousque
[illegible] hominem pereat magna Dei esse beneficia, quae
[illegible] sunt diaboli maleficia. dum in tranquillo se spe-
rant esse maxime, tota [illegible] repentina procella, ab im-
prouisa tempestate deprehensi, quod minime cogitaue-
rant, callidis quandoque naufragium patiuntur. Sic igitur
[illegible] daemon solet expectare aduersa, suggerere pro-
spera, & fraudes tegere, quousque [illegible] omnibus [illegible]
[illegible], sicut [illegible] in occultos scopulos, & naufra-
gio submergerent. Quam ob rem formidolosa debet esse
in hoc mari omnis tranquillitas, quoniam improuiso tem-
pestatis turbo subortus, & tempestas procellosa [illegible]
tur, ubi minime putabatur, quae tanto nocentior [illegible]
quanto minus possit suspecta prouenit. Et n. callidis-
simus praestigiator diabolus tam diu sopitum ignem [illegible]
flammis occultat, donec ambas facultas communicatio-
nis cum ardore succendit: atque interior de [illegible] chari-
tate aliquid amorem profanum, & sub praetextu sancti-
tatis moliatur incendium. Non est ergo in tantis [illegible]
daemonum ut periculis quisquam, uiso posse consistere
& ex hoc libidinis pelago, quo [illegible], redo
cursu ad continentiae portū peruenire, nisi prudē & cir-
cūspecte sibi caueat, & habeat omnē tranquillitatē suspe-
ctam. Est uia (inquit Salomon) quae uidetur homini iusta,
nouissima autem eius deducunt ad mortem. Itaque solicite
nobis prouidendum est, ac prudentia praemunitos diaboli
fraudibus occurrendum, nec in his spiritualibus officiis
agendum quicquam temere, aut prorsus fidendum, quando
& in his saepe spiritualia negotia miscentur. Hoc dicimus [illegible]

de his duntaxat, qui imprudenter, ne dicam impudenter, & nimis arcte, ac licenter sese assiduant [illegible] uirginibus: quibus tanto [illegible] coniunguntur affectu, ut si se ipsis [illegible], ab earũ conuersatione recederent: qui & si forte cum eis nõ agant quicq̃ turpiter, tñ iustæ suspicionis præbentes de se materiam, ultro suam, quasi alioqui minus dum [illegible] sinistræ opinioni [illegible]. Quo circa ad [illegible] cõem suspicionem ac & periculum, sicut tenemur eis diuina sacramenta præstare, ita pari modo earundem familiaritates uitare, et sicut in rebus sacris nisi quantum pro nostra negãda est opera, ita in rebus aliis nostra sine urgenti necessitate non est communicanda præsentia.

Quo pacto habere se debeat sacerdos erga mulieres in administrandis sacramentis. Ca. V.

Dicendum est autem modo quid in ea re faciendum sacerdotibus statuendũ sit, quibus ex officio, quod sibi iniunctũ est, ab his periculis omnino abesse nõ licet: & tñ ab eisdem ueneris uoluptatibus necesse est cõtinere. Nã iuxta sententiã saluatoris nostri, ista oportuit facere et illa nõ omittere. Nõ n. debet is q̃ præest, & populũ sibi commissũ cura distringitur, alterum cõmodis exturbare, quũ officii sacerdotis auxilium sit inuisere [illegible], consolari dum mœrent, corrigere si errent, audire peccata dũ pœnitet, & denique oĩa prouidere, q̃ saluti eius ad salutem. Neque est, cõfessio, q̃ usque adeo paruis sacerdotem, at a sic necessitatis officiis [illegible], propter humanã imbecillitatẽ esse sibi desistendũ, & relinquendis necessariis uide[illegible], quũ certo sciant in eiusmodi piis operibus sibi de coelo semper diuina adiumenta nõ defutura, mõ uelint, et [illegible] precibus adiuuant: & nihil temere agẽdũ censeant, ubi sciũt grauissimũ inesse discrimẽ, cumque tali actu [illegible] est, quo periculum malum inest, ut in tempestate à nauigantibus solet fieri. Nam quum coeli minantur desuper, & fluctus quilibet decertant, et uenti undique ex aduerso [illegible] Luc. 11.

tunc penitus magister nautas infringit, atque assidet attentus gubernaculo, mente & oculis in mare, & in coelum semper intentus: ac undique quicquid imminet discriminis circumspiciens, ne forte aut ab impendenti tempestate, aut ab improuisa obruatur procella. Conuersanda igitur tibi necessario est mulier, sic tibi non desit seueritas, quae ad parendum foeminam possit obstringere: ita tamen apposite, ut conscientiam spiritualem inde recipiat cum ueneratione, & timore. Hic autem prouidendum est tibi maxime, ut ex tuis moribus in his omnibus nitescant indicia puritatis, & signa manifestissima honestatis: caueasque super omnia adulationis, atque blanditiae, quae in foemina admodum sunt castitati. Fugiendum etiam, ne nimis eas liberaliter adeas, ne nimium frequentaris, ne earum domos importunis horis solus introeas, quarum uero introieris januas, uerecundus, atque etiam suspensus, tanquam ad aliquem contagiosum scopulum appulsurus incedito: ubique sedulo sine mora sistens, & expedito quicquid fuerit peragendum. Absque uero causa rationabili solus cum sola seorsum remotis arbitris nunquam sedeas. Valde quidem periculosae sunt, ac plenae suspicionis productiores seorsum cum foeminis sessiones: praesertim cum de rebus profanis, & mundi actionibus mutuo sermone ultro citroque digeritur: nam animus his confabulationibus paulatim relaxatus, facile ad uana inclinat, in mora cupiditas prolabitur, quo circa & hic, & ubique in quouis periculo tutius est timere quam fidere, optimum est ergo circumspicere undique pericula, & tanquam in acie dimicaturos, galeatos, loricatosque semper stare ac (ut aiunt) modo agitandis excubiis. Non n. bene succedere ut plurimum solet quod temere agatur, neque quod honestum, uel sanctū, etiam quod sit sanctum, aut honestum, adeo nisi sancte honeste, sancteque fiat, quam ex his etiam honestis officiis multas occasiones malignus hostis hauriat, quibus incautos quamuis pios quandoque decipiat. Vestis quidem se-

[illegible] in his nec lapsi, mirandum certe est potius quam [illegible]. Quamobrem à suspectis colloquiis & conuersationibus (ut proxime diximus) est omnino abstinendum: nec nihil quicquam imprudenter, ac temere agendum, ne quid ex eo scandali, aut suspicionis possit oriri, aut ueri mali [illegible]. Sacerdotis siquidem pudicitiae, & in his, & in omnibus officiis omnia caute peragere, & confidere in domino atque animo prompto, & [illegible] petere tuendum propositum castitatis. Verum si quando nos ex nostra infirmitate titillationibus carnis contigerit impugnari, constantissime resistendum est [illegible] nobis comparanda perfugia, quae infra dicetur.

Non nisi diu expertum admittendum esse ad audiendas sacrarum uirginum confessiones. Cap. VI.

PRobatissimae ergo uitae esse oportet quicunque praeficiendus est, ut eiusmodi uirginibus sacramenta ministret: ne forte circumuentor (quisquis ille sit) ignota daemonis fraude, succumbat, corruatque sub eo ipso fasce, quo se alios exoneraturum crediderat. Pastor enim saepe etiam errabundam ouem passim, & inconsulte sequentem ipse quoque deuius à recto tramite aberrat. Medicus & medicus plerumque etiam saepe opem aegrotantibus [illegible] in ualetudinem & ipse aduersam incidit, & nescius et imprudens eadem contagione afficitur cum infirmo. Itaque non accedat quispiam ad id muneris, nisi multum antea in his fuerit exercitatus, atque saluberrimis primum antidotis praeparatus: ut possit quum opus fuerit, & [illegible] utiliter, & in pestilentissimo quouis loco absque ullo integritatis, atque pudoris sui damno uersari: tuta illi [illegible]. Prius antidotum, quam uenenum. Vt de Mithridate rege Ponti legimus: cui quotidie hauriendi post antidota uenenum, consuetudine factum est ei uenenum ipsum

lenocinium. Magnum ergo & perpetuum studium adhibendum est huic rei perficiendae, quae ante animi nostri constantia periclitetur uiri, quando res fert, & sequitur [illegible] tem quatenus animus ipse in illis rebus exercitatus callo[illegible] ceperit quandam decertandi & obsistendi rationem. Non prodeunt gladiatores in certamen in puluerem, in spectacula, in clamorem, nisi diutius prius certandi meditatione domi intra parietes occultis fuerint concertationibus assuefacti, atque umbratili exercitatione uerè depugnandi peritiam adepti. Tutò quidem ac gloriose in ea quam quisque nouit arena, sese exercet. Nam sicut homo puer peritiae equitandi facile ab equo ferociore excuti solet, ita quicunque concupiscentiae suae frena non didicerit adhibere, nullo ferè negocio impulsus ab illecebris uoluptatis, à proposito decidit castitatis. Adhibenda plane in ea re tibi cautior simplicitas est, ne namque machinis doloque infernalis & serpentis astutia, ne & tu à quouis decipiaris incautus. Par [illegible] me [illegible] in eo & decipere, et falli. Nam nihil prudentia sine simplicitate malitia est: simplicitas uero absque prudentia stoliditas mera. Simplex quidem poteris haberi, si nulli insidias tetenderis: prudens uero si paratas tibi ab alio prouide caueque declinaueris. Ut de beato Iob legitur qui erat simplex, et rectus. Simplex erat quia nemini nocebat; rectus autem quia nullis insidiis flecti unquam poterat aduersas. Et n. quicunque in hac procella imperturbatum illum [illegible]orem continentiae custodierit, omnibus sine [illegible] [illegible] sanctitate praestabit. Mirantur esse quosdam animalia quae per ignes medios sine noxa corporis [illegible] pertranseant: quo id est mirabilius ut uir natura fragilis sola Dei gratia morumque disciplina munitus per hostes, per ignes & flammas securus, et illaesus transibit. In summa ergo sicut non est faciendum quicquam temere in hac re, sic nec committendum ut ob pusillanimitatem animi [illegible] rem merendi materiam quispiam derelinquat: & [illegible] narum cura negligat, quas uiri, & docere sunt & [illegible]

ex officio tenemur. Fidelis inquit Apostolus, est Deus & non permittet tentari quemquam supra id quod potest. Quam uero si quid afflictionis ex eo fortasse contigerit, incipiat eum tentatione peculiariter, & generandi [illegible] ea pietate patietur dominus quemquam la[illegible] sed sic temperabit euentum, ut si non prorsus absque perturbatione carnis, saltem sine noxa, & sine lapsu perstabit. Nimirum sicut tres pueri in accensa fornace Chaldaeorum positi, neque consumpti, neque contacti sunt, imo [illegible] superno rore flammis, [illegible] clamores co[illegible] & uobis, quam opus fuerit ex officio uestro tentationum subire fornacem, nihil uerendum est; modo sitis (ut diximus) bene praeparato pectore, idque [illegible]: flamma quidem in rorem, & incendium ipsum in refrigerium commutabitur. Nec multum [illegible] quod humana tentatio in uestris sensibus persistet, quando nec ad [illegible] quidem puerorum [illegible] ignis, sed [illegible] ipsos pueros [illegible] est [illegible] iidem tempus [illegible] & tentationis ardor non cessit, [illegible] tamen [illegible] etiam in media [illegible] tentationum fornace [illegible] diuinae gratiae rore con[illegible] ita fouebit uos Deus ut nulla [illegible] libidinis [illegible] nec ullas infamiae fumus denigret. Quam ob [illegible] uobis bene praeparatis absque conditione [illegible] Dei gratia gerenda res est: quando non aliter [illegible] Christianam rempublicam, ut dilectio nostra erga dominum apertius demonstrari possit, quam [illegible] procurare [illegible] dominus apostolorum principi Petro, Simon si me diligis, pasce oues meas. 1.Cor.10.

De improbis desideriis & lasciuis cogitationibus reprimendis. Cap. VII.

SEd cōtinere se à mulieribus [illegible], ac uitare [illegible] [illegible] nō erit, ad hoc ut merito quis uel esse [illegible] & castus & pudicus possit, sed oportet [illegible] ut

omnis malitiositas (sic namque appellat Cicero cupiditatem malam) latreatur etiam penitus animo, ne libidine irrepat, ac penetrent penitus mentem lasciuae, atque pestiferae cogitationes, haereantque sub ... cordis tenacius, quae ut postea aliquo possint studio, aut ratione reuelli. Illa est enim fons & origo omnis concupiscentiae, et peccati: quae ne unquam diffundantur, sunt in suo fonte omnino cohibendae, ne quando semel aduersus rationem procacitur insurgenti aditum patefaciant. Nimium tamen cetis cogitationis (ne forte cum parum cauemus) ut ad actum libidinis nisi cogitatione praeuia deduci non possit. Quam ob rem (ut D. Basilius dixerit) iure omnia in mente nostra bona est ipsa puritas, quoniam cogitationi mentisque consilium initium est earum, quae in corpore fiunt actionum. Nam libido in corde hominis uoluptuarii primo concipitur & generatur: & inde in libidinem coeundi & contaminationem carnis prorumpit. Vnde

Matth. 15 Dominus, Intus sunt, inquit, quae coinquinant hominem. Hic propterea laborandum uel maxime nobis est quando omnes natura faciles, & pronissimi, ut dicam praecipites, ad foedas cogitationes. Et ideo quo promptius est in his peccatum, eo diligentior est adhibenda custodia, ne peccemus. Peccata enim quae in facto consistunt, & tempus, & opportunitatem, & socios, & adiumenta alia multa perquirunt: at quae uel sola cogitatione intra in corde perficiuntur: absque ullo exteriori negocio, aut labore facillime committuntur. Quo circa multi sunt, qui pudicitiam, modestiam, grauitatem, & caeteras eiusmodi uirtutes externas in conspectu hominum facile seruent, qui tamen interim in mente, & in occulta officina cordis fabricant immania, atque exhorrescenda flagitia. Quia ne quam hic facilis, & promptitas sit casus, prompta quoque & accelerata sunt apparanda praesidia: ut medicum peritissimum facere uidemus, qui ubi suspicio est impendentis alicuius aegritudinis, ad occurrendum pesti

[illegible] multo ante idonea solet remedia praeparare, ne si [illegible] & possit quam opus fuerit, aegrotanti succurrere. Meditatio autem vera, & praesentaneum remedium ad [illegible] eiusmodi cogitationes est, profligere illas [illegible] ad orationem, lectionem, ieiunium, vigilias, verberationes, confessionem, labores, & ad alias eiusmodi exercitationes, ac distractiones mentis, & tota machina (ut aiunt) longe ab animo propulsare libidinis fomenta, ac [illegible] daemonis obsidentis praestigia; abducentes protenus animum a foedis cogitationibus, ad memoriam novissimorum, & ad cogitationem coelestium, ac etiam [illegible] assueta frequenter bonis meditationibus mens discat id quod rectum est, ac sanctum libenter meditari; & aspernari foeda, & perniciosa [illegible] consilia. Non enim melius carnales concupiscentiae expelluntur a corde, quam si in eorum loco spirituales meditationes protinus inducantur: quibus animus sensim [illegible] & assiduus immoretur, ne vacet ei ullo tempore eiusmodi nequitias cogitare. Scriptum est, quia perversae cogitationes separant nos a Deo. Quo circa obstruendus est his prorsus aditus, ne per ignorantiam, & socordiam nostram, furtim per corporeos sensus admissae totam occupent mentem, ac subinde dissipent quicquid ibi repererint reconditum boni. Quare ut primum hae sese insinuant, statim reprimendae sunt, & procul a finibus ut [illegible] hostis arcendae, ne si aut [illegible], aut portas sese cordis intulerint [illegible] nos possimus a nobis postmodum, etiam quam maxime velimus, amplius effugare; quae postea nobiscum [illegible] inseparabiles comites efficiuntur, [illegible] vigilantes ac semper [illegible], ac perpetuo nobis haerent, molestissimis stimulis [illegible] insultibus. Optimum id sane est atque observandum consilium, quod qui neglexerit, veneno [illegible] serpentis, quod sinu fovet absconditum, eum perire necesse est. Quicunque [illegible] Sapi. 1.

modica paullulum pendere contabescet, breui momento in profundum peccatorum descendet: sic & paruula scintilla, nisi celeriter extinguatur, ex paruis quantumuis initiis, maximum suscitare solet incendium. Eadem & clo manda, nisi cito eluitur, sic diffunditur, atque inhaeret tenacius, quam ut eximi post facile possit, et pelis. Interficiatur ergo aspera facies, dum parua est, et obruatur mortifera semente in semine, antequam perducatur ad segetem: quae in malis seminibus solet uberius abundare. Omne tanquam uitium dum nascitur facile opprimitur, inueteratum inualescit penitus, sitq; mora, & consuetudine robustius. Incogitandum itaque in principiis cogitationum, & omnis occasiones procul fugiendae: ne sensim alicuius uoluptatum blanditia inconsulte deferamur in praecepts, unde emergere amplius nequeamus. Atque hic sine uerendum est in paruis, sicut in magnis periculis: quando saepius, ubi minime timetur, decidimus: & dum minima contemnimus pericula, in maxima incurrimus. Ideo noster sapiens, qui spernit modica, paulatim decidet. Et neglecta solent (inquit Horatius) incendia

Eccle.19. sumere uires. Nisi enim obstruantur fontes malorum, non desinent emanare, quae scaturiunt inde fluenta. Nam nihil refert, si decurrens riuus alicubi intercipiatur mole aggeris, si ex quo defluit, fons integer maneat: quoniam uel rimam alicubi nactus exiguam alia uia elabetur: uel auctus aquis emerget superne, & deuastat late omnia. Siquidem in his non praestant socordis, sicut in corpore ulceroso, nisi influentem praui humorem sistas, incisionem adhibeas medicamenta. A radice euellenda est haec ficus, quam cupis radicitus mori; nam si succidatur truncus superne, mox repullulabit, & ramos uberius fructificabit. Expedit

Nequidem unusquisque intelligere infirmitatem suam: & quod infirmius in se cognoscit, id maiori praesidio custodire; atque undique praemunire. & obsessae maiori [illegible]: sicut in moenibus urbium fieri consueuit, ut ea quae natura loci minus munita sunt, acrius defendantur. Quam ob rem consideret unusquisque quam in quo loco teneat, quo se cum hoste dimicet; atque ut in bello certo, ita aduersus ueterem in pugna carnis tam quam sibi cauendum putet: sed insidias, perfidiam, atque hostis ubique etiam in tuto formidet, ne forte alic, et quando minime credit, opprimatur improuidens. Non enim tam graue ab hostibus armatis uidemus uitae nostrae periculum imminere: quam ab occurrentibus undique cogitationibus uoluptatum nostrae menti turpitudinis discrimen: ne quando conuincatur, & pereat. Vitiorum siquidem initia facilius est cohibere, quam impetus regere. Hae sunt illae paruulae uulpes, quae demoliuntur uineam: quas capi sibi Salo- Cant.2.
monis sponsa mandabat, dicens. Capite nobis uulpes paruulas, quae demoliuntur uineam. Pusillae sunt quidem, & adhuc recenti cogitationi facile cedunt, sed quid damni inferat uineae animae nostrae, ut esse da grandior acrius facit, quam ut fugari de corde pro arbitrio nostro possit. Vnde alibi scriptum est. Psal.136.
Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram. Petra autem est Christus. Dum adhuc ergo paruulus est ille corruptionis motus in sensibus, nec parcatur, sed statim elidatur antequam augeatur, & roboretur, ut superari non queat. Paruum intelligo cogitationem de quauis re illicita, quae uelut transiens: & tanquam aduena sit, & peregrina nihil in deliberatione moueatur. Nam tunc, aut leue admodum, aut nullum est, omnino peccatum, quam sit naturalis atque humana

tentatio, & quae indicat potius probationem, quam perdi-
tionem. Mentem autem non interpellari, nec pungi in-
terdum cogitatione aliqua mala, non penè minus im-
possibile est quam difficile, homini praesertim insidiis adver-
sus diaboli in hac fragili, et mortali carne certanti. Quis
est enim adeo natura bene institutus, aut moribus adeo
bonis instructus, ut cupiditatum, & cogitationum mala-
rum stimulos quandoque nō sentiat? Pravum est, a cor ho-
minis natura, et proclive ad malum à iuventute. Quan-
doquidem nihil mirum si tam ex natura ipsius carnis, quam ex
daemonis ministerio soleat cum multis nobis saepius con-
tingere ut tentemur, ita ut cum videatur ferè esse officium dae-
monis proprium inducere malos cogitatus, quam maxime om-
nipotentis Dei obsistere, ac vetare, et hominis natura ex
libera sua voluntate nō consentire, ac à se reiicere, ne prae-
valeant. Porro neque in nostra est potestate, neque à nobis
proficiscitur ut obsistemus subitis, & concitatis motibus
animi seu carnis, qui nos saepe ex improviso aggrediun-
tur, sed fortassis nostrum est cum Dei gratia tamen resi-
stere insurgentibus, ac moderari furentibus, ne prorum-
pant ad illicita & ad nefarios consensus, aut ad patrandā
aliquam nefandam turpitudinem nos alliciant. Is igitur
(ut D. Hierony. ait) laudari debet, & praedicari beatus
qui statim ut coeperit cogitare interficit cogitatus & alli-
dit eos ad petram, petra autem est Christus, ad quam sa-
ne tanquam ad certum signū omnes nostros debemus
intendere cogitatus. Animorū siquidem, ut Cicero ele-
ganter disserit duplex est motus, alter cogitationis, alter
appetitus, cogitatio in vero exquirendo versatur: appe-
titus vero impellit nos ad agendum aliquid adeo, ut nun-
quam mens ab agitatione quiescat. Quo circa certam
cogitationē, motumque animi dicit oportere semper aut
in consiliis capiendis, ad bene beateque vivendum, aut in
studiis sapientiae, verique cognitione versari. Hoc est assi-
due meditari in divinis scripturis, in multitudine beati-

eiusque Dei, et in infinita misericordia eius, et in immensa superna uita. Quod quidem, etsi difficillimum est hominem cor mundanarum rerum curis implicatum perfecte praestare: quoniam multa sunt, et latissime patent, quae in hoc mortali corpore eum distrahunt, atque perturbent: id tamen, nos qui coelibem uitam degimus, seruitiisque à hac molestia liberi, si uoluerimus pro uirili nostra, et qua nobis à Deo donatur gratia, in his saluberrimis meditationibus assurgere, certissime consequemur. Et tunc mens his fortiter occupata otium non erit inanibus, et uanis cogitationibus indulgere: sed potius ex ea consuetudine continue cogitabit aliquid, quod uel ad suam uel ad proximi aedificationem, salutemque pertineat: uel saltem aliquid quod aduersus Deum nō sit, etsi aliquando fortassis humanam quampiam utilitatem olentur. Prouidendum ergo est, et elaborandum maxime, ut intendamus rebus optimis, et mentem nostram nō nisi ad meditanda coelestia et saluti necessaria conuertamus: congruitque appetitum parere semper imperio consilioque rationis. Nam sicut cogitatio, quae turpis est, putat quamprimum mentis inquinat, ita si fuerit honesta, et sancta etiā spiritum purificat. Caeterum illud quoque diligenter aduertendum est, si quis praestiterit fortasse quidpiam praeclari ne propterea superbe sibi quidquam arroget, tanquam à se boni factū sit: sed potius id, quicquid boni est, diuinae clementiae ferat acceptum. Nam licet bonum uoluntate nostra sit, prae nostra tamen fragilitate, nisi diuina adiutrice ope nos boni aliquid tanquam ex nobis praestare non possumus. Verumtamen, si quādo nos durior, atque atrocior urgeat tentationum procella, nihil penitus diffidendum est de nobis, aut de diuina misericordia desperandum, sed magis magisque pijs precationibus insistendū et desuper tranquillitas expetenda. Propter psalmi toto corde orandum est, et quum id non sufficit: orandum et corpore: uidelicet manuum exten-

flexione, tonsione pectoris gemitibus, singultibus suspiriis, elevatione crebra oculorum in coelum, genuflexionibus, lachrymis, & eiusmodi. Nemini enim profecto unquam illum simpliciter exposcentium in tentationibus defuit unquam Deus, sed potius ei de tentatione ipsa procuravit tum dona, sicut quondam Paulo apostolo, Hieronymo, Benedicto, Francisco, & caeteris sanctis; qui oppugnati in eo certamine castitatis acerrime, divina tamen adiuti ope tentationum semper victores fuerunt: usque maxime tentati sunt, ita & maxime exaltati. Dicit enim Anselmus tentationem, cui non assentitur, non modo peccatum non esse sed meritum magis & paratam coronandi virtuti materiam. Precandum igitur nobis est, non tam ut nulla subiret mentem tentatio (& si id optandum esset maxime) quam ne nos capiat, & expugnet, ac bo[illegible] strum extorqueat violenter assensum: quam perinde sit id, ac si perficiatur opere peccatum. Propterea Saram abbatissam sanctam legimus tredecim annos acriter à fornicationis daemone vexatam nunquam precatam fuisse, ut relinqueretur à se daemon, sed tantum, ut non superaretur ab eo, dicens. Da mihi fortitudinem Deus meus. Sapienter ea quidem, quoniam sicut uno eodemque motu exagitatum coenum foetet, & unguentum fragrat: sic una eademque tentationum procella, casti provehuntur ad gloriam, impudici demerguntur in gehennam.

Quae sit humana tentatio, & quomodo moderanda sit, Cap. VIII.

Satis iam elucere arbitror, vel ex his quae dicta sunt, aliud esse immundis cogitationibus agi

& irritamenta carnis sustinere: aliud sordidis cupiditatibus inquinari, & tentationibus assentiri: quoniam talita quamuis turpis cogitatio, seu tentatio nullo nobis imputatur, nisi consummatio peccati, seu saltem consensus, siue delectatio fuerit aliquando subsecuta: quoniam non in motu carnalium cogitationum, sed in deliberatione, siue delectatione inest peccatum. Hinc Paulus apostolus. Tentatio, inquit, uos non apprehendat, nisi humana. 1.Cor.10. Humana scilicet quae inuitos etiam adoritur: non enim arbitrio nostrae uoluntatis adueniunt nobis, sed in quadam naturali sese infirmitate, subitum perimunt rationis. Unde apostolus ad Galatas dicit. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Gal.5. Haec enim sibi inuicem aduersantur, ut non quaecunque uultis, illa faciatis. Insunt quidem nobis uitiorum ueluti semina quaedam, tum ex pondere humanae corruptibilitatis, quam ex uisis, aut auditis, aut etiam per sese conceptis imaginibus, uel motibus quibusdam rapidis, & inconsultis impulsi, atque persuasionibus daemonum: quibus si assensus animus uoluntate sese attribuerit, tunc [illegible] daemoniaca, & letalis efficitur tentatio, & desinit esse humana: quae ex infirmitate humanae fragilitatis absque noxa homini euenire conceditur. Quis est enim qui non subiaceat tentationi? quando & Iesus noster ductus est à spiritu in desertum ut tentaretur à diabolo? & Iacobus zebedei apostolus, & cognatus Christi dicat. Matth.4. Unusquisque tentatur à sua concupiscentia, abstractus & illectus, quam ea conceperit peccatum parit, Iaco.1. peccatum uero consummatum generat mortem. Et Iob. Tentatio ait, est uita hominis super terram. Iob.7. Ita profecto res se habet: ut si quis uitam ducat absque ulla tentatione, aut ignoratum à diabolo (ut sapiens quidam dicit) aut despectum se credat quando uacat prorsus omni tentatione, q̃ illi in corpore

[illegible] sit super humanum fastigium, atq; angelicae sine magis, q̃ humanae uirtutis. Tribus modis (ut inquit Beda) agitur tentatio suggestione, delectatione, consensu. Suggerere quidem aduersarii nostri est, delectari [illegible], consentire autem tam humanae fragilitatis esse potest, q̃ malitiae. Nam quicunq; et suggestioni restitit pugnans, uictoriae corona dignus est, qui uero conceptu in corde criminis delectatione afficitur, subito factus est daemonis mancipium et aeternae mortis reus. Proinde ergo quam naturae repugnare non possumus, atq; omnino fieri nequit, quia a propria concupiscentia et carnis. At daemonis suggestione tentemur prouidendum nobis est (quod priores dicebant) in primo statim congressu, priusq; status mentis grauius agitetur, necnon, ac nouella tentatio sopiatur. Hic autem in hac consultatione semper nobis in consilio adhibenda est domina et magistra ratio, quae nos doceat q̃ leue sit, quamq; momentaneum quicquid hic tantopere delectat et afficit: quamq; sordidum deni foedumq; [illegible] uoluptatibus, et carnis ingenii subiacere. Nam quicunq; licenter eiusmodi tentationis libere grassari permiserit, difficile erit postmodum non efficere quicquid sibi diabolus interim fuerit tentatione suggestum. De tentatione autem fornicationis senex quidam ex illis patribus antiquis lepidissima quadam similitudine ita eleganter disseruit. Dicebat is nidori culinae meritoriae eiusmodi tentationem esse persimilem, quem quidem transeuntium inde omnium nares olfaciunt, sed alii eo odore capti ingrediuntur tabernam, et epulantur nil nisi satietatem quaerentes: alii uero de eo ipso nidore nihil curantes, [illegible] tantum delicatioris aurae moniti, ultra uel famescentes pertranseunt: quae tamen nec olfactui consentit animus, nec suppeditat appetitui rationem. Sic pari modo de obscoena tentatione existimandum esse dicebat: q̃ non magnopere curandum est, si sine culpa nostra uanis perturbationibus impugnamur

sepenumero

[illegible] mens, & obscurata memoria [illegible] super [illegible], & ad [illegible] suo [illegible] blanda [illegible]. Hic itaque [illegible] cauendum est, ne quando fraudulenter & [illegible] insidiis capiamur, & hosti nostro clandestina, ac [illegible] proditione tradamur. Nam & [illegible] plerumque urbes, quam diu multorum pullam obsidentium [illegible] superauerint, occulta demum ciuis [illegible] proditione, & quas hostis diuturna obsidione ferro, fame, tormentis, quanquam non poterat penetrare, sola denique unius ciuis perfidia aditus irrumpit. Quod sane nullo secius saepe nos [illegible], atque occulta [illegible] quod forte intra nos [illegible] suspicione magna permittimus, ut qui antea [illegible] pugnam oppugnationibus carnis [illegible], ac intrepidi [illegible] [illegible] subinde negocia, [illegible] dolosa [illegible] succumbamus. Frustra quidem disponuntur praesidia in moenibus, frustra portae clauduntur & claustra firmantur, si uel rima relinquatur [illegible] dita & aperta per quam possit improuisus hostis irrumpere, & quam inde sibi facere ad regiam, capiendam cuius potissima sedes est in corde, a quo omnis spiritualis uictoria [illegible] dependet. Ideo [illegible] regis consilium dicentis, Omni custodia serua cor tuum. Ibi quidem latent in insidiis hostes acerrimi, qui nos [illegible] tantos inuadit. Unde noster dominus, De corde exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, & reliqua, quae sequuntur.

Quomodo sit aduersariis nostris spiritualibus resistendum. Cap. IX.

Prou. 4.

NOn ab re profecto monemur omni diligentia obseruare & custodire cor nostrum quando id diabolus in primis tanquam praecipuam munitio

sensuum extremorum [illegible] expugnare stu-
det tam apertis oppugnationibus, quam occultis, & impro-
uisis insidiis capere, & occupare. Transfigurat enim se
ipsum in angelum lucis, quam si princeps tenebrarum, ut
callidissimis dolis nos fallat, & sub aliqua boni specie
comprehendat incautos. Hac spe igitur obsidere & ex-
pugnare commoditatem ubi occasio[illegible] palam [illegible]
[illegible] nunquam desistit. [illegible] quid enim expe-
[illegible] corde habet [illegible] hominum [illegible], quod non sit
illius [illegible] itaque nobis est, & omni stu-
dio, & in sublimi elaborandum, ut contra hostis in nos ten-
[illegible] fortiter, & utiliter resistamus. Quo-
circa ut in bello solemus quae [illegible] sunt, & [illegible], dili-
gentius protegere, & quae debilia sunt [illegible]
[illegible] custodia [illegible], et in hoc certamine [illegible]
[illegible] semper [illegible] est, & nunquam intermit-
[illegible] cambitur. Caeterum non est nobis aduersus
[illegible] hostes armis ferreis, & praesidiis cor-
poralibus repugnandum, at potius spiritualibus [illegible]
[illegible] quae sunt orationes, meditationes, vi-
giliae [illegible], opera [illegible]
[illegible] praesidia. Obsidet nos [illegible] Daemon in hoc cor-
pore uelut [illegible] propriis [illegible]
[illegible], sed ipse [illegible] praesidia, & [illegible]
[illegible] semper explorat, ac [illegible]
[illegible] si qua forte minus stabilis [illegible] pars sit, atque
in nobis per [illegible] ad interiora, ubi [illegible]
ualeat penetrare, atque aliquando in [illegible] cade, [illegible]
1.Petri.5. dio, ac rapinis opprimere. Quam ob rem Petrus Apo-
stolus, Sobrii [illegible] estote, & uigilate, quia aduersarius ue-
ster diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem deu-
oret: cui resistite fortes in fide. Proposuit [illegible] certamen
nobis prae oculis saluator noster Christus hac parabola
Luce. 11. dicens. Quum fortis armatus [illegible] suum custodit [illegible]
[illegible] in pace sunt omnia quae possidet. Vbi

rem fortior illo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. Hoc contingit quum diabolus irruerit in cor hominis, [illegible] omnem pudorem & timorem, & omnem [illegible] dissipatum [illegible]. Verum enim uero quum [illegible] nullum sit tot malis, nec magis praesentaneum remedium in hoc tanto discrimine, quam confugere ad Deum, & ab eo auxilium piis precationibus poscere, deinceps de pia oratione & precatione dicemus.

De piis precationibus & diurno, & nocturno tempore frequentandis. Cap. X.

PRecationes ergo & orationes frequentes, & humiles nobis maxime necessariae sunt ad expellendas malas cogitationes, & ad superandas tentationes diaboli, atque ad promerendam gratiam castitatis. Deprecatio siquidem est illa, quae uel boni cogitationem inducit, quae Dei amorem conciliat, quae nos denique reddit contra omnes impetus aduersarii concupiscentiae fortes, & praemunitos. Nam ex sententia Ioannis Cassiani generalis cum in omnibus uirtutum profectibus, & cunctorum uitiorum expugnatione [illegible] in hoc praecipuum castitatis gratia domini uictoria speranda est, ubi praecipuo, ac proprio dono Dei est opus. Non enim in multitudine exercitus uictoria belli huius acquiritur: sed (sicut legitur) de coelo fortitudo est. Ideirco in ea re non solum [illegible] nobis sed tota animi [illegible] sed auxilium desuper humilibus precibus impetrandum. Etenim cum quodammodo de carne sit hominem consistere in carne, dispendia carnis relinquere ac blandis eius incitamentis non parere. Ideo impossibile plane creditur quemquam mortalium posse suis (ut aiunt) pennis ad tam praecelsum donum, atque coeleste [illegible]. Nulla quidem alia uirtute tam propriè carnales homines angelicis spiritibus coaequantur quam merito, & gratia castitatis: qua quum [illegible] infestibus carnalis concupiscentiae, 1. Mach. 3

[illegible] esse non possit, si [illegible] opera [illegible]
tur. Quamobrem addens precibus orandus est Deus, ut pro
sua pietate, & clementia praestet nos in ea re perstare
incorruptos. Et in lecto praeter statas preces, & illud no[illegible]
illum [illegible], ac per noctis quoque
die [illegible] est, addendae sunt & aliae laudationes dei
precationes & gratiarum actiones. Quin etiam re[illegible]
pter [illegible] tempora alia [illegible] preces
dispendia in ipso [illegible] ab oratione [illegible]
quae [illegible] quoties [illegible] longa quiete [illegible]
pore [illegible] somnus, [illegible] cura est, [illegible]
mox, preces [illegible] tantummodo, ut [illegible]
re dicere possit quod legitur, Ego dormio et cor meum
Cant. 5. uigilat. Si uero [illegible] aut aegritudine, aut alia quapiam oc
casione (ut fit quandoque) [illegible] in ipsis [illegible]
[illegible] mollitudo [illegible] psalmorum [illegible]
gua, atque sententias [illegible] eo usque de Deo cogi
tet, quoad [illegible] cum liberta
te diuina solummodo meditantem, placidus rursum som
nus auferat. Solet enim in ipso noctis tenebris experien
tia [illegible] quodam [illegible]
[illegible] sanctiora atque [illegible],
facta [illegible] curarum animus per soporem mem
brorum expeditior, ac promptior ad meditandum in
surgit. Sed etiam mortis memoria tunc [illegible]
git quaelibet uehementius quam [illegible] quod ad tollen
dam uoluptatum [illegible] conducere maxime [illegible]
tur. Hoc autem ideo admonendum [illegible] quod [illegible]
tenebris, ac ociose torpentibus nobis [illegible]
[illegible] & foeda cogitationum [illegible]
solent animis obuersari, & cum his impudica desideria,
fomentaque atque [illegible] libidinis. Quod quidem
Psal. 118. quam optime nosceret Dauid rex ille sanctissimus, & [illegible]
[illegible] negotiis septies in per diem, ac
media nocte surgens domino laudes decantabat, & [illegible]

[illegible] meditabatur quomodo ei fuisset adiutor [illegible] ipse de se commendatum reliquit. Quid nos [illegible] faciendum [illegible] tempore [illegible] Iesu monitor in auribus personuit, Vigilate & orate ut non intretis in tentationem. Nempe oratio casta, et pura [illegible] est illa, quae hominis animum adhuc intra carnis [illegible] & in terris degentē, miro quodā ascensu [illegible] in coelum tollit: & Deum ipsum quaerentem [illegible] mortalibus in caelis propitio repraesentat cō[illegible] [illegible] Haec inquam est illa, per quam tanta in ipsum Dei [illegible] accenditur charitate, ut nullus labor, nulla [illegible], nulli in hoc beatum illud incendium possint [illegible]. Haec est denique, qua quisque à terrenis [illegible] abducimur, & à carnis desideriis [illegible] ut nihil illius [illegible] quam [illegible] frenat quam carnalium [illegible]. Magna [illegible] Chrysostomus arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus [illegible] modo sobrie fiat, & mens nostra [illegible] [illegible] nostrae [illegible]. [illegible] haec precatio [illegible] et [illegible] cordis, [illegible] contra [illegible] ut [illegible] hostis, [illegible] ad coelum tendat, atque ardenter orat Deum, [illegible] inde patronum assiduè sibi semper auxilium. Psal. 90

Clamabit (inquit dominus) ad me et ego exaudiam eū: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum. Clamet ergo quisquis tentatur ad dominū, qui [illegible] nos potest: clamet autem non in contentione vocis sed in [illegible] et in [illegible] cordis, et dicat cum propheta. Miserere mei Deus quoniam infirmus sum, et quoniam conturbata sunt omnia ossa mea, et anima mea [illegible] et non est sanitas in carne mea. Exurge domine adiuva me, et [illegible] caro Psal. 6.

mens uigore pendemus, & similia multa. Is sane sentiet qui
hoc fecerit, auxiliũ de sancto, & indubitanter adiutum can-
Psal. 31 tare mox poterit cum eodem propheta, Audiuit dñs,
& misertus est mei, & ipse Dñs est adiutor meus. Ve-
rum interea illud nobis solicite aduigilandum est, ne
tempore, & uanis usque adeo ita mẽte abducimur, ut alio
distrahamur à nobis ipsis, ut aliud ore, aliud corde dica-
mus: quum uocis sonus cum sensu cordis, in oratione
absque ulla discrepantia copulandus sit. Quæ n. dementia
nostra est, ab alienatis nobis, ac extra nos positis, uelle
Deum attentum, & memorem nostri esse, ac desiderabilia
nobis quæ precamur, preces nostras audire. Non est id
sane orare Deum, ac supplicare, sed Deum potius irritare,
& insuper eius iram contra nos ipsos prouocare. Quo-
circa orare dominum non labiis tantũ, sed tota men-
te, & toto corde debemus, & tunc in nobis dubiũ non
est quin postea efficax, & fructuosa sit nostra precatio, &
appetitui nostro usibus profutura.

De castigatione carnis. Cap. XI.

VEruntamen scias te tandiu esse tutum posse in
hoc certamine, quãdiu formidaueris conferendos,
atque conspectum corporis, repellas cogitationes, atque clamas frequenter ad dominum, ut pro-
pterea munitus esse debes. Oportet te semper uigilantem
stare, et quocunque locorum pergas hostem, qui cũ assi-
due decertandum est semper in esse cogites. Tres enim cir-
ca te sunt insidiæ, tres periculum, horribile et formida-
bile certamen; at tam nobis sane magis ab externis ho-
stibus, quã ab intestinis odiis et domesticis insidiis timendũ
sit. Caro quidẽ sua, quã tenemus quisque captiuam quæ pro-
na est semper ad malum, et praecipue ad libidinem, nō-
bis quotidie uel potius singulis horis, atque momentis bel-
lum indicit, nos oppugnat nobilissimã terrae, et insidiis singu-
Gala. 5. laris sub specie pacis, aut indesinenti formidabilione conatur. Pu-
gnat inquit Apostolus caro aduersus spiritum, et spiritus

aduersus carnem. Ecce intestina bella [illegible] perpe
tuam usq; ad finem carnis spiritusq; conflictum absq; ulla
[illegible] spe. Hanc ipsam pugnam idem quoque Paulus Rom. 7.
[illegible], & usq; ad tertium cælum raptus, quam mi
[illegible] sentiebat secum intus agitari, [illegible]
[illegible] scribit. Video, inquit, aliam legem
in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & cap
tiuantem me in lege peccati. Hinc & ille poeta ethni
cus. Video meliora, proboq;. Deteriora sequor. Est ergo
[illegible] humana ad omnem uoluptatem, & [illegible]
[illegible] ut non nisi animi imperio coacta ac
[illegible] castigata, [illegible] omnino
[illegible] uelit, aut possit. Quam ob rem quicunq; uoluerint
in eiusmodi tam acerrimo conflictu [illegible] nec
[illegible] oportebit [illegible] pere
[illegible] & [illegible] car
nis petulantiam coercere atq; eam [illegible] continentiæ ac
[illegible] habena compescere, & [illegible]
[illegible] Est [illegible] haud secus
[illegible] equo [illegible] qui
[illegible] ferocior fuerit, tanto illi & [illegible]
[illegible] At [illegible] Quod si forte neglexit,
[illegible] aut [illegible]
[illegible] Nō
est ergo [illegible] corpus habe
[illegible]
[illegible]
dis. Notandum optime [illegible], ac [illegible] 1. Cor. 9.
Apostolus, qui de semetipso hæc scribit. Castigo, inquit,
corpus meum & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicaue
rim ipse reprobus efficiar. Macharium quoq; Alexandrinū
& ipsum hoc usum sibi [illegible] legimus: qui ad domā
dam carnē [illegible] plenū ad extremū usq; [illegible]
[illegible] solebat: & [illegible]
[illegible] qd [illegible] ita

corpus affligerent, animus periclitandum fuisset. Idem senex perdidit Hilarion [illegible]; qui per viginti et ultra annos continuo fervore, qui sese in disciplinam tradiderat, pergrande saccum sibi quotidie [illegible] pulsatum iumentis portare consueverat: et tamen absolvit, ut perpetuam diu laboris illum unquam pigeret: post haec tempora alacrior ad corpus magis fatigandum addidit aliquid priori oneri procuraretur. Neque id temere, aut absque à prudentissimis uiris factum fuisse credendum est. Naturam (ut diximus) indomitum et effrenis est caro hominis, et nisi cura diligenti, et studio sollicito castigetur, uti immanis fera missa è cavea, eadem licentia libertatis manent, fiunt acriter, ut ne possit amplius comprehendi ac coli, et adasla sub custodia contineri. Cohibenda igitur haec ipsa in camo et freno, et ut equi ferocientis non solum, quam violentior eius est coercenda, atque domitanda proteruitas, ut domita tandem discat parere habenisque, et agi, ad nutum, libitumque sessoris. Verum quis nemo est (modo in sanae mentis sit) qui pro usu equitandi non sibi malit equum ustitatum et domitum, quam intractatum et noviter [illegible] ob rem non in tantum quam equitandi equitare exercendus erit, sed antea tempestive [illegible] semper quam ordinatur, [illegible] et domitum habere possimus. Ita quoque quicunque pudicitiam habere sibi [illegible] utile, discat domare carnē ab adolescentia et optimis praeceptis continuerit sese antea: ut par esse perennis possit. Quibus potissimum rebus fiat iam dicere aggrediamur.

De vigiliis, ieiunio et parsimonia. Cap. XII.

QVicunque autem caste vivere, et carnem domitam desiderant, vigiliis omnino intendere debent, nec ullo pacto somno, desidiaeque vacare: haec enim reddunt mentem ad resistendum tentationibus tardio-

[illegible]tatem uero ad excitandum, atque ad exercendam [illegible] promptiores, quam longa uigilia potius, quam [illegible] somno [illegible] tamen pro incolumi[illegible] corporis seruanda modestia. Ait quidem Hippocra[illegible] Aphorismis, somnum & uigiliam utraque, si mo[illegible] excedunt, esse morbum. Non ab re profecto institu[illegible] fuisse uidemus, ut noctis intempestae surgant e stra[illegible] religiosi ad persoluendas laudes domino, ne uidelicet [illegible] repleant somnum, aut per desidiam turpia co[illegible]. Tunc enim maxime excitatur, ac stimulatur caro [illegible]: quando ex longo somno reparatis uiribus di[illegible] [illegible] prouerbium. Talium [illegible] mater est [illegible]. Quid ob rem [illegible] ubi Rom. 13. [illegible] est a nobis, & abiicienda ope[illegible] tenebrarum ut ait Apostolus [illegible]. [illegible] nihil est quod magis officiat proposito castitatis [illegible] post somnum [illegible]. Dum siquidem [illegible] & blandimentis [illegible] tam corporis, quam animi [illegible] tempore, & [illegible]. Nam [illegible] species [illegible] & [illegible] obsce[illegible] pollutiones, quarum pudet postea etiam meminisse. Sunt quidam qui usque ad horam prandii dormiunt: & [illegible]. O [illegible] miserandum [illegible], ut paulo post [illegible] in inferno Luc. 16. [illegible]. Mortuus est diues, & sepul[illegible] in inferno. At sunt qui pro maximo commodo habent si [illegible] dormiant, [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] potius [illegible] pro [illegible] remedio ad [illegible]

tunc, ostendit enim Scriptura diuina, Bona est oratio cum
Tobiæ. 12. ieiunio. Et certe enim uolentibus carnalem concupiscen-
Matth. 17 tiam, uel perfectum dæmonium genus (quemadmodū
Saluator noster affirmat) opus est cum oratione ieiunio.
Facit id quidem egregie tam ad uitia, tam ad dæmo-
num fallacias, & ad carnis concupiscentias superandas.
Scribit Porphyrius philosophus impius ille quidem et hostis
nominis Christiani (ut refert Christianus author Eusebius)
hominum corpora malorum dæmonum plena esse, cum
præsertim qui cibis delicatioribus nutriuntur. Comeden-
tibus inquit adueniunt hi nobis: & hærent corporibus
nostris. Ieiunium, & castitatem maxime commendat, non cū
quod Deus bonus principaliter illis placetur, sed ut recedāt
illi, qui saginari, & immunditia delectantur. Hæc ille.
Quid ergo mirum si dñs noster Iesus cū dæmone cer-
taturus ad nos instruendos diutino ieiunio prius seipsum præ-
muniuerit, indicans non posse dæmonis fraudes facilius
superari quam oratione et longa ciborum abstinentia. Olim qui-
dem in publicis certaminibus athletarum corpora solide-
ra uiliorique ad pugnam certa quadam ciborum lege,
& continentia reddebantur; quod corpus assiduo saturi-
tate efficitur imbelle & graue, utpote opimum, & abdo-
mine tardum, ac propterea minime idoneum ad ineun-
dum certamen cum hostibus. Fomentum enim ueneris ci-
bi, ac potus nimia repletione succensa & uenere di-
stentus, ardens, & uehementius genitalium pruritum ex-
citat. Nimirum sibi constat, quicunque studiosius
gulæ, palatoque blanditur, eum intemperantiorem in dies
euadere, & ad uenerem fieri semper ardentiorem.
Subtrahi profecto his debent grandia fomen-
ta libidini: quo circa qui tollere eam cupit, nihil com-
modius facere poterit, quam libidinis nutrimentum ingluu-
iem primum tollere; a qua potissimum generatur, &
alitur uigor libidinosæ uoluptatis. Nam nihil æque in-
flammat, & titillat sensus, ac corporis membra, præsertim

[illegible] ut cibus [illegible] indigestus, & crudus. Ideo in [illegible] praecipue [illegible] Carnis [illegible] Prout [illegible] modo & [illegible] quidem [illegible], & [illegible] necessa- [illegible] caro nostra [illegible] in herbaceis & ramis [illegible] à principio comprimenda, ne postmodum [illegible] Nam quemadmodum [illegible] & humida terra [illegible] herbas, ipsa sua [illegible] produci [illegible], & [illegible], & [illegible] sic caro ipsa [illegible] abunde, & [illegible] Hanc autem [illegible] ut [illegible] integra [illegible] cibo, potuque repletum. Galenus quoque [illegible] corpora, quos [illegible] sanguine, et [illegible] cibo potu, [illegible] Vnde Ioannes Chrys- [illegible] et [illegible] Deum placat, et in [illegible] Cum [illegible] in sacris verbum [illegible] linguae, et [illegible] Nihil [illegible] frequentia [illegible] Quod quidem [illegible] probabile, [illegible] corpus [illegible] solent reperiri. [illegible]

ponit ad lebetem carnium, refrigeratio libidinis luxuriae
Gen. 15. ardore flagrantis priore bis annalium impetrarent. Contra ue-
ro Sodomitae, & Gomorrhaei in saturitate, & ocio perse-
rantes, & suis secundissimos concubitus prosequentes,
sulphure, & igne demisso coelitus, in saturitate, & omne
una cum suis urbibus pariter abierunt. Iudaei quoq;
per Ieremiam à domino ob suam saturitatem arguun-
tur fornicationis. Saturaui (inquit) eos, & moechati sunt, &
Ier. 5. in domo meretricis luxuriabantur. Et alibi, Sedit (inquit)
Exo. 32. populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Et
Deut. 32. nusquam incrassatus & impinguatus est, dilatatus & recal-
citrauit. Adam sane quandiu ieiunauit in paradiso uirgo
permansit; comedit, & statim eiectus est, & continuo in
uxoris deceptionem uirginitatis amisit. Quisquis ergo car-
nalem cupit refrenare petulantiam, parcat ac frugaliter uta-
tur cibo, & crebro ieiunet: quoniam qui in eo sibi tem-
perare nescit à sua concupiscentia, cito fertur in praecipi.
Carnis quidem natura tauri tanto tēporati similis pote-
rit: qui saginatus angustissime, & liber habere permissus,
incedit superbus, calcitrat solum, cornu petit, & pedibus
(ut ille ait) spargit harenam: & taurum minitans quibus-
cunque fit obuius, etiam impetitus insultat; cum enim co-
git obesitas ferocire. At ubi aliquot diebus inanitus fa-
me afflictus est macilentus, repente omnis ablatus fe-
ritas fuerit, ac genuinus ille uigor, maxima ex parte re-
stringitur: atque ex eo factus mitis de sua quisque cernit, famu-
litatem iam potius, quam pugnam exercitans. Inde fa-
ctum est, ut ferocientium taurorum cornibus fasciculos è fae-
no alligare antiqui pastores consueuerint: scilicet indi-
mare, nullam aliam ob rem fascem illam ferocientem
esse, quam propter nimiam saturitatem pabuli gestiret.
Et hinc emanasse ferunt frequens in sermonem prouerbium
ut quidam cauendum esse à quoquam significare uelimus, di-
camus foenum in cornu gestare. Celebratur quoque
in eam rem praeclarum Cratis philosophi dictum, Amorem

[illegible] sed tamen [illegible] non [illegible]. Praetereundum non est hoc loco, quod de Iudith illa nobilissima Hebraea in sacris voluminibus legitur, quae elegantissimae formae, & florentis aetatis [illegible] praeter Sabbata et Neomenias festa Iudaeorum quae Iudith 8. [illegible] celebrare [illegible] singulis [illegible] non ob aliud, nisi ut domaret [illegible], & [illegible] pulchritudinem, qua maxime praestabat, usque pariter fulciret ea sua tanta abstinentia & ieiuniis, et corporis castitatem: quod [illegible] pro pudicitia carnis infirmitatem roborant. Quid enim [illegible] per ieiunia [illegible], quam castigatio [illegible] pulchritudinis videri, ac singulare [illegible] castimoniae. Legitur propterea Pythagoras [illegible] philosophiae nunquam neque [illegible], neque [illegible] operam dedisse quae [illegible] bona [illegible] longaevitatem [illegible] ad laudem, et gloriam [illegible].

De temperato, et modico potu deque frugalitate in cibo [illegible]. Cap. XIII.

IN potu etiam non alius, aut minor modus nobis est adhibendus quam in cibo, sed potius in utroque parsimonia, et observanda frugalitas: nam nimio potu (ut [illegible] contingere saepe videmus) facile possumus in [illegible] quod magnum dedecus labi. Vinum quidem modice sumptum roborat vires, haustum vero immodice, ingenium hebetat, [illegible] mentis [illegible], et animum [illegible] obscurat. Noe ad unius horae ebrietatem, nudavit turpiter [illegible], quae per sexcentos et amplius annos sobrius, [illegible] contexerat. Loth [illegible], et pudicum, [illegible] ob temulentiam [illegible], quam quod agere [illegible], impendens cum filiabus suis, ab eis [illegible] [illegible]: quod sobrius nec cogitasset unquam.

nec cogitare potuisset; quum is unus duntaxat fuisset sin-
gulariter castus, et mansuetus ex uelamento carnis [illegible]
humano [illegible]; et propterea, constanti in uno [illegible]
Luce. 1. dio membris, solum [illegible] [illegible]. De [illegible]
ne Baptista legitur, neque uinum, neque aliud quic-
2. Timo. 5 quam quod inebriare posset tanquam bibisse. [illegible]
bet apostolus Timotheo suo, qui tum longa sobrie-
tate [illegible], et [illegible] a sobrius potius-
se aquae [illegible] ut modico uino propter stoma-
chum, et frequentes tuas infirmitates [illegible]
non uini potum [illegible], sed aquae propter eius [illegible]
Leui. 10. [illegible]. In Leuitico legimus, Aaron summo sa-
Ezech. 44. cerdoti, ac reliquis inferioribus ingressuris templum,
quando dei [illegible], non bibere [illegible] [illegible].
Tit. 1. Quod praeceptum Apostolus quoque noui testamen-
ti [illegible] confirmare uidetur, ubi mandat sacerdotes
non debere esse uino multo seruientes, sed sobrios.
Sed et apud Aegyptios (ut tradit Plutarchus) nefas erat
sacerdotibus uinum gustare. Verum nobis quibus
uini usus non interdicitur, et si non a uino more [illegible]
rum abstinendum prorsus ducimus, sobrietati tamen
studendum esse et modico uino utendum arbitramur,
et ut docet Apostolus, [illegible] largiter [illegible], et
[illegible] crapulam fugiendam. Scriptum est enim:
Exultatio animae, et cordis, uinum moderate pota-
Eccle. 31. tum. Et alibi, Nolite inebriari uino, in quo est luxu-
Ephe. 5. ria. Item, Luxuriosa res est uinum, et tumultuosa
Prou. 20. ebrietas. Est quidem ebrietas [illegible], atque [illegible]
[illegible]. Nam iuxta Comici dictum, Si-
Eccle. 19. ne Cerere et Baccho friget Venus. Duo referuntur in Ec-
clesiastico [illegible] quae apostatare faciunt etiam sapien-
Prou. 23. tes uinum et mulieres. Sic etiam Salomon in prouerbiis [illegible]
[illegible] blande ingreditur, sed in nouissimo mordebit ut colu-
ber, et [illegible] uenena effundere. Plato quoque in li-
bris quos de legibus [illegible] [illegible] ad [illegible]

[illegible] gestamen aetate habere, ut ubi calor ad sanguinis arcta accedens, tantum incendium libidinis suscitet, quod postea succedente aetate nullis possit aquis extingui. Hoc et Romani illi prisci probe norant, qui vino ab feminis interdicebant: ne dum ipsis (ut aiunt) igni oleum ebrietatis addita conceptae libidinis flagrarent incendio. Solutior quidem esse solet post potum lingua: pudorque, ubi sobrietas abscessit, facile evanescit, et mens libidinosa nullo duce [illegible] ad omne nefas per libidinis rapitur. Et propterea recte quidam affirmat, pudicitiam sine his continentiae abstinentia scilicet et sobrietate salvam subsistere non posse. Valde quidem aberrat, quicunque existimat, cibo, potuque lautissime posse frui, et pariter curare pudicitiam: Quum sit aliud se velle servire in his fomentis castimoniam, quam velle vel pice, vel oleo restinguere incendium. Non etenim ignes (ut eleganter D. Hieronymus ait) non Vulcania tellus, neque Vesuvius tantis ardoribus exaestuant, ut iuveniles medullae vino plenae, et dapibus inflammatae. Nolim tamen dum haec referimus, ita nimio frugalitatis studio quempiam gravari (alioqui parum intendum sit) ut sub ipso statim abstinentiae onere, tanquam pondere succumbat. Alia namque alia natura est, et pro corporis viribus, est et abstinentia moderanda, et locanda frugalitas: quatenus et cibus, et potus pareat necessitati, non voluptati, animique corporis insistamus ad usum vitae, non ad oblectationem voluptatum, atque luxuriae: quae ex eiusmodi nimiis repletionibus exoriri. Dixi haec quidem, quoniam posset contingere, ut aliquis nimio quodam abstinentiae fervore conceptus, dum ultimam illarum rationem non habet, nimia fractus inedia, pellis contingat in aliquam aegritudinem, et recedat de suo proposito institutum. Quamobrem tam in cibo quam in potu (quia penitus nostra non possunt) sed mediocritatis mensuram

seruandum, atque eum semper modum tenendum esse cen-
stimo, ut quisque tantum ex his capiat quantum valetudi-
ni satis sit, non autem quantum edendi, aut bibendi libi-
dini placeat: quae et modo, et modestia carere plerumque
solet. Sedare quidem sitim debet usus potus, non accen-
dere: cibus, vigorem membris addere, nō torporem.
At pabulum omnia moderate percepta, longum semper [illegible]
[illegible] immoderate et sine discretione, saepe mor-
tifera. In summa autem considerandum est, quantum sibi
natura cuiusque requirat, et corpus ita alendum, ut ualere
ualeat ac vitam, [illegible] ut crassescat [illegible],
[illegible]. Propterea vitare oportet frequentes conui-
ctiones, ac nimis [illegible] conuiuia et apparatus epula-
rum, qui cum tali studeant, quoniam in his locis, tum ob [illegible]
mias copias, atque lautitiam, tum ob sodalium [illegible],
homo alioqui frugi metam planeque frugalitatis exce-
dit. Quis enim inter tot pericula, et illecebras potest
sobrie, et inter tot liquamina placentas bellaria, et lauti-
tias id genus epulas, edere parce, aut frugaliter potare?
Quantum autem prodest sobrie et temperate, [illegible]
perfecta conuiuere, quam congerronibus, et luxuriosis cum
his sequi. M. Cicero pulcherrima nobis similitudine
sic quasi digito monstrauit. Obesos enim, atque repletos
epulis, saginatos, nihilominus tanquam optimos boues
[illegible] et sobrios conferri iubet, et hanc denique ex ea com-
paratione dicit constare posse eos qui voluptatem ma-
xime sequantur, ex ea mole corporis, et taedio, quod ob
sitate contrahitur voluptatem minime consequi; et pro-
pterea satis constare blandiorem voluptatem esse in desp[illegible]
rio, et non in satietate. Cum sale panis latrantem stoma-
chum bene leniet: ait Horatius. Celebrantur in hoc ge-
nere laudis frugi Lacedaemoniorum mores: qui cibis
tamen [illegible] parsimoniae, ac non nisi [illegible] sudio la-
bore [illegible], et fame denique et siti, epulis suas con-
dire consueverant, sed et persarum tam parcus [illegible]

Xenophonte

Xenophonte refertur, ut neget eos ad panem adhibere solitos quicquam praeter nasturtiũ, ex quo à temeritate semper habiti sunt continentissimi: usqueadeo ut nemo unquam nisi cum propria uxore misceretur: & esset in Persia nullus adulter: sicut superius dictũ est, quũ Christianos adulteria damnaremus. Apud Romanos quoque ubi luxuria increuit publicis epulationum interdictis prouisum fuit, ne quid in mensa apponeretur uolucrum praeter gallinam, quae tamen non esset altilis. Studendum est ergo sobrietati, neque corpori nisi eo usque indulgendum, quatenus illius robore animus fulciretur, & ingratoriae ab his, quae incitamenta libidini subministrant, quaecunque casta erit, omnino abstinendum. Sed sciendum est, quod ebrietas non ad castitatem solummodo impediendã idonea est, sed ad omnem etiam actionem perturbandam perniciosissima. Propterea Romulum illum cõditorem urbis legimus uini fuisse parcissimum: quod in constituẽda tunc R. P. multa & difficillima sibi essent negocia peragenda, quae nisi a bene sobrio bene tractari, disponique non possent. Quum ob eam moratus is ab amico quondam ad coenam, quum ibi nisi minimum bibisset, eo quod postridie esset ei multa de seriis negocia peragenda, dixit ei quidam ex familiaribus, quasi per iocum, Si ad istum modum biberent omnes homines, bonum fore, ut uinum uilissime ueneat. Respondit ille. Immo uero carissimum si, ut ego, quantum quisque uolet biberit, nam bibi equidem quantum uolui. Id in quosdam bene potantes arbitror dictum, qui nunquam uidentur sibi esse satis repleti uino: ac se totos optant in spongias uerti, ut assidue & plus uini hauriant. Bibunt hi quidem multum, & quantum possunt effundunt: at non quantum uolunt abundant dum. Haec de potu, & sobrietate dixisse sufficiat, iam transeamus ad reliqua, quae possunt inflammare libidinem.

De delectu ciborũ ad cohibẽdã libidinẽ. Ca. XIIII.

TRia esse in cibis necessaria tradunt medici: anti scilicet calorem scilicet inflammantem, infla tionem allevantem, humorem augentem: & propterea quaecunq; id praestant uitanda esse, ab his, qui restinguere aestum, ac pruritum, fomitemq; libidinis cupi unt. Quae autem ea sint quae inflent, potissimum quae accendant aut quae frigere faciant, longum hic esset sin gula recensere. satis sit nobis, quae uulgo notiora sunt & quae frequentius ueniunt in mensam paucis referre: qui uero cupit diffusius noscere, reuoluat medicorum uolu mina, a quibus copiosissime referuntur, quaecunq; hic possunt desiderari. Ab Eruca ergo Satyrio simulq; abs tinendum est, quam incitamentum acerrime ueneris ita tam nam omnes affirmant, poeta etiam dicente, Venerem re uocans eruca morantem. Apio similiter parcendum. Sic Capparibus, item Bulbis, Cardamo, Croco, Pipere, Men ta, Dracunculo, Sinapi, Asparago, Pastinaca, Raphano, Rapis, Napis & eiusmodi. Haec de oleribus. In legumi nibus autem Fabarum praecipue & Cicerum omnis esi tio uitanda est: caeteris quoq; leguminibus parcendum puto, quae inflationem ac uentum afferunt, conciliant ci bi ad accendendam libidinem. Quam ob rem auctore Ci cerone, Pythagoreis interdictum fuisse putatur, ne faba uescerentur, quod magnam habeat in cibis inflationem, quae menti tranquillitatem quaerenti est apprime aduersa: & ueneri oppido amica. Et propterea legimus Commo dum Caesarem uxori dedisse multa leguminum ge nera pro corroboranda libidine ad concubitum tam des tinata rursum suis temporibus reuocasse. Persica uero pepones & de fructibus dicamus, in corpore calido, & sic co augere uehementer calorem: ... autem noxia no xia. Mala uero, & pira & uuae & caetera eiusmodi in ca re maxime nocent; quo circa & his quoq; temperan dum est. At qui maxime nucem & pistacia, & palmarum fructus sunt penitus fugiendi. Coriorum autem, sui

[illegible] ac plurimum nutrit ob eam rē sunt maxime [illegible] [illegible]. Animalium quoq; genera à publica mensa, sunt proe[illegible] [illegible] : quæ alere unà cum corpore [illegible] [illegible] producuntur. Huius generis sunt Anas, Perdix, Turtur, Phasides aues, Pauones, ac cum his pariter ca[illegible] [illegible] glutinosa. Sale quoque ex eo Ægyptios abs[illegible] [illegible] auctor est Plutarchus, q̃ noxie irritare libidi[illegible] [illegible] putabatur. Hinc fecerunt ex salso enatā Venerem [illegible] q̃ hæc impudicitiæ dea habita sit. Pisces [illegible] omnes recentes, eadem ratione castrandi sunt, [illegible] in primis à Coena, & à Sepia, & ab Ostreis in [illegible] abstinendum: & una cum eis ab his [illegible], quæ non tam usui, & necessitati adiumento [illegible], quàm confecta pro [illegible], pro alimento corporis, quàm confecta pro [illegible] palati, & [illegible] ad uoluptatem. [illegible] & [illegible], & ca[illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible], & caloris. Vi[illegible] [illegible] omnis ge[illegible] [illegible] frequens [illegible], seu poculenta, seu [illegible]: & in summa [illegible], seu poculenta, seu [illegible] ea fuerint, quæ gignunt membris calorem. [illegible] per [illegible], & imbecillitatem [illegible] & pro [illegible], quantum per [illegible], & imbecillitatem [illegible] [illegible] licet, frigidioribus utendum quæ nec humo[illegible] [illegible] præbeant, nec accendant, aut [illegible] [illegible] sensus intemperanter ad coitum. Hæc habui [illegible], quæ dicerem de cibis [illegible], non q̃ ab [illegible] lege [illegible] abstinendum prorsus putem, [illegible] intemperantiam [illegible] [illegible] fugiendum. Qui[illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] libidinem, & me[illegible] [illegible] hæc sunt. [illegible] [illegible] in cætera [illegible] [illegible], parce sobrieq; [illegible] Rom. 14 [illegible]. Unde Apostolus, Qui infirmus est, inquit, [illegible]. In oleribus autem hæc [illegible] [illegible] ad [illegible].

Primū Lactuca, cuius semen sæpe (ut tradit Dioscorides) epo-tum frequentes libidinum imaginationes in somno com-pescit, & uenerē attendere plurimum suffragatur. Portula-ca quoq; & ipsa ueneris impetum reprimit, & succo suo si potetur multum prodest. Idem præstare Allium ma-dum, Cucurbitam, Moraq; medici autumant. Addunt præterea medici multa alia olera eiusdem ui & uirtutis, quæ quidem haud satis otii illis sum mihi habuisse ad indagandum nec satis idoneus author ad tradendum. In leguminibus autem Lentes optimæ habentur ad eam, pro continentiæ amatoribus. Inter carnes Palumbes præ-dicantur, & præcipue torquati. Inter pisces quæ laudan-dum sint absolutum præterii, sed ætate proxima parentum nostrorum maxime contemptibiles sunt, & similiter te-studines, quæ idem facere creditur. Sed de his satis profe-sso hæc medici magis est quàm theologi, aut (ut ue-rius dicam) sacerdotis imperii.

De ocio fugiendo. Cap. XV.

Reliquum est, ut de fugiendo ocio deinceps dica-mus. nam si uolumus ab inmundis cogitationi-bus repurgare, atq; custodire præcordia, & pro-terviam carnis sedare, parum proderit abstinentia ciborum & uinolentiæ frequentia, nisi ocium, pariterq; desidiam fugiamus, quod malarum cogitationum, atq; omnium delitiarum atq; flagitiorum pater est, pestilentissi-mus hostis, & honestissimi cuiusq; negocii acerrimus inimi-cus. Fugare autem ociū facile poterimus, si digno quo-piam opere ita semper occupati fuerimus, ut quoties hostis aduersarius noster nos adire tentauerit, clausum aduer-sus se pectus inueniat, intentumq; negociis melioribus, ac præoccupatum cœlestium præsidio, & diuina custodia permunitum. Obseruat namq; assidue inimicus ut nos inueniat uacantes scopis mundatos, & ociosos; quo ui-

compositimus dolosis suggestionibus suis, & machinas
quam, quae dolose conatibus nostris intendit. Quam-
obrem nobis optandum non est, id quod petulantes quali-
dam faciunt qui ocia, Sallust. ideo appetunt, ut uacet sibi
per ocium luxuriosis aliis necessariis, & honestis negoc-
tijs a cura, ut possint tesseras ludere, uenarique, & uolup-
tatibus indulgere. Sunt nonnulli & alij, quibus fei-
qui semper sunt in summa inertia, et in profundo ocio
consepulti uiuunt, & id uiuere merito dici potest, & non
potius interire, quando talis uita, & mors uerius appellan-
da quam uita. Inde ... assumit sibi libido uires, atque
hoc potissimum reparatur, & nutritur alimento. Hoc ab
et Ouidianum illud circumfertur uulgo notum,
Quaeritur Aegisthus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.
Vnde alter poeta. Amor inquit, inertia gignitur luxu, &
otio. Nutritur inter laeta fortunae bona. Iocose Cynicus
ille Diogenes. Aiebat amorem ociosorum etiam negocium
esse, quoniam is maxime, & penitus alligat ocio deditos,
qui dum nullis seriis ac honestis rebus delectantur, facile
amore capti in certa negociorum ... incurrunt. Senserat
& Dionysium tyrannum id esse uerissimum, qui perora-
tum eundem eum sensit esse ociosum, ut sine sua moles-
tia adiri posset. Absit inquit ut hoc mihi accidat umquam.
Vbi modo sunt plerique, uel nostri etiam temporis homi-
nes, qui maiorem diei ac noctis partem ad fallendum tem-
pus, ludis negocij conterunt ut eos quandocunque adeas
alienis negocijs semper inuenias ociosos? Nihil est sane
uel quod casto proposito officere peius possit, quam ocium
est ignauia. Detestanda est igitur iuxta illud improba Siren,
desidia: & impudicus semper homini suspicandus incre-
dendus animus, interim dum per ocium libera mens
inquietus euagatur sub daemonum fraudibus obsessa, im-
plexus impudenter in libidinis laqueos, & male cap-
pitur. Impossibile dicit Aristoteles esse, nihil agentem

bene agere. Et ne quis forte parui negotii esse existimet, scire ocium fugere, ac me hic multum operae frustra perdere, audi quaeso quid Chilo ille Lacedaemonius unus ex septē sapientibus Graeciae de hac ipsa re senserit. Is n. interrogatus quid esset in vita difficillimū, respondit, Arcana reticere, & ocium recte sapienterq; disponere. Optime sane, quandoquidem ocium nisi honesto quopiam negocio rite disponi non possit, in quo multi errant falso iudicio decepti. Perspicuum itaq; iam est ocium modeste q; fugiendum [illegible] potius quod docere, & suadere [illegible] solet. Extat praeterea Catonis verbū, Nihil agendo hoīes male agere addiscunt. Sed ipso aptius nobis hoc loco recensendū est Antonii Abbatis factum, q̄ Catonis dictū. Hunc. n. cum ex daemonis fraude plus solito longū solitudinis ociū affligeret, ita consilio, quo potissimū rōne resistere tētationi, admonitū ferunt. Etenim Angelum monachi psonam referēs aliquando visus est, qui cū aliquādiu humi pstratus orasset, surgēs funiculū vimineum texebat rursusq; orabat [illegible] deinde ad Antonium, qui haec admirabūdus, & intra se tacitus cōsiderabat, dixit, Ita & tu Antoni facito. Et hoc dicto una cū voce discessit. At vero Antonius deinceps [illegible] ocii secutus orandi laborem, pariterq; [illegible] usus, & ocii, & solitudinis post haec taedium, unā cū fraudibus daemonū facile superauit. Hoc quoq; a multis aliis viris sanctis accepimus solitos fuisse [illegible] adeo, ut sub Pacomio abbate quingētos & amplius monachos opera sua manuum, nulla aliunde adiutos ope parasse sibi victum [illegible] legamus. Fuit olim in vastissimis desertis Aegypti apud antiquos illos monachos celeberrima sententia, monachum operantem uno tm̄ daemone vexari: at ociosum innumeris. Non est ergo ut quisquis genus aliquod exercitationis modo honestum sit, reiiciendum putet, ut ocium, & cū ocio daemonem a se repellat. quod quibus sit exercitationibus praestandum, deinceps dicemus.

Lectionem diuinarum scripturarum optime facere ad obseruantiam castitatis. Cap. XVI.

AD disponendum itaque ocium, atque ad cellam [illegible] amo-
rem, in proposito castitatis nihil utilius, nihilque aptius
esse puto, & praesertim homini religioso, quam diuinae
scripturae lectionibus occupari. Legimus enim D. Ioh. Chris[illegible]
[illegible] fassum se nullo potiori subsidio neque facilius
[illegible] naturalis ardoris, quam diuinarum literarum studiis su-
perasse. Neque enim [illegible] seruator, [illegible]
[illegible] diuinarum scripturas
[illegible] negligit, aut [illegible]
[illegible] Quid [illegible] gra-
[illegible] habet. Quid [illegible]
[illegible] sensus arcanos, [illegible]
[illegible] odore fragrantes, et
[illegible] sacrae paginae [illegible] parabola Salomonis
[illegible] nectare [illegible]
[illegible] et gratissimus [illegible]
[illegible] et in amore eius delectare [illegible]
[illegible] de diuina pagina, [illegible] de studio eius lectionis [illegible]
[illegible] Haec [illegible] tanquam infan-
[illegible] coelesti lacte nutrit
[illegible] allegoriis, et
postmodum [illegible] ab ubertate [illegible]
spiritali [illegible] furore repleta, [illegible]
[illegible] ebria et diuino [illegible]
[illegible] pedibus sese [illegible] Haec
[illegible] Haec
[illegible] diabolicae [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] Haec [illegible]
[illegible] ad diuinum nos amorem [illegible]
[illegible] Haec [illegible]
[illegible] Haec
[illegible] et ad [illegible]
[illegible] superbos, et tum in aduersis
[illegible] refugium.
[illegible] in prosperis [illegible]
Haec est illa doctrina [illegible] nectareo [illegible]
[illegible] summo, ac [illegible]

est in Pegaseo fabuloso, et uano, uel in bicipiti Parnaso,
unde sole quidā [illegible] ac uanitatis exaugere.
Est quidem in his sacris fontibus coelestis quaedam ac
doctrinae uita, & aeternae [illegible], & omni nectare
dulcior: quae legentis animum atque pie intelligentis alli-
ciens, ad diuinum amorem admirabili quodam ponde-
re compellit: praesertim si quod quisque legendo intende-
rit, idem corde secum uersando die, noctuque meditetur:
quo fit, ut ualeat homo per mentis eleuationem, [illegible]
Psal. 33 sensibus abstractus bona coelestia, interna quaedam sua-
uitate gustare, sicut adhortatur nos Propheta dicens:
Gustate, & uidete, quoniam suauis est dominus. Amplec-
tenda itaque ardentius nobis est omnium diuinarū scriptu-
rarum, & praesertim ueritatis euangelicae disciplina, ac
neque eius altius perscrutandae: ut haurire inde ualeamus
aquam illam uiuam, quam qui semel bibit, non amplius
sitiet. Neque.n. superficiem tantum ac uerborum decorē
admirari nos oportet, sed penitus in interiora penetrare,
et sanguinem quoque ipsum, ac medullam abditam sen-
[illegible] atque allegoriarū elicere. Et.n. quisquis ad lim-
pidissimos sacri huius eloquii fontes sedulus potator
accesserit, et non exteriora magis, quam interiores fonti-
s latices gustare uoluerit, tanta profecto suauitate, et clari-
tate replebitur, ut quicquid praeterea sapit, aut nitet, prae
ea nebulam aut faecem putet. Hinc siquidem summa illa,
et occulta ueritas, ac perfecta philosophia, quae nostris
quondam maioribus uelut aqua in hydriis abdita latuit:
modo uinum facta esset, ita hauritur suauissime, ut ad
eius gustum ipse quoque [illegible] architricli-
nus. Est quoque in his ipsis studiis praeter suauitatem ueri-
tatis, & doctrinae, etiam tutus ac placidus portus, certissi-
mumque perfugium, quo ab omni mentis, & corpo-
ris procellosa fluctuatione possit sese quisque recipere, in
quo nimirumque commode extra mundanos curarū turbines,
securo, & tranquillo animo quiescere. Et.n. tam [illegible]

[illegible] contra [illegible], [illegible] posse [illegible] re, quibus literarum studia, & maxime sanctarum, [illegible] amplexaberis. Hæc ergo nocturna uersato manu, uersato diurna. Hæc tibi semper uel manibus, uel sinu adsint: Hæc [illegible] resonent, oculis occurrant, auribus obstrepant. Hæc tecum peregrinentur, tecum rusti-centur, tecum nauigent, tecum pernoctent, [illegible] sub [illegible], ut de Alexandro illo magno perhibetur, qui [illegible] studio legendi Homerum trahebatur, ut eius Iliada [illegible] militare uiaticum appellare consueuerit, [illegible] sub puluino semper haberet. Hic [illegible] cum pagine sub puluino semper haberet. Hic [illegible] studiis [illegible] hoc si negotio [illegible] hoc ocium, hic labor, hæc requies. Hoc [illegible] & animi, & corporis. [illegible] eadem forma [illegible], & eadem [illegible] pagina [illegible]. Ab his studiis non te frigus [illegible], non [illegible], non imbecillitas senectutis. At [illegible], petite hinc [illegible], senes[illegible], [illegible] animi certum, miseris[illegible] [illegible] canis.

Quæ lectio in studiis sacrarum literarum sit potissimum probanda. Cap. XVII.

C[illegible] & hic in legendis libris sacræ paginæ [illegible] lectius diligenter habendus est ab iis, qui proficere in studiis sacris uolunt. Neque enim [illegible] lectionem [illegible] sed eam [illegible] respectu [illegible] generis lectionem [illegible] eruditionis [illegible], quæ animi spirituali cibo compleat, [illegible] ardore charitatis inflammet. At qui uno [illegible] lectionem [illegible], quam [illegible] theologia potius [illegible], quæ id tantum facit, ut [illegible] disputationum [illegible], [illegible] esse uideatur, & quæ magis [illegible], & implicare [illegible], & syllogismorum nexibus [illegible] arbitror, quam erudire menti, cum [illegible]. [illegible] his præsertim, qui [illegible], & [illegible] student. [illegible] ego [illegible] ex his philosophis [illegible] posse me aliquid [illegible] nonnullam [illegible], qui [illegible] discere, [illegible] librorum, qui sint [illegible]

Scripti de rebus modis, ac scitu dignissimis, utpote de mo-
ribus, de castitate, de fugienda voluptate, & eiusmodi quae
(ut fateor ingenue imperitissimis) ac verbis [illegible]
legere satis recte possis, quod ibi de re proposita rectius di-
ceretur, ita sunt omnia difficilioribus quaestionibus & di-
sputationibus implicata, atque interdum sermonibus, ac
dictionibus ambiguis, involuta: quasi hi sint aliena quadam
lingua loqui de industria, ne vulgus quidquam eorum tracta-
tu intelligat: quod facile a vulgo etiam doctiorum alienum
esse possit intelligi: sed quod aut a seipsis tantum, aut a
suis consectatoribus, Apolline (ut aiunt) Oedipove prae-
cipue interprete. Nec multo secus, aut parum certe il-
la quoque lectio reformanda videtur, quae instructissima rhe-
torum praeceptis nos suspensos differat, ac omnem oratio-
nis amoenitate absque ullo fructu & utilitate detineat; ha-
rum instar arboris more, quae tantum bono, & fronde, &
flore luxuriat, sed autumno adveniente, aut raros aut nul-
los fructus ad maturitatem perducit. Nihil tamen impe-
dio, qui & eloquentissimos quosque legas, nec unius, quod
multi etiam gentiles [illegible] modo quicquid legis ad
mores referas, & ex his feliciter proficias. Legendi pro-
pterea etiam sunt poetae aliqui graviores; cognoscenda
historia & omnium bonarum artium percipienda do-
ctrina. Nam omnis profecto eloquendi, ac disserendi pe-
ritia, quae ad suadendum atque dissuadendum facere vide-
tur, pernecessaria illis est qui erudire, atque instituere cete-
ros debent. Quam ob rem scientia scripturarum sacra-
rum, & si sit per se optima, tamen augetur, ac expolitur
maxime in legendis bonis authoribus. Verum ea tamen
cautione lege omnia perlegas, ut non tam multa in his tibi
quaerenda esse putes quam utilia ex quibus fructificas, atque ere-
ctum habeas animum in his studiis: neve sic enim lectionis elo-
quentia capiaris, ut fastidias puritatem scripturarum, &
in illis suum, blanditiasque sermonis, phaleras aequo, diutius
atque inaniter occupes. Et enim per eiusmodi studia,

uidebunt exploratores in castris hostilibus: prudenter tamen standum est, non autem uti transfugae sensibus immorandum. Seruare siquidem modum in lectione oportet, talem debemus, qualem in Graecorum literis Catoni Censorium seruandum dixit: qui eorum scilicet literas inspicere, non perdiscere dicebat oportere. Facessant ergo omnia, quae docere nihil ualent; quo melius, sanitatiq; [illegible]: quamuis ornata, quamuis culta, atq; [illegible] fuerint. Namque ex sententia Aristippi, sicut ii, qui plurima edunt, non melius ualent, aut ualent, quam qui sumunt necessaria: ita non qui plurima, sed qui utilia, & optima legunt, eruditiores euadunt. Quod si forte contigerit, ut inter legendum in parum honestum quidpiam, aut minus pudicum inciderimus, [illegible] id statim, & cum stomacho reijciendum esse, ne forte orationis blandiloquentia fallamur, post [illegible] tanquam a Sirenarum [illegible] de [illegible] aures [illegible] & obturatis auribus enauigandum.

Impudica poetarum carmina non esse legenda, Cap. XVIII.

Nobis ergo sicut ab studiis semper incumbendum est, quae profecto sunt castissima, sic contra fabulosis poetarum narrationibus maxime lasciuorum, de stupris & amoribus petulanter loquentibus, semper abstinendum, [illegible] sane figmenta nobis [illegible], talesq; admoneant: [illegible] mentibus [illegible] & [illegible], & puros animos [illegible] turpibus possint accedere. Ante quidem [illegible] ut quae [illegible] ac conspicui uideantur [illegible] uerbis & figuris [illegible], quae dicunt turpia, [illegible] Et [illegible] non [illegible] magis [illegible] quanto sint, qui haec flagitia [illegible], eo magis ea ipsa

persuadeant, & sub oculos ponant. Insigunt enim tena-
cius mentibus, ac facilius memoriæ commendantur ver-
sus modulati et concinnati: atq; ex eo quo dulces, & amœni
sunt non separata modo, sed addi[illegible] & quo sua-
vioribus modis aures demulcent, tanto sordidioribus, obsce-
denis mentes inficiunt, vtq; acrius mouent affectus, tan-
mollius intrant iam bos[illegible] q; delectant. Ex frequen-
tiquidem lectione impudicarum fabularum, animus sua-
pte natura facilis ad omnia, incipit paulatim assuescere
turpibus atque eiusmodi obscœna appellitare ridicula,
iocosaq; facetiasq; quæ tamen pestra pudicitia honestæ-
[illegible] prouolabatur penè in gradum in profundum libidi-
nis, & quod præ pudore primū legere vix audebat, iam
factus impudens de ipsa turpitudine gloriatur. Tantum
est assuescere lectionibus impudicis & obscœnis poema-
tum fabulis delectari. Et enim non potest esse nō in-
fectus, qui assidue inter eiusmodi fabulas, blandasq; [illegible]
prorsus narrationes, audiendo aut legendo versatur. Q[illegible]
nam flagitii genus non inuentus à poetis est[illegible], atque
celebratum carminibus? O Deus bone, quas turpitudi-
nes, quas illecebras eiusmodi lectio etiam pudicis men-
tibus ingerit. Quam ob rem recte Plato ille sapientissi-
mus ex sua illa ciuitate, quam finxit, quam mores opti-
mos, & optimam R. P. fingens componere poetas om-
nino procul arcendos censuit, ne quando contingeret li-
bidinosam vel theatralibus fabulis vel mollissimo amato-
riæ concentu vel iocunda stuprorū historiarumq; enar-
ratione corrumpi. Hinc legimus & Lacedæmonios Ly-
curgi sapientissimi philosophi legibus instructos, Archi-
lochi doctissimi poetæ libros, q; essent parum pudi-
ci, de sua ciuitate, & de suis mentibus longe exportari ius-
sisse. Ob hunc ipsum lasciuum carminum Naso quoq;
poeta elegiarum amatoriarumq; scriptor, cum urbem [illegible]
Scythis à Cæsare fuit perpetuo exilio relegatus, & [illegible]
alio. Nam sæpe contingit optimos alioqui adolescen-

[illegible] inde eductos [illegible] libidines optimis stu-
dia admiscerent, eos praesertim qui sese totos saecularibus
literis addixerunt: quae quid aliud quam multis scan-
dalis eos quoque sectatores suos efficiant, incertum est.
Abeunt quidem studia in mores: ipsique pene tales redda-
mur quales fuerint auctores, quibus intendimus, quorumque
maxime studiosi sumus. Neque enim tam proprium est, qualitatē
ciborum in sanguinem, et corporis habitum transire, quā
ipsas lectiones in animos, moresque legentiū. Quod adeo
ab eo uerum esse semper est creditum, ut ab antiquis à sanctis
patribus legamus decretū fuisse, ne iuniores Geneseos
librum, ac Ezechielis prophetae, aut Cantica canticorū
omnino legerent: in quibus generationes, et actus uene-
rei, nominaque quarundam inserta sunt fornicationū: quarū
fornicationes, concubitusque narrantur: quae quidem gene-
ra si spiritualiter, et sano sensu accipiuntur, certe aedificat,
sin carnaliter intelligantur occasionem profecto car-
nalis concupiscentiae legentibus subministrant. Maximi
sane momenti est, quale cuique contingat sequi studium
literarum, usumque lectionis, in utramque partem. Nam D.
Augustinus egregius doctor ecclesiae quandiu inter dialec-
ticos, et sophistas uersatus est, uerum nunquam potuit
reperire, et si id maxime quaereret, quinetiam illis ipsis
studiis indies ab ipso uero longius aberrans in impij
Manichaei errorem prolapsus pene perijt, ut ipse confes-
sus est. Verum postea ad Pauli Apostoli epistolas con-
uersus relictis libris errorum, ad ueritatis lumen redire
[illegible]: et mox ab errore confugiens sua conuersione
imitatus est Paulum, cui studebat: et orthodoxus christi-
anus factus est cum eo quem legebat. Non ne et ille
magnus uir sanctissimus, quum post agnitam ueritatē
adhuc tamen prae amore eloquentiae nimium ethnicos
suis lectionibus insereret, raptus per somnium (ut ipse-
met testatur) ad tribunal Christi uehementer increpitus
est, ac etiam acriter uerberatus, quia Christianus plus

atqui humaniorum literarum studiis, & dulcedini elegan[illegible] nimis sese addixisset. Atq; propterea libidine [illegible] ac [illegible] sese affirmet, nullum se deinceps praeter [illegible] literarum lectionis genus accepturum. Legat autem quisq; aliquid venustius, ac dulcius aliud [illegible] sa, non omnino improbandum esse censemus; modo [illegible] fiat opportune raroq;, ac sobrie, & (quod aiunt) [illegible] ut canis e Nilo: qui bibit, & fugit, atq; ad liberam [illegible] temperamentum, ut sanitas pudicae mentis his [illegible] non solum non laedatur sed potius recreetur; quatenus ea refectio[illegible] ne laxatus, & instauratus animus, ad ea postmodum, quae uberiora sunt, alacrius convertatur. Sunt autem studia [illegible] manitatis in adolescentia sub rhetoribus contrita [illegible] di, quos usq; [illegible] [illegible] atq; [illegible] di ante, & copiam nobis inde comparemus; at postmodum (sicut dicitur) non nisi a limine salutanda: atq; aliis gravioribus disciplinis omni nisu, studioq; incumbendum.

Quo pacto habere sese debeat homo castitatis in legendis libris gentilium. Cap. XIX.

De auctoribus autem qui legendi, qui ve relinquendi sint, non eadem sententia circunferri. Sunt qui praeter Christianos, vel Christum sapientes [illegible] Christianis legi nullatenus velint. Alii citra discrimen omnia noscenda esse dicunt: sed eligenda ex omnibus, quae potissimum sequamur. Aliis placet (quos magis probo) fieri delectum, & alteros, ubi deservierint ad facultatem dicendi, protinus manumittendos esse; alteros vero, qui impudicitiam nos docent, sive hi Christiani sint, sive gentiles, ablegandos prorsus, aut potius in ignem projiciendos, aut in latrinam, quod memini me fecisse observatus aliquando, ac graviter stomachatum foeda oratione [illegible] impudicitiae [illegible]. Neque vero habendi sunt, neque [illegible], qui nugas docent, & obscura [illegible], ac stilo ingenioso, [illegible] quasi sint, & [illegible]

iussae demonstrant. Quam ob rem optimos quosque libros quoslibet, bonorum auctores fuisse, qui aliq. utila neque illa instruere nos recte possint ad utilitatem comparandam, charius amplectendos arbitramur, ac frequentis ter etiam ad eos euoluendos hortamur. Nam si qua (inquit ait D. Augustinus) inter ethnicos, quae nostrae fidei doctrinae sunt consentanea, non solum non formidanda non sunt, sed ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum uindicanda, atque nobis assumenda pro nostri. Huiusmodi superioris typus. D. Hieronymo interprete apte hic figuratur in libro Deuteronomio, sub figura captiuae mulieris, quam quicunque ex Israelitis uellet habere uoluisset uxorem, praecipiebatur ei caluitium facere, ungues praesecare, pilos radere, ut demumque quum sic munda effecta fuisset, tunc transiret in uictoris thalamum, et uxor efficeretur ex serua. Hic hoc si nihil aliud, quam id quod scriptura dicit, intelligeretur, ridicula haec possent uideri praecepta, & stulta, nulliusque momenti, at mystice interpretata praese ferunt egregiam doctrinam sub talium uerborum uelamine absconditam. Docet enim quid nos potissimum facere oporteat, quum in manus nostras uenerit mulier sapientiae secularis, ut quicquid in ea reperiamus boni, id totum in usum nostrum absque erroris suspicione uertamus. Hoc enim tum demum licite fieri posse demonstrat, quum quicquid de diis, de amore ac de uoluptatibus in his secundum dicatur, id totum tanquam superfluum, & uanum eradimus: & id esse docetur caluitium inducere, ac pilos radere, & ungues praesecare. Studiosis ergo curandum est, si capiatur hoc est si cum sapientia secularis uoluerimus habere commercium, ut eam prius emundemus, & ab omni errore purgemus, & in uxorem ducentes, quicquid sub ea sordium nos fers nihil tamen acie resecemus. Non enim decet bonum Christianum omnibus euangeliis, & prophetis deinceps

comoedijs, et amatoria poetarum carmina decantare, plerique multi faciunt Christianorum. Quod a. in pue-ris causa necessitatis est licitum facere, idem in adultis, et maioribus natu causa voluptatis est culpa. In summa er-go eligendi sunt à nobis optimi quique auctores, qui le-gendi et enarrandi in usum nostrum ueniant: ma-nebit autem, quicunque fuerint, reijciendi omnino sunt, ne-que cum his ulla nobis prorsus habenda commercia

Qui auctores legendi sint quique reij-ciendi. Cap. XX.

INter gentiles ergo (ut ab impudicis incipiamus) Oui-dius in primis ubi de arte amandi, et de amoribus tra-tat, praecipitandus omnino, ac nullo pacto legendus est. Similiter et obscoenissima Priapeia cuiuscunque fuerit, quae sunt falso ascribuntur Maroni. Catullum Tibullum Propertium Martialem legere similiter prohibemus. Au-sonium etsi Christianus fuerit, non est cur desyderemus in multis locis nimis et ipse sordet. Apuleii quoque Meta-morphoses, siue de asino aureo, ac pariter Luciani Lucio dorum fabulae, quarum utraque impudicissimis rebus partim argumento scatet, procul reijciendae sunt à pue-ris: qui ut certe non multum ualent ad eloquentiam com-parandam, ita obesse moribus plurimum possunt. Quor-sum enim attinet huiusmodi lectione occupari: quum nequaquam desint boni undique auctores, qui et eloquen-tia et doctrina prodesse magis possint, et nihil ulla ora-tionis obscoenitate nocere? Sunt enim eiusmodi subje-cti cibaria quaedam quae neque sanguini, neque spiritui neque neruis, neque medullis conferunt, sed pudenda ca-rnem mouent, ac uentrem inflant, et corpus grauant. In Christianis quoque nostris multi etiã sunt eiusmodi, qui quam fecerint non, de industria hic eos silentio prae-terimus ac commemoratione forte mea...

eu lesplum

eiusdem desiderium ad eos perquirendos, quos tale
tam perfectus reddiri. Quod etsi censeo in perfectis de
bere, qui a Deo edocti sunt, quorum maxima turba est, quos
magis conducibile fore credimus, ad eos mittamus, qui
diligenter & assidue sunt a nobis euoluendi, quorum de
certe illi ipsi praecipiant uitia damnent mores instituant,
ut totis uiribus bene beateque uiuere doceant. Habemus
nos quidem sacrarum scripturarum libros, qui impensis
uoluendi sunt: & tam ex Graecis, quam ex Latinis auctore
illius tractatus innumeros, in quibus possimus pie hone
steque uersari, & laudabiliter tempus consumere, & fideli
ter erudiri. Qui uero graece nesciunt Latinos habent ex
Graecis factos. Sed his temporibus in tam facili, atque
facili librorum copia non tam praeclare esse et illum
scire graece, quam turpe nescire. Proponam ergo post
sacros codices, & ueteris, & noui testamenti, qui qui
dem primo discendi sunt, et sanctorum conciliorum, de
finis legendos esse Hieronymum, Ambrosium, Cypria
num, Lactantium, Hilarium, Augustinum, Gregorium,
Cassianum, Orosium, Tertullianum, Cyrillum, Fulgen
tium, Prosperum, Isidorum, Leonem, Innocentium, Anselmum,
Ammonium, Maximum, Bedam, Cassiodorum, Bernar
dum et denique caeteros pene innumerabiles, qui de bo
nis malisque, deque expetendis et fugiendis pie, singulareque
scripserunt, superfluum sane, et longum esset singulos
enumerare. Si uero carminibus delectaris, et modis, habes
illos eo genere, quo sancte celebrant. Numerantur enim
a nobis inter poetas Boethius Arator, Iuuencus, Prudē
tius, Sedulius, Ambrosius qui hymnos edidit, Aquita
nus Prosper. Nostro quoque seculo, floruit Baptista
Carmelita et Actius Syncerus de uirginis partu, et no
ster Petrus Citadella qui eiusdem ferme generis plura
carmina nuper edidit. Item M. Hieronymus Vida atque alii
perinde facundissimi poetae Christiani, qui in hoc gene
re carminis non facunde magis quam pie multa cecine

mus. E Graecis uero doctoribus inter praecipuos eminet Dionysius, Origenes in his, quae catholice scripsit. Io. Chrysostomus, Ignatius martyr, Iosephus [illegible], qui Graece scripsit, & Latinus tantum habetur, Gregorius Nazianzenus, Basilius, Io. Damascenus, Ioh. Scholasticus, siue mauis dicere Climacus, Theophilus, Philo, Cyrillus, Athanasius, Theophylactus, Ephraem Syrus, & alii permulti Graeci quidem omnes, nunc autem & Latini facti. Praeterea ex recentioribus (si placet) legere poteris, Thomam Aquinatem, Aegidium Romanum, huius discipulum, Albertum Eremitanum Patauinum, Albertum alterum cognomento Magnum [illegible] etiam, si placet, nihil uero. Scotum licet insignem, & si tot quaestionibus obruunt, atque tam diuersis opinionibus, ac dissidiis disceptare, quid conferre possit ad salutem, uel corporum uel animarum non uideam. Praesertim quum Paulus epistolas Timotheo scribens, huiusmodi contentiones disputationis aperte interdicat. Noli (inquit) uerbis contendere; ad nullam enim utilitatem contenditur, nisi ad subuersionem audientium. Et paulo inferius, Stultas autem & sine disciplina quaestiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare: & caetera quae sequuntur. Stultas appellat ab Apostolo quaestiones, [illegible] declarat Anselmus esse, quae insolubiles sunt, & quae incerta humano generi, ac prohibita quaerunt. Sine disciplina uero dicuntur illae quae nec humiliter nec modeste tractantur. Quid enim pertinent ad animorum salutem contorta & anxia sophismata, quae non prius conflari esse tantum, quam assentiri quaestionem sit cogunt? Subtile hoc uel potius spinosum, ac tortuosum disserendi genus Cicerone arridebat. Stoicis philosophis & appellantur ab eo eiusmodi argumenta Stoicorum dumeta, quod uel opinionem quasi in sepibus & spinetis exquirit. Quamobrem Cato maior Carneadem Stoicum ex urbe tanquam perniciosum pellendum censuit. At qui mos [illegible] eiusmodi

[illegible] pelluntur ab ecclesia, in qua non dialectica, neque sophistica subtilitas commendatur, sed simplicitas euangelica, & christiana de qua idem Paulus ad eundem Ti- 1. Timo. 1.
motheum. Finis, inquit, praecepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, a quibus quidam aberrantes conuersi sunt in uaniloquium, uolentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant. Quid ad haec respondebunt fratres doctores ipse [illegible] & sui [illegible] Paulus haec dicit, docens nos de subtilitatibus dialecticis explorandis minime necessarium esse uerbis incognitis, atque fictis disputationem, quae nec pagina sacra, nec etiam hominis sensus agnoscit. Quam ob rem considerare magis [illegible] ad aedificationem pietatis & fidei, at repudiatis contentiosis, & sophisticis uocum labyrinthis, euoluamus codices antiquorum patrum, atque decreta sanctorum conciliorum, a quibus instruimur bene uiuere, & recte credere, quod magis [illegible] est homini christiano, quam recte opinari, & acute disceptare. Placida siquidem collatio esse debet inter seruos Dei, et doctores euangelicos, non autem dura, & contentiosa altercatio more [illegible] scholasticorum, qui nobis non recte sancte uiuendi normam, sed subtiliter & captiose altercandi [illegible] tantummodo monstrant uiam. Verum de hoc satis. Legat hos qui uolet, & pro stomacho quisque suo. Dico equidem quod fere boni & bene docti sentiunt, solum ad ostentationem [illegible] reuertantur. Habes post hos, mea quidem sententia multo [illegible] tibi commendandos, duos Hugones, Petrum Damianum, Rabanum, Remigium, Richardum, Petrum Lumbardum [illegible] Gratianum [illegible], Ludolphum Carthusianum, & alios plerosque eiusmodi theologos probatissimos, & in sacris literis instructissimos interpretes. Insuper [illegible] sunt omnia moralissima ex scriptis Petrarchae, [illegible] sunt pulcherrima, & lectu dignissima. Item [illegible] catalogo sanctorum

affectu sunt liber Simonis de cassia. Io. Gerson. Antonini qui florentini, Iacobi perez seu de Valentia ac Petri Natalis qui catalogum sanctorum scripsit, & Gulielmi Durandi qui diuinorum officiorum rationes excogitauit aptissime. Ac dus & grauia, & docta monumenta Hieronymi Sauona rolae. Similiter pia opuscula Chempis, & Matthei Bossi eius concanonici & quae in hoc genere leguntur Io. Pi ci Mirandulae nepotis Francisci Pici tum soluta quam nume rosa oratione cōposita digna sunt cognitu, & compositi tione cultissima. Nec sunt ignoranda Petri Barocii epi scopi olim nostri opuscula de benemoriendi ratione, a nobis in uulgus nuper edita. Legantur omnino & scri pta omnia cultissima simulq. Christianissima. M. Marulli Sp M. Antonii Sabellici & prosa & uersu & praesertim ea pia uaria & memoranda: quae mortem Baptistae Egna tio Veneto uiro doctissimo illius fratris doctrina legat uit emendata: qui (ut est omnium humanissimus) quod sibi legatum fuit, accuratissime, & fidelissime perfecit. Praeterea Marsilii Ficini platonici eruditissimi scripta nō sunt ignoranda. In Pōtano & Cāpano sunt bona sunt quaedam mediocria sunt mala plura: & caetero in his nihil temere agendum est. Ut totum Erasmus legatur non abnuo, tibi concedo: hunc ualde suspectum nuper reddidit prae caeteros Albertus Pius doctissimus eidemq; (dum per mortem licuit) cultissimis monumentis eius Volaterani & similiter Io. Roffensis scripta omnino cognoscenda sunt. Ad Budaei uero uiri alioqui doctissimi, atque sincer rissimi lectionem quam tractat diuina uix tantum adhor tari quempiam mediocriter eruditum: quando in eo sic o transfert Hellenismi ita is ipse à communi stilo, & usu lati norum transfeat atque usque adeo tenebricosus, spissus, no nubilosusq; incedat ac in tantū peregrino sermone, & me taphoris crebris inuoluat omnia ut plus ne laboris, an fructus ex ea lectione hi eiusmodi lectores habituri, no facile dixerim. At Sadoletus non legendus solū sed imi

tradis iisdem poculis bibit si quis facundia delectatur Ci-
ceroniana Petrum Bembum, & q[illegible] prodiit Patauii
mortuus est Longolium, Adamque Io. Arboreum qui cum
mentarios eruditissimos super ecclesiasten & cantica canti-
corum nuper edidit, ut interim taceam duos Flandricos
patrē & filiū, Riuius quoque historiā nobis de illis pro-
[illegible] multo expediuit: Historiā separatam, simpliciter, et
Apostolicā et sanctorum particulatim, siue patrum, siue aliorum
quorumque earum scriptor fuerit et cū his pariter alias hi-
storias, in quibus multa docentur quae faciūt ad mores: et
ad negocium fidei, & ad interpretationem scripturarū.
Senecam, et si complecti maxime illius dictionem, tamē
ut eum hic in hoc albo cum nostris Christianis pone-
re, est. D. Hieronymi elogium hortatur, quo eun-
dem authorem in eiusmodi catalogo scriptorum nō est
gentibus numerare. Is ergo maxime dignus est inter gen-
tiles, qui a Christianis hominibus utcunque legatur.
Multum enim confert illius lectio et ad instituendos mo-
res et ad contemnendos, atque ad excitandos affectus: nam
nihil quod fere de moribus scribit christianam [illegible]
losophiam. Idem facit et Cicero in his libris quos de
philosophia apud Latinos primus eleganter disseruit ut
iam per hunc nihil Graecorū facundiae merito inuidere
possimus T. quoque Liuium, Valerium maximum, Salu-
stium, Gellium, Macrobium, Tranquillum, Asconium,
multosque alios Latinorum aliquando legisse nihil noce-
bit, nam multa docere potest historiae cognitio & multū
conferre ad comprehendum sermonem, & ad copiam
orationis. Verum (ut ad nostros reuertamur scriptores)
Bonauentura quoque & Antoninus, Vincentius, & si qui
alii uiri sancti ac religiosi in eo genere quicquam scrip[illegible]
[illegible] omnes pariter amplectendi sunt qui quidem sicut ele-
gantiam verborum, & sermonis leporem contempserunt,
& de industria (ut arbitror) neglexerunt, ita sententiarum
grauitate & commotione orationis ad inflammandos cha-

diuini amore animos, mentesq; ad cœlestium contem-
plationem excitandas plurimum ualent: nihilo [illegible] mi-
res ad commouendos pietatis affectus populum modo
alios, modo uel maxime pro tempore suis sermonibus
propinantes. Ad summam ergo, ut de singulis agam,
cum sint q̃plurimi qui doceant, qui moueant, quiq; in-
flamment, oẽs legendi sunt. Fuerunt his quoq; tempo-
ribus uiri religiosissimi, qui cõmuni potius rei commodo, q̃
studio aut gloriæ consulentes, lingua uernacula, & sermo-
ne patrio, de Christiana pietate egregia sunt monumẽta
ediderũt, quæ indocti, doctiq; pariter manibus amplecti de-
bent. Et enim ratio totius uitæ nostræ tam præceptis con-
stat, q̃ exemplis [illegible] uel optimus, uel pessimus q-
[illegible], ut uel optimorum uel pessimorum auctorem, ac pene
exemplum sibi proposuerit imitandum. Continentiã qui-
dem probe disces ex his libris, qui de ea re sunt scripti:
& à quibus doceri potes quonam pacto sis castus, [illegible]
cus Dei. Numquid discere potes castitatem ab Ouidio,
qui sese impudentiæ professor impudicitiæ præceptorẽ?
aut pietatem à Lucretio, qui Dei cultum aspernatus, ni-
hil aliud suo illo poemate agit, q̃ tollere uniuersam re-
ligionẽ? Quippe euoluendi, & discendi sunt optimi quiq;
scriptores, quorum præceptis uita formandi, atque emendandi
[illegible] ad bene beateq; uiuendũ, siue ea carmine [illegible],
siue soluta oratione tradantur: siue etiam barbaris, & illi-
teratis uocibus proferantur. Ut eiusmodi autem re [illegible]
[illegible] dissertis præter superius ennumeratos, habemus
& alios complures pios, & disertos scriptores quos uel
summa obscuritas adhuc occondit, uel quos nondũ in lucem
[illegible], uel [illegible] causa perdidit. In his au-
tem omnibus hoc diligenter, & in primis animaduertere
oportet, ut quotiens scriptores aliquæ sententiæ interlegen-
dum sese nobis obtulerint, quibus sentimus animi nos-
tri aciem excitari ad aliquid uberius, nõ illas [illegible]
[illegible] contenti simus; sed intimis memoriæ penetralibus

[illegible] animo sæpius revolutam gerentes, & facile ea menti semper habentes, ut ubicunque irruerit quis hostilis impetus, statim velut in manibus paratum habeamus defensionem: qua velut gladio aggredientis hostis Goliath iugulum fodiamus. Impendendæ ergo memoriæ [illegible] selectis locis scripturarum, quos paratos atque expeditos semper habeat, certæ quædam et [illegible] notæ, quibus velut clavulis alligatos eos absque memoria sua nunquam perire sinat. His itaque præsidiis roborati et fortes, et invicti stabiliemus, tum adversus libidinem, tum adversus cetera hostilia tela quæ nos tunc maxime adoriuntur, quum vel non expectantur, vel minime formidantur.

Expedire religiosis, et castis non omnino ignorare, philosophiam nec mathematicas disciplinas. Ca. XXI.

NOn inutile quidem neque parum opportunum fore arbitror, ad excolendam impensius castitatem [illegible], in ipsis primæ adolescentiæ studiis (quatenus citra magnum pietatis theologiæ [illegible] fieri liceat) [illegible] quosque philosophiæ partes [illegible] [illegible] logicam, rhetoricam, quæ [illegible] medicinæ disciplinam, et eam quam moralem appellamus, quæ nos bene vivendi docet rationem. Item eam quam naturalem dicunt, quæ in rerum [illegible] investigatione et explicatione versatur, et remotius [illegible] ab oculis rerum investigatione, et contemplatione versatur. Hinc illud admodum celebre dictum: Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Hanc [illegible] scientiam Græci physicen, nostri naturalem appellant. At similiter eam quæ de separatis materia substantiis loquitur, quam metaphysicam nuncupamus: quæ nos humano [illegible], et ab infimis sensuum perducit ad divina. Quid quæso homini pudico, et contemplativo in hac vita possit esse iucundius, quam contemplari mundi naturæ

ipsius oculatam, admirandamq; in rebus omnibus rationem: & naturam illarum rerum, quae difficillimae sunt cognitu, sagaci mente per semetipsum aliquando, aut ex aliorum scriptis indagando, & intelligendo humanarum namq; rerum causas, quas eum liceat homini cognoscere: ne scilicet curaret quicquam internis mali per ocium uel cogitare, uel facere: Quam ob rem maxime aspernandum esse putamus eiusmodi disciplinae studium, rationabile tamen, & moderatum: quo possimus totius etiam mundi motum, atq; constitutionem, facili cognitione comprehendere: quo per coeli plagas, uelut peregrinantes uideamus stellarum cursus, obliquosq; prospicere ac attrectare sphaeras, contemplari sidera, nam illa coelo haerentia, & certis fixa sedibus, quae cum ipsius mundi motu conuertuntur, septem illa erratica, quae & si magnis inter sese spaciis distent, atque alia alio multo altiora sint, suos tamen certos, & perpetuos motus tenent, quae non re quidem, sed solo uocabulo errantia atq; errones appellantur, quum cursus suos constantissime certissimis spaciis sine ullo errore remeant. Harum autem rerum omnium tam pulcherrimus conspectus, & ratio tam constantissimi cursus adduxit olim quasi per gradus mortalium mentes in cognitionem diuinam acutissime obseruantes omnia [illegible] ut absq; alia reuelatione concessa diuinitus, quae solis patribus ueteris instrumenti per ea tempora contingerat, etiam ethnici ex ipsa naturali dictarat ratiocinatione & ex rebus mirabiliter conditis, & [illegible] coelum suspicientes, Deum esse, diuinamq; naturam, & animos hominum item esse immortales, sempiternamq; senserunt, atq; illam sic admirabili contemplatione aliud ex alio summa solertia studioq; ratiocinando concluserunt, supra captum humanae intelligentiae multa, quae oculis nunquam uiderant, perspicacia mentis ac cordis spectare. Veluti si quis tabulam spectans admirabili artificio depictam, aut aliquod signum Polycleti affabre sculp-

quam ex his, quae cernit animo, concipiat egregium pictorem, aut sculptoris ingenium, quamquam ignoret is alioqui certum ac uerum tanti operis authorem, sed quid mirum si tibi tanta prodit insipientia, ut per haec admirabilia sic cognita, & obseruata colligerit numen Dei, & omnipotentia, & sempiternum esse quam nemo sit tam rudis, & agrestis animi sit, qui coeli ipsius spectaculum, et tantorum luminum fulgorem, pariterq; et ordinem contemplatus aliquando non prouehatur ad supercoelestia meditanda atq; pro certo non asserat esse Deum, uitamq; aliam [illegible] ista nostra uisibili admodum potiorem. Vnde propheta Dauid Coeli, inquit, enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annunciat firmamentum. Psal. 18

Plato autem philosophorum omnium facile princeps, quum quae mente comprehenderat, explicare aliter melius non posset, nec speraret, introducit in suis dialogis Pamphilium quendam ab inferis reuertentem, et quae ibi uiderat narrantem. Quod postmodum fecit et noster Cicero, qui in libris suis de Rep. sub Scipionem non à mortuis excitat ut Plato, sed in somnis facit apparere alteri Scipioni minori, eiq; explicantem augustissimas immortalium animorum sedes, et coelestium orbium [illegible] [illegible] quomodo nouem orbibus, uel potius globis connectuntur omnia: et quorum impulsu atque motu dulces, suauesq; concentus absq; intermissione aliqua perpetuo animis illis coelestibus redderentur. Verum de his plenum perfectumq; petitum demus nostro Triphoni Gabrielo Veneto patricio, uiro [illegible] quidem [illegible] sed in primis Astrologie omnium peritissimo, nobis satis est haec delibasse primordia. Quod vero attinet ad dimensionem altitudinis planetarum: quam etiam quidam magni philosophi diligentissime commentati [illegible] et [illegible] indagare de stadiis, quae mensurae inter terram, et aethera, et lunam, et solem, et aliorum coelorum [illegible] magnitudines, aut quae interualla intersint siderum,

nihil referre arbitror ad cognitionem veritatis, & proprerea omnino hec ipsa omittenda censemus. Nos enim ingenue id à quoquam mortalium certa ratione cognoscendũ posse quando mundi ac liberae id soluit, qui fecit, posuit terminos & annos eius. Quo circa superstitiosum putamus, ac insani pene hominis esse conterere tam bona tempora in his studiis, & in metiendis frustra immensis etiam coeli spaciis, & intervallis exiguis, atque sibi quoque persuadere aut suo, aut ullo humano ingenio posse tam immensi orbis & tam immensi ambitus dimensionem mensuram, & ad computationem deducere digitorum. Furor est, inquit, Plinius, mensuram orbis animo quosdam agitasse, Plinius atque prodere ausos. Et in ecclesiastico legitur. Arenam maris, et pluviae guttas, et dies seculi quis dinumeravit? Altitudinem coeli, et latitudinem terrae, et profundum abyssi, quis dimensus est? Sapientiam Dei praecedentem omnia Eccle. 1. quis investigavit? Quanto sane melius Christianum hominem, et praesertim religiosum id temporis quicquid est [illegible] melius consumere, q̃ hisce lubricis [illegible] omnis occupare: quod quidem sine accusatione impietatis fieri nullo modo potest. Quae vero de cursu planetarum, & coeli motibus referuntur, & quae sine ullo errore comperta sunt, & nosse quidem pulcherrimum est, et contemplatione dignissimum. Neque etiam absurdum putarim, si forte cupiat sit coeli per ordinem cognoscere, quomodo circumferatur sol per duodecim signa zodiaci, et quomodo accedat ad brumale solstitium, et inde sursum recedens ascendat, et discurrat tandem in aestivale, anno sua lustratione peracta: quae durat trecentis sexaginta quinque diebus & sex horis, et ut quidam dicunt, aliquot etiam momentis. Augustinus de civitate Dei dicit annum constare duodecim mensibus lunaribus, quinque diebus, et quadrante: quod complectitur spatium temporis sub [illegible] octo diebus & vi horis: propter quod quarto quoque anno, unum intercalarem additum diem

[illegible] solis perpetuo modo temporis congruat: et ad idem sol ipse punctum unde recesserat, motione an[illegible] revertatur. Sole quoque positum est quomodo Luna [illegible] accessu et recessu suo ab ipso Sole lumen accipiat, et menstrua spatia perfectio orbis circulo compleat. Nec [illegible] quoque solet arbitrari scire, quo pacto, quave ratione Lunae Solisque eclipsis contingit, unde terrae motus, pluviae, nives, grandines, nebulae, nubes, tonitrua, fulgura, [illegible] venti [illegible] perlineat [illegible] commode [illegible] atque [illegible] admirabili sapientia, atque [illegible] [illegible] et sempiternam Deo [illegible] manifestum [illegible] demonstrat: & [illegible] et si perfecte Deum sciret esse, neque consequi cogitatione, aut intellectu comprehendere, quisquam possit.

Quam [illegible] philosophia [illegible]. Cap. XXII.

Caeterum de [illegible], et principiis rerum deque cuiusque generis animati, vel inanimati, [illegible] [illegible] origine, deque [illegible] et [illegible], et [illegible] mundus sit factus, ac etiam plurimi [illegible] et [illegible] Aristotelis [illegible] de [illegible], de [illegible] de materia et forma et substantia prima mundi, quae [illegible] causis rebus cunctis dedisse [illegible] [illegible] anima hominis sit immortalis, qua parte [illegible] Oceanum: an contrario [illegible] terrae [illegible], an [illegible] [illegible] [illegible], an mundus ipse [illegible], an plures: deque aliis innumerabilibus, quae [illegible], quae nihil ad animae salutem pertinent, et quae [illegible] quidem incomperta, et inextricabilia fuerant, ut de quibus [illegible] a philosophis disceptatum est: & quae [illegible] [illegible], quae pro compertis [illegible]

sacræ nobis lateat incidenter, nihil nobis amplius quæ-
rendum est, sed subiiciendum orthodoxæ fidei placitis et
credendum uerbis nobis enunciatæ coelitus per prophe-
tas, et per filium Dei, dominum nostrum Iesum Christum.
Desipere quidem desinit animus, dum tanta rerum mole
grauatur, et tanta opinionum atque sententiarum uarietate
discerpitur. De his enim dicit Apostolus. Dicentes se esse
Rom. 1. sapientes, stulti facti sunt. Et Ieremias ait. Stultus factus est
homo à scientia. In his nulli uidentur hominibus plus sa-
Iere. 5. pere, qui plus desipit, quorum ut regius propheta ceci-
Psal. 63. nit. Defecerunt scrutantes scrutinio, et alibi. Perscrutator
Prou. 25. maiestatis opprimitur à gloria. At qui uero modeste im-
pari si aliquid temporis in his studiis, quæ aliquid com-
ste sapere uidentur, forsan non erit ab re modo nõ diu-
tius immoremur, et ea quæ legimus, pia sint, et conso-
tanea religioni, nec dogmati Christiano contraria: atque
ut est in prouerbio, ne quid nimis. Neoptolemus apud
Ennium philosophari sibi ait necesse esse, sed paucis: de
quo memorat Cicero in suis quæstionibus Tusculanis.
Sed et Plato in eo libro quem Gorgias inscripsit: Philo-
sophia, inquit, res est elegans, si modice quispiam per æta-
tem attigerit: at si supra modum tempus in ea contriue-
rit, hominum est corruptela. Quod autem hoc sit uere
atque sincere dictum, apparet manifestissime in nonnul-
lis nostris Christianis: qui ex nimia philosophiæ discipli-
næ sui seculi Aristotelē, et christianæ nostræ hostes Ammo-
nium, et porphyrium, tantum naturæ operibus deseruientes
ab euangelii ueritate defecissent, et paulatim de uno in a-
lterum errorem labentes, ut infideles fierent, demersique sunt cũ
sua philosophia in abyssum profundum. Et hoc sic adeo
fuit, quod spretis diuinæ paginæ libris, et theologia sacra, phi-
losophis tantummodo penitus incumbere animum ap-
taruerunt nil aliud esse sapientiam, quam quod suo est cõ-
prehensibile intellectui. Sed quæ (malum) dementia est,
quam uera Dei sapientia, et æterna, et infinita sit, et incõ-

perfectis [illegible] moralibus, uelle cum humano in
genio comprehendere: De hac enim, dictum est, Abs
condisti haec sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea
paruulis. Vnde sapiens ille diuinus, Sentite inquit, de do
mino in bonitate et simplicitate cordis, quaerite illum: quo
niam inuenitur ab his, qui non tentant illum, apparet au
tem eis qui fidem habent in illum. Quam ob rem soleo Luce .10.
saepe mirari quosdam nostratium philosophorum inso
lentiam, qui modo in tanta luce ueritatis, iam tot seculis Sapi.1.
in tanto sanguine martyrum, et tot signis miraculis, pro
digiis, auctoritatiq; confirmatae plus Aristoteli tribuant et
Auerroi, quibus uel latum quidem unguem (ut aiunt) rece
dendum putant, quam Christo: et negent impudenter
omnia quae syllogismis suis demonstrari et concludi nō
possint. Neq; eos pudet sapientiam profitentes uera, ac
diuina philosophia contempta, puerilibus studiis incas
sescere, atque iam senes albicantibus canis adhuc astutis
captionibus, cauillationibus dialecticae sophisticae, argutiisq; insue
scere, et in eis quasi pueros occupari, insidiantes ueritati:
ac decipientes rudes adolescentium animos, qui illis eam
moribus, dum credunt illos plus sapere quam caeteros,
facillime capiuntur. Ideo gentium doctor Paulus hos
nobis cauendos edicit. Videte, inquit, ne quis uos decipiat Colos.2.
per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum
traditionem hominum, et secundum elementa mundi,
et non secundum Christum. A consuetudine itaq; eius
modi philosophorum probis uiris, et ingenuis adole
scentibus studiosissime abstinendum est, ne in errores et
ipsi inducantur eorum, quam secundum sapientiam ho
minum philosophantur, et non secundū Deum, qui sim
plici fide, et corde puro, et charitate perfecta cognoscen
dus et colendus est, non autem humana prudentia, neq;
implicatis sophismatis indagandus.

De morali philosophia gentilium, et de summo bono. Cap. XXIII.

PRaestat ergo tempestiue eam philosophiae partem attingere, quae à Graecis ethica à nostris uero moralis est appellata, cuius auctor Socrates fuit, qui primus gentilium philosophorum dimissis naturae, et siderum internalis, et sophisticis captionibus hic ipsam deuocasse de coelo, et in ciuitatibus collocasse, et in domos introduxisse perhibetur. Coepit enim de uita et moribus, rebusq; bonis, et malis quaerere, et per eam philosophia ad pellenda mortis formidine munimentum. Ab hoc postmodum uelut e fonte complures emanauere familiae, atq; sectae, differentes inter se et uelut scismata. Nam alii dispari ratione sentientes et aliud diuersa sentire de summo bono, deq; uita beata, quam prorsus ignorabant, pro suo quisq; ingenio, brutum disputantes. Alii n. constituebant summum bonum in uoluptate: ut quod maxime delectaret, id esset summum bonum: alii in uirtute, ut quod honestum esset: alii in diuitiis: alii in prospera ualetudine: alii in potentia & honoribus: alii in cognitione et scientia summum bonum ponebant: Aristoteles uero uirtutis usum cum perfecta uitae prosperitate iungebat: ad perficiendum summum bonum. Varrona autem quaestio stat inter omnes, summum bonum in animo ne sit, an in corporeis rebus, an in uoluptate. In quo quidem oes grauiter errauerunt, sed imprudentissimus ceteris i plerisq; propone qui beatum more omnia, quae sequerentur in uita, quaeq; fugerent homines uoluptatibus, et doloribus dicerent metienda. Errauerunt hi quidem oes ex eo q homines, et quia ab hoie disserentes boni maliq; discernere: at illi soli cognouere q esset summum bonum, qui à spiritu sancto edocti id ipsum cordis quaesierunt, q est summum ens potentissimum, optimum, potentissimum et unum Deum, quo q fruitur uere beatus est et ipsum ad eum referri cuncta debent, et illius causa oia fieri ut ipso perenniter in eius fruitione beati. Quam ob rem non est aliud haec philosophia christiana, sed inhaerendo diuinis scripturis glosa uera est illa, quae non dimittit solum sed et adiicit

[illegible] [illegible] atque perpetui boni. Haec siquidem [illegible] [illegible] instruimur ad recte, [illegible] [illegible] ad cognoscendos nos ipsos, quae est uera philosophia, nihil in eo ab antiquis illis philosophis [illegible] [illegible] uel uno [illegible] philosophi [illegible] [illegible] responso patet, qui interrogatus [illegible] [illegible] quando corporis philosopharetur. Quum [illegible] [illegible] nosse. Ideo nec flos Bernardus in suis meditationibus. Praestat si quis se ipsum cognoscere, quam si se neglecto nouerit siderum cursus, herbarum uires, hominum [illegible] atque animalium [illegible] [illegible] [illegible]. Et Socrates apud Platonem, praesertim in Phaedone, [illegible] nihil aliud commentari philosophos quam mortem [illegible] propterea non [illegible] contemptores [illegible] semper [illegible] morituros. Plato [illegible] docet esse mortem, [illegible] qua soluitur anima a corpore [illegible] [illegible] [illegible] adhuc in corpore [illegible] corporis [illegible] [illegible] philosophia docente [illegible]. Non ne sic et apostolus se mortuum norat, quum dicit. Viuo quidem iam non ego, uiuit autem in me Christus? et ad hanc ipsam mortem nos [illegible] dicens, Mortificate membra uestra quae sunt super terram. Unde Cicero in suis quaestionibus Tusculanis. Quid aliud agimus, inquit, quum a uoluptate, id est a corpore, quum a re familiari, quae est ministra et famula corporis, quum a Rep. quum ab omni negotio [illegible] animum? [illegible] eum ad se ipsum aduocamus, et secum esse cogimus, tunc quam maxime a corpore abducimus. Secernere autem a corpore animum, nec quicquam aliud est, quam emori discere. Quare hoc commentemur, disiungamusque nos a corporibus, id est consuescamus mori. Et hoc dum erimus in terris, erit illi caelesti uitae simile. Haec ille, et alia quae sequuntur, nihil fere a christianorum praeceptis [illegible] [illegible] aliena. Quo circa non negarim [illegible] [illegible] probo, sic cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Gal. 2. Col. 3.

losophos & optima quæq; præcepta inde sibi colligere, & commiscere discant, & nostra habere; perinde quasi aurum & argentum, & preciosam Aegyptiorum supellectilem ab Israelitico populo subreptã, quæ cultui postmodum diuino dicata est, & facta ex prophana sacra, & de execrabili sancta. Hæc est sane optima thiriaca; quæ ex uenenosis uiperæ carnibus nobis optime conficitur in remedium contra uenenum insidiantis diaboli, ac cõsequendam perfectã & animæ, & corporis sanitatem.

De aliqua cognitione medicæ artis habenda sacerdotibus, & studiosis castitatis, Cap. XXIIII.

QVin etiam nec abs re esse censemus, quædam etiam cognoscere, quæ faciunt ad sanitatem corporis & ad ualetudinem reparandam, collecta uel usu uel aliquo studio medicinæ, quatenus natura sinit. Neq; enim medicis dumtaxat conuenit nosse remedia sanitatis, sed & aliis hominibus recte, & liberaliter institutis, ea præsertim quæ natura nobis in promptu & in propatulo esse causa ualetudinis uoluit: nam quæ occultiora sunt & remota longius abstrusa, ea solis medicis relinquenda putamus: quorum scientia ex officio professionis suæ hæc studiosissime, omnibus uiribus indagare. Nam medendi studium sacerdotibus prohibitum est, atq; lege cautum ne doctores in scholis medicinã audiant, sed nec hãc ciuile profiteantur. Quo circa hic nobis sat est cibaria probasse ciborum, quibus nascimur, nutrimur ac cõseruamur, & ualetudini pariter consulimus: cumq; (ut diximus) in ciborum uia magna uis, est in utramq; partem. Quare successiui paulatim temporis etiam de his studiis quandoq; impartiri non erit penitus inutile: quod plerosq; etiam ex nostro ordine fecisse uidemus clara cõstantia. Ut de *Marsilio Ficino* constat, qui in eo genere multa scripsit de episcopo nostro Patauino Petro

Barocio

gronio compertum est; qui quidem barbae disciplinae studio, quatenus licuit, et datum est, ut medicamenti quem genus adinuenerit ipse dixit utile, et ab ipsis medicis frequentatum in remedio sanitatis, et mandatum instomaticis literarum monumentis, atque ex eo quod ab ipso [illegible] adinuentum est episcopales [illegible] mancipatum. Sed et Apostoli medendi officio potissimum functi sunt atque eis dictum fuit, Ite et curate infirmos; quod quidem facile praestiterunt, non tamen herbis, oleo, aut pharmacis sed gratia et uirtute diuina. Optime quidem inter se congruunt ad totius hominis salutem, animi corporisque curatio. Et ideo apud Aegyptios et Persas, idem sacerdotes erant, qui et medici. Quid quod dum aegros uisitamus arteriae pulsum saepe tentamus, dictum [illegible] docemus, diebus creticis saepius interrogamus? Sed et prognosticam de aegroto ex officio quoque nostro scire debemus, quum habeamus sacramenta nulla, nisi desperatae ualetudinis conferenda. Quocirca ubi non adest medicus oportet sacerdotem eiusmodi signa cognoscere, quae ad hanc dignotionem sufficiunt, et quae consolatura sunt medicinam. Dicit enim Hippocrates oportere medicum dicere de aegroto, quae sunt, quae fuerint, et quae uentura sint.

De cognitione naturalis historiae et cosmographiae. Cap. XXV.

IN eo quoque studiorum genere (ut arbitror) est cognitio naturalis historiae et eorum quae de naturis animalium, lignorum, lapidum, herbarum, metallorum aliarumque rerum scripta sunt: nam (ut sentit Augustinus) haec omnia ad cognitionem, et ad aenigmata diuinarum scripturarum soluenda plurimum utilia sunt. Illarum enim rerum imperitia facit ut multa non intelligamus, quae obscure, et mystice posita ubique diuinis scripturis cõspiciũtur.

Cosmographiæ quoque noticiam, id est mundi descriptionem tenere, utile esse censetur ad intelligentiam sacræ paginæ, ubi notamus prouincias, urbes, montes, loca maria, lacus, & flumina, quæ in ea sæpius memorantur. Erit etiã conducibile scire, quemadmodum Mathematici disserant, terram in medio mundo sitam, ad uniuersi cœli complexum, esse instar puncti, ideo si quid cœlum minore dici, aut excogitari puncti possit. Nam mediam quidem prodest ad reprimendam hominis superbiam, intelligere quam minima sit terræ portio, quam tanti faciunt mortales. Vide Plinium. Non aliud est (inquit) terra [illegible], quam mundi punctum, hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes. Sicut ergo ipsius terræ situm, formã, circumscriptionemq; cognoscere pulchrũ est, ita ignorare turpissimum. Tradunt enim situm [illegible] terræ globosum, quinq; distinctum zonis, quarum mediam solis ardoribus penitus adustum esse: duas uero extra, hoc est rigorum frigoribus & rigore niuium & perpetua glacie semper oppressas: reliquas autem inter mediam & extremum ab utraq; parte, ob suam temperiem, & hominum frequentia, & gregum & armentorum & frugum copia beatas. Harum autem plagarum altera est sub axe polo septentrionali, quã nos colimus: altera uero sub axe australi, quam uocant Antichthona, nõdum bene nota nobis: nuper tamen à Lusitanis, & Hispanis inuenta dicitur, & est (ut perhibent) iam longe lateq; peragrata. De partibus inferioribus, quæ nobis sub pedibus sitæ esse putantur magna altercatio est inter scriptores, etiam ecclesiasticos. De ea namq; re & Lactantius, & D. Augustinus multa docte copioseq; scripserunt.

De cognitione Arithmeticæ. Cap. XXVI.

AD idem quoque facere uidetur cognitio Arithmeticæ, quæ est numerorum disciplina. Nam

enim celebranda solennia quaedam festa, quae ad Lunae cursum, & ad rationem dierum sic se habent, ut sine Arithmetica ratione nisi deprehendi non possint. De his numeris, D. Augustinus in libris de Doctrina Christiana subtilissime disserit dicens numerorum ignorati, quaedam similitudinum secreta in libris sanctis deprehendi posse ab arithmeticae peritis, quae propter numerorum imperitiam simpliciter legentibus clausa, atque potius occulta sunt. Atqui vero pars ea, quae in contrahendis & dissolvendis summis tota posita est, quam ratiocinatricem dicimus, ad mercatores potius videtur pertinere, quam ad clericos, atque multo aptior esse quaestui, quam religioni: tamen neque quam damnanda, quando non ad avaritiam, sed ad publicam, privatam ve rem agendam nobis quandoque necessario comparetur. Quamobrem nos mercium & ratiocinandi utilitate inspecta, huius artis terminabimus modum: sicut Cicero docet. Quod autem Pythagoras quosdam numeris tantum tribuerit, ut & Deum ipsum per eos cuncta agere & moderari opinatus fuerit: id sane magis hominis aniliter delirantis, quam philosophi rationabiliter cogitantis.

De scientia artis musicae. Cap. XXVII.

Restat modo de musica admonere, quae in decantandis divinis laudibus clericis maxime necessaria est, ac propterea scitu dignissima, his praesertim, qui statis horis in templo musicos concentus, voce, cantu, & organo consueverunt gratias, & laudes domino decantare. Spiritus quidem his modulis excitatus, meditando caelos saepe ipso sensu quodam quasi volans conscendit. Non enim omnes ad meditanda facile caelestia idonei per seipsos sunt,

sed plerique ad ea aliquo sensuum adminiculo, quasi humiliore quodam uehiculo subuehuntur, & arrecto diuina[illegible] a terris sursum mente ad coelos [illegible]. Quare nullo pacto contemnenda est eiusmodi disciplina: quando id fieri aliter non possit, nisi artificioso concentu: qui constat modis quibusdam dulcisonis [illegible] & [illegible] uocis mensuraq; temporis spatium uocum numeris accommodante. Hoc autem inuentum sic in templis canendi, ut D. Basilius scribit, à spiritu sancto processit: qui mortale genus ad uoluptatem & ad uitium propensum ea produxit, & à laboribus auersum, ad opus uirtutis [illegible] praeceptis ei numerorum modulatione compraehensis, ut dum homines cantus oblectatione deliniti, sub specie iucunditatis sermonis utilitatem perciperent, [illegible] more medicorum, qui aegris datam medicinam amaras ac ab horrendum gustu [illegible] amaritudinis nauseam, condiunt dulciore plurimum saccaro: & suaui [illegible] melle pocula circumliniunt. Facere etiam ad intelligentiam Scripturarum musicam artem summus quoq; doctor Augustinus affirmat. Non pauca, inquit, claudit atq; obligat non nullarum rerum musicarum ignorantia. Nam de psalterii, & citharae differentia, quaedam non incongrue aliquas rerum figuras aperuit: haec ille. Non tamen uelim in ea ne quenquam nostrum occupari plus aequo, & prosilire usq; ad theatralem lusum: sed quaerimus in sanctis delectabilem oportet uocem scilicet uirili distincta, & graui atque numeris [illegible] modulatione non autem foeminea [illegible]: & quae solo tinnitu modulationis & uario garritu uocum sine uerborum prolatione, & sine sensu aures tantummodo inaniter iuuat, demulceret: ut hoc nostro aeuo in templis alicubi fieri consueuit: ubi tubis, tibiis, ac fistulis ita undiq; templa perstrepunt, ut theatralibus ludis & choreis potius, quàm aut sacris, aut diuinis laudibus interesse uideamur. Quanto in eo prudentiores fuere antiqui Spartae: qui ne eiusmodi uariis la-

phicis aliquando suam citharam inferret, Timotheum ci-
tharoedum nobilem, & illic apud se magno honore conse-
cutum, artem musicam profitentem relegandum à se pu-
blice censuerunt, tanquam legis solemnem & antiquitatis
morum labefactatorem, quòd is ad mollitiem cantus cho-
rdam unam primus omnium in cithara consonae uocis
addiderat. Iure ergo optimo hoc tam operosum ac las-
ciuum musicae genus, & tam molles, & uarios modos
theatro & scenis magis sunt digni, quàm templo, ut
pote quibus acuuntur libidines, et trahitur animus ad uolupta-
tes potius quàm ad meditanda coelestia. Reiicienda sunt
haec prorsus, ac relegenda procul à templis: & pro his ho-
nesti & graues, & digni Dei laudibus persoluendis concen-
tus sunt in templo frequentandi. Sed de hoc etiam paulò
post suo aptiori loco dicetur. Non tamen negamus,
quando pro recreatione & animi causa domi priuatim
modestos musicos modos audiendos esse, si quando lassi
longa scripturarum lectione uel studiis uel fessum animi
intentione uel sensus lassos nimia fatigatione las-
sare. Dandum est enim aliquid laxationis animo in quo-
uis studiorum genere diutius occupato, quatenus fatiga-
tus diutino studio, & assidua intentione aliquid quietis sor-
tiatur, & alacrior ad intermissa studia ita refocilla-
tus reuertatur. Solent enim uehementes animi tempestates quasi
hos modos mirifice demulcere: & diuturna studii
ium intermissione mirifice delectari: & diuturna studi-
is studiorum hilaritate quadam honestae oblectationis ...
Legere postmodum ad seria alacriores.

De exercendo corpore. Cap. XXVIII.

VErum quia intelligere scripturas, & literarum stu-
diis occupari non omnibus datum est, nec eorum e-
dit delectari assidue & perpetuo in quouis gene-
re studiorum, ceteris labore etiam corporis aliquo,
aut aliis honestis exercitationibus est tempus uindicandum,

Et sicut literarij studiorum mutata uarietate lectionis, ita & imperijs, ocium honesti cuiuspiam negocij alternatione sollendum, atque simul uarijs fatigationibus domanda carnis petulantia, ne nimis libera sine freno quocunque moueat appetitum, sed uelit nolit, cogatur iussa patrui consilioque obedi. Labor (ut ait poeta) omnia uincit improbus. Non est autem consentaneum eum qui fatigatione lassatur, libidine concitari, neque eum qui uenerijs laboribus intendere simul animum potest ambos. Vnde docet Columella autor rusticationis, ad temperandum feruorem admissarij in libidinem furentis, id esse remedio, ut ad molam alligatus, ut eius petulantiam labore temperet. Magnos quoque imperatores legimus, male placatam & dissolutam nimia licentia militiam, ne uacet uitijs prae nimio ocio lasciuire, & ab armis ad luxuriam conuerti, uarijs expeditionibus & nouo quotidie labore consueuisse de industria coercere. Nihil pro certo tam certum est (ut dixit Seneca) quam ocii uitia negocio discuti. Generosos siquidem animos continuus labor, at ocium etiam natura strenuos, ignauos ac inertes reddit. Quanto enim corpora defatigatione, & exercitatione ingrauescunt, tanto animi subsidio eleuantur. Lectione ergo ac labore pariter ocia fugienda sunt, quae etiam eiusmodi exercitia maiora quam nobis referunt commoda. Nihil quidem tam apte uitam hominum instruit, atque confirmat, quam honesta, & moderata corporis exercitatio. Neque enim expedit semper libro, ac pugillaribus affixos esse. Audiendum est enim quandoque & animo aliquod interuallum, ut is remittatur, atque ab assidua intentione quiescat, & propterea nunc id, nunc illud agendum: i modo memineris modestiae, & quicquid facimus ad animi uigorem, & ad domandam carnis petulantiam faciamus. Sunt autem quaedam exercitationes perfaciles, quae homines satis quidem attenuant, corpus non multum lassant. Sed hic in hac re sicut, &

illis omnibus, magna est semper habenda ratio [illegible] ualetudinis, & decori. Genus autem exercitationis [illegible], deambulatio frequens, pila, [illegible], [illegible], & eiusmodi: dummodo haec aliquo[illegible] per [illegible], & ordini, & loco, & tempori quadrent: [illegible] liceat, & ordini, & loco, & tempori quadrent. Quod [illegible] conuiuium [illegible] aliquid [illegible]. [illegible] sine facilius, & eiusmodi [illegible] honestos [illegible], [illegible] [illegible], quorum [illegible] maiores nostri [illegible]. Opus autem exercitationis, [illegible] [illegible] uel maioris, uel minoris, uel [illegible], uel [illegible], [illegible] pro habitudine corporis, & qualitate personarum [illegible]. Insuper addenda quoque (si [illegible] est) [illegible], peregrinatio, equitatio, & [illegible]. Quantum & loci natura [illegible], & [illegible] [illegible]. [illegible] tibi piscibus, uel [illegible], uel aui insidiari, feras [illegible] capere [illegible] fallere, uel [illegible]: uel alio [illegible] honesto exercitio, aut quando uel [illegible], uel alio quouis honesto exercitio, [illegible] [illegible] fallis.

De agresti exercitio, & rustico opere faciendo. Cap. XXIX.

Ruris quoque opera, & si plus temporis [illegible] [illegible], [illegible] in primis, [illegible], [illegible], et iucunda sunt, et [illegible], [illegible] causa feceris, et iucunda sunt, [illegible] [illegible] siquidem corpus [illegible], animum delectat, [illegible] [illegible] spiritum: et quaecunque ea [illegible] [illegible], [illegible] mentem, [illegible], [illegible] [illegible] dissoluat. Non enim duas simul curas [illegible] humanus animus, sed dum unam fouet, [illegible] [illegible]: et dum unius [illegible] alterius obliuiscitur. Quis non [illegible], quas amor curas habet, haec inter [illegible]. Unde legimus apud [illegible] eleganter Horatium.

Ciceronem, Lelium, & Scipionem uiros clarissimos, at-
que sapientissimos ad deponendas grauiores curas ru-
sticari saepe solitos, & hunc (ut ille refert) introducit ma-
gnopere, quam sua ex urbe tanquam è uinculis euola-
uisset. In rusticis quidem moribus (ut idem refert) & in
uictu arido & in horrida, & inculta uita, maleficia, quae
sunt in urbibus, non gignuntur. Consuleret ergo pudicitiae
uehementer siue ruri, siue in urbe degat, si opere agresti
se seorsum à frequentia quisque in suo uel agro uel hor-
to [illegible] exerceret, non tamen rustico, & imperito
more, & usque ad lassitudinem sed animi causa [illegible]
placide, cum moderamine & ratione [illegible] ad
sudorem, iuxta illud nostri creatoris eloquium, In sudo-
Gen. 3. re uultus tui uesceris pane. De homine sic perbelle Vir-
gilius. Obdormit [illegible], [illegible] Amnemque
[illegible] languores graues, Membris [illegible]
[illegible] & [illegible] capiti. [illegible] labor plectorem grauem, [illegible]
[illegible] multiformem [illegible]. Neque enim credi-
tendum esse unquam [illegible] si [illegible] ex eo opere
gesserit [illegible] & [illegible] inde [illegible]
Psal. 127. quanto sunt duriores. Opus manuum tuarum (ut ait pro-
pheta) quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Cui
enim quaeso [illegible] debet atque haberi eo nomine
indecens, uel indignum: quod agreste opus, atque laboris ef-
fectum [illegible], pro [illegible] carnis [illegible]
quam & olim à nostris maioribus (ut legitur in decreta-
libus sanctionibus) etiam praeceptum fuerit, ut sacerdo-
tes mane, expleto matutinali officio, & persolutis pensis
suae seruitutis uidelicet prima, tertia, sexta, nona, & uespe-
ra (ita sibi [illegible]) [illegible] ad opus rurale in agris, uel alio
potius labore, quàm mercatura, ubi uere illo [illegible]
compararent sibi necessaria. Legimus item in sacris libris.
Eccle. 7. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam
ab altissimo. Celebratur & apud gentiles illud Apollinis
à Gyge tunc amplissimo terrarum rege consulti [illegible]

Pythium consulentem, Apollo Aglaum Psophidium agelli solum rege ipso adiudicauit esse multo foeliciorem: quod is in angustissimo Arcadiae angulo exiguum quidem agellum, sed annuis usibus large suppeditantem colerer, & eo suo paruo contentus, omni deposita cura, liber, & absque metu, ac molestiis uiueret. Fuit olim professio & monachorum propriis operari manibus, & inde ex proprio labore sibi uictum comparare, ne domi umbratilem ac ociosam & sedentariam, ut mulieres, uitam agerent. Sed neque Paulus ille uas electionis erubuit apostolicis manibus operari, ut ex iusto labore suo sine alienis damno uel incommodo sibi necessaria prouideret. 1.Cor.4.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
modum laboribus, ultra quod tamen domestico iucundos etiam, ac uberes capere fructus possis, quos tum amicis quam egenis liberaliter quoque aliquando dispertias. Hac [illegible]
[illegible]
[illegible]
& cura posthinc labore dispositos. Varia libidine olera, uel ad delectationem, uel in alium medicamentis, uel quibus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
apium, [illegible]

Menta quoque, nasturcium, hortensis satureia, foeniculi, marrubium, thymus, malva, & desolla, & libera, cichorea, buglossa, pimpinella, malvae. Spectabis etiam satiuce amaracus, serpillum, polygonum, salvia, absinthium, pyrethri, rosmarinus. Nec abs re pratenea, fabae praecoquia & pisum quod sese sustinens adminiculis superis adserat, Anisi cicero & bulbi & quicquid anxium est uenereque pro cul esto: nisi forte uel opus his sit famulae, uel usus medici suaserit. Alioqui uideberis imitari stultum Philomaliorem, qui regio homo monitum, & cicutas & alias herbas noxias fertur studiosius coluisse, quam salubres. Rosas etiam, & lilia, & uiolas, & flores id genus mille, qui uitae nobis uanitatem demonstrent, spirant ubi odores suos, tantumque puto. Addi quoque, si placet, & Heliotropium, quod solis conspectum sese conuertens nubilo etiam coelo ... indicet tempus, horasque diei. Excrescant insuper longum Lauri, Mirti, Cupressi, Iuniperi, & eiusmodi arbores aspectu pulcherrimae, uel si magis placet, frugiferae: qualis est arbor Punica, ac Persica, Fici, Mali, Sorba, Mespili, Pruni, Armeniaci, Mala, Cotonea, Citra, Pyri, Amigdali, Tuberes, Caroli & eiusmodi. Ibi & lentiscis quoque in uarias detonsa animalium effigies; atque in diuersissimas rerum formas, & contextum ex aliis arbusculis topiarium opus amoena sua uiriditate detineat. Illic tibi de collibus, aut in plano ulmeta frondeant, & procerae uites, & apricos prospectus colas. Haec sunt sane optima oblectamenta, in quibus possimus easdem recte, & honeste delectari, & fugere otium parietumque, & tentationes diaboli: cum ipse nobis uacantibus peregrandum facile se subministret.

Dandam esse literarum studiis aliquam intermissionem. Cap. XXX.

VErum si forte literarum studiosi fuerimus, ut nihil necesse sit scilicet his rebus ociari, non est tamen ut propterea ab [illegible] exercitationibus omnino desistamus. Conducunt enim his [illegible] studia, non [illegible] ut potest ad quam [illegible] exercitationibus [illegible] res [illegible] constituimus. [illegible] vita hominis in [illegible] ocium, ac laborem atque divisa est: & inter se [illegible] haec duo [illegible] commutantur, labor, & [illegible], ut scilicet in orbem, labor quieti, quies labori succedat. Et enim sic se habent per [illegible], ut semper sequitur vigiliam somnus, tempestatem tranquillitas, serenum nebula, bellum pax, laborem requies, [illegible] alternas, [illegible] in quantumque [illegible] remissio: & econtrario. Hinc etiam [illegible] dies videntur fuisse instituti [illegible], non nunquam despectus, sed [illegible] fortius, et [illegible] possint, quam [illegible] delectare. Studio itaque ali[illegible] sive corporis exerci[illegible] seu lectione scripturarum, [illegible] tam doctorum, quam imperitorum ([illegible]) ocium omnino tollendum est: ne quis [illegible] diaboli, aut sua ipsius [illegible] ignavia. Quod consilium sane quibusque [illegible] magnas mox solitudines [illegible] negotio [illegible] Negocium [illegible] et elegans proverbium. [illegible] et ocio. Nulla quoque alia idonea exercitia atque honesta oblectamenta esse non ignoro, quae ad [illegible] esse possint, sed longius esset omnia referre, tam [illegible], ne improbentur ullo pacto honesti, & moderati labores: quandoquidem, ut [illegible] habentur, ita nascitur natura homo ad laborem,

Iob.5. ut auis ad uolandum. Sunt qui solent saltem ocium, et le-
uare studiorum fastidia musicis concentibus, & interdiu
exercitationis loco, cantu suauibus se se oblectare, quod
nequaquam esse improbandum ducimus, quum dicat
D. Augustinus in libris de musica, eum non esse harmo-
nice compositum, qui harmonia non delectatur. Imme-
enim semper fuere, & sunt in praesenti doctissimi uiri, atq;
etiam continentissimi, qui animi causa, & ad leuandum labo-
rem studiorum, & ad ocium fugiendum soleant can-
toris sese hisce modulis delectare; & hac una re possi-
1.Reg.16. tiuam animi sui tristitiam consolari: ut de Dauid sancto,
& Saule rege in sacris regum gestis perhibent. De tri-
stitia autem, quae fugienda sit, Paulus Apostolus in secun-
2.Cor.7. da sua ad Corinthios epistola ita diffinit, Quae enim
secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salu-
tem stabilem operatur: saeculi autem tristitia mortem.
Tristitia quidem secundum Deum est, dolere se peccas-
se, & satisfacere pro delictis, et propterea dicitur poeni-
tentiam operari; at saeculi tristitia est angi ob egestatem
& egrotationem & incommoda, ac aduersa huius mun-
di, quae plurima sunt: et haec operatur mortem, id est per-
ditionem, quum quis ea patienter ferre non possit, et affi-
cietur nimia tristitia: & ideo quibuscunq; rebus possi-
mus, fugienda haec est nobis, ne per eam in mortem in-
curramus aeternam. Verum tamen & in his, et in caete-
ris exercitationibus (ut huic tandem parti finem ponam) [illegible]
[illegible] unusquisque quid sibi potissimum expediat, [illegible]
ligendo commentarium magis atq; ad id applicet sese, quod
conducere norit [illegible], et perfectioni castitatis. Non
est ignauorum, aut delicatorum (inquit [illegible]) [illegible]
[illegible], sed strenuorum tantum, ac fortium, qui sem-
per aduersus concupiscentias carnis, in acie semper pu-
gnabunt, semper decertare, semper uincere.

De meditatione, contemplatione, et oratione. Ca. XXXI.

Verum enim uero nihil horum, quae hactenus dicta sunt, satis uidentur facere ad consequendum firmum certumq; praesidium castitatis (quod & uel quod fieri etiam per se magnum) nisi meditatio lectioni, oratio meditationi, et contemplatio orationi, transitum delectationi exercitatione, et fatigatione succedat, ut satis dictum est. Ornanda quippe est castitas spiritualibus operimentis, ne nuda penitus, et paupertina uidua appareat. Nam iuxta D. Gregorii sententiam, nec castitas magna est sine bono opere, nec bonum opus quicquam est sine castitate. Quatuor enim sunt gradus spiritualis profectus, qui traduntur nobis à maioribus nostris. Lectio, Meditatio, Precatio, Contemplatio. Primus quidem gradus quae est lectio, perquirit ignorata; alter quae est meditatio, perquisita degustat: tertius quae est oratio suppliciter gustata deposcit; ultimus quae est contemplatio petita et desiderata fruitur, quod illic euenit, quando mens sepositis omnibus nisi Deo, caelestibus exhaurit, et est illa summa, ac perfecta consummatio virtutum. Quod quidem munus per paucorum est sane hominum adhuc in carne uiuentium, possibile tamē, & nequaquam desperandum hominis perfecto casto. Verum si id nobis nequaquam contingat quod plenius legimus contigisse quibusdam mediatione caelestium, ac Deum gratia fruantur per contemplationem assiduam: non est propterea quod molestiae feramus, sed (ut docet Augustinus,) facere debemus, quod ad nos pertinet, atque in nostro est arbitrio, legere scilicet meditari, orare. Orare inquam assidue, ut adiuuet infirmitatem nostram Deus et uideat imperfectum nostrum, et doceat nos facere uoluntatem suam. Legere autem debemus, quae nos instruant praeceptis, commoueant consiliis, erudiant doctrinis, et sanctorum denique gestis, atque exemplis confirment. Quae omnia assidue ruminando, ad intima cordis transmittenda sunt; ut his fulcimentis mens humana firmata,

adversus omnes diaboli fraudes, et mundi blanditias, carnis molestias, stabilis in castitatis proposito perseveret. Tanti quidem divina meditatio, ut quidam [illegible] animo laeti coelestia meditantur nihil aut parum [illegible] carnis [illegible], et divinae [illegible] desiderio, et amore coelestium succensi magis magisque flagremus. Eligatur itaque a nobis ad ea, quae diximus, idonea, et loci et temporis opportunitas. Locus eligatur omni strepitu, ac tumultu vacet quo frequenter [illegible] secessum, et [illegible] liberi, et [illegible] ad meditandum veniamus. De tempore autem non est, ut quidquam definite praecipiamus, quum omne tempus idoneum sit ad meditandum, et orandum: attamen praecipuum est antelucanum, ubi primum e somno excitamur, de quo regius propheta dicebat: In matutinis meditabor in

Psal. 62. te, quia fuisti adiutor meus. Tunc enim levior [illegible] cibo, et incrementa maiora quaedam sedatis curis, et nulla interpellatione [illegible] etiam ipso noctis silentio [illegible] ardentius meditamur. Sit hoc summe nobis propositum, per [illegible] ad [illegible] atque effugiendum [illegible] voluptatis: illum (ut ait quidam) [illegible] mundi in terris, qui oculos mentis huc ac [illegible] habet semper in coelis. Meditari quidem nos oportet [illegible] et quantum, et quid et quot [illegible] domino nostro debeamus, qui quum non essemus, nos fecit, et [illegible] pauperes et nudi atque omnium egeni, nos [illegible] induit, ornavit, ditavit et quod caput [illegible], et essemus [illegible] in [illegible] peccatorum [illegible] nos, ac lavit omnia nostra peccata sanguine, et aqua de sui sancti lateris plaga manante. Id cumque [illegible], nec horae quidem momento, excidere nobis debet, quomodo pro nobis de coelo demissus [illegible] noster dominus et salvator Iesus et quam humili [illegible] [illegible], quantopere fatigatus [illegible], quam [illegible] speciem, et [illegible] docendo

...m denique crudeliter, impie, et immaniter uerbera ...; uulneratus, transfixusq; moriendo. Verum ...s & meditatione multa ubique à scriptoribus pie, lar... ...mq; narrantur, nihil hic aliud à nobis addendum ... necessarium esse duximus, [illegible] ... [illegible] meminisse sic obiter fecimus.

Languores, et sollicitudines plurimum prodesse ad reprimendam uenerem. Cap. XXXII.

QVantum autem faciat ad continentiae rationem animum interdum aduersis rebus angi, et corpus languoribus affici, iure arbitror tenendum. ... est sine doctor, quàm ut indigeat argumentis, [illegible] ...ore oratione sit opus. Cura nāq; curam ac clauus clauum propellit: et (ut Comicus ait) malum aliud aliud ... Nihil est enim ad profligandum desiderium ...entis, doloris perpessione, et aliud molestiae potius: ...m quicunque cuiusuis aduersis afflictatur, intendere ei ... uoluptatibus non uacat. Duobus autem doloribus (ut scribit in Aphorismis Hippocrates) simul eundem locum infestantibus, uehementior alterum ob... At qui etiam id boni hoc malum praestat: ...quisquis inter huius mundi illecebras interdum ad... aliquid experitur, statim cogitur humanae con...ditionis, et fortunae inconstantiae meminisse. Quicunque ... uoluptates carnis [illegible] aspersas, ... repletas uidet, desinit eas tantum mirari, ... tempore incertas, fluxas, et uanas: et quo... dolo grauis superuenientis dolore quodam ex ... [illegible] aduersis casibus, [illegible]

mutationibus, et perturbationibus sæpius liberemur. Quod autem de molestiis, et sollicitudinibus animi di-ximus, eadem ratione uidetur esse dictum de mala uale-tudine corporis quæ persæpe conuertitur in salubritatem [illegible] commodum sanitatis, nec tamen animum ægrum, et moro-sum [illegible], ad optimam ualetudinem. Docet enim Pla-to ad seruandam continentiam, et ad philosophiæ co-gnitionem perueniendam maxime solere prodesse, debi-le, et ualetudinarium corpus habere. Quod quidem ip-sum probabile, non tam illius quam sapientis auctoritate, quam multorum etiam exemplis patet, qui tenui ualetu-dine, et mala quadam dispositione corporis assidue la-borantes, et in studiis literarum exercentes, docti simul et in sanctis uitæ moribus integri, et continentes fuerunt. Ne-que est quod quisquam admiretur a morbis, sollicitudine, molestiisque, adeo nobis aduersis, [illegible] pro re-medio [illegible] a uehementes perturbationibus, atque amoris [illegible] [illegible] liberemur. Nimirum in omnibus perturba-tionibus animi quæ solent uulgo contingere, nulla tam uehementior esse solet impetu, atque immodicus amor. At tamen quoniam omnes natura mœrorem fugimus, alacritatemque capimus, paucis admodum persuadere speramus accersendas esse ultro molestias, et afflictio-nes huiusmodi [illegible] grauiaque quam id certe a natura ho-minis, et a communi consuetudine prorsus abhorret. Difficile propterea est persuadere [illegible] in omni [illegible] suo iudicio existimet illa mala afferri, sibi melius esse [illegible] melius ualere et incolumitate frui posse. Verum quia hoc etiam remedio, [illegible] modo quidem [illegible] consilium [illegible], non ab re [illegible] hoc loco [illegible] quatenus non oportet [illegible] di molestias, [illegible] contingerit (ut sæpe fit) feramus æquo animo: et tanquam missa diuinitus æqui bonique faciamus: præsertim si quando circa [illegible] [illegible] ut affligamur. [illegible] plerique nostrum

non tam,

mittam, q deliquerimus, pati, quàm potius ne delinquamus in posterum, & grauius postea puniamur.

De lasciuorum hominum consuetudine fugienda: & si contingat quid interim sit agendum. Cap. XXXIII.

Diligenter continentiæ studiosis, & in primis cauendum est, ne quando turpibus, & lasciuis sodalitiis misceantur. Qui enim cum ingenuis consiliantur eiusmodi, haud facile poterunt habere suæ ultra modum, & non simul turpiter labefactari illecebris sociorum. Nam quam corpora, tam animi contagia ex alio in alium cito, facileq; transiliunt. Scribit Græcus author Plutarchus tantam uim habere assiduam cum aliquo consuetudinem, ut plerunq; qui uiuerent, nô animi solum sed et corporis uitia contraherent, quibus cum diutius uersati fuerint. Inde factum, & propterea, & Platonis gibbum, & Aristotelis balbutiem plerosq; ex contubernij habuisse, & discipulis retulisse. Compertum est etiam qui cum lippis assidue degant, eos simul solere eadem lippitudine cum illis. Serpunt enim animi, pariterq; & corporis contagia, ac inficere sæpius sua uicinitate, & consuetudine proximos solent. Africa (inquit Seneca) multam suorum scabiem contulisse corruptam. Quo circa non ab re factum est prouerbium. Qui iuxta claudum ambulat, discit subclaudicare. Et peruetustum illud, & uulgare huic simile, Qui cum lupo uersatur, ululare condiscit. Præcipiunt propterea medici, eos, qui uelint consulere bonæ ualetudini inter homines sanos, hilares, et æquo corpore præditos oportere uersari ut fabricatos, graciles, male affectos pallidosq; uitarent si salui ipsorum consilia assiduo temperare. At qui uero isto diligentius attendendum est, ut uitemus probrosos atque iniquos homines, ne eorum nobis tali conuersatione

[illegible] contagio [illegible] corporis [illegible],
quae sani animorum multo [illegible] [illegible] [illegible], &
longe facilius contrahuntur. Celebratur merito pulchrum
illud, atque peruulgatum dictum. Ambulans aut putrescere
[illegible], aut facere. Et illud frequens in ore omnium dicendi
Psal. 17. carmen. Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente
innocens eris, & cum peruerso peruerteris. Ea quoque co-
munis [illegible] [illegible] opinio [illegible] non posse [illegible],
qui [illegible] cum malis habitet. Vnde solent adolescen-
tes probabilem de se opinionem uulgo praebere, eorum
se similes fore, cum quibus assidue conuersantur. Ideo
1.Cor.5. Apostolus, ne commisceamini inquit fornicariis. Quae
enim [illegible] iustitiae cum iniqui-
tate? aut quae societas lucis ad tenebras? & quae conuentio
Christi ad Belial? Nulla quidem uis maior ad contra-
hendas amicitias, quam naturae, ac studiorum similitudo.
Nam sic se profecto res habet, ut conciliari neque homines [illegible]
[illegible] ratione non possit. Consortium
enim, ac participem alienorum delictorum fieri necesse
est, qui [illegible] contubernio utendo cum li-
bidinoso [illegible], & delinquente copulatur. Vnde saepe nos
monet Apostolus: subtrahite inquit uos ab omni fra-
2.Thes.3. tre ambulante inordinate. Et propterea fornicatio [illegible] mo-
dico habet [illegible], ut [illegible], ut uel modicum fer-
menti totam massam corrumpit. Quicunque ergo casti-
tatis suae innocentiam conseruare desiderat, non in his in pos-
strum [illegible] [illegible], consuetudini lu-
xuriosorum, honestissimis uiris adhaereat: quibus & bono-
rum morum similitudine, & optimorum studiorum so-
cietate iungatur: & quibus cum frequenter de Deo, de
libris de uirtute loquatur. & quos iure & merito non mo-
do diligat, & amet, sed etiam ueneretur, & colat. Nam
per [illegible] cum his, qui impudicitiam amant & Dei
praecepta contemnunt, conuersari cum illis est peri-
culosum. Certum est enim quod sicut multa bona hominum [illegible]

pedita, & honesta conuersatio bonorum multa cōtra male
[illegible] & lasciua conuersatio malorū. Scio quan
tum mihi semper profuerit tam in studiis, quàm in mori
bus propè ab incunabulis ad hanc usque diem, Marti
Hungari candida & incorrupta consuetudo, nec non
Bartholomæi Calligarii, & Aurelii Scapini: nam quibus
me communis patria, communia studia, par ætas, tandē
[illegible] morum eadem professio [illegible] officia [illegible]
conuersatione, & si quid denique in amicitia est positum,
in hac copulabant, non uidetur reperiri posse aliquis
[illegible] malum, quo sim arctius, aut copulatius perstringa
[illegible] Sed & alii multi [illegible] mihi adhaerent
[illegible] quibus me non beneuolentia tantum, sed &
[illegible] amoris nexu alligarunt. Nihil ergo est
ad rem eandem conducere magis possit ad formandos
mores, quàm consuetudo & amicitia bonorum. Cōpen
dio namque celeriterque perducimur imitatione, & æmula
tione sociorum, quo non uel nunquam uel serius nostrū
perduxisset ingenium. Nam sicut grauium est ambulantis
[illegible] pariter [illegible] periculis aliorum sequi uestigia, sic &
[illegible] ad adipiscendum bonorum morum disciplinam
conducibile est aliorum exemplis. Efficiet enim quemad
modum uultus ad speculū, ita mores ad exemplar alte
rius [illegible] in melius componuntur. Verum quia [illegible]
[illegible] est, & omnibus sese credere, & nulli: delectus in
ea re [illegible] facilime est faciendus: atque in cōparandis ami
cis maxima cura, & diligentia semper habenda, ut ope
ram sciamus quem sectari, quem fugere debeamus: cū
multis simulationis inuolucris (ut ait Cicero) & quasi Ierem. 17.
uelamentis quibusdam obtegatur uniuscuiusque natura. Et in
sanctis literis legitur, Prauum & inscrutabile est cor homi
nis, & quis cognoscet illud? Nam frons, oculi, uultus sæ
pe mentiuntur, oratio uero sæpissime. Ideo ipsa [illegible]
opus est ad ineundā arctius amicitiā et societatē cū [illegible]
[illegible] tale [illegible] qualis [illegible] exemplis experientia cōsuetus

ctiis appareat quae dictis dissimulat, ut latere nos possit. Quam ob rem in contrahenda eiusmodi familiaritatis iunctionem, differendum nobis erit iudicium & suspensis diu sedendum aliquanto tempore, iuxta Pythagorae documentum: qui iterabat nihil temere cuiquam dexteram: per quod temere nolebat, non esse inconsulto quemlibet conciliandum nobis amicum. Expedit siquidem egregium, sanctumque virum aliquem habere nobis e multis, qui nos possit facere meliores: cuique expedite, ac nulla praefatione omnia nostri cordis arcana: quique in usu ulteriorem, duratum praestet: & quem nobis totius vitae nostrae, & custodem & censorem ponamus: tanquam eo intuente vivamus, & tanquam eo praesente cuncta faciamus.

De amicabili correctione habenda adversus errantes. Cap. XXXIIII.

Sed quoniam fieri potest ut plerumque in turpiores quosdam etiam necessario incidamus & cum eis conversari forsitan saepe requiramus: propterea ne quid ab eis in eo congressu detrimenti patiamur, tunc intendenda sunt illis a nobis monita salutaria atque pie, prudenterque suadendum eis ut resipiscant: atque cum ipsis tam diu commorandum, quatenus conducere communi utrisque saluti videbitur. De hoc Apostolus. Nolite inquit communicare operibus infructuosis tenebrarum; magis autem redarguite. Attamen cavendum ne forte cum his in eam familiaritatem amicitiae descendamus, quae consuetudine similes longe remissi fore contigerit ut emendentur, atque sic emendati & sui dissimiles effecti, possint & ipsi numero inter bonos, & honestos viros haberi. Sunt multi qui turpia quidem in seipsis maxime abhorreant, sed aliorum turpitudinem nimis aequanimiter ferant, ad omnia conniventes, atque dissimulantes. Timent enim si quos saltem reprehendant, molestiam illis afferre atque abalienare affectus, & videri ex eo deinceps minus amici vel & impor-

Ephe.4.

[illegible] quod dum contra uitia castigant aut [illegible] [illegible], aut illos spernere uideantur. Potas [illegible] [illegible] est timor ille inanis, & uanus, neque respiciendum [illegible] quam ad nos, sed communi commodo consulendum, [illegible] quatenus possit salutis fraternae studio semper, & [illegible] constare. Quid quaeso uerendum est, amicum amis [illegible] quando ut apud Ciceronem Cato dixit multo [illegible] melius de hominibus mereantur, amici qui acerbi [illegible] qui dulces habeantur. Illi enim semper uerum dicunt, hi [illegible]: illi prodesse plerunque possunt, hi semper obs [illegible]. Quare nō debent boni, & ueri Christiani in qui exer [illegible] sunt in operibus piis, tum in probe, [illegible] [illegible] delinquere, ut sua opera [illegible], & [illegible] in [illegible] necessitate [illegible] quia potius [illegible] quibuscunque [illegible] possunt amicos, ubique [illegible] ne pereant. Atque inquit Apostolus, [illegible] 1.Timo.4

[illegible], in omni patientia, & doctrina. Optimum [illegible] est, & [illegible] laude dignissimum, [illegible] [illegible] ac facere et docere [illegible] si te forte audie [illegible] (si audierit nostri uerbum) lucratus eris fra Matth.18

[illegible] [illegible] nihil interim [illegible] passus est oper [illegible] dedit amico, & prodest bene meritus factus ei de [illegible], quicquid postmodum contigat. Nemo autem uni [illegible] quam despiceret posse monendo proficere, [illegible] sum in domino qui est, qui operatur in nobis. Potens est Deus inquit Apostolus omnem gratiam abundare face 2.Cor.9.

re in nobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum. Et alibi [illegible] Heb.4.

est sermo Dei, et efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad diuisionem animae & spiritus, compagum quoque & medullarum. Nihil est ergo ut [illegible] [illegible], omnia possibilia sunt credenti. Neque enim po [illegible] non prodesse libera, [illegible] atque [illegible] commo [illegible] amicorum: dummodo sit [illegible] & sine [illegible] [illegible] potius quam [illegible]: atque etiam mode

rata, fratris opportunu ac secreto suo loco, & tempore peractio, & super omnia, ut sola ipsius causa, qui obiurgatur, suscepta esse uideatur. Cauendum uero summopere ne quid iracunde zeli contra infirmum, ne quid imperiose tanquam in subditum, neue quid iracunde, aut contumeliose, tanquam in improbum sacrilegumque dicamus. Atque leniter admonendus est, ut amicus, dilectione complectendus ut frater, clementer arguendus, ut suæ culpæ nescius, atque commiserandus, ut uenia dignissimus. Etenim admonitio non loco exhibita, & obiurgatio facta intempestiue, & absque discretione, est tanquam plura iniecta non apposite, neque ex ratione medicæ artis adhibita, quod multo aptius est perturbare stomachum, & augere ualetudinem quam leuare languentem. Quamobrem in corripiendis fratribus benigna adhortatio, & suauis admonitio, ac lenis castigatio adhibenda est: & asperitas increpationis, atque exprobrationis, omnino fugienda. Nam quicunque humiliter in fratre obiurgando sese summittit & sine elatione cum infirmo infirmatur, facile auditur ab eo, qui ægrotum se sentit, & indigere curationis. Talis fuit curatio Samaritani illius euangelici, Luce. 10. qui in uulneribus sauciati uinum infudit & oleum, & curam illius egit. Verum & hic in eiusmodi pio, sanctoque negocio suscipiendo, nihil quicquam temere agendum est: sed prudenter cauendum, ne quam alium lucrari quærit, ipse sese perdat. Sæpe enim contingere solet, ut in consuetudine diuersorum morum, ex aliena utilia quædam in se uir bonus quisque traducat, frequentius solet euenire in eiusmodi conuersatione, ut malus efficiatur ex bono, quam ex malo bonus. Cum sit ex consuetudine bonorum bonum semper reddi meliorem: ex contubernio uero malorum bonum effici plerumque malum, & malum fieri per sese nequiorem. Quamobrem quam per societatem & communionem malorum, & boni contaminari facile possint, studiosissime attendendum est, si quando

sorte contingeret, ut quis homo eiusmodi [illegible] culpa [illegible] commisit, ut statim separetur amicitiæ contextu [illegible] [illegible] [illegible], pedetentim quod faciendum esse [illegible] [illegible] [illegible], quas non probas [illegible] Ciceronis consilium [illegible] [illegible], quibus [illegible] [illegible] quando non tam [illegible] [illegible], quibus [illegible] suscepisse credimus. [illegible] [illegible] recte [illegible] à nobis in ea re nihil [illegible], nihil [illegible], nihil temere, ac sine rationabili, ac honesta causa factum esse uideatur.

Non esse adeo fidendam solitudini, aut hominum consortia omnino fugienda, Cap. XXXV.

ID etiam prædictis addam, quod sicut frequentis sodalitii turbæ raro, ita & solitudini non semper credendum: habet enim utrobique periculum sæpe [illegible], & proinde neutri temere fidendum. Medium sane lubricum est in utroque, quando utrinque graue adesse discrimen [illegible] cognoscitur. Clamat sapiens quidam: Fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam unum. Et proinde Crates philosophus conspicatus forte quempiam adolescentem in agro quodam deambulantem, & solum, & tacitum nescio quid secum meditantem, interrogauit, quid illic solus ageret. Tunc adolescens: Mecum inquit loquor. At ille, Caue (inquit) ne cum homine malo loquaris. [illegible] usque adeo parum solidum nobis [illegible], non semper timendum sit, ne qui nostram [illegible], non solum conuersando, sed etiam male cogitando periculi [illegible] quorum mali conuictu, & infideli socii nobiscum [illegible] perferimus. Quare præ oculis, & in corde nobis semper habendus est Deus: & in eo fidendum & in eo sperandum: qui solus nos potest eripere à periculis, & conseruare: qui solus nos [illegible] in anno. [illegible] quamque in Deo tamquam in solido fundamento fixam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] siue, domi, siue foris, siue in urbe siue in agro, [illegible]

in frequentia siue in solitudine, seu in foro, siue in templo, semper idem inueniatur, & sibi usquequaque constans, & in eodem consilio atque proposito permaneat. Et propterea non arbitror ullo pacto solitudinis desyderium sic amplectendum, ut ex eo, qui uel amicitiae, uel charitatis iucundissima iura contemnant, & incurrat in eam asperitatem, & immanitatem agrestis uitae ut omni humanitate deposita, contra hominis naturam eiusdem humani societatem atque mortales cunctos fugiat: qualem fuisse Athenis Timonem quendam ferunt: qui longe natura ita asper, insolens, inhumanus, & hostis suis fuit in tota uita sua, ut moriens sibi in sepulchro tradiderit hoc epitaphium suo sibi siue tamen indicem scribi.

Hic sum post uitam miseramque inopemque sepultus.
Nomen non quaeras, Dii lector te male perdant.

Habendi ergo sunt amici sodales, duces, & commercia quae uniendi sunt fideliter & comiter, & amice cum omnibus ut tam nobis alienam saluti facienda quam propriae quatenus alii nostri nos alienam proficiamur cohortationibus & exemplis. Sapienter Cicero, Solem inquit e mundo tollere uidentur, qui amicitiam e uita tollunt: qua nihil a diis immortalibus melius habemus nihil iucundius. Bonorum ergo amicitias nobis conquiramus, & improborum consortia fugiamus, & est utrumque laus nobis a dominis hoc & quod illis non temere coniungimur, & quod illos non iniuriose contemnimus: quorum alterum honestati, alterum prudentiae attribuitur.

Desistendum esse a colloquiis impudicis, & ab omni scurrilitate uerborum. Cap. XXXVI.

COlloquia insuper inhonesta, & turpia refrenanda sunt, & ab obscoenis, & indignis ore sermo uerbis penitus abstinendum. Haud quidem loqui decorum quod facere est etiam inhonestum uilia quae turpia factu sunt,

eadem non inhonesta dictu esse non possint. Vulgare,
et peruulgatum est, quod dicit Apostolus: corrumpunt 1.Cor.15.
bonos mores cōfabulationes malæ. Et alibi Timotheū 2.Timo.2.
suum instituens sic monet. Profana autem et vaniloquia
deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & ser-
mo eorum ut cancer serpit. Scite admodum, et uere: nā
absque dubio profanus sermo de quacunque re sit ille,
semper auditores instigat ad malum. Audiens enim hæ-
reticum falsa dogmata blasterantem, in hæreticam [illegible]
[illegible] facile [illegible]: audiens impudicum impudica
[illegible] ad lasciuiam [illegible]. Contra
[illegible], non et ipse ad [illegible] pudicum facit auditorem [illegible]
[illegible] sermo pudicus [illegible], ut loquamur de castitate,
nos ipsi [illegible] reddimus pudicitiæ
[illegible], et auditores nostros [illegible]
[illegible]. Porro nō tam facile potest morbosæ [illegible]
[illegible] contagium inferre [illegible], et [illegible]
[illegible] impudica et obscœna [illegible], pudicos,
[illegible] integros mores. Paulatim [illegible]
[illegible] per impudica uerba [illegible] ac facile [illegible]
pudor per impudica uerba [illegible] inhonesta locutio [illegible]
[illegible] quisque [illegible], nec cum uoluerit quidem, [illegible]
modum poterit honeste loqui. Et [illegible] sapientiæ [illegible]
monet [illegible] loqui non assuescat Colos.4.
[illegible] Colossenses ait: Sermo Eccle.23.
[illegible] in gratia sale sit conditus. Consuetudi-
[illegible] semper in gratia [illegible] uerborum libertate [illegible]
[illegible] est sermo [illegible] uerborum [illegible]
[illegible] in [illegible] comprehendantur in [illegible]
[illegible] [illegible] impetuose, liberéque [illegible]. Qualis
[illegible] egressus impetuose [illegible] sermones proferunt, uel audiūt,
quæ enim [illegible] sermones [illegible], uel audiunt
libenter continere se diu certe non possunt, quin [illegible]
[illegible] consuetudine probabantur uel [illegible]
[illegible] obscœnitatem [illegible]. Quare [illegible]
[illegible] in aliquam obscœnitatem [illegible] de [illegible] loquatur, si de seriis,
[illegible] quibus de rebus loquatur, si de seriis,
[illegible] si de domesticis [illegible] quando
[illegible] gratiam, si de domesticis, [illegible]

de iocosis (quod perrarò fieri debet) locutus fuerit, cum facilius uero semper non obscœnitatem aliquam, sed leporem & urbanitatem commendet. In his quoque studiose cauendum, ne sermo quantumuis urbanus ulcerati animi, quod secretum indicet morbis latere: quod contingere solet, quum quid obscœni à nobis, licet perridiculum fuerit, nimia hilaritate, atque risu profertur. Etenim perinde quasi scala quædam (ut docet Cicero) effingit hominis mores dicentis oratio. Nam sicut ex uerbis & sermone consequimur plerunque ut probi, & casti, & bene morati esse uideamur: sic contra: quum quid minus honeste, aut pudice loquimur, ut lasciui, improbique esse credamur. Est enim uetus adagium, quod intus habet dolium olere solitum. Quam ob rem animaduertendum est nobis, non solum ut honeste dicamus, sed etiam ut eã orationem proferamus, quam nemo iure reprehendat: & ex qua nemo possit merito suspicari turpitudinem aliquã, aut animi aut corporis occultam delitescere in nobis. Immo ne sint quantumlibet munda dictu facta, & honesta aut sordida, ac temeraria similibus sim uoce mollis & rupis, & indecora pronunciatio, quo circa tam oris forma, quam uocis sonus in formandus, ac moderandus est, ut nihil ex ore nostro deprehendi possit, quod dedeceat. Is ergo modus adhibendus in omni nostro sermone, ut sit semper in sensu grauitas, in uoce lenitas, in uerbis modestia, fiat namque prouerbium. Qualis hominibus oratio, talis & uita: & ita uiuere ut quemque solent dicere. Proinde Socratem philosophum summæ modestiæ uirum, quum esset aliquando à se quidpiam parum pudice ac consulto proferendum, prius ab auditoribus petisse ueniam ferunt, ac postea coopertum pallio uultum præ pudore, uoce admodum uerecunda dixisse, quæcunque fuerant in ea re ex causæ necessitate dicenda: quæ quidem, & si à quo diceremur manifeste constaret, non tamen dici à Socrate uidebantur. Demosthenes & ipse phi-

Iosephus acutissimus orationem [illegible] esse dicebat [illegible], ac talis fere [illegible] hominis [illegible], qualis [illegible] [illegible] sermo fuerit [illegible] [illegible] [illegible] assidue cogitat quo potissimum delectatur [illegible] [illegible], ita facile est [illegible] [illegible] ex sermone [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] si de carne est sermo noster, carnales [illegible]; si de mundo mundani: si de caelo caelestes: si de [illegible] [illegible] [illegible]: si de Christo [illegible] [illegible] [illegible]: si de [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] denique de [illegible] [illegible] [illegible] illud, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] figura corporis [illegible] in sermone, [illegible] [illegible] imago [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] Socrates nuper memoratus [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] adolescentis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] loquere [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Unde [illegible] [illegible] cognosci. Unde [illegible] [illegible] [illegible] dignoscere [illegible] [illegible] illud. At quanto magis [illegible] illud domini [illegible]. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de thesauro malo profert malum: [illegible] ex abundantia cordis os loquitur. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & honesta loquitur, & obscoene agit: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Matth. 12

Vrbanitas et sales quatenus loco [illegible] decere possint [illegible] [illegible]. Cap. XXXVII.

NOn tamen omnino [illegible] [illegible], & honestos iocos [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], [illegible] [illegible], nec

pudor certe scurrilitatis suspicione laeditur, sed quotenus habita hominum loci rei, et temporis ratione ut his iocis de gravitate diminuat, atque haberi ex eo possit festivum, et comem, magis quam [illegible] dar. Quis est qui nesciat quantopere conciliet saepe benivolentiam hominum comitas, hilarisque sermonis, atque facetiarum lepos ille, quo interdum tanquam sale honesto, et gravi inspergitur, ac conditur oratio. Postremo habenda semper, et ubique ratio nobis est, ne quid videlicet causae nostri ioci, ac sales efficiant, neve quisquam laedat ullo modo, urbanitas dicteri. Quod quidem consequi facile poterimus, si fuerit iocus noster magis lepore, et salibus, quam aculeo, et maledicto facetus: et si id ita moderemur, ut nihil sine dignitate dicamus, liberaliter, et facile, potius quam scurriliter, et ridicule videri possimus. Id quoque admonere fortassis non erit inutile, ut super mulierum forma, aut de moribus nunquam loquamur sive disputemus, contendentes; ista est formosior, quam illa; at illa contra magis faceta, magis liberalis aut illa vel illa copiosior aut doctior. Huiusmodi enim colloquia reddunt nos sine dubio suspectos impudicitiae. Nec ab re suggerunt enim concupiscendi, et fornicandi materiam huiusmodi observationes; et occasionem saepe, atque fomentum libidini subministrant. Praestabis vero recte haec omnia et facile, si hoc unum tibi praecipuum nunquam exciderit: ut quicquid dicturus es, prius tacitus tecum deliberes, quid sit dicendum et ubi deliberaveris, tunc demum fari incipias; hoc enim facimus rarius quam credibile. Sed id quoque sciendum est, quod sicut quum loquimur manifestum et notum, et vitae nostrae testimonium perhibemus: ita quoque dum scribimus, chirographum damus: quo circa nihilo sane minus cavendum nobis est, immo magis advertendum, in scribendo, quam in loquendo, ne quid prodamus, aut temere in vulgus effundamus, quandoquidem ea quae scribimus diutius permanent

ut sicut dictum, ita quoque neque scriptum possit : aut ullo colore, vel arte mutari : simplicem ipsa veritate testimonium perhibente. Quam ob rem quae de colloquiis ac verbis diximus, idem observandum est etiam in omnibus scriptis nostris, ut caste, et pudice loquamur semperque scribamus semper honeste.

Non esse patefaciendas aures obscoenis verbis, nec lascivis concentibus. Cap. XXXVIII.

AT qui certe non tantum moderari verba, et calamum, sed etiam obturare aures scurrilibus, et obscoenis sermonibus nos oportet. Auditio namque animum movet, et cogitationes potissimum semina ei praebet, ut alii agro preparato semen frugis multiplicis [illegible] ex quo pro sementis qualitate possint vel bonae, vel malae fruges exuberent. Qualis namque sermo in aures conspicitur, talis etiam cogitatio in mente generatur. Claudendae itaque aures obscoenis, ne quid in eas foedi possit intrare, quod animo noceat : quod ubi [illegible] inde excuti facile. Nam quemadmodum qui audivit citharam et organa, licet inde sonus abeat, servat tamen diu tempus in animo modulationem, et absens adhuc eam admiratur, et optat, Sic et obscoenus sermo malis quidem praeditus, semel auribus admissus haeret tenaciter, [illegible] ut possis oblivione vel memoriam, quam semel hauseris, etiam quam velis, animo eijcere. Auditus quidem [illegible] iter habet et idem quod semel admissum est non facile exuitur. Quam ob rem ut ab ore, ita et ab auribus continentium procul arcenda est, obscoena, et impudica oratio, nec non blandae, molles que, et amatoriae cantilenae, quae vulgo passim in conviviis, plateis [illegible], et in publicis theatris ludicra, et bacchanalia sonantur. Plato sapientissimus philosophus has omnes impudicas, et hoc modulationis genus, quod sola vocum

[illegible] flexionesq; contentione, & remissione constitutæ [illegible] prudenter posuit, ac contendit maximam priores à republica sua, quam constituerat, censuit omnino ablegandam, dicens nihil tam facile animos teneros, ac molles flectere, quam huiusmodi concentus uarios, & uoces sic inaniter, & modulate canentes: quarum dici uix potest quanta sit uis in utramq; partem. Vt enim incitant languentes, ita etiam quam uiolo languescere faciunt excitatos: & modo remittunt, modo contrahunt animos, pro uarietate concentuum, & modorum. Siquidem & nostrates homines, quemadmodum persæpe canta [illegible] laudem [illegible] ad diuinum amorem, & ad cœlestia contemplanda: ita lasciuis carminibus, flexibusq; uocum excitantur ad amorem libidinis, ad carnalem concupiscentiam. Quare ut cantus solidus, spiritualis, ac simplex in diuinis laudibus est habendus, sic contra lasciuæ uoces, molles & fractæ, theatricique concentus procul eijciendi ab his precibus, qui castissimi esse debent, ne forte mentes [illegible] contingat flexionibus lasciuorum modorum, atq; corruptos ad mollitiem à pristina sinceritate deducere. Id tandem etiam Platoni illi magno uisum est ut diceret, cantibus musicorum mutatis, mutari etiam ciuitatis status. Nihil est enim tam [illegible] humanis mentibus, quam numerorum, uocumq; modulatio, ea namq; & [illegible], exasperamur, & lenimur, & ad hilaritatem, & tristitiamq; pariter excitamur. Celebratur à græcis in ea re Timotheus musicæ præstantissimi nomen; cui tanta fuit eius artis excellentia, ut si quando [illegible], ac [illegible] harmoniam [illegible], animum quemuis [illegible] ad mollitudinem & lenitatem flecteret; si uero contra acerbioribus [illegible] potuisset, animum quamuis tranquillum ad indignationem, & iracundiam concitaret: & propterea fertur is, quum aliquando phrygios modos sibi [illegible], compulisse Alexandrum surgere à cœna, & arma clamare, & arma rapere, & rursum sono mutato, [illegible]

[illegible]dem mitem, & placidam reponere mentem, & [illegible] [illegible] deposita, [illegible] corpio [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] & Pythagoras in ebrios aliquando incidisse, qui [illegible] [illegible] [illegible] ferebant, statimque iussisse tibi[illegible] [illegible] mutare sonum, ac Doricum canere: quo facto sta[illegible] [illegible] ea harmonia audita, furore illos ad pristinam mente[illegible] [illegible] fuisse restitutos, abiectisque de capite coronis, tanqua[illegible] [illegible] sobrios [illegible] [illegible] [illegible]. Mira haec qui[illegible] [illegible], atque stupenda si uera fuerint. Quantum uero ad [illegible] [illegible] [illegible] amaritudinem dulcedo cantus, lyraeque [illegible] nemo ignorat, nec fere est quisquam, qui idem [illegible] non sit frequenter expertus. Quam ob rem [illegible] illam sobriam, & castam, neque quam nulla [illegible] esse censemus: quando Dauid [illegible] [illegible] [illegible] constat ipsa domini laudes decantasse, & ante ar[illegible] [illegible] Dei [illegible] [illegible], & Saulem regem [illegible] [illegible] liberasse. Sed illam tantum musicam [illegible] [illegible] a sanctis ductibus, qua nunc uulgo utitur [illegible] [illegible], quae nil nisi obscoenum sonat, atque [illegible] quae nunc in templis, licet sacra male abutun[illegible] [illegible] (ut diximus superius) tempore quae nullam [illegible] [illegible], ita mollem, & [illegible] [illegible] [illegible] confundunt, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut nihil prorsus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], ad [illegible] [illegible], [illegible], atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] plane [illegible] quanto magis [illegible] [illegible], ac demulcent aures plurimorum, tanto [illegible] [illegible] [illegible], templisque conueniunt. Nam [illegible] [illegible] in sanctorum patrum decretis. Qui [illegible] [illegible] [illegible], Deum [illegible], [illegible] [illegible].

Auertendos esse omnino a [illegible] [illegible] [illegible], & ab [illegible] [illegible] concubitu. Cap. XXXIX.

1. Reg. 5. 1. Reg. 16

Verum sicut non expedit his, qui cõmendãt amicitiae, audire lasciuos sermones, nec molles et effeminatos contentus, ita pari ratione, nefas est inspicere figuras, & imagines impudicas: quae etsi tacent, praedicant tamen eo conspectu nescio quomodo tacite, desideriumque libidinis: et cogunt turpitudinis illius reminiscere, quam illae sonis tabellis exprimunt, et sculptura, uel caelatura, uel coloribus imitantur: ex quo minus facile decidit in adhaerendo, ac fornicationis concupiscentiae carnis. Quare ob rem male a plerisque id genus tabellarum atque figurarum disponitur causa ornatus in aedibus, quae sint per belle delectant oculos, atque exornant parietes, tapulide contaminant mentem, et allicit animum ad peccandum. Haud obscura fama de adolescente illo, qui in statua Gnidiae Veneris notam sue reliquit turpitudinis, manibus marmoreis speciei illectus ad uenerum concubitum perpetrandum. Hinc et apud comicum poetam, flagitiosus adolescens ex tabella picta patrocinium adhibuit nequitiae, atque negocio stuprandae uirginis, quod cernebat collectum eiusdem adumbratae puellae, Danaem auro imbre deceptam, et Iouem insidiantis lasciuiam. Ad hunc usum scribit Suetonius Tranquillus Tiberium Caesarem cubiculaque libidinosissimarum tabellis, et sigillis lasciuissimarum picturarum multifarium dispositis exornasse cubicula, ubi lasciuiis, et libidinibus inspurciter uacaret. Blanda profecto res est pictura, attrahitque facillime animum ad ea, quae impudenter pictor affinxit: et turpitudo saepe per eam imaginem, uel per sermonem sese recipit sensim in cogitationem, nec inde recedit donec excoxerit sordidae concupiscentiae, et turpis cogitationis aestum. Et propterea Aristoteles hanc picturarum licentiam se infestam moribus putauit, ut quum de moribus praecepta traderet, admoneret magistratus, ut aedilis super hoc legibus caueret, ne quid imaginum esset in ciuitate, quod referat oculis spectantis argumenti aliquid

assiduis [illegible] aspectu mens defricata turpitudinis me-
moria sordesceret. Et Plato in libris suis de R. P. Num
(inquit) poetis solum monere debemus, & cogere, ut
bonorum morum exempla suis carminibus praebeant,
alioqui apud nos carmen non componant? an non cae-
teri quoque opificibus interdicendum est, ne quid perverse, li-
bidinose, lascivè, illiberaliter, turpiter, vel in imaginibus
fictisque animalium, vel in aedificiis, aut in quovis alio
opere faciant? ne nostri homines dum in exemplis ver-
sentur vitiosis, quasi per herbas noxias nutriti, & ex tan-
ta copia memoriae aliquid paulatim ad id animum adhi-
beant, & malum usque ad summam imprudentes hau-
riant. Haec Plato prudentissime. Observatum enim Ro-
mae fuisse quondam legimus, in sacris Bonae deae (de
qua etiam supra diximus) ut amoverentur cunctae imagi-
nes masculorum: ne scilicet inter sacrificandum eo mo-
mento mens muliebris aliquo turpi desiderio quateretur,
quod partim earum elegantiam & animi, & corporis can-
dorem macularet. Quam ob rem non deberent [illegible]
bus, atque inspectoribus librorum in perlegendis, atque exi-
mendis fabulis tantum licere, ut fabricent absque ulla mo-
destia, & pudore, spectaculum omnis foeda, & turpia, quae
legantur. Quo circa laudabile et consultum facerent principes,
ac magistratus civitatum, quorum interest, si non tam ex
Aristotelis consilio quam ex officio christianae pietatis,
caverent maxime, ne deinceps id ullo pacto fieri [illegible]
quando turpissimum fore perspicuum est: & pudori, & chri-
stianis moribus maxime adversum. Cavendum praeterea
vel maxime, ne ad quorum via brutorum animalium,
etiam domesticorum aspiciamus concubitum. Excitan-
tur enim eiusmodi inspectione foeditatis, foedissima de-
sideria mentique, inde admonita, quasi ex archetypo ido-
lis, foeda veneris voluptate turpissime titillatur. Et ob
id ferunt Cilicensium pancratiasten studiosissimum ca-
stitatis a coitibus cunctis, abstinuisse, multa cum

uerecundia recedere uel saltem auertere faciem solitum,
Psal. 118. honestum sine pudore, & uitandus ab omnibus, ut dis in canibus & in suibus & equis: quod uehementer fugiendum est, sed & in cohortalibus, & domesticis auibus, sicut admonet nos propheta dicens, Auerte oculos meos ne uideant uanitatem.

De locis declinandis ubi turpia spectantur, aut molliter uiuitur. Cap. XL.

ADdam his etiam, ut certum locum fugiamus, ubi uel turpia spectantur, uel molliter uiuitur. Sicut enim sunt quaedam loca morbifera, et grauia, quae homines quantumuis bonae ualetudinis infirmant, et inualidos ab aegritudine conualescere nunquam sinunt, sic & accidere interdum solent, sunt enim quaedam loca contagiosa, & aduersa curationibus animorum, ut homines nunquam neque recte agere, neque à malis cessare permittant, ita ut non citiore tantum lasciuus locus maerescere soleat, quam in colonia, & bonae ualetudinis grauis, & pessimi regio. Neque enim pauciora sunt, neque minora contagia animorum, quam corporum: imo sunt contrauersa multo sunt plura esse putantur, & grauiora. Altius siquidem penetrant haec ipsas usque medullas, serpuntque per omnes sensus latius, & ideo maiori cura, & acriori studio fugienda. Quod quantum sit, Plato ille diuinus nobis summae uitae periculo monstrauit. Is enim, quum ditissimus homo esset, liberumque peteret ut quo posset (si sibi liberum fuisset) intra moenia clarissimae urbis graeciae uoluptuose pariter, & gloriose uiuere, elegit tamen sibi Achademiam, uillam procul ab Atheniensi moenibus, in regione non solum deserta, & insalubri, uerum etiam pestilenti: ut cura uidelicet ualetudinis, atque frequentia morborum impetus libidinis frangeret, & libertati agonique uacaret, & philosophiae studiis incumberet usque adeo

graviores animi morbos habendos putabat esse, q[illegible] corp[illegible] poris. Effeminatos n[illegible] & molliores locorum delicia[illegible] reddunt: & ad corrumpendum mentis vigorem plurimum valet amoenitas & fertilis regio. Ideirco Seneca [illegible] in eo [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] loca, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est. [illegible] Sic [illegible] [illegible] civitate [illegible] [illegible] [illegible] est. [illegible] [illegible] [illegible] non amoenam, sed salubrem. Ideirco [illegible] [illegible] [illegible] M. Tullius in Verrem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] esset quod diceret, & ubi [illegible] moderetur, [illegible] digressus à causa, Siciliae amoenitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per se [illegible] [illegible], ubi loci deliciae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deliciis, [illegible] [illegible] accederet. Propter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amoenitates, [illegible] [illegible] fuit Aegyptia [illegible] Canopus ac similiter mollis Tarentum, Baiae & [illegible], Miles [illegible] [illegible] & Capuanae fomenta, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Cum [illegible] ducem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est: [illegible] vero Spartana civitas [illegible] semper, & [illegible] [illegible] est: quippe [illegible] [illegible] legibus [illegible] à [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] oculos: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regionem [illegible], et [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Massilia civitas in sinu Galliae [illegible] [illegible]. Quo circa Massilia civitas in sinu Galliae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & Spartanae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & maiori ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

parte comœdiis adhuc, itaque continent argumenta: exploratum satis habemus ex tali consuetudine spectandi, licentiam quoque ad insistendum dari. Quid est enim tam nefarium, quod suaderi non possit, dum libenter spectatur? Mouent quidem spectacula sensus, demulcent affectus, accendunt cupiditatibus, expugnant rationem, eijciunt consensum, & perdunt denique cuiusuis boni pectoris conscientiam. Cuicunque ergo continentiæ, & castitatis cura est, procul esse à spectaculis, & theatris, & comœdijs, & eiusmodi cantationibus omnino conuenit: & uiuere, atque habitare secure attamen, mea quidem sententia, salubriter, ut uult Seneca, magis quàm pestilenter, ut facit Piso. Par siquidem mihi ex utroque extremo animæ detrimentum contingere posse uidetur, uel si quis ob nimiam alacritatem ualetudinis bonæ cedens in sordidas libidines proruat, uel si contra debilitate confectus dolore torpeat, & anima desidia consumatur.

De choreis, & impudicis saltationibus fugiendis. Cap. XLI.

CHoreis autem, ac saltationibus interesse neque clericos, neque cœlibes decere nemo (ut arbitror) est, qui nesciat: quanquam dum per ætatem, & pietatem liceat, ad hilarescendum tempus sæcularibus hominibus interdum permitti licite uideatur. Quid est enim quod eiusmodi saltationes decere uiros graues, & castos possit, quam nihil tam luxurians instiget animum ad libidinem, quàm ea ostentatio incondita, & impudicis motibus, quæ uel natura, uel disciplina pudoris causa, & honestatis celatione obtinet. Cicero in oratione pro Muræna, Nemo (inquit) sobrius saltat, nisi forte insanit. Ideo Plato insultatus aliquando à Dionysio ut post epulas induens purpuram femineam pro consuetudine saltaret, recusauit, dicens, non conuenire philosopho muliebria. Quo circa Philippum Macedonum regem unum alioqui scurr

pam at gracem, quam semel bene potus cum aliis temu-
lentis sodalibus per medium exercitum choreas hilaris
ter iocundeq. duceret. Demades Atheniensis orator ita
modeste ac prudenter increpasse fertur. O rex quid agis?
Fortuna tibi imposuit Agamemnonis honestissimam
personam, tu tibi ipsi induisti personam Thersitæ vilis-
simam. Agnouit rex errorem suum & desiit [illegible] sal-
tare cum cæteris. Huiusmodi autem saltationem à Cory-
bantibus Cretensium populis primum adinuentam au-
ctor est Plutarchus: quod hominum genus infamem, at-
que maledicum omnibus seculis semper est habitum.
Quis tum quæso aut pudori, aut verecundiæ potest esse
locus, ubi tacite per similitudinem motione, more mu-
torum, [illegible] & confidentia dis-
publice palamq. docentur obscœna, & [illegible]
[illegible] sane est omnium malorum,
turpitudinem
atque impudicitiam in uniuersum orbem, [illegible] Quam
ex hisce impudicis, atque lasciuis spectaculis, qui tacitus,
cum quæso modestia potest esse homini, qui [illegible] pu-
& foeminarum & fatuam sine verecundia [illegible] esse à
blice debacchatur? Quisve potest mente procul esse à
turpitudine, cui tanta species turpitudinis, & tot illecebræ
voluptatum, & tam expressa imago libidinis, ita molliter
obseruantur oculis, occurruntq. animo, & sensibus illa
[illegible] in templo Dei, quo [illegible] gratia co-
[illegible] qui foeminarum aspectu
[illegible] periclitamur [illegible], ubi
bus sedemus: atq. si enim sæpe periclitamur [illegible]
Dei præceptum nos congregat, quid fiet quæso ibi, ubi
de Dei præcepta nos [illegible] ubi [illegible]
[illegible] precationibus, atq. præ-
[illegible] ministris, [illegible] quomodo [illegible],
Fidei sacramentorum [illegible] oppugna-
tur diabolicis undiq. dolis, & tentationibus [illegible]
tur? Procul ergo à nobis [illegible]
rerum [illegible] quam [illegible] nec conspicere sine pericu-
lo, nec cogitare sine damno, nec concupiscere sine peri-
culo, nec patrare sine [illegible], & maximo scelere [illegible]

lemnis. Quid nam quæso refert otiosus quicquā spectasse, quod & uidere turpe est, & agere nefarium. & quæ dem aut facere, aut cōtemplari necesse est, quæ quid delectamur spectare: quod est sine in ea re utrunque uitiosum & propterea pari ratione & consilio uitandū sapienti dum. Accedit q si illo unquam tempore hæc spectacula fuerint tolerabiliter [illegible], hac præsertim tempestate magis magisque sunt habenda nefaria profana & turpia: quando in his, ut in rebus aliis, ab antiquorum moribus, atque modestia omnis disciplina recte saltandi nunc in nostris hominibus longe discessit. Antiquis quidem temporibus in eiusmodi choreis motus erat grauis, modestus, pudore plenus, atque etiam (si sic licet dicere) præstus pedetim. At his saltationibus, quas nunc exercent homines, nihil sine impudentia conspici potest. Non enim nunc choreæ [illegible], sed lineo panno, quasi nulli tangebantur, atque eis numeris, eaque modestia ducebantur ut non saltare magis quam incedere ad numeros, tam mares, quam foeminæ uiderentur. Nunc uero hæc tam mollis, & effoeminata [illegible] saltatio, quid possit habere decori, aut honestæ hilaritatis, non uideo: quum hoc æuo mutata omni ueteri ratione saltandi, tanta capitis brachiorum, pedum, lumborumque agitatione rem agāt, tantaque uibratione omnium membrorum, ac tam lasciuo denique motu cōsistit, ut uix [illegible] olim apud Romanos à prostitutis meretricibus floralia ludicra [illegible] agitata. Quo circa tale genus saltationis tam obscoenum, atque perniciosum, & ab honestate christiana tam alienum, ne laicis quidem christiano populo tolerare, nedum clericis licere posse. Non enim choreæ esse uidentur: sed mera bacchanalia; atque uera gymnasia, et umbratiles concionationes libidinum: ubi meretriciæ illecebræ, & omnia denique sunt, quæ inquinare ad uenerem spectatores, allicitant. Sed hactenus de choreis, & de foedis huius nostræ tempestatis saltationi

[illegible]ni, nunc reliqua prosequamur.

De loco declinando ubi quis libidinose quandoque uixerit, & de memoria uoluptatum fugienda. Cap. XLII.

LOcum etiam uitare, ubi quis antea libidinose aliquid egerit, haud parum conducere poterit, ad delendam tum praesertim memoriam uoluptatis, [illegible] ad persistendum firmiter in proposito castitatis. Nam ubi talis locus se nobis offert, commonet statim animum, & suscitat recordationem, ac desiderium eorum, quae quis ibidem uel conspexerit, uel aliquando uoluptuose commiserit. Atque ex ea, rerum facie [illegible] ante oculos mentis posita, cogitur omnino uel praeterita concupiscere, uel saltem cum aliqua delectatione illas praegustare quandoque turpitudinis reminiscentiae: quando facillime solent [illegible] male curati amores recrudescere. Nam ut in corpore, sic & in animo [illegible] & si male sanatum [illegible] facile renouetur: quae postea ex impetuosa [illegible] difficilius ex eo est: curatur. Quo circa sunt formidolosae [illegible] ita [illegible] ne recens [illegible] ne male curatus animus [illegible] cauendum est, ne male curatus animus [illegible]. Neque enim facile obliuiscitur [illegible] recidat in errorem. Neque enim facile [illegible] uenenis [illegible] uoluptatis, quicunque illecebras [illegible] quoquomodo aliquando [illegible] gustauerit. Cato (ut est in ueteri prouerbio) qui semel [illegible], aegre inde extrahitur. Propterea Themistocles (ut Cicero memorat) Simonidi artem memoriae pollicenti, respondit: malle se obliuionis artem discere, quam [illegible]: nam memini (inquit) etiam, quae nolo: & obliuisci non possum, quae uolo.

Quicunque ergo uult deponere memoriam uoluptatis obscoenae, & delere eam penitus animo: is prorsum & oculos & aures amoueat ab his, quae resuscitare utcunque ualent foeda desideria uoluptatis. Minime quidem est tutum, suspensum de carcere hora, uel circa fores carceris ambulare. Ideo nequaquam leges concessimus, ut frequenter assuescant orare pro his, quibus cum fuerint turpiter aliquando uersati. Sed neque pro eorum etiam formis, quarum repetita memoria illa delectet, ut suspicionem [illegible] facile ardoris iniiciat. In magno sane positum est discrimine recidendi, quisquis a diuturno morbo recens conualuit: & propterea nihil ab eo quicquam temere faciendum, ne rursus in perniciem & periculum cadat. [illegible] ualetudinarius, & non dum bene confirmatus, & debilis facile, et tanquam quouis leui impulsu cadit. Non intelligis (ait Cassianus) quam ex alto puteo sursum ad summum ascendentibus, nobis maximum instare periculum, inde etiam ab summo ne rursum cadas? Haec res in summo plane puteo geritur: nisi cordate & sapienter te habeas, facile rursus, unde nuper ascenderas. Quare omnis cauenda est omnis occasio, & ad delendam omnem memoriam uoluptatis locum etiam mutandus: nam & aegrotantes, qui ex longa infirmitate reconualescere non possunt, saepe loci commutatione sanantur.

De balneis, deque odoribus, ac superfluis eorum usibus non utendis. Cap. XLIII.

Balneorum quoque fomenta pudicis hominibus nequaquam diligenda sunt: nisi uelint eiusmodi lauacris (ut saepe fit) inquinari potius quam lauari. Unde Seneca homo constans, & seuerus, [illegible] die quam Baias attigerat se inde recessisse uel potius aufugisse commemorat: ne delicatissimi loci illius balneis deliciisque, [illegible] emollirentur; atque domi [illegible]

[illegible]

quoque de affectatis corporalibus munditiis dicendum uidetur. Quis enim potest uehementer & plus aequo corporis munditiis delectatus seruare uirilem constantiam? aut in his rigorem constantis animi retinere? hoc profecto debile malum generat concupiscentiam, totum uigorem mentis dissoluunt: quo circa repudianda sunt omnia, & animus melioribus studiis applicandus. Quod autem ad eiusmodi munditiae curam attinet, is modus in summa modus est adhibendus: ut neque nimis exquisita sit atque odiosa, neque rursum nimis neglecta, & ad squalorem usque reiecta: utrunque [illegible]; & quae omnes fugiat agrestes, atque inhumanas sordes. Par enim forma uisum est, & faciles coluisse munditias, & ultro praeter naturam, atque illiberaliter squallorem, & sordes appetere.

De uestimentorum mollitie contemnenda. Cap. XLIIII.

SEd sicut alere ac fouere delicate, & molliter corpus
non decet pudicum hominem, ita pari ratione nec mol-
libus uestimentis [illegible] nostri [illegible], qui mol-
Matth. 11 libus uestiuntur in domibus regum sunt. Soli enim delitiis,
& superfluum horum uestium [illegible] intemperantiae abundant
neque ubi mollities, [illegible] par est, [illegible] arguit enim hominem li-
bidinosum lasciuus habitus, & delitiosus ornatus. Et enim sicut
tantum cibi capiendum est, quantum ad tollendam esuriem
sit satis: & tantum uini, quantum ad sedandam sitim sufficit,
ita etiam dumtaxat uestibus utendum, quibus & obtegi
corpus honeste, et a ceteri [illegible] possit frigore: & quas aut
anni tempus, aut mos patriae, aut ordinis, aut officii di-
gnitas ipsa requirit: non autem quas lascivia inuenit, indul-
gentia quotidie nouas, & lasciuitas petulantius excogi-
tat. Molli enim ac delicato cultu corporis emollitur
uigor mentis: & pudor pudicitiaque, luxuriaque uestimentorum dis-

[illegible] uidetur, Nasonis carmen hic loco peregrinum habere [illegible] est. Ait enim.

Sint procul à nobis iuuenes ut foemina compti,
Fine coli modico forma uirilis amat.

[illegible] Cicero, à forma (inquit) [illegible] Demosthenem [illegible] non dignus oratum. Quam ob rem [illegible] corporis, & nitido, & [illegible] ab animis [illegible] summo probro [illegible] temperentur [illegible] & paruitur, & polluto [illegible] Diogenes [illegible] esse, [illegible] Nam quid de talibus [illegible] eos affligi [illegible] Contra quos [illegible] ad [illegible] scribens ait, Sunt (ino D. Hieronymus [illegible] hominibus qui ideo presbyteratum [illegible] diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius uideant, [illegible] cura his de uestibus si bene oleant, si pes [illegible] pelle non folleat: crines calamistri uestigio rotantur: digiti annulis radiant: tales quum uideris, sponsos [illegible] Qualis autem esse decet [illegible] non clericos. [illegible] doctor [illegible] omnibus idem ipse doctor [illegible] (inquit) sordes, nec exquisitae [illegible]. Nec affluentes (inquit) sordes. Et rursus ad Nepotianum [illegible] laudem pariunt. [illegible] & sordes pari modo fugiendas esse scribens consilium, & sordes pari modo [illegible] alterum delicias, alterum [illegible] gloriam [illegible]: quia alterum [illegible] Non splendeat ergo toga [illegible] sed [illegible] nec sordeat: [illegible] pari ratione [illegible] [illegible] in culpa est. Quicunque [illegible] quam alii [illegible] aut sordis [illegible] his quibus [illegible] aut [illegible] indumenta [illegible] aut [illegible] habeatur necesse est, [illegible] animi, aut superstitiosus habeatur necesse est.

Sicut enim res delicatas, & nouas affectare luxuria est, ita usitatas, & non magno negotio parabiles repudiare, [illegible]. Modus ergo tenendus est & uia media tempe-randa inter bonos mores, & publicos: quatenus cultus corporis non uideatur accuratus, ut ad ostentationem [illegible] sed accommodatus pro dignitate, ut [illegible] probi decorat. Hæc autem disciplina, ratioq; uestium, quæ de uiris traditur, eadem quoq; à uirginibus, & honestis mulieribus tenenda est, quæ quidem nunquam speciosius ornantur, quàm quum sub pudico, & honesto [illegible] ra honestatis & pudicitiæ gloria decorantur. Porro si [illegible] auro, gemmisq; dehonestatur uirgines, [illegible] ornantur, quam [illegible] potius [illegible] quàm formam corporis commendet, etiam si alioqui bona & uenusta fuerit. Ideo Apostolus ad Ti-

1. Timo. 2. motheum. Volo (inquit) & mulieres in habitu ornato, cum uerecundia, & sobrietate, ornantes se nõ tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste preciosa, sed quod decet mulieres pro-mittentes pietatem, per bona opera. Hæc ille satis appo-site, & ad id quod dicimus, opportune.

De incessu et oris habitu & motu corporis, risusq; & uocis moderatione. Cap. XLV.

Verum enimuero non tantum uestitus, et cultus, sed etiam incessus, motusq; corporis, & oris [illegible] habitus, [illegible] moderandus, atq; formandus est homini præsertim religioso, & con-[illegible] & esse, & haberi uere castus possit. In incessu namq; cauenda est omnis mollities, et [illegible] [illegible] esse uideamur. Atq; [illegible] corporis [illegible] [illegible] digitis ambulare, [illegible] animi dissolutionem prodamus. Non sit ergo gestus segnis, ac animi torporem præ se fere-

[illegible] praecepta, ne te ipsum arguas inconstantiae. Illud [illegible] muliebre est, hoc autem viri, sed inconstantis. In [illegible] facetissime cavillatus est Cicero. Fuit enim sibi [illegible] incessu erat concitatior, quam deceret [illegible] et haec [illegible] superaret, qui contra cunctantior [illegible] quam deceret utrumque: quare iocans aliquando dixit [illegible] Ambulatio ut [illegible]. Anceps locus, qui ambobus [illegible] neutrum in incessu servare decorum: [illegible] ut vir celerior ambularet: et gener ut formosa [illegible] ut [illegible]. Quare ergo sicut in omni corporis motu, tam [illegible], quam foeminae cultunda est omnis rusticitas: ita [illegible] quoque curanda est omnis petulantia, et [illegible] laudabile quodque tum medium [illegible] inter hoc, et illud, laudabile quodque. [illegible] decet incomptum, et castum [illegible] similiter etiam non decet [illegible], et [illegible] os tortum et corrugatae [illegible] frontis tristitia, [illegible] contra exporrectae [illegible] hilaritas: sed pro illis [illegible] comis [illegible] et [illegible] utrumque cum [illegible]: quatenus pudor, et animi [illegible] semper comitas [illegible]. Quis non videat quanto medium [illegible] imitare. Quis non [illegible] et [illegible] tam barbarum, quod olere [illegible] cum ipsum [illegible] et quis non [illegible] barbatum [illegible] ad pectus promissam [illegible] supercilia [illegible] denique et [illegible] religioso et casto? Siquidem [illegible] hominis praesertim religioso et casto: Siquidem [illegible] mollities, mulierum est propinquum: ita [illegible] ostentare [illegible] proprium est barbar[illegible]. Verum nobis alia ratio [illegible] ac [illegible] tenenda est: qui profitemur mundi con[illegible] tenenda est: qui profitemur mundi con[illegible] exemplum quicquid facimus, caeteris [illegible]. Morum namque nostrorum [illegible] praebemus. [illegible] auctore Seneca, non ex magnis tantum rebus, sed [illegible] ex minimis licet sumere: nam impudicum arguit [illegible] incessus, si mollis [illegible] sermo [illegible] delicatus, magis etiam [illegible] oculorum, si [illegible]. Damnatur [illegible] qui [illegible] mobiles, et [illegible]

[illegible] agunt: & similiter limea, & semilascivi quid pini, & [illegible] appellantur. Quin & [illegible] interdum suspectam & manum motu & relatus ad caput digitus [illegible] suspectam reddit. Habitus siquidem animi [illegible] quandam habet à natura uultum, ac formam, & gestum, & motum in corpore [illegible], ac per ea facile possit inspici, qualis sit ipse animus interius. Imago (ut Cicero) animi uultus est, indices oculi. Quod adeo uerum esse credunt, ut [illegible] Argiuorum rex nulla alia suspicione, nisi ob certam compositionem uultus, & incessus [illegible] qualem decere regem uidetur, ab omnibus habitus fuerit effoeminatus. Idem accidit apud Romanos Pompeio illi magno: qui propterea quod uno digito sibi caput scalpere consueuerat, à plerisque [illegible] mollitiei, quam tamen à mollitie, & lasciuia [illegible] longe abfuisse creditur. Refert grauis [illegible] Plutarchus, Aristotelem philosophum uehementi obiurgatione usum in quendam adolescentem delicatum: qui [illegible] tamen, & [illegible] ab omnibus habebatur. Nam quum uocem eius fractam audisset, & uidisset capillum arte compositum, & oculos [illegible] plenos. Nihil interest (inquit) adolescens, quibus membris peccent, posterioribus, an prioribus. Veruntamen non requiritur hic [illegible] simulationem aliquam artificiosam gestus corporis, aut mutationem [illegible], quae & olim [illegible] histrionum, sed habitu potius & modestiam quandam [illegible], & totius corporis [illegible]: quae sine [illegible] procedat: & [illegible], quam [illegible] probabiliorem reddit [illegible] efficitur [illegible].
Quam ob rem ea est [illegible] ratio in omnibus rebus adhibendae modus & mediocritas ubique [illegible] & [illegible] longatur. Sit ergo [illegible] habitudo corporis [illegible], & grauis [illegible].

[illegible] mihi, ob uerecundiam, & [illegible] pudorem necess[illegible] [illegible] modestius, [illegible] autem [illegible], & [illegible] singulis [illegible] qui [illegible] sunt [illegible] graui, & pudico, & propter grauitate, & mo[illegible] compositi [illegible] qui germanus pere[illegible] [illegible]. Sermo autem super omnia purus [illegible] [illegible] : & ab omni prorsus [illegible] [illegible], ut [illegible] dictum est. Quum autem de Deo, de [illegible] et de uirtutibus habebitur (quod est [illegible] agendum) [illegible], [illegible], iucundus, [illegible] gra[illegible], & [illegible], ac [illegible], et graui con[illegible] [illegible].

Multa, quae ad sedandam libidinem ueneris ualere traduntur. Cap. XLVI.

HAec sunt ferè quae de pudicitia, castitate moribus à nostris philosophis [illegible], & quae maxime uidentur facere ad seruandam continentiam. Sed dantur et alia remedia à medicis, quae ad hebetandam libidinem facere traduntur, et propterea non omittenda. Inter haec annumerantur [illegible], [illegible] in tibijs, et [illegible] huiusmodi, quibus quidem remedijs raro [illegible] usu ueniat, ut qui necessario utatur, id nisi morbo aliquo proueniente [illegible] potius, quam ut libidines [illegible] cessatione sit opus. Quam ob rem in his nihil temere faciendum est, sed [illegible] consulendum & adhibenda peritissimorum iudicia medicorum: ne forte si quid [illegible] imprudentius agatur, male intentata remedia male succedant, & corpus male afficiatur. Plinius scribit [illegible], testibus circa pubem illitis, uenerem restinguere: [illegible] maris [illegible] colibere. Fert quoque plumbi laminam super renes alligatam, [illegible] modum sedare. [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible], quod modo diximus [illegible], at pro

cōperto ab eodem auctore traditur : quā ob rem (quia quid sit) nos eo ipso ponimus, ut uideatur. Refert itaque cumq; in urinam castis incesserit, reddi ob id pigriores ad uenerem. Colligi praeterea multa eiusmodi ut est in historia naturali curiosius, quae superstitiosa sunt, ac praeter ridicula et uana quaedam etiam eius generis sunt, ut pudere debeat christianum hominem recensere pleraq; ris. Quale est aspergere corpus puluere, quo se pulueran te mula uolutauerit; et lacertum in eius urina necatum tollere desiderium ueneris credunt, atq; id genus multa, quae non sunt huc referenda. Sunt et qui tradant habitum cor turturis alligatum lupino corio, nunquam excitari ad uenerem. Iaspidem uiro, et Sardi onychem, lapides preciosos etiam excitatum statim sedare. Ad idem facere dicunt Camphoram suffitum, Rosamq; olfactum: eo magis si lectulo pro stragulo substernatur. Ite quod ualde utilissimum est, prodesse dicunt aquam frigidā, uel si totum te immergas, uel, quod melius est, si eam assidue potes. Conducere quoq; ad idem ferunt, super numer uel alii uarum lapidem sustinere: ac humi super nudam terram iacere: et si quando saeuior impetus urgeat, genitalia, ac renes aceto perfundere. Refert itaque idem auctor salicis folia contrita, et pota, libidinis impetum coercere, ac saepe in totum auferre usum ueneris, si frequentius sumantur. Ad idem asseuerat facere uiticem, si conditur in cibum, aut potum: uel etiā si eius in capulis ex eo factis manibus saepius contrectentur. Quam graeci, quum nos uiticem ipsi appellant Agnone id est purum: quod matronae in thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes foliis huius stratis sibi cubitus substernerent. Hinc puto factum, ut nostri medici uulgo pro uitice nunc Agnum castum appellent. Insuper pro remedio incommodo ualde conducibile fore arbitror, mane surgere e strato temperiue, et ante lucem quod non solum ad castitatis subsidium uehementer

facit,

[illegible] sed etiam ad studium sapientiae, & ad [illegible] [illegible] plurimum confert. Proinde cauendum [illegible] [illegible], ne [illegible], neue [illegible] [illegible], & [illegible] in medium diem, iaceat. Nec est id quod [illegible] & si [illegible] uideatur, [illegible] [illegible] conducere ad sedandam [illegible], [illegible] [illegible] tempestiue post somnum [illegible] [illegible] [illegible] hic [illegible] aliquis [illegible] praecepticat est [illegible] [illegible] non tam somno, quàm necessarium, neque tam [illegible] [illegible] doctoris, quàm amici, & [illegible] consilium, [illegible] nobis [illegible] collectio, quam [illegible] Nam [illegible] excitet necesse [illegible] [illegible] qui quidem ut est reple[illegible] & subinde [illegible] qui [illegible] sedatur. [illegible] excitatur [illegible] euacuatione sedatur.

De crebra confessione, & consultatione cum amicis. Cap. XLVII.

IN super [illegible] ad spiritualia remedia transeamus, quae [illegible] ad praesidium castita[illegible] [illegible] [illegible] aliis, opere [illegible] con[illegible] [illegible] aliqui probo sacerdoti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & ei [illegible] [illegible] [illegible] quam de te habet, [illegible] [illegible] & Deum, & [illegible] ad [illegible] [illegible] semper ob oculos [illegible] [illegible] hanc [illegible] semper ob oculos tibi propo[illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] erubescas [illegible] semper ad[illegible] [illegible] perinde [illegible] hunc [illegible] semper [illegible] [illegible] Deum ipsum habeas specta[illegible] esse conspicis, & [illegible] Deum [illegible] semper habes. [illegible] [illegible] in conspectu Dei peccas, qui ubique est, & [illegible] in oculis [illegible] sit, speculator [illegible] nullae sunt: qui in [illegible] [illegible] in animo [illegible], & intuetur abyssos. [illegible] [illegible] peccatum [illegible] & [illegible] [illegible] Expedit etiam crebro uel sacerdoti, [illegible] [illegible]

uel etiam amico cuipiam fido & optimo aperte uideat suas tentationes, ac uniuersa cogitationum suarum, & larger illi consulere, & poscere sibi auxilia suffragia piae & quotidianae precationis. Oportet enim quod saepius male pullulat, saepius etiam succidere; ac si hoc possit tran[illegible] pilitas exsulare pectore, ac funditus extirpare. Nemo potest (mihi crede) has cogitationes obscoenas, & pullulantia aliorum germina foris & tacitus eradicare, immo etiam peius, si segetem [illegible] aliquando [illegible] sationis & confidat suo ipsius marte, absque altero praesidio ab ea captiuitate posse euadere in libertatem, & uictorem sui ex se ipso cognoscere atque credidere. Quandoquidem, ut senex ille terentianus dicit, natura humana est: ita struct compositam humanam naturam esse, ut aliena melius uideant ac iudicent, quam sua: quaeque ex consue in re nostra, aut gaudio sumus praepediti, aut aegritudine nimia. Quo circa communicanda tam bona, quam mala nobis sunt, cum his qui possunt & mala nostra leuare, & bona facere meliora: atque his ipsis patefaciendae sunt omnes tentationes: nec ullam occultare decet mali aut arcani, quod nobis aliquid possit efficere. Facile quidem saepius latensque diffunditur morbus, quem celes medicum: & ulcus latens, sanie ipso oppletum magis exacuitur, quam quod tempestiue eruditorum chirurgo, manifesta aperta & pure citius emissa purgatur. Confiteri ergo peccatum, & in tentationibus amicos consulere salubre profecto remedium est: contra uero dissimulare, & tacere, mortiferum. Nihil aeque fert hostis antiquus, quam uidet dolos, & commenta sua patefieri, quibus ipse confidebat. Bona igitur est confabulatio de quacunque re, sed optima confessio uocalis & sacramentalis peccatorum, quae nobis frequenter est facienda: quam haec sit illa: quae hostem fugat, conscientiam purificat, uires animi reparat, tristitiam discutit, atque [illegible] humani pectoris incredibili alacritate, & subita exultatione serenat.

De summissione sui, & humilitate & patientia retinenda. Cap. XLVIII.

AD corroborandam autem collabentis animi uirtutem, aduersus concupiscentiam humilitas nobis firme retinenda est: nec prodesse [illegible] hu[illegible] grana negligenda, ne forte superbiae tumore [illegible] quicquam nobis, quasi ex nobis, & sic amittamus gratiam, & meritum castitatis: quae nulla est, nisi [illegible], & continentem habeat humilitatem: summo periculosa est, & praecipiti, nisi uirtutis huius adni[illegible] undique fulciatur. Haec est n. basis fundamentum, culmen, honorque, & condimentum praedicitur: quae si desit, cassa, & uana sunt uniuersa remedia. Nam elatus nec sibi uult imperare, nec a se [illegible] continere, nec Deum pro habenda castitate precari. Non enim uidet per superbiam suam hoc bonum, & quodcunque aliud diuinitatum esse muneris, non naturae: & propterea id totum ab ipso Deo piis sanctisque precibus, assidue, Exo.20
humiliterque poscendum. Lex enim quam dicit. Non Sapi.8.
concupiscas, iubet continentiam: quam uero legatur nemo esse potest continens, nisi Deus det: [illegible] (ut dicit Augustinus) ita Deus dat continentiam: & sic iubet Deus continentiam per legem, & idem dat continentiam per gratiam, quae tamen ab eo [illegible] precibus est Petri.5.
flagitanda. Sed quo modo [illegible] Deus superbiam, quam scriptum sit, Deum superbis resistere, & gratiam suam humilibus dare. Quo etiam in tantum est Deo inimica superbia: ut non sit uerius idem Augustinus dicere, expedire superbis cadere, & de gradu eiici castitatis, ut [illegible] eo ipso, quo se extollunt bono huius militati deponant insolentiam, & discant humilius agere: quam nihil penitus [illegible] contraria ei, cui dominatur superbia. Ideo D. Gregorius. Nulla est inquit castitas carnis, quam non commendat humilitas mentis. Procuramus ergo [illegible] sub pedibus castitatem, humilitas [illegible], ne ipsa sibi [illegible]

Nam si semel coeperit, tanquam indomitabilis fera, nullo freno neque ullis calcaribus propelli poterit, ut ualeat eo temperare rationi. Hanc autem non possumus domare potentius, quam assidue cogitare infirmitatem, imbecillitatem(que) nostram, quae nullo potest pacto subsistere nisi fuerit diuino semper auxilio communita. Quod item eo factum est, ne quis sese insolenter extollat, ne quis sibi contra continentiam bellum inferat; sed totam cumulate ca[illegible] à Deo ac ex sola ipsius pietate postulet. Insuper adhuc nobilissime animo uolutandum est: nihil esse in hoc orbe stabile, nihil diuturnum: fluxa(que) esse, & uana omnes istas delitias quae hic habentur, uoluptates(que) uniuersas caducas, diuitias incertas, honores sollicitos, labilem formam, aetatem breuem, casus mortis ancipites, mortem ineuitabilem, omnium rerum finem mutabilem, & [illegible] omnes nos ubicunque fuerimus, ad quid(que) finem, [illegible] neque ab ea semper [illegible] qui dicit: Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erit uermis. Quisquis profecto talia cogitauerit quam saepius [illegible] fuerit, citius coërcebit lora, fere(que) [illegible], & superbos aestus discet moderatius temperare. Sed adde nobis ad formam hanc humilitatem, quam a Iesu

Philip. 2. nostro; qui quum esset Deus, exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, de qua ipse miserabiliter pendens, [illegible] cunctis nobis & re, & uerbo commune indicauit. Discite à me, quia mitis sum, & hu-

Matth. 11 mili corde. Quod autem de humilitate dicitur, idem forte uolumus dictum esse de patientiae uirtute; quae nos plane docet omnes perturbationes corporis, & animi ferre moderatius, ne ab iracundiae passione superati, ut declinemus à proposito castitatis. Non enim quis melius corporis aestus extinguit, quam qui animi motus prius didicerit refrenare. Et hoc erit mitem esse, & humi-

Hebr. 10 lem corde. Ideo Apostolus, Patientia inquit nobis nec-

[illegible] est, ut uoluntatem Dei facientes, accipiant re-
munerationem.

De assidua mortis meditatione. Cap. XLIX.

AD tollendam autem penitus superbiam, atque ad comprimendam prorsus libidinem, nullum tam efficax remedium [illegible] inuenisse [illegible] [illegible] & calamitatis humanae & habere [illegible] oculis [illegible] & semper incumbentis mortis casum. [illegible] est enim ac [illegible] perfugium, dum [illegible] habere [illegible] cogitationis [illegible] humanae [illegible] ac uitae nostrae [illegible] in [illegible] mortis [illegible] qui in [illegible] semper est [illegible] hominis [illegible] urget, et [illegible]. Q uoties ergo [illegible] nos [illegible] atque [illegible] mortis memoriae [illegible] in coelum, & mortis memoriae [illegible] cogitemus Deum iudicem nostrum ex [illegible] quicquid [illegible] a quo [illegible] de hoc, & de illo [illegible] de mentis oculos [illegible] & [illegible] cognatorum, amicorum, ac [illegible] communium & [illegible] qui [illegible] habebamus [illegible] uel [illegible] etiam [illegible] quos [illegible] habeamus [illegible] [illegible] [illegible] quid [illegible] animo [illegible] uel [illegible] & quid [illegible] [illegible] mors [illegible] debitum soluere. Hic [illegible] non ob oculos [illegible] semper [illegible] sed in praecordiorum [illegible] meditatio haec, sed [illegible] & [illegible] cor, [illegible] & [illegible] cogitatio [illegible] mentis [illegible] & [illegible] O miseria humanae uitae [illegible] Q [illegible]

speciem, ac figuram illam prius omnis ille decor faciei illius suauis hilaritas ridendi, supercilium, labri humeri, pectus amplexum; mollis forma: illae teretes formae totius corporis elegantia, & concinnitas; & quicquid denique olim tantum placuit in eis, uel nunc placet in aliis? O terribilis & repentina mutatio: quando quidem esse poterit, uel sola sit cogitatio horrori. Ecce quicquid restat foetet putore graui: defluxa facie, scatet uermibus: sola memoria nomina paucis literis manet. Discerne iam si potes, qui dominus, qui seruus, qui diues, qui pauper, qui fortis, mollis, qui deformis, qui senex, qui iuuenis: confusa sunt sine ullo discrimine putrida, & nauseanda cadauera: & facta sunt simul puluis, & cinis omnia. Vbi quaeso ubi nunc sunt concupiscentiae eorum, successus fortunae humanae, mollicies, cantus, gaudia, risus, illecebrae, ioci, lasciuia, ludi, uoluptates, deliciae? & ubi est nihil iam prorsus quicquam remanet praeter id, quod modo diximus, foetorem, putredinem, uermes, serpentes, ossa, puluerem. Et haec quidem in tumulis sic, sine sensu iacent: atque a uermibus sic eduntur, contra animae fortassis apud inferos ardentibus flammis addictae supplicijs affliguntur aeternis. O stulti, & infelices homines: qui mortis obliti, perinde, ac si perpetuo starent sese totos uoluptatibus dedunt: nec uident quod idem quoque eos ipsos manet finis, eadem corruptio, & eadem necessitas moriendi: & quod semper nullo non loco, nullo non tempore festina, & insidiosa eis immineat mors. Sicut enim nihil est fugacius uita ista: contra nihil est sequacius morte, [illegible] pari utraque uolatu, ista [illegible] illa assequitur: dum [illegible] ista, euolat illa [illegible], & uento uelocior. Hic uero quis esse potest tam auersus ab humanitate tam stupidus, tam amens, ac tam demens capitis homo qui haec secum animo uoluens nō resipiscat, non deponat amoris insaniam, & ab his tumulis non erigat mentem spem omnibus ad coelum, & ad bona illa coelestia, quibus est (si pie uixerit) perpetuo fruiturus? Vnde D. Gregorius nihil sic ait ad domandā

spectaculum desperationum carnaliū uidere, quàm si uniuers aliquem, quem unum diligebat mortuum perspexerit. Illud quoque ut à Graecis proditur, apud Aegyptios sole[illegible] conuiuiis dum epularentur, de more circum[illegible] unus quispiam imaginē humani cadaueris, quàm proxime ad uerum effictam: & cum singulis ostentans dicebat. In hunc intuens epulare & oblectare, eris [illegible] [illegible] post futurum. Intelligebat ego hoc salubri [illegible] continere illis suae conditionis memoriam. differenti [illegible] moderatius uoluptate. Nullo enim aptiori remedio cō[illegible] liberi possumus ab immoderatis cupiditatibus, quàm [illegible] nobis mortis memoria. Sunt tamen qui dicūt id [illegible] mortis memores studiosius uoluptatibus indul[illegible] gerent. Sed hoc secundum Epicurum: at apud nostros philosophos christianos qui de futura resurrectione cō[illegible] non est dubiū quin deterrere soleat potius mor[illegible] recordatio, q̄ suadere uoluptatem. Quod & apud ethnicos uideo fuisse obseruatum: nam legimus apud Platonem, q̄ Socrates suos discipulos edocebat [illegible] mediatam totam uitā philosophorum nihil aliud q̄ medi[illegible] mortis esse, quā ea demū uera sit sapientia, quae [illegible] nostri corporis interitu, ab illecebris uoluptatū [illegible] se fugacissime cōtinere: & q̄ ab omni cupiditate se[illegible] uocare animā possit: & q̄ doceat nos q̄si mortuos esse [illegible] dū uiuimus à corporibus separatos indicere posit. Coloss. 3. [illegible] Apostolus [illegible] Ab illa sīa nihil uidet differre Apostolus [illegible] Mortui n. estis & uita uestra abscōdita est cū Xp̄o [illegible] in Deo. Cōsideranda itaq; est illa pulcherrima sīa quā sui [illegible] plurimum q̄ fuisse. BREVE hoc lenocinium [illegible] QVICQVID HIC DELECTAT: AETERNVM QVOD CRVCIAT. Nec minus altera [illegible] debeo. TRISTES EXITVS VOLVPTATVM. Huiusmodi quidem sententiae, si semper in cogitatione [illegible] ac semper in promptu sint: mirum quantum [illegible] omni tentatione carnis ad resistendum praeualent.

Per haec enim optime monemur meditari curas, labores, infamiam, contemptum, maciem, morbos, egestatem, carceres, atque alia innumerabilia pene mala, & peccata, & scandala, quae solent frequenter ex eiusmodi voluptatibus exoriri: ut propterea ab illis omnino abstineamus, ne una nunc cum iis tot tantaque incurramus adversa. Ad idem plane facit, eorum saepe reminisci, quibus male cesserint voluptates, atque inde sibi exempla proponere, ut caute nobis aliorum casibus erudiamur. Proderit hic etiam nobis observare similiter pudicos, & castos: quo modo econverso eis cuncta prospera, et tranquilla succedant atque sic ad eorum vitam moresque nosmetipsos componere. Docet probe Seneca, nihil ad regulam, prava non corrigi. Sed quoniam de morte mentio facta est expedire videtur de ea quoque proponere, quam dubia, quam incerta sit mortis hora: ut simus semper ad moriendum parati, sicut saepius nos Salvator Christus admonuit, dicens,
Math. 24 Estote parati quia nescitis diem neque horam.

Paratos semper oportere nos esse ad bene moriendum, propter incertitudinem, & [illegible] mortis semper imminentis. Cap. L.

IAm tecum quaeso amice lector & mente, et animo solicita cogitatione revolvito, ut [illegible] (quod aiunt) clarissimo [illegible] constituerit humanum genus destinatum ad [illegible] & constitutum esse morti: & propterea, ubi cum certum omnino esse moriendum, neque tamen [illegible] mortis per [illegible] [illegible] ex utero materno, tanquam de carcere ad necem trahi, nullus quidem comperit ille postremus dies transmigrationis in ignotam
Hebr. 13 patriam nec abesse longius potest. Sumus enim (ut ait Apostolus) hic hospites, & peregrini nec habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus: ad quam quotidie [illegible], tamque (ut aiunt) velociter festinamus: sed [illegible]

hoc ipso die: quid dico, die? immo an hac ipsa hora vel hoc puncto temporis migraturi simus, omnino nescimus. Semper enim est, Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram, quae non revertuntur. 1.Reg.14 [illegible] Vita data est utenda, data est sine foenore nobis mutua, nec certa persoluenda die. [illegible] Luce.12. [illegible] Ex vita ita discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo; commorandi enim natura diuersorium nobis, non habitandi dedit. [illegible] Oportet ergo nos semper paratam habere animam, ut [illegible] Ibidem [illegible]

ex inopinato principio, calamitate tumultuaria, & improuisa morte rapiatur. Mors quidem & si permittat aliquos procedere in uita longius, morboq; & senio fesse tabescere, plures tamen robustos, & sanos uel in ipso medio aetatis flore demittit; uel improuiso aliquo casu in ipsis uitae primordiis precoces et immaturos abscidit. Heu quot hodie uiuunt et ualent, qui cras nō erūt, quot mane laeti ludunt, & saltant, qui uesperi efferuntur ad sepulchrum. Mille casibus subiacet [illegible] uita [illegible] ne momento quidem, aut puncto ipso temporis secura sit cuiquam huius uitae ratio, Angustis [illegible] terminis circumscripta & humanae uitae periculis uaria est aerumnosa mortalitas, Quo circa haud immerito Aristoteles hominem ipsum imbecillitatis exemplum [illegible] cum q; fortunae solebat appellare. O tu ergo homo, qui mortem non cogitas, & prospero mūdi successu tumes: uide quid agas: nosce te ipsum: tam quisquis es, quantaq; dignitate perfulgeas, aut honore, aut [illegible] quodam te extollas, [illegible] & tumor inanis & (ut aiunt) pul[illegible] (ut dicitur) inter saxum & sacrum posita. Pendet siquidem filo, uel potius pilo alligata uita mortalium: & super nos sem[per] tam in procinctu q[uam] [illegible] mors est. Nam ut taceam morbos uulgares, qui nobis semper imminent, & quibus frequenter comprimimur quorum genera ultra trecēta annumerauerit antiq; medici, praeter nouas & inauditas pestes, q[uae] quotidie pullulant ac passim p[er] urbes, per[que] oppida, & rura grassantur. Vita haec inquā, quamquanta porro est cōmemorare [illegible] infinita pene sunt instrumenta, & arma [illegible] mortalibus i[n] hoc mūdo. Impē[illegible] siquidē [illegible] gladii, secures, lanceae, sagittae, [illegible] bella, [illegible] frigus, calor, siccitas, humor [illegible] naufragia, [illegible] et alii fere innumerabiles casus, q[ui]b[us] quotidie [illegible] tollimur a uita.

De morbis multis & repentinis.

ETenim cogimur referre humanae conditionis nul[illegible] praeter tam multa, uariaque morborum genera, quae [illegible] non obsident mortales, premunt: quasi parum ea essent ad perdendum [illegible]: addita sunt quoque tot pe[illegible] [illegible] ad perniciem, morbis ipsis peiora. Heus tu qui te [illegible] beatum, & florentem putas, certe potes repentina morte cadere: [illegible] [illegible] [illegible] pere[illegible] [illegible] lapsus, aut lapide [illegible] pu[illegible]illo etiam [illegible] [illegible] in aquis obrui: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] grandine [illegible] [illegible] [illegible] ut Anacreon poeta, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: aut sicut L. Tituus, [illegible] [illegible] Cinnacus [illegible]: aut sicut [illegible] boleto, ut [illegible]: sicut Appius [illegible], aut [illegible] [illegible] Claudius Caesar: uel ut Fabius praetor, [illegible], in lasti[illegible] [illegible]. Quin potes etiam sicut Pherecides poeta, & philosophus, Pythagorae [illegible] praeceptor [illegible] [illegible] serpentium copia, [illegible]: uel ut [illegible] [illegible] [illegible] Romanorum dictator Sylla, [illegible] in toto cor[illegible] pore pediculis, miserabiliter consumi: aut, quod [illegible] [illegible] frequentius solet, canum [illegible] [illegible] [illegible] Actaeo[illegible] [illegible], & Euripidi tragico contingit: quorum alter in [illegible] [illegible] [illegible] domum repetens discerptus [illegible], alter [illegible] [illegible] [illegible] fidelis [illegible] [illegible]. Nam haec bestia & si sit blanda [illegible] & fidelis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: plerunque tamen [illegible] [illegible] [illegible]. Nostra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Venetiis [illegible] quidam non ignobilis, catella quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habuerat [illegible] rabidae morsu leuiter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] paulo post eadem rabie correptus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mori [illegible] [illegible]. Quid quod potes uel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in agro Tarusino, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed et Araneae [illegible] [illegible] [illegible] legimus hominem ueneno necatum domesticum [illegible] [illegible].

Nullum est quidem tam mansuetum animal, ut ab eo aliquod uitæ discrimen nobis imminere non possit: tanceo autem bouem, equumq; asinum & mulum & reliqua illa domestica quibus nunquam expedit fidere: quando ab his plane multos & magnos, illustres uiros scimus aliquando fuisse interfectos. Adde etiam q nulla fera bestia quantumuis sæua perniciosior esse possit, quam homo homini studio, arte & mente conuersus: unde, ut tritum, Homini homo lupus. Nam re uera multo plures homines hominum manibus, quam omni reliqua fortunæ calamitate perierunt. Nulla (inquit Cicero) tam detestabilis pestis est quæ non homini ab homine nascatur. Est enim quotidianum ac pene ineuitabile, quod ab homine immineat homini discrimen. Prouidetur siquidē tempestas antequam surgat, reperitur medicina antequam contrahatur: sed hominum insidiis incautis & improuisis est ab homine perniciosum, ut neq; uxori, neq; liberis, nedū seruis & famulis fidendum sit nobis. Hoc anno & uxor quæ suis insidiis generum interficiendum procurauit, & ancilla domestica quæ dominæ propinauerat uenenum Patauii publice combustæ sunt. Superiori seculo tempore Eugenii Pont. Max. Angelotus Fuscus cardinalis (ut refert Poggius) à cubiculario, quem sibi unum carissimum fidei existimabat, meridiano somno quiescens gladio transfossus est & mortuus est, quam experientia. De immanitate filiorum in parentes, & uxorum in uiros, satis sæpe dictum est loco suo, ut hic repetere necesse non sit. Quid quod etiam experientia docet ipso in coitu ac in consilio libidinis repentina morte posse: atq; ut sic uendos olim quidam (de quo refert Petrus Damianus) [illegible] eodemq; momento, & corpus dimisit [illegible] & animam transmisit ad gehennam: Cornelius Gallus prætorius & T. Aetherius eques Rom. inter usum [illegible] & qui defuncti sunt, [illegible] mortis [illegible] Nonne frequenter audimus

dam inter comedendum aliam bucella, alii etiam potu [illegible]
in ipso [illegible] defecerunt. Multos absorbet immode-
rata tristitia, quosdam metus, plures laetitia. Somnus quo-
que quidam sempiterna mors fuit, ut Pindaro poetae, qui dor-
miens spiritum exhalavit, atque Antiocho, qui prae [illegible]
gloria consupitus interiit. Innumeri etiam plerosque
prodidit inopinatissime de tristitia, et metu aliquos inter-
emptum est. Legitur siquidem Sophoclem illum tragi-
cum poetam immoderato gaudio expirasse: et
Chilonem [illegible] complexum filium in Olympia coro-
natum ex tam insperata laetitia repente mortuum concidis-
se. Nec secus evenit Diagorae, qui tres filios suos eodem
tempore die coronari conspiciens, eodem in stadio, in
conspectu populi, ac in oculis, et manibus filiorum ani-
mam prae gaudio efflavit. Idem gaudium Philippidem
comoedum poetam in certamine poetarum ob al-
latam praeter spem palmam, necavit. Contra moeror
Perisilaum, & Menippum leto dedit. Sed & risus immo-
dicus Philomenem suffocavit. Ac Homerum poetarum
maximum [illegible], quam quaestionem à
piscatoribus propositam solvere nequivisset. Legitur Ma-
[illegible] quendam una cum uxore prima nuptiarum
nocte ictos fulmine conflagrasse. [illegible] & [illegible]
[illegible] serena die. Sed ut taceam innumera pericula [illegible]
[illegible] maris, irae, hostium, latronum: quod quaeso te-
[illegible] morti exemptum est? qui locus? quod tempus? quae
actio? quod officium? De foro (inquit D. Augustinus) re-
diens quidam domum suis pedibus cecidit, fregit tibiam,
& ex illo vulnere statim mortuus. Quid tunc videtur esse
sedente securior? de sella tamen in qua sedebat, Heli sa-
cerdos maximus cecidit, et collisus interiit, repente obiit.
[illegible] hic dum referre non vulgares et repen-
tinas mortes plurimorum quas nobis Plinius longa se-
rie, et eleganti oratione commemorat. Non desunt nos-
tro aevo innumera exempla, quae referrentur si vacet recens-

fere. Accidunt quotidie nouae, & improuisae mortes, quae nos doceant quantopere solidum sit istic huic nostrae, tam fragili iam & caducae. Mors quidem sola (ut ait ille) fatetur quantula sint hominum corpuscula. quae sane quia tam facile dissoluuntur & pereunt uere sola, illi quod fragilius esse negat, consimilia gelu uideri possunt, potius quam solidum quicquam, aut durabile diu. Nam stabile, ac uitreum, & si natura fragile est, seruari tamen cautione diutissime poterit: at gelu & glacies, quocunque modo seruetur, diu stare non poterit: quia adueniente uere, aestatis feruore liquatur. Vide ergo quae sit conditio nostrae mortalitatis, quam calamitosa, quam fragilis quibus morbis, quibus morbis, quibus casibus expositi omnes sumus: ut merito iam non tam ex argilla, & luto fictos, glacie & gelu concretos esse uideamur. Sed heu quam innumerabilia, & pene infinita nobis sint mortis discrimina: nullum tamen salutis, aut securitatis satis certum locum haberi usquam potest: nullum periculum uitae spacium, nullus unus locus nulla hora, & absque formidine commoratio. Nam tu ergo habent satis sanum potes, & nos potius uacoes, et pectus amicto, si tantis obsessi periculis simus, degamus & in tanta expectatione mortis nihil paret. Quisquam casus esse possit [illegible] quod ut [illegible] nus, quod possit homini accidere, ut idem singulis non sit formidandum. Nemo (inquit Seneca) tam diuos habuit fauentes, crastinum ut posset sibi polliceri. Quia sane accidere potest quod cuiquam accidit, ille occidetur gladio, aut praecipitio, aut alio quouis modo, & tu similiter occumbere potes. Hoc unicum leuamen est timoris ut sis semper mori paratus. Quapropter non abre in euangelio Christi saepe monemur uigilare, & esse paratī: quia nescimus qua hora dominus uenturus sit.

Propterea merito quidem laudatur sermo cuiuspiam spectatae sanctitatis uiri, qui quum aliquando in sequentem diem ad conuiuium inuitatus fuisset, [illegible]

respondit. Si quid est in me, quod opus sit tibi, aut ..., ecce crastino sum uobis: quid uero cras agere ... sit, uos cogitate, quibus uacat: equidem ego iam ... ita crastinum non habeo, ut de eo uobis ... quippiam possitem. O foelicem & fortunatum ... recte hominem, qui neque nihil sperat, aut ... de crastino, sed diem praesentem spatio ... hunc, ... extremum aspicit atque ut extremum dispensat ... est ad moriendum paratus, quando mors propter incertos casus semper imminet, & propter uitae breuitatem longius abesse non possit.

De breuitate uitae praesentis. Cap. LII.

SEd esto quod ea ipsa quae fortuita sunt, & infortunata, ... nostram non noceant: sed potius prospere ... nobis cuncta succedant, quid tamen ... fortunateque ... Omnibus tamen ... semper tandem moriendum ... subeunt morbi tristisque senectus, Et labor & durae rapit inclementia mortis, ut elegantissime Maro poeta cecinit. Quanta est quaeso uita hominis, quae ... sexaginta annorum circulus uniuersa concluditur ... si forte in potentatibus octoginta anni intercesserint (ut Psal. 89. psalmista propheta) amplius eorum labor, & dolor. Mors ergo (ut dixi) longius a nobis omnino abesse non potest, aduolat enim & pertransit aetas humana omni uento fugacius. Unde poeta.

Festinat decurrere uelox
Flosculus angustae miseraeque breuissima uitae
Portio dum bibimus, dum serta unguenta puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

... quicquid agis, siue comedas, siue bibas, siue ... siue ludas, uita ipsa pertransit, et quotidie morimur, & quotidie demitur aliqua pars uitae: atque omnis hora per tacitos, fallentesque casus nos morti applicat,

& nunc quoque quanto tempore crescimus, ut[illegible] mus: [illegible] deuoluunt potius dies nostri, [illegible] & anni: et plenius (ut aiunt) [illegible] mors [illegible] con[illegible] tur: et tam illae ipsae horae, quas in laboribus, quas in [illegible] quam inter uoluptates, et iocos, [illegible], et somnos [illegible] [illegible] ad mortem nos tacite, et occulte deducunt: quarum [illegible] et [illegible] ad exitum [illegible] et [illegible] [illegible]. Sicuti qui in nauigio dormit, et ignarus [illegible] hil sentiens, impulsu tamen nauis, quae secundo uehitur [illegible] ad littoris fines perducitur. Nemo est (inquit Augustinus) qui non sit post annum, quam ante annum fuit, morti propinquior: et hodie quam heri, et cras quam hodie: et paulo post quam nunc: et nunc quam paulo ante: quoniam quicquid temporis uiuitur, de spatio uiuendi demitur: et quotidie fit minus, minusque quod restat, omnino nihil sit aliud tempus uitae huius, quam cursus ad mortem. Haec doctor eximius Augustinus elegantissi-

Iob. 14. me. Vita namque nostra, ut et diuina lectione, et experientia ipsa docemur, fugit uelut umbra, et nunquam in eodem statu permanet, et neque aliter quam puluis dissipatur, neque secus quam uapor fumusue euanescit. In orbe quodam, atque circuitu uersa sunt omnia, fugiunt alia, alia sequuntur: mutant statum, et uariant uices [illegible], quae sunt illis sole. Sic est enim natura comparatum, ut diem nox premat, noctem dies [illegible] alia exoriuntur ex aliis [illegible] motu nihil in terris sinit diuturnum ac stabile permanere. Nullum namque tam breue temporis momentum, quod non aliquid immutet de statu, [illegible] priori[illegible]. Videmus agros, urbes, oppida, palatia, quot nomina, quot insignia familiarum [illegible] breui [illegible] tempore mutauerint, quot dominos, alii post alios [illegible] [illegible] hodie, cras alteri. [illegible] haec omnia quae bona falso dicuntur, fluunt, feruntur que ad similitudinem undarum, et quasi aestus maris, indefatigabili cursu nunc modo ad alios accedunt, modo ab aliis recedunt. Mirum

sane

ut de rebus nobis tantam mutabilitatem tam breui
tem sed subito maiorem de nobis ipsis mutationem fa-
ciam sentiemus, si recte rerum animaduersionem huic quoque rei
ingenti attendamus. Non ne dudum infantes eramus,
mox pueri, ex tempio adulti, repente uiri, statim senes,
mox iam decrepiti ac mortis sortibus subiiciendi. Et uer
in aestatem, aestas in autumnum, autumnus in hyemem
& hac uergente annum perficit. At haec spacia tempo-
rum, ita per assiduos temporis lapsus transeunt, ut ad
idem uice annua reuertantur: & eadem temporis facies
redeat, quae prius fuerat anno superiore. Sed aetas homi-
num, & humanae uitae ratio in dies magis ingrauescens sic
pertransit, ut nunquam renouetur. Et heu quam breui
per eiusmodi aetates decurrentes tollimur de mundo:
ut etiam qui sint ultima aetate grauati, & ultra periculum
(quod aiunt) progressi, uix sibi annum integrum uixisse
uideantur. Sed neque Adam si adhuc uiueret, & hodie
esset sibi moriendum, uideretur illi diu, satisque uixisse.
Quid nam prodest quantumuis spacium protraxisse ui-
tae longitudine, quum tam cito aduenerit, & dies ad-
uenerit quando uelis, nolis, oporteat te statim mori.
Nulla sane uita dici potest longa, quae sic repente fugit
a nobis: & quae tam praefixum, ac constitutum terminum
habet, ut ultra transgredi nulli omnino liceat: etiam si ui-
ta Tithoni senectam, & Nestoris annos, & Mathusale
annos progressa fuerit: quandoquidem omne spacium,
uitae quod ultimum quantumuis patrat breue sit, & om-
nis aetas quam duxit quantumuis diuturna nihil fuisse
uideatur. Debemus mori nos nostraque: & breui post
tempore cedimus posteris locum: tanquam mortales
succedentium multitudine per singulas aetates, ut lauri,
ac oliuae folia occidunt per singulos annos: quibus caden-
tibus, et aliis iterum renascentibus, densa opacitas nunquam
deest, & uiriditas perennis manet. Similiter sic etiam de
mortalium mundus nunquam uidetur deficere: sed semper

Item efficatiorem breuissimo spacio alij alijs urbe ex equalito succedentes confluit & non paulo post nostris suc cedis, qui nobis aliquando concesserunt sedes. Propterea sapiens Ecclesiastes, Generatio inquit uadit, generatio uenit, terra autem in æternum stat. Videtur hoc sensu satis op time conuenire cum sententia illa Heracliti qui dicebat in idem flumen bis descendi, et non descendi, quod quidem & si contrarium uideri poterat tamen uerum erat, eiusque manet idem fluminis nomen sed non eadem aqua que assiduo meatu dilabitur. Sic se habet profecto & huma nae uitae ratio cui ex assidua morientium, & nascentium uicissitudine, idem plane uideatur semper esse mundus quod tamen semper est quid diuersum, & aliud a priore & nunc eodem sitas permanens. Et propterea Xerxes ille potentissimus persarum rex (ut memoriæ proditum est) quum semel e specula innumerabilem pene exercitum suum mente & oculis perlustrasset, hæc commentus mente humanae mortalitatis, non potuit se a lachrymis prorsus continere, considerans quod tot tam innumeris hominum milibus absque differentia ordinis aut ingenium dignitatis ue intra breuis temporis curriculum certissimus immineret interitus. Quam uere autem, & sapienter id opinatus fuerit Xerxes de suo exercitu, Hebræorum exemplo patet qui ex sexcentis milibus armatorum post quadragesimum annum ab exitu Israel de Aegypto, duo tantum illi superfuerunt Iosue & Caleph qui Iordanem ad terram promissionis transierint. Angusti ualde limites fine uitam nostram natura conclusit, & admodum uicina, & proxima constituit uitæ, mortis confinia assidue sub aspectu proponens nostra & patrum atque amicorum sepulchra. Perexiguum est ergo nobis uitæ spacium, & breui termino circumscriptum sed nec id quidem solidum, & totum. Nam si omne [illegible] pus datum nobis ad uitam sic metiri uoluerimus, ut quotam partem eius fere etiam tam exiguae uitæ [illegible]

[illegible] Fortius si perfectam hominum formam, qui lit [illegible] quasi tempore longissimus, & diuturnam, qui in aetate [illegible] multis est plurimum, certe dimidium quisque fere uitae [illegible] illius tempus dormit. Quid item exiliorum de [illegible] tempore quod per luctum, atque desiderium perditur? quid de eo, quod multiplicibus mali afflictionibus, periculis, timoribus, moerenis, morbis, doloribus agitatur? quid de eo quod saepius uocatur frustra [illegible] quid de [illegible] refugium, [illegible] nobis [illegible] quando ob uitae taedium, nihil nobis [illegible] morte creditur? Quid [illegible] praeteriisse mortis [illegible] computabimus infantiae longam, [illegible] spatio uitae computabimus: aut quae mente caret: aut pueritiae, quae [illegible]: aut [illegible] & tamen & haec pars uitae senectutis, quae poena est: & tamen & haec pars uitae [illegible] spatia connumerantur. Ex quo nam haec [illegible] quando uolueris, et haec simul: quam ea illo tempore [illegible] tangantur, [illegible] hebescunt sensus membra [illegible], lingua balbutit, auditus languescit, gressus [illegible], [illegible] [illegible] in denique omnia perturbantur, ut probe dicatur in denique omnia perturbantur, ut probe dicatur de finibus a propheta. Amplius eorum labor & dolor. Recte id quidem Dauid de [illegible] senectutis, dolor. Recte id quidem Dauid de [illegible] uitae fuerit, [illegible] non minus recte de miseria, & breuitate uitae fuerit, [illegible] Homo uanitati similis factus est: dies eius sicut umbra praetereunt. Et quid nam est [illegible], & si ad ultimam aliud totius humanae uitae spatium, & si ad ultimam usque senectutem peruenias, quam dies unus? & ut est in prouerbio Ephemeri uita? quae scilicet est uita mane in [illegible] uesperam. Hoc enim Hypanim fluuium apud Ciceronem Aristoteles memorat: circa Bosphorum sub solstitio Aristoteles memorat: qui fert e [illegible] folliculos acinis maturatos, ubi [illegible] ex quibus quadrupedes quaedam uolantes erumpant, ephemeron nomine, quae in pomeridianum orto sole nascuntur, [illegible] usque uolant: declinante uero sole marcescunt, [illegible] ipso occidente una occidunt, languentque, & uno illo occidente una occidunt, illa non ultra diem producta. [illegible]

nobis accidit qui quamdiucunque diu uixerimus, non uidemur uixisse integrum diem, comparatione perennitatis, quam natura quae pereunt mundi lumina, perenniter expectamus. De hac breuitate gemens propheta dicebat,
Esa.38. De mane usque ad uesperam finies me. Et Iob: Dies mei
Iob.7. quippe uelocius transierunt, quam a texente tela succiditur. Sed & Euripides poeta egregius dixit uitam mortalium esse diecculam. At Phalereus Demetrius quasi nimium esset appellare hanc uitam diecculam, eam punctum temporis appellauit. Veniet ergo [illegible] angustiis, et [illegible] illa, atque incalculabilis mortis hora: qua circumagent aduersarii nostri daemones, tanquam ferocissimi leones, & ceu aera in nebulis rapaces lupi, et dilaniabunt & [illegible], ac [illegible] faucibus in mortem eo deglutient peccatores. Veniet [illegible] hora (tunc [illegible] mala, & [illegible]) quando circumspicias [illegible] nec erit, qui praestet auxilium: acclamabis & nemo exaudiet. Supra te coelum apparebit aeneum, & inaccessibile, & impenetrabile: infra in conspectu tuo dehiscet abyssus [illegible] chaos, quo praeceps quasi lapis, deuolueris in profundum. Attende miser homo hoc quod nunc tibi tam dulce sapit, post breue tempus quam amarum tibi erit [illegible] amissis [illegible] omnibus sola gehenna illa infernalis tibi erit [illegible] in qua perpetuo sine spe misericordiae cruciaberis. Nulla tunc tibi spes erit amplius, nullum profugium sic comprehenso sed extinctis ac dissipatis penitus cogitationibus aliis solum tibi tantum doloris, & unica desperatio [illegible] ex illis tantis suppliciis nunquam amplius emersurum. Tempus est ergo ut mala tanta [illegible] & cognita breuitate uitae huius, & incerta [illegible] mortis, paremus nos ad illam aeternam uitam, quae nihil habet incerti, & [illegible] omnibus [illegible] nostra, ut [illegible] fabula [illegible] angelorum plausus capiamus: & in coelesti illa

[illegible] fruantur perenniter summo illo, & in cælis
[illegible] bono: quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, 1.Cor.2.
[illegible] in cor hominis ascendit.

De meditanda Christi passione. Cap. LIII.

ERit præterea nobis aduersus libidinem, [illegible]
[illegible] fere ordine, sed & ipsa omne [illegible], atque
[illegible] remedium, assidua meditatio passio-
nis Christi, & frequens humilisque recursus ad salutiferum,
& triumphale dominicæ crucis uexillum: nõ tam ut ora
[illegible] imaginem [illegible] nobis frontem [illegible] per
[illegible] (quod nequaquam improba
[illegible], corpusq; figuramus (quod [illegible]
[illegible] ut assidua cogitatione, & memoria passio-
nis domini, figuram quodammodo eius ac formam Cru-
cis [illegible] animæ nostræ [illegible] figamus, quæ
[illegible] & ut assidue
[illegible] toto corde me-
[illegible] quæ in ea pas-
[illegible] Iesus: ut [illegible] sua acer-
[illegible] & [illegible] eriperet, ac redimeret
[illegible] à damnatione mortis [illegible]
à seruitute peccati. Talis namq; meditatio [illegible]
[illegible] ad diuinum amorem: & rigorem, & immoderatio-
[illegible] affectus nostros [illegible] cum Christo,
[illegible] sicut & Paulus qui dicit: Mihi mundus crucifixus est, & ego Gal.6.
mundo. [illegible] amoris ardore [illegible]
[illegible] Christi
[illegible]
[illegible]
[illegible] peccatorum suorum [illegible]
[illegible]
[illegible] & ex corde [illegible]
[illegible] pro salute [illegible]
[illegible]
quomodo ultro [illegible] pro nobis [illegible]

implet nobis suppliciis? Unde D. Augustinus. Si passio inquit saluatoris ad memoriam reducatur, nihil tam durũ est quod non aequo animo toleretur. Itaque dum [illegible] desiderium uoluptatis, & impetus libidinosus nos stimulat, e regione suspiciamus tuos dulcis Iesu, pro te captum, derisum, flagellis uerberatum, spinis confossum, clauis affixum, & denique crudeliter crucifixum, & mortuum. Hunc ergo nos de cruce tollamus, & cordi affigamus nostro: hunc ore feramus, hunc manibus, oculis, hunc denique mente iugiter teneamus: & id quod aperuit nobis Longinus latus, intremus: ubi tuto stare possimus, & ab omni incursu tentationum, & ab omni impugnatione libidinis securi degere ualeamus. Ecce extendit in cruce brachia, ut nos amplectatur: caput inclinat ut nos osculetur: clamat de cruce, ut ad misericordiam nos flectat: contritos tenet pedes, ut ad ueniam exposcendam, & poenitentiam agendam nos expectet. O magna, & inaestimabilis benignitas saluatoris nostri Dei: q per tormenta, per sputa, per [illegible] per flagella dulciter nos inuitat. Cur ergo inuitanti tã amanter, & expectanti tam constanter negligimus, & peccatis [illegible] Quid alias delicias amamus? Quid caduca sectamur? Quid differimus? quid cessamus trepidi confugere, ad amplexus, & intra brachia inuitantis amorosissimi, Domini, & saluatoris nostri Dei: ut ibi tuti & salui perpetuo maneamus. Audi quid nobis inclamat de cruce pius Dominus, Venite inquit ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Id est, uenite qui habetis

Matth. 11

a me ablatis delicijs, & mundanis obligati quoq; tempore laboratis in acquirendis opibus, in addiscendis secularibus scientiis, in perficiendis turpibus desiderijs: & [illegible], & cupiditatibus, ac libidinibus turpiter [illegible] tes. Et ego reficiam uos torrente uoluptatis meae: dedi enim uobis dolens requiem laborantis, & refrigerium dolorum: & in cruce moriens acquisiui uobis uitam sempiternam. Hac profecto meditatione quicunque

[illegible] mouetur non proficit, [illegible] plane est, ac [illegible], [illegible] proflus humanitatis humanis, & capere. At [illegible] diuina sufficiens gratia illis frequenter, pio, & [illegible] meditabere! dilectis, abnegare plane semetipse [illegible] nectis [illegible] desideriis [illegible] portare possit, & ad illius pedes lachrymas spargere, ut una cum [illegible] Magdalena possit & ipse sibi peccatis [illegible] impetrare. Quicunque enim dulcissimo Iesu Christi amore [illegible] capiuntur. [illegible] integrum [illegible] amore [illegible] prodesse potest cuiquam castitas [illegible] parte in amore respondere [illegible] qui nos [illegible] quam posset non mori, seipsum [illegible] nobis. Superare quidem ardorem libidinis posse [illegible] plerunque & mali: dum [illegible], aut pudore, [illegible] incommodi gratia sese continent: at vero [illegible] in ea re tam curare, quam Christi honorem: & pro [illegible] tantum amore se continere a voluptatibus, illi soli [illegible] est coram, qui boni sunt: & qui Christum omni [illegible] toto corde, & [illegible], & intima dilectione sequuntur, ac fidelissimeque cor omnibus uiribus Deum amant, [illegible] [illegible]itus.

Nunquam fidendum esse in certamine castitatis & omnem occasionem libidinis tollendam. Cap. LIIII.

ID tandem (ne curiosius interim de singulis pertractemus) in uniuersum monearis: ut nulla prorsus [illegible] ut omnis tollatur [illegible] occasio: & ut [illegible] esse uideas opportunitas peccandi, etiam si [illegible] [illegible]. Nihil enim [illegible] hoste despicitur, quorsum [illegible] [illegible] & negligentia nostra [illegible] [illegible] & [illegible] Martem propterea semper [illegible] [illegible] belli uulgo [illegible] [illegible] & exultante uictore saepius euenit, periculique ab [illegible],

Facilior est plane cautio, ubi apparet mari fixa formido; & ubi hostis aperta oppugnando grassatur: quàm quam latent apparatus, & contemnentes nihil ueremur aduersi. Tutissimum propterea semper exercitui erit esse, quod idem est suspectissimum: quandiu metus praesidii uim sibi tenuere sit, quod dolo aliquo improuiso possit ma leuiciis; contra autem, dum nihil timetur, praecipitantur in casum saepe in insidias. Per Syrtes ac inter Scyllam & Charybdim, nobis enauigandum est: & medico palinuria usquequaque peritia necessaria. Quin etiam ubi tranquilla, & tuta uidentur, ibi multo magis cauere oportet, ne forte obrepens periculum in securitate sopitos, ut olim palinurum, ita & nos in ipsa tranquillitate deficiat. De quo egregius poeta.

O nimium caelo, & pelago confise sereno,
Nudus in ignota Palinure iacebis harena.

Amanda quidem multum tranquillitas est: sed multo magis timenda repentina procella: nam sicut illa potest obsectare usque uectum, sic ista facile potest obruere dormientem, quam solent excitare: at quem alias caelum metus in tempestate seruauerit: hunc nimia securitas in tranquillitate deseruerit: & qui Borea furente constiterat, blandiente aura submergatur. Summopere ergo cauendum est nobis etiam in qualibet aetate, & in quouis loco & quocumque nomine, aut honore censeamur: subitus turbo, aut improuisa tempestas nos imparatos offendat: neue qui modo quasi portum tenemus, laetum celeusma canentes, subito mutatis uentis, & turbata maris facie, fluctibus pereamus procellis. Vita quippe nostra est similis nauis quae in medio pelago uel diu & uentis, & fluctibus agitatur: & propterea tranquillitati adeo tuta, & simul credenda tranquillitas est, ut periculi gubernatoris cura non egeat saepe accidit, ut nauis quae multis ante in periculis seruata est ac toties tuto mare pertransit, denique procellis furentis impulsa, aut prope portum,

[illegible] libras frangatur. Nusquam [illegible] quisquam [illegible] sed [illegible] quando [illegible] quod proiectia [illegible] fit [illegible] patre [illegible] invocantur. [illegible] ita affectus [illegible] hoc affectu ac carnali certa- Lib. 4. c. 2.
[illegible] quaeso quid de hoc [illegible] Augustinus in his, quae con- [illegible] Nescio [illegible] degant [illegible] (inquit) quomodo etiam castae animae in turpes labitur [illegible] affectus, quae si [illegible] quis habere car [illegible] de continen- [illegible] Hoc ergo malum [illegible] ope [illegible] carne [illegible] Sed quia in vita humana [illegible] & reliqua, [illegible] superbia, ideo [illegible] [illegible] hostis est cavenda superbia [illegible] carne [illegible] [illegible] pugnaret adversus carn. [illegible] concupiscentia ut dum pugnat [illegible] [illegible] animo [illegible] perfectionem [illegible] humana fragilitas ad tantam [illegible] [illegible] nemo ergo [illegible] superbiae formidetur. [illegible] caro [illegible] spiritui [illegible] [illegible] ut bona fide obtemperet caro [illegible] appetitus rationi. [illegible] bestiae, & si [illegible] semper [illegible] habet: ita pariter caro ipsa spiritum semper [illegible] habet: [illegible] hac quidem contra [illegible] habet [illegible] furorem, [illegible] hominum [illegible] [illegible] feritatem: quibus quam nunquam tamen ingenitam [illegible] [illegible] quaequam [illegible] de [illegible] formidandum est de [illegible] Idem etiam formidandum est de [illegible] & spiritui [illegible] & his affectibus carnis [illegible] atque [illegible] bellis. Quid enim quam [illegible] concupiscentia & libido? Quid [illegible] in nomine, [illegible] concupiscentia [illegible] Quid [illegible] [illegible] Quid [illegible] fragilius? Quid [illegible] carne [illegible] resistendum fragilis? Quid [illegible] [illegible] Quid [illegible] [illegible] pro qua certamus? [illegible] aeterna felicitate pretiosius, pro qua certamus [illegible] [illegible] in tanto discrimine [illegible] [illegible] est ergo [illegible]

& rimanda longe, lateque omnia ante, & post, utrin-que superne, & inferne diligenti inquisitione quid sit, quod obsistere, & quod obesse possit; atque uniuersam in instructa acie adhibere omnem industriam, districteque semper astare munitionibus, & tam in induciarum tempore, quam belli omnem solicitudinem, ac reconciliationem hostis semper habere suspectam, atque quandiu agitur incedere periculose atque si ab omni parte hostilis impetus formidaretur. Nunquam enim imperator egregius ita pari medit, ut de bello inimici non cogitet, & paratus non semper existat. Caeterum nullus apparatus, nulla arma, aut praesidia potiora sunt in eiusmodi certamine, quam timor, & fuga cum sapientia. In aliis praeliis dedecori est timere, aut fugere hostem, at in hoc summa gloria est existimanda, quando sic timentes opportuna fuga foeminea blandimenta superamus. Sic enim scriptum est, Sapiens timet, & declinat a malo, stultus transilit, & confi-
Pro. 14 dit. Et Apostolus, Fugite, inquit, fornicationem. Qui-
1.Cor.6 bus uerbis docet huiusmodi tentationem fuga potissimum superari.

Quando tutum se possit homo existimare à concupiscentia carnali. Cap. LV.

SEcuritatis autem à periculo concupiscentiae carnalis, & uerae, puraeque castitatis indicium, ex secundissimi Cassiani sententia, id erit tandem, quam consi-perficienti quis stabili proposito castitatis, ut nulla eius libidinis imago, nec quidem per somnium, quiescenti occurrat omnino, & per uigiliam nullus concupiscentiae motus titillet, mensque ab omnibus carnis illecebris libera sit ac prorsus ab omni desiderio, ac cogitatione tamen aliena. Nam licet ad plenum peccati notam talis commotio non impingat, tamen quam adhuc per fallaces imagines, aut per insurgentes motus, nos interpellat, tentatio.

[illegible] sentiat in membris aliqua illusio, est id argumentum [illegible] & [illegible] adhuc non in labore [illegible] & [illegible] expurgatae mentis: & ad purum [illegible] conscientia. Nam sicut equus tum mansuefacti [illegible] domini etiam si nulla premat habena sua sponte se [illegible] pergunt, sic & affectus carnis, si [illegible] [illegible] & studio domiti, assuescunt parere rationi, & obs[illegible] temperare spiritus, neque in somnis, neque in uigilia quie[illegible] [illegible] de Ioanne Baptista, & Ieremia [illegible] habuisse libros [illegible] legitur qui nota [illegible] semper [illegible] corporis apud [illegible] per quod declaratur [illegible] fuisse, ut [illegible] [illegible] in lumbis eo[illegible] motus uel aliud quicquam [illegible] O fo[illegible] [illegible] in carne [illegible] [illegible] ergo, & [illegible] ut [illegible] sic sibi caro [illegible] ac domita [illegible] perinde [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] mundo, & [illegible] Paphnutius eremita [illegible] de se polliceri id quod Paphnutius [illegible] [illegible] castitatis gradu [illegible] quam [illegible] propositorum [illegible] [illegible] in multis [illegible] [illegible] Deus sibi reuelaret, qui [illegible] [illegible] & à [illegible] [illegible] posset, sic à [illegible] fornicationis, & [illegible] carnis superare [illegible] potest, nec amplecti nudam ac formosam puellam [illegible] [illegible] illo motu carnis turbari, [illegible] responsio Paphnutius castitatis indicium. Cognouit hoc responso [illegible] experimento [illegible] uere [illegible] esse posse, & [illegible] tali experimento [illegible] deinceps custodius [illegible] Quod [illegible] experi[illegible] [illegible] Ioannis Baptis[illegible] in eo [illegible] castitatem [illegible] [illegible] [illegible] cupiscentia [illegible] [illegible] Nam [illegible] [illegible] in hac uita [illegible] mortalium contingere [illegible] uero [illegible] possit [illegible] castitatis detrimento experiri, perfectio, ut id ualeat sine castitatis detrimento experiri,

exquisitis fere atque difficilem facile duxerim. Tanta tamen est humana fragilitas, ac proclivitas naturae ipsius beneficis ad uenerem, ut credam non nisi magnopere posse quēquam absumendi periculum facere, atque non nisi temere id aut de se, aut de aliis polliceri. Quin nec expedire fortasse talem fiduciam quempiam habere posse, cum neq;
b 2.Cor. 12 Paulus quidem uas electionis, post etiam coelestes uisiones, desiit stimulo carnis affligi: nec etiam quum orauit dominum, ut a se auferret tam calis perturbatio, unquam potuit impetrare, illud tamen meruit uerbum audire de coelo diuina uoce prolatum. Sufficit tibi Paule gratia mea: nam uirtus in infirmitate perficitur. Legimus tamen Serenum quempiam ex illis antiquis patribus, qui eremum incolebant, assiduis uigiliis, ieiuniis, & precationibus impetrasse tandem, ut nullo libidinis aestu quateretur. Equitio etiam abbati legitur ex eodem dono Dei carnalis motus genitalium perpetuo ademptus fuisse. Ex recentioribus unus est nobilis Thomas Aquinas: qui & ipse ardentissimis precibus est consecutus, ut angelorum ministerio perstrictis lumbis insuperabiliter castraretur. Impetrarunt illi quidem precibus, ac singulari priuilegio, ut extincto prorsus ardore libidinis, nullum in se, nec illum alterum quidem, ac naturalem carnis motum qui etiam in paradiso, & lactentibus quandoque excitatur, ipsi amplius sentirent. Raro alii (ut aiunt) et rariis hominibus uisa. Semper . ac beatus tunc in ea prosapia sedere, authoris (ut dicitur) mentem dubitare quis qui est, si quis est, qui ad eam tranquillitatem peruenerit, ut carnis pruritum, uel libidinis aestum nullum in se prorsus sentiat. Caueat tamen quisquis sit ille, ne forte priuilegio talis integritatis, & insolentia tanti muneris extollatur. Tam rarum enim atque praecipuum Dei donum cum modestia & humilitate est habendum, tantoque cum gratitudine agnoscendum: ne quis forte quum carnalem libidinem fugisse se gaudeat, in aliam superbiae, quod forsitan grauius erit, impingat.

de calcaria (ut aiunt) in carbonariam. Laudabilis quidē ista [illegible], sed magis necessaria [illegible] ista [illegible]: illa [illegible] ad illam invitamur ex consilio: ad hanc Matt. 19
cogimur ex praecepto: De illa scriptum est: Qui potest Idem. 18.
capere capiat: de ista, Nisi efficiamini, sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum.

Quanto studio, ac labore, a plerisque Sanctorum castitas sit servata. Cap. LVI.

AD eam vero continentiae similitudinem de qua nūc diximus, [illegible] pertinet. Visitur [illegible] praeterea [illegible] memorat D. Gregorius continentissimum [illegible] presbyterum, qui post conversionem per quadraginta annos cō[illegible], [illegible], dum ageret animā [illegible], [illegible]. Nam cum uxor ab eo iam [illegible] religionis causa separata ad illum morientem ne [illegible] ultimo suo pietatis officio deesset, [illegible], [illegible] ex antiqua consuetudine [illegible], [illegible] adesse, & voce & tactu significasset: ille [illegible], ad eius vocem extremitus, elevans [illegible] oculos, collecto debili spiritu, ut potuit, prorupit in hāc vocem, Recede mulier hinc, tolle paleam, adhuc igniculus [illegible] [illegible] modo [illegible], [illegible] mortuā, [illegible] quem [illegible] & [illegible] tam & carnis [illegible], & [illegible], ac [illegible] Hilarion [illegible] & ipse [illegible], [illegible] (quando aliter [illegible]) [illegible] [illegible], [illegible] ipse [illegible], [illegible]. Ego te aselle faciam, ut non calcitres [illegible], [illegible] te, & siti con[illegible], [illegible] agitabo,

& frigore equarentur cibum potius, quàm libidinem cogi-ten. Franciscum quoque uirum sanctissimum, [illegible] quidoque incendium flammæ, uoluisse sese niuibus nudo corpore acceptum, ut eo gelu ardorē carnis extingua-ret, & repugnantem sibi concupiscentiam eo remedio coerceret. Acris quidem ac penè atrox Francisci castiga-tio: at Pacomii abbatis propemodum immanior, qui ad accendum ueneris desiderium non gelu tantummo-do norat corpus affligere, sed etiam dilacerare uulneri-bus. Nudis namque pedibus uepres calcabat: & corpus totum tribulis, aculeisque spinarum fodiens sese affige-batur eo dolore obscœnæ libidinis stimulos medicina-tur. Eidem factitasse et Benedictum abbatem ferunt, qui ut usse aliquando formæ memoriam, et incestas cogi-tationes hic pectori pelleret, nudis [illegible] se in [illegible] tibus membra, et crebro rotans, [illegible] secare corpus [illegible], ut eo remedio mentem ab sordidis aliis affecti-bus [illegible] liberaret. Beminidum et ipsum quoque abba-tem, Euagriumque presbyterum, alterum in lacum, alte-rum in puteum descendere solitos hibernis noctibus tra-dunt, ut carnis incendia gelascentium aquarum algori-bus mitigarent.

Diui Hieronymi conatus ad custodiendam casti-tatem ex suis ipsius scriptis. Cap. LVII.

QVid etiam non fecit præstantissimus doctor no-ster Hieronymus, ne quando his liquidis cæperet [illegible] turbatque lauaret sese in flumina possit, hæc enim ipse de se eleganter sed minime arroganter ait. Quod quamuis omnibus ferme notum sit, atque à plu-ribus etiam scriptoribus repetitum, tamen nec beatitu-dinis studium ne tui repetenda fastidium, gratè me retra-here & hac narratione, quæ magnum lectoribus fru-ctum & non minus huic nostræ scriptioni affert [illegible]

quentium, O quoties, inquit, in eremo constitutus, et in illa vasta solitudine, quae exusta solis ardoribus horridum monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, et squalida cutis situm Aethiopicae carnis obduxerat, quotidie lachrymae, quotidie gemitus: et si quando repugnantem aliquando somnus imminens oppressisset, nuda humo ossa vix haerentia collidebam. De cibo vero et potu taceo, quum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, et coctum aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego qui ob gehennae metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius et ferarum saepe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiuniis, et mens desideriis aestuabat, in frigido corpore, et ante hominem suum iam carne praemortua sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus ad Iesu iacebam pedes, rigabam lachrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non erubesco confiteri infelicitatis meae miseriam, quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret domino increpante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam, et mihimet iratus, et rigidus, sola deserta penetrabam. Et reliqua quae ibidem ab eo elegantissime referuntur.

Cohortatio ad proterendam carnis petulantiam ex superioribus exemplis sanctorum. Cap. LVIII.

Videte quaeso quam parum sit, in carne, fragilitati humanae viribus, quantoque labore et nos obsistendum nec carnis obviamus periculis. Quis est hac nostra tempestate, tam sanctus, tam constans, tam Deo charus, ut post tales, talesque patres se tutum esse in his periculis non

& trepidet etiam in uxore? Aliter sane quicunque [illegible], tatur, ostium etiam sub pallio (ut dicitur) manu tenens, sperat se esse castum [illegible] quibus, & adversus tentationes, [illegible] [illegible] tentationes in [illegible] libidinis pelago [illegible] sit [illegible] tranquillitatem, atque [illegible]. Res sane operosa est castitas & hominis diligentis & circumspecti, multas res igitur, & oculos. Quamobrem discamus tantorum virorum exemplis, castius, ac fortius certis desyderiis relaxationes servatas carnem ipsam, ut eius non petulantiam ne liberamus, sed ad laudem servare contemnus data causa: & sub [illegible] castigationis studio, & assiduam perpetuo [illegible]. Cum ferocissima profecto belli moles res est; quanquam humana ratione domari non possit, impetrata desuper gratia, domanda est famulis, vigiliis, laboribus & inedia. Quare abdicare nos oportet ab omni prorsum superfluitate, & luxu: & voluptates ipsae corporeae [illegible] cum illi malum nequeant, cum ipso etiam corde (ut dicit Seneca) comminuendae sunt: ne [illegible] nobis aliquid contingat [illegible] nobis [illegible] est castor, qui [illegible] ad [illegible] ipse [illegible] [illegible] Testiculis adeo medicamen intelligit [illegible] Hoc nam remedio uti castora [illegible] lite animal perhibent in extremo vitae discrimine: quod ob pretium genitalium sentiat se a venatoribus impeti, nec aliter [illegible] fugam possit, ne quota pars tot corporis periculum afferat, [illegible] sibi mordicus [illegible] misque relinquat ut venatorum manus quando integer nequit, sit saltem mutilatus evadat. Haud multo secus faciendum nobis est, ne servitutem [illegible] perpetuis [illegible] patiamur [illegible] delinquentium [illegible] tamquam qui ad perdendos nos quaerunt. Verum ad id perficiendum, neque [illegible], neque ferro, neque ullo [illegible] bis est opus, sed Dei in primis gratia quae docet nos potius, subinde desyderia, & voluntate perpetuo contemnendi. Quamobrem castrandi nobis sunt affectus [illegible]

illi

[illegible] interiores & non exteriores partes corporis castro-
[illegible] Mosaico instrumento secundæ; sicut de Origene
[illegible] & alio quolibet uiro, memoriæ proditum est: qui
[illegible] mutilauit non impotentia libidinis ut quidam fin-
[illegible] sed potius ad euitandum suspicionem, ut posset
[illegible] & nota doctrinæ causa honestius inter mu-
[illegible] uersari. Quem quum multi deinceps in ea re prop-
[illegible] amore summo sequerentur: in sacrosanctis
[illegible] cautum fuit ne quis alio se ipsum deinceps
[illegible] ratione per se demeret, alioqui indignus sacerdotio, uel
[illegible], & mentecaptus omnino habeatur. Siquidem
[illegible] mente castrari debent non corpore qui deo pla-
[illegible] desiderant: quam nihil opus sit unum castum præter
[illegible] gladio carnificis sed studio & amore & timore pro-
[illegible] castrari. Quod si quis forte dicat posse la-
[illegible] castitatem, quam legat tales, uerumque uiros in carne
[illegible] opere laborasse, sciat benignissimum esse Deum & non
permittere tentari quemquam supra uires: sed quo quisque
[illegible] est eo [illegible] oppugnatur: & quanto quisque
[illegible], tanto etiam uehementius & acrius in [illegible]
secum agitur. Minime itaque desperandum [illegible] est, modo
[illegible] fortiter obsistere hosti pro suis uiribus
[illegible] sciendum tamen tamdiu nobis esse pugnan-
dum, quamdiu ab hostibus prouocemur, & [illegible]
[illegible] consequamur & triumphum. Verum [illegible]
quis forte ceciderit, non ideo unquam uel sic lapsus de-
speret: immo ut potius resurgat ac incipiat denuo [illegible]
[illegible] & multo atque fortiori conatu carni resistere. Nam
& uidi bella & naufragia multa experimus, [illegible]
sæpe solent ut qui aliquando uicti sunt postmodum [illegible]
[illegible] uictores euadant & qui trahebantur captiui
[illegible] currus postea triumphatores. Sed ipso magis doleo
dum super nominatis, qui usque adeo consuetudine pec-
candi facti sunt impudentes ut non modo non agnoscant
[illegible] suam; uerum specie [illegible] nocenti, ultro
[illegible] absque labore feruntur ad carnem libidinem [illegible]

tiones. Nihil profecto magis reddit hominẽ impudentẽ q̄ consuetudo peccandi. Nã ex cõsuetudine [illegible] git humanus animus habitũ quendã & licentiã peccandi, ut quum hõ & grauissime peccet peccare se nesciat, aut peccata nõ aduertat. [illegible] in immunditia se hac computrescit [illegible] [illegible] non sentit [illegible] [illegible] ipse quilibet [illegible] morbũ suũ [illegible]. [illegible] genus morbi [illegible] nullis fere praeceptis, nullis monitis, aut medelis curandum. [illegible] huiuscemodi homines ab errore suo [illegible] possunt, quid illum non agno scant [illegible] sua libidine indulgentia [illegible] [illegible] consilio aut monitione credentes.

Pudicitiam omni aetati, atq; ordini esse praecipuo ornamento. Cap. LIX.

PRaeterea ad hanc uirtutẽ castitatis amplectendam, nõ enim nos religionis metas astringere debemus, sed [illegible] & formae, & aetatis, & ordinis, & sexus ratio suadere & cohortari [illegible] cogitandũ est tibi pudorẽ castũ & florẽ immaculatũ [illegible] esse pulcherrimũ. Laudatur n. in sanctis literis, q̄ potuit transgredi, & nõ est transgressus, & facere mala & nõ fecit. Si uero uirgo [illegible] cogita nihil esse foedius [illegible] libidine. Nullo quidem [illegible] tempore [illegible] turpe [illegible] Si sacerdos es & Christi mysteriis [illegible] mis foede [illegible] & absq; macula Deo [illegible] Si coniugatus es [illegible] q̄ [illegible] & [illegible] matrimonii [illegible]. Si uero solutus [illegible] cogita q̄ [illegible] [illegible] [illegible] Si [illegible] q̄ magno tibi esse posset decori, si fama [illegible] quoq; [illegible]. Si [illegible]

Eccle. 31.

[illegible] dolere [illegible], & [illegible] magno [illegible] sordes adhærent. [illegible] incōmodis & impudicitiæ [illegible] formosas ex [illegible] candidā, & punctis in [illegible] corpus quālibet spe [illegible] reddi [illegible]. Si uero defor [illegible] ac [illegible] deformitatē [illegible] Si uelis, animi [illegible] nihil esse [illegible] hominis li [illegible]. Si fœmina [illegible] debes nihil magis [illegible] Sed quia de formosis [illegible] est hic tēpe [illegible] appropinquamus, eas q [illegible] admonitas esse uel [illegible] par ratio est, & uiri [illegible] hoc opus est [illegible] habeantur magis [illegible] natura, et si [illegible] impudentes. Sed iā uolumini huic [illegible] satis esse [illegible] admoneat, ad finē [illegible] historiam de castitate [illegible] de pœnitentia [illegible] quasi colophonē (ut aiūt) breuiter addēdū cēsui. Hoc est [illegible] gratiā, et [illegible] firmo [illegible]

Necessarium esse pœnitentiam pro impetranda uenia peccatorum. Cap. LX.

Pœnitentia (ut eloquenter tradit Lactātius) nō nihil [illegible] hēt. Verum magnæ fragilitatis est cadere, ita magnæ est fortitudinis surgere: nec [illegible] Nā reuocare gradū, superasq; euadere ad auras, Hoc opus, hic labor est, ut ait poeta. Nō parui negocii est [illegible] ab iniqua cōsuetudine se ita [illegible] Facilius quidē est [illegible] (D. Ambrosio auctore) [illegible] qui nihil [illegible] quam qui congrue agerit pœnitentiam. Hæc est enim (modo temporibus [illegible]) medicina [illegible] naufragii tabula [illegible]

Tolle hanc de mundo, supreme simul ad salutem mortalium praesi-
dia prorsus tolles, si quis est modo tam probus, ut
ullus, cui non sit aliquando poenitentia necessaria.
Prouer. 2[illegible] Scriptum est enim. Quis potest dicere mundum est cor
1 Ioan. 1. meum, & purus sum a peccato? Quin etiam iuxta illam
apostoli Ioannis sententiam, si dixerimus quoniam pec-
catum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in
nobis non est. Idcirco indulgentissimus pater noster
Deus miseratus humanam imbecillitatem, aperuit pec-
catoribus nobis poenitentiae asylum: quo quisque dulcissimorum
filiorum poenitens, tanquam ad sacram aram confugiens tu-
to possit, unde abripi nequeat, quoadusque velit in eo re-
sipiscendi proposito perdurare: & donec ex divina mise-
ricordia ad caelestem patriam perducatur. Hic est enim
illa sacra anchora quae in maxima tempestate, et in ulti-
mis periculis solet demitti, et quae sola in dubiis rebus ser-
vare nos potest. Equidem multos novi, plures etiam
legi non ex eis modo qui gustassent primos lapsus (ut ita dixi)
lubrici huius reprobam vitam gerant, sed ex his etiam, qui
omnes immunditias totos sese foedissimis quibusque vo-
luptatibus dedissent, emersisse aliquando per poeniten-
tiam, & ad integram optimam redisse vitam, eorumque
choroque inter pios habeantur sanctorum. Secura sane est
venia quisquis deliquit modo consilium non relinquat poe-
nitentiae. Verum donec manet quis in hac flamma, ac tot
tunc libidinum, dulcis gratusque videtur [illegible]
si nulla provocetur, atque invitetur exemplis. At si quando
coeperit & ipse dolere de peccatis, ac paulatim ad me-
liora referre pedem, sentiet flammam illam, quae iam ve-
hementer prius apparuerat, pectoris divini consilium ro-
ris frigore temperari & ardorem in refrigerium commutari.
Est enim vis poenitentiae ut possit [illegible] conditiones mu-
tare, & sicut nitrum, desiccatis sordibus purgare animas
& ad candorem pristinum restituere. Tantum cavendum est,
ut nullatenus prius [illegible] ullo tempore [illegible]
de venia desperatio, quae si [illegible] quandoque [illegible]

[illegible] in extremum se deducit, aeternae damnationis discri[men] [illegible] obstinatum [illegible] omnes adhuc [illegible].

De maxima Dei benignitate & clementia ad poenitentes peccatores. Cap. LXI.

Valde profecto mirum est tantam diffidentiam pe[illegible] accidere cuiquam posse ut unquam [illegible] uel de sua emendatione omnino desperet, uel de diuina clementia & benignitate ullo pacto diffidat: quia [illegible] dicatque ipse dominus. Dis[illegible] misericordiam uolo, & non sacrificium. [illegible] quid est. Misericordiam uolo & non sacrificium. Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Matth. 9. Atque idem ipse nobis affirmat maius esse gaudium [illegible] super uno peccatore poenitentiam agente, quam supra nona[ginta] [illegible] qui non indigent poenitentia. Et [illegible] Lucae 15. [illegible] proprium est Dei [illegible] Esa. 30. [illegible] & expectare nobis [illegible] ibidem [illegible] & [illegible] peccatoribus. Cognouit dominus [illegible] propheta [illegible] est, [illegible] quoniam pulius sumus, & ideo misereatur nobis. Nonne quoniam [illegible] ouis illa deperdita in deserto quaeritur [illegible] pastoris humeris ad caulas [illegible] Nonne & dragma illa abscondita cum gaudio reperitur? Nonne [illegible] exultatione [illegible] ubi mortua est cum plausu & exultatione [illegible] Quid est quod [illegible] loco reponitur? [illegible] ullo modo [illegible] parabola redemptionis nostrae ibidem [illegible] quorum alter a pa[tre] [illegible] substantiam uiuendo [illegible] luxuriose, alter uno semper cum patre [illegible] Nam ubi ille conuersus ad patrem redijt, [illegible] & stola, & anulo donatur, & rece[illegible] statim [illegible] in partem haereditatis, & [illegible] [illegible]

sperandi est, seruo ad peccabit a clementia [illegible] et [illegible]
Matth. 20 aequarim tamen illa euangelica nihil minus mercedis acce-
perint quam mutati hora [illegible] undecima [illegible] cor-
[illegible] sperati fuerant totius diei pondus, et [illegible] eos qui uel [illegible]
[illegible] uix serò coeperant operari. Parens enim [illegible]
[illegible] nouissimi & nouissimi primi [illegible] quo magis [illegible]
[illegible] si [illegible] diuino iudicio [illegible]
[illegible] nouissimi uenerant ad laborem. Nonne et [illegible]
Petro si dimittere deberet fratri peccanti usque septies, re-
Matth. 18 spondit dominus, Non dico tibi septies, sed usque septuagies sep-
ties, numerum [illegible] pro infinito. Vt intelligamus [illegible]
quoties quisque peccauerit ei dimittendum esse, si poeniteat.
Nemo ergo desperet si prolapsus fuerit aliquando in peccatum
posse amplius emendari [illegible]
[illegible] sed iacere perpetuo. Quin et athletae post [illegible] suos
[illegible] Vergilianus Entellus, de
quo poeta ait.

At non tardatus casu, neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac uim suscitat ira:
Tum pudor incendit uires, et conscia uirtus,
Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto.

Haec enim solet esse agonis lex, non ut nunquam aliquis cadat,
sed ut nunquam quoquomodo hostibus permittat, [illegible]
[illegible] Neque enim si quis labatur, aut
cadat [illegible] est habendus [illegible] sed tantum qui iacet ac sese
dedit. Potest ergo quisque etiam millies lapsus surgere, et quo-
ties uulneratus [illegible]
[illegible] prorsus spe [illegible] Sed si fortasse [illegible]
[illegible] hominem [illegible] grauem [illegible]
[illegible] mercatores [illegible] e grauissimo
naufragio [illegible] marisque periculis [illegible]
naufragii damna [illegible] commodo resarcire. [illegible]
magis [illegible] ita desperatum [illegible]
[illegible] medicinam neque illa [illegible]
[illegible] dummodo [illegible]
parati sunt et ferrum et [illegible]
[illegible] quoque in ea re [illegible] est, [illegible]

[illegible]

1. Reg. 11.

Lucæ. 7.

Lucæ. 18

Marci. 3.

Lucæ. 19

Mar. 14

Matth. 16

Act. 9

essemus (ut dicit Apostolus) reconciliati sumus Deo per mortem filii eius, multo magis reconciliati, salui erimus in uita ipsius. Roma. 5.

De nimia cōfidētia ueniæ & uitæ longioris. Ca. LXII.

Sed missa faciamus hic exempla perfectorum, quæ in hoc genere innumerabilia penè sunt, & attingamus, quod fortassis magis necessarium est monuisse, multos etiam temere confidentes, ab emendo conuersionem fuisse ob repentina & improuisa morte deceptos. Non enim pauciores confidentia ueniæ solet perdere, quam desperatio: utraq; tamen æque perniciosa est, atq; ideo æque etiam fugienda. Profecto tam pereūt, qui uel nimium diuinæ clementiæ credunt, & procrastinatæ emendationi temere confidunt, quam qui uel ob diffidentiam ueniæ uel ob incertitudinem immortalitatis post obitū de salute desperant. Desperatio siquidē ueniæ aut incertitudo immortalitatis non permittit hominem lapsum ad spem supernæ uitæ resurgere: confidentia uero nimia etiam stantem propellit in barathrum damnationis æternæ. Inducat enim illa: remollit nimis ista: grauat utraq; ita animum ita ut nihil omnino intersit hac uel illa peccare, quando utraq; dispari ratione sed æquali eodem trahat hominem in praecipitium ad mortem. Summa ergo prudentia est non differre emendationem ad extremum uitæ diem, sed ut praesentis temporis momento: & quantum possumus eiectis ac abiegatis prorsus illis, & peccatis, parere dominicis praeceptis: & agere iam postliminio poenitentiam. Euenire etenim solet ut homo eo tempore, in grauescente morbo & morte appropinquante, cum primum grauitatem sui criminis sentiat & oculis, quam tantopere antea peccando ipse erat, difficultate emendationis sanctitatis ac uitæ bonitate desperet. Neq; n. quis potest in tantis angustiis corporis positus, pro arbitrio abiicere sensum doloris, & officiis rationis intendere, & animæ saluti uacare. Quotus enim quisq; est ipso qui in morte resipiscat, aut memor sui sit, & quis nā salutis suæ curā

habere potest: quē morbus distorquet, cruciatus opprimit, cōscientia accusat, poena terret, curae domesticae turbāt, atque hostis [illegible] quidē eousq; hominē illo [illegible] molestat, ut cū nihil iā de aliis, parū de seipso, nihilo de Deo sinat libere cogitare. Quid mihi opus hac animaduersione punitū peccatorē dicat D. Augustinus, ut qui uiuens oblitus est Dei, moriens quoque obliuiscatur sui? Heu quā multis euenire quotidie uidemus, ut tunc sui maxime obliuiscantur, quum maxime opus sit sui meminisse. Haud tutū est plane iuuenē hac spe uana uel potius pestifera cōfidentia protractā diutius cōmorari in peccatis, [illegible] sperare de uenia, credens tibi [illegible] fuerit, aliquid tēporis mora, & una pectoris percussione mox cōsequi peccatorū ueniā, & cum moritur mercedē. At dicat fortasse aliquis: [illegible], diu uiuā, [illegible] quod habet, inter uoluptatibus, ac postea in senectute poenitentiā. Quid si dicat [illegible] letaliter gladio, & medicū postmodū adhibeo [illegible] ut cō ualescā? An nescis quod & si sanatus es, non tamē cito postea [illegible] diu uiuere. Vidi adolescētibus (ut ait Cicero) plures quā senibus mortem. Nemo si sapis, cōfidat huic mōstro, & humanae tranquillitati: in hoc mare immenso nabitur et saepe, qui nuper laeti in magna tranquillitate foelicitatis nauigio luserant, mox mutata tēpestate appulsi ad mortis scopulos, [illegible] portum [illegible] salutis naufragiū patiuntur. Quid [illegible] hic peregrinos, ut antiqua ex historiarum annalibus exempla referam? Quotidie acerbas ac repentinas mortes [illegible] nostros; quotidie noui casus [illegible] nos [illegible] Quid ergo miserrime [illegible] quid differs redire ad dominū, & tēpus [illegible] differs uenia in [illegible] peccatis? Quid [illegible] aeternū? Quid de [illegible] Quid [illegible] (mihi crede) [illegible] quod si hodie [illegible]

quicquam possit amplius fieri ex his, quae sperabas: & quae tibi pollicebaris futura. Q [illegible] expedias? Eccle. 5. Scriptum est enim: Non tardes conuerti ad dñm, & ne differas de die in diem. Subito enim ueniet ira illius, & in tēpore uindictae disperdet te. Porro qui nunc tibi se indulgē[illegible] [illegible] parte exhibet, mox inexorabilis iudex erit: & qui nūc omne debitū poscenti donat, mox acerrime, & usq; ad quadrantē exiget à te uilicationis rationē: idemq; qui antea uenit ut saluaret peccatores, mox ueniet, ut iudicet, ut mactet, ut perdat. Quocirca aggrediamur [illegible] [illegible], & unanimiter oēs iam poeniteamus, & emigrantes cū Loth sancto Sodomā relinquamus, & nunq̄ retro conuersi ad ea q post terga sunt respiciamus. Caue [illegible], quod plerisq; [illegible] ut de tēpore in tēpus, [illegible], [illegible] expectando [illegible] tem[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] occupatio. [illegible] de quaeso [illegible] occupationem [illegible] [illegible] [illegible]. Quid si mō [illegible] [illegible] [illegible] nostri [illegible] hac nocte morieris: & ea q̄ Luce. 12. collegisti, cuius erūt? & de his, quae tecū cogitasti, qd fiet?

Oportere hominē paratum semper esse ad mortē: & agere [illegible] poenitentiā. Cap. LXIII.

An ignoras hic in hac imbecillitate ac fragilitate humanae cōditionis nihil certo [illegible] [illegible] [illegible] diutius subsistere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & mortem omnia? Quid de re alia [illegible] [illegible] quā de morte? Quid [illegible] est illud [illegible] [illegible] dies [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] appropinquam [illegible]. Hoc est [illegible] [illegible] nobis [illegible] [illegible] [illegible]. Quare quicquid boni facere cogitas, nūc aggredere: nescis [illegible] [illegible] qd nesciès [illegible] [illegible] qd [illegible] afferat crastinus dies. Proinde [illegible] semp. [illegible] [illegible], & ad [illegible] [illegible] ut qui [illegible] hinc oportuerit, [illegible] [illegible] [illegible] in patriam. Interim uero quicquid hic est [illegible] [illegible] nobis, no

[illegible] nostrum sed tanq̃ hospitalis loci [illegible] spectemus: [illegible] plus [illegible] [illegible] [illegible] est. O quam ergo [illegible] nostra est, [illegible] [illegible] & [illegible] spei [illegible] bonum [illegible] [illegible] [illegible] dilatabo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ædificabo palatia, [illegible] [illegible] diuitias [illegible] honores, summos [illegible] magistratus: [illegible] domus splendorem & gloriam: & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] in [illegible], & tranquillitatem [illegible] [illegible] [illegible] bonis. Ah quid cogitas [illegible] [illegible] est, & impossibilem mortis [illegible]: nec [illegible] [illegible] [illegible] quando [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] tribunal iudicis Dei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Dies cogitationes [illegible] [illegible] [illegible] cor meum. [illegible] ergo [illegible] [illegible] [illegible] ne quid tibi de [illegible] [illegible], ne te [illegible] spes, aut opinio longitudinis [illegible] [illegible], aut [illegible] [illegible]. Anceps & incerta [illegible] [illegible] [illegible] quod futurum speratur [illegible] modo [illegible] est: & id [illegible] [illegible], quo [illegible]. Quare [illegible] [illegible] habes, & [illegible] incerta & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habeas. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spes [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (mihi crede) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mors te [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amplius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tibi mortem secundam: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Nimirum Dei misericordia & ira (ut loquitur Salomon) ab illo cito proximant. Et pater eius David, Misericordiam & iudicium. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sericordia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] misericordia.

Iob. 17.

Eccle. 5.

Psal. 134.

Ante iudicium misericordiae officium [illegible] ubi ad iusticiam uentum est, fiet iudicium sine misericordia. Proinde [illegible] cauendum est ne confidentia misericordiae [illegible] securitatem nobis pariat, ne terror iudicii [illegible] non desperationem deducat. Itaque si doles peccasse & desistere proponis, audi: Misericors est. Si uero differs, & negligis conuersionem, audi: Iustus est. Sicut enim misericordia suscipit, [illegible] poenitentem: Ita iustitia & reiicit segnem, & persequitur contemptorem. Praepostera fiducia est confidentia quae oblectat peccatis animum & praecipue inhabitat spes, quae inter peccatorum [illegible] sibi ueniam pollicetur. In summa ergo spes inhibenda est, sed repudianda confidentia, timenda iustitia, sed nunquam desperanda misericordia. Sicut enim considerando latronis poenitentiam nemo debet desperare: sic etiam considerando exitum Iudae nemo debet confidere. Illum quidem spei dilator clementiae perduxit ad gratiam: Hunc desperatio [illegible] trahit ad laqueum. At qui modo sponte lapsus est Dauid, Magdalenae, Petri, Pauli, Zachei, aliorumque poenitentiam imitari & peccati ueniam impetrare dum licet, [illegible] differre in extremum, quando postea tempus ad poenitendum non habeas, & Iudae similis impoenitens demum apud inferos damneris [illegible] sempiterno. Ad impetrandam uero Dei misericordiam nihil plane potentius est quam misericordia ut & nos faciamus misericordiam [illegible] iuxta illud dominicum: Beati misericordes,
Math. 5. quoniam & ipsi misericordiam consequentur. Quomodo ipso iudice [illegible] misericordiam poterit, qui misericors aliis & ipse non fuerit? Dicit enim dominus: Qua mensura
Math. 4. mensi fueritis, ad eandem remetietur uobis. Quare agamus opportune poenitentiam & misericordiam [illegible] ipsi misericordiam comparemus, nihil ultimis differentes aut aliud expectantes [illegible] efficiuntur,
II. Cor. 12 de quibus dolens Apostolus ita conqueritur: Timeo (ne) [illegible] humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos, qui peccauerunt, & non egerunt poeni-

tentiam super immunditia & fornicatione, & impudici-tiam, quam gesserunt. Ad quam enim differendum est conuersionis negocium in senectutem? quam non minus cō-tumeliosa sit, quam periculosa emendatio in senectute, & sero ad hoc aetatis peruenta quando etiam studio peccare nō possis. Peruerse faciunt (ut dicit D. Augustinus) homines, qui in rebus animae sub spe misericordiae remanent diutius in peccatis: quia tamen nemo in corporeis rebus, vult sub spe futurae sanitatis diutius aegrotare. Cui enim promissio spes est, & nemo sit speret quia [illegible] spacio in profundo peccatorum iacere posse, & horae momento emergere de profundo maiorum, & expiari a peccatis, ut plenae possit cum Christo. Peccati sane macula cito contrahitur, at non aeque cito diluitur. In [illegible] (ut aiunt) facilis est ingressio, sed difficilis exitus. Et [illegible], qui talia agunt habendi sunt ex eorum numero, qui dicunt verbum in spiritum sanctum; quibus, neque in hoc saeculo, neque in futuro, ex sententia domini ulla [illegible] est venia peccatorum. Matth. 12.

Adhortatio ad accelerandam conuersionem, et ad impetrandam veniam peccati. Cap. LXIIII.

MVltum falleris et tota erras via, quisquis es, qui differs tuam emendare mores, quia amplius peccare non poteris aut in extremo tempore, quā-tam satis necessario nobis nosti, hinc abeundum tibi fore est. Nullus quippe hinc ad alteram vitam transgressis paenitentiae locus est, atque ita hinc quisque egreditur, talis perpetuo apparebit, aut iustus, aut peccator, aut sanctus, aut damnatus. Quum ob rem quam in omnibus rebus prouidentia maxime necessaria sit, tum in eo ipso praecipua habenda est quod plus quam semel [illegible]: et ubi neque commissos errores emendare, neque [illegible] acceptum unquam amplius redire, aut reparari ullo ingenio aut arte possit. Noli ergo errare per tam longum [illegible] res agitur, qui in morte quicquid [illegible] iam cō-clamatum est, et alea iacta (ut dicitur). Pecunia et aliud dānum potest resarciri, fama etiam (licet aegrius) tamen et

ipsa egregio aliquo facinore, aut uita in melius mutata, restitui solemus: animae iactura nulla est arte reparabilis. Math. 16 Quo circa dicit dñs: Quid prodest homini si uniuersum mundum lucretur, animae uero suae detrimentum patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? Non est profecto qui eruat unquam ab inferis animam aeternis suppliciis addictam: non per se ipsum aliquis, non amicus, non frater, non pater, non sanctorum quisquam, non denique Deus. Frustra eiulabit, frustra planget quisquis fuerit infoelicissimus ille peccator, cui longe sane melius fuerat ut natus non fuisset quam in aeternum uiuere infoelicem, & aeternis miseriis sine ulla spe ueniae destinatum. Agenda ergo poenitentia cō[illegible], orandum, ieiunandum, uigilandum, antequam ueniat mors, & dies illa calamitatis, & miseriae, ubi tempus non est amplius ueniae sed iudicii, sed ultionis, sed supplicii. Quod sanctus ille Iob praeuidens ab horrore Iob. 10. sic deprecabatur dominum. Dimitte inquit me, ut plangam paululum dolorem meum, antequam uadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriae & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ploremus ergo fratres mei, dum tempus est nobis idoneum ad plorandum, & lachrymae prosunt ad salutem. Ploremus inquam & supplicemus pro peccatis nostris: & tabulas peccatorum sordes abluamus imbribus lachrymarum, redimentes tempus (inquit Apostolus) quoniam dies mali sunt. Quid ergo moramur Ephe. 5. exhibere nosmet ipsos (ut idem ait) sicut Dei ministros 2. Cor. 6 in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in uerberibus, in seditionibus, in laboribus, in uigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute dei? Nec quisquam aut peccatis [illegible] aut annis quo minus [illegible]? [illegible]

portus stationem, confugiat: in isto adhuc mundo manenti poenitentia nunquam sera est: & ad indulgentiam impetrandā uolenti facilis semper accessus. Quid tamen ergo differimus conculcare sub pedibus uoluptates, quas uidimus, nolimus paulo post incipiet tandem periculosa aliqua molestia: siue febris, siue capitis dolor, siue stomachi cruditas, siue tormina, uel podagra, uel costalis dolor, uel calculus, aut hydropisis, aut paralysis, siue ex mille morborum genere aliquod. Similiterq; denique mors ipsa, quæ ut philosophus dicit, & nos uidemus, ultimum terribilium. Tantum itaq; de necessitate uoluntatem, & de ei remedijs, de obligatione officium. Circumferamus aliquando oculos ad mundi huius tempestatem & de pelago peccatorum ad poenitētiam salutarem, tanquam in portum tutissimum confugiamus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Efficiamur Dei cultura, Dei ædificatio super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, & in ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Nulla nos post hæc frangat iniuria, nulla suspicio sollicitet, nullus corporis dolor expugnet, nulla libido contaminet, nulla ambitio exagitet, nulla cupiditas inflammet. Caueamus ocium ac desidiam, castigemus sensus nostros uagos & rebelles, & repugnantes rationi. Componamus mores, uitia omnia omnia fugiamus, Dei præcepta seruemus, & castitatem una cum reliquis uirtutibus arctissime complectamur. Refrænantes linguam ab obscoenis, auertentes oculos à uanitatibus, obturantes aures ab impudicitia, extendentes manus ad pauperes, eleuantes oculos una cum mente ad coelestia, & à domino ueniam sine intermissione humiliter deprecantes: semper & ubique seruantes in conuersatione modestiam, in uictu sobrietatem, in uestitu decorum, in uerbis uerecundiam, in moribus disciplinam, in factis iustitiam, in operibus misericordiam, in rebus afflictis patientiam, in tranquillis

moderantiam, in iniuriis tolerantiam, in omnibus denique actionibus æquanimitatem, constantiam, castimoniam, fortitudinem, temperantiam. Hæc sunt profecto quæ Deo reconciliare nos possunt et hominibus etiam gratos reddere. Non enim thure aut hostiis ulli Deo melius, quam conuersione et morum mutatione litatur. Vnde Paulus Apostolus, Sicut inquit exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem: nunc liberi a peccato, et serui facti Deo, habeatis fructum in sanctificationem, finem uero uitam æternam.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT.

Quaterniones omnes.

Venetiis apud Ioannem Farreum, et fratres. Anno à partu Virginis. M D XLII.

Ad lectorem.

Haec sunt ferè errata quae inter imprimendum contigerunt: quorum multa, & si leuia sint, animaduersa tamen ad repurgandum opus diligenter duximus emendanda. Quod autem ad commata, cola, periodos accentus, diphthongos attinet, ubi cumque similia non sunt immutata, candidi lectoris iudicio derelinquimus rogantes interim ut si quispiam fastidiosius inter legendum contigerit non auctorem, sed potius impressores, aut correctores incuset uel quod plane magis est, placatus utrisque ignoscat & hic errores agnoscat, & corrigat si bene consultum placide possit, & sine stomacho perlegat. Vale.

Libri primi.

Folio 6 li. 16 constat. 7 li. 8. meruit. 8. 26. asser. 12 li. 18 crepta. 8 a ter. li. 13. sepelietur, li. 16 sepelirentur. 14. a ter. li. 1. [illegible], li. alt. Augustinus. 17. li. 24. [illegible] 16 li. 14. dominum a ter. li. 4. [illegible], li. 13 [illegible] li. 13 adimus. 11 li. 12 [illegible] 12 a ter. li. li. 3 sui.

Libri secundi.

F. 23 a ter. li. 18. [illegible]. 26 a ter. li. 8. [illegible]. 28 li. 20 [illegible]. 30 a ter. li. 7 adde post [illegible]. 31 li. 8 [illegible], a ter. li. 18 adde post cognitionem. 33 li. 29 [illegible] a ter. li. 13 [illegible]. 36 li. 13 [illegible] [illegible] abundat. 37 li. 16 [illegible]. 40 li. 17 [illegible] [illegible]. 44 li. 1 [illegible], li. 17 [illegible] li. 30 [illegible].

Libri tertii.

Folio 46 a ter li. 18. & [illegible] abundat. 49 li. 18 adde post [illegible]. 50 a ter. li. 6 maximus. 51 li. 14 [illegible]. 57 li. 31. [illegible]. 59 li. [illegible], a ter. li. 2 adde post est [illegible], li. 13. [illegible]. 63 li. 3 a ter. corporum. 64 li. 5 ac tum, li. 17. ac tum. 70 a ter. li. alt. male. 71 a ter. li. 13. [illegible]. 72 li. 1. affirmant, li. 4 at [illegible] li. [illegible]. 73 a ter. li. 11 [illegible]. 76 a ter. li. 11 [illegible] autem. li. 16 [illegible]. 77 a ter. li. 5 [illegible] non uerum li. 13 [illegible]

78 lin.6 sacramento, lin.26 ale, non alat. 80 lin.28 nobis. 81 a ter, lin.1 filiorum, lin.2 neces[illegible] stia lin.15 alia non alia. 83 lin.[illegible] victus, a ter. lin.10 comperi fiuique posteri. 84 a ter.lin.[illegible] prohibentur. 85 li.7 nihil mirum a ter.li.[illegible] feci. 86 li.17 [illegible]. 87 li.[illegible] quam. 88 a ter.li.[illegible] eandem. 89 a ter.li.[illegible] sed non si. 90 li.17 praetendi li.[illegible] ad de post possum uel quod nolunt ipsi facere a ter.li.[illegible] sed non ad li.17 alio, non ilio. 9[illegible] li.[illegible] li. 3 [illegible] solum, non solu, a ter.li.3 subdolare li.7 abundat q[illegible]

91 a ter.li.1 arroganter li.[illegible] obseruantur. 93 li.[illegible] [illegible] difficile. 94 a ter.li.[illegible] 95 a ter.li.7 dementia. 97 li.[illegible] carni, aut [illegible] li.[illegible] nat, abundat defendam. 98 li.16 [illegible] a ter.li.[illegible] [illegible] que ei non &. 99 li.[illegible] sanitas, non [illegible] a ter.li.[illegible] 100 a ter.li.10 protectio. 101 li.[illegible] impeti, a ter.li.17 est, abundat, li.[illegible] qui non quam, li. 3[illegible] affirmat non affirmat. 102 li.18 minor, a ter.li.[illegible] cohaerendo. 103 a ter.li.25 [illegible] li.[illegible] ad [illegible] dum. 104 li.[illegible] scite, a ter.li.[illegible] li.5 nec abundat li.35 quo non neque. 105 a ter.li.15 adde [illegible] te [illegible] li.[illegible] patere. 106 li.1 [illegible] li.11 legitime non legitime, li.14 adde post qui amare. 109 a ter.li.30 [illegible]. 110 li.17 adde in post [illegible], a ter.li. 31 adde nec post carnali. 11[illegible] li.[illegible] [illegible] non [illegible]. 11[illegible] li.[illegible] [illegible] li.[illegible] non [illegible]. 115 a ter.li.15 animo. 116 li.11 abundat, & li.32 quo [illegible] &, a ter. lin.28 deprecantur. 116 li.[illegible] [illegible]. 11[illegible] li.16 commilitonibus. 11[illegible] li.13 & abundat, a ter.li.[illegible] modo, non li. 12[illegible] a ter.li.5 adde, sed, ante [illegible].

12[illegible] a ter.li.21 Iesus, non [illegible]. 123 li.5 [illegible], li.18 [illegible] li.[illegible] contentiosis, a ter.li.30 [illegible]. 124 li.[illegible] temporali 125 li.[illegible] oratoribus, li.21 [illegible] a ter.li.[illegible] qua. 126 a ter.li.4 [illegible], li.[illegible] peccati li. 31 [illegible] non [illegible]. 127 a ter.li.[illegible] adde spiritus sancti, post [illegible], li.7 spiritus sancti abundat. 128 a ter.li.23 [illegible].

Libri quarti

Folio 129 a ter. li. 3 mallet, non fallat, li. 21 quasi
130 a ter. li. 11 quae, non quid, li. 17 adde oportere
ante quicunq. 131 a ter. li. 2 dictam, sive prae. 133
li. 31 adde quod post non a ter. lin. 12 [illegible] li. 14 quid non
quam li. 22 adde post [illegible] morant 134 li. 26 quod
non quid. 135 a ter. li. 11 faciat abundat. est esse in
eadem oportere. 137 li. 25 facere, non facere a ter.
adde, & ante concubia. 138 li. 11 [illegible] li. 21 fore li.
33 [illegible] a ter. li. 24 tamenque. 139 li. 6 [illegible]
140 li. 21 natura, non aut a ter. li. 28 pauperies [illegible]
141 li. 16 [illegible] a ter. li. 50 cui. 142 li. 4 [illegible]
[illegible] a ter. li. 6 cum non [illegible] li. 7 [illegible]
nit. 144 li. 30 quam ubi a ter. li. 18 mallet non mollet.
145 a ter. li. 6 [illegible] 146 a ter. li. 10 uel [illegible]
[illegible] adde ob ante [illegible] 147 li. 1 cum
non eam. 151 li. 1 [illegible] li. 24 illo
non illo & peierat, li. 16 & abundat, li. 17 placidam.
152 li. 1 [illegible] a ter. li. 9 uel [illegible] 153 li. 1 [illegible]
[illegible] abundat li. 17 [illegible] 154 a ter. li. 6 [illegible]
155 li. 9 ut sit, a ter. li. 1 [illegible] li. 11 pauperiem. 156 li.
2 explicauit li. 7 implicatum, 157 li. 31 uolutantur.
31 uolutantur a ter. li. 10 expeditam 158 a ter. li.
24 [illegible] li. 19 infamia 159 li. [illegible] li. 15 Anachar
sim a ter li. 3 hominem li. 18 [illegible] li. 21 [illegible] li.
30 [illegible], non [illegible], li. 24 facere. 160 lin. ultima
uoluptatem. 161 a ter. li. 18 [illegible], non ue
ro.

Libri quinti.

Folio 162 li. 15 lege [illegible] non [illegible] a ter. lin. 5
Ita quot li. 9 [illegible] 163 li. 5 [illegible]
li. 17 eadem, li. 17 post [illegible] adde quia, li. 33
compararet. 164 a ter. li. 5 quam non quid, li. 6
repetitae. 165 li. 19 [illegible] non [illegible] a ter.
li. 15 [illegible]. 166 li. 8 [illegible] li. 17 [illegible]
[illegible], & nec non ut li. 25 [illegible], li. 30 ad non
at, li. 33 nunquam quidem a ter. li. 14 quo minus. li. 8
contubernalis. 167 li. 14 quod abundat a ter. li. 18 [illegible]

168 a ter.li.1 quorundam. 169.li.9.ire raptũ non recte rap: sed non q; , a ter.li.23.uereri. 170.li.1.uoluptuose, li.2.amplexati li.7.mei non me, a ter.li.31.custodiam. 172.li.10.habetur à multis. 173.li.24.sine, non sint, li.29.dixi non duxi. 175.li.1.adde post res, magnas li.4.adde post sed qui, li.14.induisse li.27.sane, non sanos, a ter.li.7.conseruantur. 176.a ter.li.25 opificium. 177.li.14 abductum, li.20.parant, li.30. edocere, a ter.li.19.dignoscit. 178.li.8.adde eos ante in, a ter.li.1 solum. 169 li.2.trahat, li.11 ut nõ ait, li.13 probari, li.ult.reprehendis. 180 li.2 quanto non qui. 181.li.pen. obscuro, non obsecro, a ter.li.24 idemque denique abundat. 182.a ter. li.19 ad hoc.

183.li.19 si abundat, li.31 & si ipse, a ter.li.30 me abundat. 184 li.29 quidem uita, a ter.li.2 clari li.5 cõcessus li.24 quã nõ iniquã. 185 li.8 nõ sinerẽt, li.18 qđ ante horũ, a ter.li.8 exẽplis. 186 li.3 obruitur a ter.li. 2 nunciassent li.12 niue. 187 li.32 ipsis. 188 a ter. li.9 ne. 189 li.3 iacet inquam. 190 li.32 numero.

192 li.9 iudicatur li.ult.perdendæ, li.23 nesciat, li.27 offendere. 193 li.8 glorientur. 194 nefarie, li.26 delinquerint. 196 li.12 & ante sint, a ter.li.29 compensandam. 198 li.6 transfugiunt li.21 tragica, li.27 adde quod post possint a ter.li.21 inanes. 199 li.11 dicitur a ter, li.11 inique li.22 undique. 200 li.8 sed abundat, li.25 adde possis, post periculo, li 30 attritu, a ter li.25 diutius. 203 a ter.li.18 agi res. 204 li.25 duplici 205 li.14 pudorque. 206 li.33 affligaturque uel ex eo. 207 li.23 Agnas, li.30 potest res esse. 208 a ter.li.13 sed non quam, li.25 ille.

Libri sexti.

Fo.209 a ter.li.6 adde quum post equidem. 210 li. 14 sacerdotis a ter.li.11 iccirco, li.12 copulatos. 213 li.1 mulctetur, li.8 fuisse li.19 quamobrem, usque ad ait abundat li.26 firmissimum, illud in abundat. 214 li.9 eiusque a ter.li.1 decet li.5 facultatis 216 li.1 grauissimas, li.4 cognoscit a ter.li.16 liberum. 217 a ter.li. 18 ue, non ut, li.23 ipso. 218 a ter.li.22 quadam. 219 li.13 inducatur, a ter.li.25 perhibent. 220 li.27 fœdita

tis,li.31 a conspectu, non in consp. 221 li.26 quoad non quod. 222 li.32 adeo,a ter.li.9.insitionis. 223 li.2 animis li.5.sobrietate,li.6 & abundat, li.7 mali spiritus. 224 li.9 data,non lata,li.12 fides, li.18 saltus a ter.li.1 solebat. 226 li.16.multo satius, li.26 idoneus 230 li.19 inculta,a ter.li.30 tallionis. 232 a ter.li.14 timens li.15 colas. 233 a ter.li.6 una. 234 li.1 deserantur li.23 adde ut post maritos. 235 li.27 traditur. 236 li.1 importunus li.13 uxoris li.22 adde & post utatur li.19 flagret, li.31 Christianum a ter.li.7 cum 237 a ter.li.24 sint non sitit li.28 abest. 238 li.6 ullum a ter.li.29.Hos non hoc. 239 a ter.li.11 desistas. 244 a ter.li.11 mœchis li.29 legibus li.31 coniugis. 245 a ter.li.4 uxores,li.11 suis,in abundat li.22 non uno non uero. 247 li.1 in abundat. 248 a ter.li.6 quod absit. 249 li.12 patriæ li.15 neci li.22 fides.

Libri septimi.

Fo.252 li.29 at non ac, a ter.li.28 cum non enim. 253 a ter.li.4.dictus. 254 li.24 uisu. 255 li.14 per sanctorũ a ter.li.4 causis. 256 li.31 adde & ante mor morea. 258 a ter.li.12 adulationes li.24 differitur. 259 li.19 demonis. 260 a ter.li.25 at. 262 a ter.li.22 alliciant. 263 li.19 consiliis. 264 li.11 ui non in, a ter.tentationes,li.29 saturitatem. 268 li.10 indomita & li.27 adde de,ante quibus. 269.li.25 uentre,non uenere. 270 li.7 saturitate. 273 li.8 at non ac. 275 li.18.esse. 277 a ter.percipiatur. 279 li.10 ab abundat 282 a ter.li.23 Raphaelis. 283 a ter.li.3 populi, li.26 re, non ne. 289 li.14 dietam. 289 li.ult.ubiq; in, a ter.li.24 adde quã ante Græci. 291 li.1 labes. 292 li.9 uereamur,li.17.ut non aut. 293 a ter.fo.22 coryli. 296 li.6 sicut,li.21 eundem. 297 li.15 & non ex,li.30 se,non si. 299 li.11 in abundat, a ter.li.9 ut non ait. 300 li.6 esse,non etiam,a ter.li.20 nostris. 302 li.19 hilaris, non laboris. 303 a ter.li.20 deficere. 304 li.18 ducimus,li.19 sonat,li.22 signis,a ter.li.21 Iouis,non locus,li.27 effinxit,li.34 cauerent. 305 a ter.li.14 solet. 306 li.22 laberentur, li.ult.quod non &.a ter.li.12 fecit,li.17 animi. 307 li.26 illic non.n.

309 li.pen.oboluisse. 313 a ter.li,2 rideatur. 314 li.32 quum,non quam, a ter.li.7 adde post sibi, superbe,aut arroganter aliquid assumat, quum nouerit parum, aut nihil roboris sibi. 315 li.10 cogitationis. 319 li,6 examinauit. 322 li.ult.uita. 323 a ter.li. 11 intremusq́. 327 a ter li.12 stimulis li. pen.ab, non &. 329 li. 33 inique atque abundat 333 li. 12 ac quicquam. 334 li.12 uere. 335 li.22 mores.